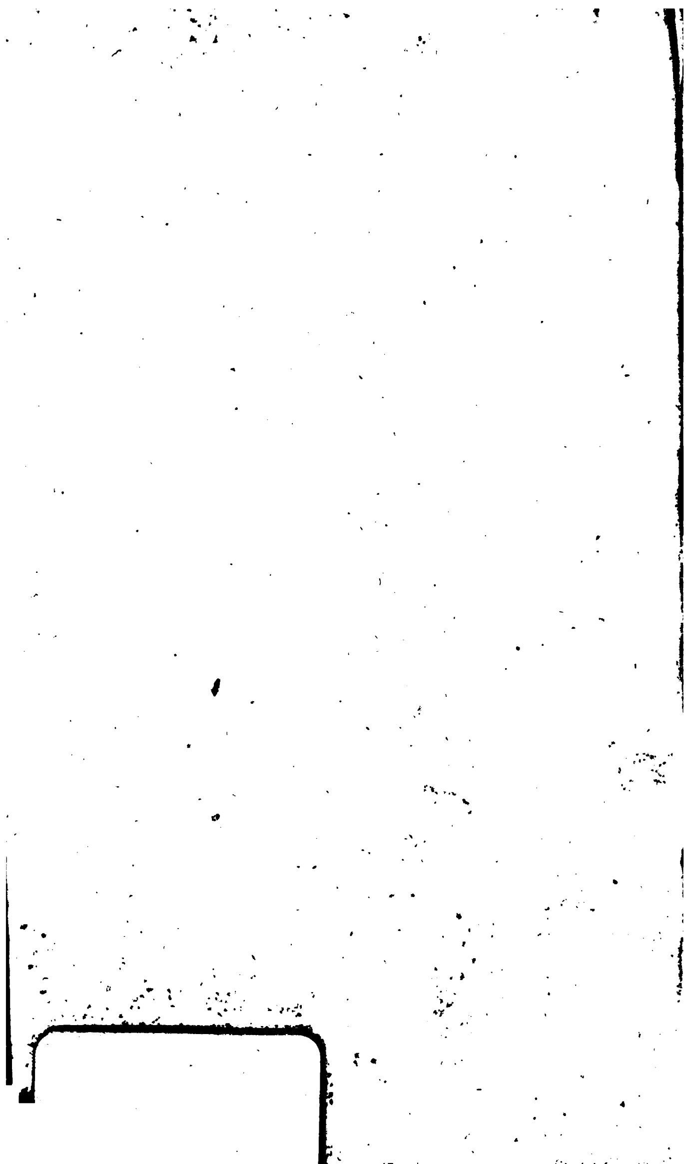

Printed in the Netherlands

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor januarij 1835.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 320.

MDCCCXXXV.

De prijs is 30 Cents.

BOEKBESCHOUWING.

Tiende Tiental LEERREDENEN. *Door* J. H. VAN DER PALM. *Te* Leyden, *bij* D. du Mortier en Zoon, 1834. *VI en* 320 *Bladz. In gr.* 8*vo*. *De prijs is f*2.50.

De beroemde Hoogleeraar en zoo algemeen geliefde Schrijver, levert aan het publiek weder tien Leerredenen, welke wegens het gewigt der daarin behandelde onderwerpen, maar ook uit hoofde van de voorstelling zelve, waardig zijn gelezen en behartigd te worden.

In de eerste Leerrede over 1 *Cor*. I: 30. wordt de tekst eerst toegelicht, en daarna kortelijk en overtuigend aangewezen, dat wij niets meer, maar ook niets minder dan de hier opgenoemde weldaden ons in en door JEZUS van God geschonken, tot onze volmaking en gelukzaligheid behoeven. ' In CHRISTUS te zijn, wordt hier te regt verklaard, van zulk eene vereeniging der geloovigen met CHRISTUS, waardoor al het zijne ook, als het ware, het hunne geworden is, en zij, gelijk PAULUS het elders noemt, met hem gestorven, opgewekt en verheerlijkt zijn. *Joann.* XV en XVII, herinnert men zich hierbij niet ongepast. Welligt zou het voor eenigen nog bevattelijker geweest zijn, wanneer er tot toelichting bijgevoegd ware: Wij, wij Christenen — zijn, door Gods genade, leden des ligchaams van Hem,

 die

die ons van God (ἀπὸ Θεοῦ) geworden is, ons. Dat dit toch den zin dezer Apostolische uitdrukking goed te verstaan geeft, kan men niet betwijfelen en, uit 's Apostels eigene manier van uitdrukken, gemakkelijk opmaken.

De tweede Leerrede over *Luk.* XXII : 47 en 48 leert voornamelijk JUDAS beschouwen, als een voorwerp ook van mededoogen, en JEZUS, als het voorwerp onzer eerbiediging en liefde. Wanneer men mogt meenen, dat het schandelijk bedrijf van den verrader hier verzacht zoude zijn, zou men zich zeer bedriegen. De Hoogleeraar heeft het onderscheid tusschen den persoon en de zaak hier niet veronachtzaamd.

De derde Leerrede over 1 *Petr.* II : 21*b*—24*a* beschouwt den tekst als ons voorstellende : 1° JEZUS hangende aan het kruis, onschuldig lijdende, gescholden, gehoond en gelasterd, maar door geen enkel bits of dreigend woord, dien smaad en spot beantwoordende ; 2) als in deze hoogste beproeving der lijdzaamheid, ons een voorbeeld ter navolging gegeven hebbende : en 3) als ons tot deze navolging ten sterksten aansporende, daardoor dat hij *voor ons* geleden, dat hij *onze zonden* in zijn ligchaam gedragen heeft op het hout.

Wij kunnen niet nalaten, uit deze zoo hartelijke en roerende rede, het navolgend gedeelte af te schrijven en over te nemen :

» Het kan onze aandacht niet ontgaan, hoe de Evangelisten, in het beschrijven van Jezus lijdensgeschiedenis, zich bevlijtigen, om dat lijden in zijne volle en gansche zwaarte ons voor te stellen ;

meer

meer dan men van zijne getrouwe en deelnemende vrienden zou verwacht hebben. Konden zij niet met algemeene uitdrukkingen volstaan, en de meeste ijzing-wekkende bijzonderheden verzwegen hebben? Moest het hart hun niet bloeden, wanneer zij gewaagden van het slaan en spuwen in zijn aangezigt, in de zaal van Kajafas? of van de wreede mishandelingen der woeste en baldadige krijgsknechten in het regthuis, toen Pilatus hem als een voorwerp van menschelijke ellende aan het volk ten toon stelde? En nu, daar hij aan het kruis hing, was het niet genoeg geweest te zeggen, dat de voorbijgangers hem beschimpten en bespotteden? Waarom de eigen woorden der spotters en schimpers aangehaald? woorden, zoo grievend en tergend, zoo geschikt, om den gekruisten in het diepst vernederend licht te plaatsen! Zij, die anders zoo kort zijn in hunne verhalen, en zoo veel te wenschen overlaten; waartoe hier die uitvoerigheid, die ons menschelijk gevoel pijnigt, en hun nog veel meer, dan ons moet gekost hebben? O! wij durven het met vrijmoedigheid zeggen: het was, omdat zij den lijdenden Jezus moesten afmalen, niet enkel als het slagtoffer van menschelijk geweld en onregtvaardigheid, maar als dien, wiens ligchaam gebroken, en wiens bloed vergoten werd tot vergeving der zonden. Neen, wij willen niet indringen in de geheimen van Gods raad en bestel tot behoudenis van het verloren menschdom; noch vermetel uitspraak doen

over dingen, *in welke de Engelen begeerig zijn in te zien:* maar wij willen ook niet te kort doen, aan eene enkele letter van hetgeen Petrus gezegd heeft: *hij heeft zelf onze zonden in zijn ligchaam gedragen op het hout!*"

» En wanneer wij nu het voorbeeld van Jezus, in zijn lijden gegeven, in dit licht beschouwen, hoeveel dringender gevoelen wij ons dan aangespoord, om het na te volgen, zonder uitvlugten, zonder uitzonderingen, en hoe zware opoffering en zelfsverloochening het ons kosten moge. Het is nu niet enkel een voorbeeld van *grootheid*, van *wijsheid* en *hooge betamelijkheid*, hetwelk ons door iederen lijder kon gegeven worden; zelfs niet enkel het grootste, en verhevenste, en vlekkeloosste van alle voorbeelden der lijdzaamheid en zachtmoedigheid, die ooit gegeven zijn: maar het voorbeeld van hem, aan wien wij de verlossing van het grootste kwaad, en de verwerving van het hoogste goed te danken hebben; van hem, die lijdende onze zonden droeg, geklonken aan het hout van zijn kruis! Van hem, die, daar hij de magt bezat, om van zijn kruis af te komen, en zijne vijanden onder zijne voeten te verbrijzelen, zich gewillig van hen martelen liet, en hunne schend- en laster-taal zwijgend aanhoorde, opdat hij ons bevrijden zou van de schande en smaad, die wij door de zonde op ons geladen hadden, en eeuwige eer en heerlijkheid voor ons bij zijnen Vader zou te weeg brengen! Gewis, M. H! indien

dien zulk een voorbeeld geen kracht oefende op ons gemoed; indien wij, onverdiend vervolgd en gelasterd, of gebukt onder de slagen des rampspoeds, ons verplaatsten op Golgotha, bij het kruis van onzen Heer, en wij konden dan hen, die ons scholden, weder schelden, of ongeduldig morren en twisten tegen den hoogen Beschikker onzes lots, zouden wij dan waardig zijn, naar zijnen naam genoemd te worden, of tot hem te naderen, die door zijn lijden en lijdzaamheid onze schuld-verzoener geworden is bij God! Neen! met stillen weemoed, met nederig schuldgevoel, met kinderlijke onderwerping, zouden wij, zoo een ware Christelijke zin in ons ontwaakt was, de woorden des lijders de onze maken: Vader in den hemel! niet mijn wil, maar de uwe geschiede!"

De orde van behandeling in de IVde Leerrede is: in eenige bijzonderheden, *Gen.* II: 15. vermeld, te doen opmerken, hoe groot des menschen oorspronkelijke bestemming was, en in hoe hooge mate hij deelde in de gunst van zijnen Schepper; en daarna, hieruit eenige gevolgen af te leiden, tot bevestiging van ons geloof en tot besturing van onzen wandel.

De bijzonderheden betreffen, de schepping der eerste menschen, de *woonplaats* hun aangewezen, en hunnen *uiterlijken* en *zedelijken* toestand. Deze behandeling is verrassend en leidt tot het doel.

Den zin der woorden geeft de Hoogleeraar, in de Vde Leerrede over 2 *Tim.* II: 19. zoodanig te kennen,

dat er de hoofdinhoud van blijkt te zijn: *dat het noodzakelijk verband des Christendoms met de verbetering van hart en wandel, de zekere waarborg is van deszelfs onverganklijkheid*, waarop dan zeer gepast eerst aangetoond wordt, dat er een noodzakelijk verband is tusschen de ware omhelzing des Christendoms en de heiliging van den wandel, en daarna dat het Christendom, op dezen grondslag gebouwd, onwrikbaar en onwankelbaar vast staat.

Met hoe veel genoegen wij ook deze Leerrede, wat de hoofdzaak betreft daarin behandeld, lazen, kwam ons evenwel gedurig de vraag voor den geest, of niet de Apostel hier meer bijzonder heeft willen doen drukken, op het woord *kennen?* 't welk onzes achtens nagenoeg dezelfde beteekenis hier heeft, als in *Ps.* I : 6*a*. en *Nah*. I : 7. Of het dus niet van belang zoude geweest zijn, dat de Hoogl. hier, in de verklaring en ontwikkeling tevens, zich daarover duidelijker verklaard had? Het is wel zeker niet te ontkennen, dat de innerlijke, zedelijke waardij van het Christendom mede een waarborg oplevert van zijne duurzaamheid; maar wie zou ook een oogenblik aarzelen te verklaren, dat men, in de zekerheid, dat de Heer de zijnen *kent*, een alles afdoend en zeer vertroostend bewijs moet opmerken, dat hun geloof niet zal beschaamd worden? Wij voor ons zouden dus wel verlangd hebben, dat de Hoogl. zich hierover nader uitgelaten had, omdat wij ons verbeelden, dat zulks hier, bij dezen tekst, vooral te pas komt, en het ook

van

van eenen aanmerkelijken invloed is op het gebruik van denzelven. Wij vonden ons dus verpligt deze bedenking te maken, en dezelve den Hoogl. ter beoordeeling te geven.

In de VIde Leerrede over *Luk.* I: 41—52. licht VAN DER PALM eerst de merkwaardigste bijzonderheden toe en wijst daarna toepasselijk aan, waartoe de in den tekst vermelde bijzonderheid uit JEZUS kindsheid ons strekken moet. Wij willen er het slot hier uit over nemen.

» Hoe geheel anders doet zich het kind Jezus aan *ons* voor, daar hij, de onverwachte afreize zijner *Ouderen* vernemende, den tempel tot zijn verblijf kiest, daar kalm en gelaten de uitkomst afwacht, den tijd in de nuttiigste en edelste bezigheid doorbrengt, en zijne moeder te gemoet voert: *hoe kondt gij mij zoeken? wist gij niet, dat ik zijn moest in 't geen mijns Vaders is?* Wie merkt hier niet een verstand en kloekheid van zin, op dien leeftijd schaars of nergens te vinden? Maar dit niet alleen; ook eene stemming van geest, verheven boven de zorgen en bekommeringen, waardoor, in het gewone leven, de menschelijke zwakheid zich zoo veel vruchtelooze kwelling baart. Ziet gij niet reeds in het kind de sporen van dat vast vertrouwen op Gods Voorzienigheid, hetwelk daarna den man zoo onbevreesd alle gevaren deed te gemoet gaan, wetende, dat geene magt hem deren kon, eer zijne ure gekomen was?"

» Maar hetgeen ons boven alles in hem treft, is, dat hij, twaalf jaren oud zijnde, reeds weet,

wat zijne bestemming is, en zijne hemelsche afkomst kent. Waartoe die twaalfjarige leerling, niet slechts hoorende, maar vragende en antwoordende, in eene school, waar de beroemdste wijzen hunne lessen mededeelen, en over de gewigtigste waarheden uitspraak doen? Hij gevoelt het, en toont het nu reeds, dat hij eenmaal, zelf leeraar, alle die Wijzen zal doen verstommen! Van wien spreekt hij als zijnen Vader, wiens huis is zijn Vaderlijk huis? Hij weet, dat hij uit God is, en van den beginne bij God was! Dat verstond niemand der aanwezigen, misschien Maria alleen verstond het. Maar wij verstaan het, en wij zien in dit kind reeds dien *Jezus*, *die zijn volk zal zalig maken van hunne zonden.* Met bewondering en dankzegging bemerken wij de overeenstemming van dit kinderlijk en huisselijk tooneel, met de groote gebeurtenissen van het volgend leven diens Hemelgezanten. Met onderwerping eerbiedigen wij de wijsheid van hem, die ons niet meer van zijn kinderlijk en huisselijk leven heeft bekend gemaakt; maar met levendige erkentenis aanbidden wij den Geest der Heilige Openbaring, die ons dit éene niet onthouden, die in dit éene ons zoo veel geschonken heeft, dat onze kennis van den eeuwig gezegenden Verlosser verrijken, ons geloof in hem versterken en onze liefde tot hem aanvuren kan."

»Ja! ook onze liefde tot hem; of is er iets beminnenswaardiger dan nederigheid? Hij, wiens

wijs-

wijsheid en antwoorden elk in verhaastheid houden opgetogen, die de verhevenheid zijner bestemming en afkomst gevoelt, gaat met zijne moeder en zijnen pleegvader naar Nazareth terug, en verlaat gaarne het tooneel, waarop hij schitterde: hij is zijnen Ouderen onderdanig, en verbergt nog achttien jaren lang de grootheid, waarvan hij zich bewust was, en ergert er zich niet over, dat zijne stadgenooten hem voor niet meer houden dan voor den zoon van Jozef, den timmerman. ô! Hoe dwaas is de trotschheid, die zoo veel is in hare eigen oogen, en zoo weinig in de oogen van God! die in plaats van *genade te vinden bij God en de menschen*, door God vernederd, en van de menschen veracht wordt! Hoe moest het voorbeeld van Jezus ons aansporen, om de zaden des hoogmoeds in ons te verstikken, en ons leeren *zachtmoedig te zijn*, gelijk hij, *en nederig van harte!* En zoo zijn voorbeeld ons hiertoe krachtiglijk dringen moet, hoe veel te meer het gansche oogmerk zijner komst in het vleesch. Of kwam hij niet op de wereld, om voor onwaardigen tusschen te treden? om voor hen, die alles verbeurd hadden, verzoening en genade te verwerven? Daarvoor werd hij als een hulpeloos kind geboren, in het onderlijke huis opgevoed; daarvoor school hij dertig jaren lang in het duister; drie jaren droeg hij moeite en verdriet, armoede en smaad, en op een schandelijk kruis boetede hij voor de zonden

van

van het verloren menschdom! Buigen we onze knieën voor hem, en voor zijnen en onzen Vader, dat door zijnen en zijns Vaders Geest, zijne kennis geheiligd worde aan ons hart, ons met ootmoed en vertrouwen doe naderen tot den troon der genade, en door geloof en liefde, ons eenmaal als kinderen doe ingaan in het Koningrijk der hemelen!"

Dit zal wel voldoende zijn, om van de belangrijke strekking dezer Leerrede te overtuigen.

Na, in de VIIde Leerrede over *Ps.* CVII: 43, op eene den kenner kenmerkende wijze den zoowel aangenamen als keurigen inhoud van het gansche lied voorgesteld, en alzoo den tekst ook duidelijk gemaakt te hebben, heeft de kerkel. redenaar over het gedrag gesproken, hetwelk den wijzen betaamt, zoowel onder het drukken van nood en gevaar, als bij de uitredding uit hetzelve; en wel zoo, dat men hier den regt praktikalen toon niet kan miskennen.

De VIIIste Leerrede 1 *Sam.* XXV: 1*a* is eene soort van eglegenheidsrede, den 27sten Oct. 1833 uitgesproken, met vermelding van het afsterven der geachte Leydsche Hoogleeraren JOHANNES VAN VOORST en LUCAS SURINGAR. SAMUEL wordt daarin beschouwd, als een getrouw dienaar en gezant van JEHOVA, als een edel en regtschapen regent, en als een onvermoeid bevorderaar van het belang en heil zijner medeburgeren en van de gansche Israelitische maatschappij. Verbood het onze ruimte niet, dan namen wij

daar-

daaruit de fraaije beschrijving over de Profetenscholen, door SAMUEL gesticht, over, nu kunnen wij alleen tot derzelver lezing opwekken.

De IXde Leerrede *Matth.* IV: 5—7 is, gelijk ook uit het opschrift blijkt, van eenen min gewonen aard, vermits de Schrijver uit den tekst aanleiding genomen heeft, 1) om de verkeerde uitlegging en willekeurige toepassing van uitspraken der H. Schrift in haren aard te doen kennen, en aan te wijzen, hoe men zich tegen zulk een misbruik des Goddelijken woords wachten kan, *en* 2) om zijne medechristenen ernstig te onderhouden, over het jammerlijke en verderfelijke van zulk een misbruik des Bijbels. Dit is een woord op zijn pas gesproken, en wij wenschen dat vele lezers in onzen tijd, het hier met zooveel ernst als overleg gesprokene, zullen ter harte nemen.

De laatste over 2 *Tim.* III: 15 in dit tiental bepaalt de aandacht, naar aanleiding van den tekst: 1) bij de uitnemende waardij der H. Schriften, 2) bij de voortreffelijkheid van derzelver regte beoefening, 3) bij het onverantwoordelijke van derzelver verwaarloozing, en 4) bij de heilzame vruchten van hare regte kennis en behartiging. Hoe kort ook, natuurlijk, de behandeling dezer gewigtige zaken hier geschied is, men zal dezelve echter uitstekend vinden, en den wensch niet kunnen onderdrukken, dat alle jongelingen, die aan de Hooge Scholen tot hunne gewigtige bestemming worden voorbereid, het hier ook bijzonder voor hen aangemerkte, opmerkten en behartigden. Zij zouden dan de ware wijsheid ver-

verwerven, die van boven is, en als hare echte kinderen zich voordeelig leeren onderscheiden.

Wij eindigen deze korte beschouwing met het gebruik ook van dit tiental des geleerden Schrijvers, ten sterksten aan te prijken.

PROEVE over de Zedelijke Schoonheid der Poëzij van SOPHOCLES, *door* P. VAN LIMBURG BROUWER. *Te* Groningen, *bij* W. van Boekeren, 1834. *VIII en* 254 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2.—

PROEVE over de Zedelijke Schoonheid der Poëzij van EURIPIDES, *door* P. VAN LIMBURG BROUWER. *Te* Groningen, *bij* W. van Boekeren, 1833. 242 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2.—

Wij voegen deze beide proeven zamen, niet zoo zeer, omdat ze van denzelfden Schrijver komen, maar naardien ze van denzelfden aard zijn, dezelfde strekking hebben en dezelfde loffelijke melding verdienen. Beide behandelen ze ook eenen Griekschen beroemden treurspeldichter, die tijdgenooten, hoewel niet volkomen van dezelfde jaren waren, en in hetzelfde jaar gestorven schijnen te zijn; de eerste in zijn negentigste jaar, en de andere bijna negentig jaren, naar men gist, terwijl van den eenen slechts *zeven* en van den an-

de-

deren *negentien* treurspelen voor ons zijn overgebleven, en men het verlies van veel meer andere van beiden betreuren moet.

Na tot inleiding den lezer eenigzins nader met SOPHOCLES, en in de tweede proeve met EURIPIDES bekend gemaakt te hebben, met tusschen invoeging van eene korte gemotiveerde beoordeeling, treedt de Heer VAN LIMBURG BROUWER ter zake, en levert in het eerste, in zeven hoofdstukken, eene doelmatige beschouwing van de zeven treurspelen in deze orde, volgens de gebeurtenissen, tot welke deze stukken betrekking hebben: de *Trachinische vrouwen*, *Koning* EDIPUS, *de dood van* EDIPUS, (*of* EDIPUS *op den heuvel*) *Antigone*, *Ajax*, *Philoctetes en Electra*; en in het tweede stuk, in zes hoofdstukken: de *Alcestis*, *Medea*, *de razende Hercules*, *de Phenicische vrouwen*, *Hippolytus* en *Iphigenia in Aulis*, terwijl het zevende Hoofdstuk algemeene aanmerkingen bevat, over de overige treurspelen van dezen vermaarden Dichter uit *Oud-Griekenland*. De eerste proeve is nog verrijkt door een naschrift, behelzende eenige aanmerkingen op eene verhandeling van den Hoogl. WELCKER, te *Bonn*, over den *Ajax*, in het Rhijnsche Museum, IIIde Jaarg. 1ste en 2de stuk.

In 't algemeen moeten wij doen opmerken, dat de Schrijver deze beide stukken *con amore* blijkt bewerkt te hebben en dat hij hier regt thuis was. Hij weet het verdienstelijke van den arbeid dezer oude treurspeldichters op te merken en beijvert zich zeer, om niet

niet alleen het doel te doen kennen; maar ook het kunstmatige der in- en afdeelingen te doen uitkomen. Hij stelt zich de tijden en omstandigheden zooveel mogelijk voor, om daarnaar de personen, hunne gezegden en gedragingen te beoordeelen, en de gevoelens, vooral in het zedelijke en godsdienstige, aan derzelver zwakke, maar voornamelijk aan de gunstigste zijde te schetsen. Dit laatste geschiedt op eene wijze doorgaans, die wel eene wat groote vooringenomenheid met de mate der kennis, van doorzigt, zedelijkheid en godsvrucht der Grieken ademt, maar tevens echter ten blijke verstrekt, dat B. tot den geest der ouden poogt door te dringen en derzelver zwakke zijde ook niet onopgemerkt laat. Geenszins zulke hoog verlichte denkbeelden aan de Grieken leenende, als in den Bijbel hunnen oorsprong hebben. Zijne schrijfwijze is overtuigend en soms medeslepend, en hij verheelt het niet, wanneer hij hier en daar eenigzins van denkwijze veranderd is, ja zelfs blijkt hij wel eens zelf te vermoeden, dat hij in sommige uitdrukkingen en inkleedsels te veel gezocht heeft. In de voorstelling en toelichting van den inhoud des treurspels, de dood van EDIPUS, leest men hier." »Er is in dit geheele tooneel iets onbegrijpelijk aandoenlijks, eene mengeling van droefheid en voldoening, eene vereeniging van de aangenaamste aandoeningen, over het zacht afsterven van den ongelukkigen EDIPUS, en van somberen weemoed in zijn afscheid van zijne beminnelijke dochters. Maar, hetgeen opmerking verdient, het niet

zachte en voldoende van deze aandoeningen bestaat meer in het gedrag en de uitdrukking van het gevoel der menschen, dan in de wijze, op welke het verleenen der langgewenschte rust door de Goden aan EDIPUS wordt voorgesteld."

»Hierin heeft dit anders zoo aandoenlijk tooneel altijd iets, dat ons gevoel onvoldaan laat, en dat (indien ik dus gissen durf) ook sommigen van des Dichters tijdgenooten onvoldaan moet gelaten hebben. Dat de Dichter hier de gewone volks denkbeelden van de benedenwereld, van den *Styx*, van den *Cerberus* enz. aanwendt, is geenszins te verwonderen, vooral niet, als wij bedenken, dat wij die vooral vinden in den mond des Attischen grijsaards. De Dichter kon hier, in een Volksgedicht, evenmin als andere Treurspeldichters, iets anders, dan de gewone voorstelling, bij het volk gangbaar, aanwenden. Maar waarom moet de Godheid, die voor EDIPUS zoo liefderijk gezorgd had, hem op zoo schrikwekkenden toon roepen; waarom hoort men slechts van een' zachten overgang, van een welwillend ontvangen in de benedenwereld, van rust en verlossing van een kommervol bestaan; waarom vinden wij niet een enkelen wenk, omtren een beter lot in een ander leven? Wij mogen zoo vragen, wanneer wij ons dit heerlijk tafereel van de zaligheid der godvruchtigen, in een volgend bestaan, bij PINDARUS, te binnen brengen. Waarom heeft de gevoelige en verstandige SOPHOCLES, van deze of diergelijk voor-

 stel-

stellingen niet, al was het met een enkel woord, gebruik gemaakt, om ons ten minste te doen vermoeden, dat de Goden hunne gunst ook tot aan de andere zijde van het graf uitstrekken? Welk eene heerlijke gelegenheid bood zich daartoe in dit treurspel aan, en welk een' zachten beminnelijken gloed zou het over het geheel verspreid hebben. Te voren dacht ik hier eenigzins ander over, maar bij nader inzien moet ik bekennen, dat de laatste tooneelen van dit heerlijk gedicht, zoo vol van het fijnste en teederste gevoel, nog iets te wenschen overlaten; iets, dat beter aan onze verwachting zou voldaan hebben, zonder den tragischen indruk in het minste te benadeelen. De herinnering aan de toch grootendeels onverdiende ongelukken van ŒDIPUS; het duistere van het Godsbestuur; zijn sterven in een vreemd land; de scheiding van zijne lieve dochters, en de verlaten toestand van deze beminnenswaardige meisjes zelve, waren daartoe volkomen genoegzaam. En toch geloof ik, dat de vrees van daardoor dien tragischen indruk te verminderen, de voorname reden geweest is, waarom SOPHOCLES, die ons gevoel anders zoo volkomen bevredigt, het hier onvoldaan gelaten heeft. Doch wij wagen het niet hierover uitspraak te doen."

Vooral heeft BROUWER zich bevlijtigd, om den innerlijken geest, en het zedelijk tragisch schoone der Grieksche poëzij veel beter, dan dit doorgaans de Fransche Kunstrigters en Tooneeldichters gewoon zijn, te doen bewonderen. Aan fijne mensch-

kun-

kundige aanmerkingen, soms ook wel wat scherp, ontbreekt het hier niet, zoo min als aan zulke reflectiën, die bewijzen, dat de schoone Grieksche taal van het bloeijendst tijdstip hem geheel niet vreemd is, en wij mogen er bijvoegen: dat hij, van 't geen door anderen voor hem opgemerkt en aangewezen is, wel gebruik gemaakt heeft. Wij raden het bijzonder onze hiertoe ver genoeg gevorderde jongelingschap aan, om, onder het bestuderen van deze Grieksche Dichters, vooral ook van deze zoo zedig genoemde en voorwaar zeer goed gelukte *proeven* gebruik te maken; zeker overtuigd, dat zulks hun van groot nut zijn, en het werk tevens aangenamer en nuttiger zal maken. Dat zij vooral het oorspronkelijke niet verzuimen grondig te leeren verstaan, omdat zij anders volstrekt in deze weinig beter kunnen oordeelen, dan een blinde over de kleuren.

Zij zouden wel doen, met op te merken, dat BROUWER hier vooral zich schoon verklaart: » Ik heb mij nooit aan het lezen van dit dichtstuk (*den Philoctetes*) kunnen verzadigen; en, om dit zekere genot zoo veel mogelijk te verdubbelen (*vermeerderen*) en te versterken, heb ik de *zwakheid* gehad, (wij hadden voor onze tirones hier liever een ander woord gelezen,) het geheel, met vrijmoedigheid, in Hollandsche verzen over te brengen." Wij wenschten dat vele jonge lieden, als zij in het Grieksch zoo verre gevorderd zijn, zulk eene zwakheid meer hadden en bezigden. Zulk eene oefening

 is

is allerheilzaamst; zij die daar lust toe hebben, blijven zeker geene breekebeenen of half geleerden. Volkomen waar is het tevens, gelijk hier aangemerkt wordt: — dat de schoone tafereelen bij de oude vermaarde Dichters van *Hellas*, gelijk ook van *Latium*, vergeleken kunnen worden met de schilderijen van groote Meesters.

Men moet ze zien, en het zien is hier het lezen van het oorspronkelijke. De taal, de woorden, de wendingen, de rhythmus en de maat der verzen zijn hier als het coloriet in een schilderstuk. Men kan den blinden of afwezigen wel zeggen, wat eene schilderij voorstelt en hem schoonheden opnoemen, sommige zelfs, door eene levendige beschrijving, bijna aanschouwelijk maken; maar de fijnheid van het penseel, de juiste mengeling van licht en bruin, het leven en de uitdrukking der voorwerpen kunnen alleen door hen gewaardeerd worden, die gelukkig genoeg zijn, om het ware meesterstuk zelve te aanschouwen.

Dat SOPHOCLES met reden door zijne tijdgenooten zoo zeer bewonderd werd, en welligt de grootste Treurspeeldichter geweest is, die immer bestaan heeft, is, bij de lezing van het door BROUWER aangemerkte, zeer goed op te merken. In het opschrift heeft BROUWER onzes achtens de zwakke zijde van WELCKERS gevoelen wel beredeneerd, en zijne opvatting zegevierend bevestigd.

Het hier en daar voorkomende omtrent het treurspel, voornamelijk zijn doel en inrigting, verdient

aller

aller behartiging. Eene aanmerking veroorlove ons echter de Heer BROUWER, dat namelijk de *zedelijke schoonheid*, als zoo belangrijk in een treurspel hier met regt genoemd, en in de bijzonderheden aangewezen, met het zedelijk doel van het gansche stuk ten minste zeer vereenigbaar moet genoemd worden; zonder dat men daarom een schoon treurspel als *zededicht* hebbe te beschouwen.

In zijn oordeel over EURIPIDES, en vooral in zijne vergelijking van dezen laatsten met den grooteren SOPHOCLES, is BROUWER met veel overleg te werk gegaan, en gelijk VALCKENAAR, BLAIR, WYTTENBACH, SCHLEGEL, BARTHELEMY, BOTHE, (1) en anderen, heeft hij zich beijverd, om de wezenlijk verdiensten ook van dezen Treurspeldichter te doen opmerken, zonder hem boven mate te verheffen, of zijne minderheid, bij SOPHOCLES te vergelijken, uit het oog te verliezen.

Overigens tot de beschouwing van den Ἡρακλης μαινομενος overgaande, heeft BROUWER, uit de rede van HERKULES, deze twee regels er boven geplaatst als kenmerkende

τον λοίσθιον δὲ τόνδ' ἔτλην τάλας Πόνον
παιδοκτονήσας, δῶμα θριγκῶσαι κακοῖς.

gelijk REICHE, dus Φόνον in πόνον veranderende. Wij erkennen dat deze eene vernuftige gissing is, maar

(1) EURIPIDES Werke, verdeutscht von F. H. BOTHE, *Manheim*, bey F. LOSSLER.

maar zien er echter de noodzakelijkheid niet van in. Het is iets anders te verbeteren, en wat anders te verfraaijen.

BOTHE heeft dezen zin dan dus uitgedrukt:

Zulezt vollbracht' ich aber den unseligen
Mord meiner kinder, und des jammers maasz
ist voll.

Op eene gansch niet te verachtene manier heeft BROUWER, terwijl hij de overige treurspelen kortelijk doorloopt, EURIPIDES verdedigd tegen den blaam, als zoude hij een vrouwenhater geweest zijn.

Minder gelukkig heeft hij echter hier en daar van Bijbelsche uitdrukkingen gebruik gemaakt, om alzoo dien Griek, wegens sommige beschrijvingen aangaande de Goden, te vergelijken. Wij twijfelen niet, of hij zal bij nader indenken zelf het eenigzins onvoegzame gevoelen, b. v. van de geplaatste aanmerking onder bladz. 136.

De reden, als de voornaamste door hem opgegeven, waarom hij slechts de genoemde treurspelen meer opzettelijk hier behandeld heeft, kunnen wij niet anders dan goedkeuren, om namelijk niet meer te laken dan te prijzen.

Niet langer ons met de beschouwing dezer beide proeven kunnende bezig houden, eindigen wij dezelve hier met de betuiging, dat BROUWER, door de uitgave derzelve, de kenners verpligt, aan aanstaande geleerden eene wezenlijke dienst bewezen, en ook aan ongeletterden de gelegenheid gegeven heeft,

om

om aan de schoone gedenkstukken der Grieksche oudheid hulde te bewijzen.

Een Huisselijk TAFEREEL uit Noordholland; of trekken van het karakter, de zeden en gewoonten der Noordhollanders, benevens eenige bijzonderheden van belangrijke plaatsen dezer Provincie, door T. VAN SPALL, *Predikant. Te* 's Gravenhage, *bij* A. Kloots, 1832. *VIII en* 223 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is ƒ* 2.50.

Alleen, zegt de Eerw. opsteller, den Noord-Hollander, vooral zoo als hij op het land leeft en eenige streken van dit vruchtbare gewest nader te doen kennen en naar waarheid te schetsen: hem zelven aanleiding te geven tot nuttige opmerking en verbetering, en den lezer, in een uur van uitspanning, eenige onderhoudende en nuttige lectuur te bezorgen, ziedaar de bedoelingen, welke mijne pen bestuurd hebben. Dit oogmerk is zeker prijzenswaardig. Ter bereiking nu hiervan, heeft hij zijn Tafereel in XIV Hoofdstukken afgeperkt.

Het blijkt wel allerwege, dat de Schrijver niet vruchteloos, in zijn twaalfjarig verblijf, de Noord-Hollandsche landgenooten ten platten lande heeft waargenomen, en dat hij niet alleen het goede en prijzenswaardige, maar ook het verkeerde heeft opgemerkt. Overal straalt insge-

 lijks

lijks het goede doel door, en de aandacht wordt wel levendig gehouden. Wij twijfelen dus niet, of men zal dit Huisselijk Tafereel in een ledig uurtje met genoegen lezen. Alhoewel de beschrijvingen en aanwijzingen doorgaans vrij naauwkeurig zijn, had VAN SPALL echter soms wel eens wat te verbeteren overgelaten. Het zullen b. v. wel degelijke uren mogen heeten, als hij schrijft, dat de paarden, op een goeden draf het rijtuig voorttrekkende, de reis van *Alkmaar* naar *Haarlem* in een *paar uurtjes* kunnen afleggen. Wij kunnen ons voorts zeer goed vereenigen met zijnen wensch.

„Mogt ook dit stukje mede werken, om ons en onzen kinderen eene hartelijke en bestendige zucht in te boezemen, om het verkeerde onzer vaderen na te laten, het gebrekkige te verbeteren, en het goede, dat hen versierde, zorgvuldig te bewaren en getrouw na te volgen!"

HERINNERING van Mr. S. C. KLINKHAMER. *Door* F. J. DOMELA NIEUWENHUIS. *Te* Amsterdam, *bij* G. Goossens, 1834. 23 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is* 40 *Cents.*

De Heer Mr. SIBOUT CORNELIS KLINKHAMER was, hoe vroeg ook gestorven, echter over waardig, dat zijne nagedachtenis vereerd werd.

De nog jeugdige Schrijver dezer herinnering, een vriend des overledenen, gevoelde zich uit ware hoogach-

ding opgewekt, om daartoe ook het zijne bij te dragen; en hij heeft zulks hier op eene korte, zedige, hartelijke en hem voegende wijze gedaan. Wij lazen deze herinnering daarom met genoegen en twijfelen niet, of 's mans geëerde betrekkingen en vrienden zullen er zich over verheugen. Bijzonder heeft het ook onze goedkeuring weggedragen, dat hij met de uitgave gewacht heeft, tot den afdruk van het VIIIste Deel der *Bijdragen tot Regtsgeleerdheid en Wetgeving*, door de Hoogl. DEN TEX en VAN HALL; waarin eerstgemelde eene levensschets van KLINKHAMER gegeven heeft, en dat hij daaruit, bij wege van aanteekeningen, het een en andere kortelijk ontleende. Wij laten hierop volgen:

LIER en ZWAARD van TH. KÖRNER, *naar het Hoogduitsch. Te* Amsterdam, *bij de* Erven H. Gartman, 1833. *VIII en* 76 *Bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is* 60 *Cents.*

Omdat ook NIEUWENHUIS, in zijne Herinnering, wijlen den Heer KLINKHAMER geprezen heeft, wegens deze zijne dichterlijke vertaling der liederen eenes jeugdigen dichters, die in eenen nog niet 22 jarigen ouderdom, op den 26sten Augustus 1813 als Luitenant den heldendood stierf.

Wij herinneren ons nog met een bijzonder genoegen, dit fraai bundeltje van THEODOOR KÖRNER in het oorspronkelijke gelezen te hebben, en het verwondert ons niet, dat de jonge dichter KLINKHAMER zich opgewekt gevoelde, om zijne krachten te be-

proeven, in het overbrengen van het werk zijnes jeugdigen Duitschen voorgangers, in vloeijende Hollandsche verzen.

Over den geest dezer liederen te oordeelen, zou onzes achtens kunnen voorkomen, als een arbeid, waartoe wij, bij deze beschouwing eener navolging, niet geroepen worden. Alleen dus merken wij aan voor die weinigen, welke het nog zouden verlangen te vernemen, dat hier overal eene geestdrift heerscht, om voor het vaderland te strijden, welke als een vuurgloed in het binnenste des dichters ontvlamd was, zoodat dezelve niet meer kon gestuit worden; vereenigd echter ook met zeker godsdienstig gevoel, dat het onmogelijk maakte, anders dan met eere de wapenen te bezigen.

Maar wat de overbrenging dezer gloeijende verzen in Hollandsche taal en dichtmaat betreft, daarvan kunnen wij getuigen, dat onze vroege gestorvene KLINKHAMER eene aanmerkelijke mate van bedrevenheid in beide de talen, en tevens van zijnen smaak voor en kunde in de poëzij, aangenaam hier heeft ten toon gespreid. Meermalen is het hem gelukt, om den Duitschen dichter zeer goed te volgen, en letter en geest beide goed uit te drukken. Wie het moeijelijke van de door hem opgenomene taak bezeft, zal zijn werk prijzen, en erkennen, hoe veel men van zijne dichterlijke talenten had kunnen verwachten, indien hij er zich langer aan had mogen toewijden. Het volgend stukje bevestige ons gevoelen!

Wij

Wij zien op U met blijde blikken,
  En houden vast aan 't heilig woord.
Geen hel kan ons geloof verwrikken
  Door meineed, euvelmoed of moord.
Ja, wat in 't rond ook ondergaat,
  Wij weten, dat uw woord bestaat.

Maar 't edelste aller Godsgeschenken,
  't Geloof, wil duur verkregen zijn.
Geen wijnstok zal van zelf ons drenken,
  Eerst na den persdwang vloeit de wijn;
En streeft een engel hemelwaart,
  Eerst breekt een menschenhart op aard.

Vrij moge in dit bedrieglijk leven
  Een tempel voor den logen staan,
En gouden fielten huivrend beven
  Voor mannendeugd en heldendaân;
Of met een eerloos angstgebaar
Zich toonen aan de ontwaakte schaar.

Vrij mogen broeders tweespalt kweeken,
  Door wrok verdeeld, door haat ontzind:
De vorsten 't snoer der maagschap breken,
  Dat Duitsche kroonen eng verbindt;
En, waar 't Germanje zamenhecht,
Het lot van heel een' aard beslecht.

Wij willen nooit uw hulp mistrouwen,
  Hoe angstig ook het uitzigt zij:

Gij

Gij zult den bloedhond nederhouwen,
En maakt uw Duitschland zeker vrij.
Ligt ook die dag nog jaren wijd,
Wie weet, als Gij, den regten tijd?

Den regten tijd voor 't onregt wreken,
Voor vrijheid, voor des dwinglands dood;
Uw zwaard zal eens zijn kop verbreken
En verwt de Duitsche stroomen rood
Met slavenbloed en.... burgerbloed!
Getrouwe God, maak Gij het goed!

GIL BLAS VAN SANTILLANE. *Uit het Fransch van* LE SAGE. *In drie Deelen, met Platen. Eerste Deel. Te* 's Gravenhage, *bij* A. Kloots, 1834. *VIII en* 254 *Bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 1.50.

Wij voor ons vinden weinig smaak in zulk eene lectuur. Naar ons oordeel is deze kost meer geschikt voor Fransche magen dan voor beschaafde Nederlanders. Deze GIL BLAS had dus onzenthalve wel onvertaald mogen blijven. 't Is waar, somtijds kunnen de lotgevallen en dwaasheden hier vermeld, de lever in beweging brengen, maar het ontbreekt hier te zeer aan degelijk- en wezenlijkheid, om er op den duur smaak in te vinden. In het Voorberigt aan den Lezer, wordt men wel verzocht op de zedelijke leeringen acht te geven, welke de beschre-

vene

vene lotgevallen, ontmoetingen en gevalletjes zullen vervatten, en het is goed dat zulks geschied is, anders mogt men twijfelen, of er wel veel, bij de mededeeling, op gelet ware; maar wij beklagen van harte de lezers, die zulk tijdverdrijf behoeven, om wijzer en beter gemaakt te worden. Men moet ook wel zeer met zijnen tijd verlegen zijn, — iets 't geen reeds op zich zelve een kwaad is, — om zich door zulke schetsen en anekdoten de verveling te verdrijven. Het is daarenboven zelfs te vreezen, dat zij, die zich hiermede kunnen vermaken, er meer kwaads dan goed uit leeren zullen.

Van hen die de hier voorkomende plaatjes allerliefst vinden, zouden wij ook geene hooge gedachten kunnen vormen.

Met één woord, het uitwendige (behalve de plaatjes) van dit boekske overtreft verre het inwendige.

WATERLOO. Verhalen en Krijgsbedrijven. Naar het Engelsch. In twee Deelen. Eerste Deel. Te Amsterdam, *bij* C. L. Schleijer, 1834. *VIII en* 323; *tweede Deel IV en* 274 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 6.50.

»Toen voor eenige jaren (zegt de vertaler) de Geschiedkundige Romans van den beroemden WALTER SCOTT, eene geheele omwenteling in de Romanschrijvende en lezende wereld te weeg bragten, zag men het voorbeeld door den geestrijken Brit

ge-

gegeven, allerwegen nagevolgd; getuige de menigte Geschiedkundige Romans, welke in de laatste jaren zijn in het licht gekomen."

»Het werk, waarvan wij bij dezen onzen Landgenooten de Vertaling aanbieden, kan echter in geenen deele met de zoogenaamde Historische Romans in één' rang gesteld worden. Het is hier geenszins de plaats in het breede uit te weiden over de klagt, die somwijlen en nog onlangs, door onzen geleerden landgenoot Mr. J. SCHELTEMA in het midden gebragt is, tegen het dooreenmengen van waarheid en verdichting in deze soort van Romans, en te toetsen of te beslissen, in hoe verre door dezelve de rigtige kennis der Geschiedenis is bevorderd of tegengegaan; maar het kwam ons niet geheel ongepast voor, hiervan gewag te maken, bij de uitgave van een werk, waarin, onzes inziens, deze klip zeer gelukkig vermeden is, waarin verdichting en het verhaal van gebeurde daadzaken zoodanig afwisselen, dat zij eene aangename en onderhoudende lectuur opleveren, doch tevens zoo afgescheiden zijn, dat men ze niet met elkander verwarren kan."

Een zonderling mengelmoes van geschiedenis en verdichting treft men hier dus aan, en men kan toestemmen, dat beide zich tamelijk wel en gemakkelijk laten onderkennen.

Wie vermaak schept in zulke avonturen te lezen, en door zulk voor sommigen smakelijk banket zich schadeloos stellen wil, voor meer edele ge-

voe-

voetens en mannelijke bedrijven, zal zich hier op zijne plaats vinden en zich schoon kunnen amuseren.

Het lust ons niet den lezer er langer mede bezig te houden, alleen doen wij nog als ons gevoelen kennen, dat dit geschrift beter voor losse Engelsche militairen, dan voor Hollandsche lezers geschikt is.

HANDBOEK voor Hervormde Predikanten en Kerkenraadsleden; of volledige verzameling van de verordeningen op de inrigting en het bestuur van de Hervormde Kerk in het Koningrijk der Nederlanden. Tweede Stuk. Bevattende de verordeningen, uitgekomen in de Jaren 1820, 1821 *en* 1822. *Benevens een bijvoegsel van vroegere stukken, op de organisatie en het bestaan der Hervormde Kerk betrekking hebbende. Te* Leeuwarden, *bij* J. W. Brouwer *en* P. Wierda. *XXIII en* 256 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2.20.

DERDE STUK, bevattende de verordeningen uitgekomen in de Jaren 1823, 1824, 1825 *en* 1826. *XVI en* 416 *Bladz. De prijs is f* 3.40.

ALGEMEEN REGISTER op de drie stukken van dit Handb. VII en 516 *Bladz. De prijs is f* 2.90.

't Geen wij bij de beschouwing van het eerste stuk

stuk dezer nuttigen Handboeken (voor December 1820, bladz. 719) met alle naauwkeurigheid door den Eerw. VAN DER TUUK bearbeid, aanmerkten, dat het namelijk vooreerst aan geen stof zou ontbreken, om dit werk te vervolgen, heeft de Lezer uit de vervolgen, boven aan genoemd, kunnen opmaken. De verzamelaar is in de beide vervolgstukken voortgegaan, gelijk hij in het eerste begonnen was, en heeft voor gemakkelijkheid en volledigheid wel gezorgd. Oordeelende dat een doelmatig ingerigt register vooral zoude dienen, om dit zijn werk aan deszelfs doel en titel te doen beantwoorden, heeft hij geene moeite gespaard, om door eene geheele nieuwe bewerking, bijzonder van het Zaakregister, het gebruik dezes Handboeks gemakkelijker te maken. Wij voor ons zouden wel gewenscht hebben, dat hetzelve nog wat ware uitgesteld, ten minste tot dat de volgende bepalingen, wetten en toevoegsels, tot het jaar 1834 ook hadden kunnen zijn opgenomen; maar wij willen echter gaarne berusten in de redenen, voor de gevolgde handelwijze opgegeven in het voorberigt. Het registerdeel behelst nu

1) Eene lijst der afdeelingen, titels en sectien, in de verzameling voorkomende, in drie afdeelingen,

2) Een algemeen register der stukken, in de drie deelen des Handboeks voorkomende, naar orde der afdeelingen, titels, enz. insgelijks in drie afdeelingen.

3)

3) Een algemeen Alphabetisch Register van de zaken en bepalingen, in de drie stukken des Handboeks voorkomende, 't geen natuurlijk verre de grootste ruimte beslaat, van bladz. 49.

4) Een algemeen register van de stukken, naar orde van derzelver dagteekening, en

5) Een Recapitulatie van het Zaakregister. Men zal dus wel niet geenen grond over te weinig hier kunnen klagen: er is waarlijk voor het gemak niets te wenschen overig gelaten.

Wij zijn nu ook reeds in staat gesteld, om aan te kondigen de uitgave van het eerste vervolg, onder den titel:

HANDBOEK voor Hervormde Predikanten en Kerkenraadsleden; of volledige verzameling van wetten en verordeningen op de inrigting en het bestuur der Nederlandsche Hervormde Kerk. Eerste vervolg: *bevattende de verordeningen van de jaren* 1827 *en vervolgens tot het begin van* 1834. *Verzameld door* G. VAN DER TUUK, *Predikant te* Berlikum. *Te* Leeuwarden, *bij* J. W. Brouwer *en* P. Wiarda, 1834. *XX en* 335 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 2.90.

Aangenaam zal het zeker voor velen der gebruikers zijn hier te lezen: » door de voortdurende hulp en welwillende medewerking van den edelen Ridder J. D. JANSSEN, Secretaris en Adviseur bij het Ministerieel Departement voor de zaken der Hervormde Kerk enz, is de verzamelaar in staat gesteld, om

sommige kerkelijke stukken te kunnen leveren, welke anders niet algemeen zouden zijn bekend geworden; en welker kennis toch niet onbelangrijk zal geacht worden voor hen, die met onze kerkelijke verordeningen volledig verlangen bekend te worden." Het ontbreekt voorts ook hier niet aan de noodige registers.

Wij kunnen dan niet nalaten, het gebruik van dit met zoo veel zorg bewerkte Handboek, en alzoo ook het eerste vervolg daarop, aan allen aan te prijzen, die met het zoo respectabel kerkgenootschap der Hervormden en deszelfs inrigting van geregeld bestuur verlangen bekend te zijn, en alzoo te leeren oordeelen over de bemoeijingen van die weinigen, welke, waarom dan ook? (wij hopen meestal door onkunde gedreven) meer of minder geheim kwaad zaad zoeken te strooijen en hunne min doorzigtige land- en geloofsgenooten in den waan zouden willen brengen, als of er reden ware, om over willekeur en aanmatiging te klagen, of daarvoor te vreezen. Dat zij lezen, onderzoeken en zich beter laten onderrigten, waartoe hun dit Handboek bij uitnemendheid zal kunnen dienen.

Hartelijk wenschen wij, dat de Eerw. verzamelaar zal mogen voortgaan, om aan dit werk ook verder de hoogst-mogelijke volkomenheid te verschaffen.

Het Nieuwe FRANKRIJK *en het nieuwe* BELGIE. *Eene tijd- en zedeschildering in luimige hekelbrieven en vernuftige pennetrekken van eenen Reiziger. Vrij naar het Hoogduitsch van* AUGUST TRAXEL. *Te* Leeuwarden, *bij* L. Schierbeek, 1834. *X en* 350 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3.50.

De schrijver, een Pruisisch onderdaan, is ook in *Parijs* geweest; heeft den ouden, (nu reeds overledenen) Generaal LAFAYETTE, aan wien als den edelsten man, den onbesprokensten, den redelijksten en besten mensch, den wereldburger deze brieven zijn toegewijd, aldaar leeren kennen, hetgeen hem merkwaardig voorkwam, opgeteekend en, met schrijven niet onbekend, hetzelve, met zijne aanmerkingen en ontmoetingen begeleid, uitgegeven. Hij schrijft met vrijmoedigheid, gelijk men het meer van dagbladschrijvers ontwaart, en oordeelt, over alles, als een man van gezag en universele kennis. De reeds lang overledene Heeren J. J. ROUSSEAU en VOLTAIRE zijn zijne mannen, wier gevoelens (maar al te bekend) door hem worden aangebeden, over LEOPOLD, LAFAYETTE, TALLEYRAND, CHATEAUBRIAND, LOD. FILIPS, de Hertogin VAN BERRY, en over wie al niet meer? zegt hij zijne gedachten. Hij doet zich verder kennen als een beminnaar der schoone sekse, en een vrolijk beschouwer

 van

van de dingen dezer wereld. Alles behalve zeer kiesch, levert hij een aantal bijzonderheden, wederwaardigheden en tooneelen, op eene wijze, welke alleen aan zeker soort van lezers bevallen kan. Over ligtzinnigheid en spotzucht heeft men meermalen te klagen, en niet zelden viert TRAXEL den teugel aan zijne luimen en soms al te grove zinnelijkheid. De Vertaler merkt aan:

» Het *Vrij* vertaald op den titel, heeft *hoofdzakelijk* betrekking op het onvertaald laten van niet minder als acht en negentig stuks van deze zoogenaamde *Aphorismen*, dewelke min geschikt werden gekeurd, om in het *Nederduitsch* te worden vertaald; alsmede op het achterwege laten of veranderen van enkele andere plaatsen, die volstrekt niet vrij te pleiten waren van spotten met de godsdienst, door het bezigen van woorden, die enkel in den bijbel en van heilige zaken voorkomen, als: *Hosanna! der Buchdrucker ist erlöst!* en andere die met de goede zeden strijdig waren, enz."

Maar de Vertaler had nog veel meer kunnen uitmonsteren, en wij vragen, daar hij het oorspronkelijke van den Schrijver diende te bewaren, waarom hij niet liever de geheele overzetting heeft achtergelaten?

Veel nut is toch waarlijk uit deze brieven niet te trekken, en tot tijdverdrijf zijn er wel andere en betere geschriften voor handen.

Er komen wel eenige aardige Anekdoten, sne-

di-

dige gezegden, geestige aanmerkingen en puntige schetsen voor, maar het meerendeel heeft voor 't minst al zeer weinig om het lijf. In de staat-, zede-, krijgskunde en in de kennis van de godsdienst, gaat het hem als vele anderen, ook die welke hij, uit ingenomenheid met zich zelven, ja in verwaandheid, verre overtreft; in de laatste (*de Godsdienst*) is hij vooral niet meer, dan een bedorven hardnekkig en onkundig kind. Hij spot met en wil luimig zijn in dingen, welke hij duidelijk toont geheel niet te verstaan. Zijne berigten over *Frankrijk* en *België* zijn van dien aard, dat men niets verliest, wanneer men dezelve niet opmerkt, en waarlijk verbaasd staat, dat hij den boven gemelden titel aan zijne dikwijls laffe brieven heeft durven geven, welke alleen geschikt is om den lezer te bedriegen.

Wij vertrouwen genoeg gezegd te hebben, om den lezer ten dezen in te lichten. Wie wil, koope en leze, maar wachte zich voor het onbedachtzaam overnemen. Om iets ter proeve te leveren, zonder aanleiding te geven tot schadelijke gevolgtrekkingen, willen wij den geheelen LIIIsten brief hier laten volgen:

Parijs, 12 September.

> Wat wilt gij! roept hij, bleek van schrik;
> Niets heb ik, dan mijn leven.
>
> SCHILLER.

»Op bevel van den prokureur-generaal kan de

 po-

policie eenen iegelijk vatten; al had hij ook van zijn leven niets gedaan dan kousenstoppen. De veiligheidswacht heeft daarop geen acht te geven."

»Zoo gebeurde het voor korten tijd, dat twee politiespionnen het vertrek eens *Parijschen* dagbladschrijvers binnendrongen, met onderdanig verzoek aan den heer DUVAL, om, in naam des Konings, pen en papier ter zijde te leggen en de heeren naar het *bureau* van onderzoek te volgen; ten einde daar reden en antwoord aangaande zaken te geven, die voorloopig geheim behoorden te blijven."

»*Mon Dieu*," antwoordde de heer DUVAL op hunne aanspraak, »ik weet niet, waardoor ik de heeren zoude hebben beleedigd; waarom men mij op zoodanig eene wijze zoude behooren op te eischen. Gij zult toch wel de goedheid hebben om mij te veroorloven, eerst nog dit artikel over *don* MIGUEL te sluiten, mijnen nachtrok uit te trekken en hoed en stok te krijgen."

»Wapens hebt gij niet noodig," was het antwoord. »Voor het overige, mijnheer! wij hebben volstrekt geenen tijd te verliezen; daar wij meer bezigheden hebben en de wagen, welken wij gehuurd hebben, reeds voor de deur stilhoudt."

»DUVAL kon niet nalaten voor hunne zorgvuldigheid en hunnen ambtsijver zich verpligt te noemen en schikte zich tot vertrekken; niet vergetende zijne brieventasch en eene beurs bij zich te steken. »Men kan niet weten, dacht hij, waar ik heden avond ga slapen, en in *St. Pélagie* wordt

niet

niet meer dan honderd *centimes* voor elken gevangen per dag verstrekt."

»Toen zij in het *bureau* kwamen, stond een klein zwart mannetje met boosaardige ratten-oogen en zeer behendige vingeren van zijnen zetel op. Het was de *inquisiteur*, des konings plaatsvervanger, de prokureur-generaal. Naast hem zat een geheimschrijver, die onbewegelijk bleef zitten voor schrijven."

»Zeg mij eens, hief de prokureur aan, hoe gij heet?"

»PHILIPPE JOSEPH DUVAL," antwoordde hij.

»Wat is uw beroep?"

»Ik ben dagbladschrijver."

»Waar is uw gewoon verblijf?"

»Te *Parijs*."

»Welke huizen bezoekt gij?"

»Het meest bezoek ik mijn eigen huis; ook bezoek ik de gaarkeukens, de koffijhuizen en de schouwburgen."

»Ik wilde vragen, of gij ook nog andere huizen bezoekt."

»O ja; ik bezoek somtijds de huizen van mijne vrienden en bekenden."

»Geene huizen van zamenkomsten?"

»Dat zijn alle huizen."

»Bezoekt gij geene gevaarlijke, verbodene of verdachte huizen?"

»Die kan ik niet van de andere onderscheiden."

 »Om

» Om kort te gaan: waart gij niet in het koffijhuis *des mille collonnes?*"

» Zeer dikwijls."

» Hier werd opgehouden en de prokureur zag in het register, waarin de sekretaris schreef, na, of ook het een of ander vergeten werd. Nadat hij een snuifje genomen had, werd het verhoor voortgezet:"

» Kent gij de personen, die gewoonlijk des avonds in het koffijhuis *des mille colonnes* vergaderen?"

» Ik ken velen derzelve."

» Waarmede houden zij zich onledig?"

» Zij drinken koffij, *punch*, likeuren of chokolade. Ook spelen zij op de billard, *domino*, het schaakspel, piket, omber of eenig ander kaart- of hazardspel."

» Ik moet u de opmerking maken, dat men daar verboden spellen speelt."

» Dat is mij onbekend."

» Wij dragen er kennis van, dat daar republikeinen en *Carlisten*, dat daar misnoegden vergaderen en hunne gevoelens elkanderen mededeelen."

» Hunne gevoelens? Dat zoude verschrikkelijk zijn."

» En ik zeg u vrijuit, gij-zelf behoort tot het getal der zoodanige klubisten."

» Dat zou moeijelijk te bewijzen zijn."

» Volstrekt niet. Hetgeen gij gisteren avond gesproken hebt, heeft u verraden."

» Hetgeen ik gesproken heb? Laat hooren."

» Her-

» Herinner u slechts, wat gij in de zijkamer gezegd hebt, toen gij, plotseling opstaande, weggingt."

» Vermoedelijk heb ik: goeden nacht! gezegd."

» Neen: gij hebt gezegd: De duivel hale den koning; hij verliest altijd."

» Ha, ha ha! Het is om zich dood te lagchen!"

» Dat kan mogelijk wezen; maar het hof van *assises* zal de zaak niet zoo ligt, als eene overtreding door middel van de pers begaan, opnemen."

» Indien ik u echter verzekere, dat ik bij die woorden volstrekt niet eens aan onzen koning heb gedacht?"

» Dat is onmogelijk. Woorden drukken onze denkbeelden uit."

» Om hetgeen ik zeg toe te lichten, behoef ik u slechts te verhalen, dat ik, met eenige heeren kaartspelende, verscheidene keeren achter elkanderen op klaverenkoning had verloren. Zulks verdroot mij eindelijk, en ik zeide, met spelen eindigende: *que le diable emporte le roi; il perd toujours.* Ik wil niet hopen, dat gij koning LODEWIJK FILIPS voor klaverenkoning houdt."

» De prokureur-generaal verstomde. Toen hij wat bekomen was, wendde hij zich tot de gewapende dienaren en zeide hij: » Mijne heeren, zegt gij den heere VIDOCQ, dat hij voortaan beter toezie, en opmerke, of er van eenen kaartenkoning of van den koning der *Franschen* gesproken wordt; want tusschen die beide behoort steeds een groot onderscheid te blijven bestaan."

De LOTGEVALLEN van eenen Marinier van de Keizerlijke Garde, gedurende zijne Krijgsgevangenschap in Spanje, *op* Cabrera *en in* Rusland. *Naar het Fransch van* HENRI DUCOR. *Te* Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren, 1834. *D. I. IV en* 298. *D. II* 311 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs der beide Deelen is f* 5.50.

De gebeurtenissen, welke hier verhaald worden, behooren tot de twee groote, maar voor de Franschen en den grooten dwingeland zeer slecht afgeloopene ondernemingen, tegen *Spanje* namelijk en *Rusland*.

H. DUCOR was al vroeg met geestdrift bezield voor den Keizer, trad in zijn 12de jaar, (1801) in dienst onder de bevelen van den scheepskapitein L'HERITIER, bevond zich in Junij 1808 op de reede van *Cadix*, op een der vijf Fransche liniescheppen, welke kort daarop door de Spanjaarden werden genomen, werd toen met zijne krijgsmakkers in de pontons gevangen gehouden en daarna overgebragt, eerst naar de gevangenis van *San Carlos* en vervolgens in April 1809, naar het Eiland *Cabrera*, zeven mijlen zuidwaarts van *Majorka* gelegen, een verschrikkelijk *Pontus* voor de Napoleontische helden. Na daar zeer veel, gedurende meer dan twee jaren, geleden te hebben, gelukte het hem met eenige van zijne lotgenooten te ontvlugten, en te *Tarrogenna*, toen door de Franschen be-

bezet, aan te landen; en zoo kwam hij al spoedig te *Parijs*, nam dienst bij de zeelieden van de garde (hier ampel beschreven), en marcheerde alzoo met de groote armée van 480 duizend man, naar *Rusland* over *Duitschland* en *Polen*.

Bij den ellendigen terugtogt deelde hij in de welverdiende rampen, werd door de kozakken gevangen genomen, ontvlugtte, viel weder in de handen der kozakken, verdween andermaal en kwam eindelijk behouden op het Oostenrijksch grondgebied aan. Daar verbeterden zijne omstandigheden van tijd tot tijd, en eindelijk mogt hij het genoegen smaken van in *Parijs* terug te komen, en zijne moeder weder te omhelzen. In 1815 verliet hij haar nog eenmaal als krijgsman, en na het geducht verlies te *Waterloo* geleden, wijdde hij haar nog zeven jaren zijne kinderlijke zorgen, tot dat de dood haar uit zijne armen rukte.

Dit alles vindt men in deze beide Deelen, doormengd met een groot aantal bijzonderheden, beschreven. Ducor heeft, (gelijk de Vertaler met regt aanmerkt,) al die afgrijsselijkheden, welke hem en eenigen zijner lotgenooten, in *Spanje*, op *Cabrera* en in *Rusland* getroffen hebben, met levendige kleuren afgemaald, en wel op eene wijze, dat wij, die zoo regtmatig bij den val des dwingelands juichten, met een gevoel van innig medelijden, moeten nederzien op hen, die, als slagtoffers van zijne onbegrensde heerschzucht, door de koude, den honger, of het staal der kozakken zijn omgeko-

komen, of na duizende, de menschelijke krachten te boven gaande, rampen en diepe ellenden te hebben doorgestaan, eindelijk het geluk hebben mogen genieten, van in hun vaderland terug te keeren.

De lezer zal zich gewis niet beklagen, dat de Schrijver te weinig onderhoudend zich heeft bezig gehouden, noch ook reden vinden, om hem te beschuldigen, dat hij zich geene genoegzame moeite gegeven heeft, om de verbeelding op te wekken en belang in te boezemen. Wij voor ons gelooven wel, dat DUCOR zijne lotgevallen en ontmoetingen met Fransche verwen te sterk gekleurd heeft, en twijfelen zeer of hij wel altoos aan de lessen der waarheid getrouw heeft gehoorzaamd; maar willen hem de eer niet betwisten, dat hij de kunst verstaat, om de aandacht te boeijen en de aandoeningen, door zijne schilderijen op te wekken.

Wij wenschen van harte de bevordering der goede bedoelingen van Vertaler en Uitgever, met dezen marinier in het Nederduitsch te laten verhalen.

AL-

ALMANAK voor Blijgeestigen. Tiende jaar. 1835.

De blijgeestigheid is de beste getuige
van eene aangename ondervinding
en van een gerust geweten.

DE GRAAF DE SEGUR.

Te Amsterdam, *bij* Gebr. Diederichs, 1835.
De prijs is 60 *Cents.*

Ook deze Almanak beantwoordt aan het doel, als Tijdschrift, om dag en datum aan te wijzen. Het behelst daarenboven een aantal (54) stukjes in proza en poëzij, om aan blijgeestigen voedsel te verschaffen, ten einde den tijd te verkorten en zich te vermaken, sommige *zonder*, anderen *met* een naam onderteekend. Eenige daarvan zijn geestig en kiesch, maar er komen ook andere voor, die zich ten deze minder aanprijzen, en wel voor betere plaats hadden mogen maken; over 't algemeen is de keuze echter niet kwalijk uitgevallen. Eene wat meer gestrenge keuze uit de voor handen zijnde stukjes zij den Verzamelaar aanbevolen! Het volgend staaltje zal zeker weinig lezers afschrikken, of zij moesten vijanden van Mevrouw HILARITAS zijn.

o Gij, die altijd vrolijk lagchend
Steeds uit den kelk der vreugde schenkt,
Terwijl gij pondereuze harten,
Die diep gebukt gaan onder smarten,
Door scherts en boerterijen drenkt.

Ver-

Verligtster van ons bitter zwoegen,
  Tot U is thans mijn vers gerigt;
Zijn wij ons slavig leven moede
En treft ons uwe tooverroede,
  Zoo valt het zwaarste juk ons ligt.

Blijmoedig zijn, is 't waar genoegen,
  Een zachte balsem voor 't gemoed;
Het is een gaaf van God gegeven;
Droefgeestig zijn, vergalt het leven,
  't Geen ieder dus vermijden moet.

Weg, Heraclytsche treurgestalten!
  Ik wensch u altemaal den vreê,
Weent, 'k laat u op de wereld tieren,
Ik volg Democritus banieren,
  Ik ga met zijne volgers meê.

Ik volg verheugd Apollo's telgen
  En maak mij met mijn citer blij.
'k Vind veel meer heil bij 't luimig zingen
Van vader Bacchus lievelingen,
  Dan bij een jamm'rend klaaggeschrei.

Gij weet, hoe 'k ijv'rig te allen tijde
  Uw dienaar en aanbidder was;
'k Heb, waar gespeeld werd en gezongen,
Steeds naar den lauwer meêgedongen,
  Slechts u ter eer, Hilaritas.

Niet

Niet dat juist zwijmeldrank of wellust
  De bronwel was van mijn vermaak;
Neen! ware deugd tot doelwit kiezend,
Haar nimmer uit het oog verliezend,
  Beschouwde ik Godsvrucht als mijn taak.

En door 't onschuldig vergenoegen
  Werd mij de vreugdekelk geboôn.
Dus ben ik, in mijn jeugdig leven,
Reeds bij uw vrijkorps ingeschreven,
  En wacht van u dan ook mijn loon.

Uw' roem weêrgalmt in al mijn verzen;
  Uw' nut vermeldt mijn maatgeluid;
U, 't voorwerp schier van al mijn zangen,
U druk ik mijn gepast verlangen,
  Geknield, eerbiedig, ned'rig uit:

'tIs, dat ik eenmaal voor mijn streven
  En voor mijn ijver en beleid;
Den zaal'gen tijd mogt op zien dagen,
Dat ik tot Ridder wierd geslagen
  Van de Orde der Blijgeestigheid.

MEN-

MENGELWERK.

LEERREDE

OVER

Joël II:21.

Uitgesproken te *Denekamp*, den 5den November 1834. bij gelegenheid van den Over-IJsselschen Dankdag.

Het uur en de dag van gemeenschappelijke dankzegging is dan weder dáár, Gemeente! in het welke wij ons openlijk en vereend dankoffer den Allerhoogsten, als den Heer des oogstes, zullen toebrengen. Wanneer wij gemelijk en ontevreden waren, dat het een of ander in het verloopen jaargetijde niet naar onzen zin en berekening ware uitgevallen; — of dat wij in het begrip verkeerden, dat wij van alles meerder hadden moeten hebben; — of dat wij zondig en onchristelijk bevreesd waren, dat wij in hetgeen wij van den Heere ontvangen hebben, voor den aannaderenden winter en volgenden tijd, tot onderhoud van ons zelven en de onzen behoorlijk het noodige niet vinden zouden, dan zouden wij met geene zuivere beginselen naar dit Heiligdom tot gemeenschappelijke deelneming aan dit plegtig uur geleid zijn; —

noch

noch ons in geest en in waarheid met de, aan den Heer des oogstes toe te brengen, dankzegging kunnen vereenigen. Indien zulke gesteldheid derhalve Gemeente! meer of min bij ons, of dezen of genen onzer, mogt aanwezig zijn; (ieder heeft zijn geweten;) dan zullen wij dezelve eerst afleggen, en in ons, door de kracht Gods, die in ons werkt, onderdrukken, — en in derzelver plaats vergenoegdheid, nederig gevoel van onwaardigheid, en verheugend vertrouwen op de wijsheid en magt Gods moeten laten intreden; om alzoo ontdaan van schadelijke en zondige belemmeringen, met reine en redelijke vreugde des harten, onzen verheven Weldoener te danken.

Bidden wij eerst deze onschatbare genade van Hem af, die meerder dan ons hart is, en alles goeds in ons kan werken!

JOËL (onzeker is het, onder wien der Koningen van *Juda* hij geprofeteerd hebbe,) voorspelt, in naam van JEHOVAH, in dit zijn klein, maar tevens profetisch geschrift, ontzettende rampen, welke het volk van *Juda* door de beschikking en toelating des Heeren, als regtvaardige oordeelen op hunne zonden, treffen zouden. De voortbrengselen hunner landen, hoven, wijnstokken en weiden zouden door verzengende winden, en allesvernielende en aanhoudende droogte, maar ook door het magtig heir des Heeren, van ontelbare rupsen, springhanen, kevers en kruid-

wormen, verwoest worden; en deze rampen, die menschen en beesten treffen, en in den uitersten nood drijven zouden, zouden nog door eenen allervreesselijksten oorlog opgevolgd worden, door een zeer magtig volk, dat JEHOVAH, als de HEER der heirscharen, zelfs tegen *Juda* zoude aanvoeren.

Bij de voorstelling en aankondiging dezer gewisse oordeelen en rampen, wekt de Profeet, met allen mogelijken ernst en aandrang, het volk van *Juda* tot ware verootmoediging en waarachtige bekeering op; als het eenige middel, waardoor, of deze gewisse oordeelen afgewend, of verzacht, of dragelijker voor hen konden worden; en verzekert hen daarbij, in den naam van Jehovah, stellig, dat eindelijk, onder deze voorwaarde, betere, heerlijker dagen zouden aanlichten, — dagen van aardschen voorspoed en genoegen, en van geestelijk en godsdienstig heil.

Maar met de uitzigten op deze betere dagen van natuurlijk en geestelijk heil, wil de Profeet, in onzen tekst en deszelfs zamenhang, dat de brave inwoners des lands en der hoofdstad *Jeruzalem*, zich bij den druk en de donkerheid der tijden, opbeuren en vertroosten zouden; en bij het schuwen van andere vreugde, zich in JEHOVAH zouden verheugen en verblijden, dien zij kennen konden en kenden, niet alleen als getrouw in zijne beloften aan ABRAHAM, IZAÄK, JAKOB en DAVID toegezegd; — maar ook als een Heer, die daartoe, getuige hunne geschiedenis, reeds groote dingen gedaan had.

Dit

Dit alles stelt de Profeet in dichterlijken stijl voor, onder zoodanige verhevene beelden, als waartoe vooral de Oostersche dichtkunde vrijheid en aanleiding geeft.

Hoe het dan ook zijn en gaan mogt, bij de mogelijke, en meer of minder, langere of kortere aanhoudende weerbarstigheid der massa des volks, moesten de braven en verstandigen in hun midden aan geene overmatige bevreesdheid zich toegeven; maar, met blijdschap in hunnen God, gedenken aan de groote dingen, die JEHOVAH reeds van ABRAHAMS tijd tot aardsche begunstiging, — voorspoed en bescherming, — en tot godsdienstig heil en geluk, gedaan had — en aan verschillende uitreddingen aan zijn volk, naar zijn verbond, en met het volkomenste vertrouwen, die aangekondigde heerlijke dagen verwachten.

Maar kan nu ook, en is, zoo als mij voorkomt, desgelijks bijzonder de meening van den Profeet in onzen tekst zijn, wanneer hij tegen het volk van *Juda* zegt: *En vrees niet, o land! verheug u, en zijt blijde; want de Heer heeft groote dingen gedaan!* Daar ik, — en volgens den aard der Hebreeuwsche taal, — en naar den Profetischen stijl, volgens welken meermalen het toekomstige, als voorleden of tegenwoordig voorgesteld wordt, en overeenkomstig den inhoud van het 22ste en volgende verzen, het laatste gedeelte van den tekst, niet alleen in den voorledenen, maar ook, naar de zinrijke voorstelling des Profeets, in den

toekomenden tijd neme; en het derhalve is, als of hij te kennen gaf, dat zij niet alleen niet bevreesd, maar ook in God blijde zijn zouden, omdat de Heere voorheen groote dingen gedaan, maar ook voor hen gezorgd had; — maar ook wegens de groote dingen, welke de Heer in volgende dagen naar zijne belofte en verbond doen zou.

De herinnering dan en de overtuiging, welke de Profeet bij hen wilde opwekken en bevorderen, is, mijns bedunkens, deze: — *De Heer heeft groote dingen gedaan*, — *en zal groote dingen doen;* — *de Heer heeft gezorgd*, — *en zal zorgen.* — En dit hoofddenkbeeld dezer overtuiging moest dan juist ook naar zijn oogmerk eene bron voor hen zijn van onbevreesdheid en bemoediging, van vreugd en blijdschap in, en van vertrouwen en verwachting op den Heere.

Van onze tekstwoorden en hunnen zamenhang zal ik nu niets meer zeggen.

II. Liever wil ik thans verder beproeven, u naar den geest en inhoud van dezelve te besturen, in dit plegtig uur, overeenkomstig deszelfs doel.

In de *eerste* plaats behoort dan ditzelfde doel en hoofddenkbeeld: *De Heere heeft groote dingen gedaan*, *en zal groote dingen doen. De Heere heeft gezorgd*, *en zal zorgen;* ook in onze harten te wonen, en onze geheele ziel te doorstroomen.

Welke overvloedige reden bezitten of kunnen wij opsporen voor het eerste gedeelte dier erkentenis en overtuiging: *De Heere heeft groote dingen*

gen gedaan; — de Heere heeft gezorgd; — wanneer wij alleen bepaaldelijk, naar het tegenwoordig oogmerk, op de verloopen jaargetijden, en onze ondervinding in dezelve acht geven! Hoe veel goeds, voordeeligs en aangenaams viel ons, in de heerlijke en statig getooidc natuur, in de lente en in den zomer, maar ook in de herfst te beurt!

De grond, die schijnbaar lang verstorven gelegen; — het wintergraan, de weide, heide, boom, heg- en struikgewassen, welke schijnbaar lang eene vertooning van verkwijning opgeleverd hadden, openbaarden een nieuw leven; — de onderscheidene, in den voortijd in de aarde gelegde of gestrooide, zaden van koorn, tot voeding van mensch en vee, — van bloemen en moesvruchten, zagen wij door den aardkorst heendringen, om ons langzamerhand, bij voortgaande ontwikkeling, hunne veelsoortige en schoone plantligchamen te vertoonen, en, na tot vollen wasdom en rijpheid gekomen te zijn, niet slechts ons ligchamelijk, — ons dierlijk en opgroeijend plantenleven, op verschillende wijze te onderhouden, maar tevens ook ons, als zinnelijke en redelijke wezens, vele genoegens en nuttigheden te verschaffen. Het vogelenheir zagen wij onder afwisselende wendingen en zangen de zachtere lucht doorklieven, — of hoorden wij van tusschen de takken van het geboomte, of van heg en struik, hunne wederkomst en vernieuwd leven, onder uiteenloopende toonen, maar ook harmonisch zingende aankondigen. — Zoo ook het nut-

nuttig groot en klein vee huppelend en met een juichend geblaat, gehinnik en geloei hunne stallen verlaten, en met vervrolijkende drukte, drift en drang naar de herleefde weiden en vlakten terug keeren. Aan den hemel zagen wij den regtmatigen op- en ondergang van de luister- en straalvolle zon, en van de zachtlichtende en onze nachten vervrolijkende maan, met het talloos tal van tintelende sterren, die als zoo vele werelden, even als onze aardbol, en onze zon en maan, in de haar aangewezene rigtingen en loopkringen, met de stiptste naauwkeurigheid hare wentelingen en bewegingen volbragten.

En dáár, boven ons, in den luchthemel, — in den dampkring, die onze aarde omgeeft, sloegen wij gedurig gade het statig heen en weder, sneller of zachter voortdrijven van wolken, — en de soms hoorbare, en menigwerf met ontzagwekkende teekenen en verschijnselen gepaard gaande, doch juist berekende en afgewogene werkingen der veelsoortige winden. Ook zagen wij, in de verloopene jaargetijden, menigmalen de prachtigste, diepen eerbied en bewondering wekkende vertooningen van bliksemschichten en derzelver weerlichten, die in allerhande rigtingen de ruimte doorkliefden; — en hoorden wij op naderen of verderen afstand de schorre en rollende donderslagen, die menschen en beesten met vrees, of met aanbidding vervulden. — En uit dien dampkring en wolken, of uit die verschillende werking

der

der winden, of ook zelve uit die statig donkere donderlucht, hoe menige zegen strooiide ons daaruit te gemoet; — en daalden, naar onze beden en wenschen, op heide en weide, op bergen, bosschen en dalen, op onze akkers en hoven, de weldadige, vruchtbare en verkwikkende regendroppen, op eene zachte en gematigde wijze neder; — werd ons uit dezelve de vroege en spade, — de zoo onmisbare voor- en najaars regen geschonken.

Maar vooral moet het onze aandacht tot zich trekken, dat in onze omstreeken, alle die opgeruimde natuurverschijnselen, bijzonder van wind, donder, bliksem en regen, zulk eene zegenrijke en weldadige werking en invloed op onze aardsche aangelegenheden uitoefenden; — dat wij, onze personen, onze woningen, ons vee, onze veldgewassen in de verloopen jaargetijden, zoo gunstig beschermd, en voor rampen en groote schade beveiligd werden, terwijl in andere streeken, in en buiten ons vaderland, het omgekeerde geval plaats had, en door zwaren hagelslag, onweders of stormen aanmerkelijke verliezen geleden zijn.

Doch ook, hoe zeldzaam en bijna voorbeeldeloos was de waarlijk lange zomer voor ons. — Hoe gematigd de warmte, hoe streelend hare bestendigheid; — hoe stovend, rijpmakend en eene aangenamere smaak gevende aan de vruchten des velds en der hoven, zoodat daardoor het genot verkwikkend en versterkend was.

Leverden niet, door alle die natuurverschijnselen en werkingen, de weiden, de hoven, de akkers, de boom- en wijngaarden, de veld- en veenstreken, in zomer en herfst beide, voor mensch en vee, meer dan gewoon voedzaam en gezond gras en hooi, heerlijke moeskruiden en vruchten, allersmakelijkst en veel zelfstandigheid in zich bevattend koorn en andere allernuttigste veldvoortbrengselen; maar ook eenen overvloed op, van die zoo onmisbare en nuttige brand- en verwarmingstoffen, welke ons, niet alleen het geheele jaar door, maar vooral in den meer of min barren, echter tevens allerheilzaamsten winter zoo zeer te stade komen. En met welk een gemak, bij het heerlijkste weder kondet gij dat alles inzamelen. Welke groote dingen derhalve, en hoe vele, Gemeente! die wij in de jongst verstreken jaargetijden ondervonden. Welke zorg, waarin wij zoo gunstig deelden! En wie anders is het, die deze betoond, of voor ons en het onze gezorgd heeft, dan de Heere, de JEHOVAH, die den hemel en de aarde, de gansche wonderbaar bewerktuigde Natuur, en den geheelen schakel en alle de krachten en werkingen der stoffelijke schepping geschapen heeft, in wiens hand al de getijden zijn, in wien wij ons bewegen, leven en zijn, die alle dingen werkt naar den raad van zijnen wil; die zijne wereld als aan een niet hangt, den op- en ondergang der zon en maan, de afwisselende bewegingen onzer aarde en der sterren gebiedt en regelt, welke, hoe ontelbaar, Hij echter alle bij

na-

namen noemt. Die op de vleugelen des winds wandelt, van de wolken zijnen wagen maakt, alle de wateren, als in zijne volle hand, opgewogen, de zeeën en rivieren binnen hare bepalingen besloten; die den donder zijner mogendheid geformeerd, en met de bliksemen en derzelver weerlichten de aarde verlicht, en als de God der eere gedonderd, zich daardoor ook vreeselijk voor zijne vijanden gemaakt, zijnen troon in de hemelen gevestigd heeft, van welken Hij zijne bevelen over de gansche schepping, en deze aarde in het bijzonder, uitvaardigt; die in den Hemel, op de aarde en de afgronden der zeeën doet al wat Hem behaagt, naar wiens wetten en wenken al het geschapene hooren moet; die den vroegen en spaden regen schenkt, de wolken van vettigheid, van volheid, van zegenrijken regen doet druipen. Die zijne hand mildelijk opent, en alles verzadigt, wat er leeft, het gras doet uitspruiten voor de beesten, het kruid ten dienste der menschen, het nuttig koorn welig laat groeijen; brood voor den eter, het zaad voor den zaaijer verleent, en alzoo voor allen zorgt. Ja dat gevoel moet ons vervullen, dit denkbeeld levendig zijn voor onzen geest. De Heere heeft groote dingen gedaan. De Heere heeft gezorgd!

Maar *ten tweede*, bij het reeds beschouwde, moeten wij tevens voegen, »De Heere zal groote dingen doen. — De Heere zal zorgen!" —

Het is waar, ons is niet, boven andere volken

of gemeenten, een JOËL, een buitengewone Gods profeet toegezonden, die ons, even als aan het volk van JUDA, onmiddelijk soortgelijke verzekering doet; maar wij hebben even wel het het gelijkgeldige woord van God, en de handelingen des Heeren voor ons, die alle volken en eeuwen, tot welker kennis zij komen, als goddelijke openbaring en bekendmaking aangaan. En dát woord van God, en die handelingen des Heeren in het voorledene met elkander zamenstemmende, vergewissen ons, dat de Heer in het algemeen, ook in het vervolg in de natuurlijke wereld, in de onderhouding en regering van de stoffelijke belangen zijner schepselen, groote dingen doen, en zorgen zal, dat hun het noodige niet zal ontbreken.

Maar de Heer verzekert in het bijzonder, door zijn woord en door zijne handelingen, dat Hij zulke bedoelde groote dingen doen, en op eene bijzondere wijze, voor zoodanig volk of voor zulke menschen, zorgen zal, die Hem vreezen, en zijne geboden bewaren. Hij, de Waarachtige en Almagtige, verklaart hen onder zijn bijzonder opzigt, zorg en bescherming te zullen nemen, hun spijs en drank, bij voortduring te zullen schenken, en hun in alle hunne aardsche wegen en nooden, tot eene toevlugt en uithelper te zullen zijn.

Voor volken en menschen, die zich aan de versmading van God, zijn woord en zijne dienst overgeven, bestaan er geene beloften of vertroostingen in het woord en de handelingen des Heeren, maar wel het om-

omgekeerde; wel roepstemmen, waarschuwingen en bedreigingen van geduchte strafgerigten: doch vreezen wij den Heer, trachten wij zijne geboden te bewaren, of bekeeren wij ons, en pogen wij Hem en zijn woord boven alles te eeren, dan kunnen wij, naar zijne belofte, zoo wel als naar onze vorige ondervinding, volkomen er op rekenen, dat Hij ook voor het vervolg, en in den nabijzijnden winter, die groote dingen in de natuur, of voor onze aardsche belangen doen, en voor alle onze aangelegenheden zorgen zal, welke Hij, de Heer, in de vorige jaargetijden openbaarde. DAVID verklaarde ook ten deze aanzien: »Ik heb nooit den regtvaardigen verlaten gezien, noch ook zijn zaad, zoekende brood." — Maar ook, hoe luide en beslissend spreekt hier de geschiedenis des bijbels, die de geschiedenis der handelingen Gods, met volken en bijzondere menschen is.

Het Evangelie verzekert ons ook, »dat de godzaligheid de belofte heeft voor het tegenwoordige leven, en dat God een belooner is van die genen, die Hem zoeken; — dat zoo wij onze bekommeringen op Hem werpen, Hij zal zorgen."

Gewis het ontbreekt ons dan ook aan geene reden, om op Gods verdere zorg voor ons te bouwen: maar die verwachting kan en behoort thans ook onze lof en juichtaal te zijn; — niet alleen: *De Heere heeft groote dingen gedaan; — de Heere heeft gezorgd;* — maar ook: *De Heere zal groote dingen doen, de Heere zal zorgen!*

Maar

Maar die verwachting en dit hoofddenkbeeld, welke wij nu in de betrekking tot ons zelven overwogen hebben, moet in de *derde plaats*, even als voor *Juda*, naar het oogmerk van JOËL, desgelijks voor ons eene bron van onbevreesdheid en bemoediging, en van vreugde in den Heere wezen.

Indien wij anders dachten of gevoelden, zouden wij niet alleen ons zelve van de zalige, daar uitvloeijende, vruchten berooven, maar ook den Heere grootelijks onteeren, die reeds in het voorledene zulke groote dingen gedaan, zoo goedgunstiglijk gezorgd, en ons zijn woord en beloften ook voor de toekomst gegeven heeft.

Zorgen wij daarom maar, Gel.! dat wij zijn heilig woord bewaren, zijne belofte waardeeren, en in geregtigheid en kinderlijke vrede voor zijn aangezigt wandelen; de vervulling onzer verwachting op Hem zal dan ook niet achterblijven.

Het beschouwde hoofddoel en hoofddenkbeeld, moet ons in den aannaderenden winter, de vruchten van Gods groote handelingen en zorg in de natuur, met dankbare vreugde en blijdschap in Hem, maar ook met verstandig overleg doen genieten; en ons thans redelijk dringen, om Hem ongedwongen, met een vol hart, ons gemeenschappelijk dankoffer te brengen, nadat wij ons zijne daden en zorgen herinnerd hebben.

En mogten in den aannaderenden winter of volgenden tijd, meer of min schijnbare of wezenlijke bezwaren of omstandigheden zich opdoen kunnen,

wel-

welke tot meerdere of mindere bevreesdheid, of zorg en bekommering, aanleiding zouden kunnen geven, daar de toekomst geheel voor ons in het donkere ligt, en wij niet weten, wat de hooge en onafhankelijke wereldregeerder in de natuur, — en in de gebeurtenissen der wereld doen kan of wil; laten wij ons dan, door het bedoelde gevoel en denkbeeld, met vertrouwen en verwachting, ook in den Heere onzen God, onder alles trachten te sterken, bij den dag pogen te leven, en, bij het behartigen onzer christelijke en menschelijke pligten, alles aan Hem overgeven, die verder groote dingen doen, verder zorgen zal.

Vooral ook, wat den wintertijd aanbelangt, deze is desgelijks, gelijk alle de andere getijden, ook in de hand des Heeren. In denzelven voert Hij ook alleen het gebied over alle de krachten en werkingen der natuur, zoo wel als in de verloopen jaargetijden. Hij is het, die alsdan ook de rivieren en de zeeën met hare golven, naar zijne wetten alleen zal doen bruisschen; — en het rumoer der volkeren, even als der baren kan doen stillen, — de winden, de stormen, en zelfs de orkanen, naar zijn welbehagen regelen, de hoogte sterkte of graden van vorst en koude, naar zijne hooge en heilige wijsheid aanwijzen; — sneeuw en hagel naar de juiste behoefte en mate zal doen nederdalen. In den wintertijd zal er ook niets, wat het ook zij, zonder zijnen wijzen, heiligen en volmaakten wil, geschieden, even min als in de lente, zomer en herfst. Ver-

Vertrouwen wij daarom alle onze aardsche belangen voor den winter aan Hem toe, die alles wel zal maken, zoo wij maar zijn woord trachten te bewaren, en in zijne vreeze door het geloof in CHRISTUS JEZUS, naar het Evangelie, in alles pogen te wandelen voor zijn aangezigt. Hij, de God der eere, zoo wij de geregtigheid lief hebben, is ook onze Vader in CHRISTUS, Amen.

IETS OVER HET ZONDERLING VOORVAL, KEIZER KONSTANTIJN DEN GROOTEN BEJEGEND.

Niemand, die slechts eenigermate met de geschiedenis der christelijke kerk bekend is, zal de merkwaardige gebeurtenis van het jaar 312 na JEZUS CHRISTUS, behoeven medegedeeld te worden, welke toen KONSTANTIJN den Grooten, den eersten christen Keizer en beschermer der zoo lang en vaak hevig vervolgde belijders van onzen Heer, bejegende, bij het oorlog voeren tegen MAXENTIUS, die hem het oppergezag poogde te betwisten. Daar echter dit tijdschrift in veler handen komt, en mitsdien ook van zulke lezers, die zich, schoon ook al geene vreemdelingen op het gebied der christelijke kerkgeschiedenis, echter op derzelver beoefening minder hebben toegelegd, en daardoor met vele omstandigheden en voorvallen niet bekend zijn, zal ik het hier in weinige woorden mededeelen.

KON-

KONSTANTIJN, naderhand bijgenoemd *de Groote*, was de zoon van KONSTANTIUS CHLORUS, die gestorven is te *Eboracum*, thans *York*, door het leger tot zijns vaders opvolger uitgeroepen, aanvaardde het bestuur des Romeinschen rijks in het jaar 306. MAXIMIANUS GALERIUS echter, die met KONSTANTINUS CHLORUS, onder den titel van AUGUSTUS, geregeerd had, betwistte deszelfs zoon het gezag, poogde van nu af zijne vorstelijke waardigheid, als alleenheerscher te handhaven, en wilde KONSTANTIJN slechts den minsten rang onder de vorsten, met den titel van *Caesar*, toestaan.

Hieruit ontstonden jammerlijke verdeeldheden, die het magtige Romeinsche rijk nabij deszelfs val bragten. Weldra zag men nu het bewind onder niet minder dan zes Keizers verdeeld. Namelijk MAXIMIANUS HERCULIUS, GALERIUS, KONSTANTIJN, MAXENTIUS, MAXIMINUS en LICINIUS. Middelerwijl stierf de een, werd de andere overwonnen, terwijl KONSTANTIJN, wiens magt en aanzien bij den dag vermeerderden, zijne zuster KONSTANTIA aan LICINIUS ten huwelijk gaf, zich met dezen tegenstander vereenigde, en zoo te gemakkelijker MAXENTIUS te onder bragt.

Omstreeks dien tijd nu, ten jare 312, in de nabijheid der stad *Mulvius*, leverde KONSTANTIJN slag tegen MAXENTIUS, die hem bij voortduring het gezag bleef betwisten.

De strijd was hevig. Van beide zijden werd met verbittering en alles trotseerende woede gevochten.

De kans werd hagchelijk, en welras zou beider lot beslist zijn. Te midden van het gevecht werd KONSTANTIJN en zijn leger aan de lucht een kruis gewaar, om hetwelk, volgens de overlevering van EUSEBIUS en SOCRATES, de woorden geschreven stonden: » *door dit teeken zult gij overwinnen.*" (*Hoc signo victoriam reportabis.*) Het gevolg was, dat KONSTANTIJN zijne tegenpartij werkelijk overwon, het leger overhoop wierp en op de vlugt dreef. MAXENTIUS eindigde op eene ongelukkige wijze zijn leven. Hij viel namelijk, door het breken van de brug *Mulvius*, nabij bovengemelde stad van dien naam, in den *Tiber*, en verdronk.

Over het zien nu van dit kruis en de daarom geschreven woorden, is veel getwist. De een noemde dit verhaal, een sprookje uit de middeneeuwen, de ander weder hield het voor eenen droom, sommige meenden aan een natuurlijk luchtverschijnsel te moeten denken. Ook wij zijn van oordeel, dat men aan de laatste gedachte de voorkeur te geven hebbe, doch begrijpen in geenen deele, wat men moet aanvangen met de woorden: *door dit teeken zult gij overwinnen.* Langen tijd hier over nagedacht, en met sommige mijner bekenden en goede vrienden hier over geraadpleegd hebbende, meende ik het raadsel eindelijk opgelost te zien, wanneer wij ons de zaak in dezer voege voorstellen:

Groot, vooral voor dien tijd, waren KONSTANTIJN's verdiensten, ook als krijgsman en legerhoofd beschouwd. Gewigtig en beslissend was het

te-

tegenwoordige oogenblik voor zijnen roem en voor zijne grootheid in volgenden leeftijd. Hij had met eenen geoefenden krijgsman, een gedresseerd en magtig leger te doen. Beide hadden zich één doel, de opperheerschappij voorgesteld. Nu eens scheen KONSTANTYN het geluk aan zijne zijde te hebben, dan weder wisselde de kans en behaalde MAXENTIUS eenig voordeel. De kans wisselde, de strijd werd heviger en bloediger, en onzeker was het, wie als overwinnaar weder zou keeren. Een beslissend treffen moest aldra een einde aan de zaak maken. Maar lang, zeer lang reeds, had het gevecht geduurd, zoodat de manschappen uitgeput waren.

Dit alles doorzag KONSTANTYN. Hij berekent de voordeelen van eenen gelukkigen krijg, maar ziet zich zelven aan de zegekar van MAXENTIUS gekluisterd, zoo deze zegeviert. Dit bragt hem in eene sombere gemoedsstemming, hij geraakte in diep gepeins verzonken, en denkt er niet aan, dat juist deze treurigheid, de noodlottigste gevolgen voor hem en het leger kon na zich slepen. Te midden van dit gepeins trekt de wolkenstand zijne aandacht. Eene figuur, niet ongelijkvormig aan een kruis, door het bijeen drijven der wolken ontstaan, wekt hem uit zijne gevaarlijke mijmering op, bezielt hem met nieuwen moed, en schijnt hem toe te roepen; »wanhoop niet! door dit teeken zult gij overwinnen." Het zij wij nu vaststellen, dat KONSTANTYN reeds Christen was, of ten minste in tweestrijd

stond,

stond, om zulks te worden; niet onbekend althans met de leer des christendoms, was het hem, als het ware, een genoegzaam bewijs, dat elk, die in JEZUS CHRISTUS geloofde en op Hem hoopte, niet beschaamd zou worden in zijne verwachting. — Aanstonds maakt hij van dit verschijnsel gebruik, wendt zich tot zijne getrouwe soldaten en roept hun toe: »mijne dapperen, ziet een kruis aan de lucht! Dit teeken voorzeker toont God ons, als of Hij wil zeggen; verdedigt hetzelve, het is een teeken mij gewijd; gij zult overwinnaars zijn!" Naauwelijks heeft de Keizer deze woorden geuit, of terstond valt het gansche leger met nieuwen moed, heviger woede en gelijke kracht op den vijand aan, en overwint denzelven.

Ik voor mij geloof, dat KONSTANTYN alzoo zijn volk tot moed, volharding en trouw, poogde aan te sporen; waartoe hij hetzelve wees op het kruisteeken aan de lucht zigtbaar, dat hem als krijgsbevelhebber, die zich, en hoe vaak nog heden, van list bediende, in dit geval bij uitstek te stade kwam. Terwijl wij de woorden: *Door dit teeken*, enz. beschouwen, niet *om* het kruis te hebben gestaan, maar door hemzelven gebezigd. En deze toch konden nimmer beter op het volk gewerkt hebben, al hadden zij om het wolken kruis geschreven geweest. Zoo werd dit kruis belangrijk door de gebezigde woorden des Keizers.

Waartoe toch zullen wij aan Goddelijke tusschenkomst of openbaring denken? Vooral wanneer de zaak

zaak op eene eenvoudige, natuurlijke wijze kan opgelost worden? Hoe vele verschillende gedaanten en figuren ontwaren wij niet dikwijls, door de zonderlinge plaatsing der wolken in het luchtruim? Nu eens zien wij kasteelen, dan huizen, bergen, schapen, en wat niet al. Bovendien hoe veelvuldig en velerlei zijn de listen, waarvan bekwame krijgsoversten zich bedienen, om moed en volharding aan te kweeken en te versterken? Hoe vaak is niet eene kleinigheid de oorzaak eener gewigtige en veel beslissende gebeurtenis? Eindelijk wat brengt de verbeelding niet te weeg? Hoe zonderling en treffend werkt zij niet op anderen, vooral op ligtgeloovige lieden, bij zulke menschen als deze krijgsknechten; eensdeels Heidenen, nog gansch en al aan de leer van het veelgodendom verslaafd, hechtende aan allerlei voorteekens; anderdeels Christenen, nog niet door dat licht bestraald, dat ons omgeeft, Christenen, uit de Joden en Heidenen vergaderd?... En waartoe meer?

Wij voor ons meenen alzoo, dat KONSTANTYN en het leger, werkelijk iets, doch een gewoon natuurverschijnsel, zagen, dat hij als een bekwaam Veldheer van tijden en omstandigheden zich bediende, waartoe de ligtgeloovigheid des volks hem zeer te stade kwam. Terwijl verbeelding, die zoo sterk op den Keizer werkte, niet minder en gelukkig haren invloed op het leger uitoefende. En moge een of ander geschiedschrijver van dien tijd de zaak doen voorkomen, alsof er werkelijk eenige

woorden om het kruis zigtbaar waren, zoo durven wij veilig vaststellen, dat het destijds heerschende bijgeloof hen te zeer bezielde, dan dat zij deswegens waarheid schreven, zoo dat dit gedeelte des verhaals voor *fabelachtig* gehouden mag en moet worden.

C^s. VAN SCHAICK, Jr.,
Kandt. tot de H. Dienst.

BERIGTEN VAN DEN ST. BERNARDSBERG.

Men verhaalt dikwijls, dat de Geestelijken, die op dezen berg wonen, bij stormen, zich naar buiten begeven, om ongelukkige reizigers op te zoeken en te redden. Dit is echter slechts zeer zeldzaam het geval, en gebeurt alleen, bij geheel buitengewoon gevaar. Doch hetgeen er van de zaak is, bestaat hier in: men heeft bij de inrigting op dezen berg zijne *Maronniers*, welke geheel in dezen oord bekende, sterke, jeugdige en moedige mannen zijn, *Maronniers* geheten, dewijl men zoodanige in het Savooisch, Waadlandsch en Aostisch spraakgebruik *marons* noemt. Deze begeven zich, als de stormen gewoed hebben en sneeuwklompen neergestort zijn, naar buiten, om de verongelukten op te zoeken, van onder de sneeuw op te graven en naar het gasthuis te brengen. Hierin worden zij geleid, door den fijnen reuk van hunne honden. Deze volgen het ontdekte spoor,

en

en wanneer zij menschen gevonden hebben, waarschuwen zij door hun blaffen de Maronniers, en helpen de verongelukten uit de sneeuw opkrabben. Doch het is geheel verdichtsel, als men verhaalt, dat deze honden kleine langwerpige fleschen met geestrijk en versterkend vocht om den hals dragen, want wijn en dergelijke dranken zouden, bij den hoogen graad van koude, die hier heerscht, in de fleschen bevriezen. Ook is het niet waar, dat deze honden de verongelukten zoo lang lekken, tot dat zij uit hunne bedwelming verrijzen, want daartoe zijn krachtiger middelen noodig. De honden hebben ook geene mantels bij zich, gelijk op een beroemde Engelsche koperen plaat voorgesteld wordt, want met zulk een pak op den rug zouden zij zich niet vrij kunnen bewegen. Ook zijn deze honden niet van een bijzonder ras, gelijk men dikwijls gezegd heeft, maar de gewone helder bruine slagters hond, die hier echter een beteren omgang heeft, en niet met allerlei soort op de straat om loopt; en dus in kleiner en edeler kring zich veredelt en betere zeden aanleert. Met deze dieren wordt echter op het land veel bedrog en kwakzalverij gepleegd. Onkundigen betalen dezelve zeer duur, wanneer men hen kan doen gelooven, dat zij van de *St. Bernard's* honden afstammen. Het is een aardig gezigt, hen alleen over de hooge sneeuwvelden der naburige bergen te zien omloopen, en op het hun bekend geroep van hunne heeren en meesters, als een pijl uit den boog, over

struiken en steenen naar beneden te zien komen. Zij hebben echter ook hunne ongevalligheden. Zij vechten en bijten dikwijls woedend om een been, krabben den kleinen, aan de zuidzijde aangelegden, moestuin om, en vernielen alzoo in één oogenblik, wat met langdurige zorg is aangelegd.

Wat de Geestelijken aangaat, die hier hun verblijf houden: hun leven is even gelijk dat van andere *Coenobieten* (*), ja in vergelijking, zeer aangenaam. Men telt er twaalf: ieder heeft zijn eigen, rein vertrek, dat met een dubbel houten beschot en dubbele vensters tegen de koude verzekerd is, en daarenboven door warmteleiders verwarmd wordt. In elk vertrek is een schrijftafel, tafel, stoelen, kasten en een goed bed. Bij hunne zeer matige kerkelijke bezigheden, kunnen zij zich met de beoefening der letteren en wetenschappen onledig houden, waartoe eene aanzienlijke boekerij, een naturaliën-kabinet, en een toestel voor de natuurkunde hun ten dienst staat. In hunne zeer goed beschoten, altijd warme, en behoorlijk ingerigte eetzaal, die hun tegelijk tot spreekvertrek en gezelschapskamer dient, vindt men een goeden, welvoorzienen disch met wijn. Zij houden zich in hunne vertrekken bezig met studeren, de beoefe-

(*) *Coenobieten* noemt men die Monniken, welke bij elkander onder één opperhoofd wonen op eene bepaalde plaats. Zij heeten zoo, ter onderscheiding der *Heremieten* of woestijnbewoners, kluizenaars, die op zich zelve wonen.

fening der natuurlijke geschiedenis, weerkundige en andere natuurkundige waarnemingen, doch niet met de sterrekunde, dewijl hun horisont te beperkt is, door dat hun huis op een heuvel, van hooge bergen omringd, gelegen is.

Men heeft dikwijls gezegd, dat het verblijf op den *St. Bernard*, wegens de koude, nadeelig is voor de gezondheid, dat de Orde-Broeders of Geestelijken daar vroeg oud worden, en na tien jaren daar geweest te zijn, naar beneden gaan, waar zij dan pastorijën in Wallisland, voor hunne opofferingen, ontvangen.

Het eerste is dwaling, want het klimaat op den berg is zeer gezond, wel niet vóor longteeringachtige en andere kranken, maar voor krachtvolle mannen, wier physieke welvaart hier boven in de berglucht, tegen de koude genoegzaam beschut, steeds toeneemt. Er zijn, die meer dan twintig jaren hier reeds leefden en verklaarden, dat zij in *Waad*, *Bern* en *Geneve* niet zoo wel waren, en hunne borst veel meer gedrukt was, dan hier, waar zij ruim ademen. Al de Geestelijken zijn ook zeer gezond, vrolijk en sterk. Zoo ook de Maronniers. Insgelijks zijn de honden hier vol kracht, moed en vrolijkheid, ja hun reuk wordt hier fijner. Men heeft althans verzekerd, dat, wanneer zij met een hunner meesters naar beneden gaan, zij in *Aosta*, of in *Wallis*, ieder die op den *St. Bernard* geweest is, aan den reuk herkennen, en als een ouden bekenden vleijen, terwijl zij alle an-

anderen, die daar niet geweest zijn, onverschillig voorbijgaan. Ook de zintuigen der menschen, vooral het gezigt en gehoor, worden hier opgescherpt.

Ieder behoeftig reiziger ontvangt hier niet slechts een zeer goed nachtleger en ruim voedsel met wijn, maar ook, in geval van nood, schoenen, kousen en andere kleeding, met een reispenning. Tot dat einde zijn ruime magazijnen onder het dak, in de nabijheid der ontzagchelijk groote slaapzaal voor reizigers, in welke ik op één avond drie honderd dertig reizigers telde.

MOKKA-KOFFIJ.

De *Mokka-koffij*, waarvan men weet, dat de boon niet grooter is, dan een groote tarwen korrel, wordt reeds sedert een geruimen tijd niet meer in de omstreken van *Mokka* gevonden, hoewel men dat honderdmalen verzekert. Men vindt haar tegenwoordig in de zuidelijkste streken van *Yemen*, 80 mijlen beneden *Mokka*. Daar wordt zij voortgeplant in zandstreken, welke men door breede beken rondom bevochtigt, hetgeen in den bloeitijd bijzonder noodig is. De boom is zeer aanzienlijk, en geen kleine struik, gelijk in de *West-Indiën*, waar zij de hoogte van een *jasmin-struik* bereikt. Er zijn enkele, die tot 50 pond boonen opleveren.

DE

DE LEEUW ZONDER MANEN.

Het Zöologische Gezelschap te *London* heeft, voor korten tijd, de huiden ontvangen van eenen leeuw en eene leeuwin, welke door Kapitein WALTER SMEE, in *Guzurate*, (in *Oost-Indië*) geschoten waren. Deze leeuw is daarin van de tot dus ver bekende leeuwensoorten onderscheiden, dat hij langs den hals of schouders geene manen heeft, maar slechts alleen achter in den nek lange haren heeft hangen. Aan het einde van zijnen hals ziet men ook eenige weinige, zeer dunne haren, terwijl hij aan elken voorpoot ook een klein bosje haar draagt. Reeds voor dertig jaren berigtte een Engelsch reiziger, dat er zich in *Guzurate* leeuwen ophielden zonder manen; ook de reiziger OLIVIER, zag te *Bagdad* een soortgelijk dier, dat uit *Arabië*, naar men zeide, gekomen was. Kapitein SMEE meent echter, dat geen natuuronderzoeker nog de huid van zulk een dier heeft bezeten. De leeuw zonder manen leeft in *Guzurate*, en men vindt de meesten in eenen omtrek van omtrent veertig mijlen. Daar te lande noemt men hem, om deszelfs kleur, den *Kameeltijger*. In de heetste maanden houdt hij zich op in de bosschen, langs de rivier *Ahmedabad* tot aan de grenzen van *Cutsh*. Hij rigt ook eene groote slagting aan onder het vee, doch menschen schijnt hij niet aan te vallen. Wanneer hij door een schot getroffen wordt, blijft hij zeer onver-

schrokken staan, als wilde hij tegenweer bieden; doch gaat spoedig, hoewel langzaam en met dreigende blikken, achterwaarts; daarentegen vlugt een tijger onder gelijke omstandigheden dadelijk, en onder hevig gebrul, buiten het bereik zijner vijanden. Volgens het zeggen van eenen Engelschman, thans bij de Persische armee geplaatst, bevinden zich ook daar, en wel in den omtrek van *Mazanderan* en *Ghilan* leeuwen zonder manen.

Bij de puinhoopen van *Isthakar*, dat men voor het oude *Persepolis* houdt, ziet men ook beeldtenissen van leeuwen, die met het beschrevene dier veel gelijks hebben.

Over die figuren vooral hebben de oudheidkenners eertijds gestreden, en, wijl men toen nog niets wist van eenen leeuw zonder manen, meenden velen, dat die beeldtenis geenen leeuw, maar iets anders, b. v. eenen hond, voorstelde. Een nieuw bewijs voor de stelling, dat oude Monumenten, tot opheldering van vragen uit het gebied der natuurlijke Historie, vaak zeer onvolkomene wenken geven.

WEDUWEN IN MATAMBA.

In het Afrikaansch Koningrijk *Matamba*, gelooven de weduwen, dat de ziel van haren afgestorven man op haar rust, inzonderheid wanneer zij zeer vertrouwelijk met hem geleefd hebben. Doch om die ziel nu te verdrijven, begeven zij zich, aanstonds

stonds na den dood van hare mannen, begeleid van een Priester, naar een water in de nabijheid. De Priester bindt haar handen en voeten, en werpt haar eenige reizen in het water, om daardoor de ziel van den man te verstikken, en dezelve te verhinderen, de weduwe te kwellen. Deze plegtigheid maakt haar eerst regt tot weduwe, en veroorlooft haar op nieuw te trouwen, zonder zich eenigzins te laten terughouden door de vreeze voor de kwellingen van den eersten man. Zij trouwen ook gemeenlijk, zoodra de ceremonie voorbij is. Die, welke deze wassching niet ondergaan, moeten, in lompen gekleed, zich in huis houden. Eenige klagen over pijnen in de borst, dewijl haar borst te naauw is, om hare eigen' en de ziel van haren man te bevatten; zij loopen rond, schreeuwen en bedrijven allerlei dwaasheden. Anderen echter rekenen het zich eene groote eer, ook de ziel van haren man in zich te mogen bezitten, en doen, onder dit voorwendsel, eene menigte ongeschikte en dwaze dingen. Zoodra zij echter eenen minnaar gevonden hebben, onderwerpen zij zich aan de bad-ceremonie, om den nieuwen man de plaats in te ruimen.

DE BELGISCHE VLAG.

Toen 't Belgisch volk zijn Koning zag,
Toen dwong en schreeuwde het om een vlag,
En LEOPOLD in zijnen raad,
Zat 's ochtends vroeg en 's avonds laat,
Zich ziek te kniezen en te treuren,
Om 't kiezen van de nieuwe kleuren.
In 't einde neemt er een het woord,
En sprak: Gij ed'le mannen hoort!
Wij moeten niet zoo zitten droomen,
Maar spoedig aan een einde komen.
Daar nu toch onze vrijheids hoed
Zijn waren oorsprong heeft in 't bloed
Van Koning WILLEM's onderzaten,
Geplengd bij wegen en bij straten;
Zoo moet voortaan, bij groot en klein,
De *roode* kleur de leuze zijn.
En daar er, in ons Belgisch land
Nog steeds gemoord wordt en gebrand,
En men, in hutten en paleizen,
De vlam des oproers zag verrijzen,
Is 't best, zoo ik mij niet vergis,
Dat *geel* de tweede kleur dan is.
Maar 't geen noodwendig volgen moet
Uit zoo veel vlam en zoo veel gloed,
Is, dat er menig, tot zijn straf,
Vroeg daalt in 't donk're zwarte graf,

Ge-

Getroffen door vijand'lijk lood:
Daar *zwart* de kleur is van den dood,
Zoo moesten wij maar arresteren,
Met zwart de vlag te completeren.
Geheel de raad zegt, kort en goed,
Dat men de vlag zoo schildren moet,
Daar immers *rood* en *geel* en *zwart*
Het toonbeeld is van 't Belgisch hart.

AAN DE KINDSCHHEID.

Kindschheid! o gelukkig beeld!
Dat zelfs 't hart des grijsaards streelt;
Met uw frissche rozen-wangen,
En die oogjes vol verlangen,
Waarin elk uwe onschuld ziet!
Zeg mij, mint gij 't leven niet?

Blond gelokt, als gulde Auroor,
Dartelt gij het leven door;
Lagchend, in den druk der tijden,
Kent gij nog geen morrend lijden;
Altijd vrolijk, wel gemoed.
O, wat is uw leven zoet!

Van het spelend dart'len môe,
Sluit ge uwe oogjes 's avonds toe,
Slaapt gij, rustig, zonder zorgen,
Slaapt gij tot den andren morgen,
Wijl geen kwaad uw' sponde naakt,
Daar Gods Engel u bewaakt!

In uw heilstaat nooit gestoord,
Rolt uw leven zachtjes voort,
En, door FLORA's schat omgeven,
Blijft gij over rozen zweven,
En geen doorn kwetst u de voet,
O wat is uw leven zoet!

Broeders! ook het onze is zoet!
Als, met kinderlijk gemoed,
Wij slechts God als Vader eeren,
Laat ons dan van kind'ren leeren,
Om steeds kind'ren Gods te zijn!
O, dat leven is zoo rein!

P. J. A.

's Gravenhage,
Nov. 1834.

A K A-

AKADEMIE-NIEUWS.

DEVENTER.

Op den 7den Nov. heeft de Hooggel. Heer P. O. VORSSELMAN DE HEER, Mat. Mag. Phil. Nat. Doct., beroepen tot Hoogleeraar in de Wis-, Natuurkunde en bespiegelende Wijsbegeerte aan het Athenaeum alhier, zijne inaugurale Oratie gehouden: *De virium doctrina in physica disciplina rite adhibenda*; d. i. *Over het regt gebruik van de leer der krachten in de Natuurkunde.*

UTRECHT.

De Heer JOANNES GUILIELMUS VAN ROMUNDE, van *Kampen*, werd den 16den Dec. 1834, met veel lof bevorderd tot *Juris Romani et hodierni Doctor*, nadat hij, in de groote gehoorzaal der Akademie, had verdedigd zijne *Dissertatio Juridica de recepti maritimi cautione, quae vulgo cognoscimentum appellatur.*

SCHOOL-NIEUWS.

GORINCHEM.

Den 28sten Oct. 1834. Heden werd in de Luthersche Kerk alhier de jaarlijksche promotie der Latijnsche School gevierd.

Na eene voorafspraak van den Rector, werden aan drie verdienstelijke leerlingen, N. W. BLOM, J. MEURS en M. J. VERKOUTEREN, van de vijfde tot de vierde klasse overgaande, voor hunne vorderingen in de Grieksche en Latijnsche Talen en daarmede verbondene Wetenschappen, prijzen én getuigschriften uitgereikt; waarvoor zij aan H. H. Curato-

toren hunnen dank in Latijnsche dichtmaat toebragten. Op deze zelfde klasse werd geplaatst PH. DE JONG, die sedert eenigen tijd het onderrigt van Ds. PAPE, te *Heusden*, met vrucht genoten had. Twee uitstekende jongelingen verlieten, gedurende den afgeloopenen cursus, de school: H. WILLEMSTIJN, die, door beroepsbezigheden verhinderd, de publieke lessen geregeld te kunnen bijwonen, tot het private onderwijs bij den Rector is overgegaan; en c. W. C. IMANS, die met der woon naar *Rotterdam* vertrokken, aldaar met lof, zoo wij vernemen, zijne letteroefeningen voortzet. Op de orde der Tirones bevinden zich de zes volgende leerlingen: J. A. MEYBOOM, W. MEKERN, W. MEURS, G. VAN DER MAST, H. BEGRAM en G. H. J. SCHWEYS.

Eene uitgelezene schare Toehoorders vereerde deze plegtigheid, die door Orgel-Muzijk werd verVrolijkt.

DORDRECHT.

Den 10den Dec. 1834. Na voorafgaand onderzoek, op den 23sten Nov. l. l. gedaan, naar de vorderingen der Leerlingen aan de Latijnsche Scholen alhier in de *Grieksche* en *Latijnsche Letteren*, en in de *oude* en *nieuwe Geschiedkunde*, in de *oude* en *nieuwe Aardrijkskunde*, in de *Fabelkunde*, *Rekenkunde*, *Algebra* en *Wiskunde*; heeft heden oohtend, in de Fransche Kerk, derzelver openlijke bevordering en de uitdeeling van prijzen en getuigschriften plaats gehad. Eerst hield de Rector van het Gijmnasium, Dr. G. FENEMA, eene redevoering: *De simplicitatis vi in veterum scriptis ad animum humanum*; d. i. Over den invloed van het eenvoudige, in de schriften der ouden, op het menschelijk hart, door voorbeelden aantoonende, dat het eenvoudige als der menschelijke natuur eigen, in zeden, in handel en wandel is aan te bevelen,

daar

daar het eenvoudige de toetsteen is van den echten staatsman, den redenaar, den schrijver, den beoefenaar der wetenschappen, en den kunstenaar.

Vervolgens ontvingen, voor gemaakte vorderingen in de *oude Talen*, de volgende verdienstelijke jongelingen prijzen, op de vierde klasse: M. J. COP en W. C. VAN DEN BRANDELER; op de eerste orde der tweede klasse: J. E. B. L. MARITZ, tot de derde klasse bevorderd wordende; op de tweede orde der tweede klasse: A. VAN DEN BRANDELER en D. DE VRIES; op de eerste orde der eerste klasse: A. KISSELIUS, die met J. J. HAVER DROEZE en J. O. W. F. RENS, tot de tweede klasse overgingen; op de tweede orde der eerste klasse: P. A. VAN DER SCHEER en W. J. C. QUARLES VAN UFFORD; en eindelijk op de orde der nieuwe leerlingen: J. PENN, H. J. PENN, G. J. F. TYDEMAN en A. F. BAUDUIN. Alle deze jongelingen hebben voor de boekgeschenken, hun door Heeren Bezorgers der scholen gegeven, hunne dankzeggingen, op eene gepaste en bevallige wijze, uitgesproken.

Daarenboven gaven Heeren Curatoren loffelijke getuigschriften voor de vlijtige beoefening van de andere, met de oude Letterkunde in verband staande, wetenschappen, als, op de vierde klasse aan: M. J. COP en W. C. VAN DEN BRANDELER, voor de *oude Aardrijkskunde*, *nieuwe Geschiedkunde*, *Algebra* en *Wiskunde*; op de derde klasse aan: J. E. B. L. MARITZ, voor de *nieuwe Geschiedkunde*: op de eerste orde der tweede klasse aan: A. VAN DEN BRANDELER, voor de *oude Geschiedkunde*, *Fabel-* en *Rekenkunde*; en aan D. DE VRIES, voor de *Fabelkunde*; op de tweede orde der tweede klasse aan: A. KISSELIUS en J. O. W. F. RENS, voor de *oude Geschied-*, *Fabel-*, *nieuwe Aardrijks-* en *Rekenkunde*; en aan J. J. HAVER DROEZE, voor de

de *Fabelkunde;* eindelijk op de eerste klasse aan: P. A. VAN DER SCHEER, voor de *nieuwe Aardrijks-* en *Rekenkunde;* aan W. J. C. QUARLES VAN UFFORD, voor de *oude Geschied-*, *Fabel* en *nieuwe Aardrijkskunde;* aan H. L. W. VAN DEN SANTHEUVEL en F. SIPKES, voor de *Rekenkunde*.

De Rector sloot deze plegtigheid, welke van tijd tot tijd door een fraai Orgel-Muzijk is afgewisseld, met eene aanspraak, waarin hij de jongelingschap tot voortdurenden ijver aanspoorde, en waarmede hij aan de geëerde Toehoorders, die door hunne tegenwoordigheid, en de Heeren, die door hunne toonkunstige talenten, dit Letterfeest hadden verhoogd, den welmeenenden dank toebragt.

ENKHUIZEN.

Den 8sten Sept. 1834. Heden had alhier, in de Zuiderkerk, de jaarlijksche prijsuitdeeling plaats aan de Leerlingen op de Latijnsche Scholen. De Rector A. DE JONGH, sedert Maart j. l. in zijne betrekking werkzaam, hield ter openlijke en plegtige aanvaarding van dezelve eene Redevoering: *De vita literata;* d. i. *Over het letterkundige leven.*

Prijzen werden gegeven, in de eerste orde der eerste school, aan: A. P. DUYVENZ en P. N. ROLDANUS; in de tweede orde derzelfde school, aan: J. J. RIS; in de tweede school, aan: C. P. NYHOFF; in de derde school, aan: J. VAN GELDER HARTMAN, A. HARTMAN en A. STOFFELS; voor welke genoemde jongelingen aan H. H. Curatoren hunne *gratiarum actiones* opzeiden. Velen waren tot de viering dezer plegtigheid zamengekomen, welke ook door Orgel-Muzijk werd veraangenaamd.

ZIERIKZEE.

Den 15den Sept. 1834, vierde men alhier de openbare bevordering der Leerlingen der Latijnsche Scholen. Tot hoogere klassen gingen over:

J.

J. J. BOEIJE, J. S. BOEIJE, W. H. KRÖBER, L. W. A. S. BOEIJE, F. A. VAN ADRICHEM, B. C. CAU, J. W. L. CHANFLEURY VAN YSSELSTEYN, P. P. VAN GELRE VAN VRYBERGHE, J. G. DE WITT HAMER en A. VAN ECK. Alle deze Leerlingen werden door H. H. Curatoren met doelmatige prijzen begiftigd. De Rector, Dr. G. VAN WIERINGHEN BORSKI, besloot de plegtigheid met eene korte Rede: *Over het genot, verbonden aan den geleerden stand in de burgerlijke maatschappij.*

ZWOLLE.

Den 18den Sept. 1834. Heden middag ten drie uren had alhier, op het Koor der Groote Kerk, de gewone halfjarige Promotie der Latijnsche Scholen plaats. Nadat de Rector de plegtigheid met eene korte voorafspraak geopend, en den nieuw benoemden Praeceptor in deszelfs betrekking verwelkomd had, hield laatstgemelde zijne *Oratio inauguralis, De sententia: per ardua ad astra, in literas humaniores cum addiscendas tum tradendas apprime cadente*; d. i. *Over het moeijelijke en verhevene, gelegen in het aanleeren en onderwijzen der schoone letteren.*

Hierop beklom G. J. VAN HAMELEN, het spreekgestoelte en droeg zijne, door hemzelven bewerkte, Oratio: *De L. Q. Cincinnato*, met eene gepaste vrijmoedigheid voor, waarna de overwinnaars der overige klassen hunne *praemiën* ontvingen en in dichtmaat hunnen dank betuigden, als in de tweede klasse: E. G. VAN SENDEN; in de vierde: J. VAN DER GRONDEN; (terwijl aan B. TER HAAR ROMENY en J. E. T. SCHAEPMAN, een certificaat van betoonde vlijt werd uitgereikt.) In de vijfde: C. DE BRUYN, en in de zesde: L. HERFSVELD.

Naar de Akademische lessen is bevorderd: H. J.

GREEVEN; naar de vierde klasse: C. DE BRUYN; en naar de vijfde; L. HERTZVELD, D. E. G. WOLFF, L. H. C. VAN RHYN en J. KALFF.

De prijzen der *Geschiedenis* zijn behaald: in de eerste klasse, door G. J. VAN HAMELEN; in de tweede, door B. TER HAAR ROMENIJ; en in de derde door L. VAN DIJK.

Die der *oude* en *nieuwe Aardrijkskunde* en *Mythologie*: in de eerste klasse, door E. CATS WOR; in de tweede, door H. ROMENY; en in de derde door L. VAN DYK.

Uit het verslag van den staat der Scholen bleek, dat het Gijmnasium zich mogt verheugen in de aanwinst van tien Leerlingen, welke, volgens de wet, na voorafgaand Examen, bij de verschillende klassen zijn ingedeeld.

De plegtigheid, welke met een talrijk gehoor vereerd werd, is door fraai Orgel-Muzijk begonnen, afgewisseld en besloten.

GRONINGEN.

Den 24sten Dec. Het gewoon halfjaarlijksch examen der Leerlingen onzer Latijnsche Scholen, maandag, den 22sten, gehouden zijnde, had heden de openbare prijsuitdeeling en bevordering naar hoogere klassen plaats. Na eene voorafspraak van den Rector, beklommen de verdienstelijke Leerlingen, H. F. VAN HERWERDEN en U. H. MEIJER, achtereenvolgende het spreekgestoelte en hielden eene Declamatio; de eerste: *de Vitâ et Moribus Attilae Hunnorum Regis*; d. i. *Over het Leven en het Karakter van Attila, Koning der Hunnen*; de tweede: *de Vitâ et Moribus Theodorici Gothorum Regis*, d. i. *Over het leven en het Karakter van Theodoricus, Koning der Gothen*. Beiden werden zij hierop met eenen Latijnschen en Griekschen prijs begiftigd en met hunne verdienstelijke

me-

medeleerlingen W. VAN HAAGEN, S. R. OOMKENS, F. VAN DER HELM en A. C. VAN MAARSEVEEN naar de Hoogeschool bevorderd. Van de tweede orde der eerste klasse gingen tot de eerste orde over: P. J. KOETS, W. C. I. J. CREMERS, E. TONKES en F. J. WICHERS. Van de tweede klasse werden bevorderd naar de tweede orde der eerste klasse: A. HECKER (met den Latijnschen en Griekschen prijs), W. DOORENBOS, A. N. BROUWER HUIZINGA, H. J. C. BEKKENKAMP, F. L. VAN SONSBEECK, F. U. H. REIGER, J. L. SIEMENS, G. GEERTSEMA, R. VAN HASSELT, H. NIEMEIJER, A. F. WICHERS en G. H. DE HAAS. Van de derde klasse eerste orde werden bevorderd naar de tweede klasse: S. GOCKINGA met den Latijnschen en J. H. DINCKGREVE met den Griekschen prijs. Van de tweede orde der derde klasse gingen over naar de eerste orde: A. DIRMONT (met den Latijnschen en Griekschen prijs), W. FOCKENS MEIJER, E. ABBRING en N. HOFKAMP. Van de vierde klasse eerste orde werden bevorderd naar de tweede orde der derde klasse: G. R. VOORMEULEN VAN BOEKEREN (met den Latijnschen en Griekschen prijs), A. L. BRUGSMA, P. SMIT DE KLEMP en A. TRIP. Van de tweede orde der vierde klasse naar de eerste orde: L. F. DE HARTOGH, L. TRIP, R. IJ. HOEKSEMA, U. J. HUBER en J. J. A. WICHERS; op deze orde verwierf L. F. DE HARTOGH den Latijnschen en R. IJ. HOEKSEMA den Griekschen prijs. Van de vijfde klasse werden naar de tweede orde der vierde klasse bevorderd: W. À BRAKEL REIGER met den Latijnschen, C. CARDINAAL met den Griekschen prijs, H. SCHOTSMAN en H. KUIPER. Met een getuigschrift van vlijt en goed gedrag werd vereerd, op de eerste orde der vierde klasse: A. L. BRUGSMA.

Verder werden er de navolgende prijzen uitgedeeld,

deeld. *Geschied-* en *Aardrijkskunde*; eerste klasse: U. H. MEIJER; tweede klasse: A. HECKER; derde klasse: A. DIEMONT; vierde klasse: U. J. HUBER; welke tevens met den prijs der *nieuwe Aardrijkskunde* had behaald.

In de *Fabelkunde*: eerste klasse, A. HECKER; tweede klasse: A. DIEMONT en W. FOCKENS MEIJER; derde klasse: G. R. VOORNBEUKEN VAN BOKKEREN en A. TRIP.

Wiskunde: eerste klasse: W. H. MEIJER; tweede klasse: A. DIEMONT; derde klasse: E. R. DE HARTOGH en L. TRIP. Zoowel de beide *Declamationes* als de *Gratiarum Actiones* (door hen, die eenen Latijnschen prijs behaald hadden, volgens gewoonte opgezegd) droegen door hare juiste en bevallige voordragt aller goedkeuring weg. De plegtigheid, die met Muzijk was begonnen, werd daarmede afgewisseld en besloten.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

TERWOLDE, den 14den December 1834. De Kerkenraad uit de Heeren Kandidaten tot den H. Dienst, die zich heeft aangeboden, om op het be-

beroep te prediken, eene keuze gedaan hebbende, geeft daarvan bij dezen berigt aan allen, die op hun aanbod nog geen antwoord ontvangen hebben.

TERWOLDE vakant. Zie Aug. 1834.

ARNHEM. Zie Oct. 1834.

NIJMEGEN.

BEMMEL, den 21sten Dec. 1834. Heden genoten wij het voorregt, om in ons Kerkgebouw wederom godsdienstig te vergaderen.

Ruim één en een half jaar waren wij daarvan ontstoken, daar Kerk en Orgel hoogstnoodige verbeteringen moesten ondergaan, en wij intusschen te *Ressen* onze godsdienstige bijeenkomsten hielden. Door het goedgunstig besluit van Z. M. den Koning, van den 6den Febr. 1826, om de Gemeenten *Bemmel* en *Ressen* te combineren, en de Kerk- en Pastorijgoederen tot één Fonds te vereenigen; werden de H. H. Kerkvoogden in staat gesteld, om daaruit, en uit eene aanzienlijke gifte van elders, de Kerk van *Bommel* in de beste orde te brengen. Bij de plegtige inwijding derzelve, door eene Leerrede over *Ps.* LXXXIV: 5. *Welgelukzalig zijn ze, die in uw huis wonen; zij prijzen u gestadiglijk!* nam onze Leeraar J. OLKOBUS, daaruit aanleiding, om te spreken over het groote voorregt, dat ons ten deele viel, om een geschikt bedehuis te bezitten, ten einde daarin den Heer der Heeren te verheerlijken, en onze eigene zaligheid te bevorderen.

Daar ook het Orgel aanmerkelijk verbeterd en verfraaid was, door twee, in hun vak bekwame mannen, de Heeren KUERTEN en STÖCKER van *Huissen*, zoo was onze godsdienstige zamenkomst dubbel belangrijk; en werd der Gemeente gedurig gelegenheid gegeven, het Orgel in zijne volle kracht

 te

te kunnen hooren, terwijl hetzelve bespeeld werd door den zeer bekwamen Organist van *Nijmegen*, den Heer DE VRIES. Bij den aanvang der godsdienstoefening werd gezongen, *Gez.* XCIV. Na het voorlezen uit Gods woord *Gez.* CLIV: 1, 2. Na het eerste gedeelte der Leerrede *Ps.* XXXIII: 1, 2, 11. het 1ste *vs.* zonder, de andere met het Orgel. Na het tweede *Ps.* LXXXIV: 1, 2. Na het derde gedeelte *Gez.* LXIX: 5, 6, 7. en ten slotte *Ps.* CL: 2, 3.

Eene talrijke schare van hier en elders zamengevloeid, ook van andere gezindten, zette deze plegtigheid den grootsten luister bij.

God geve, dat de hartelijke vermaningen en opwekkingen ons gegeven, om het zoo uitmuntend vernieuwd Kerkgebouw getrouw te bezoeken, heilzame vruchten mogen dragen, en wij daardoor het beste bewijs geven, onzer dankbaarheid aan den liefderijken Opperheer.

BURGHAREN EN HERNEN, den 30sten Dec. 1834. Onze Leeraar Ds. J. G. H. TEN DALL, ingevolge besluit van Z. M. onzen Geëerbiedigden Koning van den 8sten Sept. N°. 78, Emeritus verklaard zijnde, Salvo honore et stipendio, in te gaan den 1sten Jan. 1835, wierd heden van zijne Gemeente en de Klassis behoorlijk losgemaakt. Zoodat

BURGHAREN EN HERNEN vakant is.

BURGHAREN EN HERNEN, den 12den Jan. 1835. De beroeping van onzen nieuwen Leeraar, den Wel Eerw. Heer A. W. M. JONGENEEL, Kandidaat tot de H. Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, (zie Boekzaal van Nov. l. l.) is van de vereischte goedkeuringen achtervolgd.

De Bevestiging zal, D. V. plaats hebben op den eersten zondag in Maart.

WIJ-

WIJCHEN EN LEUR, den 1sten Jan. 1835. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. G. BETZ, eene beroeping naar de Gemeente te *Nieuwenhoorn* ontvangen hebbende, maakte ons heden bekend, dat hij voor die beroeping had bedankt.

ZUTPHEN.

DOESBORGH, den 21sten Dec. 1834. Onze jongste Leeraar, Ds. N. J. A. ROLDANUS, Theol. Doct. berigtte ons heden, dat hij zich had verpligt gevonden, om de beroeping naar de Gemeente van *Schiedam*, onder inwachting der noodige goedkeuringen, aan te nemen. Zoodat te DOESBORGH eene Predikantsplaats staat vakant te worden.

BREDEVOORT. Uit eene nominatie door den Minister van Staat belast met de Generale directie voor de zaken der Hervormde Kerk, den Koning aangeboden en waarop geplaatst waren de Heeren: P. BLOK ENTINK, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*. J. A. M. MENSINGA, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*. T. W. E. SNEL, Kandidaat bij hetzelfde Kerkbestuur en P. M. LAMPING, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*.

Is de Heer P. BLOK ENTINK benoemd tot Predikant te *Bredevoort*, die dus aldaar naar Kerkorde zal worden beroepen.

'S HEERENBERG, den 28sten Dec. 1834. Na dat het Z. M., bij Hoogst deszelfs besluit, van den 8sten Sept. 1834, N°. 78, behaagd had, onzen hoog bejaarden Leeraar Ds. H. W. VAN WOELDEREN, te rekenen van 1 Januarij 1835, salvo honore et stipendio, voor Emeritus te verklaren, en Zijn Eerw., dien ten gevolge, op den 19den dezer, van zijne betrekking op deze ge-

meenten en op de Klassis van *Zutphen*, door Ds. J. RARÉ, Pred. te *Didam*, daartoe gecommitteerd, in tegenwoordigheid van den Consulent, was ontslagen, nam Zijn Wel Eerw. op heden afscheid van deze Gemeente, met eene Leerrede over *Pred.* XII: 13, 14.

De hartelijke toespraak van den algemeen geachten en beminden Leeraar, die ruim 53 jaren onder ons mogt arbeiden, trof ons aller hart.

De Algoede schenke den Eerwaardigen en getrouwen Dienaar, eene langdurige en genoegelijke rust van zijnen arbeid, en zegene dien met de heilrijkste vruchten.

BREDEVOORT, den 1sten Jan. 1835. Onze Leeraar, de Wel-Eerw. zeer gel. Heer W. L. ENTINK, door Z. M. onzen geëerbiedigden *Koning*, Emeritus verklaard zijnde, salvo honore et stipendio, werd den 29sten Dec. 1834, door Ds. J. VAN TROOSTENBURG DE BRUYN, Pred. te *Winterswijk*, als lid van het Klassikaal Bestuur te *Zutphen* daartoe gecommitteerd, in tegenwoordigheid van den Consulent Ds. H. VAN STEEDEN, Pred. te *Aalten*, ontslagen van zijne betrekking op onze Gemeente en Klassis. — Gister avond nam Zijn Eerw. plegtig en hartelijk van ons afscheid, naar aanleiding van 1 *Thess.* V: 23. *De God nu des vredes zelve, heilige u geheel en al. En uw geheel opregte geest, en ziel en ligchaam worde onberispelijk bewaard in de toekomst van onzen Heer* JEZUS CHRISTUS, bij het einde van het jaar, en van zijn nuttig dienstwerk de beste zegenwenschen voor ons ontboezemende. God achtervolge zijnen negenendertig jarigen getrouwen arbeid onder ons, met zijnen dierbaren zegen. Hij schenke den hooggeschatten grijsaard eenen genoegelijken, en ook ons nog nuttigen avond van zijn leven,

en

en verblijde ons ook door de heilzaamste vruchten der Evangeliedienst van 's mans Zoon, die, ingevolge Koninklijke Collatie, eerstdaags tot onzen Herder en Leerraar zal worden beroepen.

's HEERENBERG, den 4den Januarij 1835. Door het gunstig besluit van Z. M., van den 12den Dec. 1834, N°. 105, regt verkregen hebbende op het bezit van eenen eigen Leeraar en opvolgelijk handopening verleend zijnde, ter vervulling der alhier, door het Emeritaat van Ds. H. W. VAN WOELDEREN, met den 1sten Jan. 1835, ontstane vacature, heeft de Kerkenraad dezer Gemeente, daartoe op heden, met eenparigheid van stemmen, beroepen den Wel Eerw. Heer C. KRABBE, Kand. bij het Prov. Kerkbestuur van *Gelderland*, aan wien de beroepsbrief zal worden toegezonden.

DOETINCHEM vakant. Zie Nov. 1834.

DIDAM staat vakant te worden. Zie Dec. 1834.

BOMMEL.

DEIL EN ENSPEIJK vakant. Zie Dec. 1834.

HARDERWIJK.

NUNSPEET, den 7den Decemb. 1834. Heden vierde onze geachte Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. DE ROUTER, gedachtenis, dat zijn Eerw. alhier 25 jaren de dienst des Evangeliums had mogen waarnemen, naar aanleiding van *Ps.* XXVII: 9. *Gij zijt mijne hulp geweest — heils.* God spare onzen geachten Leeraar nog eenen geruimen tijd in deze Gemeente, en doe zijn arbeid verder onder ons verstrekken tot eenen uitgebreiden zegen!

ERMELLO, den 11den Jan. 1835. Heden werd onze beroepene Leeraar, Ds. P. W. PRINS, in het H. Dienstwerk onder ons bevestigd, door den Consulent dezer Gemeente, Ds. G. LAMERS, Pred. te *Harderwijk*. De bevestiger had ten tekst: *Matth.* XXVIII: 20. *Ziet, ik ben met u lieden,* enz.

enz. De bevestigde aanvaardde zijn dienstwerk, predikende over *Joan.* IX : 4. *Ik moet werken, de werken des genen, die mij gezonden heeft, enz.*

ELBURG. Zie Oct. 1834.

PUTTEN OP DE VELUWE. Zie Nov. 1834.

ZUID-HOLLAND.

'SGRAVENHAGE.

VOORBURG staat vakant te worden. Zie Oct. 1834.

ROTTERDAM.

RHOON. Onze Leeraar, Ds. C. SIMONS, op den 14den Dec. l. l. aan deze Gemeente bekend gemaakt hebbende, dat zijn Eerw. eene beroeping ontvangen had naar de Gemeente van *Geervliet*, en dezelve in beraad had genomen, heeft ons op den 28sten dier maand berigt, dat zijn Eerw. deze beroeping heeft aangenomen. Zoodat de Gemeente van

RHOON EN PENDRECHT staat vakant te worden.

SCHIEDAM, den 27sten Dec. 1834. Ds. H. J. A. ROLDANUS, Theol. Doct. Pred. te *Doesborgh*, heeft de op hem uitgebragte beroeping tot Pred. in deze Gemeente, onder inwachting der vereischt wordende approbatien, aangenomen.

BERKEL EN RODENRIJS, den 29sten Dec. 1834. Onze waardige Leeraar, Ds. W. A. LAMPING, in wiens bezit wij ons slechts ruim anderhalf jaar verheugen mogten, werd heden door den dood van ons weggenomen. Nog naauwelijks van eene hevige en langdurige ziekte in zoo verre hersteld, dat hij in staat was zijn openbaar dienstwerk onder ons gedeeltelijk wederom te kunnen hervatten, werd zijn Eerw. op nieuw door eene krankheid overvallen, welke, ofschoon zich in den

be-

beginne niet als gevaarlijk latende aanzien, nogtans binnen kort, aan zijn voor ons zoo belangrijk leven een einde maakte. De overledene mogt slechts zes jaren de H. Bediening vervullen, waarvan hij er ruim vier te *Sprang* in *Noord-Braband*, en ruim anderhalf in deze Gemeente met allen ijver en getrouwheid werkzaam was. — Hij stierf in den jeugdigen leeftijd van weinig meer dan 29 jaren, nalatende eene weduwe met drie nog zeer jonge kinderen, voor welke, door den Ring van *Hillegondsberg*, het *annus gratiae* zal vervuld worden. De Consulent dezer Gemeente, Ds. A. R. BERGHEGE, HZ., die onzen Leeraar den 8sten April, 1833. onder ons bevestigd had, zondag den 4den Januarij dezes jaars, de eerste vakatuurbeurt alhier vervullende, gedacht meer opzettelijk aan den afgestorvenen, daartoe ten tekst nemende: *Joh.* V: 33*b* en 35*b*. *Hij heeft der waarheid getuigenis gegeven, — en gij hebt u-lieden voor eenen korten tijd in zijn licht willen verheugen.* Dus is

BERKEL EN RODENRIJS vakant.

VLAARDINGEN staat vakant te worden. Zie October 1834.

LEIDEN.

BENTHUIZEN, den 21sten December 1834. Onze geliefde Leeraar, F. H. G. VAN ITERSON, berigtte ons heden, dat hij de beroeping naar *Thamen aan den Amstel*, voor 14 dagen ontvangen, had aangenomen.

De Kerkenraad is voornemens geene Proponenten op het beroep te laten prediken, en geeft daarvan bij deze kennis.

LEIDERDORP vakant. Zie Dec. 1834.

SASSENHEIM vakant. Zie Dec. 1834.

WOERDEN. Zie Dec. 1834.

DORD-

DORDRECHT.

OTTOLAND en NEDERBLOKLAND vakant. Zie Maart 1834.

GOUDA.

Tot leden der Klassis van *Gouda*, zijn in 1834 aangenomen: de Wel Eerwaardige Heeren H. A. MATTHES, A. H. C. VAN SENUS en L. O. REIJERKERK, Predikanten te *Noordeloos*, *Berkenwoude* en *Langerak*, benoorden de *Lek*.

GROOT-AMMERS, den 11den Januarij 1835. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. P. OTT, onder ons bevestigd, door den Consulent Ds. N. VAN DE ROEMER, Pred. te *Nieuwpoort*, met eene Leerrede over 2 *Kor.* II : 17. *Want wij dragen niet, gelijk velen, het woord Gods te koop, maar als uit opregtheid, maar als uit Gode, in de tegenwoordigheid Gods, spreken wij het in* CHRISTUS.

De oplegging der handen geschiedde, behalven door den Bevestiger, door de Wel Eerw. zeer gel. Heeren D. BATTINCK en J. OVERMAN, Predikanten te *Ammers-Tol* en te *Schiedam*.

De Bevestigde deed namiddags zijne Intrede, met eene Leerrede over 1 *Kor.* X : 15. *Als tot verstandigen spreek ik: oordeelt gij het gene ik zeg.*

BRIELLE.

GEERVLIET, den 28sten December 1834. Heden ontvingen wij het berigt, dat Ds. C. SIMONS, Pred. te *Rhoon* en *Pendrecht*, de beroeping naar deze Gemeente had aangenomen.

NIEUWENHOORN, den 4den Januarij 1835. Op den 18den Dec. l. l., is, uit het vroeger gemelde zestal, een drietal gemaakt, bestaande uit: DD. BETZ, VELDWIJK en KAM.

Onmiddelijk is daaruit beroepen: Ds. J. C. BETZ, Pred. te *Wijchen* en *Leur*, aan wien de be-

beroepsbrief is toegezonden, doch van wien wij heden vernamen, dat hij zich verpligt had gevonden, onze beroeping af te wijzen. Dus blijft

NIEUWENHOORN vakant.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

THAMEN AAN DEN AMSTEL, den 21sten Dec. 1834. Op heden ontving de Kerkenraad het berigt, dat Ds. F. H. G. VAN ITERSON, Pred. te *Bentkuizen*, besloten had, het op zijn Eerw. uitgebragte beroep, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatiën, aan te nemen.

AMSTERDAM, (Engelsche Gemeente) den 6den Jan. 1835. Na eene ongesteldheid van eenige weken, overleed heden nog onverwacht onze Leeraar, ALEXANDER BERRY MACKEY, in den ouderdom van 41 jaren. Sedert den 30sten Nov. 1823 zich aan de dienst onzer Gemeente hebbende toegewijd, heeft hij met veel ijver en getrouwheid zijne pligten als Evangeliedienaar vervuld, en zijne nagedachtenis blijft bij allen, die hem in zijne waarde gekend hebben, in zegening. Daar Ds. MACKEY ongehuwd was, is

AMSTERDAM (Engelsche Gemeente) vakant.

HAARLEM.

BEVERWIJK vakant. Zie Nov. 1834.

ALKMAAR.

ZUID-ZIJPE, den 20sten Dec. 1834. De beroeping, te *Zuidzijpe* en *Eenigenburg*, op den Wel Eerw. Heer D. HOPKENS, DZ. Predikant te *Schoorl*, c. a. uitgebragt, is heden door zijn Wel Eerw., onder inwachting van de vereischt wordende approbatiën, aangenomen.

SCHOORL,

SCHOORL, GROET EN KAMP. Maakte onze Leeraar, Ds. D. HUPKENS, JR. ons op den 7den Dec. l. l. bekend, dat bij hem ontvangen was eene door H. H. Hoofdingelanden van *de Zijpe* en *Hazepolder*, geägreeërde beroeping, naar de naburige Gemeente van *de Zuidzijpe* en *Eenigenburg;* veertien dagen later vernamen wij van hem, dat hij, in afwachting der vereischt wordende approbatiën, zich verpligt had gevoeld, dezelve aan te nemen. Dus staat

SCHOORL, GROET EN KAMP vakant te worden.

HOORN.

MIDWOUDE vakant. Zie Sept. 1834.

EDAM.

MONNIKENDAM. Zie Dec. 1834.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

Door het Klassikaal Bestuur van *Middelburg*, zijn acte van Lidmaatschap van de Klassis uitgereikt aan de Heeren J. BINNEWEG en H. J. BUDDING, bevestigde Predikanten te *Westkapelle* en *Bekerke*.

WESTKAPELLE, den 14den Dec. 1834. Heden had alhier de bevestiging plaats van onzen Leeraar, Ds. J. BINNEWEG, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Over-IJssel*.

De Bevestigingsrede werd, bij vrijwilligen afstand van den Consulent, Ds. J. F. W. KÖNINGSFELDT, Pred. te *Meliskerke*, gehouden door den Wel Eerw. zeer gel. Heer O. D. PIERROT, Pred. te *Meteren*, behuwdbroeder van den Bevestigden, over *Hebr.* XIII: 17.

De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, mede door de

Wel

Wel Eerw. Heeren: J. GRIMS, D. A. VAN DER MADE en S. P. KRUYT, resp. Predd. te *Serooskerke*, *Grijpskerke* en *Aagtekerke*.

De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijn dienstwerk onder ons, met eene Leerrede over *Eph.* II: 17—20.

BEKERKE, den 14den Dec. 1834. Onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. J. BUDDING, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, is heden onder ons in de H. dienst bevestigd, door den Consulent dezer Gemeente, Ds. B. FIJNEBUIK, Pred. te *Zoutelande*, met eene Leerrede over 1 *Tim*, III: 15, 16. *Opdat gij moogt weten, hoe men in het huis Gods moet verkeeren, enz.* De inzegening, met oplegging der handen, geschiedde, behalve door den Bevestiger, ook door de Wel Eerw. Heeren: H. M. BOUVIN, Predd. te *Koudekerke*. P. STEENMEIJER, te *Ritthem*. G. WALLER, te *Middelburg*. en H. J. CALKOEN, te *St. Laurens* en *Brigdammen*. Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijn dienstwerk, met eene Leerrede over *Openb.* I: 8. *Ik ben de Alpha en de Omega, het begin en het einde, zegt de Heere, die is, en die was, en die komen zal, de Almagtige.*

MIDDELBURG. Uit het bevorens opgegeven twaalftal, is, ter vervulling onzer vakature, den 19den Dec. 1834. geformeerd het volgende zes- en drietal.

Zestal:

DD. A. MOLENAAR, Predd. te *Sneek*. L. PROES, Theol. Doct. te *Doorn*. J. H. GUNNING, te *Hoorn*. H. J. HOFSTEDE, te *Gorkum*. J. H. KROM, in de *Willemstad*. en J. DE WIT, te *Brouwershaven*.

Drietal:

DD. A. MOLENAAR, L. PROES en J. H. GUNNING.

 Uit

Uit welk drietal den 28sten Dec. 1834. is beroepen, Ds. A. MOLENAAR. Pred. te *Sneek*, die dit beroep in overweging heeft genomen.

GOES.

GOES. Den 13den Dec. l. l. is door den Eerw. breeden Kerkenraad alhier, uit het in de voorgaande Boekzaal opgegeven drietal, beroepen Ds. A. RUTGERS VAN DER LOEFF, Pred. te *Slochteren*, met het lot tegen Ds. E. B. SWALUE, Pred. te *Korendijk*, doch den 31sten daaraanvolgende ontvingen wij de tijding, dat zijn Wel Eerw. voor deze beroeping vriendelijk bedankte. Dus blijft GOES vakant.

GOES, den 30sten Dec. 1834. Onze, door Z. M. Emeritus verklaarde, oudste Leeraar, Ds. C. COLMSCHATE, werd heden in eene Vergadering van den breeden Kerkenraad, overeenkomstig de Wet, van zijne betrekkingen op de Eerw. Klassis van *Goes* en de Gemeente kerkelijk ontslagen. De Heer der Gemeente, in wiens dienst zijn Wel Eerw. bijna 50 jaren is werkzaam geweest, geve hem eene aangename ruste, en de beste zegeningen daarbij te genieten.

KOLIJNSPLAAT. den 4den Jan. 1835. De Wel Eerw. Heer J. WESTHOFF, JZ. Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*, alhier tot Predikant beroepen, en de Kerkelijke en Koninklijke approbatien daarop gevolgd zijnde, werd heden in de H. dienst bevestigd, Ds. door P. J. LANDSKNEGT, Pred. te *Wissekerke*, en Consulent dezer Gemeente, met eene Leerrede over *Phil.* II: 29. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger, door de Wel Eerw. Heeren J. S. VAN DEN HEUVEL, Predd. te *Cortgeen*, en J. H. WARTJOUW, te *Cats*.

De

De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijn dienstwerk met eene Leerrede over *Joh.* VI: 68.

IJZENDIJKE.

SCHOONDIJKE, den 28sten Dec. 1834. Heden nam onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer C. SCHIETEKATTE, een liefderijk afscheid van ons, met eene Leerrede over 1 *Thess.* II: 5, 6*a*, 7, 8. nadat zijn Eerw. vooraf van zijne betrekking op de Klassis van *IJzendijke*, en op onze Gemeente, door den Wel Eerw. Heer J. P. HENRIJ, Pred. te *Sluis*, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, en in tegenwoordigheid van den Consulent, den Wel Eerw. Heer G. BATTEKÉ, Pred. te *Breskens*, was losgemaakt. Het worde zijn Wel Eerw. vergund, nog lange de rust te genieten, hem door Z. M. den Koning goedgunstig verleend. Dus is

SCHOONDIJKE vakant.

UTRECHT.

UTRECHT.

MIJDRECHT, den 9den Nov. overleed alhier, in den ouderdom van 60 jaren, de Wel Eerw. zeer gel. Heer H. VAN BLOKHUIZEN.

Op den dag van het overlijden, nam Ds. COPIJN, Pred. te *Wilnis*, eene liefdebeurt in deze Gemeente waar, en gedacht in zijne voorafrede aan het overlijden van haren Leeraar, terwijl den volgenden zondag door Ds. A. SJOENIS, Pred. te *Waverveen*, als Consulent, hulde gedaan werd aan de nagedachtenis des overledenen, in eene Leerrede, naar aanleiding van *Ps.* XC: 3, waarbij wij bepaald werden bij onze broosheid en vergankelijkheid, en vermaand, om steeds te gedenken aan de leer en den wandel van den

waardigen afgestorvenen, ten einde ook wij ons mogten voorbereiden tot den gewigtigen overgang, die ook eenmaal ons te doen staat.

Het *annus gratiae* zal voor de Weduwe door den Ring van *Mijdrecht* worden waargenomen. Dus is

MIJDRECHT vakant.

KOCKENGEN, den 14den Dec. 1834. Den 5den Dec. trof onze Gemeente een zware slag in het overlijden van onzen Ambachtsheer, den Hoog edel Gestrengen Heer J. C. DUURING, Officier van het Legioen van Eer, Ridder van de orde van den H. LODEWIJK, Hoog Heemraad van de *Muiderzeedijk*, Ambachtsheer van *Korthoef*, enz. enz. enz. Eene Weduwe, de Wel edel geboren Vrouwe A. H. GILDEMEESTER, en twee kinderen verliezen een waardig echtgenoot en vader; de armen dezer Gemeente een Weldoener, die hart en hand steeds voor hun geopend hield; deze Gemeente zelve mist een trouwen raadsman, een man, die met een helder doorzigt, edel hart en vast karakter begiftigd, onvermoeid en met de meeste naauwgezetheid van geweten het welzijn dezer Gemeente zocht te bevorderen. Moge het verlies, in onderscheidene betrekkingen zwaar gevoeld, door den Algoede verzacht worden; zij God der weduwe ten trooster en raadsman, en verlichte Hij haar, en in de opvoeding harer kinderen, en in het bestuur dezer Gemeente.

Onze Leeraar C. BOON, Theol. Doct., hield heden eene Lijkrede; zijn tekst was 1 *Pet.* I: 24, 25.

AMERSFOORT.

WOUDENBERG, den 21sten Dec. 1834. Heden had alhier de bevestiging plaats van onzen beroepen Leeraar, Ds. J. C. VAN MARKEN. Onze Con-

Consulent, Ds. P. C. RIBBECK, Pred. te *Leusden*, had de inzegening afgestaan aan eenen onzer voormalige Leeraars, Ds. L. MERENS, Pred. te *Utrecht*, die dat werk verrigt heeft met eene Leerrede over 1 *Joan.* I : 1—4." De oplegging der handen is geschied, door den Eerw. bevestiger, den Consulent, Ds. KIST van *Zeist*, METELERKAMP van *Zoest*, ADRIANI van *Rotterdam*, PIJNAPPEL VAN VOORTHUIZEN van *Nijmegen*, PLEIJTE van *Hillegom*, VAN 'T SANT van *Velp* en LAAN, Emeritus Pred. te *Amersfoort*. De bevestigde aanvaardde zijne dienst, met eene Leerrede over *Joan.* XVII : 17a.

Het Klassikaal Bestuur van *Amersfoort* heeft zijn Eerw. tot lid der Klassis van *Amersfoort* verklaard.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

SUAWOUDE, den 14den Dec. 1834. Nadat wij, door het bedanken van den Kand. S. THODEN VAN VELZEN, op den 24sten Sept. l. l. tot eene andermalige beroeping waren overgegaan, en de eenparige keus gevallen was op den Wel Eerw. Heer T. J. OOSTERBEEK, Kand. bij het Kerkbestuur van *Friesland*, die dadelijk verklaarde, de op hem uitgebragte beroeping aan te nemen, hadden wij heden het genoegen, onzen nieuwen Leeraar zijne dienst onder ons te zien aanvaarden. De Bevestigingsrede werd gehouden door den Wel Eerw. Heer OOSTERBEEK, Pred. te *Wildervank*, onzes Leeraars vader, bij afstand van den Consulent dezer Gemeente, H. W. HASELHOFF, Pred. te *Rijperkerk* en *Hardegarijp*, door wien echter het

werk der Bevestiging zelve is verrigt. De oplegging der handen geschiedde, door de Heeren OOSTERBEEK, VAN BERKUM, DOLL en VAN IJSSEL, Pred. te *Wildervank*, *Garijp*, c. a., *Grouw* en *Hempens*, c. a. De tekst der Bevestigingsrede was *Jak.* I:21*b*, terwijl de Bevestigde 's namiddags, als onze eigen Leeraar, onder ons optrad met eene Leerrede over 1 *Cor.* II:2.

LEEUWARDEN staat vakant te worden. Zie: October 1834.

HARLINGEN.

LANGERHOU en SCHETTENS vakant. Zie Sept. 1834.

SNEEK.

HINDELOPEN, den 9den Nov. 1834. Heden vierde onze Leeraar H. A. FERF, zijne vijfentwintigjarige Evangeliedienst. Ongeveer één jaar, diende zijn Eerw. de Gemeente van *Terkaple* en *Akmarijp*, en ruim twee jaren te *Wommels* en *Hijdaard:* van daar kwam hij tot ons over, en heeft deze Gemeente ongeveer twee en twintig jaren gesticht. Zijn Eerw. predikte ter deze gelegenheid, naar aanleiding van 1 *Tim.* I:12. *En ik danke Hem, die mij bekrachtigd heeft, namelijk,* CHRISTUS JEZUS *onzen Heere, dat Hij mij getrouw geacht heeft, mij in de bediening gesteld hebbende.* God sterke zijn Eerw. en stelle hem nog lang ten zegen in deze Gemeente.

IJLST, den 30sten November 1834. Onze Leeraar Ds. R. RODENBURG, vierde heden voormiddag plegtig gedachtenis van zijne veertig jarige Evangeliebediening, waarvan *negen* jaren en *vier* maanden genot mogten hebben de Hervormde Gemeenten van *Akkrum* en *Terkorne*, *vijftien* jaren en *acht* maanden de Her-

vorm-

vormde Gemeenten van *Nijehaske* en *Haskerdijken*, en *vijftien* jaren de onze. Ten grondslag zijner feestrede leggende, 2 *Kor.* IV : 1, 2 en 3, verheerlijkte hij erkentelijk den God zijns levens, die hem zoo vele jaren in zijn gewigtig werk had staande gehouden, en nog staande hield tot op dezen dag. Het was een regt plegtig en verblijdend feestuur, niet alleen voor den Leeraar, maar ook voor de Gemeente, die hem hoog schat en bemint.

SLOTEN, den 11den Januarij 1835. Heden vierde onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. DOBELMAN, plegtige gedachtenis van zijne vervulde 25 jarige Evangeliedienst onder ons, nemende ten tekst: *Ps.* CXIX : 65, *Gij hebt bij uwen knecht goed gedaan, Heer!*

God spare nog lang zijnen Dienaar tot zegen voor de Gemeente.

OOSTHEM vakant. Zie Sept. 1834.

DOKKUM.

METZLAWIER EN NYAWIER. Zie Oct. 1834.

ENGWIERUM. Zie October 1834.

EE. Zie December 1834.

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

ALMELO vakant. Zie Nov. 1834.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

GROOTEGAST EN DOEZUM vakant. Zie Nov. 1833.

WINSCHOTEN.

OUDE PEKELA, den 21sten Dec. 1834. Op heden vierde onze geachte Leeraar Ds. M. J. ADRIANI, met de Gemeente, de plegtige gedachtenis van zijne 25 jarige Evangeliedienst onder ons, ten grondslag zijner Leerrede leggende *Ps.* XLVIII: 10. *o God! wij gedenken*, enz. God spare onzen geliefden Leeraar in zijne klimmende jaren, en doe hem nog lang onder ons met denzelfden ijver en liefde werkzaam zijn, tot bevordering van het rijk der waarheid. God zegene ook zijne overige veelvuldige werkzaamheden tot heil der Kerk en Maatschappij!

ZELLINGEN vakant. Zie Julij 1834.

BELLINGWOLDE, oudste Leeraarsplaats vak. Zie Nov. 1834.

APPINGEDAM.

MEETHUIZEN, den 4den Jan. 1835. Ds. A. VISSCHER, Kand. bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, tot Leeraar dezer Gemeente beroepen zijnde, en dit beroep aangenomen hebbende, werd heden in de H. Dienst onder ons bevestigd en onder oplegging der handen ingezegend, door Ds. W. W. DIJK, Pred. te *Opwierda* en Consulent dezer Gemeente. De Leerrede der Bevestiging werd gehouden, over 1 *Tim.* IV: 16. De Bevestigde aanvaardde daarop 's namiddags zijn dienstwerk onder ons, met eene Leerrede over 1 *Cor.* III: 11.

GODLINZE. Zie Dec. 1834.

MIDDELSTUM.

OOSTERNIELAND EN OLDENZIJL vakant. Zie Nov. 1833.

NOORD-BRABAND.

'SHERTOGENBOSCH.

VUGHT, den 28sten Dec. 1834. Hebben wij van

van hier niet gemeld, dat op den 25sten Maart l. l. een aantal militairen tot leden der Hervormde Kerk werden aangenomen; thans mogen wij niet verzwijgen, dat op den 26sten Dec. wederom zes kannonniers der rijdende Batterij N°. 3, als ledematen der Hervormde Kerk werden bevestigd, terwijl één derzelve, de Brigadier ABRAHAM MEINDERTZ ZEEMANS, tevens den Heiligen doop ontving.

Onze Leeraar Ds. H. W. VOLLENHOVEN VAN DAALEN, had daartoe een afzonderlijk avonduur bestemd. — Indrukmakend en stichtelijk was deze plegtige Godsdienstoefening.

'S HERTOGENBOSCH staat vakant te worden. Zie Dec. 1834.

VUGHT staat vakant te worden. Zie Dec. 1834.

BREDA.

PRINSENHAGE, den 11den Jan. 1835. Nadat onze Leeraar J. A. VAN ASPEREN, gedurende een' geruimen tijd, tweemaal in de week had onderwijs gegeven aan een vierentwintigtal militairen van de alhier gecantonneerde Batterij Veldartillerie N°. 6, waaronder één vrijwillige Jager van VAN DAM, en dezelve op het einde des vorigen jaars tot lidmaten aangenomen, en als zoodanig bevestigd had, hadden wij het genoegen hen thans met ons aan het H. Avondmaal vereenigd te zien. Indien wij aan hunnen ijver in het gebruik maken van het Godsdienstig onderwijs en het bijwonen van de openbare Godsdienst geen' verdienden lof kunnen weigeren, zoo is het ons tevens aangenaam te hopen, dat hunne afgelegde belijdenis en verbindtenis aan CHRISTUS Gemeente hen verder op het ingeslagen goede pad mogen doen volharden, en hen aan hunnen stand, ook ten voorbeeld voor anderen, ten sieraad doen strekken.

LAGE ZWALUWE. Zie Nov. 1834.

HEUSDEN.

SLEEUWIJK, den 7den Dec. 1834. Het Kerkgebouw dezer Gemeente geraakte sedert eenige jaren, door gebrek aan eigen fondsen, meer en meer in verval, en op het daartoe gedaan voorstel, behaagde het onzen geliefden Koning, een geldelijken onderstand van 870 Gulden te verleenen, welke gevoegd bij de zeer geringe kerkelijke inkomsten, het bestuur in de gelegenheid stelden, om dat gebouw in de vereischte orde te brengen, gelijk thans tot algemeen genoegen werkelijk het geval is.

Onze Predik. Ds. VAN DUUREN, gedacht heden hieraan opzettelijk, bepaalde ons, naar aanleiding van *Ps.* LXXXIV, bij de hooge waarde onzer gemeenschappelijke en openbare Godsvereering, en wekte ons op, om van dezelve, steeds een getrouw en nuttig gebruik te maken; over welke hartelijke rede van onzen waardigen Leeraar wij den zegen des hemelschen Vaders eerbiedig afsmeeken.

SPRANG, den 11den Jan. 1835. Op heden gaf onze Leeraar C. F. S. PAPE, ons kennis van het overlijden van zijnen waardigen voorganger, onzen voormaligen Leeraar, den Wel Eerw. zeer gel. Heer W. A. LAMPING, Pred. te *Berkel*, in den nog jeugdigen ouderdom van 29 jaren. Zijn Wel Eerw. had, gedurende bijna 5 jaren, de Evangelie bediening onder ons waargenomen. Onze Leeraar bepaalde ons bij dit treffend sterfgeval, en wekte ons op, om het Evangelie, hetwelk de Overledene ook onder ons gepredikt had, getrouw te behartigen, ten einde ons, voor het onzeker, doch gewis oogenblik van ons sterven voor te bereiden.

EINDHOVEN.

BLADEL, den 9den Nov. 1834. Heden had de-

deze Gemeente het voorregt, en tevens het groot genoegen, haar Kerkgebouw versierd te zien met een fraai, net bewerkt en voor hetzelve zeer voldoend Orgel, hetwelk ten gelijken tijde godsdienstig werd ingewijd door onzen Leeraar Ds. H. J. VAN NOUHUYS. Vooraf werd door de Gemeente zonder Orgel-Muzijk gezongen *Ps.* CXVIII: 12. Vervolgens liet het Orgel deszelfs welluidende toonen hooren, bij het zingen van *Ps.* XCVIII: 3. Na eene korte voorafrede, toepasselijk bij deze tijdsgelegenheid, en na het plegtig voorgebed ter toewijding van het Orgel aan de dienst van God en onzen Zaligmaker Jezus Christus, werd gezongen *Ps.* LXVIII: 10.

Onze Leeraar nam tot eenen grondslag zijner Feestrede *Ps.* XCII: 2, 4. Na eene korte opheldering dezer woorden, zong de Gemeente *Ps.* XCII: 1, 2. Bij het behandelen van de eerste hoofdzaak, in den tekst vervat, werd aangetoond het pligtmatige en heilzame der openlijke en plegtstatige Godsvereering op den dag des Heeren, waarna gezongen werd *Gez.* I: 1, 4. Bij de behandeling der tweede hoofdzaak werd betoogd, dat het gemeenschappelijk, eenstemmig, verstandig en God verheerlijkend zingen een voornaam en nuttig deel van de statelijke eerdienst der Christenen uitmaakte, waarna achter elkanderen door de Gemeente werd gezongen *Gez.* L: 1. en *Gez.* II: 3. Bij het behandelen van de derde hoofdzaak werd aangewezen, dat het regt en doelmatig gebruik van geschikte speeltuigen, bijzonder van Orgels, bij het godsdienstig gezang, niet alleen zeer aangenaam is, maar ook hoogst nuttig zijn kan, waarna gezongen werd *Gez.* XLIII: 1, 6. Eindelijk, na eenige toepasselijke onderrigtingen en opwekkingen, alsmede gepaste aanspraken en zegenwenschen aan

den Heer Kerkvoogd en de Leden des Kerkeraads dezer Gemeente, zong men *Ps.* CXXXIV: 3. Waarna de plegtigheid van dit feestuur met een dankgebed en lofgezang uit *Ps.* CL: 2, 3. besloten werd.

Dit Orgel is geheel uit het eigen Fonds dezer Kerk gesticht, onder het bestuur van den Heer Kerkvoogd, met medewerking van den Eerw. Kerkeraad dezer Gemeente.

Hetzelve is vervaardigd en voortreffelijk bewerkt door den verdienstelijken en kunstkundigen Heer P. J. GEERKENS en ZOON, Orgelmakers te *Dordrecht*, en doet, wegens deszelfs liefelijken en welluidenden toon, den makers eere aan. Bij de inwijding is het Orgel bespeeld, door den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. SPAAN. Pred. bij de Hervormde Gemeente te *Hoogeloon* c. a.

L I M B U R G, enz.

MAASTRICHT, Fransche Protestantsche Gemeente. Op den 1sten Jan. ontving de Kerkenraad de dispositie van zijn Excellentie den Minister van Staat, belast met de Generale directie voor de zaken der Hervormde Kerk enz., van den 30sten Dec. 1834 N°. 28 ten geleide van het besluit van Z. M. den Koning, van den 28sten Dec. N°. 73. waarbij onze Leeraar, Ds. M. P. MOLIERE, eervol Emeritus verklaard wordt met een daarbij bepaald pensioen, ingaande den 1sten Mei eerstkomende, en waardoor dus in onze Gemeente eene vakature der Predikantsplaats ontstaan zal; doch tot welker vervulling wij vurig wenschen, bij eene gunstige benoeming van Z. M. onzen geeer-

eerbiedigden Koning, door eenen waardigen Leeraar te zullen worden in staat gesteld. Dus staat MAASTRICHT (Waalsche Gemeente) vakant te worden.

WAALSCHE KERK.

VOORBURG vakant.
NYMEGEN vakant. Zie Mei 1834.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

HAARLEM, WADDINGSVEEN en MOORDRECHT vakant.
FREDERIKSTAD AAN DEN EIDER vakant. Zie Jan. 1833.
'S GRAVENHAGE. Zie Aug. 1834.
BOSKOOP vakant. Zie Aug. 1834.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

DELFT, den 14den Dec. 1834. Heden was het voor onze Gemeente een blijde dag. De toren en verdere uitwendige gedeelten van het kerkgebouw waren sedert lang in een vervallen staat. De Kerkenraad, niet in staat zijnde uit de kerkelijke inkomsten de noodige herstellingen te bekostigen, wendde zich met een verzoek om onderstand tot onzen geëerbiedigden Koning en de Heeren Gedeputeerde Staten der Provincie *Zuid-Holland*, met

met dat gelukkig gevolg, dat eene som van 1500 Guldens uit de provinciale kas werd geaccordeerd, waarbij de leden der Gemeente, benevens eenige Godsdienstvrienden uit de Hervormde Gemeente dezer Stad, ruimschoots hunne vrijwillige bijdragen voegden; door alle welke middelen de gewenschte reparatie zoodanig is volbragt, dat ons Kerkgebouw thans der stad en onze Gemeente tevens tot sieraad verstrekt.

Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer G. G. LAND, wijdde het aldus als vernieuwde bedehuis heden voormiddag plegtig in, en wekte bij deze gepaste gelegenheid de Gemeente op, tot eene aanhoudende belangstelling in hare Godsdienstige vergaderplaats, met eene Leerrede over *Ps.* XXVI : 8.

Onder de aanzienlijke schare van toehoorders, bevond zich ook eene Commissie van Heeren Regenten van het oude en nieuwe Gasthuis dezer Stad, welke Heeren ons, gedurende de reparatie der Kerk, het gebruik der Gasthuiskerk, volvaardig en broederlijk hadden vergund. Alles liep tot algemeene stichting en genoegen af. De Algoede beware de Gemeente bij het ongestoord bezit en het dankbaar gebruik van haar vernieuwd heiligdom.

ZUTPHEN, den 30sten Dec. 1834. Onze Gemeente vakant zullende worden door het aanstaande vertrek van haren Leeraar, den Wel Eerw. Heer J. A. KRAMER, beroepen naar 's *Gravenhage*, zoo is op heden, (na gunstig verkregene handopening en dispensatie van de verpligting den Kerkenraden, bij Art. 11 van *het Reglement op de vakature, het ontslag en de beroeping van Predikanten* opgelegd,) in eene groote Kerkenraadsvergadering, onder voorzitting van bovengemelden Ds. J. A. KRAMER, als *Consulent*; uit een vroeger gemaakt zestal van Predikanten, bestaande uit:

DD.

DD. G. H. G. LAGERS, Pred. te *Bodegraven*, B. E. LANGENLAKEN, Pred. te *Deutichem*, J. G. H. REUDEKER, Pred. te *Woerden*, J. C. SCHULTZ JACOBI, Pred. te *Kuilenburg*, C. J. HOLTZAPFFEL, Pred. te *Brielle* en *Hellevoetsluis*, en T. M. REICHE, Pred. te *Bergen op Zoom*, met eenparige stemmen beroepen: de Wel Eerw. Heer G. H. G. LAGERS, Pred. te *Bodegraven*.

BREDA vakant. Zie Aug. 1834.

'S GRAVENHAGE. Zie Sept. 1834.

WILDERVANK EN VEENDAM vakant. Zie December 1834.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

FREEPSUM vakant. Zie Oct. 1833.

OLDERSUM tweede Predikantsplaats vakant.

EMDEN vakant. Zie Aug. 1834.

DITSUM vakant. Zie Aug. 1834.

KAMPEN. Zie Oct. 1834.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

EMMELENKAMP. Onze naar *Gasselter Nieveen* beroepene jongste Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. K. ROESSINGH, hield den 9den Maart des v. j. zijne Afscheids-Leerrede over 1 *Thess.* IV: 1. *Voorts dan broeders! wij bidden en vermanen u, enz.* Den 11den Junij werd door den Koninklijken Overkerkenraad en den Kerkenraad der Gemeente, in deszelfs plaats beroepen, de Wel Eerw. Heer J. B. T. HUGENHOLTZ, rustend Leeraar van *Koevorden*.

Na

Na ingekomene Koninklijke approbatie, werd de beroepene den 9den Nov. in zijne dienst bevestigd en ingezegend, door den Hoog Eerw. Overkerkenraad W. F. VISCH, Pred. te *Wilsum*, met eene Leerrede over 2 *Tim.* III: 14. *Maar blijf in hetgeen gij geleerd hebt en daarvan u verzekering gedaan is, wetende van wien gij het geleerd hebt.* Des nademiddags maakte de bevestigde Leeraar een begin met zijne Evangeliedienst, met eene Leerrede over *Gen.* XXII: 14*b*. *Op den berg des Heeren zal het voorzien worden.*

KREITS SIJNODE DUISBURG.

SCHERMBEEK eene Predikantsplaats vakant. Zie Jan. 1831.

GARTROP vakant. Zie Oct. 1832.

CORRESPONDENTIE.

De verschijning der Engelen aan de Herders in het veld is te laat ingezonden, om geplaatst te worden.

De Redactie.

LEVENSBERIGTEN.

ZUID-HOLLAND.

De Hervormde Gemeente van *Leyderdorp* verloor haren waardigen voorganger en vriend, den Wel Eerw. en zeer geleerden Heer JACOBUS HENRICUS MAHLSTEDE door den dood.

JACOBUS HENRICUS MAHLSTEDE zag, in *Zwolle*, ten jare 1756 het levenslicht. — Aldaar werd hij geboren uit ouders, wier aanzien, wegens afkomst, werkkring en vroegere lotgevallen, immer waardig zullen zijn genoemd te worden, zoo in het vak der letteren, als in de kerkelijke geschiedenis. — Zijn Eerw's. vader was de geleerde HENRICUS MAHLSTEDE, Rector aan de Latijnsche Scholen te *Zwolle*, die aldaar, hoezeer ook in hoogen ouderdom, der geleerde wereld nog te vroeg ontviel; gehuwd met de edele MARIA DE BEAUREPERE uit *Poitu* in *Frankrijk*, van waar zij, ten jare 1728, naauwelijks 4 jaren oud, met hare moeder MARIA AUDINET, weduwe van JACOB SUIRE, Sieur de BEAUREPERE, en eene oudere zuster, wegens hevige religie-vervolging, naar *London* vlugten moest. — Aldaar mogt die weduwe met hare kinderen een herbergzaam oord aantreffen, gelijk elders vroeger om diezelfde reden de voorvaders van den echtgenoot harer jongste dochter, de genoemde HENRICUS MAHLSTEDE, Rector te *Zwolle*. — Aan de daar in die jaren zoo bloeijende Scholen, genoot onze afgestorvene vriend en Leeraar, onder de lei-

ding van zijnen geleerden vader, het eerste onderwijs, en verwisselde later dat onderrigt, met de Akademische lessen te *Harderwijk*. — De Hooggeleerde SCHACHT, SCHEIDIUS en anderen, deelden aldaar onzen Leeraar met de beste gevolgen hun onderwijs mede; — inzonderheid roemde onze vriend tot aan den avond zijns levens, de opleiding en omgang van zijnen onvergetelijken leermeester en vriend SCHACHT. — Ten jare 1782 als Proponent in de Klassis van *Amsterdam* aangenomen zijnde, begeerde hem de Geldersche Gemeente van *Bemmel*, en werd hij aldaar den 22sten Sept. 1783 als bedienaar van het Evangelie bevestigd.

Hoogst aangenaam en nuttig was aldaar zijn 12 jarig verblijf, waarom hij eene Kerkelijke roeping naar elders, ofschoon gedurende dien tijd met een reeks van treurige tijdsomstandigheden en vernielenden watervloed te kampen gehad hebbende, afwees, en niet, dan ten jare 1795 aan de dringende roeping der Gemeente van *Oostvoorn* in *Brielsland*, gehoor gaf. — Ook hier was zijn onderwijs en verblijf allergewenscht, dan van korten duur. — In 1797 ontving hij gelijktijdig de beroepingen van de *Oude Tonge* en *Leyderdorp*. — Voor de eerstgenoemde bedankt hebbende, vertrok hij in Oct. van gemeld jaar herwaarts, en werd zijn Eerw. alhier in de H. bediening, den 15den van genoemde maand, plegtig ingezegend, door den Wel Eerw. en zeer gel. Heer PROPER, Pred. te *Leyden*, zijnen laatsten voorganger in deze Gemeente, en ouden hartelijken vriend. — Ofschoon der Leyderdorpsche Gemeente genoegzaam geheel onbekend, was hij straks onze hooggeschatte Leeraar, waardige vriend, en werd hij eindelijk, door zijn 36 jarig verblijf, ijverige en gezonde Evangelieprediking, en opgeruimden

den en Godsdienstigen wandel *aller* vader. Inzonderheid bingen hem zijne leerlingen, en onze behoeftigen aan, wier opleiding en verzorging hij ten alle tijde, met allen ijver en hartelijkheid, zich aantrok, en is blijven behartigen tot op zijn ziek- en sterfbed. — Den 15den Oct. 1822 vierde zijn Eerw. zijne 25 jarige Evangelieprediking in deze Gemeente, en mogt het zeldzaam geluk genieten, om op den 22sten Sept. 1833 zijne 50 jarige Evangeliebediening openlijk in ons midden te vieren. Hoezeer destijds reeds min of meer door eene ligte ongesteldheid verzwakt geworden, sprak hij echter, naar aanleiding van 1 *Kor.* XV: 10*a*. *Doch door de genade Gods, ben ik, dat ik ben*, — dien dag op eene plegtige en roerende wijze, met vuur en kracht. — Dan, helaas! dien dag zagen wij onzen geliefden Leeraar ook voor het laatst op den christelijken leerstoel. — Al spoedig tastte zijn Eerw. eene ongesteldheid aan, die hem voorts belette zijn openbaar dienstwerk in ons midden verder voort te zetten, en na afwisseling van hope en vrees, hem eindelijk alzoo ondermijnde, dat hij, na eene bedlegering van 6 weken, in den morgen van den 11den October dezes jaars, 78 jaren oud, den dood der opregten stierf. De afgestorvene huwde in het jaar 1788, met Mejufvrouw JOHANNA PETRONELLA BLINKVLIET, van *Amsterdam*, en mogt alzoo het groote voorregt genieten van eene zeer lange reeks van jaren, in den echt gelukkig door te brengen, uit welke hun 4 kinderen geboren werden, waarvan hun twee in bloeijenden leeftijd, en reeds tot stand gekomen, met name H. C. MAHLSTEDE, Med. Doct. alhier, en N. J. MAHLSTEDE, Pred. te *Vuren* en *Dalem*, tot diepen weemoed, door den dood ontvielen; zoo dat de bedroefde weduwe nu nog met

eenen zoon, eene dochter en kleinkinderen het afsterven van den geliefden echtgenoot en beminden vader en grootvader, diep betreurt.

Die genade, in welke onze grijze Leeraar zich immer beroemde, ondersteune de treurende echtgenoote in hare hooge jaren; bemoedige haar bij het uitzigt op eene zalige hereeniging.

NOORD-HOLLAND.

JAN HENDRIK WEIJERS werd den 28sten Febr. 1776 te *Haarlem* geboren, en door zijne ouders, wier eenige zoon hij was, reeds vroegtijdig tot het Leeraarsambt bestemd en opgeleid. Van het jaar 1790—1795 genoot hij op de Latijnsche Scholen, in zijne geboortestad, het onderwijs in de oude Talen, en werd in den zomer van het laatstgenoemde jaar tot de Akademische lessen bevorderd. Hij werd te dien einde naar de Utrechtsche Hoogeschool gezonden, en beoefende aldaar, gedurende vijf jaren, eerst de tot de Godgeleerdheid voorbereidende Wetenschappen, en daarna de Godgeleerdheid zelve, onder de leiding der Hoogleeraren BONNET, ROYAARDS en HERINGA. Op den 6den Oct. 1800 onderging hij, voor de Klassis van *Amsterdam*, het praeparatoir Examen, en werd door dezelve tot de openlijke Predikdienst toegelaten. Reeds spoedig daarop ontving hij eene beroeping naar de Gemeente van *Driehuizen* en *Zuidschermer*, en werd aldaar op den 26sten Julij 1801 door den waardigen Haarlemschen Leeraar, A. RUTGERS, die, van zijne vroegste jeugd af aan, bijzondere belangstelling in hem getoond en veel tot zijne opleiding en gelukkige vorming had bijgedragen, in de Evangeliedienst in-

ingezegend. Slechts korten tijd was hij daar werkzaam geweest, toen de Gemeente van *Winkel* hem tot zich noodigde, en hij zich verpligt vond, aan deze roeping gehoor te verleenen. Hij nam afscheid van de Gemeente te *Driehuizen* en *Zuidschermer*, op den 30sten Jan. 1803, en deed zijne intree-rede te *Winkel*, op den 13den Febr. daaraanvolgende. Nog zeer kort had hij ook hier zijne ambtsbediening voortgezet, toen hij eene beroeping naar de Gemeente van *Zaandijk* ontving, voor welke hij beleefdelijk bedankte. Later riep de Gemeente van *Spaarndam* en *Spaarnwoude* hem tot zich, en ten gevolge van deze uitnoodiging deed hij, op den 30sten Julij 1809, zijne afscheidsrede te *Winkel*, en werd op den 6den Aug. daaraanvolgende te *Spaarndam* bevestigd. Hier arbeidde hij ongeveer zeven jaren met den hem gewonen ijver en getrouwheid voort, en verliet deze Gemeente, op den 3den Nov. 1816, nadat hem eene beroeping naar het naburige *Bennebroek* was aangeboden. Op deze standplaats heeft hij langer dan op eenige andere zich opgehouden, en de Gemeente aldaar gedenkt nog met bijzondere hartelijkheid den tijd van bijna veertien jaren, dien hij bij haar heeft doorgebragt. Op den 10den Nov. 1806 deed hij zijne intreerede aldaar, en vierde er, op den 30sten Julij 1826, de gedachtenis van zijne 25 jarige dienst. Eene beroeping naar *Beverwijk* en *Wijk aan Zee* in het jaar 1830 ontvangen, deed hem nog besluiten, de Gemeente van *Bennebroek* te verlaten, en op den 17den Oct. van dat jaar nam hij afscheid van dezelve, en werd op den eerstvolgenden zondag te *Beverwijk* bevestigd; waar hij de 4 laatste jaren zijns levens met het grootste genoegen en met niet minder voldoening, dan in eenige andere zijner vorige Gemeenten, heeft door-

 ge-

gebragt. Hij stierf, na eene vrij langdurige sukkeling van meer dan twee maanden, op den 12den Oct. des jaars 1834. Eene diep bedroefde weduwe, met name A. P. VERMOOTEN, aan wie hij op den 24sten Junij 1804 door den echt was verbonden, laat hij met negen kinderen achter. Hare herinnering van dertig gelukkige jaren, met dezen waardigen man gesleten, kan thans nog slechts strekken, om haar het onherstelbare van haar verlies en al het bittere der scheiding te doen gevoelen, en zijne kinderen verliezen in hem nigt alleen een teederen en zorgvollen vader, maar ook een bekwamen en geoefenden leermeester, aan wien de oudsten onder hen met dankbaarheid belijden, het belangrijkste gedeelte hunner wetenschappelijke vorming verschuldigd te zijn, en wien de jongeren te meer zullen missen, omdat ook zij reeds, door aanvankelijk zijn onderwijs genoten te hebben, de groote waarde van hetzelve eenigzins beoordeelen kunnen. Van zijne zeven zoons hebben de drie oudsten zich, aan de Leydsche Hoogeschool, voor dezelfde betrekking, waarin hun vader werkzaam was, gevormd, en de tweede van hen heeft thans reeds, gedurende meer dan twee jaren, het Leeraarsambt in de Gemeente te *Kuinre* bediend, terwijl de derde als Kandidaat tot het Heilige dienstwerk alleszins gereed is, dienzelfde loopbaan in te treden.

JAKOBUS WELDIJK werd op den 1sten Oct. van het jaar 1763 te *Haarlem* geboren. Reeds vroeg ontdekte men in den leergierigen jongeling lust en aanleg tot het Leeraar-Ambt; ten gevolge waarvan hij, nog jong zijnde, op de Latijnsche Scholen gekomen, zich met zooveel ijver op de oude Talen bevlijtigde, dat hij wel toegerust, en met meer dan gewone kunde, de Akademische loopbaan te *Leiden* intrad, waar hij het onderwijs en de vriendschap genoot, van D. VAN DE WIJNPERSSE, RUHNKENIUS, VALCKENAER, en vooral van H. A. SCHULTENS, die hem naderhand zelfs tot leidsman zijner zonen koos. Zoo kwam hij met een helder hoofd, verlicht door eene gezonde wijsbegeerte, met een eerlijk en waarheidlievend hart, en met grondige kennis der oudetalen, tot de Godgeleerde studiën, onder het geleide van HOLLEBEEK en BROËRIUS BROES; en werd daar gevormd tot dien Schriftverklaarder, welke met velen zijner tijdgenooten zooveel bijdroeg tot den verbeterden smaak in het prediken, en tot de bevordering eener meer gezonde uitlegkunde, in de Hervormde Kerk.

In het laatst van zijne akademische loopbaan, gaf hij eene proef van zijn ijver en goeden smaak, door de vertaling van de akademische inwijdingsredevoering, van zijnen Leermeester B. BROES, „*de literarum S. studio, praecipuo theologi munere.*"

Na met den hoogsten lof in de beide examina, tot de predikdienst toegelaten, en beroepen te zijn in de Gemeente van *Egmond aan Zee*, aanvaardde hij aldaar zijn dienstwerk, op den 8sten Junij 1788, met *Matth.* X : 32, 33. Daar arbeidde hij met vlijt, lust en toejuiching, gedurende den tijd van drie jaren, doch vertrok in October 1791, naar *de Bedijkte Schermer*, waar hij, even als te *Egmond*, de achting en liefde der Gemeente, ruim

 ge-

genoot, en zijn dienstwerk met denzelfden ijver voortzettede. Hier bedankte hij, onder andere voor *Gorinchem*, maar volgde in April 1795, de beroeping naar *Bloemendaal* op, waar hij ruim 2 jaren arbeidde; welke voorzeker tot de genoegelijkste zijnes levens behoorden.

Van daar werd hij beroepen in de Herv. Gemeente van *Gouda*, maar bedankte, om voor hem genoegzame redenen; doch in het jaar 1797, andermaal derwaarts beroepen, volgde hij die roepstem op, en was ook daar ijverig bezig in het werk zijnes Heeren, zoo dat men naar waarheid gezegd heeft: » de Gemeente van *Gouda* zal zijnen arbeid en zijne liefde nooit vergeten." Naauwelijks had hij dit beroep van *Gouda* aangenomen, of hij ontving die naar de Gemeente van *Zutphen*.

Te *Gouda* kwam hij in dien moeijelijken tijd, toen politieke twisten het Vaderland verdeelden, en de partijzucht daar ook hevig woedde: WELDIJK evenwel had een grooten toeloop, en bleef daar, algemeen geacht, werkzaam, tot het jaar 1814, wanneer hij, om voor hem voldoende redenen, van zijn Leeraars-ambt afstand deed, om zich op zijn Buitenverblijf te *Limmen*, geheel aan den huisselijken kring, aan het welzijn der genen, die hem omringden, en aan andere bezigheden toe te wijden.

Hij was, sedert zijn verblijf te *Limmen*, ook altijd in kerkelijke betrekking, hetzij als Ouderling van het Klassikaal Bestuur van *Alkmaar*, of als zoodanig bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, waar hij nog in Aug. des verloopen jaars, met jeugdigen ijver mede examineerde.

WELDIJK had een helder hoofd, een' vurigen geest en een beminnelijk hart, dat klopte voor God en menschen. Wegens zijne krachtige taal, levendi-

dige voordragt, hooge ingenomenheid met het Evangelie, en ijver voor de waarheid, die in CHRISTUS is, kon het niet anders, of waar hij predikte, hoorde men hem gaarne, en elk hong als aan zijne lippen. Veel nut stichtte hij in catechisatien; verstond de kunst, om met jonge lieden om te gaan, en hun verstand en hart te vormen. Veel nut vooral stichtte hij te *Bloemendaal* en te *Gouda*, door eene Bijbel-Oefening aan huis, voor ledematen, waar hij smaak en gevoel voor de lezing van Gods woord, bij regt verstand van den zin, in elke ziel ongemerkt wist in te prenten; en hij was het, die met zijne toenmalige Collega's, van wege het Zendeling-Genootschap, te *Gouda* eene kinderpreek invoerde, die nog druk bezocht wordt, en aldaar veel nuts sticht, tot op den huidigen dag. Ook voor dat Zendeling-Genootschap ijverde hij met kracht, en prees hij in de algemeene vergadering van 1809, daar het doen der redevoering hem was opgedragen, de hulpvaardigheid den verkondigers van het Evangelie aan, naar 3 *Joan.* vs. 5—8; welke Leerrede naderhand in druk verschenen is.— Ook in zijne betrekking als Schoolopziener, eerst in *Zuid-*, naderhand in *Noord-Holland*, was hij vele jaren met ijver bezig, en zelfs na zijnen dood is het gebleken, hoe bemind en geacht hij bij de meeste Onderwijzers was.

Tweemaal is de brave man gehuwd geweest; eerst met Mejufvrouw JOANNA JAKOBA KNEGJES, met welke hij reeds te *Egmond* het stil geluk des huisselijken levens in vollen nadruk ondervond; en naderhand, toen hem die brave vrouw en huismoeder ontviel, in het jaar 1803, zag hij in het volgend jaar zijn gemis vergoed, door een' vernieuwden echt, met Vrouwe Wed. C. G. C. DE MEY, geb. SCHIPPERS, welke 30 jaren lang het zoet en zuur des levens

volgaarne met hem deelde, met moederlijke teederheid voor zijne kinderen zorgde, en nu in hoog geklommen ouderdom met zijne overgeblevene kinderen en kindskinderen zijn smartelijk verlies met heete tranen beweent.

Dikwijls werd de edele man beproefd, door gevoelige verliezen. Meer dan eens werden hem kinderen ontrukt. In het jaar 1823 vooral schokte hem diep de dood van zijnen veelbelovenden en geliefden JAKOB, Student in de Godgeleerdheid te *Leiden*, zijne hoop en verwachting; de godsdienst gaf hem moed en kracht, om deze verliezen te dragen.

Zoo leefde hij de laatste jaren in stil huisselijk genot, tot vreugde van zijn gezin, waarvan hij de ziel en het leven was, tot een zegen voor de Gemeente van *Limmen*, en tot een voorbeeld voor velen, tot den 6den Nov. l. l., toen hij, na eene kortstondige ziekte, deze aarde verliet, om die te verwisselen met dat hemelsch vaderland, waarover hij altijd in het openbaar en in zijn gezin met zoo veel vuur en kracht, met zoo veel hoop en verwachting kon spreken; en waar hij nu de vruchten inoogst van zoo veel goeds, als hij gesticht, en zoo menigvuldigen zegen, als hij, bij zijn liefderijk hart, rondom zich verspreid heeft.

UTRECHT.

THEODORE PAUL BERGSMA, geboren te *Leeuwarden*, den 10den Maart 1800, gestorven te *Utrecht*, den 3den Septemb. 1834, was de zoon van een voornaam' Regtsgeleerden, den Heere WILLEM BERNARDUS BERGSMA en vrouwe SJOUKJE SCHELTEMA,

Hij

Hij rekende dus zijne afkomst van ouders, wier geslacht aan het Vaderland meer dan één zeer verdienstelijk man heeft mogen opleveren.

In zijne geboortestad genoot hij op de Latijnsche Scholen voorspoedig het onderwijs, dat hem tot zijne verdere studiën voorbereidde. Met welken lust, ijver en zegen hij zijne letteroefeningen voortzette, mogt reeds blijken, uit de loffelijke vermelding, welke het antwoord is waardig gekeurd, dat hij, tijdens zijn verblijf aan het Athenaeum te *Franeker*, had ingezonden op de Letterkundige prijsvraag, bij de Hooge School van *Leyden*, ten jare 1820 uitgeschreven, *de L. Aelio Antipatro, etc.* Maar vooral werd hij gunstig gekenmerkt door zijne Theologische Dissertatie *de Zoroastris quibusdam placitis, cum Doctrina Christiana comparatis*, met welker openlijke verdediging hij den 19den Junij 1825 te *Utrecht*, waar hij zich gedurende zijne laatste studiejaren voor de Evangelie bediening had bekwaam gemaakt, den rang van *Doctor in de Godgeleerdheid verkreeg*.

Den 13den November 1825 werd hij bevestigd als Herder en Leeraar in de Hervormde Gemeente van *Odijk*, welke hij in 1827 met die van *Bunnik* verwisselde; terwijl hij op beide standplaatsen voor meer dan éene aanbieding, om elders werkzaam te zijn, bedankte.

Stil zijnen weg gaande, vervulde hij zijne roeping met gemoedelijke trouw. Niet te schitteren, maar te stichten was zijne bedoeling, waartoe vooral zijne uitlegkundige kennis, zijn wélwikkend oordeel, zijne ongekunstelde eenvoudigheid, zijne hartelijke dienstvaardigheid, zijn vast karakter, en boven alles zijne opregte belangstelling in het Evangelie, dat hij predikte, hem uitnemend te stade kwamen.

Voorbeeldig was dan ook zijn geheele leven, bij-

bijzonder bij de onderscheidene beproevingen, die hem beschoren waren. Naauwlijks één jaar in den gelukkigsten echt verbonden, met Mejufvrouw ADRIANA CORNELIA SUSANNA HUGENHOLTZ, jongste dochter van eenen der vroegere geachtste Predikanten der *Utrechtsche* Gemeente, ontviel hem deze zijne teedergeliefde gade, weinige dagen, nadat zij hem door de geboorte van eenen zoon verblijd had. Andermaal verkreeg hij uit zeer goeden huize eene hartelijk beminde echtgenoot, vriendin van zijne vorige, Mejufvrouw CHRISTINA JOHANNA CAZIUS; uit welk huwelijk hem vier kinderen geschonken werden, van welke echter het tweede naar betere gewesten hem vooruitging, terwijl het jongste hem derwaarts weldra volgde.

Immers gedurende de laatste jaren zijnes levens werd zijn ligchaam door eene borstkwaal, welke hem telkens al meer en meer verzwakte, zoodanig ondermijnd, dat hij, na alvorens op andere wijze hulp gezocht en verlangd te hebben, zich verpligt vond te beproeven, om van zijn gewone dienstwerk, en ten gevolge daarvan tevens van zijne betrekking, als Praeses, op het Klassikaal Bestuur van *Wijk*, en, als Lid, op het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, in den loop des jaars 1833 zijn ontslag te verkrijgen. Van wege Zijne Majesteit den Koning werd hem dit dan ook op eene eervolle en gunstige wijze verleend; waarbij hem echter de hoop nog overgelaten werd, dat hij in vervolg van tijd zijne bediening zou kunnen hervatten. Hoezeer het uitzigt daarop gedurig al meer beneveld werd, bleef hij nogtans in zijn lijden steeds gemoedigd. Geene enkele klagt hoorde men uit zijnen mond; want in onderworpen vertrouwen wachtte hij de toekomst af. Verre had hij het gebragt in de uitoefening van den pligt der zelfverloo-

loochening. En daarbij bleef hij, zoo lang en zoo veel zijne krachten maar eenigzins toelieten, met ijver verrigten al, wat zijne hand te doen vond, ook zulke werkzaamheden, die hem vroeger geheel vreemd waren.

De beoefening der Godgeleerde Wetenschappen was intusschen voortdurend zijn voorname lust. Ten blijke daarvan zij zijne *Verhandeling over het zevende Hoofdstuk van den brief van Paulus aan de Romeinen*, welke, schoon onder toenemende ligchaamsverzwakking bewerkt, echter zoo zeer van de gezondheid zijner zielsvermogens getuigde, dat zij ten jare 1832 door *het Genootschap tot verdediging der Christelijke Godsdienst te* 's Hage met eenen gouden eerprijs bekroond werd.

Ware zijn levensdraad niet zoo vroeg afgesneden, gewis had hij door meerderen arbeid, met welken hij zich reeds onledig hield, nog uitgebreider nut gesticht. Doch de hemelsche Vader keurde hem geschikt voor hooger werkkring. In het midden der zijnen ontsliep hij zacht en kalm, nadat hij weinige oogenblikken te voren, volkomen van zijnen toestand bewust, met een verhelderd gelaat en luide stem, zijn vast geloof in den Verlosser, als den grond van zijn blijmoedig uitzigt in de eeuwigheid, ontboezemd had.

Bedroefd, doch in God getroost, zien zijne betrekkingen, vooral zijne achtergeblevene weduwe, hem na; terwijl zijne drie, door hem nagelatene, kinderen hun verlies nog niet bezeffen kunnen, doch eenmaal den braven vader zich waardig betoonen mogen!

Naam-

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing, onder welke der Provinciale Kerkbesturen hun Eerw's geëxamineerd zijn.

GELDERLAND.

M. van Selms.
P. B. Tichler.
W. A. van Meurs.
C. Conradi.
P. M. Lamping.
J. van der Ven.
A. H. Pareau.
G. H. Brand.
P. E. Faure.
C. A. Moot.
P. N. Ham.
A. de Ronde Bresser.
H. Boot.
J. Pleijte.
J. C. Eijkman.
J. W. Middelburg.
J. Bosch.
J. P. Briët.

ZUID-HOLLAND.

G. J. C. Harmsen.
P. A. van der Hoeven.
C. van Schaick, Jr.
P. Wijnsouw.
A. W. Vermeij.
J. A. Buddingh, Theol. Doct.
D. C. van Leeuwen Boomkamp.
A. ten Bosch, Abrz.
A. C. Hanegraaf.
A. J. C. van Blokhuizen.
C. Langeweg.

C.

G. J. Gimberg.
F. J. J. A. Junius.
O. A. van Druten.

NOORD-HOLLAND.

P. van Bonga.
D. Moolhuizen Phz.
J. P. H. Hulstein.
J. H. Tersteeg.
W. A. Immink.
J. Maks.
E. H. Cats.
H. M. van Loon.
M. Macalester Loup.
H. J. de Haan Hugenholtz, Theol. Doct.
A. W. Beukers.
J. H. Chrisstoffels.
L. G. C. Ledeboer.
D. Uittenbogaart.
A. R. Hoetink.

ZEELAND.

J. C. F. van Sandick.
H. W. C. Ilcken.
G. J. Brandt Wijsmuller.
B. Haagedoorn.
M. C. van Houten.
P. Wolters.
J. Middelkoop.
G. J. Brinkman.
C. N. de Graaff, Theol. Doct.
A. van Simmeren.
D. van Leeuwen.
A. G. J. E. Hesselink.
C. E. Stollé.
J. H. Drewes.
J. Westhoff, W. Z.

UTRECHT.

J. J. Lepping.
A. Campagne.
H. D. Bonebakker.
G. J. Molengraaf.
C. J. Trip.
G. Vrolijk.
C. F. van Setten.
H. A. Laan.
J. Koster.
A. C. Stucki.
L. van Haaften.
G. N. de Voogt.
J. Post, Gz.
A. van den Ham van Heijst.
Z. M. van Kuijk.
A. G. van Moock.
D. J. Gulden.
J. van Kesteren.
J. C. ter Brummeler Andriesse.
H. Uden Masman.
M. Coenen.
C. Speelman.
T. H. Hoola van Nooten.
J. Boele.
H. Ruttinck.
T. Pijttersen.
A. Witteveen.

VRIESLAND.

J. F. Dons.
H. H. Slot.
H. van der Helm.
T. Oosterbeek.
K. H. B. Haselhoff Roelfsema, Rector te *Zevenaar.*
T. E. Heinecken.

M.

M. Herborg.
H. N. la Clé.
J. Kremer.
D. R. Jonker.
G. Kruna.
E. A. Metelerkamp Cappenberg.
J. Koster van Houten.
J. Penon.
F. J. Hesse.
F. H. Bekius.
W. N. Stort.

OVER-IJSSEL.

J. van Soelen.
F. W. E. Snel.
H. Greve.
J. A. van Walsem.
B. Terwogt.
J. Scheuer.
C. Moot.
J. A. M. Mensinga.
H. Garnerus.
H. N. Mulder.
P. W. van Rossem.
J. Was.
H. H. Schiff.
J. G. Dorn Seiffen.
B. van der Voort.
D. M. Paré.
C. Ribbius.
J. Agema.
P. Adama, Abrz.
J, Buijs.
G. L. van Oosten van Staveren.
H. Moorrees.
J. C. van Schermbeek.

GRONINGEN.

E. U. Thoden van Velzen.
S. J. Rutgers.
H. W. H. Dannenborgh.
L. Tiddens.
B. Sanders.
E. Huisinga.
F. J. Stroman de Grave.
H. Offerhaus.
J. Witkop.
G. Holwerda.
H. M. Hoogklimmer.
B. F. Janssonius.
D. Cannegieter, I. J. z.
E. H. Groenman.

NOORD-BRABAND.

H. C. van Doorn.
J. F. Fullink.
H. G. Janssen.
F. W. van Andel Weijers.
J. J. Boele.
P. C. Froon.
J. H. Coenraadts.
J. B. Hoon.
A. Verweij.
J. M. van Leeuwen van Duivenbode.
C. Swalue.
J. Snoek.
E. C. van der Zwaag.
G. van Gerrevink.
W. G. Brill.
M. J. Struick.
D. C. Thomkins.

DRENTHE.

H. Goozen.
U. E. Penning.

G.

G. Okken Dreesman.
A. Okken Dreesman.
W. Wijbenga.
N. Hommes.
J. de Vries.
J. Woldringh.
C. Meijer.
J. Steen.
P. Wieringa, Ger. fr.
W. de Vries, J. fr.
J. F. Thiene Abresch, Guil. fil.
A. Leemhuis, H. G. fil. Herm. et Ger. fr.
P. Buisman, D. fil. H. K. fr.
J. Adriani, Lz.
T. Römeling.
G. Haijunga.
F. H. Muller.
C. H. Sijtsma.
C. Peters.

Naamlijst der DD. Kandidaten, onder het ressort der Waalsche Commissie.

P. H. O. Deeleman.
E. A. Zubli.
A. J. Verweijde.
N. J. Franchimont.
V. H. Guije.
J. A. van Hamel.
A. A. T. Mounier, Dan. Fil.
B. Croll.

Naamlijst der DD. Kandidaten, die in het laatse vierde deel van het Jaar 1834 overleden of tot Predikanten beroepen zijn.

A. DROST, overleden.
A. W. M. JONGENEEL, te *Burgharen.*

G. D. J. SCHOTEL, te *Lage Zwaluwe.*
T. VAN DE BEEK, in *Oost-Indië.*
P. BLOK ENTINK, te *Breedevoort.*
C. KRABBE, te *'s Heerenberg.*
A. VISSCHER, te *Meethuizen.*

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Evangelische Luthersche Kerk.

G. C. Buhrman.
A. G. A. Gebing.
P. J. V. Dusseau.
D. J. Berntrop.
J. A. Eilers Koch.
J. C. Loch.
J. C. Manssen.
H. C. Milliës.
C. Diederichs Viehoff.
C. M. Moes.
W. D. Statius Muller.

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Herstelde Evangelische Luthersche Kerk.

H. Kerkhoff.
H. Joosten.
W. H. Thorbecke.

Naamlijst der DD. Kandidaten (Buitenlandsche) bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing, onder welke Klasse hun Eerw's. geëxamineerd zijn.

OOSTVRIESLAND.

. . . Schilling.

U.

U. E. Penning.
W. Janssen.
L. Muller.
G. O. Dreesman.
B. Sanders.
E. Huijsinga.
H. Garnerus.
G. Haijunga.
H. H. Coster.
D. B. Piepersberg.
M. Herborg.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

M. J. Iken.

NB. Zoo er in deze Naamlijsten der DD. Kandidaten iets abusiefs mogt geplaatst zijn, verzogt men daarvan opgave te hebben, bij de Uitgevers dezes.

B E R I G T E N.

De Kerkenraden en Kerkmeesteren of Kerkvoogden der Hervormde Gemeenten, onder het Ressort der Klassis van *Edam*, worden bij deze aangemaand, om, volgens Art. 9. van het Reglement op de Klassikale kosten, hunne Quoten over dezen jare 1835, voor den 1sten Maart aanstaande *vrachtvrij* te bezorgen aan den Ondergeteekenden Quaestor van het Klassikaal Bestuur

W. BOOMKAMP.

Een Kandidaat tot de H. dienst biedt zich, op aannemelijke voorwaarden, aan, om het dienstwerk

 voor

voor eenen Predikant, hetzij geheel, hetzij gedeeltelijk, waar te nemen. Heeren Predikanten, die hiertoe mogten genegen zijn, worden verzocht, zich met *gefrankeerde* brieven, onder Lr. Z. G., bij den Boekhandelaar D. VAN STEGEREN, te *Zwolle*, aan te melden.

Den Eerw. Heer Correspondent, *Graafschap Bentheim*, wordt mits dezen berigt, dat de ons door zijn Ed. in November l. l. toegezonden *verbetering*, *enz.* aan deszelfs adres is verzonden.

De ingezonden Berigten niet in dit N°. geplaatst, zijn te laat ingekomen, om nog opgenomen te worden, doch zullen in de volgende maand geplaatst worden.

LETTER-NIEUWS.

De Boekhandelaar J. A. Nijhoff te *Arnhem* geeft uit:

De *Derde Druk* van de *Uitbreiding der Bijbelsche Historievragen voor Katechisatien en Christelijke Huisgezinnen*, door wijlen A. VAN DEN BERG, Predikant te *Arnhem*. Deze druk is, voor zooveel de zaken betreft, geheel onveranderd gebleven; alleen heeft men de verouderde spelling, taal en spreekwijzen naar het thans algemeen gebruik gewijzigd. De Uitgever vertrouwt, hiermede geen ondienst te hebben gedaan aan H. H. Predikanten en Onderwijzers, die van het kleinere leerboekje gebruik maken, en acht het overtollig, hun te herinneren, dat deze *Uitbreiding* door den Eerw. Schrijver opzettelijk bestemd is, om door de leerlingen tot voorbereiding voor de katechisatien gebruikt te worden, waartoe hij hoopt, dat het nu op nieuw alle aanbeveling zal verdienen. De prijs is *f* 1.70.

Tot den 15den Febr. aanstaande kan men bij R. J. Schierbeek, te *Groningen*, en alom inteekenen, op

den tweeden druk van de *Leerredenen bij bijzondere gelegenheden*, door H. T. ROSKES, thans Predikant te *Groningen*. In 8vo., post formaat, voor den geringen prijs van *f* 1.20.

Bij den Boekverkooper H. Höveker, te *Amsterdam*, is uitgekomen en alom verkrijgbaar gesteld:

I. *Sermons sur Quelques Textes de l'Ecriture sainte*, par J. C. I. SÉCRETAN, Second Pasteur de l'Eglise Wallonne de la *Haye*, *f* 3.60.

II. H. R. VAN LIER, *Verzameling van eenvoudige Leerredenen*, derde druk, *f* 2.40.

III. *Het leven van den Eerwaardigen* A. M. TOPLADY. Uit het Engelsch vertaald, à 80 Cents.

IV. J. VAN DODENSTEIN, *Opdragt van eens Christens tijdelijke goederen aan deszelfs grooten Eigenaar*, à 15 Cents.

V. J. NEWTON, *Het begin en voortgang van ware genade in het hart van den mensch*, à 20 Cents.

Onuitgesproken Afscheids-Rede van de Christelijke Hervormde Gemeente te *Hoogeveen*, (in *Drenthe*,) door haren oudsten Predikant J. VAN VELSEN, over *Hand.* XI: 23*b*. Uitgegeven (ten voordeele van het Armen-Weeshuis) bij P. Veenhuizen, aldaar, 1834. en verkrijgbaar gesteld bij de Boekhandelaren G. van Dijk, in de Warmoesstraat, te *Amsterdam*, J. C. Vaarberg en B. Schuring, te *Weesp*.

VAN HET

ALGEMEEN CHRISTELIJK

ZONDAGSBLAD

zijn de Bladen over de maand Januarij aan de Inteekenaren afgeleverd,

inhoudende:

Inleiding. *Geednkt des Sabbathdahs, dat gij dien heiligt!*

Blad 1. *De eerste dag van het jaar. Tot hier toe heeft mij de Heere geholpen.*

—— 2. *Vertrouwt op den Heere, en doet het goede.*

—— 3. *Alle dingen, die gij wilt, dat u de menschen doen zouden, doet gij hen ook alzoo.*

—— 4. *Ik ben de opstanding en het leven. Hijmne aan den dood.*

—— 5. *Zoo wie het goed der wereld heeft, en ziet zijnen broeder gebrek lijden, en sluit zijn hart voor hem toe; hoe blijft de liefde Gods in hem?*

Op den *eersten Februarij* verschijnt Blad 6.

Uren aan den Godsdienst gewijd. Uit het Hoogduitsch, naar den laatsten druk, door J. M. L. ROLL, Evangelisch Luthersch Predikant te *Amsterdam.* 14 Deelen, met een Register op het werk, *f* 45.00.

Ook is hetzelve onder de volgende titels te bekomen:

Godsdienstig Handboek voor een Christelijk gezin, 6 deelen, *f* 20.40.

—— —— —— *jeugdige menschen*, 2 deelen, *f* 6.00.

God in de Natuur, 2 deelen, *f* 6.00.

De Christen en de eeuwigheid, 2 deelen, *f* 6.00.

Het Rijk van Jezus op aarde, van hare stichting tot op onzen tijd, 2 deelen, *f* 6.60.

Van dit belangrijk Werk zijn nog eenige exemplaren voorhanden, bij ten Brink en de Vries, te *Amsterdam*, en verder alom.

Bij den Boekverkooper H. Höveker, te *Amsterdam*, is gedurende de maand Januarij dezes Jaars uitgekomen:

N°. 1—5 van het *Geestelijk Magazijn of de schat der Heiligen*, à 5 Cents per Nummer.

Dit weekblad eene gelijke strekking hebbende als het Evangeliesch- en Nieuw-Evangelisch Magazijn, zal elken zaturdag worden uitgegeven. — Inhoud dezer vijf eerste Nummers: *De wandel met God.* — *Overdenking over* han-

de genade Gods. — *De staf van Aaron.* — *Brief aan iemand welke zich in grooten zielstrijd bevindt.* — *Iets betreffende* P. MELANCHTON. — *Christus het leven zijner Kerk.* — *Fragmenten.*

De inschrijving geschiedt bij de voornaamste Boekhandelaars des Rijks. — Per post begeerende te ontvangen, wordt ieder Nommer 2 Cents meerder berekend.

Bij A. Kloots, te *'s Gravenhage*, wordt uitgegeven, en is bij alle Boekhandelaren verkrijgbaar gesteld:

I. *Trekken uit de Geschiedenis en uit het maatschappelijke leven*; door den Schrijver van: *Deugd en Godsdienstzin*, met eene titelplaat, *f* 2.80.

II. *Winterbloemen*; of ernstige en luimige verhalen voor gezellige avonden, met een titelvignet, *f* 2.40.

III. *De adelijke Bruid*, of de Fransche republikeinen in *Italie*. Twee deelen, met titelplaten, *f* 7.20.

IV. *De Ballingen*, of de leerschool des ongeluks; door A. H. PETISCUS, Hoogleeraar te *Berlijn*, met een titelvignet, *f* 2.40.

V. *Gil Blas van Santillane*; uit het Fransch van LE SAGE, drie deelen met platen, 5.40.

VI. *De Phariseën* van vroegere en latere dagen. Een woord voor Protestanten en Roomschgezinden in onzen tijd; door den Schrijver der *Korte Beantwoording*, enz. 60 Cents.

VII. *Een Woord* voor allen, die voor de waarheid wenschen te strijden, 15 Cents.

VIII. *Beknopte Handleiding* tot het Schaakspel, 60 Cs.

IX. *Beknopte Verklaring* van het Ombre- en Quadrille spel, 15 Cents.

X. *Bernard en Julia*, of de voorbeeldige kinderen. Eene geschiedenis, vrij naar het Hoogduitsch van H. MULLER; door T. VAN SPALL, met eene plaat, *f* 1.25, en in karton, *f* 1.40.

Bij

Bij S. en J. Luchtmans, te *Leyden*, is gedrukt en verzonden:

I. *Verhandelingen van* Ds. J. J. LE ROY en Mr. U. A. EVERTSZ, over den grond van het oppergezag, en de pligten van Overheden en Onderdanen, naar de voorschriften van CHRISTUS en zijne Apostelen.

II. *Memoria* J. VAN VOORST, Scripsit Discipulus et Successor W. A VAN HENGEL.

III. *Geschiedenis der Christelijke Kerk en Godsdienst in de Nederlanden, vóór het vestigen der Hervorming*, door B. GLASIUS, Predikant te *Slijk Ewijk*. 1ste en 2de deel. het 3de en laatste deel volgt in den loop van dit jaar.

BERIGT.

De twee volgende, gunstig bekende Werken van den Eerwaarden VAN SPALL; als:

Een Huisselijk Tafereel uit Noord-Holland en *de Onechte Dochter*, bijkans uitverkocht zijnde, heeft men eene inteekening geopend op eenen nieuwen, door den Schrijver herzienen druk dezer zoo zeer gezochte en algemeen nuttige geschriften, in het postformaat van andere dergelijke vaderlandsche voortbrengselen. Ieder derzelve zal, even als de uitgave in groot octavo, in één deel kompleet, en met titelvignetten versierd zijn; doch verkrijgbaar, per deel, in plaats van ƒ 2.40, voor degenen, die deze uitgave met *inteekening of vooruitbestelling* gelieven te begunstigen, ten einde de oplage daarnaar kan worden geregeld: Op Postpapier tot ƒ1.20. Op Velijnpapier ƒ 1.50. *Buiten inteekening* zal men zich eenen aanmerkelijk verhoogden prijs dienen te getroosten, en wel: Op Postpapier tot ƒ1.80. Op Velijn tot ƒ2.40.

De inteekening geschiedt bij den ondergeteekenden te *'s Gravenhage*, en bij de Boekhandelaars in alle steden des Rijks, uiterlijk tot ultimo Maart 1835.

A. KLOOTS.

IN-

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

I N H O U D.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor FEBRUARIJ 1835.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 320.

MDCCCXXXV.

De prijs is 30 Cents.

BOEKBESCHOUWING.

De Eerste BRIEF van den Apostel PETRUS, *Homiletisch behandeld. Een Godsdienstig Huisboek; door* ISAAC SANNES, *Predikant bij de Hervormde Gemeente te* Veendam. *Te* Groningen, *bij* W. Zuidema, 1834. 334 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is ƒ* 2.50.

De Eerw. SANNES heeft de beide brieven van den Apostel PETRUS in Bijbeloefeningen, somtijds door eene leerrede afgewisseld, voor zijne Gemeente behandeld. Van de hooge waarde dezer H. Schriften alzoo nog te meer overtuigd geworden, vond hij zich opgewekt, om zijne zeer korte schetsen en aanteekeningen van den eersten brief, die hij mondelijk had uitgebreid, nader te bewerken en er alzoo een Godsdienstig Huisboek van te maken, onder den titel of in den vorm van Homiletische behandeling. Dit besluit heeft hij ten uitvoer gebragt en alzoo dit boekdeel ter perse gegeven.

Wegens dezen inhoud zal het denkelijk ook anderen gaan als ons, dat zij namelijk oordeelen, dat SANNES wat te veel gesnipperd heeft, om althans den naam van Homiletische behandeling te bewaren. Wij ten minsten zouden liever gezien hebben, dat hij grooter teksten, of Pericopen genomen had, om alzoo den geest van 's Apostels redeneringen te doen kennen en er het regte algemeen

 nut-

nuttig gebruik van te leeren maken, voor de christenen van dezen tijd en van ons land. De behandeling had dan levendiger en tevens korter kunnen worden en de lezing zou er meer door veraangenaamd geweest zijn; het aanzien van Leerredenen zou er dan ook door verminderd, zoowel als dat van een huisboek vermeerderd geworden, en verscheidene herhalingen en omslag voorgekomen zijn. Daarenboven is de splitsing zelve ook niet altoos even gelukkig uitgevallen, en tevens vrij willekeurig. Alzoo is hier b. v. eene geheele afdeeling bijna, toegewijd aan de Engelen, en het slot van Hoofdstuk I vers 22 vereenigd met de eerste verzen van het tweede. De opschriften, welke den inhoud moeten aanduiden, zijn alzoo ook niet altijd juist en volledig.

Wat de behandeling zelve aangaat, dezelve is deels toeliehtend, deels beoefenend. Het ophelderend of omschrijvend gedeelte is voor het algemeen doorgaans duidelijk en voldoende, en het toepasselijke levert bewijzen op, dat de man van jaren en ondervinding spreekt, die niet vruchteloos eenen geruimen tijd in den wijngaard des Heeren gearbeid heeft. Hier heerscht een goede geest, een waar christelijk bestuur en de zucht, om het veilige midden voorzigtig en met opregtheid te bewaren tusschen de uitersten, terwijl de ultra's van weerskanten op eene zachte, maar tevens ernstige, wijze worden teregt gewezen. Hier en daar hadden wij evenwel eene meerdere duidelijkheid verlangd en soms

ook misten wij die, thans vooral, hoogst noodige aanwijzingen en waarschuwingen, waartoe deze brief zoo veel aanleiding geeft, en welke men, door eene te ver gedrevene — zullen wij het vrees of voorzigtigheid noemen? — te veel soms achterwege gelaten, en veronachtzaamd heeft. Wij durven den schrijver gernstelijk verzekeren, dat hij geen leed zal hebben te gevoelen, dat hij, door het zinspelen op de tegenwoordige verschijnselen en door zijne raadgevingen, aan welmeenenden aanstoot zoude hebben gegeven. Gaarne hoorden wij hem in het voorberigt zeggen: Ik kom er gaarne voor uit, mij met *de godsdienstige belijdenis te vereenigen van een kerkgenootschap, in hetwelk ik bereids zevenentwintig jaren de eer had het Christelijk leeraarsambt te bekleeden, maar ik wensch vrij gekend te worden van de overdrijvingen, door welke men zich, — ik zal niet zeggen om naam te maken, — maar toch met dat in het oog loopend gevolg, dikwijls tegen dezelve heeft vergrepen en nog dagelijks vergrijpt.*

Ter bevordering van het nuttig gebruik en den christelijken wensch dus des Eerw. schrijvers, besluiten wij onze beschouwing, met het volgende over te nemen, waaruit men het kenmerkende niet zal voorbijzien.

» Hoofdst. V. Vs. 8,

Zijt nuchteren en waakt; want uwe tegenpartij de duivel gaat om, als een brieschende leeuw, zoekende wien hij zou mogen verslinden.

 Daar

Daar het woord *tegenpartij* eigenlijk eenen tegenstander beteekent voor het *gerigt*, en het woord *duivel* in het oorspronkelijke eenen *lasteraar* aanduidt, willen velen dat de Apostel hier, in eenen verzamelenden zin, *alleen* op die boosaardige menschen hebbe gedoeld, welke, blijkens het in het vorige hoofddeel en ook vroeger gezegde, de Christenen met de schandelijkste aantijgingen bij de Overheid gehaat maakten, en ze als *kwaaddoeners* ten voorwerp stelden van derzelver bloedige vervolging. Deze opvatting vindt inzonderheid den bijval derzulken, die of het werkelijk aanzijn van dien boozen geest, welken men er gewoonlijk door aanduidt, in twijfel trekken, of bedenking maken tegen zijnen beschadigenden invloed op ons menschelijk geslacht. Anderen echter, die zich overtuigd houden, dat er naar de, zoo zij gelooven, zeer uitdrukkelijke leer der N. Testaments, een rijk bestaat van afvallige en booze engelen, die onder een opperhoofd staande, dikwijls te zamen naar zijnen naam genoemd worden, meenen denzelven ook hier te zien aangeduid. Zij zeggen, dat men bij deze opvatting des Apostels woorden geen geweld aandoet; dat zij als zoodanig overeenstemmen, met hetgeen PAULUS leert, bij voorbeeld *Efez.* VI: 11, *van de listige omleiding des duivels* en de daartegen vereischte *wapenrusting*, en met de bijkans gelijkluidende vermaning van *Jak.* IV: 7, *wederstaat den duivel en hij zal van u vlieden.* Ook beroepen zij zich op het onmiddellijk volgende:

den-

onwilligen wederstand, hetgeen eenen tegenstand en strijd aanduidt, hoedanigen anders de Apostel in dezen brief tegen vijandige en lasterende *menschen* nimmer aanbeval, en die weinig zoude overeenstemmen met dat geduld en die weerlooze zachtmoedigheid, welke hij vroeger, naar het voorbeeld des Heilands zelven, had aanbevolen. Men houdt het dan dáár voor, en zoo als het mij voorkomt, op goeden grond, dat PETRUS hier doelt op het gevaar van dien onzigtbaren vijand, welken de geloovigen hebben in het rijk der afvallige engelen, en bovenal in het opperhoofd deszelven, wiens naam en karakter in het woord *duivel*, en elders, in het daarmede gelijkluidende, *satan*, is uitgedrukt. — Volgens deze uitlegging staat het dan vast, dat PETRUS, die (hoofdd. I : 12) de *goede engelen* als de deelnemende beschouwers van het groote werk der verlossing had aangemerkt, ook in derzelver voormalige, maar sedert diep verbasterde en rampzalig gewordene broederen, de afgunstige, onverzoenlijke en zoo veel zij vermogten, verwoestende vijanden deszelven beschouwde. Verwonderen wij ons hierover te minder, daar wij weten, dat JEZUS zelf daarvan tot zijne discipelen, en bijzonder tot PETRUS, meermalen had gesproken. Herinnert u zijn woord, bij het ophanden zijn van de ure des lijdens gesproken: *Simon*, *Simon*, *de satan heeft u zeer begeerd te ziften als de tarwe*, *maar ik heb voor u gebeden*, *dat uw geloof niet ophoude* (*), en

(*) Luk. XXII : 31.

en die ook hem, gelijk den overige discipelen, de bede had in den mond gelegd; leid ons niet in verzoeking, maar *verlos ons van den boozen.* Even als PAULUS was hij daarom van gedachte, dat deze afvallige geesten *steeds krachtig werkten in de kinderen der ongehoorzaamheid;* waarom hij ook eens, in den gloed zijner regtmatige verontwaardiging, tot den huichelenden ANANIAS sprak (*): *waarom heeft de satan uw hart vervuld, dat gij den H. Geest liegen zoudt?* Schoon dat deze leer ons in vele opzigten vreemd voorkomt, en wij weinig of niets kunnen zeggen van de wijze, op welke deze booze engelen — hoedanige er buiten twijfel *vele* aan hun opperhoofd gelijk zullen zijn — op menschen werken, wij durven dezelve nogtans daarom niet ontkennen.

De Apostel stelt deze tegenpartij in een schrikverwekkend licht, daar hij er met eene treffende vergelijking bijvoegt: *hij gaat om als een briesschende* of brullende *leeuw, zoekende*, of die zoekt *wien hij zoude mogen verslinden.* Voor eenen Oosterling, niet onbekend met wouden en woestijnen, die ten schuilplaats strekten van magtige roofdieren, was dezelve veel sprekender dan voor ons. Men zegt, dat er naauwelijks iets is, dat in verschrikkelijkheid het brullen evenaart van den leeuw, die door honger gedreven, des nachts om roof zijn hol verlaat. Wanneer zijne donderende stem, die al-

(*) Hand. V: 3.

alles in het ronde dreunen doet, het geroep van alle andere dieren doet verstommen, dan is dezelve de aankondiging des gewissen doods voor ieder levend schepsel, dat hem op zijnen weg ontmoet en niet bij tijds eene veilige wijkplaats vindt. Als hij rondom eene schaapskooi henen sluipt en zijne woede en bloeddorst toeneemt, naarmate hij dezelve meer beveiligd vindt, dan verstijft alles van vrees en een doodschrik bevangt de weerlooze kudde. De Apostel had reden, waarom hij zich van zulk eene leenspreuk bediende. Hij kon niet in te krachtige bewoordingen spreken, opdat men zich bij tijds met omzigtigheid en moed, tegen alle gevaar van door ongeduld of vrees te bezwijken, zoude wapenen. Het verband, waarin zijne vermaning staat! geeft genoeg te kennen, dat hij op de gruwzame vervolgingen doelt, die zich toen tegen het Christendom verhieven. Deze vervolgingen werden middellijk aangerigt door menschen, zoo boosaardig en woedend, dat hij hen, met eenen NERO aan het hoofd, als de gewillige dienaars en werktuigen des *duivels*, dat opperhoofd van alle verleiders, tot afval en ongehoorzaamheid, beschouwde."

AANMERKINGEN over de Rigters van Israël, door R. RODENBURG, *Predikant te* IJlst. *Te* Sneek, *bij* F. Holtkamp, 1834. *VI en* 85 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is* 75 *Cents.*

Om van de resultaten zijner Bijbelstudie ook iets

 aan

noegen, dat hij het vertaalde, en zich bewogen gevoelde, om hetzelve, begeleid van eenige Aphorismen, betrekkelijk het onderwerp daarin behandeld, uit te geven.

De Heer SCHULTZ heeft althans eene waarheid hier gezegd, welke men algemeen nuttig noemen mag, deze namelijk: Het gene in der St. Simonisten leer waarheid is, is Christelijke leer, en het bewijs zal niet moeijelijk zijn te leveren, dat het gene in hunne leer niet Christelijk is, tot onheil leiden moet. Wij verblijden ons echter, dat er alle reden is om zich geheel niet meer te verontrusten over den voortgang dezer sekte (als men die zoo noemen wil); daar dezelve genoegzaam geen opgang meer maakt. Wij achten het dus ook niet noodig, daar tegen veel te ijveren, althans niet in ons Vaderland.

Wat de tegenwoordige kerkelijke bewegingen aangaat, waarvan de titel spreekt, geene Aphorismen van den Heer POSTHUMUS, welke hier tot toegift gegeven worden, zullen kunnen dienen, om ze te stuiten. Het beste middel, en waarvan zich ieder een behoort te bedienen, is: *de waarheid in liefde te betrachten*. Wij zeggen niet, dat in de Aphorismen van POSTHUMUS geene waarheid zoude voorkomen, in tegendeel verklaren wij, dat en SCHULTZ en de vertaler, in de hier geleverde bladen, verscheidene goede dingen geschreven hebben, en dat wij het daarin volkomen met hen eens zijn, dat de zuivere leer des Evangeliums onveranderlijke

waar-

waarheid bevat, maar ook dat dezelve volmaakt en onveranderlijk is, en dat men alle reden heeft om zich te beklagen, dat dezelve zoo dikwerf, door menschelijke aflatingen en toevoegsels, ontluisterd is geworden.

Wij laten ieder gaarne de vrijheid, die wij voor ons zelve verlangen en gebruiken, maar vinden ons evenwel verpligt te wenschen, dat de Eerw. POSTHUMUS liever over andere onderwerpen schrijve, zijnen ijver met voorzigtigheid en zijne opregtheid met wijsheid vereenige, en het *μηδεν αγαν* meer voor oogen houde; om niet af te breken en te scheiden, in stede van op te bouwen en nut te stichten. De toon is hier veel te sterk en scherp, te aanmatigend, en beter geschikt om te verbitteren, dan te verbeteren.

Reeds jammer en ellende genoeg heeft ons de zoogenaamde liberteit veroorzaakt, om er niet voor terug te deinzen, en eene treurige ervaring heeft ons helaas! al duchtig genoeg ook geleerd, hoe rampzalig willekeur en aanmatiging van gezag werken.

Laat ons meer het oog gevestigd houden, op den Koning en Heer der kerk!

De

De taal eens CHRISTEN. Antwoord uit Nederland op Les Parôles d'un Croyant, van den Abt DE LAMENNAIS.

Geeft den Keizer wat des Keizers, en Gode dat Gods is.

Te Nijmegen, *bij* C. A. Vieweg, 1834. *VIII en* 34 *Bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is* 60 *Cents.*

Wie *Les Parôles d'un Croyant* van den Abt DE LAMENNAIS, ook al in onze taal overgebragt, bezit en gelezen heeft, koope en leze ook deze taal eens Christens. Dan heeft hij vergif en tegengif bijeen, en zal zich niet zoo gemakkelijk laten bedriegen, met de ligtzinnigen, die bij groote verbeelding geene kennis bezitten. De ongenoemde Schrijver heeft geoordeeld, en wij keuren dit zeer goed, den verwarden Abt op den voet te moeten volgen, en alzoo een contrast stukje geleverd, dat de aandacht waardig is. Hij betaalt in zeker opzigt met gelijke munt, maar levert voor vele wartaal, de taal van het gezond verstand, voor bedrog waarheid en voor schadelijke beginsels zulke, die degelijk zijn, en heilzaam werken voor Kerk en Vaderland. Met ernst wordt tevens het luimige vereenigd, en de Schrijver toont zeer goed de pen te kunnen voeren, en spotters, ligtzinnigen en valsche verlichters naar behooren, ter hunner beschaming, onder de oogen te zien.

Het

Het volgende diene tevens ter proeve, en tot besluit onzer beschouwing.

» En met het rijzen der zonne, verhief ook de leeuwrik zich boven de aarde, en loofde door zijn gezang den Schepper."

» En ook ik getroffen door het schoone dat mij omringde, dankte den goeden Vader, dat hij mij bewoner dezer schoone aarde gemaakt had."

» En in alles liefde en eendragt ziende doorstralen, gevoelde ik mij zoo gelukkig."

» Elk kruidje, dat mij omringde, elk bloempje, dat zijne geuren verspreidde, de leeuwrik, die zich zingende ten hemel verhief, alles riep mij toe:

» Dit alles, o mensch, heeft de Godheid voor u » gewrocht, om uw heil op deze aarde te vermeer» deren."

» Ondankbare stervelingen," riep ik uit, » wilt gij dan uw kort verblijf op deze schoone aarde niet in vrede doorbrengen?"

» Wilt gij dan het goede niet smaken, dat u door den hemelschen Vader in zulk eene ruime mate wordt aangeboden?"

» Is het u niet genoeg, dat gij u zelven, door ontevredenheid met u deel, ongelukkig maakt?"

» Waarom anderen met u in het verderf gesleept?"

» Waarom dorst gij naar menschenbloed?"

» Biedt u de aarde geene voortbrengselen genoeg aan, om uwe behoeften te vervullen?"

ve,

» Waarom haren schoot met het bloed uws broeders gevoed?"

» En treurig zonk mijn hoofd op mijnen boezem, en tranen vloeiden uit mijne oogen."

» Maar eensklaps troffen deze troostrijke woorden mijne ooren:"

» Moed sterveling, op uwe reize door deze wereld."

» Vervul als burger uwe maatschappelijke pligten, en vrees dan de aanvallen der boozen niet."

» Voor u zij het gebod des Heeren eene lamp, en de wet een licht."

» Vermeng u niet onder die lieden, welke van de godsdienst eene slavin maken, en door ijdele woorden het maatschappelijk bestaan willen verkrachten."

» Vlied die lafhartige en lage wezens, die, onder den schijn van JEZUS voetstappen te willen drukken, zich van hunne broeders afzonderen; nieuwe maatschappijen oprigten; liefde, de grondvest des Christendoms, uit hunne harten verbannen, terwijl zij weigeren hunne broeders te beschermen tegen den euvelmoed hunner vijanden."

» Zij zaaijen tweedragt tusschen vorst en volk, door de wetten te miskennen, en ongehoorzaam te zijn tegen de bevelen, waaraan eene geheele natie wil voldoen."

» Vlied die schijnheiligen, die onder den uitroep:

» *Wij allen zijn gelijk, want wij zijn kinderen van eenen Vader*," den dienstknecht tegen zijnen meester doen opstaan, en Gods wetten met voeten treden."

» Voor-

»Voorwaar, voorwaar, ik zeg u, wee! wee! driewerf wee! den mensch, die zijne vermogens, hem door eenen liefderijken Vader gegeven, bezigt, om moord en plundering daar te stellen."

»Zalig! zalig! driewerf zalig! hij, die vrijheid en liefde der menschen verkondigt, maar liefde, die geene botzingen, geene beroeringen, geenen moord en geene plundering veroorzaken, maar het geluk der menschheid verhoogen."

»Ga! mijn zoon! keer tot uwen arbeid terug, en werk met vreugde."

»Dan zal, als uw levenszon ter kimme daalt, geen verdriet uwen boezem openscheuren, maar tevreden met uw deel, zult gij uitroepen:"

»»Heere! in uwe handen beveel ik mijnen geest."

»»In den kring, waarin het der Voorzienigheid behaagde, mij te plaatsen, ben ik werkzaam geweest tot heil mijner broeders."

»»Was mijn deel op aarde niet rijk, ik was gelukkig, enkel door de vervulling mijner pligten."

»»Vader! in uwe handen beveel ik mijnen geest! Heere, zijt mij ook genadig!"

»En diep drongen mij deze woorden in mijn hart."

»En vrolijk keerde ik weder tot mijnen arbeid, God lovende, den koning eerende, en het dierbare vaderland beminnende."

WEDERWOORDEN van een' Geloovigen. Door ELZEAR ORTOLAN. *Te* Zalt-Bommel, *bij* J. Noman *en* Zoon, 1834. 72 *Bladz. In kl. 8vo. De prijs is* 60 *Cents.*

»Dit werkje (zegt het Voorberigt,) geschreven in den stijl der H. Schriften, van den Koran, de Arabische Dichtsukken, VOLNEY's *Puinhoopen*, (welk eene zamenvoeging!) de *woorden* van eenen *geloovigen* en meer anderen, moet niet in ernst worden opgenomen, immers niet verder, dan het geschrift, waarop dit een antwoord is."

»Hij, die er de schrijver van is, betuigt op dien titel geen regt te hebben. Wat toch is een werk van navolging, in vergelijking tot dat der oorspronkelijkheid en verstandelijke scheppingskracht?"

»Maar, op woorden voegen tegenwoorden, op vergift, tegengift."

»Nooit bijkans is het laatste zoo verleidend voor het oog, noch op de tonge zoo zoet, als het eerste."

»Zij, die het eerste hebben ingenomen, bezitten niet altijd toegang tot het laatste."

De zoogenaamde ELZEAR ORTOLAN neemt al aanstonds den lezer voor zich in, met te schrijven:

»Wie de *woorden* van eenen *geloovigen* gelezen heeft, moet ook de *wederwoorden lezen.* De eerste zijn in het Hollandsch overgebragt, ook de laatste moesten in die taal verschijnen. Zij dachten mij

der

der vertolking niet onwaardig. Inderdaad zij ademen eenen goeden geest, want zij spreken van vrede en niet van oorlog, van liefde en niet van het zwaard. Het zijn wederwoorden van eenen geloovigen, en wel in den zin van het Evangelie."

» De Christen moet den vrede lief hebben en den vrede zoeken. Moet hij dat door middelen des gewelds, kan hij het door wapenen ter vernieling, mag hij het door doodslag en verminking? Alleen door liefde wordt de wet vervuld, maar door den oorlog wordt bedroefd, verbitterd en verloorend. Het zwaard vaart aan tot wrake. Neen, er moeten geene wonden geslagen, maar waar die zijn, moeten zij geheeld worden. Dat mag, dat kan alleen door de liefde. Zij alleen maakt sterk en leidt tot den geest des Heeren, en door dezen tot de ware vrijheid. Zij maakt velen tot één en moet eenmaal, de gebiedster der geheele wereld worden."

» Deze leer wordt door den *geloovigen* in zijne *wederwoorden* gepredikt. Zij is mij lief als die der heiligste waarheid. Zij zal in Nederland voorzeker bij velen goedkeuring vinden, want Nederland kent de liefde en eendragt, en den smaak harer uitmuntende vruchten. Het gedrag des volks is ten allen tijde een krachtig wederwoord tegen alles, wat niet edel, niet Christelijk is. Het streve om als een eenig man, in den uitgebreidsten zin, regtgeloovig te worden."

Er staat niet bij uit welke taal deze overzetting geschied is, maar dat doet ook in deze niets af. De

vraag is hier, of het een goed wederwoord is, dat hier gegeven wordt?

Het had zeker hier en daar voor ongeoefenden duidelijker kunnen zijn, maar het is evenwel voor nadenkenden verstaanbaar.

Het boven vermelde verdient ongetwijfeld den voorrang, maar ook dit boeksken behelst nuttig tegengift. Het treffe doel!

OOTMOED en LIEFDE, of de goede strijd van NANCIJ, *op de wegen der vreugde en droefheid. In verhalen voor Meisjes. Te* Nijmegen, *bij* J. F. Thieme, 1834. 159 *Bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is* 80 *Cents.*

De edel denkende Schrijfster had, voor ruim drie jaren, een werkje uitgegeven, met den titel: *Iets voor Rebekka*, een geschenk en leesboek voor meisjes. De karaktertrekken van NANCIJ waren in dat stukje op verre na niet ontwikkeld, naardien zij toen reeds besloten had, hetzelve te vervolgen, wanneer het kind, dat evenwel reeds overleden is, rijper daarvoor geworden zoude zijn. Het *eerste Hoofdstuk* behelst, tot inleiding van dit vervolg op het gemeld werkje, een brief uit *H*....., of eene treurige gebeurtenis, waarin op eene aandoenlijke en leerzame wijze gehandeld wordt, over de aandoenlijke omstandigheid van het plotseling overlijden van de negenjarige REBEKKA, te gelijk met haar tienjarig

vrien-

vriendinnetje MARGARETHA, welke beide in een vijver ongelukkig verdronken.

»Zij, (zegt de bekwame Schrijfster,) onder mijne jeugdige lezeressen, die reeds vroeger *Iets voor* REBEKKA lazen, mogen, tot beter verstand, het nog wel eens inzien, en ik meen, dat het ook voor haar beter is, dat zij, alvorens het vervolg van NANCY's vorming gade te slaan, in jaren en wijsheid toegenomen zijn, daar het nu dan ook meerdere vruchten voortbrengen kan."

»Intusschen, hoe verkieselijk het zijn moge, den grondslag van alles te onderzoeken, zal men, ook zonder het eerste stukje te hebben gelezen, eenige aangename [dat heet ook nuttige] uurtjes, met NANCY kunnen doorbrengen, daar het op zich zelve staan kan, zoowel als dat *Iets voor* REBEKKA alleen tot een leesboekje voor jongere kinderen kan verstrekken. Beiden echter in verband te beschouwen, zal wel, verre weg, het verkiesselijkste zijn."

Wij kunnen ons met dat oordeel zeer goed vereenigen, dit stukje toch tot vervolg, vooronderstelt verder in leeftijd gevorderde lezeressen.

Verhalen, gevolgtrekkingen en aanmerkingen wisselen elkander af, en alles wordt onderhoudend voorgedragen. Zachtheid en ernst heerschen hier overal, en onder de lezing worden edele, godsdienstige gevoelens opgewekt en aangekweekt.

Wij maken daarom ook geene zwarigheid om dit boekdeeltje, aan meisjes uit den deftigen stand vooral, aan te prijzen.

Met de waardige Schrijfster roepen wij haar toe:

»Nu mijne jeugdige vriendinnen! voor welke ik wederom zoo gaarne schreef, (ik mag het U immers wel aan het hart leggen?) tracht ook in uw jeugdig gemoed de godsvrucht aan te kweeken, met welke ik de jeugdige NANCY heb versierd. Aanschouwt het met een opmerkzaam en deelnemend hart, in het ontslapen van twee vriendinnetjes, hoe de mensch als eene bloem des velds voorbijgaat; hoe de dood ook U in den bloei uwer jaren treffen kan. Tracht, zoo veel in U is, hoe jeugdig gij ook zijn moogt, U bereid te houden voor Uw ontwaken tot de eeuwigheid, en houdt er U overtuigd van, ja, vergeet het nimmer, dat zoowel jongen als ouden van dagen, aan hunne toekomst moeten denken; opdat zij niet door dezelve, onvoorbereid worden verrast. Denk echter aan den dood, met een regt kinderlijk, namelijk: met een opgeruimd en vertrouwd hart. Dan zal het sterven Uw gewin, Uwe vereeniging met den besten Vader zijn."

De verandering van den *Nominat.* in den *accusat.* hier wel eens voorkomende, b. v. op pag. 116: *werd den welverdienden lof aan* NANCY *toegebragt?* willen wij voor eene drukfout houden, maar de uitdrukking: *zijne verkwistende vrouw en zijn zoon, een wilde knaap, bragten hem om zijn vermogen en geluk*, pag. 56 voorhanden, is geen Nederduitsch.

In onze schoone moedertaal is *ombrengen*, *dooden*, maar geenszins arm maken. Voor iemand om zijn vermogen brengen, zeggen wij, hem van

zijn

zijn vermogen hereeten, d. i. hem arm maken. Voor zulke onzuiverheden moet men zich dus wachten.

Een WOORD VAN PAS, of eenvoudige Zamenspraken over de voornaamste oorzaken der scheuring in de Gereformeerde Kerk in Nederland, met eene betrachting achter ieder derzelve, voor waarheidlievende Christenen, door een Gereformeerd Lidmaat.

Steken wij de hand in den boezem, en oordeelen wij een regtvaardig oordeel.

Te Sneek, *bij* P. Joling, Oz. 1834. 35 *Bladz. In kl.* 8vo. *De prijs is* 20 *Cents.*

Schoenmaker, zegt het bekende spreekwoord, *houd u bij uwe leest.* Hetzelve kwam ons, onder de lezing van dit ons ter recensie toegezonden boekje, gedurig in de gedachten, daar het ons overal bleek, dat de ongenoemde man, die het schreef, geheel niet berekend is, om een woord van pas over het op den titel genoemd onderwerp te schrijven, ja zelfs in deze volstrekt niet eens mede stemmen kan. De schrijver schijnt het wel te meenen, maar hij merke toch op, dat eene goede meening ons geene kennis verschaft, noch ook onze daden goed maakt. De goede man denke toch eens aan de leer van onzen dierbaren Verlosser, waartoe ook de gelijkenis van balk en splinter behoort. Ziet hij ware gebreken in het kerkgenootschap, waartoe

hij behoort, hij betreure dezelve, en beijvere zich vooral om zelf geene ergernis te geven. Niet de mensch, maar de Heere JEZUS zelf zal eens komen, om naar waarheid te oordeelen. Hij wete, dat de Heer zijner kerk zijn ongenoegen uitdrukkelijk te kennen heeft gegeven, over zulke driftige en alzoo onverstandige ijveraars, die het onkruid willen uitroeijen, zonder er aan te denken, of zij aldus niet de goede tarwe benadeelen. Wij raden dan dezen broeder met gemoedelijken ernst aan: lees veel in den dierbaren Bijbel, waarin het woord des Heeren alleen zuiver vervat is, doe dat met de ootmoedige bede om daardoor wijzer en beter te worden; vermeng u niet met de zulken die naar verandering staan, word dezer wereld niet gelijkvormig, laat u niet door faalbare menschen bedriegen, die schoon wolven zijnde in schaapskleederen tot u komen, bij u indringen willen en als werktuigen des satans, onder schijn van godsvrucht, u zoeken te bederven en ongelukkig te maken. Ergert gij u, over de slechte ingeslopene gebruiken, om den dag des Heeren te ontheiligen, door b. v. na de openbare Godsdienstoefening terstond naar openbare plaatsen van zinnelijke vermaken zich te begeven en zich dus ook ongeschikt te maken, om meer dan eenmaal ter kerk te gaan, — over het onbehoorlijk gedrag van anderen, die vloeken, spotten en liederlijk leven; — het make u te ijveriger om aan anderen een beter voorbeeld te geven en in de vreeze des Heere de uwen eene betere opvoeding

om

te verschaffen en vooral, waak en bid, opdat gij niet in verzoeking komt. Die meent te staan, zie toe dat hij niet valle!

EEN WOORD ter aankweeking van Rust en Vrede, in de Christelijke Kerk van Nederland; *naar de behoefte van onzen tijd. Te* Groningen, *bij* J. Oomkens, 1834. 61 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is* 50 *Cents.*

Een uitlokkende titel voorzeker! Welk weldenkend christen zou zulk een woord niet gaarne hooren, wanneer het behoorlijk is ingerigt? Wij kunnen uit volle overtuiging verklaren, en doen dit bij deze gelegenheid openlijk, dat dit geschrift aan den titel beantwoordt. Het is in eenen echt christelijken zin geschreven, draagt overal de aangenaamste bewijzen van hoogen ernst, wijze gematigdheid en innerlijke gehechtheid aan de Heilige leer des Evangeliums, en doet des Schrijvers verstand en hart eere aan.

Wij wenschen dit boekje in veler handen, hopen dat dit woord bij velen ingang zal vinden, en bidden dat het, als middel in 's Heeren hand, zal mogen dienen, ja krachtdadig bevorderlijk zijn, tot aankweeking van rust en vrede in de christelijke kerk, met behoud van de heilige en onveranderlijke waarheid! Wij vinden ons verpligt een bewijs bij te brengen, ter bevestiging van ons gunstig oordeel, en kiezen daartoe het volgende:

 Maar

Maar mag ik, Lezers! eenige eenvoudige wenken mededeelen? — Neemt dezelve dan als uit het hart tot u gesproken; ergert u niet, en gelooft, dat geen ander doel den schrijver drijft, dan liefde voor de zaak van JEZUS CHRISTUS den Heer, en hooge belangstelling in de rust en het geluk uwer zielen.

Van u, die aan het hoofd staat van onze kweekscholen van geleerdheid, van u hangt voor het tegenwoordige en toekomende onbedenkelijk veel af. Aan uwe vorming toch is de keur van Nederlands jongelingschap toevertrouwd; uit uwe kweekplaatsen treden dagelijks de mannen op, die aan den Staat, aan de lijdende Menschheid en aan de Christelijke gemeente de gewigtigste diensten moeten bewijzen, waarvan tijdgenooten en nakomelingschap veel — alles verwachten.

Uwe leerscholen zijn thans de kweekplaatsen van geleerdheid, waarop Nederland zich met regt verheft; gij voert de jongelingschap, die met vlijt en ijver bezield is, tot eenen trap van kennis op, die, in vele opzigten, het voorgeslacht niet bereikte. Maar zijn uwe scholen ook kweekplaatsen van Godsdienst en deugd, naar den regel van het Goddelijk Evangelie, dat gij zelve beleden hebt? Tracht gij, door de beoefening der wetenschappen, aan uwe zorg toebetrouwd, bij uwe kweekelingen ook eenen Godsdienstigen zin te verwekken? Poogt gij elke vordering in verschillende vakken ook dienstbaar te maken aan de vereering van God en CHRISTUS?

Is

Is het uw hoogste streven ook, om door woord en wandel uwe kweekelingen sieraden te doen worden voor het Christendom? Tracht gij alzoo ook hunne eeuwige belangen te bevorderen, en hen geschikt te maken, om door de Godsdienst, in welken stand zij dan ook geplaatst worden, dubbel weldadig voor de menschheid te zijn?

Verre van mij eene vermetele veroordeeling! — maar vrijmoediglijk zeg ik: wordt dit verzuimd, dan werkt gij mede, om veel kwaads te doen blijven bestaan en te bevorderen; terwijl gij, alzoo werkende, gelijk het Vaderland en het Christendom zoo billijk verwachten mogen, meer dan gij denkt, zult arbeiden aan de daarstelling van die wenschelijke rust en dien vrede in de Hervormde Kerk, of, wilt gij, in de Christelijke gemeente; waardoor de grootste zegen voor de aarde en den Hemel zal worden daargesteld, en gij den hoogsten loon voor uwen arbeid, de rust van uw geweten, de zegening van tijdgenoot en nakroost en, wat alles zegt, de goedkeuring van God zult inoogsten.

Vooral op u, die jongelingen vormt voor de heilige Evangeliedienst, rust eene hooge en dure verpligting. Gij hebt in vele opzigten den Godsdienstigen geest voor uwen leeftijd en voor het nakroost in uwe handen.

Te regt roemt Nederland op onderscheidenen uwer, en verwacht, van uw onderrigt en van uwen letterarbeid, zeer veel voor de toekomst. Gij draagt leed over de verschijnselen onzer dagen, en zoudt zoo gaar-

gaarne eenen gematigden geest wenschen daar te stellen, onder alle leeraren en in alle Hervormde gemeenten van ons Vaderland, zoodat de vrijdenkendheid en overdrevene regtzinnigheid, die gij even zeer betreurt, niet meer gekend werden.

Tracht dat met al uwe kracht te bewerkstelligen, en gij zult den zegen wegdragen van elken weldenkenden tijdgenoot en nakomeling.

Maar dat ook elke poging, daartoe aangewend, zich door rondheid en wijsheid kenmerke! — Uw onderrigt zij toch nimmer *ja* en *neen*, maar doe zich kennen door eene gelijkmatigheid, die het volle vertrouwen van uwe kweekelingen verwerft. — Dat nooit in hoogstaangelegene zaken, in waarheden, die het bereik onzer rede overtreffen, met regt gevraagd kan worden: welke toch wel uwe gedachte, wat wel u geloof zij? maar doet u met Christelijke bescheidenheid, duidelijk, onbewimpeld en overeenkomstig het Evangelie hooren. Dan bewaart gij de jongelingschap voor weifelen; dan zullen zij niet elders uit dikwerf schadelijke bronnen putten; dan verzekert gij hun geloof en bewaart velen, om door twijfelzucht tot een of ander uiterste over te gaan. Dat toch nooit, door vrees voor het bestaande kwaad, in te vurigen ijver door u openlijk gewenscht worde, om geheele of gedeeltelijke afschaffing van datgene, waarvoor de tijd nog niet rijp is, om het alles te missen! Dat toch nimmer maatregelen door u gekozen worden tot herstel, die eene te groote vrees verraden, en die mis-

misschien vroeger niet zoo door u voorgesteld werden! want dat wordt verkeerdelijk beschouwd, en stijft gemakkelijk het eene of andere kwaad, vooral bij allen, die niet genoeg in staat zijn u wel te vatten. Men hoore!

BRIEF van Goedkeuring, na den tweeden druk zijner gedachten, aan den Hoogleeraar P. HOFSTEDE DE GROOT *gerigt, over zijn H. Gel's voornemen, van niet meer te schrijven tegen de beschuldiging: dat de Nederduitsche Hervormde Leeraars zich schuldig gemaakt hebben, aan bedrog en meineed, door af te wijken van de kerkleer, aan welke zij plegtig beloofd hebben, zich te zullen houden. Te* Groningen, *by* A. Kamerlingh, Wz. 1834. 20 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is* 20 *Cents.*

De titel is eene ironie, en de hoofdzaak, te doen opmerken, dat de Groninger Hoogleeraar de zaak geheel verkeerd begrepen heeft, naar de meening van het volk. MELAMPUS (onder dezen naam schuilt deze stem des volks,) betuigt daarom ook:

» Ik geef mij dus de eer, Mijnheer de Professor! U te feliciteren met den loffelijken uitslag van uw lang en rijp nadenken, 't welk u geleid heeft tot het besluit, om uw schrijven over deze zaak hierbij te laten berusten, geloovende gij, dat gij zoo doende de zaak van uwen Zender het meeste voordeel doet; en laat mij er bij voegen te gelooven,

dat

dat gij zoo doende ook uwe eigene zaak, en die der beschuldigde Predikanten niet beter kunt dienen." —

Wij gelooven dat MELAMPUS beter gedaan had, wanneer hij den Heer HOFSTEDE DE GROOT over dit geval liever eens was gaan spreken, om de zaak tusschen hen beiden af te doen, dan gelooven wij zeker dat het, zonder ellendig twisten en zonder pennestrijd, zoude zijn afgeloopen. Het publiek verlangt toch gewisselijk niet van ieder een te vernemen, hoe of hij denkt over de zaak in geschil tusschen onderscheidene lieden, die beide meenen gelijk te hebben. Wie daarenboven eenigzins wel denkt, zal, in stede van het vuur aan te blazen, dat verwoesting zoude kunnen aanrigten, hetzelve pogen te blusschen of ten minsten in zijnen loop te stuiten, en de hevige gevolgen af te weeren. Het spreekwoord: *er wordt binnen en buiten de muren van Troje gezondigd*, zal hier wel niet geheel zonder toepassing zijn.

Wij laten hier volgen een ander Stukje, tegelijk door ons ontvangen, en van denzelfden Schrijver, die nu voor zijnen naam, tot onze blijdschap, uitkomt, terwijl hij zich vroeger MELAMPUS teekende:

Vlugtige GEDACHTEN *over de vraag. zijn de geschriften, vóór ruim twee eeuwen, door de Synode van* Dordrecht, *der Nederlandsche Hervormde Kerk als Formulieren van eenigheid overgegeven, nog ten huidigen dage voor die kerk, hetgene zij heeten, Formulieren van eenigheid? Naar aanleiding van* Prof. HERINGA's *berigt,*

rigt, aangaande zeven Stellingen, betreffende de Formulieren van eenigheid des geloofs, in de Nederlandsche Hervormde Kerk. Door G. R. WIERINGA, *Evangelie-Dienaar bij de Hervormden te* Holwerd. *Te* Groningen, *bij* A. Kamerlingh, Wz. 1834. 40 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is* 30 *Cents.*

Ziet daar dus waarde lezer! den naam des Schrijvers door hem zelven bekend gemaakt, ten blijke dat hij, als een Leeraar in de Hervormde Christelijke Kerk en als bejaard onderzoeker, zeer goed openlijk zijne meening durft voordragen.

Zijn Eerw. zegt, als een cordaat man nu openlijk, en wij vinden ons verpligt dit hier te doen blijken, om den lezer zijne edele denkwijze te doen kennen:

» Vóór dat nog eenig geschrift bij haar het aanzien verkreeg van Formulieren van eenigheid des geloofs, bestond reeds de Nederlandsche Hervormde Kerk, *en* door het vrije en eerbiedige gebruik van den Bijbel, waarin zij het Woord van GOD erkende, volmaakt geschikt, om haar wijs te maken tot zaligheid, door het geloof in CHRISTUS JEZUS; *en* door de hartelijke en werkdadige hulding van het groote beginsel: dat in het stuk van Christelijke Godsdienst geen menschelijk gezag, hoe ook genaamd, iets in het allerminste gelden mag, maar alles, in tegendeel, voor ons afdoen moet het Woord, hetwelk God in den Bijbel tot ons spreekt, zoodat wij alles eerbiedig en kinderlijk moeten geloo-

looven en opvolgen, wat wij zien, dat dit Woord ons zegt, en daarentegen alles moeten verwerpen, wat wij met dit Woord van God tot ons strijdende bevinden. Even gelijk de Heilige algemeene Christelijke Kerk, vóór de rampzalige tijden, dat feilbare vergaderingen van Bisschoppen, als waren zij onfeilbaar, met hoogst strafwaardige aanmatiging van regten, welke haar nimmer kunnen toekomen, bepalingen over het geloof voor de Christenen maakten, en alle Christenen, die zich aan hare bepalingen met een goed geweten voor God niet konden en dus ook niet mogten onderwerpen, als verdoemde ketters buiten de kerk stieten; even zoo stond toen de Hervormde Kerk in Nederland daar, alleen rustende op het eeuwigblijvend Woord van God in de Heilige Schriften, als de eenige regelmaat van geloof en wandel, van belijdenis en leer, voor Leeraars en Leeken beide. De Bijbel alleen was het eenige wetboek voor Leeraar en Gemeente. Beide onderzochten de H. Schriften, welke van JEZUS als den CHRISTUS en ZALIGMAKER der wereld getuigden. De Leeraar, om er Gods Woord uit te halen, dat hij den volke prediken moest; de Gemeente, om zich zoo met Gods Woord bekend te maken, dat des Leeraars prediking wel dienen moest, om haar vóór te lichten en op te bouwen in haar allerheiligst geloof, maar niet, om haar te misleiden en te vervoeren op de wegen des bijgeloofs, welke uitloopen op allerlei dwaas- en verkeerdheden. Zich losrukkende en ontslaande van

Ro-

Rome's slavenketen, ontsloeg zij zich tevens van alle ander menschelijk gezag in het stuk der Christelijke Godsdienst, en wilde, als vrijgemaakte, alleen luisteren naar de stemme Gods des Vaders, Zijnes eeniggeborenen Zoons en des Heiligen Geestes, zoo als die in den Bijbel vernomen wordt. Wel wilde zij hierbij naar menschen hooren, die haar dat Woord herinnerden, beter leerden verstaan, daardoor opwekten, vermaanden, vertroostten, bemoedigden en zochten te volmaken, maar altijd *met behoud van het volle regt, van niets van hunne gezegden aan te nemen en op te volgen, dan alleen wat zij overeenkomstig vond met Gods ontwijfelbaar Woord in den Bijbel.* Ziedaar de oorspronkelijke Hervormde Kerk in Nederland! en ziedaar tevens aangetoond, dat, al wie dit zoo even genoemde regt laat varen en hetzelve niet vrijelijk bij *alle* menschelijke geschriften en redenen over de Christelijke Godsdienst gebruikt, juist daardoor ophoudt een waar lidmaat of Leeraar der Hervormde Kerk te zijn; hij is in den grond weder Roomsch geworden, of, tot verslaving aan menschelijk gezag in het stuk van de Christelijke Godsdienst vervallen. En wie nu ook eene soort van Roomsche slavenketen te midden der Nederlandsche Hervormde Kerk torschen wil; ik wil het niet. Dank zij der Goddelijke genade!"

Te regt spreekt hij, vervolgens, van het onschendbaar regt, waarop de Hervormde Kerk oorspronkelijk gebouwd is, waarop zij staat en zonder het-

welk zij instort, ja niet weder hersteld kan worden, bedoelende het haar boven alles eigen en dierbaar regt, om van *alle*, *volstrekt alle* menschelijke schriften niets te behoeven aan te nemen, en in belijdenis noch leer verpligt te zijn te volgen, dan hetgene zij daarin overeenkomstig vindt met Gods heilig en alleen onfeilbaar woord; een regt, 't welk de Synode, door het opleggen eener daarmede strijdige verklaring, niet konde verkrachten, zonder eene Anti-Hervormde vergadering te worden en zich ipso facto buiten de ware Hervormde Kerk te sluiten.

Wij achten het voor sommigen althans, die gevaar loopen van zich te laten slingeren, niet ondienstig, hier te laten volgen Art. VII. der Belijdenisse des Geloofs der Gereformeerde Kerken in Nederland, overgezien in de Synode Nationaal, laatst gehouden te *Dordrecht*, in den jare 1618 en 1619. ten opschrift hebbende: Volkomenheid der Heilige Schrifture, *om alleen te zijn* (NB.) *een regel des geloofs*. » Wij gelooven dat deze Heilige Schrifture » den wille Gods volkomenlijk vervat, en dat al » hetgene de mensch schuldig is te gelooven, om » zalig te worden, daarin genoegzaam geleerd » wordt. Want overmits de geheele wijze der dienst » die God van ons eischt, aldaar in 't lange be» schreven is; zoo is 't der menschen, al waren » 't zelfs Apostelen, niet geoorloofd anders te leeren » als 't ons nu geleerd is door de Heilige Schrifture. » Ja al ware het ook een engel uit den hemel, ge» lijk

» lijk de Apostel PAULUS zegt. Want dewijl het verboden is, den woorde Gods iets toe ofte iets af te doen, zoo blijkt daaruit wel, dat de leere deszelven zeer volmaakt en in alle manieren volkomen is. Men en mag ook geener menschen schriften, hoe heilig zij geweest zijn, gelijken bij de Goddelijke Schrifturen, noch de gewoonte bij de waarheid Gods (want de waarheid is boven al) noch de groote menigte, noch de oudheid, noch de successie van tijden ofte personen, noch de Conciliën, Decreten of Besluiten, want alle menschen zijn uit zich zelve leugenaars en ijdeler als de ijdelheid zelve. Daarom verwerpen wij van ganscher harten al wat met dezen onfeilbaren regel niet overeenkomt, gelijk ons de Apostelen geleerd hebben, zeggende: Beproeft de geesten, of zij uit God zijn; item: zoo iemand tot u komt, en deze leer niet medebrengt, ontvangt hem in uw huis niet."

Mogten een DE COCK en SCHOLTE, in stede van voort te gaan in hunnen onberedeneerden ijver, dit lezen en herlezen, om zich beter te verzinnen!

Dit is de ware geest van het Hervormd Kerkgenootschap, en wat ook sommigen, die anderen wel zouden willen diets maken, dat zij alléén Gereformeerd zijn, en den sleutel der kennis hebben!!! daar tegen spreken, dit is de oude leer, de Christelijke leuze, waarvan uit *Hand.* II: 42. zelfs den eenvoudigsten blijken kan, en zij moet dit blijven; maar ook het Christelijk Bestuur van onzen tijd

moet voortgaan met zoo veel mogelijk te zorgen, dat dit privilegie ongeschonden blijve.

Zij die door eenen anderen geest bezield zijn, en echter, terwijl zij Gereformeerd willen blijven, andere gevoelens gemeen zoeken te maken, scheuren zich af en kunnen niet langer als Hervormden, of Gereformeerden worden aangemerkt, vermits er (wij gebruiken hier bij voorkeur de woorden van het Koninklijk Besluit, medegedeeld door den Minister van Staat, belast enz. get. 27 Nov. 1834.) *geen ander Hervormd Kerkgenootschap in dezen lande erkend wordt*, als datgene, welker organisatie is geregeld, door de Reglementen en Verordeningen, welke door den Koning zijn bekrachtigd, en bestuurd wordt volgens de voorschriften daarin vervat.

Hierin zijn wij het dus met den Eerw. WIERINGA volkomen eens, met wien wij den Vorst zegenen, die zoo hartelijk de zaak der godsdienstvrijheid is toegedaan, en dien wij volkomen nazeggen: Bloeije deze godsdienstvrijheid naar het Evangelie steeds schooner in de Nederlandsche Hervormde Kerk, door Gods genade en de liefderijke zorg van den eenigen Koning der Kerk, en onder de bescherming van onzen geliefden Koning, en van het zoo hartelijk vereerde Huis van *Oranje Nassau*. Ja, dat daartoe de bewegingen van onze dagen kennelijk dienstbaar mogen gemaakt worden!

Maar wat betreft het openlijk refuteren van mannen, die in de hoofdzaak evenwel niet zoo zeer ver-

schil-

schillen, daarin kunnen wij ons met zijn Eerw. niet vereenigen. Het systema van accomodatie, dat maar al te dikwijls, mogelijk wel met geene kwade inzigten, te ver gedreven wordt, het is goed, dat hetzelve ten toon gesteld wordt; mits het geschiede met bezadigdheid en liefde, en de tarwe niet met het onkruid lijde. De altoos nog roemenswaardige Hoogleeraar VENEMA plagt te zeggen: *Simus moderati, simus tolerantes.*

Houden wij ons aan de vermaning en betuiging van Apostel PAULUS, 1 *Tim.* VI: 3—5.

WAARHEID en GELOOF. Of mijne Ontboezeming, in eenige voorname bijzonderheden nader opgehelderd en ontvouwd. Door R. ENGELS, *Predikant te* Nieuwolda. *Te* Groningen, *bij* R. J. Schierbeek, 1834. 99 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is* 80 *Cents.*

Nadat de Eerw. ENGELS zijne ontboezeming had uitgegeven, is er, onder andere, een stukje uitgekomen, getiteld: *Bedenkingen over de Ontboezeming van den wel Eerw. zeer geleerden Heer* R. ENGELS, *door een onderzoekend Gereformeerd Protestant*, te Groningen bij W. Smit. Hij schreef aan het einde zijner ontboezeming: Zoo God mij het leven spaart, zal ik misschien deze of gene bijzonderheid, naar mijne inzigten en overtuiging, nader en breeder ontvouwen. Van deze toegejuicht en van geenen minder gunstig beoordeeld, heeft hij, door deze uitgave, aan dit zijn voornemen beantwoord. Of hij hiermede zijn oogmerk bereiken zal, twij-

felen wij zeer. Wij voor ons roemen 's mans hoogen ernst en gemoedelijken ijver gaarne, houden ons verzekerd, dat hij het waarlijk wel meent, en aarzelen ook geen oogenblik om te verklaren, dat hij veel goeds hier gezegd heeft, 't welk waarheid bevat en opmerking verdient; maar moeten echter aan den anderen kant ook betuigen, dat wij ons in eenige opzigten niet met hem vereenigen kunnen; dat hij onzes erachtens hier en daar aanmerkelijk dwaalt, niet behoorlijk onderscheidt, en vooral dat het hem schijnt te haperen, aan dat helder doorzigt in- en dat duidelijk overzigt van de waarheden des geloofs, waardoor men zich dient te onderscheiden, zal men althans in zulke kwestien als hier behandeld worden, anderen inlichten en voor gevaren hoeden. Zonder het oude, omdat het oud is, te willen voorstaan, noch het nieuwe, omdat het nieuw is te verdedigen, — 't welk geenszins het geval met hem is, — is het ons toch voorgekomen, dat zijne vooringenomenheid met zekere wijze van beschouwen den schrijver belet, om zoo goed te zien, te verstaan en te leeren, als men anders van zijne jaren, studie en kunde verwachten zou. Hij kan en zal nu noch de eene, noch de andere partij bevallen; mogten beide echter van het goede dat hier voorkomt iets leeren, gelijk hier voor beide iets goeds te leeren is. Wij raden echter den waardigen Leeraar, om zich niet verder in den twist te mengen. Wij moeten nog van een ander stukje van den dag gewagen:

BRIE-

BRIEFWISSELING tusschen twee hoogbejaarde vrienden, FILEKKLEZIUS *en* ALETHOFILUS, *over de tegenwoordige Geschilvoeringen in de Nederlandsche Hervormde Kerk. Door den Schrijver van eenige Leerstukken, voorgedragen naar het oud en oorspronkelijk begrip der Hervormde Kerk. Te* Utrecht, *bij* C. van der Post, Jr. 1834. 61 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is* 65 *Cents.*

De oude Herv. Kerk- en waarheidsvriend behandelen hier niet minder, dan de volgende tien vragen:

1°. *Waarover loopen de thans, in de Nederlandsche Hervormde Kerk, zwevende geschillen toch?* Ik hoor over die verschillen wel eenige redeneringen: maar kan er waarlijk niet wijs uit worden.

2°. *Wat geeft wel aanleiding tot die geschillen?* Er moet toch eenige *aanleiding tot dezelve zijn.*

3°. *Uit welke beginselen mogen zij wel ontstaan?* Die immers partij trekt, moet toch iets in zijne tegenpartij vinden, *dat hem, om reden, waar of valsch, niet aanstaat.*

4°. *Hoe, en door wie, worden die verschillen wel levendig gehouden?* Een gemeen *daghuurder* kan dit toch niet doen.

5°. *Doen die verschilvoeringen ook wezenlijke schade?* Hoe noodig dan *dezelve te onderdrukken!*

6 . *Velen willen zich, naar ik hoor, van de gevestigde Hervormde Kerk afzonderen; maar zou*

 men

men zich, bij zulk eene afzondering, beter bevinden?

7°. *Strijden de, in zwang zijnde, twisten met derzelver uitwerkselen, niet met den zin van* JEZUS *en van zijne Apostelen?* Al wat toch met dien zin in strijd komt, is wel zeker, *als hoogst schadelijk en zondig te vlieden.*

8°. *Zou het eindigen van die verschillen, vooral thans, niet hoogst wenschelijk zijn?*

9°. *Wat zou daartoe wel de beste en naaste weg wezen? —.*

10°. *Wie zou dan daartoe wel kunnen en dienen mede te werken?*

Deze vragen worden namelijk, door den eersten, aan den laatsten voorgesteld, met verzoek om antwoord daarop te mogen erlangen, met voorbehoud, van den eersten om, wanneer hij zulks noodig zal vinden, daarop zijne aanmerkingen te maken; die dan hier ook gevonden worden, met de antwoorden van ALETHOFILUS. Zijt gij er nieuwsgierig naar, geachte lezer of Lezeres! schaf u dan deze briefwisseling aan; wij hebben nu echter voorgenomen aan uw verlangen in deze niet te voldoen. Evenwel willen wij er u wel iets van zeggen. Die waarheidsvriend spreekt als een man van jaren en ondervinding, wien het, hoewel hij reeds bejaard is en niet houdt van twisten en verdoemen, evenwel gansch niet schemert, en die zeer goed in staat mag genoemd worden, om de zulken onder zijne geloofsgenooten, welken het om waarheid en gezond voedsel van ver-

stand

stand en hart te doen is, te onderrigten en te versterken. Mogten zijne goede woorden meer ter harte worden genomen, en de liefde tot de waarheid de harten meer en meer vervullen! Men zwichte toch niet voor de boozen, maar zoeke het regte pad; en hiermede zetten wij, al moede van alle deze twistschriften, ten minste voor deze reis, een punctum. Dit eene nog: In het jaar 1529 hadden LUTHER en ZWINGLIUS eene zamenkomst te *Harburg*, bij welke bepaald werd: *De eene partij zal aan de andere christelijke liefde bewijzen, en elke partij zal God ernstig bidden, dat Hij ons met zijnen Heiligen Geest in het waarachtig gevoelen wil bevestigen.*" Fiat Applicatio!

WENKEN en MEENINGEN. Aan THEOFRIED. *Iets voor en over jeugdige Geestelijken die nog in geene Ambtsbetrekkingen geplaatst zijn. Te* Haarlem, *bij* de Wed. A. Loosjes, Pz. 1834. 23 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is* 30 *Cents.*

In deze brochure geeft de Anonymus eerst, tot pag. 10, zijne afkeuring te kennen van het plan en de meeste middelen, voorgeslagen in het boekje van den Eerw. *Philo-Candidatus*, met uitzondering echter van zijne voorstellen: 1, om alle buitenlandsche Kandidaten en Predikanten uit te sluiten van alle aanspraak op beroepingen in onze Nederlandsche Hervormde Gemeente; — 2, alle beursgelden

 aan

aan behoeftige studenten toegestaan, af te schaffen; en 3, alle studenten in de Godgeleerdheid, woonachtig in eene Akademie-Stad, te verpligten tot het opbrengen van eene vrij aanmerkelijke som, en wel jaarlijks; en gaat daarop over tot de overweging van de vraag: of het noodzakelijk schijnt, *om maatregelen te nemen ten behoeve van het groot aantal jeugdige Geestelijken, welke nog in geene ambtsbetrekkingen geplaatst zijn?* In het afgetrokkene beschouwd, zou hij hierop ontkennend antwoorden, herinnert te regt, dat hetzelfde verschijnsel in het midden der zeventiende eeuw plaats had, en geeft vervolgens gemotiveerd op, dat hij de personen vooral zelve in aanmerking nemende, wel van oordeel is, dat ten deze iets behoorde te geschieden.

» Op eene kiesche wijze wenschte ik, zegt hij, de Kandidaten, wier tijdelijke omstandigheden scherp afsteken bij hunnen rijkdom van kennis en deugden, door de kerk te zien ondersteunen. Zulks kon, naar het mij voorkomt, geschieden door de adjunctiedienst, — op vele dorpen en in vele steden zou dezelve, voor leeraars en gemeenten, wenschelijk zijn, — in te voeren, en aan dezelve een geschikt inkomen te verbinden. Wie aan het laatste juist geene behoefte hebben, wilde ik, op eene andere wijze, tot de kerk in betrekking gebragt zien. Indien ieder Provinciaal kerkbestuur de jonge lieden, door hetzelve tot het predikambt bevorderd, eens aanbeval in de belangstelling der Klassis, onder welker derzelver woonplaats behoort;

in-

indien deze Klassis zulks op hare beurt aan de gemeente deed, bij welke der Kandidaten verblijf gevestigd is, en de laatsten zich dan vrijwillig en zonder geldelijk bezwaar, ter beschikking dier gemeente stelden, om van tijd tot tijd, wanneer de leeraar of leeraren zulks wenschten en geschikt oordeelden, en zij van hunne zijde bereidvaardig konden zijn, te prediken, eene of meerdere katechisatien, ware het noodig aanvankelijk onder gepast toezigt, op zich te nemen, en den geestelijke in zijn herderlijk ambt behulpzaam te wezen. De leeraars dier gemeenten zouden zich dan met welwillende en verdiende belangstelling aan hen gelegen laten leggen, en hen deel doen nemen aan hunne vergaderingen en bijeenkomsten. Allengskens werden zij dan langs dezen weg meer en meer voorbereid tot het geestelijk en herderlijk leven. Men leerde tevens het wetenschappelijk, zedelijk en Godsdienstig karakter der jeugdige geestelijken kennen; bij het openvallen eener standplaats zou het aanbevelen van den een' en anderen waardiger en met meer regt geschieden, dan nu somtijds wel het geval is, en, indien ik mij niet ten eenemale bedriege, het welbegrepen belang der kerk zou hierdoor inderdaad bevorderd worden."

Hij spreekt ook met een woord van het belangrijk voordeel, dat, zijnes erachtens, voor de vaderlandsche kerk zoude kunnen voortvloeijen, door het kerkbestuur eenigen invloed te geven, bij het plaatsen van Heeren Kandidaten in derzelver eerste ge-

gemeente, en het nog meer plegtig bevestigen van dezelve op hunne eerste standplaats. Het een en andere wordt hier kort en oordeelkundig beredeneerd, en alzoo ter verdere overweging aanbevolen. Wij hadden verwacht, althans gehoopt, dat de bekwame schrijver hier ook iets gezegd zou hebben, van het nut dat er uit zoude kunnen voortvloeijen, wanneer de Professoren in de Theologie aan de kerkelijke kollegien van Bestuur en deze in de gevallen aan de kerkenraden, die jonge Nazireërs nader leerden kennen en aanprezen, die bijzonder waardig zijn, wegens kunde, braafheid, Godsvrucht, ijver en bekwaamheid gekend te worden, 't geen en voor de gemeente en voor de waardigste Kandidaten allervoordeeligst zoude kunnen werken, en tevens voor Heeren studenten een dringende spoorslag te meer zoude zijn, om niet alleen door ijverig studeren, en het wel besteden van den zoo kostelijken Akademietijd, maar ook door zedelijke ingetogenheid en Godzaligheid, zich alle aanbeveling waardig te maken. Zou het tot dat salutair einde ook niet zijn aan te prijzen, dat de stemmende leden verpligt werden, voor dat zij tot het nomineren en stemmen overgaan, plegtig te verklaren, en te teekenen, dat zij in gemoede den bekwaamsten, braafsten en meestgeschiktsten Kandidaat zullen benoemen; na het inwinnen van de naauwkeurigst mogelijke bescheiden? Terwijl het dan aan de Consulenten zou moeten worden opgelegd, om daarop toe te zien.

Dit

Dit, en wat verder ter bereiking van het schoonste doel, tot heil van 's Heeren kerk als middel zoude kunnen dienstbaar zijn, zij aan de christelijke synode aanbevolen! Deze zal, daaraan kunnen wij niet twijfelen, ook ten deze zeker toonen, dat zij waakt en zorgt voor het heil der kerk.

REIS rondom de Wereld door de zeeën van Indië *en* China; *uitgevoerd met Z. M. Korvet van Oorlog* la Favorite, *gedurende de jaren* 1830, 1831 *en* 1832, *onder bevel van den Fregatskapitein* C. P. T. LA PLACE. *Uitgegeven op last van den Vice-Admiraal* GRAAF DE RIGNY, *Minister van Marine en Koloniën. Uit het Fransch vertaald. Met Platen en Kaarten. Eerste Deel. Te* Zalt-Bommel, *bij* J. Noman *en* Zoon, 1834. *XXXVI en* 311 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 3.90.

Eene korte Voorrede, een Voorberigt, een Brief van den Minister van Marine, benevens eene Memorie, welke de voorschriften behelst voor den togt, welken de Korvet *de Favorite* ondernemen moest, gesteld door den Ingenieur DAUSSY, en nagezien door BEAUTEMPS-BEAUPRÉ, onderrigten den lezer genoegzaam, omtrent de uitrusting, inrigting van en het doel met deze onderneming.

De reis vangt aan met een berigt van het vertrek uit *Frankrijk*, en de aankomst en het verblijf te *Gorée*, van welk eiland, aan de Afrikaansche kust ge-

gelegen, op den titel een fraai plaatje gegeven is. Het *tweede Hoofdstuk* schetst het vertrek van *Gorée*, en den overtogt naar *Bourbon*. Den 15den Aug. 1829. in zee gestoken uit *Toulon*, vertrok de *Favorite*, bemand met 165 koppen, op den 29sten Jan. 1830. van het genoemd eiland. De aankomst op *Bourbon* wordt in het *derde Hoofdstuk* vermeld, en het verblijf op *Ile-de-France*, en berigt gegeven van den tegenwoordigen staat dier kolonie. De terugkomst op *Bourbon* en eene beschrijving dezer kolonie, maakt den inhoud van het *vierde Hoofdstuk* uit. In het *vijfde Hoofdstuk* wordt nu het vertrek van *Bourbon*, op Mei 1830, vermeld, gewag gemaakt van *Ile-de-Sable*; (een onbewoond eiland of liever gevaarlijke klip, N. waarts van *Bourbon* gelegen,) van den Archipel der Seychellen, bij welke gelegenheid de Schrijver van zijn bezoek op *Mehe*, de eenige Fransche bezetting op de Malabarsche kust, eene niet onaangename beschrijving mededeelt, en de aankomst verhaalt op de kust van *Indië*. Van *Ceylon*, ook door de Franschen aangedaan, wordt en passant eenige melding gemaakt aan het slot van dit *Hoofdstuk*, en het volgende *zesde* behelst een verhaal van de aankomst en het vertrek van *Pondichery*, met eene beschrijving van dit Europeesch Etablissement. Ik heb slechts, merkt LA PLACE aan, hier en daar wat kunnen opzamelen, en ware mijn verblijf *korter*, (dit moet zeker zijn *langer*) geweest, dan zoude ik nog maar eene zeer onvolmaakte schets heb-

hebben kunnen geven van eene landstreek en hare bewoners, die in geenerlei opzigt met *Europa* en deszelfs bevolking overeenstemt. Hij heeft dus slechts het een en andere geleverd van hetgeen hij gezien heeft, dat hem merkwaardig voorkwam en wat hij daarvan meende te moeten aanmerken, bijzonder over de menschen, hunne levenswijze, gewoonten, vermaken, middelen van bestaan en Godsdienstige gebruiken, voorts over de plaatsen, den grond, de voortbrengsels en de cultuur; vooral zijn de vrouwen niet vergeten.

Het gedeelte der reis hier beschreven, is over 't algemeen zeer kort, heeft in meer dan een opzigt de gedaante van een Journaal, maar bevat toch eenige belangrijke aanteekeningen, welke ook in 't vervolg van dienst kunnen zijn. Bijzonder naauwkeurig zijn de metingen en opnemingen, en men ziet hier het groote nut proefondervindelijk aangewezen van de *zee-uurwerken*, waarvan LA PLACE zoo veel dienst gehad heeft. Eenige drukfouten ontsieren wel dit deel, zonder dat ze aangewezen zijn, maar de beide plaatjes en vooral de naauwkeurige kaart tot de reis dienende, er achter aan geplaatst, dienen het tot sieraad; ook is de stijl doorgaans goed.

Wat de achter aan geplaatste aanteekeningen betreft, (die van bladz. 245 loopen tot bladz. 311.) deze hebben meestal te weinig betrekking op deze reis, en zijn ook doorgaans te weinig vrij te plei-

ten

ten van Fransche snorkerij, dan dat wij ze als algemeen belangrijk zouden kunnen aanprijzen.

Wij verlangen ondertusschen naar het vervolg, en zullen dan ook niet ontbreken, er onzen lezer eenig verslag van mede te deelen.

Het Vergenoegde HUISGEZIN, een Leesgeschenk tot nut en vermaak der Jeugd. Door J. H. DU SART. *Met platen. Te* Amsterdam, *bij* Schalekamp en van de Grampel, 1834. *IV en* 89 *Bladz. In kl.* 8vo. *De prijs is* 80 *Cents.*

Een nuttig boekje voor de Jeugd, dat zij gaarne lezen en met vrucht zullen kunnen gebruiken. Het prijst zich door het in- en uitwendige aan, en strekt den Schrijver en uitgevers gansch niet tot oneer.

MEN-

MENGELWERK.

DE BEDE VAN JEZUS IN GETHSEMANÉ.

PAULUS schreef aan de Korinthische Gemeente: *Ik heb niets begeerd te weten onder u, dan Jezus Christus, en dien gekruist.*

Hierin behooren wij den Apostel na te volgen; van alle kennis en wetenschappen is er niets voor ons zoo belangrijk, als de kennis van JEZUS CHRISTUS, onzen Heer, zijn persoon, leven, leer, daden, voorbeeld en lijden; dit laatste, het lijden en sterven van JEZUS, is voor ons het allerbelangrijkste, om dat hierin onze behoudenis gelegen is. Van hier, dat ook wij, reeds een reeks van jaren, hierop hebben gepeinsd. Vooral trok het lijden in *Gethsemané*, als een allergewigtigst deel van hetzelve, al onze aandacht, en onze geest werd geheel vervuld met overdenkingen over de bede van JEZUS: *Vader! indien het mogelijk is, laat deze drinkbeker van mij voorbijgaan.*

Bad JEZUS hier niet het geheele lijden af? Na dikwerf hierover te hebben nagedacht, antwoordden wij bij ons zelven, neen: want dat zou inloopen tegen het plan Gods, — tegen de leer des Bijbels, — tegen JEZUS eigene verklaring, — tegen

gen het gezond verstand, — tegen de verhooring des gebeds, — en tegen de verlossing der menschen.

1. Vooreerst dachten wij, liep het geheel in tegen het groote plan van God; dat plan der wereldbesturing en der zaliging van het menschelijk geslacht. Men kan zich toch geen volmaakt Opperwezen voorstellen, zonder te denken, dat hetzelve van eeuwigheid een zeker plan heeft gevormd, waarnaar alles moet afloopen. — In dat plan lag opgesloten het daarstellen van het geheelal, — het scheppen van dezen aardbol, — het vormen van een menschelijk geslacht en om zich in het geluk van die menschen te verheerlijken. Het eerste menschenpaar verkeerde ook werkelijk in een staat van geluk: — doch in het plan Gods lag tevens opgesloten, dat de menschen zouden vallen, hun geluk verliezen en in eenen treurigen toestand geraken, — en nu lag nog in dat eeuwige, wijze en liefdevolle plan Gods, om de menschen weder uit dien toestand te verlossen en daardoor het menschdom te verheffen tot het hoogste toppunt van gelukzaligheid. — En tot deze herstelling en verhooging van den mensch had God bestemd zijn' eigen', eenig' geliefden Zoon, onzen Heer JEZUS CHRISTUS! Die zou daarvoor moeten worden geboren, op aarde leven, leeren, lijden, sterven! PETRUS, de gezant Gods, door den heiligen Geest op eene buitengewone wijze ingelicht, met vrijmoedigheid en een heilig vuur bezield, sprak deze waarheid tot de Joden. *Hand.* II: 22, 23.

Gij

Gij Israëlitische mannen! dezen door den bepaalden raad en voorkennisse Gods overgegeven zijnde, hebt gij genomen enz. Wanneer nu onze Heer JEZUS CHRISTUS in *Gethsemané* gebeden had, Vader! laat mij bevrijd worden van het lijden, dat mij te wachten staat; was dat, met andere woorden: Vader! om mij te bevrijden van het aanstaande lijden, laat daarom uw eeuwig, wijs en liefdevol voornemen varen en alzoo het geheele menschdom liever ongelukkig worden.

2. Het geheele lijden af te bidden, liep in tegen de leer des Bijbels.

Dat ontwerp Gods, om het menschdom tot het hoogste toppunt van geluk op te voeren, is de doorgaande leer en openbaring van God in het oude Verbond. — De eerste belofte van verlossing der menschen kwam nergens beter te stade, dan dadelijk na den val, toen de mensch in eenen ongelukkigen toestand verkeerde; het is daarom, dat God terstond tot onze eerste voorouders ter hunner vertroosting zeide: *Ik zal vijandschap zetten enz. Gen.* III: 15. Deze beloften zijn van tijd tot tijd herhaald, ontwikkeld en uitgebreid aan ABRAHAM, ISAAK, JAKOB, MOZES, DAVID en anderen; vervolgens zijn deze Goddelijke openbaringen nog duidelijker en uitgebreider aan de Profeten gedaan, ook vooral wat het lijden en sterven van dien Verlosser betrof. Hieromtrent is *Jes.* LIII. een allertreffendst bewijs; zóo dat het bijna meer gelijkt naar een tafereel van iets dat reeds vervuld was,

 dan

dan van iets, dat eerst lang daarna zoude vervuld worden. — Wanneer wij nu deze reeks van voorspellingen gadeslaan en in JEZUS CHRISTUS vervuld vinden, dan zien wij ook tevens, dat er honderde, ja duizende jaren zijn verloopen, eer dat groote en gewigtigste aller plannen ten uitvoer werd gebragt; toen de tijd van voorbereiding voorbij was, na dat er allergewigtigste dingen vooraf waren gegaan; *in de volheid des tijds, heeft God zijnen Zoon gezonden. Gal.* IV: 4. Wanneer nu onze Heer JEZUS in *Gethsemané* het geheele lijden had afgebeden; dan had Hij gebeden: Vader! geef dat alle uwe openbaringen onwaar mogen bevonden worden, en dat al die groote dingen, die Gij te voren gedaan, en al wat Gij te voren geleerd, en al de voorspellingen, die Gij van tijd tot tijd in de verloopene eeuwen hebt laten doen, op niets mogen uitloopen.

3. Dat JEZUS het geheele lijden zoude hebben afgebeden, strijdt tegen de leer van het Nieuwe Verbond en tegen JEZUS eigene verklaring.

Dat besluit Gods, van eeuwigheid ontworpen, onder het Oude Verbond beloofd, door groote gebeurtenissen voorbereid, erlangde thans zijne vervulling. — JOANNES werd buitengewoon geboren en opgevoed en kwam, als wegbereider, ten voorschijn, wijzende op dien zeer verheven persoon, die volgen zoude; en Hem ziende, zeide hij: *Ziet het Lam Gods, dat de zonden der wereld wegneemt. Joan.* I: 29. En toen JEZUS op eene won-

der-

dervolle wijze ter wereld gekomen en door Gods Engel voor Zaligmaker verklaard was, *Luc.* II: 21. voorspelde een vrome SIMEON ook het lijden en sterven van JEZUS. *Luc.* II: 35. — Toen onze Heer later als Leeraar optrad, heeft Hij meermalen zijn lijden en sterven, of ingewikkeld, of meer regtstreeks en duidelijk, tot de kleinste bijzonderheden toe, voorspeld; en dat wel als iets, *dat vast en zeker moest en zoude gebeuren;* — kort voor zijn lijden hield Hij het *laatste* Pascha; en bij deze gelegenheid stelde Hij het H. Avondmaal in; eene plegtigheid alleen op zijn lijden en dood toepasselijk, — daarop hield JEZUS de treffendste redenen tot zijne Leerlingen, en deed dat zoo roerende en aandoenlijke gebed tot den Vader, *Joann.* XIV—XVII. — JEZUS, nu geheel doordrongen van het *noodzakelijke en zekere* van zijn lijden en dood, en tevens daartoe *volkomen gewillig en bereid*, — Hij zoude nu in den hof gaan en zeggen: Vader! laat ik bewaard worden voor dit lijden, — laat alles wat Gij op nieuw gedaan hebt voor het heil van zondaren, vernietigd worden, en laat mij voor de wereld beschaamd uitkomen! Wie gevoelt niet het ongerijmde hier van?

4. Dat JEZUS zijn geheele lijden zoude hebben afgebeden, is strijdig met de denk- en handelwijze van elk verstandig, godvreezend en op God vertrouwend mensch.

De onverstandige moge bidden om alles, waarnaar zijne neigingen en begeerten zich uitstrekken;

 hij

hij moge afbidden alles wat hem kwelt, of waarvoor hij vreest, zonder te bedenken of hij mogelijke of onmogelijke dingen van God bidt of afbidt; de verstandige in tegendeel bidt om geene dingen, die hij weet, dat door God onveranderlijk vastgegesteld zijn, als daar zijn de verordeningen en wetten in de natuur, door den Schepper en Wereldbestuurder daargesteld. — De vreesachtige moge bidden, dat er geen bliksem en donder kome; de verstandige godvreezende daarentegen beschouwt het met diep ontzag en eerbied jegens den Heer der natuur, en dankt God daarvoor, en bidt alleen, dat daardoor geen onheil gesticht worde. Zoo ook, de onverstandige en moedelooze moge den strijd vreezen en afbidden; de verstandige, moedige en op God vertrouwende vangt den strijd aan en bidt niet af, maar smeekt om hulp. De groote Admiraal DE RUITER, b. v. (om het geringe met het groote te vergelijken,) was altijd gewoon, vóór dat hij slag zoude leveren, in zijne kamer te gaan, zijne knieën voor God te buigen en te bidden: maar wat bad hij? Daar hij wist, dat er voor volk en vaderland noodwendig moest gestreden worden, bad hij dan: Heere! verhinder den strijd? of zal hij niet veeleer om lust, kracht, moed, beleid en zege gebeden hebben? — Onze Heer JEZUS had ook nog, eenige oogenblikken voor de bede in den hof, voor zijne leerlingen gebeden, niet, dat zij voor strijd zouden bewaard blijven, en uit de wereld worden weggenomen, maar gesterkt worden

den en bewaard blijven van den boozen, *Joann.* XVII: 15. Het is derhalve duidelijk, dat onze Heer JEZUS CHRISTUS, die in verstand, moed, godsvrucht en vertrouwen op den hemelschen Vader, *verre*, *zeer verre*, alle andere menschen overtrof, nimmer kan gebeden hebben: Vader! laat ik bevrijd worden van lijden.

5. Het geheele lijden af te bidden, was strijdig met de verhooring des gebeds.

Van den heiligen, hoog verhevenen JEZUS CHRISTUS, Gods Zoon, kunnen wij, geringe en onreine stervelingen, ons geen volkomen denkbeeld vormen. Wij zijn veel te gering en te onzuiver, dan dat wij zouden kunnen indringen in die overgroote en voortreffelijke, zuivere ziel van onzen Heer. Hij, de volmaakt heilige, gaf ons niet eene les, of dezelve werd door zijn eigen voorbeeld op het volmaaktste uitgeoefend: — meermalen leert Hij ons, *bidt*, *en gij zult ontvangen*, en *Mark.* XI: 24. vinden wij, dat JEZUS tot zijne leerlingen zeide: *alle dingen*, *die gij biddende begeert*, *geloovende dat gij ze zult ontvangen*, *zij zullen u geworden.* Zoo heeft JEZUS altijd zelf gebeden, en zijn gebed is altijd verhoord. — Zoo getuigt JEZUS van zich zelven, *Joann.* XI: 41, 42. *Vader! ik dank U dat Gij mij verhoord hebt*, *doch ik wist*, *dat Gij mij altijd hoort.*

Wanneer nu JEZUS in *Gethsemané* het geheele lijden had afgebeden, dan liep dat lijnregt hier tegen in, want het is dan onverhoord gebleven, daar het

 lij-

lijden zijnen voortgang heeft gehad. — Nog meer, het loopt ook in tegen hetgeen de Apostel aan de Hebreen te kennen geeft, *Hoofdstuk* V: 7.; daar zegt hij, *dat Jezus in de dagen zijnes vleesches, geboden en smeekingen, met sterk geroep en tranen, ten offer' heeft gebragt, aan Hem, die Hem uit den dood verlossen konde;* en hij doet er bij, *dat Hij verhoord is uit den angst.*

6. Eindelijk het geheele lijden af te bidden, liep in tegen onze verlossing.

Jezus zelf getuigde: *ik ben gekomen, om mijne ziel te geven tot een rantsoen voor velen!*

Hierboven hebben wij reeds van dat eeuwige plan Gods tot onze redding gesproken, volgens de leer van het Oude Verbond. — Joannes de dooper leerde dat weder; en bij de Apostelen naderhand, in hunne brieven, is dit de doorgaande leer; dezelve zijn hiermede geheel opgevuld, vooral in het Nieuwe Verbond worden wij gewezen, op het lijden en sterven van jezus christus, Gods Zoon! — Dit is het middenpunt van alles; de spil, als 't ware, waarop alles draait. Wij hebben niet noodig, dit met plaatsen te bevestigen, het is genoeg bekend, en anders hebbe men slechts de brieven der Apostelen op te slaan en te lezen, om van deze waarheid overtuigd te worden. — De slotsom van alles, wat wij gezegd hebben, komt dus hier op neder, dat onze Heer jezus christus, toen Hij in den hof *Gethsemane* bad, *Vader! laat deze drinkbeker van mij voorbijgaan*, daarmede

mede onmogelijk zijn geheele lijden kan bedoeld hebben.

Daar dan nu, onzes inziens, hier onmogelijk het geheele lijden konde bedoeld zijn, valt natuurlijk de vraag, wat dan? En het antwoord is: hier kan niets anders bedoeld zijn, dan *die angst*, *die vreesselijke benaauwdheid*, welke JEZUS in die oogenblikken ondervond. — De Heere JEZUS bad het lijden niet af, Hij bad ook deze benaauwdheid niet af; Hij bad dus eigenlijk niets af, want dan moest Hij vooraf gebeden hebben, eer Hij het ondervond; Hij bad slechts, nu Hij het ondervond, om uitredding uit den angst en de benaauwdheid, en dit is iets, dat wij wel onder het oog moeten houden. — Om dit te betoogen, nemen wij het volgende in overweging en willen wij de volgende vragen beantwoorden.

1°. Vooreerst valt hier de vraag, waarom begaf zich de Heer in dien hof? — Het antwoord hierop is tweeledig, en zal JEZUS volkomene bereidvaardigheid tot zijn lijden duidelijk te kennen geven. Vooreerst, de Heere JEZUS, dagelijks met leeren en werken van weldadigheid zich bezig houdende, gebruikte den stillen avond en den nacht, om in de eenzaamheid, zijn hart voor den Vader uit te storten, Hem te danken en te aanbidden! — hiertoe gebruikte Hij, naar gelang van omstandigheid, een woestijn, een berg of een hof. — Deze eenzame afzondering met God den Vader, werd te meer door JEZUS gekozen, naarmate de gebeurtenissen, die aanstaande waren, zulks vereischten;

b. v., toen de Heer in het openbaar de wereld zoude intreden, en zijn leeraarswerk aanvaarden, ging Hij in de woestijn, en vertoefde daar veertig dagen en nachten, om met gebeden en heilige overdenkingen zich bezig te houden en zich tot zijn gewigtig werk voor te bereiden. *Luk.* IV: 1. Toen de Heere JEZUS zich leerlingen zoude verkiezen, welke naderhand zijne gezanten en opvolgers zouden moeten worden, zonderde Hij zich af, op eenen berg, om van den Vader inlichting, raad en goedkeuring te vragen. *Luk.* VI: 12. En thans, het allergewigtigste van JEZUS geheele leven, het lijden namelijk, op handen zijnde, begeeft hij zich in het eenzame, in den hof, ten einde den Vader aan te roepen, om al die ondersteuning, welke Hij noodig had, en gaat alzoo gewillig en biddende zijn lijden te gemoet. *Matth.* XXVI: 36.

Ten anderen, JEZUS begeeft zich naar den hof *Getksemané;* niet om het lijden af te bidden, maar omdat Hij volkomen gewillig en bereid daartoe was; want JUDAS wist, dat JEZUS, te *Jeruzalem*, of in den omtrek, zich bevindende, veel gebruik van die plaats maakte. *Joann.* XVIII: 2. — Aan JUDAS, met de bende komende, gaf Hij nu de gelegenheid Hem aldaar te kunnen vinden, zoo als ook werkelijk gebeurde. *Luk.* XXII: 47.

Dat de Heere JEZUS, in plaats van het lijden af te bidden, integendeel daartoe geheel willig en bereid was, kan ook nog daaruit blijken, dat Hij niet alleen biddende, maar ook zingende zich voor-

be-

bereidde, *Matth.* XXVI : 30. *Als zij den lofzang gezongen hadden, gingen zij uit naar den Olijfberg.*

2°. Wat wedervaart nu den Heere JEZUS in den hof? Uit *Matth.* XXVI : 36. en *Mark.* XIV : 32. blijkt, zoo als wij boven zagen, dat JEZUS alleen daarin ging, om zich, biddende, voor het lijden te bereiden, zonder benaauwdheid. Hij zeide daarom tot de leerlingen, blijft *hier* nederzitten, tot dat ik weder kom, en *aldaar*, op eenigen afstand, zal gebeden hebben. Doch nu, daarna, overvalt JEZUS eene allervreesselijkste benaauwdheid; zoodat Hij zijne drie bijzonderste vrienden, als tot troost, maar ook tot getuigen roept; *Matth.* XXVI : 37, 38, *Mark.* XIV : 33, 34. — Wat deze benaauwdheid eigenlijk was, waaruit zij voortkwam, en waartoe het strekken moest, ligt thans buiten ons plan te onderzoeken, wij houden ons nu alleen met de bede onledig.

3°. Wat bad nu JEZUS? *Matth.* XXVI : 39, laat *deze* drinkbeker, *deze* benaauwdheid van mij voorbijgaan! — *Mark.* XIV : 36., neem *dezen* drinkbeker, *dezen* angst van mij weg! — *Luk.* XXII : 42. Vader! of gij wildet *dezen* drinkbeker van mij wegnemen; — *Matth.* XXVI : 42; wederom ten tweedenmaal henen gaande, bad Hij, zeggende: Mijn Vader, indien *deze* drinkbeker van mij niet voorbij kan gaan; — MARKUS noemt het ook eene *ure*, XIV : 35., Hij bad, zoo het mogelijk ware, dat *die ure* van Hem voorbij ginge. — Wij zien dus, uit alle deze uitdrukkingen

der

der Evangelisten, dat hier bepaaldelijk op deze oogenblikken, en op hetgene thans den Heere JEZUS drukte, doch niet op iets, dat nog volgen zoude, gedoeld werd.

4°. Hoe bad JEZUS? Hij bad met diepen eerbied! Hij viel op zijn aangezigt biddende, zegt MATTHEUS; — MARKUS zegt, hij viel op de aarde en bad; — Hij knielde neder en bad, zegt LUKAS. — Hij bad met vuur en ernst, met kracht en nadruk en bij herhaling. — Met vertrouwen noemt JEZUS, God zijnen Vader! en met onderwerping zegt Hij: mijn Vader! indien het mogelijk is, laat deze drinkbeker van mij voorbijgaan, *doch niet gelijk ik wil, maar gelijk Gij wilt, — niet mijn wil, maar de uwe geschiede, niet wat ik wil, maar wat Gij wilt.*

Deze kracht des gebeds, en die onderwerping komt ook, volgens ons gevoel, beter te stade bij de bede om verlossing *uit deze* benaauwdheid, dan bij de afbidding van het geheele lijden, want dat stond vast, en kon niet afgebeden worden.

5°. Waarom noemt JEZUS nu deze zware droefheid en angst een' drinkbeker? Dit doet Hij, omdat Hij doorgaans gewoon was, zich van bijbelsche uitdrukkingen of woorden, die in de schriften van het Oude Verbond voorkomen, te bedienen. — In het Oude Verbond komt vreugde en voorspoed, droefheid en rampspoed, beide voor, onder het beeld van eenen beker: b. v. *Ps.* XXIII: 5, is het in betrekking tot voorspoed, *mijn beker is*

is overvloeijende, en in eenen tegenspoedigen zin, is het *Ps.* LXXIII: 10. *Als hen wateren een's vollen bekers worden uitgedrukt.* — De Heere JEZUS gebruikte dit woord te voren meermalen, wanneer Hij, onder dit zinnebeeld, zijn lijden voorstelde, b. v. naar *Matth.* XX: 22., zeide JEZUS tot zijne leerlingen: *kondt gij den dinkbeker drinken, dien ik drinken zal?*

Wanneer men nu uit dit éene woord *drinkbeker* wilde afleiden, dat JEZUS zijn geheele lijden zoude hebben afgebeden, komt ons zulks zeer gewaagd en onvoorzigtig voor: immers alle die waarheden, die wij boven hebben opgegeven, te verwerpen, om éene zinnebeeldige uitdrukking, is dat verstandig? Is het niet veel beter, dat éene woord te laten varen, dan alle die waarheden te verwerpen?

Daarenboven, het woord *drinkbeker* is onbepaald; in het natuurlijke zijn er kleine en groote bekend; zoo kan in de overbrenging, een kort en een langdurig lijden, een gemakkelijker en een veel moeijelijker lijden, beide een' beker genoemd worden. De Heere JEZUS kon dus zeer wel van zijn geheele lijden als van éenen beker spreken, en even zoo kon Hij ook *deze benaauwdheid* een beker noemen. — *Matth.* XX: 23. zegt JEZUS tot de leerlingen, *mijn drinkbeker zult gij wel drinken*, dat beteekent immers ook niet, dat JAKOBUS en JOANNES dat zelfde lijden, en in diezelfde hoeveelheid en zwaarte, of in diezelfde betrekking en hoedanigheid, zouden ondergaan. — Bij dit stuk moeten wij ook nog opmer-

ken,

ken, dat, wanneer men de benaauwdheid van den Heere JEZUS alleen zoekt in den afkeer van en het opzien tot het lijden, men dan te gereeder zal overgaan tot het afbidden van het geheele lijden, en zich dan beroepen op het woord *drinkbeker*; wij voor ons gelooven, dat er in dien angst meer lag opgesloten.

6°. Waarom bad JEZUS om van deze zware folteringen zijner ziel ontheven te worden?

Deze droefgeestigheid, deze zielsangsten moesten volstrekt weggenomen worden, om zoo doende in staat gesteld te worden tot het volgende lijden, dat bittere lijden naar ligchaam en geest, dat nog een geheelen nacht en dag moest verdragen worden. Hoe kan een mensch, die zwaarmoedig is, en bitterlijk bedroefd van geest, gewigtige dingen verrigten? hoe kan die lijden, zoo als hij behoort te lijden? hoe kan die strijden met het gevolg van overwinnen? De Heere JEZUS moest den lust tot het lijden behouden; Hij moest moed, kracht, tegenwoordigheid en sterkte van geest bezitten, om dat alles te kunnen ondergaan, dat Hem wachtende was, om het op zulk eene verhevene wijze te volbrengen, als Hij dit volbragt heeft.

7°. Is de bede om verlossing van dezen zielenstrijd verhoord geworden? Wij antwoorden ja! die is verhoord. — Boven hebben wij gezien, dat zoo de Heere JEZUS gebeden had, om van het geheele lijden bevrijd te blijven, dat dan de bede niet verhoord was geworden, want het lijden is gebeurd;

doch

doch nu zien wij dit duidelijk, onze Heiland wist, dat Hij moest lijden, daarom bad Hij dit niet af; — Hij wist, dat Hij ook dezen zielestrijd in Gethsemané moest ondergaan, daarom heeft Hij ook vooraf dat niet afgebeden, maar heeft het ondergaan; Hij heeft alleen gebeden, dat deze strijd mogt eindigen, en hij is geëindigd, en het gebed is dus verhoord. — De schrijver van den brief aan de Hebreën, Hoofdstuk V: 7., boven reeds aangehaald, zegt, dat JEZUS gebed is verhoord, en dat Hij uit den angst is verlost geworden; — en uit de geschiedkundige berigten der Evangelisten worden wij hierin bevestigd. — MATTHEUS en MARKUS berigten ons, dat, nadat JEZUS driemaal gebeden had, Hij weder kwam, en opgeruimd en moedig tot hen zeide: of gij nu slaapt, dan of gij waakt, ik heb uwen troost niet meer noodig, ziet het oogenblik is daar, dat de Zoon des menschen wordt overgeleverd in de handen der zondaren. — Staat op! laat ons gaan, ziet hij is nabij, die mij verraadt. *Matth.* XXVI: 45, 46., *Mark.* XIV: 41, 42. Nu gaat JEZUS, opgeruimd en moedig, JUDAS met de bende tegen. Onversaagd spreekt Hij hen nu aan, en als met eene donderende stem, zoodat zij verschrikt ter aarde vallen! — en met alle kracht en tegenwoordigheid van geest, bewijst Hij hun uit de schriften der Profeten, dat het thans hunne ure en de magt der duisternis was, en Hij laat zich gewillig binden.

Zoo wij nu door deze opmerkingen iets mogten heb-

hebben toegebragt ter bevordering van de erkentenis der grootheid van den Heere JEZUS CHRISTUS, onzen Goddelijken Verlosser, zoo zullen wij ons verblijden.

NASCHRIFT.

Terwijl wij het bovenstaande stukje, ons tot dat einde door geene onbekende hand toegezonden, hier eene plaats geven, vinden wij ons verpligt, den Heer ADR. STOLKER, die in het Mengelwerk der *Vaderlandsche Letteroefeningen*, voor Dec. 1834. No. XV. zijne gedachten mededeelde, over den zin der herhaalde bede van onzen Zaligmaker in *Gethsemané*, naar *Matth.* XXVI: 39 en 42. vriendelijk te antwoorden:

1. Dat wij geenszins willen gerekend worden (en dat zij eens vooral gezegd) met de bijzondere gevoelens, verklaringen en opvattingen, in de door ons geplaatste stukjes voor het Mengelwerk, ons van elders toegezonden, in te stemmen, en ook dus niet met al het in dit Tijdschrift voor Mei 1834, bl. 621. en verv. over dien tekst voorkomende.

2. Dat de Heer STOLKER, de recensie van de Nieuwe Verhandelingen van het Genootschap ter verdediging van de Christelijke Godsdienst, tegen derzelver hedendaagsche bestrijders, voor het jaar 1831. voorkomende in dit Tijdschrift voor Mei 1833. bl. 555—574. naslaande, onder andere zal kun-

kunnen zien, dat wij (1) met de onderscheidene en zeer verschillende opvattingen, ten aanzien van de gemelde bede onzes Heeren niet geheel onbekend zijn, maar ook tevens welk gevoelen, naar ons oordeel, het verkieselijkste is. En

3. Dat het ons aangenaam was, uit het stukje van den Heer STOLKER op te merken, dat hij, wat de hoofdzaak betreft, over het roerend geval eveneens denkt en gevoelt, als wij, en stellig met zijn Eerw. te kunnen verklaren, — dat het ook ons niet alleen onverdedigbaar, maar ook zelfs aanstootelijk altoos is voorgekomen, het gevoelen: dat de Zaligmaker in *Gethsemané* zou hebben gebeden, om van het lijden en sterven tot heil der wereld bevrijd te mogen worden; terwijl het in ons oog *allerzekerst* is, dat Hij alleen verlangde van de benaauwdheid, welke hem in die oogenblikken zoo moeijelijk viel, verlost te mogen worden, ten einde namelijk alzoo, op eene Hem en zijnen hoogen Zender waardige wijze, het groote oogmerk met zijn aandoenlijk lijden en sterven, tot heil van zondaren, volkomen te bereiken (2). Wij vergelijken dus met deze bede gaarne *Joan.* XVII : 1.

Wij

(1) En wij mogen vooronderstellen, dat die inzender (die ons geheel onbekend is;) wel iets daarover zal gelezen hebben.

(2) Nog onlangs hadden wij te *H.* met een eerwaardig en kundig vriend, die zijn ambt gewoon is met allen ernst waar te nemen, daarover een zeer aange-

 naam

Wij vertrouwen hiermede den Heer STOLKER zelven een hem niet ongevallig bewijs gegeven te hebben, dat wij zijn stukje (schoon wat laat) wel gelezen en begrepen hebben, en wenschen, dat men steeds de noodzakelijkheid in 't oog houde, dat men de waarheid in liefde behoort te betrachten.

T.

KUNNEN LIEDEN VAN DEN BESCHAAFDEN STAND HET OPENBAAR GODSDIENSTIG ONDERWIJS MISSEN?

Men zegt dikwijls, dat lieden uit den beschaafden stand het godsdienstig onderwijs, dat in de Leerredenen gegeven wordt, wel missen kunnen, dewijl vele hunner zelven wel in staat zijn, om voor te dragen, het geen de Prediker voordraagt. Van daar, dat vele der zoodanigen het met het kerkgaan zoo naauw niet nemen. Het katechetisch onderwijs meenen zij geheel te kunnen missen, en bepalen zich voorts bij een man van talenten, van genie, die hen aangenaam kan bezig houden, en door zijne verrassende wendingen, vernuftige invallen, fraaijen stijl, melodieuse stem, gepaste gebaren, en goede houding hen kan boeijen. Men zal niet ontkennen, dat er onder de lieden, die tot den beschaafden stand gerekend worden, eenige zijn, welke in staat zouden wezen, datzelfde

te

naam, maar tevens ernstig gesprek, schoon deze, in 't eerst althans, van een tegenovergesteld gevoelen was,

ke zeggen, wat de Leeraar hun voordraagt: maar is het bewezen, dat zij zich zelven dat zeggen en gedurig herinneren en prediken? Wanneer dit zelfs ook het geval ware, dan geeft deze overeenstemming eene vastere overtuiging in hetgeen de geloofswaarheden betreft, en eene grootere kracht aan de zedelijke grondbeginselen. Ja, hoe meer eene toehoorder zelf moet zeggen: »Zie, hetgeen »de Leeraar daar zegt, dat heb ik ook gedacht »en gevoeld, waarheid te zijn; dat houd ik ook »voor zeker en volstrekt noodzakelijk," des te beter is de Leerrede, des te duidelijker is het, dat zij geput is uit het menschelijk leven, uit de diepte des denkenden en gevoelenden geestes, uit de wezenlijke behoeften des gemoeds. Zij moet dus des te meer indruk maken en den hoorders welkom zijn.

Behalve dit alles: is het ook wel waar, dat tot den beschaafden stand te behooren, en de regte kennis te hebben van de dingen, die op het koningrijk Gods betrekking hebben, altijd vereenigd gaat? Noch geleerdheid, noch eer en aanzien, noch rijkdommen brengen die kennis aan; en als men spreekt van een beschaafd, aanzienlijk, fatsoenlijk gehoor, dan is het verre af, dat men dit ook zou kunnen noemen een kundig gehoor. — Een eerste vereischte in elk hoorder, is nederigheid en zin voor het heilige en hemelsche. Die daarmede niet verschijnt onder de prediking des woords, is ongeschikt voor het ko-

 ning-

ningrijk Gods. In het huis Gods moet men zich het tooneel even min willen vertoond zien, als het strijdperk. Het is daar de plaats, waar men moet opgebeurd worden in de kennis, het geloof, de liefde en de hoop.

VAN EEN LEEK.

MISBRUIK VAN BIJBELTEKSTEN.

Dat de Bijbel ten allen tijde misbruikt is, om bijzondere gevoelens te verdedigen, kan uit vele geschriften bewezen worden. Ja onderscheiden boeken en boekjes van onzen tijd zouden daarvan vele bijdragen kunnen opleveren.

Onlangs troffen wij, in een zeker handschrift, eene proeve van zulk een misbruik van Bijbelteksten. Zij is deze. »De Kardinaal BELLARMIJN, »heeft uit de woorden *Gen.* IV: 26. *Doe begon* »*men den naam des Heeren aan te roepen*, — de »instelling van de *Monniken orden* willen afleiden. »Indien dezelve zóo oud was, dan zou men haar »eerder moeten afleiden uit *Gen.* XXXVI: 24. »*Ana vond muilezels in de woestijn.*"

Wie misbruikte hier meer den Bijbel, BELLARMIJN door zijne belagchelijke opvatting, of de man die hem zoo scherp, als bitter ten toon stelde? De Bijbel is te eerwaardig, dan dat men er dingen in zoeken zoude, die niet bedoeld zijn of kunnen zijn; of dat men uit denzelven wapenen smeeden zou, die het woord Gods tot eene scherpe hekelroede maken.

ZON-

ZONDERLINGE PRIJSUITLOVING.

De overledene Graaf ARAKTSCHEJEW, de stichter der militaire kolonien in *Rusland*, sedert 1817, heeft in zijn testament een kapitaal van 50,000 Roebels beschikt tot prijs voor dien Russischen Geschiedschrijver, die, na *verloop van* 100 *jaren*, sedert den dood van Keizer ALEXANDER I, d. i. ten jare 1925, de beste, volledigste en meest authentieke geschiedenis van gezegden Keizer in het Russisch vervaardigt. Het hoogste wetenschappelijke collegie in *Rusland* beoordeelt de waarde der prijsschriften. Na 82 *jaren* zal de Akademie van Wetenschappen openlijk bekend maken, dat de tijd der bekrooning nadert, en ten jare 1925 de uitdeeling der prijs volgen. De vervaardiger van het bekroonde werk ontvangt ¾ van het, dan voorhandene kapitaal; ¼ deel blijft ter beschikking der Akamemie van Wetenschappen, en wordt gebruikt tot het drukken des werks, van hetwelk 10,000 exemplaren, tegen geringen prijs, zullen verkocht worden. Het uitgezette kapitaal wordt tegen 4pct. renten aangelegd, en zal ten jare 1925 tot 1,918,690 Roebels vermeerderd zijn, zoodat de bekroonde schrijver 1,439,220 Roebels Banko ontvangt. Hooger prijs heeft een schrijver wel nooit verworven.

ANEKDOTEN NOPENS HONDEN.

(Overgenomen uit het werk »*Gleanings in Natural-Historij bij E. Jesse.*")

Kapitein DANCE, bevelvoerder over eene vloot van Oost-Indievaarders, bragt uit *China* eenen daar geborenen hond naar *Engeland* over. Toen zijn schip in de *Theems* ten anker gekomen was, nam hij een rijtuig, waarin hij ook den hond plaatste, en reed daarmede naar zijne woonplaats te *Surrey*. Den volgenden nacht, ligtte de Oost-Indievaarder de ankers, om in een der Dokken binnen te gaan, toen op eens een der matrozen een luid geblaf aan den oever hoorde, en zeide, dat is *Bonner!* — zoo werd de hond genaamd. Ofschoon de overige manschappen zulks voor onmogelijk verklaarden, daar de Kapitein hem immers den vorigen dag had medegenomen, zoo bleef echter de matroos bij zijn gevoelen; men zette eindelijk een boot uit, en waarlijk, de hond aan den oever was *Bonner*.

Hier vond dus een hond, uit een vreemd land, en te *Surrey*, wel twintig mijlen van het schip verwijderd, den weg naar hetzelve terug, door hem geheel onbekende streken.

Een koopman uit *Zuid-Amerika* reisde eens alleen met eenen gids door de *Andes*. Zij geraakten

ten verdwaald, en zagen eindelijk in de verte eene hut. Naar dezelve toegaande werden zij op eens door twee honden besprongen, van welke zij zich niet, dan door het werpen van steenen, konden ontdoen. Bij de hut gekomen, hoorden zij eene stem, die in het Spaansch hun verzocht, den honden geen leed te doen. In de hut vonden zij eenen stokouden man, die toen verhaalde, dat hij zeker reeds lang van honger zoude zijn omgekomen, indien niet zijne honden voor hem op de jagt gingen, en hem altijd een deel van hunnen buit bragten. Hij was een ontvlugte slaaf, die deze wildernis tot zijne schuilplaats had moeten nemen.

Een oud ongetrouwd Heer, die met zijne zuster leefde, had eenen lievelingshond, die hem bijna nooit verliet. Hij had de gewoonte, om, na het eten, voor hij zijne eetkamer verliet, den wijnkelder te sluiten, en dan den sleutelbos op den grond te werpen, welken de hond hem dan altijd tot aan zijne kamer nadroeg. Zoo deed hij elken middag, tot aan zijns meesters dood. De hond toonde zich na denzelven uiterst bedroefd, doch, om hem aan zijne oude gewoonte te houden, sloot de zuster, even als te voren haar' broeder, den wijnkelder, en wierp den sleutelbos op den grond; doch de hond kon niet bewogen worden hem weder op te rapen, en gaf dus een sterk bewijs van de liefde en dienstvaardigheid, welke hij voor zijnen Heer, doch voor Hem alleen, koesterde.

Een man had eenen schoonen Newfoundlandschen hond, die zoo goed was afgerigt, dat hij, wanneer men hem niet bevolen had, om te huis te blijven, steeds, als de vrouw des huizes en hare dochter uit gingen, medeging, doch niet, wanneer zij door eenen Heer begeleid werden. Die haar tegenkwam, beduidde hij, door eenen sprekenden blik, of door geknor, om plaats te maken; doch zoo vaak een Heer de dames geleidde, liep hij achter aan. Met den hond konden zij veilig bij dag en nacht de straat passeren, want hij was even sterk, als verstandig.

Een pachter uit *Harling* in *Kent*, bleef tot des avonds laat op de markt te *Maidstone*. Op den terugweg kwam hij ook nog te *Aijlesford*, en, zoo als het in zulke gevallen maar al te veel gaat, hij dronk te veel, en ging eindelijk met eenen duchtigen roes verder. De weg, dien hij nog gaan moest, was, zelfs in den zomer, vrij moeijelijk; nu echter had het zwaar gesneeuwd, en het was zeer koud. Daarenboven geraakte hij aan het dwalen, en viel eindelijk op eenen sneeuwhoop neer, en bleef op denzelven bewusteloos liggen. Maar nu bragt zijn trouwe hond, aan den eenen kant, zooveel mogelijk, eenige sneeuw bijeen, om zijnen Heer eenigzins tegen den kouden wind te beschermen, en leide zich daarop tegen de borst van den man aan, wien hij door zijn harig vel, eene goede

he-

beschutting tegen de koude was. Den volgenden morgen kwam een jager den weg langs, zag den hond, en begaf zich daarheen; nu stond de hond van het ligchaam van zijnen Heer op, schudde de sneeuw af, en toonde den jager door sprekende gebaarden, zijnen ongelukkigen meester. Deze nog eenig leven in den man bespeurende, liet dadelijk hulp uit het naburige dorp komen, en het gelukte hem, den bevrozenen weder tot het leven terug te roepen. Uit dankbaarheid voor zijne bijzondere redding, liet hij tot een blijvend aandenken, den hond eenen zilveren halsband maken. Naderhand, toen hem veel geld voor den hond geboden werd, sloeg hij dat af, zeggende: zijne laatste bete broods met zijnen levensredder te zullen deelen; want hij hield zich volkomen overtuigd, dat de warmte van den juist over zijn hart gelegen hebbende hond, zijn bloed voor eene geheele verstijving bewaard, en hem dus het leven gered had.

Het instinct, waardoor zeer vele dieren soms honderde mijlen ver, den terugweg naar het oord vinden, van waar zij gekomen zijn, is eene der belangrijkste punten in de natuurgeschiedenis. Dat dit niet alleen in den reuk ligt, is zeker onloochenbaar, en het boven verhaalde geval van den Chineeschen hond kan daarvoor ten bewijze strekken. Gall verhaalt van eenen hond, die uit *Weenen* naar *London* vervoerd was, doch daar wegliep, in eene zeehaven kwam, zich daar op

een schip verborg, en werkelijk over land weder te *Weenen* aankwam. Hierbij moet toch een bijzonder iets in het spel zijn, hetwelk ons echter geheel onbekend is.

DE OORVIJG.

Toen FRANS KARPINSKI, een Pool, twee jaren in de Philosophie had gestudeerd, bezocht hij zijne ouders. Gelijk hij zijne moeder steeds teeder bemind had, zoo koesterde hij eenen diepen eerbied, en had hij eene onderdanige vreeze voor zijnen vader; want van jongs af, waagde hij het niet in 's vaders tegenwoordigheid zich neder te zetten, of hem den rug toe te keeren, of tegen den muur te leunen. Op zekeren dag, zoo verhaalt KARPINSKI zelf, trad de oude Heer in de kamer, waar ik met iemand disputeerde; ik vergat niet, omtrent mijnen vader naauwkeurig in acht te nemen, hetgeen gewoonte tot wet gemaakt had, en desniettegenstaande kwam de oude op mij af, gaf mij eene geduchte oorvijg, en wandelde daarna, als of er niets was voorgevallen, de kamer op en neêr. Het was ongepast van mij geweest en strijdig met den, door ons steeds aan ouders betoonden, eerbied, zoo ik naar de redenen gevraagd had, welke mij deze straf op den hals hadden gehaald. Ik zweeg dus, en wachtte met nedergeslagene oogen het einde der zaak af. Plotseling viel mijn vader

mij

mij om den hals, en zeide met tranen in de oogen: »Mijn zoon! ik ben slechts een ongeleerd man, »en kan maar een weinig lezen en schrijven. Gij »echter zijt reeds in verschillende wetenschappen »zeer ervaren. Nu wilde ik eens de proef nemen, »hoe gij eene klap van uwen vader zoudt verdra»gen? Daar gij echter zoo demoedig en beschei»den blijft, en mij in mijnen ouderdom blijft »eeren, zoo bid ik, (en dit zeggende, hief hij, »knielende, beide handen omhoog,) den God »ABRAHAMS, IZAAKS en JAKOBS, dat Hij u altijd »zegene, dat gij lang en gelukkig leven moogt." Door deze woorden, verrast en ontroerd, knielde ik, nevens mijnen vader, en had de oorvijg reeds lang vergeten, toen hij, nog altijd knielende, met eene roerende stem zeide: »O mijn zoon! acht »de menschen, en ook gij zult van hen geacht »worden. Moge deze kleine bestraffing, die uw »vader u gaf, ook de laatste zijn, die gij gedu»rende uw gansche leven ondervindt; maar mogt »gij ze nogmaals, even zoo zonder oorzaak, krij»gen, dan kan ze niet, dan in het bloed uws »vijands afgewasschen worden."

DE BEGRAFENIS VAN DEN HETMAN GRAAF JOZEF POTOCKI.

Omstreeks het jaar 1750, had de begrafenis van den Hetman Graaf JOZEF POTOCKI plaats te *Stanislaw*,

law, in *Polen*. Onnoemelijk was het getal der daarbij zich bevindende personen. Een paar duizend Senatoren, en daaronder verscheidene Bisschoppen, het geheele in vele takken uitgebreide geslacht van POTOCKI, en eene menigte krijgsvolk; bij dit alles een talloos tal aanschouwers, zoo dat de huizen en straten van menschen wemelden. De kerk was geheel, van boven tot beneden, met damast behangen en met lampen verlicht. In het midden stond eene groote tombe, die met scharlaken rood fluweel, waarvan gouden franjes afhingen, bekleed, en met kaarsen, familiebeelden, wapenschilden en teekenen van de hoogste krijgswaardigheden, die op kussens lagen, versierd was. Van de kerkdeur tot aan de tombe was de vloer, in de lengte van meer dan twintig schreden, met planken belegd, waardoor de op hunne paarden zittende Ridders in galop ter kerk inreden. De een stootte zijne lans aan splinters tegen de op de kist liggende wapenen; de ander brak zijn degen; eenige wierpen hunne sabels en pijlen weg, en deze de vaandels, de paardenstaarten, de standaards; kortom, ieder brak iets van zijn wapentuig tegen de tombe, en wierp zich van zijn paard, om daardoor de smart over den dood van den Hetman aan den dag te leggen: ja twee van deze helden vergenoegden zich niet, met het verbreken van vaandels, wapenen en standaards; zij wierpen zelfs eenige der bij de tombe brandende kaarssen om, en het gelukte hen zoo veel te meer hunne smart uit te drukken, en

met

met groot geweld van het paard te vallen, daar zij zeer beschonken waren. Deze plegtigheden in de kerk duurden wel veertien dagen, en een aantal gasten bleef wel een vierendeel jaars, bij den zoon van den Hetman te *Stanislow*.

HET THÉ DANSANT VAN GODSON.

Het Engelsch Parlementslid GODSON gaf in *Kidderminster*, aan zijne vrienden en aanhangers een *Thé dansant*. De grootte van het gezelschap noodzaakte hem echter hetzelve in 65 verschillende zalen te ontvangen. Daar hij deze allen bezocht, heeft hij in 27 derzelve een contradans gedanst, en ontving hij niet minder dan 2100 kussen van de dames, die dit feest bijwoonden.

HET CIGAREN ROOKEN VERBODEN.

De cigaren zijn door het *Liverpoolsche* Handelsgerigt in den ban gedaan.

Men heeft bemerkt, dat op onderscheidene plaatsen, door het onvoorzigtig rooken derzelve, brand is ontstaan. Daarom is er een bevel uitgevaardigd, volgens hetwelk alle cigarenrookers, die men op de straat, op wandelingen of in hunne magazijnen rookende aantreft, beboet zullen worden. Ja er is zelfs een Comité vergaderd, aan welks hoofd de Burgemeester staat, om deze wet en derzelver

oor-

oorzaak voor het Parlement te brengen, en zoo mogelijk de steeds vermeerderende zucht tot rooken, ook nog op andere wijzen, paal en perk te zetten.

HET ROOSJE.

De schoonheid is een bloem, die sterft, als tijd en smart haar blaadjes krullen.

R. FEITH.

Aurora zag op 't veldtapijt
Het eerste lenteroosje ontbloeijen,
En 't blozend purper op het dons
Der incarnaten blaadjes gloeijen;
Zij zag de zefyrs rond haar heen,
Op de ongeziene wieken huppelen;
Maar — duchtte voor haar volgend lot,
En liet een zilvren traan op 't brekend knopje druppelen.

Het roosje barstη en splect van een; —
Geen windje, dat door 't lover speelde,
Dat haar satijnen zwachtels niet
Met zijne ontelbre kusjes streelde. —
De gloed van 't blozend morgenrood
Omsluijerde haar fulpen blaren,
Door de ochtendpaarlen overspat; —
En 't teeder roosje was de pronk der rozelaren.

Thans liet het floers des nachts zich neêr;
De donder ratelde aan de kimmen;
De maan verloor zich aan den trans;
Geen ster bleef door de wolken glimmen. —

De

De rosse bliksem schoot alleen
Bij wijlen langs de omwolkte bogen;
De stormwind boog de dennen neêr; —
En 't schoone weêr was met den morgen heengevlogen. —

Het siddrend roosje boog zich neêr,
Geslingerd door de dondervlagen;
't Gerimpeld blaadje trok zich zaam,
En kromp voor de onverduurbre slagen;
De stengel knakte en storte in 't slib;
Het roosje derfde gloed en verwen,
En 't blosje, dat haar had versierd,
Schoen op 't verbleekend dons van blad en knop te sterven.

Dit strekke, ô Schoonen! u ten les:
Roem niet op 't schoon van lijf en wangen;
De smart besneeuwt uw rozenkaak,
Als de onspoed u de borst doet prangen.
Het minlijk ligchaam helt naar 't graf,
Heeft eens de tijd zijn Zicht geheven.
De minzaamheid aan deugd gepaard,
Is 't ware schoon alléén, op tijd en graf verheven. —

's Gravenhage. J. J. L. T. K...
oud veertien jaren.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

LEIDEN.

Den 10den Februarij. Op gisteren droeg de aftredende Rector Magnificus der Hoogeschool, de Hoogleeraar J. C. BROERS, zijne waardigheid aan den Hoogleeraar H. COCK over, met het houden eener plegtige Redevoering: *De* M. S. PUIKANO, *Chirurgiae et Obstetriciae Doctore et Professore;* d. i. *Over* MEINARD SIMON DU PUI, *als Doctor en Professor in de Heel- en Verloskunde.*

Hierop werden door den Secretaris, den Hoogleeraar J. NIEUWENHUIS, de oordeelvellingen der onderscheidene Faculteiten voorgelezen, over de antwoorden, op de in het vorige jaar uitgeschrevene Prijsvragen ontvangen, en door den Rector Magnificus de toegewezene Eereprijzen met toepasselijke aanspraken aan de overwinnaars uitgereikt. In de Faculteit der *Geneeskunde* werd de gouden Eerepenning ter hand gesteld aan den Heer P. J. SURINGAR, Med. Stud. alhier. Van wegens de Theologische Faculteit ontving de gouden Medaille de Heer J. J. PRINS, Theol. Stud. aan het Atheneum te *Amsterdam*. Door de Faculteit der *Wis-* en *Natuurkundige Wetenschappen* werd de gouden Eereprijs toegekend aan den schrijver van het antwoord op de *Chemische* vraag, den Heer S. E. SARPHATI, *Med. Studios.* alhier; mitsgaders de gouden Medaille uitgereikt aan den schrijver van het eene antwoord op de vraag uit de *Natuurlijke Historie*, den Heer A. J. D. STEENSTRA TOUSSAINT, *Med. Stud.* aan de Hoogeschool te *Groningen;* terwijl aan den Heer G. P. F. GROSHANS, *Med. Stud.* alhier, als schrij-

schrijver van het andere door gepaste verdeeling en behandeling, van het *Physiologisch* gedeelte, met lof vermeld antwoord, openlijk hulde werd bewezen. Op andere vragen der onderscheidene Faculteiten waren of geene antwoorden ingekomen, of de ontvangene minder voldoende bevonden.

De plegtigheid werd besloten met de mededeeling van het Koninklijk besluit, behelzende de benoeming van den Hoogleeraar H. COCK tot *Rector Magnificus* voor het volgend Akademiejaar, de bekendmaking van de namen der aan den Rector toegevoegde Assessoren, van de aanstelling van den Hoogleeraar C. J. VAN ASSEN tot Secretaris van den Akademischen Senaat; en met de voorlezing der Prijsvragen, voor het volgend jaar uitgeschreven.

In den avond van dien dag heeft de aangekondigde Maskerade door H. H. Studenten plaats gehad, en is tot elks genoegen zonder eenige stoornis afgeloopen, hoewel, wat het weêr aangaat, veel te wenschen was overgebleven. De overkomst uit *'s Gravenhage* van HH. KK. HH. de drie Prinsen, zonen van onzen beminden Kroonprins, welke, ten einde de Maskerade te zien, bij den Hoogleeraar H. COCK afgestapt, en door denzelven gerecipieerd waren, is zeker een blijk van de goede gezindheid van het Koninklijk Huis voor de Leidsche Akademie; en zal gewis op den regten prijs gewaardeerd worden van allen, die eenig belang in dezelve stellen.

De stoet was in allen deele prachtig: de decoratiën uitmuntend en met smaak gekozen: onder de schoonste kunnen wij die van *Ferdinand* en *Isabella*, de Venetiaansche en Nederlandsche Gezanten, den Groot-Inkwisiteur en verschillende andere rekenen. Door eene menigte flambouwen verlicht, werd aan den optogt die luister bijgezet, wel-

welke ons het voor eeuwen gebeurde in vol leven voor den geest terug riep: terwijl, zoowel de orde waarin de stoet optrok, als de noodige tusschenruimte tusschen elke afdeeling, welke het geheel vooral zoo bijzonder schoon deed uitkomen, de zorg en moeite van H. H. Commissarissen veel eer aandoet. Ook de zinnebeeldige voorstellingen, welke, door muzijk voorafgegaan, den optogt van *Ferdinand* en *Isabella* volgden, hebben velen vermaakt. Wij kunnen dit, zoo van onze Stadgenooten, als vreemdelingen, welke in groote menigte naar *Leiden* gekomen waren, in nadruk getuigen.

U T R E C H T.

Den 2den Februarij werd de Heer HUBERTUS CORNELIUS ANTONIUS LEOPOLDUS FOCK, Utrechtenaar, met veel lof, bevorderd, tot *Medicinae Doctor*, na, in de groote gehoorzaal der Akademie, te hebben verdedigd zijne *Dissertatio de quaestione, num pharmaca per absorptionem effectus specificos praestare possit.*

SCHOOL-NIEUWS.

HAARLEM.

Den 23sten December 1834. Op heden werd hier de gewone halfjarige Promotie der leerlingen van de Latijnsche Scholen gevierd en Prijsuitdeeling gehouden aan, boven hunne medeleerlingen uitmuntende, jongelingen. Nadat de Rector eene redevoering *Pro Veterum Historicorum Instituto in enarrandis Principum Romanorum vitiis et sceleribus*, dat is: *tot verdediging van de wijze, waarop de oude schrijvers gewoon zijn, de ondeugden en gruweldaden der Romeinsche Vorsten*

te vermelden, had uitgesproken, werd, uit de tweede orde van de eerste klasse, naar de eerste orde van dezelfde klasse met een prijs bevorderd, J. F. T. VAN VALKENBURG. — van de derde orde naar de tweede: A. W. VAN CAMPEN met een prijs, B. H. ARNTZENIUS en G. J. BRUINING; — van de vierde orde naar de derde, L. C. MICHAËLIS met een prijs. — Van de eerste orde van de tweede klasse gingen over, naar de vierde orde van de eerste klasse: P. VAN MEURS met een prijs, J. A. ENSCHEDÉ en F. P. H. COELEN. — Van de tweede orde naar de eerste, L. S. VAN STAVEREN met een prijs en A. C. KRUSEMAN. — Van de eerste orde van de derde klasse, naar de tweede orde van de tweede klasse: M. DE VRIES, met een prijs en L. H. BUSK. — Van de tweede orde naar de eerste, B. KRIJN CORNELISSEN met een prijs. — Van de eerste orde van de vierde klasse, naar de tweede orde van de derde klasse, P. F. OTTEN, met een prijs. — Van de tweede orde naar de eerste: C. J. ENSCHEDÉ, met een prijs en J. LUBACH. — Van de derde orde naar de tweede: H. D. GILDEMEESTER BUSK met een prijs. — B. J. KRUSEMAN, A. P. SOER en A. SANTBERGEN. — Op het aan de Latijnsche Scholen verbonden Instituut van fraaije Wetenschappen, enz. ontving, op de eerste orde, P. VAN MEURS, een prijs in de Talen. M. DE VRIES een getuigschrift in de Talen, een prijs in de Mathesis en in de Wetenschappen. A. W. VAN CAMPEN, een prijs in de Wetenschappen. G. J. BRUINING een prijs in de Wetenschappen. Van de tweede orde ging over naar de eerste, F. P. H. COELEN, met een prijs in de Talen. In die orde ontving L. H. BUSK een prijs in de Mathesis, alsmede H. C. MICHAËLIS. Van de derde orde gingen over naar de tweede: A. C. KRUSEMAN, met prijzen in de Talen en Wetenschappen.

 J. F.

J. F. T. VAN VALKENBURG, met een getuigschrift in de Talen, en J. A. ENSCHEDÉ met een getuigschrift in de Talen en prijs in de Wetenschappen. In die orde ontving E. KRIJN CORNELISSEN een prijs in de Wetenschappen, H. D. GILDEMEESTER BUSE een prijs in de Mathesis en in de Wetenschappen. Van de vierde orde ging over naar de derde, C. J. ENSCHEDÉ, met een prijs in de Talen en in de Mathesis. Van de vijfde orde naar de vierde, A. SANTBERGEN, met een prijs in de Talen en P. F. OTTEN, met een prijs in de Mathesis. Van de zesde orde naar de vierde, A. P. SOER en van de zevende naar de vijfde, B. J. KRUSEMAN. Bij de uitdeeling der prijzen aan de discipelen der Latijnsche Scholen, bedankte ieder der begiftigden met eene Latijnsche gratiarum actio. Voor de ontvangen prijzen op het Instituut geschiedde de dankbetuiging, zoo uit naam der overige begiftigden, als voor zich zelve, door P. VAN MEURS, in het Fransch, en door M. DE VRIES in het Engelsch. Voorts wierd de plegtigheid verlevendigd en opgeluisterd, door het fraaije muzijk van het liefhebbersgezelschap *Apollo*, waarmede dezelve geopend, afgewisseld en besloten wierd.

HARDERWIJK.

Den 19den Jan. 1835. Op den 22sten Dec. l. l. had het gewoon halfjarig onderzoek naar de vorderingen van de Leerlingen aan ons Gijmnasium in het openbaar plaats, en op heden de prijsuitdeeling en promotie, in de gehoorzaal van het Gijmnasium. Vooraf hield onze Conrector, de Heer W. C. L. CLARISSE, zijne inwijdingsrede *de Graecae Latinaeque linguarum disciplina prae caeteris idonea ad pueros recte educandos:* waarna onze Rector het spreekgestoelte beklom, om de plegtigheid verder te besturen, en werden door hem, volgens be-

besluit van H. H. Curatoren, van de onderste naar de bovenste orde der eerste klasse bevorderd: G. H. W. LAMERS, met een prijs in het Latijn en een getuigschrift in de Geschiedenis, G. LAMERS, met een prijs in het Grieksch en J. D. PALM met een vereerend getuigschrift in de Mathesis: terwijl de beide eerste verdienstelijke jongelingen elk eene door hen zelven opgestelde Declamatie hielden, de eerste, *de Xenophontis rebus gestis et scriptis*, de tweede, *de F. Pomponii Attici vita et moribus*. Van de onderste orde der tweede klasse werden naar de bovenste orde dier zelfde klasse bevorderd: L. SMEER, met een prijs in het Latijn en een getuigschrift in het Grieksch; H. A. ENGELBRECHT, met een Getuigschrift in de Algebra en C. A. DE MEESTER, met een getuigschrift in de Geschiedenis en Algebra. Van de bovenste orde der derde klasse naar de onderste der tweede, G. J. CREMER, met een prijs in het Latijn en een getuigschrift in het Grieksch. Van de onderste naar de bovenste orde der derde klasse, D. CHABOT, met een prijs in het Latijn en een getuigschrift in het Grieksch en in de Arithmetica, en J. D. SACHSE, met een getuigschrift in de Geschiedenis. Van de bovenste orde der vierde klasse naar de onderste der derde, W. VAN RAALTEN, met een prijs in het Latijn en een getuigschrift in de Mythologie en Arithmetica: en W. J. WIJENBERG. Van de onderste naar de bovenste orde der vierde klasse eindelijk, W. H. ARENTSE, met een prijs in het Latijn en W. A. J. VAN VOORST. Met gepaste vrijmoedigheid betuigden deze Leerlingen aan H. H. Curatoren voor de ontvangen belooningen hunnen dank, terwijl geheel dit letterkundig feest tot genoegen van alle aanwezigen afliep.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

TERWOLDE vakant. Zie Aug. 1834.

ARNHEM. Zie Oct. 1834.

NIJMEGEN.

Het Klassikaal Bestuur van *Nijmegen*, bestaat voor dit jaar uit de navolgende Leden:

Praeses. T. M. VAN GULPEN, Pred. te *Nijmegen*.
Assessor. F. VERWIEL, Pred. te *Elst*.
Scriba. H. JONCKERS, Pred. te *Nijmegen*.
Secundus. W. L. VAN MEURS, Pred. te *Nijmegen*.

Gecommitteerde Leden:

W. H. CORNEN, Pred. te *Hervelt*.
A. JONCKERS, Pred. te *Heteren*.
B. TE GEMPT, Pred. te *Batenburg*.
J. VAN SCHEVICHAVEN, Pred. te *Heumen*, c. a.
W. FRANCKEN, Ouderling te *Nijmegen*.

Secundi:

O. G. HELDRING, Pred. te *Hemmen*.
R. H. GRAADT JONCKERS, Pred. te *Huissen*.
J. D. C. KOCH, Pred. te *Valburg*, c. a.
J. P. KERKHOFF, Pred. te *Altforst*, c. a.
C. ENKLAAR, Rector en Ouderling te *Nijmegen*.

BURGHAREN EN HERNEN. Zie Jan. 1835.

ZUTPHEN.

Het Klassikaal Bestuur van *Zutphen* bestaat, voor dezen jare, uit de navolgende Leden:

Ds. BAX, Pred. te *Zutphen*, Praeses.
Ds. COOPS, Pred. te *Gorsel*, Assessor.

Ds.

Ds. VAN DER LINDEN, Pred. te *Zutphen*, Scriba.
Ds. VAN DE VELDE, Pred. te *Zutphen*, Secundus.
Gecommitteerden:
Ds. PARÉ, Pred. te *Didam*.
Ds. RADIJS, Pred. te *Doesborg*, Secundus.
Ds. DE WILDE, te *Doetinchem*.
Ds. BIERHAUS, Pred. te *Hummelo*, Secundus.
Ds. SCHEY, Pred. te *Borkulo*.
Ds. DE BRUIN, Pred. te *Winterswijk*. Secundus.
Ds. VERWEY, Pred. te *Zutphen*.
Ds. VAN DE VELDE, Pred. te *Zutphen*, Secundus.
De Heer en Mr. BLOEMERS, Notaris en Ouderling te *Doesborg*.
De Heer Baron MACKAY, Wethouder en Ouderling te *Zutphen*, Secundus.

Ds. VAN DER LINDEN, Pred. te *Zutphen*, is Quaestor van het Klassikaal Bestuur., Quaestor van de Klassikale Weduwen-Beurs, Gecommitteerde tot de ontvangst der vakatuurgelden en Correspondent van de Boekzaal.

Ds. VAN DE VELDE, Pred. te *Zutphen*, is Praetor van den Ring van *Zutphen*.

Ds. VAN YSSEL GROOTHUIS, Pred. te *Lochem*, Scriba.

Ds. RADIJS, Pred. te *Doesborg*, is Praetor en Scriba van den Ring van *Doesborg*.

Ds. DE WILDE, Pred. te *Doetinchem*, is Praetor en Scriba van den Ring van *Doetinchem*.

Ds. VAN TROOSTENBURG DE BRUYN, Pred. te *Winterswijk*, is Praetor van den Ring van *Winterswijk*.

Ds. ABBING, Pred. te *Groenlo*, Scriba.

Ds. GOOSZEN, Pred. te *Eibergen*, Quaestor van dien Ring.

DOETINCHEM vakant. Zie Nov. 1834.

DIDAM staat vakant te worden. Zie Dec. 1834.

DOESBORGH ééne Predikantsplaats staat vakant te worden. Zie Jan. 1835.

BREEDEVOORT. Zie Jan. 1835.

's HEERENBERG. Zie Jan. 1835.

BOMMEL.

DEIL EN ENSPEIJK vakant. Zie Dec. 1834.

HARDERWIJK.

PUTTEN, den 3den Nov. De Kerkenraad van wege het Ministerie van Eeredienst kennisgeving ontvangen hebbende, dat, bij besluit van Z. M. van den 17den Oct. No. 75. ter vervulling der vakature in de Gemeente alhier, door het Emeritaat van haren Leeraar Ds. A. KETZ veroorzaakt, in deszelfs plaats benoemd was, de Wel Eerw. Heer T. VERMAASEN, Pred. te *Aalsmeer*, is heden, onder voorzitting van den Consulent, Ds. C. C. CALLENBACH, Pred. te *Nijkerk*, ingevolge bijgevoegde bepaling, overgegaan, om voornoemden Leeraar Ds. VERMAASEN, naar Kerkenorde te beroepen.

PUTTEN, den 8sten Nov. Heden ontving de Kerkenraad berigt, dat Ds. VERMAASEN zich verpligt gevonden heeft, voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping te bedanken. Dus blijft

PUTTEN vakant.

ELBURG. Zie Oct. 1834.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

Het Klassikaal Bestuur van *'s Gravenhage*, bestaat voor het Jaar 1835, uit de volgende Leden:

Praeses. C. L. VAN DEN BROEK, Pred. te *'s Gravenhage.*

Assessor. A. LENS, Pred. te *'s Gravenhage.*

Scriba. F. DE WILLIGEN, Pred. te *'s Gravenhage.*

Secundus. J. J. ROOZEBOOM, Pred. te *'s Gravenhage.*

Ge-

Gecommitteerden:

J. J. DENIER VAN DER GON, Pred. te *Naaldwijk*.

J. H. SOLI, Pred. te *'s Gravensande*.

J. D. SCHUURING, Pred. te *Delft*.

H. WOERMAN, Pred. te *Delft*.

De Heer G. DE GROOT, Lid van den Raad en Ouderling te *Delft*.

Secundi:

R. O. AITTON, Pred. te *Monster*.

G. VAN SCHELLE, Pred. te *Loosduinen*.

W. S. JANSEN, Pred. te *Delft*.

M. N. J. HOLTZER, Pred. te *Wassenaar*.

De Heer D. VAN HOEITSVELD, Wethouder en Ouderling te *Delft*.

Aan SIMON JAKOBSZ. SOL, Lidmaat der Gemeente te *Scheveningen*, is, na gehouden Examen, op den 26sten Sept. 1834, door het Klassikaal Bestuur van *'s Gravenhage*, eene acte van toelating tot het staan naar den post van Catechiseermeester, ter hand gesteld.

DE LIER, den 9den Febr. Onze hartelijk geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. HOEK, is op den 1sten dezer overleden. Hij bereikte den ouderdom van ruim 70 jaren. Gedurende 45 jaren was hij in de dienst van het Evangelie werkzaam, zoo in de Gemeenten van *Zuilen*, *Waddingsveen* en *Arnemuiden*, als onder ons. Eenvoudig en opregt genoot hij de achting van allen, die hem kenden. Lang zal zijne nagedachtenis bij ons in zegening blijven. — De eerste beurt na het overlijden is waargenomen, door den Wel Eerw. Heer J. J. DENIER VAN DER GON, Pred. te *Naaldwijk*, die daartoe door de familie was aangezocht. Zijn Wel Eerw. had tot tekst, *Num.* XX: 29*a*. *Toen de gansche vergadering zag, dat Aäron overleden was, zoo beweenden zij Aäron.*

H. H. Proponenten worden ernstig verzocht, zich met *gefrankeerde* brieven te adresseren; de Kerkenraad, behoudt zich echter voor, om, des verkiezende, een' Predikant te beroepen. Dus is LIER vakant.

MONSTER, den 14den Jan. 1835. De Wel Eerw. zeer gel. Heer H. W. BENJER, rustend Pred. van deze Gemeente, en sedert den tijd van zijn Emeritaat ook nog in dezelve woonachtig, vierde heden avond, zijn Eerw. daartoe door onzen dienstdoende Predikant, den Wel Eerw. zeer gel. Heer R. O. AITTON, afgestaan, den dag, waar op hij, vijftig jaren geleden, de bediening van het Evangelie aanvaard had, in de Gemeente van *Garderen op de Veluwe*, naar aanleiding van 2 *Cor.* I: 12.

VOORBURG staat vakant te worden. Zie Oct. 1834.

ROTTERDAM.

BERKEL EN RODENRIJS. Ten einde vergeefsche aanzoeken van Heeren Kandidaten te voorkomen, berigt de Kerkenraad dezer Gemeente, dat dezelve voornemens is, om, na expiratie van het *annus gratiae*, gelijk altoos, ook nu wederom, door het beroepen van eenen Predikant, in de alhier bestaande vakature te voorzien. — En strekt dit berigt tevens tot antwoord aan die Heeren, welke reeds om eene Predikbeurt verzocht hebben.

VLAARDINGEN staat vakant te worden. Zie October 1834.

RHOON EN PENDRECHT staat vakant te worden. Zie Jan. 1835.

BERKEL EN RODENRIJS vakant. Zie Jan. 1835.

SCHIEDAM. Zie Jan. 1835.

LEI-

LEIDEN.

Het Klassikaal Bestuur van *Leiden* is voor 1835 zamengesteld als volgt:

J. A. PRUIJSERS, Praeses.

A. VERWEIJ, Assessor.

W. M. KOOIJ, Scriba, Quaestor, Correspondent van de Boekzaal, en Ontvanger der Vakatuurpenningen.

Sec. J. D. STETTEROGGE, te *Valkenburg*.

W. F. C. VAN LAAK, te *Oudshoorn*.

Secundus. W. P. R. BOUMAN, te *Voorhout*.

P. SCHOENMAKERS, te *Nieuwveen*.

Secundus. H. VAN SCHEIJK, te *Langeraar*.

L. M. LOBRY, te *Zwammerdam*.

Secundus. G. TOEKAMP LAMMERS, te *Hazerswoude*.

J. VAN HARDERWIJK, te *Katwijk aan Zee*.

Secundus. M. A. G. VORSTMAN, Theol. Doct. te *Katwijk aan den Rhijn*.

Ouderling Prof. J. H. VAN DER PALM.

Secundus. Prof. J. BAKE.

SASSENHEIM, den 28sten Jan. 1835. De Kerkenraad alhier, door vrijwillige bijdragen der Gemeente, in de gelegenheid gesteld, om de Weduwe van wijlen onzen Leeraar, H. G. VAN DEN ES, schadeloos te stellen voor hetgeen haar van wege het *annus gratiae* toekwam, met het genot eener vrije woning tot Mei 1836; verzocht alzoo handopening tot het doen eener nieuwe beroeping; en deze verkregen hebbende, vergaderde dezelve op heden, in tegenwoordigheid van den tweeden Consulent, Ds. W. M. KOOIJ, zijnde de eerste Consulent door het droevig verlies, dat hij leed, door het afsterven zijner jeugdige echtgenoot, daarin verhinderd; en formeerde dezelve de volgende nominatie:

DD. W. P. R. BOUMAN, Predd. te *Voorhout* en *Koge*.

Kage. W. H. KOOIJ, te *Warmond.* H. BAKKER, te *Noordwijk aan Zee.* J. G. WANROOIJ, te *Herkingen.* B. BRUINS, te *Herwaarde* en *St. Andries.* A. C. MEYERS SCHOLTE, te *Noordwijkerhout.* J. A. THOMSEN, te *Westervoort.* J. C. A. VAN DEN SIEPKAMP, te *Oosterwolde.* C. A. W. F. OVERHOF, te *Oud-Loosdrecht.* J. LEM, te *Numansdorp.* J. F. MARGADANT, te *Rosendaal.* H. BERKENBOS, *aan de Meern.*

Waarvan op het zestal geplaatst werden:

DD. BOUMAN, KOOIJ, BAKKER, WANROOIJ, VAN DEN SIEPKAMP en BRUINS.

En op het drietal:

DD. BOUMAN, KOOIJ en BAKKER.

Waaruit met algemeene stemmen beroepen werd. Ds. W. P. R. BOUMAN, Pred. te *Voorhout* en *Kage*, welke deze beroeping, in afwachting der vereischte goedkeuringen, aannam.

VOORHOUT, den 8sten Febr. Onze Leeraar, W. P. R. BOUMAN, deelde ons heden het berigt mede eener door hem ontvangene beroeping, naar de Gemeente van *Sassenheim*, en kondigde ons tevens aan, dat hij deze beroeping, onder inwachting der vereischte goedkeuringen, had aangenomen. Zoodat

VOORHOUT EN DE KAAG staat vakant te worden.

H. H. Kandidaten worden verzocht, geene aanvrage tot het verkrijgen van predikbeurten te doen, aangezien de Kerkenraad zich reeds tot een zeker getal bepaald heeft; terwijl de Heeren, welke op hunne brieven nog geen antwoord mogten ontvangen hebben, verzocht worden, dit algemeen Berigt, als bijzondere kennisgeving aan te merken.

LEIDERDORP vakant. Zie Dec. 1834.

WOERDEN. Zie Dec. 1834.

BENTHUIZEN staat vakant te worden. Zie Jan. 1835.

DORD-

DORDRECHT.

Ingevolge het besluit van Z. M. van den 27sten Dec. 1834, N°. 84., is het Klassikaal Bestuur van *Dordrecht* zamengesteld uit de Heeren:

G. VAN KOOTEN, Praeses, Pred. te *Dordrecht*.

A. C. KONSWINKOEL, Assessor, Pred. *te Dordrecht*.

J. G. VELTMAN, Scriba, Pred. te *Dordrecht*.

Secundus: H. J. SPIJKER, Theol. Doct., Pred. te *Dordrecht*.

Gecomm: P. LEESEKAMP, Pred. te *Brandwijk*.

Secundus: J. E. C. DE WIJS, te *Alblasserdam*.

A. P. VAN GRONINGEN, Pred. te *'s Gravendeel*.

Secundus: J. C. SMELTSER, Pred. *Klaaswaal*.

J. J. NEUMAN, Pred. te *Sliedrecht*.

Secundus: N. VAN STEENBERGEN, Pred. te *Papendrecht*.

W. J. OUDEGEEST, Pred. te *Schelluinen*.

Secundus: W. JANS, te *Giessen Oudkerk*.

P. C. STRUICK, Ouderling te *Gorinchem*.

Secundus: H. KUIPERS VAN MEERDERVOORT, lid van den Raad en Oud-Ouderling, te *Dordrecht*.

SINT ANTHONY-POLDER, den 21sten December 1834. Heden maakte onze Leeraar P. T. M. VAN LEEUWEN, ons het droevig afsterven bekend, van de Hoog Welgeboren Vrouwe, MARIA ELISABETH MARGRITA, Gravinne van *Limburg Stierum Noordwijk*, geboren Baronnesse VAN SLINGERLANDT, Ambachts-Vrouwe dezer plaats.

HARDINXVELD, den 11den Januarij 1835. Heden vierde onze Leeraar, de Wel Eerw. en zeer geleerde Heer, W. VAN GENDT DE LEEUW, met ons gedachtenis van zijne, in deze Gemeente, vervulde 25 jarige Evangelie-dienst, predikende naar aanleiding van *Ps*. CXV: 12. *De Heere is onser gedachtig geweest.* Deze feestreden, afgewisseld door gepaste gezangen, dankzeggingen en gebeden, maak-

maakte op de talrijke, ook van elders, zaamgevloeide menigte, eenen diepen indruk, verhoogde het godsdienstig gevoel, en versterkte den liefdeband die Leeraar en Gemeente verbindt.

OTTOLAND EN NEDERBLOKLAND, den 14den Jan. 1835. De Kerkenraad ontvangen hebbende van wege Z. M. den Koning, eene Nominatie, bestaande uit de Heeren Kandidaten tot de H. Dienst: H. GREVE, L. VAN HAEFTEN, C. MOOT en H. A. LAAN, heeft uit dezelve op heden, in tegenwoordigheid van den Consulent der Gemeente, Ds. G. VERBEEK, Pred. te *Goudriaan*, tot Leeraar verkozen, den Wel Eerwaarden Heer H. A. LAAN, Kandidaat tot de H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*.

GOUDA.

WADDINGSVEEN, den 8sten Febr. 1835. Heden maakte onze Leeraar, Ds. A. C. VAN MEDIK THIEME, in de voorafspraak zijner Leerrede, over *Gen.* V: 24. *Henoch wandelde met God, en hij was niet meer, want God nam hem weg.*, het overlijden bekend, van den Wel Eerw. zeer gel. Heer JACOBUS HOEK, Pred. te *Lier*, in den ouderdom van 70 jaren. Van *Zuilen*, bij *Utrecht*, tot ons overgekomen, in Dec. 1790, was hij, tot in het voorjaar van 1795, in onze Gemeente, een getrouw, ijverig en achtingwaardig Leeraar.

BRIELLE.

KORENDIJK, den 8sten Feb. 1835. Onze Leeraar, Ds. E. B. SWALUË, gaf ons heden berigt, dat hij in den loop der vorige week, eene beroeping had ontvangen naar de Gemeente van *Goes*, en dezelve in beraad had genomen.

GEERVLIET. Zie Jan. 1835.

NIEUWENHOORN vakant. Zie Jan. 1835.

NOORD-

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

Door Z. M. zijn, bij besluit van den 27sten Dec. 1834, N°. 84., op nieuws benoemd, in het Klassikaal Bestuur van *Amsterdam:* tot Scriba, Ds. I. PRINS, Secundus Ds. F. H. VAN BERCK COLENBRANDER, Predd. te *Amsterdam.*

Tot Gecommitteerden: Ds. S. D. DE KEIZER, Sec. Ds. J. KORTENHOEF SMITH, Predd. te *Amsterdam*, en Ds. D. SCHIFF, Pred. te *Weesp*, Sec. Ds. H. J. CALKOEN, Pred. te *Sloterdijk.*

Tot Ouderling, de Heer B. HOOFTS, Ouderling bij de Nederduitsche Gemeente, Secundus, Jonkheer P. J. CLIFFORD, Ouderling bij de Engelsche Gemeente te *Amsterdam.*

SLOTERDIJK, den 25sten Jan. 1835. Heden had er in deze Gemeente eene belangrijke plegtigheid plaats, Een Israëliet, oud 23 jaren, die reeds eenen geruimen tijd het Godsdienstig onderwijs genoten had, en wiens belijdenis door den Kerkenraad dezer Gemeente, met goedkeuring was aangehoord, werd door den H. Doop in de Christelijke Kerk ingelijfd. — Onze Leeraar H. J. CALKOEN, sprak bij die gelegenheid over *Matth.* XXVIII: 19 en 20. Deze Leerrede, de Doop zelf, en de toespraak aan den Gedoopte gedaan, maakten niet alleen op hem, maar op *alle* aanwezigen eenen diepen indruk.

AMSTERDAM, (Engelsche Gereformeerde Kerk) den 26sten Jan. 1835. Gelijk in de vorige maand reeds het overlijden van een onzer Leeraren, den Wel Eerw. Heer A. B. MACKEY, in het algemeen gemeld is, zoo willen wij er nu nog bij voegen, dat zijn Eerw. overleed op deszelfs terugreize van *Rotterdam* herwaarts, naar welke stad

hij

hij zich in de vorige maand had begeven, met het voornemen, om van daar, tot herstel zijner sedert eenigen tijd kwijnende gezondheid, naar *Engeland* te gaan.

Gemelde onze geliefde Leeraar was in *Schotland* geboren, en werd aldaar tot Kandidaat tot de H. bediening des Evangelies opgeleid en toegelaten. In den jare 1818 kwam hij hier te lande, en wel als hulpprediker van den nu wijlen Wel Eerw. zeer gel. Heer WILLEM CARP, Theol. Doct. en Pred. bij de Engelsche Gereformeerde Gemeente te *'s Gravenhage;* na wiens overlijden en de daarop gevolgde suppressie dier Kerk, hij in onze Gemeente eenigen tijd de dienst waarnam voor onzen toenmaligen Leeraar, den Wel Eerw. Heer WILLIAM BROWN NIVISON; tot hij eindelijk, toen deze zijn ontslag in die hoedanigheid verkregen had en naar zijn vaderland terug gekeerd was, tot deszelfs opvolger beroepen, als zoodanig geordend en bevestigd werd op den 30sten Nov. 1823.

Gisteren, zijnde de eerste zondag, nadat het sterfelijk deel des overledenen was ter aarde besteld, predikte voor ons onze nog overgeblevene Leeraar, de Wel Eerw. en zeer gel. Heer ALEXANDER MAC-INTOSCH, Theol. Doct., naar aanleiding van *Openb.* XIV: 13. *En ik hoorde eene stemme uit den hemel, die tot mij zeide: schrijft, zalig zijn de dooden, die in den Heere sterven van nu aan; ja zegt de Geest, opdat zij rusten mogen van hunnen arbeid, en hunne werken volgen met hen.* En, onze aandacht bepalende bij de vereischte hoedanigheden van hen, die in den Heere sterven, en bij hetgeen hunne zaligheid uitmaakt, beschreef zijn Wel Eerw. ons tevens, de achtingswaardige hoedanigheden van zijnen overledenen Ambtgenoot, en vermaande ons voorts tot de navol-

volging van hen, die door geloof en langmoedigheid de beloften beërven. Dus is

AMSTERDAM (Engelsche Gemeente) vakant. Doch de handopening tot het doen eener beroeping is reeds verleend.

THAMEN AAN DEN AMSTEL. De beroeping van Ds. VAN ITERSON, heeft de Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring reeds weggedragen.

KORTENHOEF, den 15den Febr. Onze Leeraar, Ds. H. VAN GRIETHUYSEN, ontvangen hebbende de Koninklijke collatie en Kerkelijke beroeping tot Predikant te *Putten* op de *Veluwe*, heeft ons heden bekend gemaakt, zich verpligt te gevoelen, dezelve op te volgen. Dus

KORTENHOEF staat vakant te worden.

HAARLEM.

Ingevolge van Z. M. Besluit van den 27sten Dec. l. l. N°. 84., bestaat het Klassikaal Bestuur van *Haarlem* dit jaar uit de volgende Leden, met derzelver Secundi:

Praeses, A. J. BERKHOUT, Pred. te *Zaandijk*.

Assessor, D. HUPKENS, Pred. te *Heemstede*.

Scriba, J. W. C. TENCKINCK, Pred. te *Oost-Zaandam* en Quaestor.

Secundus, G. TER WEEME, Pred. te *West-Zaandam*.

Gecommitteerden:

J. S. VAN STAVEREN, Pred. te *Haarlem*.

P. A. VAN DER LAAN, Pred. te *Krommenie*.

A. HOFFMAN, Pred. te *Velzen*.

G. JELGERSMA, Pred. te *Wormerveer*.

M. N. BEETS, Oud-Ouderling te *Haarlem*.

Secundi:

C. HACKE, Pred. te *Haarlem*.

J. W. VAN STAVEREN, Pred. te *West-Zaandam*.

M. P. MEELBOOM, Pred. te *Haarlem*.

W. WINDGETTER, Pred. aan de *Koog*. En H. J. VAN RUMRLO HOLST, Ouderling te *West-Zaandam*.

Als Correspondent van de Boekzaal en Gecommitteerde tot de ontvangst der Vacatuurpenningen, voor den Ring van *Zaandam* fungeert de Scriba, en Ds. P. H. NAHUIS, voor den Ring *Haarlem*.

BENNEBROEK, den 26sten Oct. 1834. Onze Leeraar H. HENNY, maakte ons heden bekend, het afsterven van den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. H. WEIJERS, Pred. te *Beverwijk*, die van 10 Nov. 1816, tot 19 Oct. 1830, het Evangelie der zaligheid, in ons midden met onvermoeiden ijver verkondigde. Algemeen was de aandoening, toen onze tegenwoordige Leeraar, naar aanleiding van 1 *Cor.* III: 22, ons bij dit treffend sterfgeval bepaalde, en door eene hartelijke toespraak, ons opwekte om de lessen der levenswijsheid, de vermaningen, waarschuwingen, raadgevingen en vertroostingen des Evangeliums, gedurende veertien jaren, ons trouwhartig medegedeeld, te blijven betrachten.

OOSTZAAN, den 11den Jan. 1835. Onze Leeraar, H. J. HOMBRINK, mogt heden, de vervulling gedenken van zijne 25 jarige Evangelie-dienst, zoo in de Gemeente van *Moerkapelle* en *Zegveld*, als sedert eenige jaren onder ons, naar aanleiding van *Ps.* CXVIII: 14. *De Heere is mijne sterkte en Psalm: want Hij is mij tot heil geweest.* De gebeden door zijn Wel Eerw., bij deze gelegenheid, uitgestort, om voortdurende gezondheid, kracht, lust en opgewektheid in zijn dienstwerk, een rijken zegen op hetzelve, en om den bloei en opbouw dezer Gemeente, worden van den verhoogden Heere der Gemeente, genadiglijk verhoord, tot zijne blijdschap en vreugde, en tot heil dezer Gemeente!

BE-

BEVERWIJK vakant. Zie Nov. 1834.

ALKMAAR.

Het Klassikaal Bestuur van *Alkmaar* is, voor het jaar 1835, aldus zamengesteld:

Praeses: A. PIERSON, Pred. te *Alkmaar*.
Assessor: F. L. DER KINDEREN, Pred. te *Alkmaar*.
Scriba: A. VAN VLOTEN, Pred. te *Alkmaar*.
Secundus: W. R. VEDER, Pred. te *Heilo*.

Leden:

R. J. KONING, Pred. te *Limmen*.
J. MAASEN, Pred. te *Nieuwe Niedorp*.
A. R. MAURER, Pred. te *Groot Schermer*.
T. G. SCHOMAKER, Pred. te *Noordzijpe*.
Mr. J. A. KLUPPEL, President van de Regtbank en Ouderling te *Alkmaar*.

Secundi:

D. J. WOLTERBEEK, Pred. te *Alkmaar*.
L. MAAGH COSTERUS, Pred. te *Noordscharwoude*.
J. POTHOFF, Pred. te *Driehuizen*.
B. A. VAN KETEL, Pred. te *St. Maarten*.
B. ABBRING, Ouderling te *Alkmaar*.

SCHOORL, GROET EN KAMP staat vakant te worden. Zie Jan. 1835.

ZUIDZIJPE. Zie Jan. 1835.

HOORN.

Bij besluit van den 27sten Dec. ll., N°. 84, zijn door Z. M. benoemd, tot leden van het Klassikaal Bestuur van *Hoorn*:

De Ridder J. VAN SLOGTEREN, Pred. te *Hoorn*. Praeses.

De Heeren:

O. VAN TRICHT, Az., Pred. te *Enkhuizen*. Assess.
JAQUES DOZIJ, Pred. te *Hoogkarspel*. Scriba.
C. STEENHAUER, Pred. te *Oost- en Westblokker*.
J. H. BRDEKHOFF, Pred. te *Medemblik*, en

J. BERKHOUT, Wethouder en Ouderling te *Hoorn*, tot Leden: welke thans, met de Heeren, J. HESS, Pred. te *Venhuizen*, en G. DOEDES, Pred. te *Medemblik*, het Klassikaal Bestuur van *Hoorn* uitmaken.

MIDWOUDE. De Kerkenraad alhier, brengt ter kennis van de Eerw. Heeren Kandidaten tot de H. Dienst, dat zij nog tot 10 Maart zich zal onledig houden met de ontvangst van brieven. Terwijl men dan zal overgaan tot het doen eener meer bepaalde keuze, uit het getal der zich aangemeld hebbende Heeren, om op het beroep te laten prediken.

OOST- EN WESTBLOKKER, den 8sten Feb. 1835. Heden morgen berigtte ons onze Leeraar, Ds. C. STEENHAUER, het overlijden van den Wel Eerw. zeer gel. Heer G. OUTHUIS, laatst Pred. te *Minnertsga* in *Friesland*, voorheen Leeraar alhier, en van den jare 1797 tot 1799, de Gemeente door leer en leven voorgelicht hebbende. Bij vermelding van 's mans, meer dan gewone, kundigheden; werd des Leeraars toespraak besloten met eene ernstige opwekking, om dien voorganger zegenend te gedenken niet alleen, maar tevens de onzekerheid van het sterven aan die gedachtenis te verbinden, tot aankweeking van geloof en godzaligheid, om eenmaal onstraffelijk te kunnen staan in de toekomst des Heeren.

MIDWOUDE vakant. Zie Sept. 1834.

EDAM.

MONNIKENDAM. Zie Dec. 1834.

ZEELAND.

Volgens Koninklijk Besluit van 27 Dec. 1834, Zee-

N°. 84. bestaat het Provinciaal Kerk-Bestuur van *Zeeland*, sedert den 1sten Jan. 1835, als volgt:

President, Ds. F. PLEYTE, Pred. te *Zierikzee*.

Secretaris, Ds. A. J. SNOUCK HURGRONJE, Theol. Doct., Pred. te *Middelburg*.

Leden:

voor de Klassis van *Middelburg*:

Ds. H. M. BOUVIN, Pred. te *Koudekerke*.

Sec. Ds. J. J. VAN DEINSE, Pred. te *Middelburg*.

Voor de Klassis van *Zierikzee*.

Ds. F. PLEYTE, Pred. te *Zierikzee*.

Sec. Ds. C. DE VISSER, Pred. te *Tholen*.

Voor de Klassis van *Goes*:

Ds. G. BLAAUBEEN, Pred. te *Goes*.

Sec. Ds. J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, Pred. te *Wolfaartsdijk*.

Voor de Klassis van *IJzendijke*:

Ds. C. MEEUSE, Pred. op *den Hoek*.

Sec. Ds. J. V. G. VAN HOEK, Pred. te *Aardenburg*.

Als Ouderling, de Heer L. LANKHORST VAN WEMELDINGEN, Oud-Ouderling te *Goes*.

Sec. de Heer Mr. J. DE BAKKER, Officier bij de Regtbank en Oud-Ouderling te *Goes*.

MIDDELBURG.

Het Klassikaal Bestuur van *Middelburg*, is voor deze jare 1835, aldus zamengesteld:

Praeses, Ds. H. M. BOUVIN, Pred. te *Koudekerke*.

Assessor, J. J. VAN DEINSE, Pred. te *Middelburg*.

Scriba, Ds. P. VAN RADEN, Pred. te *Middelburg*.

Secundus, Ds. G. WALLER, Pred. te *Middelburg*.

Gecommitteerden.

Leden:

Ds. B. LOOZE, Pred. te *Oost-Zouburg*.

Ds. M. J. VAN NIMWEGEN, Pred. te *Vlissingen*.

Ds. G. WALLER, Pred. te *Middelburg*.

Ds. J. RENIER, Pred. te *Veere*.

De Heer C. VAN UIJE, Oud-Ouderling te *Middelburg*.

Secundi:

Ds. P. STEENMEIJER, Pred. te *Ritthem*.

Ds. P. J. ZIJNEN, Pred. te *Vlissingen*.

Ds. J. GRIMS, Pred. te *Serooskerke*.

Ds. W. TERNOOY APEL, Pred. te *Vlissingen*.

De Heer A. BROUWENAAR, Oud-Ouderling te *Middelburg*.

Voorts is Ds. P. VAN RADEN, Pred. te *Middelburg*, Quaestor van het Klassikaal Bestuur van *Middelburg*; ontvanger der vakatuurpenningen, en correspondent van de Boekzaal.

MIDDELBURG, den 19den Jan. 1835. De Wel Eerw. zeer gel. Heer ABRAHAM MOOLENAAR, Pred. te *Sneek*, heeft de beroeping naar deze Gemeente, onder inwachting der vereischt wordende Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen, aangenomen.

ZIERIKZEE.

ZIERIKZEE, den 23sten Jan. 1835. Het Klassikaal Bestuur van *Zierikzee*, bestaat, volgens Besluit van Z. M., van 27 Dec. 1834, N°. 84, voor dezen jare, uit de volgende leden:

Ds. F. PLEYTE, Pred. te *Zierikzee*, Praeses.

Ds. C. DE VISSER, Pred. te *Tholen*, Assessor.

Ds. G. C. DROOGLEVER FORTUIN, Pred. te *Zierikzee*, Scriba.

Ds. J. B. BARENBRUGH, Pred. te *Zierikzee*, Sec. Gecommitteerden.

Ds. G. J. DE WITT, Pred. te *Brouwershaven*.

Ds. A. H. BLAAUW, Pred. te *Zonnemaire*.

Ds. J. B. BARENBRUGH, Pred. te *Zierikzee*.

Ds. B. KAM, Pred. te *Dreischor*.

Mr.

Mr. H. A. VAN IJSSELSTEIN, Ontvanger, Ouderling te *Zierikzee.*

Sec. G. H. SCHUTTER, Pred. *Oosterland.*

N. K. E. VETTEN, Pred. te *Renesse* en *Noordwelle.*

H. M. H. VAN OOSTERZEE, Pred. te *Elkerzee.*

A. HEIBLOM, Pred. te *Noordgouwe.*

Jonkheer W. D. DE JONGE, Oud-Ouderling te *Zierikzee.* Lid van de Prov. Staten.

GOES.

Het Klassikaal Bestuur van *Goes*, is, volgens benoeming van Z. M., voor dit jaar zamengesteld uit de navolgende Leden:

Praeses. G. BLAAUBEEN, Pred. te *Goes.*

Assessor. J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, Pred. te *Wolphaartsdijk.*

Scriba. D. A. BUYT, Pred. te *Nisse.*

Secundus. Dr. W. L. VAN OOSTERZEE, Pred. te *Goes.*

Leden:

Dr. W. L. VAN OOSTERZEE, Pred. te *Goes.*

P. J. LANDSKNEGT, Pred. te *Wissekerke.*

A. B. HAGEN, Pred. te *Heinkenszand.*

J. MEERBURG SNARENBERG, Pred. te *Kattendijke.*

H. M. VAN DER BILT VAN KLOETINGEN, Oud-Ouderling te *Kloetingen.*

Secundi:

J. H. WARTJOUW, Pred. te *Kats.*

G. KAMERMAN, Pred. te *Kloetingen.*

W. VAN GULPEN, Pred. te *'s Gravenpolder.*

K. J. VAN DRIEL, Pred. te *Bieselingen.*

Mr. J. C. VAN DER MEER MOHR, Advokaat en Oud-Ouderling te *Goes.*

GOES, den 31sten Jan. 1835. Ds. A. RUTGERS VAN DER LOEFF, voor de alhier op zijn Wel Eerw. uitgebragte beroeping bedankt hebbende, vergader-

 de

de wederom de breede Kerkenraad, den 21sten dezer, tot het maken van een nieuw twaalftal, waarop geplaatst werden:

DD. E. B. SWALUE, Th. Dr. Predd. te *Korendijk*. A. C. DE JONGH, Th.Dr. te *Waardenburg* en *Neerijnen*. N. E. ERNST VETTEN, te *Renesse* en *Noordwelle*. J. AB UTRECHT DRESSELHUYS, te *Wolphaartsdijk*. D. A. BUIT, te *Nisse*. H. M. C. VAN OOSTERZEE, te *Elkerzee*. J. RADEMACHER SCHORER, te *Harderwijk*. J. M. DOORENBOS, te *Wapserveen*. K. J. VAN DRIEL, te *Bieselingen*. J. A. JANSSEN, te *St. Anna ter Muiden*. B. KAM, te *Dreischor*. en G. J. DE WIT, te *Brouwershaven*.

Daaruit is den 24sten daaraanvolgende het zestal gemaakt, hetwelk bestond als volgt:

DD. E. B. SWALUE, J. A. JANSSEN, A. C. DE JONGH, H. M. C. VAN OOSTERZEE, G. J. DE WIT en J. AB UTRECHT DRESSELHUIS.

Den 28sten dito het navolgende drietal:

DD. J. A. JANSSEN, H. M. C. VAN OOSTERZEE en E. B. SWALUE.

Zijnde daaruit op heden beroepen, Ds. E. B. SWALUE, Th. Dr. Pred. te *Korendijk*.

IJZENDIJKE.

SCHOONDIJKE vakant. Zie Jan. 1835.

UTRECHT.

UTRECHT.

MIJDRECHT vakant. Zie Januarij 1835.

VRIES-

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

GOUTUM EN ZWICHUM, den 18den Jan. 1835. Heden hadden wij in de voormiddag Godsdienstoefening het genoegen, dat onze Leeraar, J. M. SNETHLAGE, gedachtenis vierde van zijne 25 jarige Evangelie dienst onder ons; predikende over *Gen.* XXXII: 10*a*. Vroeger had zijn Wel Eerw. bijna den tijd van 8 jaren, de dienst in de Gemeente van *Hijlaard* en die van *Oenkerk* vervuld. Dankbaar aan God voor het langdurig bezit, bidden wij Hem tevens, dat wij ons nog lang in het bezit en de dienst van dezen onzen Leeraar en vriend mogen verblijden.

GARIJP, den 1sten Februarij, 1835. Nadat Ds. T. VAN BERKUM, Pred. alhier, door het Klassikaal Bestuur van *Leeuwarden* behoorlijk was ontslagen, op den 29sten Januarij bevorens, heeft zijn Eerw. afscheid genomen, met eene Leerrede over *Joan.* XV: 8. Zoodat nu

GARIJP, SUAMEER EN EERNEWOUDE is vakant geworden.

LEEUWARDEN staat vakant te worden. Zie October 1834.

HARLINGEN.

LANGERHOU en SCHETTENS vakant. Zie Sept. 1834.

SNEEK.

SNEEK. Een onzer Leeraren, Ds. A. MOOLENAAR, die op den 4den Januarij l. l. aan de Gemeente bekend maakte, dat hij eene beroeping had ontvangen naar de Gemeente te *Middelburg*, en zich

 ver-

verpligt had gevonden, om dezelve in beraad te nemen, gaf ons berigt, dat hij, na overleg, besloten had, die roeping op te volgen. Dus

SNEEK staat vakant te worden.

OOSTHEM, den 8sten Febr. 1835. Nadat onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer T. VAN BERKUM, Pred. te *Garijp*, e. a. de beroeping alhier had aangenomen, en de vereischte Kerkelijke en Koninklijke approbatiën waren verkregen, werd zijn Wel Eerw. heden onder ons bevestigd. De Consulent dezer Gemeente, de Wel Eerw. Heer R. RODENBURG, Pred. te *Ylst*, hield de bevestigingsrede over 1 *Kor.* IV: 1—5. Des namiddags sprak de bevestigde zijne intree-rede uit, over *Efez.* VI: 19.

DOKKUM.

AKKERWOUDE EN MURMERWOUDE, den 8sten Februarij 1835. Op den 30sten der vorige maand, werd onze Gemeente in diepe droefheid gedompeld, door het afsterven van haren waardigen en geliefden Leeraar, H. PENNINGA, JZ. Eene langdurige sleepende ziekte nam hem van ons weg, in den ouderdom van ruim 30 jaren en 4 maanden, nadat hij ruim 6 jaren alhier het Evangelie der zaligheid ons met lust en ijver had verkondigd. In het laatste jaar zijns levens verhinderde hem echter zijne kwaal, om het woord der waarheid ons van den predikstoel te verkondigen, zijnde in dien tijd door zijne Ringbroeders en door onderscheidene zijner vrienden van elders, uit liefde voor hem de dienst alhier waargenomen. Hij laat eene diep bedroefde Weduwe en een zoontje na, nog te jong om het verlies eens vaders te beseffen, voor welke het *annus gratiae* door den Ring zal worden waargenomen. Heden betrad

daar-

daartoe ook, reeds de Wel Eerw. zeer gel. Heer F. BEKIUS, Pred. te *Damwoude*, c. a., als eerste Consulent den predikstoel, en bepaalde onze aandacht bij deze voor ons smartelijke gebeurtenis, naar aanleiding van *Joan.* II : 11*b*. Dus is

AKKERWOUDE EN MURMERWOUDE vakant.

METZLAWIER EN NYAWIER. Zie Oct. 1834.

ENGWIERUM. Zie October 1834.

EE. Zie December 1834.

OVERIJSSEL.

DEVENTER.

ALMELO vakant. Zie Nov. 1834.

GRONINGEN.

GRONINGEN. Het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen* heeft, in deszelfs Vergadering op den 20sten Jan. j. l., den Heer HENDRIK DE COCK, dus verre gesuspendeerd Predikant te *Ulrum*, van zijne dienst als Predikant in de Nederlandsche Hervormde Kerk, *namens de Algemeene Synode*, afgezet.

Het Provinciaal Kerkbestuur voornoemd vindt zich verpligt, allen, die in de waarheid belang stellen, plegtig te verzekeren, dat de door onberadenen ijver te verre vervoerde man, omtrent wien de handhaving van wet en orde gemelden maatregel heeft noodzakelijk gemaakt, door geen Kerkelijk Bestuur, om zijne gevoelens, maar alleen om zijn verkeerd gedrag is veroordeeld geworden.

GRONINGEN.

Ten gevolge der benoemingen, door Z. M. gedaan

daan bij Hoogstdeszelfs besluiten van den 20sten Dec. 1833. N°. 28. en den 27sten Dec. 1834. N°. 84. is het Klassikaal Bestuur van *Groningen* voor het jaar 1835. aldus zamengesteld:

D. HENDRIKSZ, Pred. te *Groningen*, Praeses.
J. E. WINTER, Pred. te *Zuidhorn*, Assessor.
J. P. A. WINTGENS, Pred. te *Groningen*, Scriba.
M. GOEVERNEUR, Pred. te *Groningen*, Secundus.
Gecommitteerden:
K. O. NIEWEG, Pred. te *Marum* en *Noordwijk*.
G. W. STUIVINGA, Pred. te *Hoogezand*, Sec.
A. TEBBENS VAN DER ZUUK, Pred. te *Middelbert*.
J. BAKKER, Pred. te *Sappemeer*, Sec.
C. MEIJER, Pred. te *Visvliet*.
H. TIMMER, Pred. te *Garwerd* en *Oosthem*, Sec.
P. BOELES, Pred. te *Noorddijk*.
C. H. VAN HERWERDEN, Th. Dr. Pred. te *Groningen*, Secundus.
Jonkh. O. J. QUINTUS, Ouderling te *Groningen*.
Prof. J. F. VAN OORDT, Oud-Ouderling te *Groningen*, Secundus.

GROOTEGAST EN DOEZUM. Voor deze vakante Gemeente is, op den 23sten Jan. l. l., ingevolge uitgebragte collatie, tot Predikant beroepen, de Heer J. WOLDRINGH, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*, welke die beroeping heeft aangenomen.

WINSCHOTEN.

ZELLINGEN vakant. Zie Julij 1834.

BELLINGWOLDE, oudste Leeraarsplaats vak. Zie Nov. 1834.

APPINGEDAM.

GODLINZE. Zie Dec. 1834.

MIDDELSTUM.

OOSTERNIELAND, den 11den Jan. 1835. Nadat de Kerkelijke en Koninklijke approbatiën wa-

waren ingekomen op de beroeping van den Heer P. SCHELTES VAN GENNEP, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Friesland*, tot Pred. te *Oosternieland* en *Oldenzijl*, zoo heeft op heden de bevestiging van denzelven alhier plaats gehad.

De Bevestiger en Inzegenaar, de Heer P. SPANDAW, Pred. te *Zandeweer*, tweede Consulent, (wegens ziekte van Ds. J. BRAAK, eerste Consulent,) predikte over 2 *Cor.* V: 14. De Bevestigde had tot tekst *Philipp.* I: 8—11.

ULRUM vakant. Zie boven onder *Groningen*.

NOORD-BRABAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*, is, bij formele uitspraak, gedaan in de buitengewone Vergadering van den 10den Dec. l. l., op HENDRIK PETER SCHOLTE, Pred. te *Doeveren*, *Genderen* en *Gansoijen*, toegepast Art. 58. 3. d. des gerevideerden Reglements, op de uitoefening van Kerkelijk opzigt en tucht voor de Nederlandsche Hervormde Kerk.

'SHERTOGENBOSCH.

'SHERTOGENBOSCH staat vakant te worden. Zie Dec. 1834.

VUGHT staat vakant te worden. Zie Dec. 1834.

BREDA.

BERGEN OP ZOOM, den 4den Jan. 1835. Gelijk van tijd tot tijd plaats heeft, zoo werd ook op den 2den dezer, door acht manschappen van het Garnisoen alhier, na ontvangen onderwijs bij onzen Leeraar, Ds. J. G. VORSTMAN, de belijdenis der Christelijke Godsdienstleer afgelegd, en zij daarop tot leden der Hervormde Kerk aangenomen. — Onder deze was er één, J. J. MEIJER,

aan wien op heden de H. Doop plegtig door zijn Eerw. werd bediend, terwijl onze andere Leeraar, Ds. J. SMIJTEGELT VAN DER HOEK, bij die gelegenheid predikte over de betrekking, in welke de Doop ons tot JEZUS CHRISTUS brengt, en de verpligting, die daaruit voor ons voortvloeit, naar *Rom.* VI: 3 en 4.

LAGE ZWALUWE. Zie Nov. 1834.

HEUSDEN.

DOEVEREN, GENDEREN EN GANSOIJEN vakant. Zie hier boven onder *Noord-Braband.*

DRENTHE.

ASSEN.

VEENHUIZEN, den 11den Feb. 1835. Op den 8sten dezer, is te *Groningen* aan eene uitteerende ziekte, in den ouderdom van 26 jaren overleden, Ds. H. POHLMAN, Kandidaat tot de H. Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, en adjunct van den Predikant bij de Protestantsche Gemeente alhier.

MEPPEL.

Volgens het besluit van Z. M. van den 27sten Dec. 1834, N°. 84, zal het Klassikaal Bestuur van *Meppel*, over het jaar 1835, zamengesteld zijn, uit de volgende Leden en Secundi:

W. H. FOLCKERS CRANSSEN, Pred. te *Dwingelo*, Praeses.

J. P. P. CLINGE, Pred. te *Vledder*, Assessor.

C. ALBERTI, Pred. te *Ruinerwold*, Scriba.

J. HOMAN, Pred. te *Kolderveen*, Secundus.

Gecommitteerden:

J. LULOFS, Pred. te *Meppel.*

L. SCHURKING, Pred. te *Zuidwolde.*

J.

J. BUISMAN TEN WOLDE, Oud-Ouderling te *Meppel.*
Secundi:
H. VAN HEIJNINGEN, Pred. te *Meppel.*
J. M. DOORENBOS, Pred. te *Wapserveen.*
W. BROCADES, Ouderling te *Meppel.*
Terwijl in dit en het volgend jaar als Praetor en Quaestor van den Ring van *Meppel*, en als ontvanger der vakatuurpenningen zal fungeren:
W. H. FOLCKERS CRANSSEN, Pred. te *Dwingelo*, tevens Correspondent van de Boekzaal; en
H. VAN HEIJNINGEN, Pred. te *Meppel*, Scriba.

KOEVERDEN.

Ingevolge Z. M. besluit d. d. 27 Dec. 1834, bestaat het Klassikaal Bestuur van *Koeverden* voor dezen jare 1835, uit de volgende Leden:
W. SCHELTENS, Pred. te *Oosterhesselen*, Praeses.
H. VAN LAAR DINCKGREVE, Pred. te *Sleen*, Assess.
C. N. LAMPING, Pred. te *Dalen*, Scriba.
H. C. SCHOLTEN, Pred. te *Schoonbeek*, Sec. Scr.
Gecommitteerden:
C. H. PELINK, Pred. te *Koeverden.*
J. P. AMSHOF, Pred. te *Emmen.*
J. SLINGENBERG, ontvanger en Oud-Ouderling te *Koeverden.*
Secundi:
J. J. STRATING, Pred. te *Roswinkel.*
J. W. LIEFTINCK, Pred. te *Odoorn.*
B. SLINGENBERG, Burgemeester en Ouderling te *Koeverden.*

LIMBURG, *enz.*

MAASTRICHT (Waalsche Gemeente) staat vakant te worden.

WAAL-

WAALSCHE KERK.

VOORBURG vakant.
NYMEGEN vakant. Zie Mei 1834.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

'S GRAVENHAGE, den 8sten Febr. 1835. Onze beroepen Leeraar, J. BRESTER, werd heden onder ons in de H. dienst bevestigd, door den Hoog Eerw. Hoog gel. Heer A. DES AMORIE VAN DER HOEVEN, Hoogleeraar te *Amsterdam*, met eene Leerrede over *Matth.* XIII: 13. *Gij dan hoort de gelijkenis van den zaaijer.* De Bevestigde aanvaardde des avonds zijn dienstwerk, predikende over 1 *Cor.* II: 2. *Want ik heb niet voorgenomen iets te weten onder u, dan Jezus Christus, en dien gekruisigd.*

HAARLEM
WADDINGSVEEN en } vakant.
MOORDRECHT
FREDERIKSTAD AAN DEN EIDER vakant. Zie Jan. 1833
BOSKOOP vakant. Zie Aug. 1834.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

BREDA vakant. Zie Aug. 1834.
'S GRAVENHAGE. Zie Sept. 1834.
WILDERVANK EN VEENDAM vakant. Zie Dec. 1834.
ZUTPHEN. Zie Jan. 1835.

HER-

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

EMDEN, den 27sten Jan. De Wel Eerw. Kerkenraad heeft heden, uit eene, te voren gemaakte, groote nominatie van Predikanten, en, ter vervulling der bestaande vakature in de Gemeente, ontstaan door het overlijden van haren oudsten Leeraar, C. PANNEKOEK, het navolgende zestal geformeerd: DD. F. H. HESSE, Predd. te *Midlum*, in *Reiderland*. P. BUISMAN, te *Theezinge*. B. H. LEEDING, te *Weener*. C. W. WIJGHGRAM, te *Buitenpost*. G. RÖSING, te *Norden* en *Bargebuhr*. E. H. SIKKES, beroepen Pred. te *Oldersum*.

OLDERSUM. Uit een gemaakt drietal van de Eerw. Heeren Kandidaten: E. H. SIKKES, ad interim de dienst in de tweede standplaats alhier waarnemende, H. GARNERUS en W. JANSSEN, na te *Emden* op de nominatie gepredikt te hebben, is door de Wel Ed. Achtbare Magistraat dier Stad, als Patroon dezer Heerlijkheid, de eerstgenoemde beroepen, die zulks ook volgaarne aangenomen, en ook reeds de confirmatie van het Hooge Koninklijke Consistorium verkregen heeft; weshalve zijn Wel Eerw. eerstdaags in een Coetus Contractus, pro Ministerio, staat geëxamineerd te worden.

CAMPEN. Onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. P. GEELVINK, is reeds tot ons overgekomen, en staat eerlang tot gewoon Herder en Leeraar onder ons bevestigd te worden.

FREEPSUM. Stemgeregtigden alhier, hebben, ter vervulling der bestaande vakature, eene nominatie gemaakt van DD. S. J. SEEBENS, Pred. te *Groot-*

Borssum, U. E. BAKKER, te *Grootwolde*, en den Kand. M. HERBORG, die er thans op de nominatie prediken.

RIJSUM, den 24sten Jan. Heden overleed onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer P. VAN MARK. Als Kandidaat bij den Oostvrieschen Coetus, werd zijn Wel Eerw. te *Hamswerum* beroepen, en, na een verblijf van drie jaren, in 1790, onder ons. Meermalen was zijn Wel Eerw. in de gelegenheid, naar elders te kunnen vertrekken. Wij beweenen zijn gemis, met eene hoog bejaarde weduwe en drie nageblevene kinderen. Vrijdag daaraanvolgende werd het lijk plegtig ter aarde besteld, en hield bij die gelegenheid de Lijkrede, de naburige Leeraar, de Wel Eerw Heer E. J. GOLJENBOOM, Pred. te *Upleward*, ter nagedachtenis van den overledenen, en ter opwekking van onze dankbaarheid voor het langdurig genot van de dienst diens bekwamen mans, en dat vooral te toonen, met zijne leer en lessen godvruchtig op te volgen. Dus is RIJSUM vakant.

DITSUM vakant. Zie Aug. 1834.

KREITS SIJNODE DUISBURG.

SCHERMBEEK eene Predikantsplaats vakant. Zie Jan. 1831.

GARTROP vakant. Zie Oct. 1832.

CORRESPONDENTIE.

Men zal successivelijk plaatsen de ingezonden Dichtstukjes, getiteld:

Aan bedroefden, enz.

Ver-

Verdraagzaamheid.
De Dauw.

Aan *de gedachten over de woordenwisseling van* MARIA *met* JEZUS *op de bruiloft te Kana*, zal insgelijks eene plaats worden ingeruimd.

Doch het Dichtstukje *op de herstelling van den Prins van Oranje*, hoe welgemeend, heeft geene genoegzame dichterlijke waarde, om te worden geplaatst.

De Redactie.

BERIGTEN.

De ondergeteekende Quaestor van het Klassikaal Bestuur van *Leiden* verzoekt, dat Kerkeraden, Kerkvoogden of Kerkmeesters, welke verzuimd hebben op den 1sten Maart 1835, de Klassikale Quoten over dit jaar te voldoen, dezelve ten spoedigste aan hem *franko* te doen geworden, onder adres van den Boekverkooper VAN BENTEM, te *Leiden*, bij wien de kwitantien voorhanden zijn.

W. M. KOOY.

De Quaestor der Weduwen-Beurs van de Amsterdamsche Classis verzoekt de Heeren Emeriti Predikanten Leden en Buiten-Leden dezer Beurs, om hunne Contributien *vrachtvrij*, en uiterlijk in de maand April aanstaande, aan hem te bezorgen. — En de vrouwen *weduwen* belanghebbende bij dit Fonds, om hare *uitdeeling* uit hetzelve, gedurende de maand Mei te doen ontvangen, ten zijnen huize op de Keizersgracht, tusschen de Rhee- en Beerenstraten, N°. 534. te *Amsterdam*.

H. WEYLAND.

De Kerkenraden en Kerkvoogden der Hervormde Gemeente, onder het Klassikaal ressort van *Edam*, welke hunne Quoten over dit jaar 1835, nog niet hebben betaald, worden bij deze aangemaand, om dezelve vóór den 15den Maart vrachtvrij te bezorgen aan den Ondergeteekenden, alzoo deze, volgens bekomene aanschrijving, is verpligt, aan den Quaestor-Generaal van de algemeene Hervormde Sijnode op te geven die Gemeenten, welke dan nog niet aan hunne verpligting hebben voldaan.

Ook worden de Kerkenraden voornoemd, bij deze verwittigd, dat, volgens Sijnodaalbesluit van den 12den Julij 1832, in dit jaar 1835, voor het eerst, eene telling van Lidmaten van iedere Gemeente aan de huizen moet geschieden, en verzocht, het getal derzelve aan den Ondergeteekenden franko op te geven vóór den 1sten April aanstaande; alsmede of er ook van de Hervormden tot de Roomsch-Katholijken zijn overgegaan, of van deze tot ons zijn overgekomen, in 1834.

Eindelijk wordt den Kerkenraden herinnerd hunne verpligting, om, volgens het hun bekende Sijnodaal besluit, in de maand Maart of April, de collecte te doen voor het Fonds der Noodlijdenden, en de ingezamelde gelden, vóór den 15den Mei aanstaande, franko te bezorgen aan den Ondergeteekenden.

Scriba en Quaestor van het Klassikaal Bestuur van *Edam*,
W. BOOMKAMP.

In de Hervormde Gemeente van *Alkmaar* wordt gevraagd een Catechiseermeester en Krankbezoeker,

met

met de noodige vereischten, en voorzien van goede getuigschriften, op een vast tractement van *f* 400,— 's jaars, waartoe de ijver der Gemeente bezig is een vast Fonds te vestigen. Adres in persoon of met *vrachtvrije* brieven, aan den Wel Eerw. Heer D. J. WOLTERBEEK, Pred. te *Alkmaar*, Secretaris der Commissie.

ZIERIKZEE, den 31sten Jan, Predikanten bij de Hervormde Gemeente dezer Stad hebben wederom het genoegen, erkentelijk te melden, dat ten behoeve van het Fonds ter opbouwing eener nieuwe Kerk, is ontvangen:

Van Ds. H. J. KROM, Pred. te *Willemstad*, *f* 30,—

— Ds. G. BENTHEM REDDINGIUS, Pred. te *Assen*, voor den Ring van *Koeverden*, - 38,45½

Van Ds. B. FIJNEBUIK, Pred. te *Zoutelande*, twee Nap. Coupons, Amsterdamsche Administratie, verschenen den 1sten Jan. 1835. L. 25. à *f* 11,53. het stuk, zijnde - 23,06

In naam van het Ministerie,

F. PLEYTE.

Een Kandidaat voor de H. dienst biedt zich, op aannemelijke voorwaarden, aan, ter waarneming van de geheele of gedeeltelijke werkzaamheden, voor een bejaard of ziekelijk Predikant, zullende hij minder op het salaris, dan op den persoon acht geven. Adres met *vrachtvrije* brieven, onder de Letters Y. Z., aan de Uitgevers dezer, de Erven D. ONDER DE LINDEN en ZOON, te *Amsterdam*.

Een Kandidaat tot de H. dienst zag zich gaarne in de gelegenheid gesteld, onder billijke voorwaarden, de geheele of gedeeltelijke dienst waar te nemen voor eenen bejaarden of zwakken Predikant, Adres met gefrankeerde brieven, onder Letter Z., bij den Uitgevers dezes.

Men heeft weder eenige Schoolberigten tot de volgende maand moeten uitstellen.

LETTER-NIEUWS.

VAN HET

ALGEMEEN CHRISTELIJK

ZONDAGSBLAD

zijn in de maand Februarij *verzonden aan de inteekenaren:*

Blad 6. Zondag 1 Feb.	Inhoud:	De Heer doet smarte, en Hij verbindt; Hij doorwondt, en Zijne handen heelen.
Blad 7.	Zondag 8.	Zijt met ootmoedigheid bekleed!
Blad 8.	Zond. 15.	Een woord over het afleggen van Belijdenis.
Blad 9.	Zond. 22.	Wij zijn Rentmeesters van God.

Benevens de Lijst van uitgekomen Boeken in *Januarij*.
Op Zondag 1 Maart, verschijnt Blad 10. Inhoud: Alzoo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij er zijnen eeniggeborene Zoon aan gegeven heeft.

Om velen aan te sporen, zich dit stichtelijk Blad aan te schaffen (waarvan de prijs bij inteekening, per Blad

slechts

slechts 5 Cents bedraagt) blijft de inteekening als nog opengesteld bij alle Boekhandelaars in het Rijk, en bij den Uitgever, G. IJPMA, te *Franeker*.

De Erven Wed. F. G. Onder de Linden, Boekhandelaars te *Amsterdam*.

Hebben dezer dagen verzonden hunne nieuwe Lijst voor Heeren Boekverkoopers, der prijzen van *Bijbels*, *Testamenten* met en zonder *Psalmboeken*, alsmede van de Evangelische *Gezangen*, zoo als dezelve in alle soorten *ongebonden* en *gebonden*, door hen worden afgeleverd.

J. H. den Ouden, Boekhandelaar te *Amsterdam*, geeft uit en heeft verzonden:

I. D. MOLENAAR, Hervormd Leeraar te *'s Gravenhage*. Des Christens denk- en handelwijs, ten aanzien zijner volmaking. Leerreden naar *Philip.* III : 12—14. *f* 0.25.

II. D. A. DETMAR, thans Predikant te *Ede* bij *Arnhem*. *Gods vrijmachtige genade aan een zondaar verheerlijkt; of echt verhaal van zijne eerste levensjaren, krachtdadige verandering in zijn jeugd*, enz. in eenige Brieven, aan een vriend medegedeeld. Derde Druk. *f* 0.80.

III. MEINARDUS MEINERS, laatst Gereformeerd Leeraar te *Workum* in *Friesland*. Drietal Leerredenen, bevattende de goede Belijdenis van den Heere JEZUS CHRISTUS, van zijn Koningrijk voor PILATUS; in twee Leerredenen, en de woorden, die JEZUS dood zijn voorafgegaan, benevens 's Heilands sterven, in een Leerrede. *f* 0.75.

IV. P. S. BARON VAN ZUILEN VAN NIJEVELD. BAZUIN *tot* VERGADERING *der* UITVERKOORNE. *f* 0.30.

De Ondergeteekende alom verkrijgbaar gesteld hebbende, het Prospectus van een Werk, bij Inteekening en Maandelijksche afleveringen uit te geven, getiteld: *Geschiedkundig Woordenboek over het Vaderland*, door G. ENGELBERTS GERRITS, *onder medewerking*

van

van onderscheidene Vaderlandsche Geschied- en Letterkundigen, durft zich met eenen algemeenen bijval van het Vaderlandminnend Publiek vleijen, wijl voorzeker zulk een werk wel de voorkeur zal verdienen boven de menigvuldige vreemde, zoogenaamde Magazijnen, welke niet zelden voor elken opregten Nederlander ergerlijke artikelen bevatten.

Het aangekondigde Werk beschrijft, in eene alphabetische orde, de Geschiedenis zoo van *Nederland* als deszelfs overzeesche bezittingen, de levensberigten en verdiensten van beroemde Nederlandsche Mannen en Vrouwen, narigten en ophelderingen omtrent Oud-Nederlandsche Zeden, Gebruiken, Kleederdragten, Dischplegtigheden, Drinkgelagen, merkwaardige Gedenkpenningen en Spreekwoorden; kortom alles wat slechts op het Vaderland eenige betrekking heeft.

Ook worden bij dezen alle Vaderlandsche Geschied- en Letterkundigen, die eenige bijdragen voor dit Werk zouden willen leveren, tot medewerking ten vriendelijkste uitgenoodigd, zullende zelfs de kleinste bijdragen met erkentelijkheid worden aangenomen.

Amsterdam, 1 Februarij, 1835.

G. J. A. BEIJERINCK.

De Gebroeders van Cleef, in *'s Gravenhage* en te *Amsterdam*, geven uit en hebben aan hunne gewone Correspondenten verzonden:

Verhandeling over de Komeet VAN HALLEY, hare vroegere verschijningen en de toekomstige in het jaar 1835, tevens inhoudende een overzigt over alle Kometen, wier omloopstijden met meerdere of mindere juistheid zijn bepaald, door F. KAISER, *Mat. et Phil. Nat. cand. observator astr.* aan de Hooge School te *Leiden*, met ééne kaart, den weg voorstellende, welken de Komeet van *Halley*, bij hare toekomstige verschijning, aan den Sterrenhemel zal afleggen; in gr. 8vo. à ƒ 2-40.

Bij den Boekhandelaar W. Brave, Jr. te *Amsterdam*, is van de Pers gekomen, en alom verzonden:

A. VAN HEIJNINGEN, *Bijbeloefening over de brieven van*

van Paulus aan Timotheus, *Titus en Filemon*, 2de Stuk, *f* 2.50.

Idem idem, 2 Stukken kompleet, *f* 4.40.

Nog wordt bij denzelven uitgegeven, het voor de aanstaande Lijdensweken zoo nuttig en belangrijk werkje:

De lijdende Verlosser, een stichtelijk Passieboekje, ten gebruike in de weken voor Paschen, door B. NEBAWEY, à *f* 2.20.

De Boekhandelaar en Boekdrukker J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, debiteert met succes, de in deze dagen zeer belangrijke Werken:

I. M. JORISSEN, *der Christenen Goede Vrijdag*, of kort overzigt van het geheele Lijden en Sterven van onzen Heere JEZUS CHRISTUS. Vierde druk. *f* 1.00.

II. ——— *de Evangelische Wijsheid onzer Vaderen in het Formulier des Heiligen Doops*, nog in gezegend gebruik bij de Hervormden in *Nederland*. Tweede druk. 70 Cents.

III. ——— *de Evangelische Wijsheid onzer Vaderen in het Formulier des Heiligen Avondmaals*, nog in gezegend gebruik bij de Hervormden in *Nederland*. *f* 1.00.

IV. ——— *in den gelukkigen Avond zijns Levens*, door JOHANN ARNOLD HOHN. *f* 2.20.

V. J. A. HERMES, *Handboek tot een Godsdienstig Lees- en Onderwijsboek voor alle Standen*; maar inzonderheid voor de Beschaafde Jeugd van alle Christelijke Kerkgenootschappen, door J. H. L. ROLL, met gegraveerden titel en vignet. *f* 3.00.

VI. A. OCKERSE (Vrouwe), *de Bijbel*, eene bron van Goddelijk Onderwijs voor den Mensch in zijne Dagelijksche betrekkingen, 2 d. met gegrav. tit. en vig. *f* 3.00.

VII. *Overdenkingen aan den Godsdienst geheiligd*, of Opwekkingen tot Deugd en Godzaligheid, 2 deelen kompleet, met gegraveerden titel en vignet. Nieuwe uitgave. *f* 4.00.

VIII. Dr. GERH. FRIEDRICH, *Serene*, of het Meisje, bij hare intrede in de Wereld, tweede druk, met gegraveerden titel en vignet. *f* 1.80.

IX. P. JACOBS, *Nalatenschap van Rosalie van Alben*, met gegrav. titel en vignet. *f* 3.60.

De Boekhandelaars S. de Grebber en J. C. van Kesteren te *Amsterdam*, debiteeren met veel succes:
De tweede druk van de in deze dagen zeer belangrijke Werken, getiteld:

I. *Dagelijksche Oefeningen des Christens*, in de Lijdensgeschiedenis van zijnen Heiland, ten tijde van derzelver Gedachtenisviering, door ALEXANDER DE KONING, in leven, laatst Predikant te *Meppel*, 3 deelen kompleet, waarvan de prijs is, *f* 5.50.

II. *Handleiding omtrent de Leerredenen over de Lijdensgeschiedenis des Heilands*, jaarlijks te houden in de Hervormde Christelijke Gemeente ten platten Lande, door ALEXANDER DE KONING, in leven, laatst Predikant te *Meppel*, één deeltje kompleet, waarvan de prijs is. *f* 1.25.

Bij Broese & Comp., te *Breda*, is ter perse en staat nog korten tijd de Inteekening open op eene *Reize om Kaap Horn, langs de Westkust van Zuid-Amerika, door de stille Zuid-Zee, naar de Philippijnsche Eilanden, en verder door de Chineesche Zee naar Batavia*, gedaan in de jaren 1823 en 1824, met Z. M. Korvet *Lynx*, onder bevel van J. P. M. WILLINCK, thans Kapitein ter Zee, door hem zelven beschreven en met eigen geteekende Platen versierd.

Welkom zal ongetwijfeld bij velen, de uitgave zijn van de Reize des Kapiteins ter Zee WILLINCK, door Zijn Edel Gestr. zelven beschreven, en met een aantal eigenhandig geteekende Platen, het opdoen van onderscheidene Landen en Eilanden voorstellende, verrijkt, en met de noodige onderrigtingen omtrent het aandoen van de Havens, de onderscheidene Vaarwaters, en met één woord, alles wat voor elken liefhebber der wetenschap belangrijk, maar vooral voor Zeelieden, die in het vervolg deze wateren bezoeken zullen, dienstig kan zijn, voorzien, terwijl door den Kapitein-Luitenant G. WILLINCK, Broeder van den Schrijver,

die

die den *tweeden* togt bijwoonde, door een Bijvoegsel uit zijn eigen *Journaal*, het Werk des te belangrijker en vollediger zal worden gemaakt.

Het werk wordt in groot 8vo., met eene duidelijke letter gedrukt, en zal omstreeks 15 vellen of 240 pagina's druks beslaan. *Acht* uitvoerige nette Steendruk-Platen, door den Schrijver zelven geteekend, zullen dit werk worden toegevoegd, en hetzelve de meest mogelijke duidelijkheid bijzetten.

Ieder vel druks van 16 bladzijden zal den Inteekenaren à 12 Cts., en ieder Plaat tegen 20 Cts. berekend worden. Na de sluiting der Inschrijving zal deze prijs een *derde* verhooging ondergaan.

De Naamlijst der Heeren Inteekenaren zal voor het werk geplaatst worden. Men verzoekt deswege de Heeren Inschrijvers vooral om eene *duidelijke* opgave der Namen en Kwaliteiten, op de bij het Prospectus gevoegde Inteeken-Lijst.

Dankbaar voor de aanvankelijk talrijke Inteekening bevelen bovengemelden deze onderneming in de gunstige aandacht van allen, die belang stellen in de Aardrijkskundige Wetenschappen, en in de pogingen onzer Landgenooten, tot derzelver bevordering en uitbreiding in het werk gesteld.

VERMINDERING VAN PRIJZEN.

Bij G. Portielje, te *Amsterdam*, en verder alom, wordt thans voor verminderde prijzen afgeleverd:

I. *Reis in Palestina*, *Sijrië en Egijpte*, door F. R. JOLIFFE, met vele Bijvoegselen en Ophelderingen uit de nieuwste uitlandsche Reisbeschrijvingen verrijkt, en ingerigt tot een nuttig gebruik voor Bijbellezers. Met eene Voorrede van E. F. K. ROZENMULLER. Uit het Hoogduitsch vertaald, met platen en eene kaart van het

het Heilige Land. In gr. 8vo. 2 deelen. In plaats van ƒ 6.10. voor ƒ 3.00.

De Schrijver dezes heeft het Heilige Land genoegzaam met den Bijbel in de hand doorreisd; de oplettende lezer kan hem in dit werk genoegzaam op dezelfde wijze volgen.

Dit werk zal met de op handen zijnde prediking over de Lijdensstoffen, bij vele welkom zijn.

II. J. HAZEU, CNZ. *De mensch*, het bijzondere voorwerp van Gods liefde in leerrijke bespiegelingen, gr. 8vo. met gegraveerde titel en vignet. In plaats van ƒ 3.00. voor ƒ 1.50.

De Schrijver dezes behandeld dit onderwerp van Gods liefde voor den mensch, in zeer doelmatige taferelen uit de gewijde geschiedenis.

Voorts debiteerd de Uitgever met succes:

I. H. G. MOKE, *De Watergeus*, of de Nederlanden onder den Hertog van *Alva*. Uit het Fransch, gr. 8vo. met gegraveerde titels en vignetten, 2 deelen, à ƒ 4.10.

II. P. MOENS, *Zestal Brieven*, over, vooral in dezen tijd, belangrijke godsdienstige onderwerpen, gr. 8vo. ƒ 1.00.

Men leze over deze Brieven de gunstige beoordeeling in de *Vaderlandsche Letteroefening*, N°. 2. van dit Jaar.

I N-

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

ven

Bladz.

MEN-

INHOUD.

MENGELWERK.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor MAART 1835.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 320.
MDCCCXXXV.

De prijs is 30 Cents.

BOEKBESCHOUWING.

DISSERTATIO Theologica inauguralis exhibens Analecta in Epistolam Petri alteram, quam, pro gradu Doctoratus, summisque in Theologia honoribus et privilegiis, in Academia Lugduno-Batava rite ac legitime consequendis, publico ac solenni examini submittet CORN. NIC. DE GRAAFF *ex pago* KOEDIJK *Hollandus, S. S. Ministerii Candidatus, ad diem XIX Decembris* CIƆIƆCCCXXXIII *in auditorio majori.*
Lugd. Batavorum, apud D. du Mortier *et filium* CIƆIƆCCCXXXIII. *IV et* 165 *pag. in* 8*vo. Form. maj.*

Deze Analecta op den tweeden brief van PETRUS verstrekken den Kandidaat DE GRAAFF allezins tot eer, en leveren een aangenaam bewijs op van zijnen goed besteden tijd, van wel verkregene kunde en van zijne geschiktheid, om de Heilige boeken des N. Verbonds letter- en oordeelkundig te verklaren. Hij heeft zich tot deze behandeling niet begeven, zonder daartoe door zijne Meesters aangemoedigd te zijn geworden, en heeft met zedigheid al de hulpmiddelen gebezigd, welke hem ten dienste stonden, en door hem hier ook van tijd tot tijd zijn opgenoemd. Deze zijne proeve is in tweeën verdeeld, daar het eerste deel zijne kritische en ophelderende aanteekeningen behelst, op eenige uit-

 ge-

gekozene en meer moeijelijke plaatsen van dezen brief, en het tweede, de Authenticiteit des briefs, uit uit- en inwendige bewijzen aantoont.

In het eerste, heeft DE GRAAFF zijne krachten beproefd, eerst aan de kritiek in het bepalen der lezing, en vervolgens aan de interpretatie, zoodat telkens de kritiek voorafgaat, en de verklaring volgt, 't geen wij zeer goed keuren.

In de eerste sectie, behandelt hij H. I: 3—11, in de tweede, H. I: 12—21, in de derde H. II: 1—22, en in de vierde komen zijne aanmerkingen voor, over het IIIde of laatste Hoofdstuk.

Vooraf echter deelt hij eene en andere aanmerking mede over de twee eerste verzen, den aanloop of aanvang des briefs behelzende, bij welke gelegenheid hij ook aanneemt, dat πιστις de Christelijke Godsdienst beteekent, dat ἐν δικαιοσύνῃ moet verstaan worden van de Goddelijke menschenliefde, door welke aan zondaren dit voorregt geschonken wordt, terwijl hij echter het woord θεὸς even als σωτηρ tot CHRISTUS brengt, 't geen ons minder zeker voorkomt. In vs. 3, geeft hij de voorkeur aan de varians lectio ἰδίᾳ δόξῃ καὶ ἀρετῇ. Vs. 5, stelt hij voor te lezen: αὐτοὶ δὲ τοῦτο namelijk πράσσετε, maar dat heeft te veel van eene verklaring. Bij de verklaring van de laatste woorden van vers 5, διὰ δοξης καὶ ἀρετῆς, misten wij de overzetting van S. ROBBERTS: *door heerlijkheid en kracht*, d. i. door de verheerlijking van CHRISTUS en zijne magt, om ons zalig te

maken, welke zeker noch strijdig is met de kracht van de woorden en van het voorzetsel, noch met den zamenhang. Vs. 9, vat DE GRAAFF de woorden κλῆσις en εκλογη als hetzelfde beteekenende en dus voor een pleonasmus op.

In de 2de afdeeling, wordt de andere lezing van μελλήσω te regt verworpen, terwijl hij meent dat vs. 26 voor οι ἅγιοι liever enkel ἅγιοι moest gelezen worden.

Door de παρουσιχ χριστου, vs. 16 vermeld, wil DE GRAAFF niet Zijne toekomst, maar Zijne tegenwoordigheid verstaan hebben. Wij vinden dit meer vernuftig dan gegrond. Het was ons aangenaam te vernemen, dat de jeugdige Schrijver ook de *scripta varii argumenti maximam partem exegetici* van KNAPP vergeleken heeft, bij de explicatie van de laatste verzen van H. I, hoewel niet meenende zich geheel met hem te moeten vereenigen. Op vs. 19—21 merkte deze geleerde onze achtens te regt aan: Nos quidem ipsi doctores vestri, nunc firmiora quam ante ac testatiora tenemus vatum oracula de Messia, postquam illa nobis eventu et illustrata sunt et confirmata. Sic etiam vos recte facitis si oraculis his intenti, tanquam candelae quae tenebricoso in loco, quamdiu nox erat (h. e. ante cognitam vobis praesentiam JESU CHRISTI in terris vestramque ad eum ἐπιςροφην) vobis tantisper lucebat, dum dies illucesceret ac lucifer oriretur in montibus vestris, h. e. donec constaret vobis de praesentia JESU CHRISTI et illi vos plane addice-

rotia; id quod jam evenit. Et sane operae pretium faciunt, qui ad vatum praedicta animum advertentes, pleniorem illorum interpretationem ex historia atque eventis (16—18) repetunt. *Quippe hoc vobis inprimis tenendum est, nullum in scripturis vaticinium propriae interpretationis esse* (ne ipsis quidem vatibus in promtu esse interpretationem eorum quae vaticinantur.) *Nam vates plura eloqui non potuerunt, quam quae a Deo illis erant patefacta.* Igitur non est, quod vaticiniorum obscuritatem ante eventum miremini, vs. 19. Coll. 1 *Pet.* I: 10—12."

Vs. 20. zeker is het, dat de uitdrukking ἰδίας ἐπιλύσεως οὐ γίνεται, waarbij STORR *Joh.* X: 35, (οὐ δύναται λυθῆναι) wil vergeleken hebben, bij tegenstelling uit vs. 21 moet verklaard worden, gelijk ook DE GRAAFF in 't oog gehouden heeft. Dat ἰδίας voor *selbstbeliebig: willekeurig* genomen wordt, door sommige, is geheel niet te verwonderen.

Tot de behandeling van H. II overgegaan zijnde (in de derde afdeeling,) doet DE GRAAFF zien, dat hij vs. 2 aan de lezing, ἀσελγείαις de voorkeur geeft boven die van ἀπωλείαις: waarmede wij instemmen, — behoudt in vs. 4 τηρουμένους, waaromtrent GRIESBACH twijfelde, — helt er toe over, om vs. 12 φυσικὰ voor een toevoegsel te houden, (ad sensum tamen parum refert, zeggen wij met CALVYN) — verkiest καὶ φθαρήσονται voor καταφθαρήσονται — terwijl hij met meer grond de eerste woorden van vs. 13, tot de laatste van vs. 12

brengt,

brengt, waartoe zij behooren. Op goeden grond werpt hij de jota uit πλεονεξιαις vs. 14 weg. Vs. 17, wenscht hij, gelijk GRIESBACH, voor νεφέλαι, ὀμίχλαι te lezen, maar dit woord is in het N. T. vreemd, en er is geene noodzakelijkheid tot verandering.

In vs. 18, dat hem veel moeite schijnt veroorzaakt te hebben, werpt hij de praep. ἐν vóór ἀσελγέιαις uit, ja vindt ook dit woord overtollig (dat is toch geen reden genoeg, om het uit te monsteren) en gist, dat de lezing τους ὀλίγως ἀποφευγοντας beter is dan de gewone, omdat zij hem toeschijnt eenen gemakkelijkeren zin op te leveren.

Het is de aandacht van onzen jongen uitlegger niet ontglipt, dat de brief van JUDAS met het geheele Hoofdstuk veel gelijkheid heeft, en met reden heeft hij dus daarvan ook melding en gebruik gemaakt, in de ophelderende aanmerkingen.

In de verklaring van *vs.* 3. οἷς τὸ — νυστάζει lazen wij met meer genoegen: lento gradu ad vindictam sui *Divina* procedit ira, dan: *Nam qui nunc sunt impii, ab eo jam inde tempore poenis et interitui destinati sunt*, als vatbaar voor eene verkeerde toepassing. Beter heeft CALVIN: *quorum judicium pridem non cessat et quorum perditio non dormitat.*

In de verder hier voorkomende doorgaans naauwkeurige toelichtingen, wordt opgemerkt, dat *vs.* 9. het woord Κύριος hier weder van CHRISTUS behoort

 ver-

verklaard te worden, 't geen wij niet meenen te kunnen toegeven, wegens den duidelijken zamenhang. Men leze slechts van *vs.* 4 af voort.

In de kritische aanmerkingen op het laatste (IIIde) *Hoofdstuk*, maakt DE GRAAFF opmerkzaam op de verwisseling van ἡμῶν en ὑμῶν in *vs.* 2. en hij zou wel willen lezen: *en aan het gebod der Apostelen onzes Heeren en Zaligmakers.* Sed a posse ad esse non valet conclusio. Even als SCHLEUSNER, wil hij in *vs.* 3. GRIESBACH navolgen, door er 'εν ἐμπαιγμονῇ in te voegen. Bij *vs.* 7. slaat hij de verschillende lezing gade van ἀυτοῦ voor ἀυτῷ, maar durft hieromtrent niets bepalen, schoon hij er toe overhelt, om achter πυρι, een komma te plaatsen. Wij oordeelen dat CALVYN dit vers zeer goed verklaard heeft. Niet ongepast heeft DE GRAAFF *Hebr.* XII: 26. vergeleken. Dat de παρουσια van CHRISTUS, *vs.* 4. de tegenwoordigheid van JEZUS CHRISTUS uitdrukt tot aan het einde der wereld, houdt DE GRAAFF voor waarschijnlijk. Met goedkeuring vernemen wij, dat hij de wederlegging, door C. VITRINGA gegeven van het dwalend gevoelen, als of PETRUS hier (*vs.* 7.) niet op het vergaan der wereld in het jongste gerigt zou gezien hebben, voldoende vindt; ook hechten wij gaarne ons zegel aan zijne overtuiging, dat de verwachting, waarvan PETRUS in *vs.* 13. spreekt, eigenlijk moet worden opgevat, *si modo recte exponatur.*

Dit een en ander aangestipt hebbende om den Schrijver te overtuigen, dat wij zijne proeve het on-

onderzoek niet onwaardig gevonden hebben, gaan wij over om met een woord, over het *tweede* gedeelte dezer Analecta, te spreken. Hij heeft hetzelve in twee Hoofdstukken en onderdeelen gesplitst. In het *eerste Hoofdstuk* overweegt hij de getuigenissen der oude kerkelijke schrijvers, die hiertoe voor en tegen bijgebragt worden, terwijl hij, in de eerste afdeeling, die beschouwt, welke uit de Vaders *voor* de authenticiteit en het gezag van dezen brief zijn opgegeven, eerst die met vermelding van den naam des Apostels, en daarna de zulke, waarin de plaatsen uit dezen brief, zonder denzelven worden aangevoerd; en in de *tweede* overgaat tot de beoordeeling der bewijsredenen *tegen* de authentie aangevoerd, ook uit het stilzwijgen der vroegste patres afgeleid, en uit derzelver tegenspraak. Na hierop de slotsom opgemaakt en het voor en tegen aangewezen te hebben, zonder te beslissen, overweegt de Schrijver, in het *andere Hoofdstuk*, de inwendige bewijzen, welke aangevoerd zijn of bijgebragt schijnen te kunnen worden, om de authenticiteit of te versterken of te verzwakken.

In de eerste afdeeling wordt opzettelijk onderzoek gedaan, naar de overeenkomst tusschen dezen en den brief van JUDAS, waarin hij zoekt te bewijzen, dat PETRUS na JUDAS zal geschreven hebben en zijn navolger kunnen genoemd worden; welk onderzoek eindigt met de verklaring van ZACHARIAE en HUG, dat hieruit niet tot het onechte van dezen brief kan besloten worden.

De tweede afdeeling is toegewijd aan een naauwkeurig onderzoek, naar de overeenkomst en het verschil des eersten en tweeden briefs van PETRUS, eerst wat betreft de *leer*, en vervolgens wat aanbelangt de schrijfwijze.

Dit is met veel oplettendheid geschied, en men gevoelt het belangrijke daarvan ter verdediging van het eerste of laatste gevoelen, dat beide de brieven al of niet van dezelfde hand zijn, daar er zoo veel kenmerkends in beide voorkomt, en tevens dat het hier opgemerkte schijnt te pleiten voor het Apostolisch gezag; terwijl aan den anderen kant ook geenszins veronachtzaamd is, 't geen een tegenovergesteld gevoelen schijnt te begunstigen.

Na dus met de meeste onpartijdigheid en getrouwheid de zaak voor en tegen beredeneerd te hebben, stelt hij alles nog eens in eene korte tafel ter beschouwing voor, en besluit daarop zediglijk, zoo als wij hier met zijne eigene woorden liefst verkiezen mede te deelen: — Quibus omnibus inter se collatis videatur profecto defensorum Epistolae (totius) quam impugnatorum, causa potior nisi nodum necteret vix solubilem caput illud secundum, nec ab utroque altero divellendum, nec ab imitationis macula purgandum. Sperare autem liceat fore aliquando, ut clarior lux exoriatur. Interim vero donec illa quaestioni affulgeat, hanc rationem (si quidem fas est, in re dubia juvenem suam quoque qualemcunque opnionem modeste in medium afferre) concludendam putem: Non satis esse cau-

sae

sae cur *alteri* Petri Epistolae suus in Canone Librorum Novi Testamenti locus denegetur, quamvis ipsum non aeque facile ac prior tueatur.

Wij voor ons hadden echter wel gewenscht, dat DE GRAAFF zich wat sterker had kunnen uitdrukken; ons althans heeft zelfs ook deze proeve nog meer bevestigd in ons gevoelen, dat er genoegzame redenen zijn, welke (om met Prof. VAN HAMELSVELD te spreken,) aantoonen, dat ook deze tweede brief door PETRUS geschreven is. Dit leert de inhoud en de stijl beide; hij heeft naauw verband met den eersten, volgens 2 *Petr.* III: 1. enz.

Alzoo aan het einde onzer beschouwing gekomen, geven wij allen lof aan den ijver, de naauwkeurigheid en de kunde van den jongen schrijver, verklaren met veel genoegen deze zoo wel bewerkte verstelingen gelezen te hebben, vooral ook omdat hij geene moeite ontzien en van de hem bekende en voor hem verkrijgbare hulpmiddelen, met veel inspanning gebruik gemaakt heeft. Hij zette vooral zijne studie met ijver voort, vervolge het wel ingeslagen pad met het beste gevolg en worde spoedig geplaatst, om met zegen in den wijngaard des Heeren te arbeiden, en zijne medechristenen uit Gods woord te stichten.

De

De HOOGE FEESTEN der Christelijke Kerk in derzelver oorsprong en bestemming. Door F. J. DOMELA NIEUWENHUIS, *Theol. Doct. S. M. C. Te* Leeuwarden, *bij* G. T. N. Suringar, 1834. *VI en* 219 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2.40.

De Heer NIEUWENHUIS betreedt het regte spoor, met van zijnen tijd een nuttig gebruik te maken en zich te oefenen bijzonder in die vakken, welke hem als Evangeliedienaar bekend behooren te zijn. Met reden legt hij zich dus ook meer en meer toe op de kerkelijke geschiedenis en het bestuderen van die werken, welke hem daarin tot handleiding verstrekken kunnen. Zoo heeft hij zich ook aangeschaft het werk van Dr. J. CHR. W. AUGUSTI, *die Feste der alten Christen*, de drie eerste deelen uitmakende van zijne *Denkwürdigkeiten aus der Christlichen Archäologie*, door hem te regt als een Magazijn beschouwd, en maakt gebruik van het nuttig *Zeitschrift fur der Hist. Theologie, in verbinding met der Historisch-Theologischen gesellschaft zu Leipzig*, herausgegeben von Dr. CHRISTIAN FRIEDRICH ILLGEN, ord. Prof. der Theol. zu *Leipzig*. Zelf getuigt hij, dat hij het geschrift van eerstgemelden in zijne ontwikkeling gevolgd is, doch niet als Vertaler, maar als een vrij onderzoeker,

ker, die op zijne wijze mededeelt, het geen hij nederig belijdt, van anderen ontvangen te hebben. (*)

Na eene algemeene beschouwing der feestviering in de oude Christelijke kerk tot inleiding, waarin ook opgave aan het slot gedaan wordt van de bekende verdeeling in drie feestcirkels, heeft hij daarnaar zijne beschouwing ingerigt; zoodat de eerste afdeeling het kersfeest beschouwt, met zijne heilige dagen, de 2de den Paaschcirkel, of de feestdagen toegewijd aan de herdenking van JEZUS dood en opstanding, en de 3de den Pinkstercirkel, of de feestdagen van JEZUS verheerlijking in den Hemel en de grondvestiging van de christelijke kerk. Den oorsprong dezer dagen in de geschiedenis op te zoeken en aan te wijzen, heeft NIEUWENHUIS zich, als eene niet onbelangrijke zaak, ten taak voorgesteld, en ter bevordering eener aangename verscheidenheid, hier en daar uittreksels van oude Homiliën er tusschen gevlochten, die door vreemden en zonderlingen inhoud, of door gemoedelijke hartelijkheid hem schenen uit te munten. Zijn eigen oordeel heeft hij ook van tijd tot tijd, bij voorkomende gelegenheid, medegedeeld en b. v. aangemerkt, dat zijnes achtens, de wijze niet is goed te keuren, waarop de Protestanten gewoon zijn, den (goe-

(*) De Disp. van G. VOETIUS de *Sabatho* et *Festis*, mogen nog wel eens vergeleken worden. Men vindt ze in het IIIde deel zijner *Disput. Theologicae.*

(goeden vrijdag) dag van JEZUS kruisdood door te brengen, maar vuriglijk te wenschen, dat aan den avond van dezen dag eene Godsdienstoefening gehouden worde, *door bijzondere plegtigheden onderscheiden*. Wij kunnen ons daarmede echter volstrekt niet vereenigen, en moeten vragen: welke bijzondere plegtigheden dat dan zouden moeten zijn? Wij achten, dat de Protestant zich wel zorgvuldig wachten moet, om aan Roomsche gebruiken toe te geven, en rekenen het daarom van wezenlijk belang, 't geen de Algemeene Sijnode der Hervormden, omtrent de viering van den goeden vrijdag, wijsselijk bepaald heeft. De Godsdienst ontleent haar glans van het uitwendige niet. God in geest en in waarheid te aanbidden, moet het motto zijn en blijven, ook op alle Godsdienstige feesten der Christenen, of zij wijken van de waarheid af en van de waardigheid der schoone Godsdienst, welke Gods Zoon ons zelf heeft leeren kennen. De noodzakelijkheid van dit vooral in 't oog te blijven houden, blijkt ook waarlijk reeds duidelijk genoeg uit het hier behandelde onderwerp, en met genoegen vernamen wij ook eenige pagina's later, dat zulks ook door NIEUWENHUIS is opgemerkt.

Ter gelegenheid der beschouwing van den grooten sabbath op den zaturdag voor Paschen, ter viering van de wonderbare hellevaart van JEZUS, verwonderde het ons, dat er geheel niet aan gedacht is, om of de uitdrukking ter *helle varen*, of die van PAULUS (1 *Kor.* XV) βαπτισθῆναι

ὑπὲρ

υπερ των νεκρων toe te lichten, daar dit werkje toch niet voor geleerden geschreven is.

Volgens NIEUWENHUIS, zou men bij voorkeur op Pinksteren den doop der bejaarden moeten bedienen, maar hij weet toch zeker dat zulks door de eerste christenen niet in gebruik gebragt is; daar de Apostelen naar het bevel van JEZUS doopten, waar water en personen waren, die verlangden aldus der kerke ingelijfd te worden.

Eene gegronde aanmerking heeft onze jeugdige Nazireeër gemaakt, bij de beschouwing der oudheid omtrent het Paaschfeest, zeggende:

» Het onderwerp van dit feest was, gelijk van zelf spreekt, JEZUS verrijzenis uit het graf: daarom predikten de oude kanselredenaars, gedurende dit gansche heilige tijdvak, doorgaans alleen over Jezus, den gekruisten, en Christus den verrezenen. Hierin volgden zij den raad en het voorbeeld van den grooten Apostel PAULUS: want liever wilden zij, door deze wijze van prediken, den Joden eene ergernis en den Grieken eene dwaasheid zijn, dan door inmenging van ongelijksoortige dingen het feest van deszelfs eigendommelijk kenmerk berooven. Maar juist hierdoor kregen alle Homilien, op dezen dag uitgesproken, eene zekere gelijkvormigheid; die, schoon anders te misprijzen, toch beter is, dan de onderscheidene gezigts-punten, door latere redenaars opgezocht, en toepasselijk uitgebreid: waarbij de hoofdpersoon en de voornaamste gebeurtenis van dezen dag uit het oog

wer-

werden verloren. Ver, zeer ver zij het van mij, door deze aanmerking iemand te willen gispen, die naar zijne overtuiging meent feestelijk te prediken: ook bedriegt hij zich, die uit onze woorden zou willen afleiden, dat de oude Homiliën niet vruchtbaar geweest zijn in verschillende beschouwingen van dezen dag. Immers, eene slechts oppervlakkige inzage overtuigt ons van het tegendeel: maar in het algemeen hield men zich aan de manier, door PAULUS zoo gelukkig gevolgd in het XVde Hoofdstuk van den 1sten brief aan de Corintheren. Daarom werd deze afdeeling beschouwd als de eigenlijke grondtekst voor dit feest: naar aanleiding van denzelven, werden de waarheid en zekerheid van JEZUS opstanding uit de bewaarde getuigenissen gestaafd, en op deze wonderbare gebeurtenis het geloof aan de verrijzenis des vleesches en de vaste hoop des onverderfelijken levens gegrondvest."

Dezelve doet zijn oordeel en zijne zedigheid eere aan. Wij eindigen deze beschouwing met onze goedkeuring over 't algemeen te kennen te geven, over deze proeve, als een bewijs opleverende, dat NIEUWENHUIS de zaken onderzoekt, en toont in de Kerkelijke Geschiedenis geen vreemdeling te zijn, ook zijn wij voldaan over zijnen stijl. Hij ga dus voort met zijn oordeelkundig onderzoek, make zich hoe langer hoe kundiger en stichte in de Gemeente onder Gods zegen veel goeds!

Me-

Memoria JOANNIS VAN VOORST, *Theologiae Doctoris et Professoris, in Academia Lugduno-Batava. Scripsit Discipulus et Successor* W. A. VAN HENGEL. *Lugduni Batavorum, apud* S. *et* J. Luchtmans, *Academiae Typographos.* 8*vo. form. maj. pag.* 84. *Constat* 75 *Cent.*

Is het *Simplex veri sigillum*, men kan dit met regt toepassen, op deze gedachtenisrede van den leerling en opvolger zijnes Hoog Eerw. en Hoog gel. Meesters, aan wien zeer velen veel te danken hebben. Het bewijs van een animus gratus is niet het eenige, hoewel ook dit de lezing veraangenaamt, hetwelk hier doorstraalt, maar ook de zucht om, met de vereeuwiging der nagedachtenis van een man, die in zijn leven het sieraad was van twee beroemde Akademiën, ook tevens algemeen nuttig te zijn en het een en andere te zeggen, dat met zijn ambt bijzonder overeenkomt, en vooral door de studerende jongelingschap niet te zeer in acht genomen en behartigd kan worden. Het is geen encomium, dat ons hier geleverd wordt, maar eene aanwijzing van de wezenlijke verdiensten vooral, die de nakomelingschap nog behoort te blijven erkennen, van eenen man, die door schijnbaar minder te leveren, inderdaad echter veel gepraesteerd en groot nut gesticht heeft. Met te meer genoegen hebben wij deze Memoria gelezen, omdat wij wijlen den geleerden en geoe-

fenden uitlegger vooral van de H. Schriften des Nieuwen Verbonds, zoo van nabij gekend, zijn voortreffelijk onderwijs mede eenige jaren genoten, later menigen brief met hem gewisseld en de eer genoten hebben van, onder andere blijken van achting, ook zijne werken ten geschenke te ontvangen, en aldus ons in staat gesteld bevonden, om veel van het, hier in zekere orde ter herinnering voorgestelde, te beter te beoordeelen en geheel te beamen. Hij was het waardig dat de edele HIERONYMUS DE BOSCH, uit bijzondere hoogachting, onder zijn zeer gelijkend portret, deze regelen gesteld had.

Doctrinae Ernestum celebret Germania lumen,
 Ernestus Belgii VOORSTIUS alter erit.
Cerne salutiferi qui doctus verba Magistri,
 Frugiferas aperit Relligionis opes,
Et tali nutrit studiosam rore juventam,
 Qualis Apostolico debet ab ore legi.

Hij verdiende het, dat de Hoogleeraar VAN HENGEL zich de moeite gaf, om deze gedachtenis te vervaardigen, en het verblijdt ons, dat hij genegene harten gevonden heeft, aan de zulken die in staat waren, om hem eene en andere niet onbelangrijke mededeeling te doen, van welke dan ook hier melding gemaakt is.

Het niet voegzaam achtende, om in bijzonderheden te treden, eindigen wij onze vermelding met den hartelijken wensch, dat het den schrijver gebeu-

steuren moge, nog ettelijke jaren des achtbaren overleden goede voetspoor te betreden; dat ook deze zijne Memoria nut stichten, en dat het door den Heer VAN VOORST gestichte wezenlijk nut, nog eeuwen werken zal.

De achteraan geplaatste aanteekeningen zijn geenszins overtollig te achten, en dienen tot toelichting of verder onderrigt.

HARMONIËN, *naar* A. DE LA MARTINE, *door* Mr. J. WESTENBERG.

Ineffables accords des célestes génies,
Comment, en retrouvant d'humaines harmonies,
Comment ne pas les répèter! —

Te Kampen, *bij* K. van Hulst, 1834. *XII en* 175 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f.* 3.30.

De Heer WESTENBERG heeft voorzeker geene gemakkelijke taak op zich genomen, om de *Harmonies Poëtiques et Religieuses* van den beroemden Franschen Dichter DE LA MARTINE in Hollandsche verzen over te brengen. Zedigljk verklaart hij, in de bewerking dezer gedichten, alle zijne krachten ingespannen te hebben, uit hoogachting voor zijne lezers daartoe genoopt, en verzoekt om, indien zijne taak niet gelukt mogt zijn, zulks te wijten alleen aan zijne mindere bekwaamheid, maar geenszins zijne goede bedoeling te miskennen.

De toewijding is geschied in eenige verzen aan

den Ridder TOLLENS, voor wien hij, schoon in persoon hem niet kennende, eene hooge achting gevoelt, en op wiens oordeel hij met reden een groot vertrouwen stelt.

Ieder dezer zangen is op een schoon blad gekenmerkt door eenige Fransche dichtregelen, daaruit overgenomen, maar niet overgezet. Men zou soms kunnen denken, dat de overzetter geen kans zal gezien hebben, om de weinige regelen goed over te brengen, maar die gedachte verdwijnt als men opmerkt, dat de vertaling ook daarvan in den zamenhang vervolgens voorkomt.

De proeven hier gegeven van de moeite aan deze overbrenging besteed, en van de kunde des Heeren WESTENBERG, welke hier doorstraalt, waren ons aangenaam. Hij is inderdaad menigwerf zeer gelukkig geslaagd en heeft getoond, de beide talen magtig en in de verhevene dichtkunst gansch niet onervaren te zijn. Maar of alle de hier overgebragte dichtstukjes voor het Hollandsch publiek van dat belang en die waarde zijn, betwijfelen wij zeer. Wij vonden er verscheidene zeer schoone couplettèn en regels in, welke niet alleen wegens de fraaije en juiste woorden, maar ook om den zin, verdienen te worden toegejuicht, vooral in den 3den (*onze Dooden*) den 7den, *het Land der Geboorte*, (waarom niet de *Geboorteplek*, die toch eigenlijk bezongen wordt?) en den 13den (*Lofzang aan den Dood.*) Bij voorbeeld:

'tOord, waar herinnering haar draad heeft vastgeweven,
Waar 't eerst geschiedboek van de ziel werd ingeschreven,
Heeft meer belang voor ons, dan 't veld, waar 's noodlots vuist
Het eene rijk verhief, en 't ander heeft vergruisd:
Niets is gering, niets groot! 't hart moet den maatstaf dragen,
Een borst kan, bij den naam van 't nedrigt stulpje jagen,
Terwijl de herder, die langs zuil of praalgraf gaat,
Zijn veldlied neuriet met een afgewend gelaat!" —

Nog een ander:

Triumf dan, ziel, straks vrij van kluister!
Gij trekt ten Hemel naar uw' God!
Daar wordt elk traan een paarl in luister,
Elk vrome wensch een heilgenot!
Daarheen voert gij, bij 't opwaarts streven,
Niets met u uit dit stoflijk leven,
Dan 't geen uw Wezen Godlijks biedt;
Zoo zien we allengs den sluijer dalen,
Naar mate dat de Zon haar stralen,
Bij 't klimmen, op den bergtop schiet.

Maar wij troffen ook verscheidene andere, van veel geringere waarde, waarvan wij echter geene voorbeelden zullen hebben bij te dragen. Gelijk in alle de hier voorkomende eene dichterlijke verbeel-

dingskracht heerscht, zoo zal men die vooral in den laatsten zang opmerken. Sterk en dichterlijk is daarin de wanhoopige SAUL geteekend en men moet ijzen van zijne taal, zoowel als van zijne denkwijze en daad.

Aan dichterlijke vergelijkingen ontbreekt het hier niet, en ze zijn ook in de vertaling zoo veel mogelijk bewaard gebleven. Niet alle zijn echter even juist, en het sentimentele overdrevene moet bij het meer dan oppervlakkig lezen, hier menigmaal hinderen. Het vlugge en vloeijende vermaakt hier, maar zekere stroefheid belet ook soms de goedkeuring in uitdrukkingen. Woorden als: *alsemtoog*, *schatrend weemlen*, *'t zachtbetoovrend golfje in klem zien*, *adem strijkt neer op mijne ziel*, *het gorgelen* (de nachtegaal) *uit der natuur volzaligst smachten en hemelzuchtjes afgeleid! Het gebed van den gevederden Engel*, (het Nachtegaaltje) *dringt beter tot den Hemel door*, en dergelijke meer, kunnen voorzeker op het schoone en wezenlijk verhevene geene aanspraak maken.

Wij voor ons, daar wij dit zoogenaamd verhevene vooral aan den Franschen Dichter wijten moeten, wenschen liever, dat de Heer WESTENBERG eigene en dus oorspronkelijke dichtstukken levere, welke aan ons publiek voorzeker veel aangenamer zullen zijn.

Ten besluite onzer beschouwing, nemen wij gaarne de volgende regels over, uit het dichtstuk: *Het Graf eener Moeder*, welke zeker niet tegen schrijver en vertaler zullen innemen.

Toen

Toen de Eng'lenziel, gehuld in 't kleed der aardsche
vrouwen,
Terug keerde in den schoot des Gods van haar
vertrouwen,
Zacht als het licht der lamp verkwijnt bij 't mor-
genrood;
Toen bouwde ik, aan den voet der teêr beminde altaren,
Haar laatste rustplaats, na een reis van lange jaren,
Haar poort ten leven door den dood!

Daar sluimert, rijk in hoop, de vrouw, wier ster-
vend pogen
Mij nog den zegen schonk met reeds gebroken oogen,
Dat hart, de vorm van 't mijn', die schoot, waar
ik ontstond,
Die boezem, die mij laafde, een bron van teederheden,
Die hand, die 'k heb gevat bij de eerste onzek're
schreden,
Die lippen, die mijn kus verslond!

Daar sluimren zestig jaar', met onvermoeide krachten,
In weldoen doorgebragt, in deugd, in pligtbetrachten,
In onschuld, liefde, en hoop, en vlekkeloos beleid;
Zoo vele opregte beên ten Hemel opgezonden;
Zoo hooge stervensmoed, en zoo veel deugd, verbonden
Ten pand voor eene Onsterflijkheid!

Zoo menig nacht, doorwaakt om lijdenden te hoeden,
Zoo menig bete broods, om de armoê meê te voeden,
Zoo menig bittre traan, aan 's naasten traan gespaard,
Zoo menig heete zucht, gerigt naar bet're streken,
En zoo veel taaî geduld, om een bestaan te kweeken,
Waarvan de kroon was boven de aard'!

En tot wat eind' die deugd?—Opdat een hol in de aarde
Voor eeuwig 't wezen berg' van zoo onschatbre waarde?
Op dat deez' dorre grond zich door haar rif verrijk'?
Op dat het graf gebloemt, dat uit haar stof zal groeijen,
Hier onder mijnen voet, te weliger moog bloeijen?
Daartoe voldeed een weinig slijk?

Neen, om, dien korten poos, in 't aardsche stof te gloren,
Werd wis dit beeld van licht; deze Engel niet geboren!
Die ziel, zoo vast in hoop, in 't uitzigt zoo verheugd!
Neen, vrij ontmoete ons oog den grafsteen onzer braven,
Uw aanblik werkt op ons veel sterker dan de graven,
Gij lost hun raadsel op, o Deugd!

Thans was ik overtuigd, de Godspraak had gesproken,
Ik zag ten Hemel op, het wolkfloers was gebroken,
En mijn eens nevlig hart leide al zijn twijfl'ing af.
Wie zulk een moeder had, is waarlijk te benijden!
Want valle ook 't leven hard, en bitter het verscheiden,
Wie kan er twijflen op haar Graf? —

Geschied- en Letterkundig MENGELWERK *van* Mr. JACOBUS SCHELTEMA, *Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, Lid van het Koninklijke Instituut en andere Maatschappijën van Wetenschap. Zesde Deel. Te* Utrecht, *bij* J. G. van Terveen *en* Zoon, 1834. *VII en* 272 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is* ƒ 2.20.

De Heer en Mr. SCHELTEMA gaat onvermoeid voort, met het opzoeken en leveren van stukken en bij-

bijzonderheden, welke dienen kunnen, om de eer van Nederland, ten aanzien ook van de uitvinding der belangrijke drukkunst, te handhaven.

Het slot willen wij hier overnemen:

»Ik noodig thans den Heer SCHAAB op het ernstigste uit, om zijne gronden voor de geloofwaardigheid van TRITHEMIUS op te geven, en het is alleen, om hem niet af te schrikken, dat ik thans nalaat om aan te wijzen, hoe rijk mijn magazijn van wapenen voorzien is."

»De Heer SCHAAB heeft reeds in zijnen eersten brief aan mij gesproken, dat hij den toegeworpen handschoen zoude opnemen; — dat hij dan nu niet thuis blijve. Ik zal mij geenszins onttrekken en geene dan eerlijke verdedigings-middelen gebruiken."

»Ik wacht hem af met open helm en verzoek alleen, dat hij spoedig opkome. Het is anders zeer wel mogelijk, dat ik met de beoordeeling der waarde van TRITHEMIUS zelf ongevergd zal optreden; ik heb hiertoe te meer lust, als verzekerd van een even kennelijk en luid sprekend, ja algemeen erkend contrast ten opzigte der waarde van JUNIUS en TRITHEMIUS te zullen daarstellen, als ik reeds gegeven heb tusschen KOSTER en GUTTENBERG, en eerlang geven zal, tusschen de Eeuwfeesten te *Haarlem* gehouden, in den jare 1823, en voor *Mentz* tegen den jare 1836 uitgeschreven."

»Ik eindig thans alles met de betuiging, dat het bewerken van deze poging mij zoo aangenaam

 als

» omtrent den waren aard van het *secale cornotum* » (Moederkoorn, *Mutterkorn*) echter tot nu toe in » het onzekere gebleven is, wat men te denken » heeft van zoo vele uiteenloopende berigten om- » trent de uitwerkselen van dit voortbrengsel op » het Menschelijk Ligchaam, wanneer de rogge, » die daarmede ontaard is, hetzij tot voedsel, hetzij » tot geneesmiddel gebruikt wordt, als ook van » hetgeen verhaald wordt van verschijnselen, die » in heete Landen volgen op het gebruik van de » *Maës*, met dergelijk voortbrengsel bezet; zoo » vraagt men:

» Eene Verhandeling, waarin al hetgeen omtrent » dit onderwerp wel bewezen of wel waargenomen » is of worden kan, kortelijk bijeengesteld is, en » daarbij kortelijk aangetoond, welke daar omtrent » verspreide berigten nadere bevestiging vereischen." den zilveren Eerepenning waardig gekeurd werd, met de vrijheid, om van hetzelve, nadat hij het terug ontvangen had, zoodanig gebruik te maken, als hij voegzaam zou oordeelen. Het verwondert ons evenmin, dat hij daarop zijn onderwerp van nieuws ging bewerken, ten einde aan zijnen arbeid eene meerdere volledigheid te geven, om alzoo later een nog beter bearbeid stuk aan het Publiek te kunnen leveren. Niemand zal dit ook vreemd kunnen voorkomen, die hem zelven dus hoort spreken:

» Daar ik, na de inzending dezer Proeve ter beantwoording onderscheidene belangrijke werken leerde kennen, welke ik bij het zamenstellen der-

zel-

zelve had moeten raadplegen, besloot ik, ten volle overtuigd van het gebrekkige en onvolledige van dezen mijnen arbeid, denzelven ter zijde te leggen en niet in het licht te geven."

„Daar er over den aard, de wijze van ontstaan, de oorzaken, den invloed van het Moederkoorn, wanneer dit namelijk onder gezond koorn gemengd is, en over de werkingen van hetzelve als geneesmiddel tot dus verre nog zeer uiteenloopende gevoelens plaats hebben; het Moederkoorn tot veelvuldig onderzoek, verschillende gevoelens en hypothesen aanleiding heeft gegeven; het over het Moederkoorn geschrevene schier geheel in vreemde talen, in niet algemeen zijnde werken, in verschillende tijdschriften en steeds gedeeltelijk behandeld is; daar het voor de wetenschap nuttig is, van tijd tot tijd de verschillende meeningen en al het wetenswaardige omtrent een of ander onderwerp bijeen te verzamelen, tot een geheel te vereenigen en daardoor anderen de beoordeeling en verdere bearbeiding gemakkelijker te maken, heb ik mij, uit overweging van dit een en ander, niet tegen het aanhoudend aanzoek van eenige geneeskundige vrienden hardnekkig willen verzetten en heb ik, na den vorm der Verhandeling eenigzins veranderd, de later mij bekend gewordene werken geraadpleegd en het geheel, vooral het eerste Hoofddeel, op nieuw nagezien en omgewerkt te hebben, wel van voornemen willen veranderen en tot de uitgave besluiten."

GA-

GALAMA heeft deze nu meer volledig bewerkte Verhandeling afgeperkt, in drie hoofdstukken; eerst handelende over de namen, de hoedanigheden, de oorzaken en den waren aard van het Moederkoorn, *vervolgens* over de uitwerkselen van het Moederkoorn op dieren en op het menschelijk ligchaam in den gezonden toestand; en *eindelijk* over de werkingen, die men van het Moederkoorn als *Geneesmiddel* heeft waargenomen.

Met DECANDOLLE, hier ook opzettelijk aangehaald, houdt hij het Moederkoorn voor eene *zwam*, welke onder het geslacht *sciroticum* behoort gerangschikt te worden. Hij schrijft toch in *Hoofdstuk* I.

» Wanneer wij ten slotte nogmaals al de bewijzen overwegen, welke voor en tegen de onderscheidene gevoelens omtrent den waren aard van het Moederkoorn worden aangevoerd, meenen wij overtuigd te zijn, dat hetzelve voor niets anders, dan voor eene zwam gehouden moet worden; dit betuigende, zeggen wij echter volgaarne met CICERO: *nos, qui sequimur probabiliora, nec ultra quam id, quod verosimile occurrit, progredi possumus, et refellere sine pertinacia, et refelli sine iracundia, parati sumus.*

In het *tweede Hoofdstuk* geeft GALAMA *eerst* een overzigt van de tot dus verre op menschen en dieren met het Moederkoorn genomene menigvuldige proeven, en daarna eene opgave van de epidemiën van de verschrikkelijke kriewelziekte, in zoo verre dezelve namelijk gronden opleveren voor het ge-

voe-

voelen, dat het Moederkoorn al of niet voor de oorzaak dezer ziekte moet gehouden worden, om alzoo met eenige zekerheid op te maken de werking van hetzelve op het dierlijk en menschelijk organisme, en het voor- en nadeelige dezer zelfstandigheid, wanneer het koorn, dat daarmede ontaard is, tot voedsel gebezigd wordt. Het resultaat wordt dus opgegeven:

» Uit het door ons en vele anderen bewerkstelligd onderzoek is ons gebleken, dat het M. geene voedende spijs kan opleveren: ofschoon men dan ook niet ten volle mogt willen toestemmen, dat het M. een vergift zij, zoo is het, om gemelde reden, met alle regt, om bij voortduring de daaromtrent bestaande wetten en verordeningen te handhaven."

Van die wetten en verordeningen in *Duitschland* worden de vereischte bescheiden door den Schrijver, in eene noot onder bladz. 139. opgegeven.

De reden, waarom men aan dit ziekelijk voortbrengsel den naam van *Moederkoorn* gegeven heeft, kan men door de noten op bladz. 2 en 142. te vergelijken, gemakkelijk opmaken, maar men leert het ook van zelf opmerken, bij de lezing van het *derde Hoofdstuk*, hetwelk onzes achtens voldoende is, om het nut uit het regte en doelmatig gebruik van het Moederkoorn te verwachten, boven allen tegenspraak te stellen, vooral voor zwangere en barende vrouwen, alsmede in haemorrhagiën en leucorrheën. Wij aarzelen dan ook geen oogenblik om, met den onderzoeklievenden en kundigen Schrijver,

ver, onder de middelen, die de verlossing bevorderen, eene voorname plaats aan het Moederkoorn toe te kennen. Wij eindigen deze onze korte beschouwing, met ons genoegen te betuigen, over de moeite, welke de Heer GALAMA aan deze Verhandeling besteed heeft, en te verklaren, dat hij door dit zijn werk zich verdienstelijk gemaakt heeft.

GESPREKKEN in Sokratischen vorm, door B. T. LUBLINK WEDDIK. *Te* Amsterdam, *bij* G. J. A. Beijerinck, 1834. *XV en* 126 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1.65.

De Eerwaardige Schrijver zegt zelf zediglijk, dat deze gesprekken voor niets anders kunnen en moeten aangezien worden, dan voor eene *eerste* en *zeer onvolkomene proeve*, in hoe verre men geene dadelijke wijsgeerige onderwerpen, op die wijze zoude kunnen behandelen, welke ons door SOCRATES en zijne leerlingen wordt voorgesteld en aanbevolen.

De vijf hier geleverde gesprekken heten: ERASTUS *over het Geluk der Vromen;* JULIUS, *over de ware Grootheid;* KLEON, *over de Dweepzucht;* THEODOOR, *over het beoefenen der schoone Kunsten* en GUSTAAF, *over het huisselijk Leven.* WEDDIK wil niet, dat men eene eigenlijk wijsgeerige behandeling hier zoeken, maar met eene zedelijke zich te vreden zal houden, waartoe dan ook de gekozene onderwerpen wel 't meest geschikt zijn. Onder-

dertusschen zou men zich toch zeer bedriegen, wanneer men nu eene redenering hier verwachtte, welke eene wijsgeerige beschouwing zoude uitsluiten. Men treft hier meer of minder scherpzinnige redekavelingen aan, bij wijze van gesprekken, opzettelijk zoo ingekleed en afgewisseld, om bij de opmerkzamen lezer het doel te treffen, eenigzins ingerigt naar de wijze en den smaak of vorm, vooral van de Xenophontische Απομνημονευματα, van welke de letterkundige echter nimmer het bijzondere oogmerk zal uit het oog verliezen, om namelijk den Griekschen wijzen allervoordeeligst te doen kennen.

Overal is de Schrijver getrouw gebleven aan het oogmerk, om zijnen verlichten grijsaard gunstig te doen uitkomen en zijne jonge vrienden van goeden inborst, maar welke het nog aan genoegzame ervaring en grondige kennis ontbreekt, al langzamerhand in te lichten en tot het, naar zijn oordeel, ware gevoelen, al redenerende en door gedurig te vragen en bedenkingen te maken, te brengen. De *inductie* en de *Ironie* zijn dus hier niet vergeten, zoo min als de *humor* buiten werking gebleven is.

De hoofddenkbeelden van geluk, grootheid, godsdienstigheid, den zachten en heerlijken invloed der schoone kunsten en omtrent den hechten grond van echtelijk heil, zijn zoodanig voorgesteld en ingevlochten, dat dezelve behoorlijk uitkomen, zonder verdrukt te worden, door den invloed der meer kunstmatige inkleeding.

 Van

Van het min Socratische zouden wij hier en daar ook wel een staaltje kunnen aanstippen, maar wij willen daardoor den lezer noch vermoeijen, noch den schijn geven, alsof wij hem de lezing minder zouden aanraden.

Integendeel verklaren wij uit volle overtuiging, dat wij de lezing aan het beschaafd publiek en vooral aan jonge lieden uit hetzelve, zeer aanprijzen; als dikwerf ook het aangename met het nuttige vereenigende. Wij herinneren daarom liever, hetgeen de Schrijver uit de prijsverhandeling van den Heer J. A. BAKKER: *Welke zijn de kenschetsende eigenschappen, door welke de Socratische gesprekken zich onderscheiden*, *enz.* te regt in de Voorrede heeft aangehaald:

» Onze zeden, leefwijze en maatschappelijke in» rigtingen zijn niet meer in eene zoo schoone » harmonie met de Socratische zamenspraak, als » die der Grieken ten tijde van den Atheenschen » wijsgeer. Er zijn thans geene gallerijen of aca» demische tuinen, waarin de burgers en de jon» gelingen zich rondom diegene scharen, door wie » zij de wijsheid wilden geleerd zijn. Een Socrates » zoude in onzen tijd, waarin ieder zoo zeer in » zijne eigene zaken ingewikkeld is, eene vreemde » vertooning maken, indien hij de menschen op de » markten staande hield, om hen met vragen over » de menschelijke natuur, der deugden van het » echte burgerschap lastig te vallen; hij zoude groot » gevaar loopen, van, in plaats van door de jonge

» lie-

» lieden nagevolgd en met aandacht gehoord, door
» hen bespot of uitgelagchen te worden."

» De personen, die in den Socratischen dialoog
» voorkomen, moeten die van onzen tijd zijn, in
» omstandigheden geplaatst, waarin het natuurlijk
» wordt, dat zij zulk een gesprek hebben kunnen
» voeren, men doe dit zonder gezochtheid, en zon-
» der dien toon van ongevraagde en vervelende
» meesterachtigheid aan eenen der sprekers toe te
» deelen. Alles moet, in Socratisch gesprek, zich
» natuurlijk, ongedwongen, duidelijk en verstaan-
» baar voordoen. De scherts zij nog te plat, noch
» te ingewikkeld, terwijl de ironie scherp moet
» wezen, zonder nogtans bijtend te zijn."

Gaarne een paar bladzijden ruim willende over-
nemen, kiezen wij daartoe de volgende, tot een
blijk, hoe de Schrijver, naar de behoefte des tijds,
met voorzigtigheid en waarheidsliefde geschreven
heeft.

De Gr. » Gij hebt het woord *regtzinnig* gebe-
zigd; zoo leer mij, wat gij daar onder verstaat?"

Kl. » Ik verstond steeds daaronder, eene juiste
en zuivere kennis der Christelijke waarheid, ont-
daan van alle menschelijke toevoegselen."

» *De Gr.* Voortreffelijk! volgens uwe bepaling
kunnen dan alle Christenen, wie en waar ook,
regtzinnig zijn; — van waar komt het echter,
dat men zoo gereed is, om velen den naam van
onregtzinnigen te geven?"

Kl. » Men merkt bij eenigen valsche, onjuiste

 of

of geheel onbijbelsche stellingen op; zij, die deze stellingen voordragen, ontwikkelen en verdedigen, verdienen den naam van onregtzinnig."

De Gr. »En wie zijn deze opmerkers en keurmeesters van het geloof?"

Kl. »Het zijn...."

De Gr. »Waarom voleindigt gij niet, lieve vriend? was mijne vraag niet billijk? Heb ik geen regt om hen te leeren kennen en vervolgens nederig te vereeren, die zulk een groot en gewigtig werk hebben ondernomen, als de kennis en onderscheiding is van het ware en valsche geloof? — Of wanneer ik met een vreemd en kostbaar muntstuk naar den veelgezochten goudsmid ga, om de regte waarde van mijnen kleinen schat te weten, dan mag ik vooraf de zekerheid wel zoeken te verkrijgen, of de man inderdaad in staat is, om goud van andere metalen te onderscheiden?"

Kl. »Buiten twijfel!"

De Gr. »Wanneer nu deze zekerheid mij ontbreekt, — wanneer ik, misschien al te ergdenkend, ga vooronderstellen, dat de keurmeester geenen behoorlijken toetsteen heeft, of dat de metalen zoo kunstig zaamgesmolten zijn, dat zijn gescherpt oog hem bedriegen kan, — of, wat het ergste is, dat hij, om mij slechts te vrede te stellen, goud voor geen goud, en geen goud voor goud verklaren zal — indien ik al deze zwarigheden bij mij zelven overweeg, dan moet ik immers, volgens den eisch van mijn gezond verstand, weten,

ten, in hoe verre de keurmeester geschikt is om mij de waarheid te zeggen?"

Kl. »Ik moet u toestemmen en voorzie reeds uwe gevolgtrekking."

De Gr. »Die ik niet voor u verbergen wil: — zij, die het onderscheid tusschen regtzinnig en onregtzinnig willen maken, verklaren zich immers tot regters en scheidsmannen in de geloofszaken?"

Kl. »Dat schijnt zoo."

De Gr. »Wat is nu de eigenschap van eenen regter, in welke betrekking ook?"

Kl. »Kennis, volkomene kennis van het voor en tegen, en daaruit voortspruitende onpartijdigheid."

De Gr. »Gewigtige woorden, *Kleon!* die gij daar hebt uitgesproken. Maar, waardoor zal een regter deze kennis verkregen hebben? — mogelijk, volgens hetgeen wij reeds behandelden, door die onbegrijpelijke, verhoogde, levendige vatbaarheid des gemoeds, door die heilige geestdrift, waardoor men onwillekeurig aangegrepen, en op eenmaal nader bij den Hemel gebragt wordt?"

Kl. »O neen! hij behoeft bovenal een juist en bezadigd oordeel, en eene naauwkeurige kennis van de schuld of onschuld dergenen, die voor zijnen regterstoel gebragt worden."

De Gr. »Derhalve, lieve vriend! moet uw regter eene diepe en juiste kennis dragen van het geschilpunt. — Kan deze kennis dan verkregen worden, wanneer men slechts door een opgewon-

den gevoel geleid is, of zich bewegen en medeslepen laat, door de krachtige en zalvende taal van eenen begaafden redenaar?"

Kl. »Toch niet, dit is mij duidelijk, — maar altijd bestaat voor mij de mogelijkheid, dat er dergelijke lieden zijn, die, volgens eigene gegronde overtuiging en behoefte des harten, zich gedrongen vinden, om de Christelijke waarheid, waar zij aangevallen en verduisterd wordt, te verdedigen."

De Gr. »Gewis, en dit zijn juist de regters der onregtzinnigen; — maar vermeent gij, dat hunne bijzondere overtuiging en deze hunne behoefte des harten, hun reeds volkomen regt verschaffen, om het beslissend oordeel over anderen uit te spreken?"

Kl. »Volstrekt niet, wij zijn straks overeengekomen, dat zij de noodige kennis moeten bezitten."

De Gr. »Dat was ons besluit; en nu zult gij mij wederom toestemmen, dat wij inderdaad deze bewijzen mogen eischen van deze regters in de geloofszaken. — Of, zult gij gedwee en tevreden toezien, als men u eenen geheel onbekenden en vreemden scheidsman opdringt, en daarbij bepaalt: deze moet uw pleit beslissen?"

Kl. »Nimmer, bovenal niet in zaken van het hoogste en heiligste belang."

De Gr. »Alzoo gebiedt uwe reden u, waarde *Kleon!* om zeer voorzigtig te zijn, wanneer gij tot vermeerdering van Godsdienstige kennis uwe leidslie-

lieden zult kiezen. — Gij moet uwe regters leeren kennen, en bovenal onderzoeken, of zij volgens een juist en wel ontwikkeld oordeel hunne uitspraken doen, dan wel met *andere* oogmerken, en niemand kan het u ten kwade duiden, als gij een heilzaam mistrouwen in hen stelt, die zich uw vertrouwen nog niet waardig maakten. — Wij zijn dus reeds zoover, als vrienden, hand aan hand voortgewandeld, maar wanneer gij mij nog eenige schreden wilt vergezellen, vrees ik dat onze eendragt, zoo niet verbroken, dan toch verkoeld zal worden; want ik ga nu verder beweren, dat de meeste dier afzonderlijke Godsdienstige vergaderingen, inderdaad voedsel geven aan menige dwaling, en de dweepzucht onzer dagen sterk bevorderen; — door dit te beweren, spreek ik u in het aangezigt tegen, want gij hebt mij verhaald, dat deze bijeenkomsten nuttig en heilzaam waren; ik beweer het tegenovergestelde. — Waarom, mijn *Kleon!* deze droefgeestige blik op mij geworpen? gij miskent toch mijne liefde tot de waarheid niet, en duidt het mij niet ten kwade, wanneer ik mijne overtuiging rondborstig in het midden brenge?"

Wij moedigen den Schrijver aan, om op den begonnen weg moedig en bedachtzaam voort te gaan, zonder daarmede echter te willen te kennen geven, dat deze manier van onderrigten, welke wij in *Socrates* bewonderen, naar ons oordeel de beste ook voor onzen tijd wezen zou. Men zie slechts den ouden wijsgeer van Athene de kunst af,

 om

om, naar gelange van de personen en omstandigheden, doelmatig te onderrigten.

VADER ANSELMUS; *of het Rozeneiland. Een oorspronkelijk Verhaal. Te* Schiedam, *bij* de Munnik *en* Wijnands, 1834. *VIII en* 286 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is ƒ* 2.30.

Dit verhaal draagt wel de kenmerken van oorspronkelijkheid, en tevens van eenvoudigheid en goede bedoeling. Vader ANSELMUS wordt hier, als een man van edele beginsels, als een goede oude voorgesteld, die geen grooter genoegen kende dan anderen tot nut en vreugde te verstrekken, en die daarom ook, ofschoon hij in de liefde niet gelukkig was, met reden hier geacht, geëerd en ook nog na zijnen dood vereerd werd, vooral op het *Rozeneiland*, te voren zijn eigendom, maar later ook al door hem weggeschonken, om een paar menschen zoo veel te meer aardsche genoegens te verschaffen.

Wat al te zeer gevoelt men, dat men hier een roman leest, en dat het zoo in de werkelijke wereld niet gaat of ook gaan kan, te veel redites komen hier voor om den lezer zijne taak te veraangenamen, de hier geschetste goedheid heeft soms wel eens wat de kleur van onnozelheid; men mist hier niet het hartelijke, maar dat hartige en specerijachtige, waardoor men zulke letterkundige voort-

voortbrengsels behoort te kruiden, men kan het ook het zout noemen, dat in de spijzen niet te karig behoort gemengd te worden, wanneer ze algemeen behagen zullen. Dit ons oordeel schrijven wij hier ter neder, om den onbekenden schrijver te meer aan te sporen, dat hij, daar hij voornemens schijnt, om op den begonnen weg voort te gaan, dit gebrek zoeke te vermijden. Overigens kunnen wij verzekeren, dat het goede hier zeer wordt aangeprezen, en dat men gerustelijk zijne snipperuren besteden kan, om dit wel volgehouden verhaal te lezen.

De VONDELING, of liefde en pligt. Oorspronkelijk Hollandsche Roman. Twee Deelen. Te Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren, 1834. *Eerste Deel IV en* 236 *Bladz. Tweede Deel* 191 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs der beide Deelen is ƒ* 4.80.

Wij hebben dezen vondeling met genoegen ontmoet, hoorden, en over hem, en van en tot hem gaarne spreken, namen veel deel in zijne lotgevallen, en verheugden ons zeer, toen wij vernamen, dat hij eindelijk in de armen van eene beminnelijke en hem waardige wederhelft zich allergelukkigst gevoelen mogt.

De inkleeding is goed uitgedacht, maar de uitvoering overtreft dezelve nog. Wij kunnen gerus-

telijk dezen Vaderlandschen Roman aanprijzen en doen dit bij deze gelegenheid openlijk, als niet alleen geschikt voor eene aangename en zeer onderhoudende, maar ook voor eene nuttige lectuur. Deze Roman, om weinige woorden slechts te bezigen, overtreft in onderscheidene opzigten, vele andere, hoewel met veel ophef, soms van vreemde landen, tot ons gebragt. Schrijver en Uitgever zullen zeker geene reden hebben, om het te betreuren, dat zij deze deeltjes het Publiek tegen eenen matigen prijs hebben aangeboden.

GEDENKWAARDIGHEDEN uit het leven der Hertogin VAN BERRY, *van haar huwelijk tot na hare gevangenneming te* Nantes. *Uit het Hoogduitsch. Met Portret. Te* Zalt-Bommel, *bij* J. Noman *en* Zoon, 1833. *VI en* 90 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 1,20.

Wij hebben, zoo veel wij weten, de ongelukkige Hertogin nimmer gezien, en kunnen het dus niet beoordeelen, of het wel bewerkt en zindelijk portret, dat dit stukje versiert, haar goed voorstelt.

Het werkje zelve bevat, behalve het algemeen uit de nieuwspapieren van den dag bekende, ook eene en andere bijzonderheid uit haar leven, welke velen hier voor 't eerst lezen zullen. Hare geschiedenis wordt geëindigd met hare gevangenneming, den

den 7den Nov. 1832, door de verraderlijke bewerking van den ellendige DEUTZ, een Jood van afkomst, die aan haar groote verpligting had, en met hare aankomst op het kasteel van *Blaye*.

Als eene minder bekende bijzonderheid meenen wij den lezer geene ondienst te bewijzen, de volgende hier mede te deelen:

» De Hertogin wees alles verachtelijk van zich af, wat daarop betrekking had, om haar en hare kinderen voor de toekomst van *Frankrijk* te scheiden, of de aanspraak van haren zoon op te geven."

» Een dusdanig voorstel had haar de fransche gezant door eenen afgevaardigde laten doen. Dezelve was te *Lullworth* gekomen, om met de koninklijke familie over eenen behoorlijken afstand der kroon van *Frankrijk* te onderhandelen, en had hiertoe vijftig millioen baar geld en vier millioen voortdurende renten geboden, die, in elk gedeelte van *Europa*, dat de prinsen tot hun verblijf zouden kiezen, uitbetaald zouden worden."

» Hoe heeft men het slechts voor een oogenblik » voor mogelijk kunnen houden," riep de prinses vol ongenoegen uit, » dat ik ooit daarin bewilligen » zoude, om de eer van mijnen zoon, tegen een » ellendig metaal te verruilen! Deze schandelijke » gedachte heeft in lage zielen kunnen ontstaan, » welke met de eer handel drijven; hun geweten » bij opbod verkoopen, en het voor het hoogste » bod toeslaan. Slechts zulke menschen, in» dien zij mij met zich gelijk stelden, kunnen ge-

» waand

» waand hebben, dat ik hun aanbod zonder blo-
» zen, welligt in dankbaarheid, zoude aangenomen
» hebben, en dat er alsdan over niets anders be-
» hoefde gehandeld te worden, dan om over de
» punten van het verdrag eens te worden. Waar-
» lijk het ongeluk is bitterder, dan ik meende, om-
» dat het aan zulke vernederingen onderhevig is."

» Met tranen in de oogen schilderde zij als toen de hevige beweging, in welke bovengemelde voorslag van den zaakgelastigde van TAYLLERAND, KAREL X. gebragt had."

Of de onbekende schrijver evenwel altoos uit echte bronnen geput heeft, kunnen wij niet verzekeren.

LEES- en LEERBOEK voor de Nederlandsche Jeugd; zamengesteld voor de lagere Scholen, door C. VAN DER VIJVER. *Te* Amsterdam, *bij* H. Bakker, Cz. 1833. 112 *Bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is* 30 Cents.

Des Schrijvers doel, zoo met het proza hier geplaatst, als met de dichtregelen hier voorkomende, is niet slechts om den leeslust op te wekken, maar tevens om het jeugdige hart te vormen tot braafheid, edelmoedigheid, godsdienstijver, vaderlandsliefde, in één woord, tot zulke hoedanigheden, welke het geluk van den mensch bevorderen. Het nuttige is hier met het aangename vereenigd, en wel

zoo,

zoo, dat de ieugd er zich gaarne mede zal bezig houden. Het ontbreekt tot dat einde ook aan afwisseling niet, en er is gezorgd voor onderscheid van stijl zoo wel als van onderwerpen. Onder de dichtstukjes munt zeker uit, dat hetwelk *de Kuipers* getiteld is, waarvan wij tot aanprijzing de laatste coupletjes hier overnemen:

Ja, zoolang er druiven groeijen,
  Bosschen rijzen, molens gaan,
Schepen zeilen, stroomen vloeijen,
  Blijft de kuiperij bestaan.

Ja, zoolang van vreemde kusten
  Welvaart naar onz' oevers stroomt,
Zal de kuiper nimmer rusten,
  Daar zijn kunst geen weerstand schroomt.

Lustig dan uw vat begonnen,
  Zet uw handwerk ijvrig door;
Schenk der wereld ruime tonnen,
  Volg den handel op het spoor.

Eeuwen mogen dan verdwijnen,
  Rollen als uw vaten voort;
Niemand zal uw kunst verkleinen,
  Zij blijve immer ongestoord!

't Nageslacht zal u beloonen,
  Vaten kuipen tot uw eer,
Mooglijk in die vaten wonen,
  Volgens oude Atheensche leer.

Maar,

Maar, wij willen nooit vergeten,
Zien, wij vaten groot, of klein,
Dat de kuipers meesters heeten,
En hun vaten nuttig zijn.

Kuipers! kuipt dan; kuipt uw vaten;
Kuipt ze rond, en vast en digt;
'k Wil uw werkplaats thans verlaten,
Voor uw aandacht zeer verpligt.

HELDENDADEN en edele Karaktertrekken der Hollanders, sints den afval van België *in* 1830. *Een Leesboek voor school- en huisselijk gebruik. Te* Amsterdam, *bij* Schalekamp *en* van de Grampel, 1833. 118 *Bladz. In kl.* 8vo. *De prijs is* 90 *Cents.*

Onder de boekjes, geschikt voor de Nederlandsche Jeugd, om de liefde voor het vaderland aan te kweeken, verdient ook dit zijne plaats. Het is geschiedkundig ingerigt, en levert een aantal merkwaardige voorbeelden en bewijzen op van moed, getrouwheid, standvastigheid, menschenliefde en weldadigheid, welke in het op den titel gemelde onvergetelijk tijdstip geschitterd, en Hollands eer niet alleen gehandhaafd, maar ook verhoogd en meer algemeen kennelijk gemaakt hebben. Van verscheidene personen en zaken worden hier, op eene eenvoudige en voor kinderen verstaanbare wijze, maar ook met warmte bijzonderheden medegedeeld, welke de ge-

wig-

wigtige gebeurtenissen van dien tijd kenmerken en het verlangen opwekken naar de lezing van eene aaneengeschakelde getrouwe geschiedenis van het gebeurde, dat een zeer aanmerkelijk tijdvak in de Vaderlandsche Historie zal blijven uitmaken. De Schrijver heeft zijne korte verhalen op eene voor de jeugd aangename wijze in gesprekken ingekleed, en er tusschen beide eenige versjes ingevlochten, die het goede oogmerk kunnen bevorderen.

Wij prijzen dus dit boekje aan en wenschen, dat het lofwaardig oogmerk daarmede zal bereikt worden.

MENGELWERK.

GEDACHTEN OVER DE WOORDENWISSELING VAN MARIA MET JEZUS, OVER HET GEBREK VAN WIJN OP DE BRUILOFT TE KANA IN GALILEA, EN 'S HEILANDS HANDELWIJZE.

Niemand mijner medechristenen zal het voorval onbekend zijn, hetwelk ons door den Evangelist JOHANNES in zijn Evangelie *Hoofdst.* II: 1—11. medegedeeld is. Mogelijk, of liever hoogstwaarschijnlijk, zal het allen niet even zoo bekend zijn, dat de gevoelens onzer schriftuitleggers over dit verhaal juist niet in alles overeenstemmen. Doch het was deze verscheidenheid, welke onze aandacht opwekte en ons het een met het ander deed vergelijken, om daar uit op te maken, aan welke zijde het best is, ons te voegen, en welk gevoelen te omhelzen. Voor mij zelven uit het gelezene één geheel verzameld hebbende, wil ik dit mededeelen, ter bevordering van regte en zuivere bijbelkennis; niet als iets nieuws, en nimmer als iets beslissends of volmaakts.

Ter zake dan. Met zijne vijf eerste leerlingen was JEZUS op de bruiloft te *Kana* in *Galilea* genoodigd. Zijne moeder MARIA was derwaards vroeger reeds vertrokken, om, hetzij als vriendin, het-

hetzij als aanverwant van het jeugdige paar, volgens de gewoonte der Oosterlingen, de bezorging, die haar of geheel of gedeeltelijk was aanvertrouwd, de bezorging van alles wat tot de bruiloft behoorde, op zich te nemen. Zij was alzoo geheel of ten deele aansprakelijk voor alles, wat de feestviering betrof. Te midden der vreugde, (op welken dag is onbekend, en zulks doet weinig ter zake (1),) liet zich het gebrek aan wijn gevoelen. Mogelijk was het aantal der gasten grooter, dan de voorraad gedoogde, mogelijk, en dit onzes bedunkens liever, was de beker reeds bij den aanvang van het feest, guller en menigvuldiger rondgegaan, dan men verwacht had, of gewoon was. Wij kunnen niet denken aan bekrompenheid van de zijde des gastheers, daar in dit geval geen hofmeester aanwezig zou zijn geweest. Dit gebrek werd weldra de oorzaak, dat men den beker kariger liet rondgaan, en den gasten weldra niets meer zou kunnen toedienen. Zulks kon onaangename gevolgen naar zich slepen. Sommigen zouden den gastheer van karigheid beschuldigen; anderen zijne grootheid en rijkdom betwijfelen; anderen weder niet nalaten hen te berispen, die met de bezorging der benoodigdheden voor het feest belast waren. De nood steeg ten top. De laatste beker zou spoedig rond gaan en geledigd zijn. Wat raad in deze oogenblikken?

(1) Volgens *Rigteren* XIV: 12. schijnen de bruiloften der Joden soms zeven of acht dagen geduurd te hebben.

ken? De eer des gastheers liep gevaar schipbreuk te lijden, en deze zou niet nalaten, zijn ongenoegen des aangaande aan de bezorgers zijner zaken (de feestviering betreffende) te openbaren.

Welligt waren reeds eenige der vrolijke gasten opmerkzaam geworden op de karigheid, waarmede men den schuimenden beker deed rondgaan. Misschien hoorde men reeds hier en daar van ter zijde eenige bitse aanmerking maken. Niemand echter was meer bekommerd over dit verschijnsel, dan MARIA. De eer des gastheers, hetzij als aanverwant, hetzij als vriend, lag haar te na aan het hart, dan dat zij dulden kon, dat die gekrenkt werd. Hare gevoelige ziel had een afkeer van elke vernedering, vooral zoo deze ook haar betrof. In dezen toestand wendt zij zich tot haren zoon, en zegt hem: *Zij hebben geenen wijn!* Op dit gezegde voert JEZUS haar te gemoet: *Vrouwe! wat heb ik met u te doen? mijne uur is nog niet gekomen!* Veel is over deze woorden geschreven en in het midden gebragt. Het lust mij niet de onderscheidene gevoelens op te sommen en mede deelen, die men vinden kan b. v. bij C. T. KUINOEL, ad. h. l. et *Scriptores ibi laud.* Ik zal mijne gedachten in het volgende mededeelen, ten einde het doel van MARIA met deze woorden naar mijn inzien aan te wijzen.

Dat MARIA deze aanmerking: *zij hebben geenen wijn*, zou gemaakt hebben, opdat haar zoon zich met zijne vijf leerlingen zou verwijderen, ten einde

het

het gebrek aan wijn nog zoo spoedig niet in het oog mogt loopen, en men den voorraad door hunne afreize zou kunnen rekken, komt mij zeer twijfelachtig voor.

Vooreerst, MARIA zegt niet: er is bijna geen wijn meer, de wijn vermindert zeer; maar zeer bepaald: *οἶνον οὐκ ἔχουσι. Zij hebben geen wijn*. Het gebrek schijnt, volgens deze woorden, niet *aanstaande*, *nabij*, maar *tegenwoordig* te zijn geweest. Wel is waar, hier zou tegenover gesteld kunnen worden hetgene wij aangeteekend vinden *Gen.* XLIII: 3. dat JAKOB, toen de voorraad van koorn door zijne zonen uit *Eijpte* medegebragt, *opgegeten* was, zond om ander te koopen, hetwelk even goed in de beteekenis van *bijna opgegeten* kan genomen worden, vermits men niet gewacht zal hebben, om nieuwen voorraad aan te koopen, tot dat de oude verbruikt was. Doch hier moet men in het oog houden, dat door geheel *Kanaän* de hongersnood woedde, en niet dan in *Egijpte* iets tot ligchaamsonderhoud te krijgen was, zoo dat men bij voorraad reeds voor de toekomst moest zorgen. Gansch anders is het hier met de zaak gesteld. Te *Kana* in *Galilea*, waar wij JEZUS op deze bruiloft aantreffen, zal hoogstwaarschijnlijk, ik zou bijna durven zeggen zeker, gelegenheid geweest zijn, om wijn te krijgen, het zij te koop, het zij ter leen. Men behoefde alzoo geene belangrijke reize tot den aankoop van dit benoodigde artikel te ondernemen, en men kon dus wachten tot

 het

het laatste oogenblik. Zoo dat wij hier in den tekst, onzes achtens, niets behoeven in te vullen, en de lezing moeten en gevoegelijk kunnen behouden. Zoo iemand mij tegenwerpt, dat de door MARIA geopperde zwarigheid niet te pas kwam, daar men terstond in het gebrek had kunnen voorzien, door de dienaren te bevelen anderen wijn te leenen of te koopen; dien antwoord ik, dat zoo iets vernederend zou geweest zijn voor de gasten, en het gerucht zou hebben gemaakt, als of zij buitensporig gedronken hadden; vernederend voor den gastheer, als of hij zoo karig geweest was; en beleedigend voor hen, die zorg behoorden gedragen te hebben voor alles, wat het feest betrof, als of zij zoo weinig berekend hadden, hoeveel men voor het een en ander behoefde.

Ten tweede. Wat zou het gebaat hebben, ware JEZUS met zijne Jongeren al eens vertrokken? Zes personen, vooral als deze menschen, steeds matig en eerbaar levende, die zich dus ook hier niet zullen te buiten gegaan hebben; hun langduriger verblijf of vertrek zou weinig aangebragt hebben ter vermeerdering of vermindering van den voorraad des wijns.

Ten derde. MARIA kan met deze woorden nimmer het doel gehad hebben, om haren Zoon met deszelfs leerlingen tot een overhaast vertrek en te nemen afscheid aan te manen, vermits het niemand vrijstond den feestdisch of het gezelschap te verlaten, ten zij na vooraf behoorlijk door den gast-

gastheer ontslagen te zijn. Gesteld nu, dat MARIA haren Zoon aanspoorde, om den gastheer te verzoeken hem en zijne vrienden, die even als hij, volgens vs. 2, tot de bruiloft genoodigd waren, hun afscheid te geven, welk opzien zou zulks niet baren? Welke redenen van verontschuldiging tot langer verwijl zou hij aanvoeren? Er is gebrek aan wijn? Maar hoe vernederend, hoe kleingeestig voor den gastheer en voor JEZUS zelven en zijne jongeren! Zulks veronderstelde gierigheid of onvermogen, om anderen voorraad aan te schaffen bij den eersten: bij JEZUS en Zijne jongeren verraadde het ontevredenheid en gebrek aan menschen- en wereldkennis; wat meer is, een bij uitstek verachtelijk en zedeloos karakter. Deugd en zedelijkheid was Zijne leer, en nu, welk een verkeerden indruk moest zulk eene handelwijze ongetwijfeld achterlaten, dat een Leeraar uit gebrek aan wijn met zijne leerlingen eenen feestelijken maaltijd, eene bruiloft verlaten had. Zou hij dan onder een of ander voorwendsel zich zoeken te verwijderen? Maar wie verwacht geveinsdheid in Hem, die over geveinsden en huichelaars zoo vaak het wee! en ach! heeft uitgesproken.

Evenmin als wij van oordeel zijn, dat MARIA haren Zoon deze woorden, als eene heusche vermaning, om met de Zijnen henen te gaan, toevoegde; evenmin kunnen wij gelooven, dat zij Hem, als van ter zijde, zou aangespoord hebben, om op eene bovennatuurlijke wijze door het verrigten van eenig

wonder tusschen beide te komen en het onaangename voorval te verhoeden. Want, volgens de levensberigten van onzen Heer JEZUS CHRISTUS, vervat in de Evangelische verhalen, (en deze toch moeten te dezen opzigte ten allen tijde ons rigtsnoer en onze vraagbaak zijn) heeft de Zaligmaker, *vóór* dit geval te *Kana* in *Galilea*, vroeger geene wonderen verrigt.

Ik geloof alzoo met mijnen voortreffelijken Leermeester VAN DER PALM, *Bijbel voor de Jeugd*, Stuk XVIII, pag. 177—179, dat MARIA reeds meermalen in den huisselijken kring de overvloedigste en duidelijkste bewijzen van de buitengewone, juiste, beproefde menschenkennis, van het grondig oordeel, gepaard met eene ongehoorde tegenwoordigheid van geest in haren Zoon had bekomen, waardoor hij schier onoverkomelijke zwarigheden te bovenkwam en uit den weg ruimde; dat zij ook nu verwachtte, dat hij, door zijne tusschenkomst, met raad of daad, de zaak ten beste zou weten te schikken, en tot algemeen genoegen doen afloopen. Ik voor mij vinde alzoo in deze woorden, den uitroep der vrees en radeloosheid uit het hart eener belangstellende vriendin of aanverwante, eener eerzuchtige en fijngevoelige dochter van DAVID, opwellende, meer nog dan eene regtstreeksche, of wilt ge, zijdelingsche vraag. Liever geloof ik, dat het smeekend oog, de vragende blik, (die hare inwendige ongerustheid, althans voor den alwetenden hartekenner als JEZUS, maar al te zeer verried,)

 op

op haren Zoon geworpen, stilzwijgende de bede in zich sloot, om zijne hulp of raad. Het schijnt alzoo, dat MARIA deze woorden in de uiterste verlegenheid, schoon slechts hoorbaar voor haren Zoon, die hoogstwaarschijnlijk in hare nabijheid was, uitsprak, op een' toon, met een gelaat, dat duidelijk haren wensch aan den dag legde. Dit toch dienen wij vast te stellen, daar in een tegenovergesteld geval, de woorden des Heeren: » *Vrouw! wat heb ik met u te doen?*" al vrij ongepast zouden gebezigd zijn. Doch ook nu weder verschillen onze uitleggers, over den zin onzer woorden vs. 4 γύναι τί ἐμοὶ καὶ σοί; *Vrouw! wat heb ik met u te doen?* (Vergelijk over deze woorden KUINOEL l. l.) In stede, gelijk genoemde uitlegger volgens onze gedachte teregt, aanmerkt, dat wij hier eene berisping des Heeren vinden, zien wij hier niets anders, dan de taal der liefde. Het woord *vrouw*, werd, en ook nu nog in den dagelijkschen en gemeenzamen omgang, gebezigd, als men van en tot fatsoenlijke vrouwen gewoon is te spreken. De wijze, waarop het uitgedrukt wordt, verraadt ten duidelijkste de gezindheid des harten. (Zie de voorbeelden bij KUINOEL opgegeven.) Zoodat dezelfde woorden, dezelfde uitdrukking, naarmate van stembuiging enz. beleedigend of minder aanstootelijk worden. Wat nu de woorden: *Wat heb ik met u te doen?* betreft, deze stel ik mij voor, op MARIA en hare betrekking,

 be-

Voor het altaar stond een leuningstoel, aan welks boveneinde twee zusters, die bruiden waren, twee bloemenkransen, met donkergroen doorvlochten, hadden vastgemaakt. Zoo wel de ouden van dagen als de jongeren, alle waren vrolijk gestemd bij deze feestelijke Godsdienstoefening. Zij waren verzocht geworden, zich deze reis zoo voltallig als mogelijk in de kerk te verzamelen, om de laatste rede hunnes ouden Leeraars, den Heer LEHMANN, te hooren. Hij was een grijsaard van 95 jaren, en de voorboden zijner nabijzijnde ontbinding hadden reeds een en andermaal, en ook nog onlangs, bij de vermolmende woning zijnes geestes aangeklopt en hem het laatste woord herinnerd, dat hij zich genoopt gevoelde zijne gemeente op het hart te drukken. Tot zijnen opvolger was reeds zijn schoonzoon VELTMANN ingewijd en ingezegend geworden. Den eersten dag van het H. Pinksterfeest had de Eerw. LEHMANN tot zijne afscheidsrede bepaald, en niet zonder inspanning zich des avonds te voren tot deze roerende plegtigheid voorbereid. Evenwel gevoelde hij zich, na het laatstverledene toeval, dat des zondags acht dagen te voren zijne krachten sterk had aangegrepen, weder zoo volkomen hersteld, dat hij met vreugde en kracht voor de laatste reis het hem zoo dierbaar leeraarsambt voor zijne geliefde Gemeente kon verrigten. Hij scheen van dien geest aangeblazen, welke eens der Apostelen tongen en harten ontvlamde. Reeds riep het statig gelui der klokken de Gemeente te zamen.

De

De wegen naar het bedehuis waren van alle kanten vervuld met net gekleede menschen.

De opzieners der Gemeente traden des Leeraars woning binnen, om den Eerw. LEHMANN ter kerke te geleiden, wiens verzwakte voeten hunne ondersteuning behoefden. Aan beide kanten van des Predikants huis tot aan de kerk hadden de leden der Gemeente een doorgang gemaakt, om den geliefden geestelijken vader met vriendelijke groeten te ontvangen. Door deze rij bewoog zich langzaam de kleine optogt van de huisgenooten des Leeraars. Tusschen zijne beide leidslieden ging de eerwaardige oude, hem volgde de jonge Leeraar met zijne echtgenoot, de eenige dochter des vereerden grijsaards, en de trein werd gesloten door de overige huisgenooten en verscheidene bewoners van het dorp. Toen men het heiligdom binnentrad, deed zich een zacht roerend muzijk van het orgel hooren en de voorzanger hief het lied aan: JEZUS, *mijn toeverlaat!*

De grijsaard zette zich op den leuningstoel voor den kansel neder en de oogen der diep bewogene schare waren vol tranen van aandoening, toen zij den zoo zeer geliefden Leeraar voor de laatste reis aan deze heilige plaats aanschouwden, van welke hij zoo vele jaren lang de zegeningen van de Godsdienst verkondigd had. Het gezang was geeindigd, en eene diepe stilte heerschte in de gansche zamengedrongene vergadering; eene stilte, welke de aandoeningen van eenigen naauwelijks waagden

den af te breken. Daarop verhief de Eerw. man oogen en handen ten Hemel en sprak:

»Vader in de Hemelen! die gij uwe genade uitstort over al wat zich in uwe schepping beweegt en uwe barmhartigheid over allen, die u zoeken, en de kracht van uwen geest behoeven, en wie behoeft dezelve niet? Laat, o Vader der genade en der barmhartigheid! uw geest rusten op dit geheiligd uur, laat het woord mijnes monds van de kracht dezes geestes doordrongen zijn; het is uw woord o Heer! het woord, 't welk Gij als een onderpand der Hemelsche erfenis door uwen H. Geest ons hebt laten verkondigen; laat het gezegend zijn, opdat het niet binnen deze muren besloten worde, maar in de harten van uwe geloovigen indringen en te zijner tijd vruchten dragen moge! Sterk Gij mijne afnemende krachten en doe mij op eene waardige wijze het dagwerk voleindigen, dat Gij mij opgelegd hebt. Amen!"

» Mijne geliefde vrienden in CHRISTUS! ontvangt heden het laatste woord, tot hetwelk te spreken ik mij gedrongen gevoele; ontvangt het als een herinneringswoord, als den laatsten zegen eenes vertrekkendens vaders; gij allen zijt toch de dierbare kinderen mijnes harten, de geliefde kweekelingen van mijn onderwijs, vermaningen, waarschuwingen en bemoedigingen. Velen onder u hebben mij aan de sterfbedden hunner ouderen gezien, welke ik de laatste troostredenen eenes toekomstigen levens verkondigde, en wier aardsche lemenhutten

ik

ik tot de rustplaatsen begeleidde; maar niemand is er onder u, wien ik niet met het bad des H. Doops gewijd, en welken ik niet later tot het gedachtenismaal onzes Heeren en Zaligmakers geleid heb."

»Ik zie op de jaren mijner ambtsbediening terug, en aan mijn geheugen doet zich geene duistere herinnering op, welke tot eene harde aanklagte tegen iemand der medeleden mijner Gemeente aanleiding geeft; en misstappen der kinderlijke zwakheid vinden eenen genadigen vader. Daarvoor danke ik God, dat Hij mijnen arbeid in Zijnen wijnberg gezegend heeft. Ja met moed en vreugde zie ik over het graf heen, daar ik zalige verwachtingen mede neem tot den hoogsten en onbedriegelijksten Regter der menschen. Spoedig denkelijk zal mijn omkleedsel weggebragt worden tot degenen, die daar buiten onder de grafheuvels rusten, en mijn geest zal intrekken in de woningen des eeuwigen vredes, waarheen gade en kinderen mij zijn vooruit gegaan. Ja, mijne geliefde vrienden! ik gevoel het, dat het oogenblik niet meer verre af is, 't welk als een bode des Heeren mij zal afroepen en heen voeren naar het land der volmaking. Daarom heb ik er zeer naar verlangd, nog een woord tot u, mijne kinderen! te spreken en u eenige der gewigtigste leeringen, welke gij van tijd tot tijd van mijne lippen vernaamt, te herinneren. Niet onvoegzaam komt het mij voor, dat ik mijn zestigjarig leeraarsambt met hetzelfde onderwerp besluit, waarmede ik hetzelve aanving, en het is onbetwist-

baar

Ik stelde haar gerust en stond tegen vijf uren op, de loomheid verliet mijne leden, mijn hoofd was tamelijk wel en ik bevond mij redelijk."

»Nu mijne vrienden! wat beteekent deze droom? Is dezelve van profetischen aard? Dat is hij waarlijk. Als gij op een zoelen zomerschen dag de wolken des hemels ziet zamenpakken, als de lucht onrustiger wordt, dan weet gij wat dat beduiden moet; de natuur kondigt u onweder aan, of dat duister aanzien der wolken is het begin zelve daarvan. Hetzelve is het geval met mijnen droom. Mij heeft in dien nacht werkelijk een zachte aanval eener beroerte getroffen, en de ziel vermengt, in de bedekking der zinnen, met elk gevoel der zinnen dat ons aandoet, een droom. De mijne was werkelijk en onloochenbaar het begin van eenen toestand, in welken ik binnen kort zeker komen zal. Daarom heeft mijn verlangen te meerdere sterkte bij mij verkregen, om nog eenmaal in mijn leven tot u te spreken, en wel, gelijk ik reeds begon te zeggen, over een onderwerp, met hetwelk ik mijn Leeraarambt onder u aanving: namelijk het gewigt van den pligt, *om den rustdag te heiligen*. Ik wilde u aanwijzen:

Vooreerst, waarin het gewigtige van dezen dag gelegen is, en dan

Ten tweede, hoe gij op de waardigste wijze deze viering behoort in te rigten.

Zend, o Vader des lichts en der waarheid! den geest der kracht op en in ons, en laat dit mijn

laat-

laatste woord gezegend zijn, en vrucht voortbrengen in de harten dergenen, die mij hooren!"

»Eene gebeurtenis, mijne Vrienden! of eene duurzame inrigting in het menschelijke leven is dies te gewigtiger, hoe rijker deze gebeurtenis of voorbereiding in de gevolgen voor de toekomst is, en hoe dieper de invloed dezer gevolgen het inwendige, het hoogste in den mensch aandoet. De zondag is een dag des Heeren, een dag der uitstorting des H. Geestes, een herhaald Pinksterfeest voor God."

» Reeds dit alleen doet het gewigt van dezen dag kennen. De zondag is van God bestemd, om een dag van rust te zijn voor den arbeidzamen, een dag van nadenken voor den verstandigen, een dag der verheffing tot God voor den vromen, godzaligen mensch."

» 1. Een dag der rust is het. Rust is echter geen lediggaan, is niet een geheel werkeloos, ledig daar heen slenteren van het eene uur tot het andere, geene verkwisting van den kostbaren tijd in nietige, ijdele en dikwerf ook schadelijke uitspanningen, die, al zijn ze dan ook niet in zich zelve zondig, evenwel tot zonden verleiden."

» De gewijde zondagsche rust is een aftrekken en nalaten van de gewone beroepsbezigheden en van de dagelijksche inspanningen, opdat de mensch tot zich zelve kome. Eene nuttige, edele en inzonderheid vrome werkzaamheid is in geenen deele uitgesloten van deze rust. CHRISTUS zegt: Wie

 van

van u zou niet op den sabbath het beest zijnes naasten uit de bron helpen trekken? Zoo zou b. v. ook een nuttig uur van onderwijs de zondagsrust niet storen. Eene geoorloofde, niet tot zonde leidende, of ligt daartoe ontaardende uitspanning, het lezen van een goed en leerzaam boek, zijn waardige bezigheden en verrigtingen voor de onbezette uren van den zondag, ja zelfs geen gedruisch verwekkende voorbereidingen tot den volgenden dag ontheiligen den rustdag. Het ledig gaan echter, zelfs op den zondag, heeft reeds een oud spreekwoord, u allen bekend, gebrandmerkt. (*De ledigheid is des satans oorkussen.*)"

» 2. De zondag is, *ten tweeden*, een dag van nadenken voor den met verstand begunstigden mensch. De Heere JEZUS zegt: de mensch leeft niet bij brood alleen, maar ook van het woord Gods. Door het eerste, door het brood, zag JEZUS op het wereldsche, op het bezorgen onzer aardsche aangelegenheden, waartoe wij wel degelijk verpligt zijn; maar door het laatste, door het *woord Gods*, doelde Hij op het geestelijk leven in den mensch, welks opbouwing en volmaking onze hoogere en heilige verpligting is. *Wat baat het een mensch*, zegt het Evangelie, *al gewon hij de geheele wereld, en hij leed schade aan zijne ziel?* Nogthans wekt de Heiland ons met deze woorden op, om den geestelijken mensch in ons niet te veronachtzamen. *Zoekt eerst het Koningrijk Gods*, zegt Hij verder tegen zijne Jongeren, en hij zegt het

het heden ook nog tot ons, die ook zijne leerlingen zijn. In alle deze krachtige woorden wijst JEZUS op de verzorging en besturing onzer genegenheden; de inhoud en vereeniging toch van edele gevoelens is datgene wat CHRISTUS het rijk Gods noemt; alleen immers in een rein hart woont de geest Gods; met één woord, Hij wekt ons in die plaatsen op tot nadenken over ons zelve. Dit nadenken kan en moet, wel is waar, ten allen tijde ons bezig houden, maar de zondag is daartoe bijzonder geschikt, die daarom van al het woelig wereldsch verkeer en bedrijf werd afgezonderd en bevrijd. Dezelve is het middenpunt tusschen twee afdeelingen des tijds, tusschen eene voorbijgegane en volgende week, en geeft ons alzoo aanleiding, om zelf eens stil te staan, en voor- en achterwaarts te zien. Onwillekeurig ziet de wandelaar terug op de plaats, waar hij een mistred deed, naar den steen des aanstoots, waarover hij struikelde, zoo nu moesten wij ook in onzen zedelijken wandel doen. Iedere voetstap, dien wij deden, moet voor ons eene waarschuwing zijn voor den volgenden tred, dien wij te doen hebben, 't geen niet wel gedaan is en achter ons ligt, moeten wij in 't geen, dat voor ons ligt, zoeken te verbeteren. Zonder moeite wordt niets gewonnen. Edele, vrome, heilige voornemens moeten de intrede in eene nieuwe week vergezellen." Eindelijk

» 3. Is de zondag een dag van verheffing tot God

voor den vromen, godzaligen mensch. Hoe kan echter de mensch tot God zich verheffen, tot den Oneindigen, zoo hoog boven ons verhevenen Heer der wereld, wiens grootheid en heerlijkheid geene menschelijke gedachte bevatten kan? Hoe kan een druppel, welke de morgenstraal inzuigt, die onafmetelijke zee opnemen. Maar de in den zonnenschijn opgeloste daauwdroppel zinkt eenmaal weder in de moederlijke zee neder. Zijnen Schepper bevatten, Hem in de wonderen zijner wijsheid begrijpen en in zijne leidingen doorzien, kan het schepsel niet, maar in Hem wegzinken, dat kan hij. Een blik in de natuur, eene wandeling over het veld, een gang door het woud, alles kan ons Hem herinneren. De werkzame mier, die over het voetpad snelt, om zijne kleine huishouding te bezorgen, is met neigingen en krachten uitgerust, die zijn klein aanwezen besturen en veraangenamen, en welk eene hooge wijsheid ontdekt zich daarin en in alles, wat ons in de natuur omringt, als wij niet onachtzaam en gedachteloos daar heen wandelen! welke herinneringen aan God moet een blik tot den helderen hemel in den nacht bij ons verwekken! Herinneringen aan God zijn verheffingen tot Hem. Maar het is het woord Gods zelve, het Evangelie van onzen Verlosser, hetwelk aan deze verheffing het hoogste sieraad en de diepste rust, het hoogste vergenoegen en de meeste innerlijkheid verschaft. Het is daarom eene voegzame

be-

bezigheid voor den zondag, een gedeelte daarvan toe te wijden aan de lezing der H. Schriften, bijzonder van het Nieuwe Testament."

»Dit alles leidt ons eindelijk tot de waardigste wijze terug, om den zondag te vieren."

»Om een voorwerp behoorlijk te schatten en met hetzelve te handelen, zoo als regt is, moet men zich daarvan eene duidelijke voorstelling maken."

»De werkzaamheden, aan welke de zondag bij voorkeur toegewijd is, is men doorgaans gewoon godsdienst te noemen. Wat is nu God te dienen? God te dienen en God lief te hebben, mijne Vrienden! is een en hetzelfde. Wij kunnen echter, en moeten ook God niet lief hebben, gelijk wij aardsche voorwerpen, zelfs de edelste en verhevenste, b. v. de vriendschap; toegedaan zijn. Ons oog verblijdt zich bij den aanblik des vriends; het oor verheugt zich bij de rede zijnes monds, ons gemoed wijdt zich aan de gevoelens, die hij voor ons koestert en jegens ons uitdrukt, aan de innerlijke genegenheid, welke hij ons onmiddelijk ontdekt, aan het aangenaam onderhoud, dat hij ons verschaft; maar dit alles kan bij God geene plaats vinden. Gelijk met de liefde voor God, alzoo is het ook gelegen met de *dienst*, welke wij hem bewijzen moeten. Wanneer wij den mensch eene dienst bewijzen, dan vooronderstelt zulks eene behoefte van dien mensch, waarin wij voorzien; wij brengen daardoor eene oogenblikkelijke of duurzame verbetering in zijnen toestand te weeg. Hoe geheel

heel anders staan wij tot God, den gever van alle goederen des levens! Waarin mag dan de godsdienst bestaan, welke het Christendom van ons vordert? CHRISTUS duidt dit aan, door te zeggen: *Wie mij lief heeft, zal mijn woord bewaren.* Zou een wereldlijk Regent met de gehoorzaamheid zijner dienaren kunnen te vreden zijn, als deze zich vergenoegen met de aflezing zijner wetten, om welker opvolging zij zich niet verder bekommeren willen? De godsdienst zal alzoo niet in het bloot aanhooren der leerrede van den predikstoel, en in het opzeggen van eenige liederen, maar daarin bestaan, dat de redelijke Christen de voorschriften des Evangeliums, welke hem van den leerstoel worden aangeprezen, zich diep in het gemoed drukke, dezelve ijverig behartige, en het onveranderlijk voornemen opvatte, om die in de naastvolgende week en werkdagen in toepassing en beoefening te brengen. God lief te hebben, Hem te dienen, heet zijnen wil te doen, en zijne geboden niet alleen aan te hooren, waartoe de zondag opwekt, maar dezelve te houden, op te volgen en te gehoorzamen."

»Niet een iegelijk, zegt de Heer, die tot mij zegt: Heere, Heere, zal ingaan in het koningrijk der hemelen, maar zij, die den wil mijnes Vaders in den hemelen doen. Liefde is de hoofdwet, welker opvolging de wil Gods van ons vordert, zonder die liefde is de mensch gelijk aan een klinkend metaal, dat geen spoor achterlaat. Uit haar vloeijen, als uit eene gemeenschappelijke bron, alle overige we-

der-

derkeerige deugden voort, als vredelievendheid, weldadigheid, zachtmoedigheid en verdraagzaamheid, tot welker betrachting de wekelijksche werktijd meer gelegenheid aanbiedt, dan de zondag. De zondag is dan een dag van bevrijding, een voorsabbath, een voorbereidingsdag voor de eigenlijke godsdienst der overige dagen."

» Sedert mijne Ambtsbediening hebt gij de gewoonte in acht genomen, dat ieder, na het eindigen van de zondagsgodsdienstoefening, zijn huisgezin rondom zich verzamelt, het in de kerk gezongen lied herhaalt, en over het gehoorde met de zijnen spreekt. Deze gewoonte heeft, gij weet het, veel goeds onder u gesticht. Volhardt in dit loffelijk gebruik, zoo zult gij, gelijk tot nu toe, vorderen in al wat goed is, en de vrede Gods zal onder u wonen. Amen."

Deze rede had den eerwaardigen grijsaard zeer vermoeid, evenwel noodigde hij de geheele Gemeente van hare plaatsen tot zich, om zich rondom hem te verzamelen. Intusschen herstelde hij zich van zijne inspanning, en toen mannen en vrouwen, jongelingen en jonge dochters, en zelfs de kinderen eenen kring om hem gesloten hadden, sprak hij tot elk geslacht en tot iederen leeftijd in 't bijzonder, nog eenige hartelijke woorden van vaderlijke vermaning, en zegende ze allen. Tranen van aandoening biggelden van aller wangen, daarop drongen de moeders met hare kinderen op de armen door tot den zoo hooggeschatten geestelijken

voor God uit te storten, en dat hij zulks juist dan deed, wijl hij vreesde, dat later op den avond, zijn geest door vermoeijing afgemat, en hij dus belemmerd zou zijn in de verheffing van zijne ziel tot haren Schepper.

Na deze voor hem zoo aangename afzondering, keerde hij weder in den kring der zijnen, met een gelaat, dat ernstig en blijmoedig tevens, zijne kalmte en gerustheid kennen deed. Ook gaf hij in zijne gesprekken en derzelver nuttige strekking, gedurige blijken van zijne innerlijke godsvrucht. Zijne laatste dagen, waren gelijk zijn gansche leven, vol met gedachten aan God en de eeuwigheid. Weinige dagen echter voor zijnen dood, gaf hij aan Ds. ANDERSON, zijne vrees te kennen voor de opregtheid van zijn geloof, want hij kon zich niet meer even vurig aan het gebed overgeven, noch genoot de vruchten van zijn onderhoud met God. De Heer ANDERSON deed hem opmerken, dat zijne ligchaamszwakheid zeker de grootste oorzaak was, van zijne mindere vurigheid in het gebed. Om het hem zelf te doen gevoelen, vroeg Ds. ANDERSON hem vervolgens. »Vraag nu eens u zelf af, hoe »gij tot dus ver gewoon zijt geweest, uw eigen »bestaan, Gods heiligheid en Zijne onuitsprekelijke »liefde in het zenden van Zijnen Zoon te beschou»wen?" Hierop antwoordende, sprak Lord TEIGNMOUTH met veel kracht, over onze diepe bedorvenheid en ellende, over de kracht der in ons woonende zonde, over zijne vurige begeerte, om

van

van dezelve bevrijd te zijn, ten einde deelgenoot te worden van die heiligheid, welke reeds door zich zelve gelukkig maakt. »Mijn dagelijksch gebed," voegde hij er bij, »is, dat ik altijd mijnen Hei- »land, die God voor ons gegeven heeft, als mijnen »Verlosser blijve beschouwen. Mogt ik, door Zijn »bloed van zonden bevrijd en met Zijne geregtig- »heid bekleed, geheiligd door den H. Geest, mijne »stem vereenigen met het engelen koor, om Gods »naam groot te maken en met hen te zingen: »*Heilig, heilig, heilig is de Heer der heirscha-* »*ren. Hemel en aarde zijn vol van Zijnen lof!*"

Eenige dagen daarna zeide hij tot hen, die hem omringden: »Ik haat en veracht de zonde, hoe »groot of klein, of van welken aard ook. Ik heb »diep berouw over al mijne overtredingen; doch »op dat berouw is mijne hoop niet gevestigd, »neen, op het zaligmakende bloed van CHRISTUS!"

Des zondags voor zijnen dood, trachtte hij zijne hem omringende vrouw en kinderen te troosten, door te zeggen: »Ik gevoel, dat mijne hoop eenen »goeden grondslag heeft; in vrede en met blijd- »schap kan ik u verlaten!"

Gelukkig zij, die van eenen stervenden vader, zulken troost ontvangen, maar bovenal gelukkig hij, die dus gemoedigd de Eeuwigheid intreedt.

Verdraagzaamheid! o waart gij nooit
Der reine godsdienstleer ontvloden,
Hoe schoon was zij dan nog getooid,
Hoe dringend zou zij ons nog nooden.
Dan had geen martelaren bloed
Deez' aard onmenschelijk gevoed,
Dan zou die leer meer vruchten dragen,
Dan zou 't ons zijn, of in dit oord,
Ook 's Heilands stemme wierd gehoord,
En wij hem zelven voor ons zagen.

Welaan dan, stille hemeldeugd!
Door Godes Zoon zelv' aangeprezen,
Schenk 't Christendom steeds meer uw vreugd;
Toon het uw Godgevallig wezen.
Ontneem, door uwe liefdekracht,
Elk twistziek hart zijn sterke magt,
En woon bestendig in ons midden.
Dat niemand zijnen naasten doem',
Maar hem in liefde broeder noem',
Zij zamen éénen God aanbidden.

Dan nadren wij zoo, meer en meer,
Die lang verwachte zaal'ge stonden,
Waarin men dan maar ééne leer,
Maar één geloove zal verkonden.
Waarin dan ook, Verdraagzaamheid!
De kroon der eere u verbeidt,
De mensch alleen op u zal staren;
En, zacht vereend in liefde en deugd,
Bij 't zoetst genot van zaalge deugd,
Zich statig om Uw troon zal scharen.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

LEIDEN.

PROGRAMMA

CERTAMINIS LITERARII

A

RECTORE ET SENATU ACADEMIAE LUGDUNO-BATAVAE,

D. IX. MENSIS FEBRUARII

A. MDCCCXXXV.

INDICTI.

Rector et Senatus Academiae Lugduno-Batavae, ex Regio Edicto d. 2 Mensis Augusti A°. MDCCCXV. N°. 14, omnes Academiarum Belgicarum Cives et Athenaeorum Alumnos in annum sequentem ad certamen Literarium invitant et evocant, et Quaestiones, e singulis Ordinibus Academicis, promulgant has:

EX ORDINE JURISCONSULTORUM.

Quandoquidem magnopere praedicatur praestantia Juris Romani ante-Justinianei fontium, qui nostra aetate e codicibus Rescriptis prodierunt, rogat Ordo Jure Consultorum: ut diligenter investigentur Digestorum loci, quorum rectae interpretationi nova inde lux aborta esse videatur; quae disputatio, ne justo longior sit, instituatur ad Digestorum partes quatuor priores.

lem nostram Pharmaceuticam intrantium, a Medicis nonnullis, praesertim junioribus, non rite distinguuntur, sed nonnumquam promiscue praescribuntur, quod erroribus in praxi Medica factitandâ ansam dare potest; ut hicce error quantopere praecaveatur, postulatur succincta historia Physico-Chemico-Pharmaceutica, et comparatio inter se illarum substantiarum, quae titulo *Narcoticorum* ex Regno vegetabili, tum ut simplicia, tum ut ex iis praeparata in Pharmacopaea Belgica prostant.

Consulantur ad hoc argumentum bene elaborandum.

ROB. CHRISTISON, *Abhandlung über die Gifte*. Weimar 1821.

J. A. BÜCHNER, *Toxicologie*. Nürnburg 1823.

GUERIN DE MAMARD, *Nouvelle Toxicologie*. Paris 1826.

G. A. RICHTER, *Ausführliche Arzneimittellehre*. Berlin 1827.

Imprimis illa horum operum capita, quae de *Narcoticis* ex Regno vegetabili agunt.

Commentationes, non nisi Latina oratione conficiendae, aliaque, quam auctoris, manu describendae, ante diem 1 Novembris hujus anni mittantur ad Virum Clarissimum C. J. VAN ASSEN, Senatus Academici Actuarium, fiatque hoc praeter Academiae expensas. Singulae Lemmate inscribuntur, adjunguntur que Schedulae obsignatae, auctorum nomina et praenomina integre continentes, eodemque extrinsecus Lemmate distinctae.

Universa concertationis ineundae ratio cognoscatur ex Regio Edicto supra memorato, art. 205—213.

UTRECHT.

Bij Koninklijk besluit is, in plaats van den Emeri-

ritus verklaarden Hoogleeraar, Mr. CORNELIUS ADRIANUS VAN ENSCHUT, tot gewoon Hoogleeraar in de Faculteit der Regtsgeleerdheid alhier, benoemd Mr. JOAN MICHAEL FRANS BIRNBAUM, vroeger Professor in dezelfde Faculteit te *Leuven*, thans Hofraad en Hoogleeraar aan de Akademie te *Freyburg* in *Brisgau*.

Daar de Heer Mr. HERMANUS ARNTZENIUS, sedert het jaar 1800 Professor in de Regtsgeleerdheid aan onze Hoogeschool, op den 20sten Maart 1835, uit hoofde van zeventigjarigen ouderdom, tot het bij de wet bepaalde Emeritaat geregtigd zoude zijn, zoo is, bij Koninklijk besluit, tot gewoon Hoogleeraar in de Regtsgeleerde Faculteit benoemd, de Heer Mr. ADRIAAN CATHARINUS HOLTIUS, die achtervolgelijk het Hoogleeraarsambt in de Regten heeft bekleed, te *Deventer*, *Groningen* en *Leuven*, en die, ten gevolge der Belgische oproeren, sedert het jaar 1831 alhier aan gezegde Faculteit tijdelijk was toegevoegd.

SCHOOL-NIEUWS.

KAMPEN.

Den 21sten Jan. 1835. Het gewoon halfjarig Examen der Leerlingen onzer Latijnsche Scholen, op maandag den 22sten Dec. 1834 gehouden zijnde, had heden de openbare prijsuitdeeling plaats.

De Wel Ed. Gest. Heeren Curatoren dezer Scholen, benevens de Wel Ed. Achtb. Heer Burgemeester der Stad, hadden zich, met eene aanzienlijke schare van beide kunne, tot deze plegtigheid vereenigd.

De Rector R. VAN WIJK, JACOBUSZ. opende dezelve met eene prolusio: *de Fato poetico cet;* d. i. *Over het noodlot, voor zoo verre dit in de Heldendichten en Treurspelen der Ouden voorkomt;* waarna aan de verdienstelijkste der Leerlingen eereprijzen werden uitgedeeld, als: in de eerste klasse aan J. VAN VLOTEN en F. L. ANTINGH; in de tweede aan E. DE WAAL, F. L. VAN ROMUNDE en H. OUDENHOF; in de derde aan W. VAN BERKUM BIJSTERBOS; in de vierde aan F. L. RAMBONNET en J. ZEGERS VEECKENS; in de vijfde aan W. VISSER en W. ANINGH; welke alle voor dezelve op eene vrijmoedige wijze hunnen dank betuigden.

De bijzondere inrigting dezer Scholen geene bevordering dan na het Zomer-Examen gedoogende, eindigde de Rector deze plegtigheid, door het voordragen van eenige Hollandsche dichtregels.

ROTTERDAM.

Den 26sten Jan. 1835. Heden had alhier de gewone halfjarige promotie van de Leerlingen der Erasmiaansche school plaats, welke plegtigheid door den Rector, Mr. W. TERPSTRA, met eene prolusie geopend werd, waarin hij zijnen toehoorders herinnerde den voor de letteren en de jongelingschap te vroeg gestorven Hoog gel. Heer W. J. ZILLESEN, welke ook hier de groote gaven van zijnen geest, gedurende meer dan zes jaren, tot heil der jeugd aanwendde.

Hierop beklommen drie Leerlingen, tot de Hoogeschool bevorderd, het spreekgestoelte, en hielden door hen zelven gemaakte redevoeringen.

M. BICHON VAN IJSSELMONDE, na het ontvangen van twee prijzen, één in de Grieksche en één in de Latijnsche Letterkunde, hield eene redevoering: *De Guilelmo II Hollandiae Comite, ejusque rebus gestis.*

W. TOLLENS, met een' prijs in het vak der Latijn-

tijnsche Letterkunde beschonken, sprak: *De Godofredo Bulloniensi, Hierosolymorum Expugnatore.*

J. J. VAN OOSTERZEE, insgelijks met een' prijs in het Latijn begiftigd, handelde: *De maximis Caroli Magni in Aequales atque in Christianam Religionem meritis.*

Vervolgens werd F. DE KLOPPER van de *ordo Majorum* der vierde klasse of Rectors school, naar de *ordo Candidatorum* bevorderd, en ontving een' prijs in de *Geometrie.*

Uit de *ordo Minorum* derzelfde klasse naar de *Majores:* F. VAN DEN HAM, met een prijs in het Grieksch en Latijn, J. G. SCHLIMMER, J. E. CRIELLAERT, J. THOOFT, B. LYON, met een' prijs in de *nieuwe Geschiedenis,* J. VAN HARDERWIJK en J. C. BALLOT.

Uit de derde klasse naar de vierde: J. A. SCHELLEKENS, met den prijs in het Latijn, en, bij loting, met een vereerend getuigschrift in het *Grieksch,* en met een' prijs in de *Algebra.* J. P. DE KEYZER, met een' prijs in het Latijn, H. C. VOORHOEVE, met een vereerend getuigschrift in plaats van prijs.

Uit de *ordo Minorum* der derde klasse naar de *Majores:* J. B. L. WENTHOLT, met een' prijs in het Latijn, en met een' dergelijken, maar bij loting, in het Grieksch, D. TERPSTRA; met een' prijs in het Latijn, H. KRUYFF en J. G. SCHUMACHER.

Uit de tweede klasse naar de derde. J. C. VAN DER AA CRIELLAERT, met een' prijs in het Grieksch en Latijn, doch bij loting, met een' prijs in de *Arithmetica,* met vereerende Getuigschriften in *Geographie* en *Mythologie,* en J. N. SCHOT.

Uit de *ordo Minorum* der tweede klasse naar de *Majores:* TH. A. FRUIN, met een vereerend getuigschrift in de *Geographie* en *Mythologie,* bij loting; N. H. VAN CHARANTE, met een vereerend

getuigschrift in de *Mythologie*, bij loting; D. BURGER, J. C. REEPMAKER en A. HOYNCK VAN PAPENDRECHT, op dezelfde wijze met een vereerend getuigschrift in de *Mythologie* begiftigd; D. C. L. HANEGRAAFF, aan wien in de *Geographie* het lot den prijs gaf, E. T. BONGA.

Uit de eerste klasse naar de tweede: B. CLOOS, met een' prijs in het Latijn; in de *Mijthologie*, met een vereerend getuigschrift, bij loting; H. SCHEMMER LELYVELT, met een' prijs in het Grieksch; in de *Mythologie* met een vereerend getuigschrift, bij loting; A. J. P. OORT, met een vereerend getuigschrift in de *Geographie* en *Mythologie*, bij loting; L. J. A. TOLLENS, met een vereerend getuigschrift in de *Mythologie*, bij loting; J. M. DICKE en J. VAN HATTUM, aan wien bij loting, een vereerend getuigschrift in de *Mythologie* ten deel viel.

Uit de *ordo posterioris semestris Minorum* werden naar de *Majores* der eerste klasse bevorderd: C. W. OPZOOMER, met een prijs in het Latijn; in de *Geographie* en *Mythologie* met vereerende getuigschriften, bij loting; C. W. IMANS, op dezelfde wijze vereerd; W. L. JEUNE, met een vereerend getuigschrift in de *Geographie*, bij loting; A. VAN VOLLENHOVEN, met een vereerend getuigschrift in de *Geographie* en in de *Mythologie* met een prijs, beide bij het lot; CH. L. GORLITZ, JAC. VAN STOLK, met een prijs in de *Geographie*; in de *Mythologie* met een vereerend getuigschrift, beide bij loting; P. VAN DER HOEVEN, G. J. BOODT en E. KRUYFF,

Uit de *ordo prioris Semestris* naar de *Minores*, IS. W. HOYNCK VAN PAPENDRECHT. in de *Geographie* en *Mythologie*, met een vereerend getuigschrift, JAC. J. VRIENS,

KERK-

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

ELLEKOM, den 22sten Feb. 1835. Onze Leeraar D. PIJZEL, gaf ons heden kennis, dat hij eene beroeping had ontvangen naar de Gemeente te *Voorburg*. —

TERWOLDE vakant. Zie Aug. 1834.

ARNHEM. Zie Oct. 1834.

NIJMEGEN.

BURGHAREN EN HERNEN, den 1sten Maart 1835. Heden had alhier de Bevestiging plaats van onzen nieuwen Leeraar, A. W. M. JONGENEEL, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland;* zijn behuwdbroeder A. BROWN, Pred. te *Leiden*, aan wien onze Consulent, L. G. T. CREUTZBERG, Pred. te *Horssen*, dit werk had afgestaan, hield tot dat einde, eene Leerrede over *Coll.* IV: 17. *Zie op de bediening, welke gij aangenomen hebt in den Heer, dat gij die vervult.* Behalve door de twee genoemde Heeren, geschiedde de oplegging der handen, door DD. E. PIJNAPPEL VAN VOORTHUIJSEN, A. H. SCHOLTE, B. TE GEMPT, E. F. H. WOLFF, J. P. KERKHOFF, J. G. BETZ, respective Predikanten te *Nijmegen*, *Druten*, *Batenburg*, *Leeuwen*, *Altforst* c. a. en *Wijchen* c. a., als ook door zijnen vader M. JONGENEEL, Pred. te *Nijmegen*, die, door ligchaamszwakte, buiten

staat was het Bevestigingswerk in zijn geheel te verrigten. De Bevestigde maakte 's namiddags met zijne Evangeliebediening eenen aanvang, predikende over 2 *Cor.* IV: 5*a*. *Wij prediken niet ons zelven, maar Christus Jezus den Heer.*

ZUTPHEN.

DOETINCHEM vakant. Zie Nov. 1834.

DIDAM staat vakant te worden. Zie Dec. 1834.

DOESBORGH éene Predikantsplaats staat vakant te worden. Zie Jan. 1835.

BREEDEVOORT. Zie Jan. 1835.

's HEERENBERG. Zie Jan. 1835.

BOMMEL.

Het Klassikaal Bestuur van *Bommel*, bestaat voor het jaar 1835, uit de volgende Leden:

Praeses: R. MACALESTER LOUP, Pred. te *Zalt-Bommel.*

Assessor: G. J. VAN NOUHUYS, Pred. te *Rossum.*

Scriba: W. J. CROL, Pred. te *Gameren.*

Secundus: C. HOOIJER, Pred. te *Zalt-Bommel.*

Gecommitteerden:

W. A. VAN EEDEN, Pred. te *Op-IJnen.*

W. LAMMERÉE, Pred. te *Geldermalsen.*

H. KOOBS WICHERS, Pred. te *Driel.*

J. H. STUFFKEN, Theol. Doct, Pred. te *Haaften.*

De Heer A. H. LENSHOEK, Ontvanger der registratie en Ouderling te *Zalt-Bommel.*

Secundi:

H. HULSTEIN, Pred. te *Varik.*

J. A. CARLIER, Pred. te *Zuilichem.*

A. C. C. DE JONGH, Theol. Doct. te *Waardenburg.*

C. HOOIJER, Pred. te *Zalt-Bommel.*

F. W. DE VIRIEU, Directeur aan het Postkantoor en Ouderling te *Zalt-Bommel.*

DEIL

DEIL EN ENSPIJK, den 6den Februarij 1835. In overleg met den Hooggeboren Heer O. W. A. GRAVE VAN BIJLAND VAN MARIËNWEERD, Collator van *Enspijk*, is door de Kerkenraden dezer gecombineerde Gemeente geformeerd het volgende twaalftal Kandidaten tot de H. Dienst, bij onderscheidene Provinciale Kerkbesturen:

G. VAN GERREVINK, L. VAN HAAFTEN, E. H. CATS, J. POST, G. Z., G. J. MOLENGRAAF, M. MACALESTER LOUP, J. A. VAN WALSEM, Z. M. VAN KUIK, F. W. VAN ANDEL WEIJERS, J. G. DORNSEIFFEN, P. W. VAN ROSSEM en J. W. MIDDELBURG. Uit welk twaalftal met eenparige stemmen is voorgedragen, de Wel Eerw. Heer L. VAN HAAFTEN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, welke dan ook heden, op vertoonde Acte van Collatie van bovengemelden Heer, onder voorzitting van den Consulent dezer gemeente, Ds. W. LAMMERÉE, Pred. te *Geldermalsem*, beroepen is, en deze beroeping, onder inwachting der vereischte approbatiën, heeft aangenomen.

HARDERWIJK.

PUTTEN, den 13den Februarij 1835. Van wege het Ministerie van Eeredienst, berigt ingekomen zijnde, dat, bij besluit van Z. M., van den 12den Jan., N°. 28, na het bedanken van Ds. VERMAASEN, tot Herder en Leeraar dezer Gemeente benoemd was, de Wel Eerw. Heer H. VAN GRIETHUYSEN, Pred. te *Kortenhoef*, is de Kerkenraad op heden, onder voorzitting van den Consulent, Ds. C. C. CALLENBACH, Pred. te *Nijkerk*, ingevolge bijgevoegde bepaling, overgegaan, om voornoemden Leeraar, naar kerkenorde te beroepen; welke beroeping door Zijn Eerw., onder inwachting van de vereischte Kerkelijke goedkeuring, is aangenomen, zoodat D. V. de Vacature van

PUT-

PUTTEN, eerlang staat vervuld te worden.
ELBURG. Zie Oct. 1834.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

VOORBURG staat vakant te worden. Zie Oct. 1834.

DE LIER vakant. Zie Feb. 1835.

ROTTERDAM.

Het Klassikaal Bestuur van *Rotterdam*, bestaat, voor het jaar 1835, uit de volgende Leden:

Praeses. H. OORT, Pred. te *Rotterdam*.
Assessor. A. DE VRIES, Pred. te *Rotterdam*.
Scriba. D. J. VAN BRANDENBURGH, Pred. te *Delftshaven*.
Secundus. M. A. DE JONGH, Pred. te *Rotterdam*.
Gecommitteerden:
J. OVERMAN, Pred. te *Schiedam*.
A. A. C. BONNET, Pred. te *Maassluis*.
C. A. VAN SCHAGEN, Pred. te *Kapelle aan den IJssel*.
H. G. J. VAN DOESBURGH, Pred. te *Rotterdam*.
J. MOLL, HZ. Weth. en Ouderl. te *Rotterdam*.
Secundi:
M. M. SCHIM VAN DER LOEFF, Pred. te *Barendrecht*.
A. SLOTEMAKER, Pred. te *Maassluis*.
A. R. BERGHEGE, Pred. te *Hillegondsberg*.
R. ADRIANI, Pred. te *Rotterdam*.
J. DE WILLIGEN, Weth. en Ouderl. te *Vlaardingen*.

Aan WILLEM DE VRIES, wonende te *Rotterdam*, is, na gehouden Examen, waarin hij volledige bewijzen van bekwaamheid gegeven heeft, op den

28sten

28sten Jan. 1835, door het Klassikaal Bestuur van *Rotterdam*, eene acte van toelating tot het staan naar den post van Catechiseermeester, ter hand gesteld.

VLAARDINGEN staat vakant te worden. Zie October 1834.

RHOON EN PENDRECHT staat vakant te worden. Zie Jan. 1835.

BERKEL EN RODENRIJS vakant. Zie Jan. 1835.

SCHIEDAM. Zie Jan. 1835.

LEIDEN.

LEIDERDORP vakant. Zie Dec. 1834.

WOERDEN. Zie Dec. 1834.

BENTHUIZEN staat vakant te worden. Zie Jan. 1835.

SASSENHEIM. Zie Feb. 1835.

VOORHOUT EN DE KAAG staat vakant te worden. Zie Feb. 1835.

DORDRECHT.

OTTOLAND EN NEDERBLOKLAND. Zie Feb. 1835.

BRIELLE.

NIEUWENHOORN, den 17den Feb. 1835. Na drie vergeefsche beroepingen op Predikanten te hebben uitgebragt, is de Kerkeraad te rade geworden, zich tot de keuze van eenen Kandidaat te bepalen. Heden is dien ten gevolge een zestal van Kandidaten geformeerd, bestaande uit de Heeren J. PLEIJTE, J. A. VAN WALSEM, F. W. VAN ANDEL WEIJERS, P. W. VAN ROSSEM, H. UDEN MASMAN en G. N. DE VOOGT.

Op het drietal zijn geplaatst de Heeren PLEIJTE, VAN WALSEM en VAN ANDEL WEIJERS.

De Kandidaat PLEIJTE is beroepen, van welken den

II: 10. *De heerlijkheid van dit laatste huis zal grooter worden, dan die des eersten, zegt de Heere der heirscharen; en in deze plaats zal ik vrede geven, spreekt de Heere der heirscharen.* Sporende zijn Eerw. de Gemeente aan, om volstandig alles, wat tot woeling, en verbreking des vredes, in de Christelijke Kerk, aanleiding zoude kunnen geven, te vermijden, en daarentegen getrouw te zijn, in de beoefening van het Christelijk geloof en zuivere liefde; beschouwende zijn Eerw. deze als de hoofdmiddelen, om op het voetspoor van den Vorst des vredes JEZUS CHRISTUS, de Christelijke kerk op aarde uit te breiden en te verheerlijken.

MIDWOUDE vakant. Zie Sept. 1834.

EDAM.

Het Klassikaal Bestuur van *Edam*, bestaat voor het jaar 1835, uit de volgende Leden:

Praeses. L. J. VAN DAM, Pred. in *de Beemster.*
Assessor. J. G. TOUSSAINT, Pred. te *Ilpendam.*
Scriba. W. BOOMKAMP, Pred. te *Edam.*
Secundus. A. BIBEN, Pred. te *Edam.*
Gecommitteerden:
R. A. VAN DEURSEN, Pred. te *Nieuwendam.*
A. VAN WETERING, Pred. te *Purmerende.*
A. J. BEGEMANN, Pred. te *Monnikendam.*
L. VAN DER HORST, Pred. te *Oosthuizen.*
D. VEEN, Ouderling te *Edam.*
Secundi:
H. A. SIMONS, Pred. te *Zunderdorp.*
J. C. BUYN, Pred. te *Beets.*
H. BITTER, Pred. te *Broek in Waterland.*
J. H. DUMANS, Pred. te *Edam.*
S. DEETERS, Onderling te *Edam.*

Voorts is Quaestor van het Klassikaal Bestuur

Ds.

Ds. W. BOOMKAMP, Pred. te *Edam*, en Correspondent van de Boekzaal. D. BROEDELET, Emer. Pred. te *Purmerende*.

MONNIKENDAM. Zie Dec. 1834.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

MIDDELBURG. Zie Febr. 1835.

GOES.

GOES, den 24sten Febr. Ds. E. B. SWALUE, heeft de beroeping naar deze Gemeente aangenomen.

SCHORE EN VLAKE. Mogten wij ons in het vorige jaar verblijden in de aanneming tot Lidmaten van vier manschappen, behoorende tot Z. M. vloot, liggende op *de Schelde*, onder het commando van den Wel Edele gestrengen Heer Colonel E. LUCAS: niet minder hadden wij heden met onzen Leeraar, J. F. VAN BINSBERGEN, de ruimste dankenstof, daar openlijk op den 15den Feb. dezes jaars, in onze namiddag Godsdienstoefening, acht matrozen van verschillende klassen, een stuurman, benevens een marinier, plegtig werden ingezegend tot Lidmaten der Kerk; alle deze manschappen behoorden tot de eerste sectie op Z. M. Kanonneerbooten N°. 82, 84, 85, 87. — Treffend was deze Godsdienstoefening. Onze Leeraar bepaalde ons te dier gelegenheid, bij 1 *Cor.* VI: 20. Aangedaan verlieten wij het heiligdom, den Heer dankende voor de nu aan ons in hen bewezen weldaad; in welk gevoelen de met ons zaamgevloeide menigte insgelijks deelde. Niet genoeg kunnen wij met onzen Leeraar, den ijver, lust en volharding dezer manschappen prijzen, gedurende den gerui-

men tijd, dat zij het Godsdienstig onderwijs ontvingen, terwijl onze Leeraar allen lof hen toekent, wegens hunne kennis in de Godsdienst; langs dezen weg zijnen opregten dank ook betuigende aan de onderscheidene Heeren Luitenants ter Zee, die hem in zoo vele opzigten, het onderwijs hebben gemakkelijk en aangenaam doen zijn. Eindelijk wenschende, dat het voorbeeld der genoemde manschappen in ruime mate navolging vinden moge, en dat alzoo ook onder hen, meer Godsdienst en liefde voor onzen Zaligmaker moge gevonden worden. —

IJ Z E N D IJ K E.

Volgens besluit van Z. M. den Koning, de dato 27 Dec. 1834, N°. 84, bestaat het Klassikaal Bestuur van *IJzendijke*, voor het jaar 1835, uit de volgende Leden:

Praeses, C. MEEUSE, Pred. *op den Hoek.*

Assessor, J. V. G. VAN HOEK, Pred. te *Aardenburg.*

Scriba, J. A. JANSSEN, Pred. te *St. Anna ter Muiden.*

Secundus, J. M. HENRY, Pred. te *Zuidlande.*

Gecommitteerden:

A. HOUTKAMP, Pred. te *Nieuwvliet.*

J. P. HOFMAN, Pred. te *ter Neuzen.*

J. F. HENRY, Pred. te *Sluis.*

J. BREVET, Burgemeester en Ouderling te *IJzendijke.*

Secundi:

W. VAN RIET, Pred. te *St. Kruis.*

N. BORSBOOM, Pred. te *Axel.*

D. VAN BASSELAAR, Pred. te *Biervliet.*

Dr. J. JANSSEN, oud Ouderling te *Axel.*

SCHOONDIJKE, den 9den Feb. 1835. Ter vervulling der Vacature, ontstaan door het Emeri-

ta-

taat van den Wel Eerw. Heer C. SCHIETEKATTE, vergaderde op heden de Kerkenraad, onder voorzitting van den Consulent Ds. G. BATTEKÉ, Pred. te *Breskens*. Op het twaalftal werden geplaatst:

DD. J. SANDERS VAN DEN HEUVEL, G. BATTEKÉ, G. G. BRUGMAN, A. HOUTKAMP, D. VAN BASSELAAR, W. GOUDA QUINT, C. MEIJER, respectieve Pred. te *Cortgene*, *Breskens*, *Groede*, *Nieuwvliet*, *Retranchement* en *Hontenisse*. — Voorts de Heeren:

P. WIERINGA, D. C. VAN LEEUWEN BOOMKAMP, A. DE RONDE BRESSER, J. WAS en G. VROLIJK, Kandidaten bij de Prov. Kerkbesturen van *Drenthe*, *Zuid-Holland*, *Gelderland*, *Overijssel* en *Utrecht*.

Zestal:

DD. VAN DEN HEUVEL, BATTEKÉ, GOUDA QUINT, MEIJER, WIERINGA en VAN LEEUWEN BOOMKAMP.

Drietal:

DD. VAN DEN HEUVEL, BATTEKÉ en MEIJER.

Waaruit beroepen is, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer J. SANDERS VAN DEN HEUVEL, Pred. te *Cortgene*, die dit beroep heeft in beraad genomen.

UTRECHT.

UTRECHT.

MIJDRECHT vakant. Zie Januarij 1835.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN, den 28sten Jan. 1835. Heden werd door den Kerkeraad dezer Gemeente ter vervulling der vakature, ontstaan door het Emeritaat van den Wel Eerw. zeer gel. Heer A. L. VAN DER BOON MESCH, tot Pred. alhier beroepen den Wel Eerw.

 zeer

zeer gel. Heer J. F. VAN HOOGSTRATEN, Pred. te *Lochem*.

Op het twaalftal waren gebragt de Heeren:

DD. J. F. VAN HOOGSTRATEN, Pred. te *Lochem*. D. VAN HEYST, Theol. Doct. Pred. te *Gouda*. M. A. JENTINK, Pred. te *Harlingen*. J. DERMOUT, Theol. Doct. Pred. te *Schiedam*. D. A. DE GROOT, Pred. te *Sneek*. L. VROOM, Pred. te *Wolvega*. J. STEENMEIJER, Pred. te *Arnhem*. J. F. H. HUGUENIN, Pred. te *Tjallebert*. P. H. VRIESEMA, Pred. te *Herbajum*. J. BEEKEMAN, Pred. te *Nieuw-Brongerga* of *de Knijpe*. D. PIJZEL, Pred. te *Elkum*. J. H. DUMANS; Pred. te *Edam*, de laatste bij herstemming tegen J. G. BETZ te *Wijcken* en *Leur*.

Op het zestal, de Heeren:

DD. VAN HOOGSTRATEN, VAN HEIJST, PIJZEL, DERMOUT, JENTINK en DUMANS.

En op het drietal, de Heeren:

DD. VAN HOOGSTRATEN, VAN HEIJST en DERMOUT.

Ds. VAN HOOGSTRATEN voor deze beroeping bedankt hebbende, formeerde de Kerkeraad het volgende twaalftal:

DD. D. VAN HEIJST, Theol. Doct. en Pred. te *Gouda*. J. H. DUMANS, Pred. te *Edam*. J. DERMOUT, Theol. Doct. en Pred. te *Schiedam*. M. A. JENTINK, Pred. te *Harlingen*. D. PIJZEL, Pred. te *Elkum*. J. F. H. HUGUENIN, Pred. te *Tjallebert*. D. A. DE GROOT, Pred. te *Sneek*. G. MUURLING, Theol. Doct. en Pred. te *Stiens*. J. G. BETZ, Pred. te *Wijcken* en *Leur*. J. STEENMEIJER, Pred. te *Arnhem*. B. H. VRIESEMA, Pred. te *Herbajum*. H. F. T. FOCKENS, Pred. te *Twyzel* en *Koten*.

Hieruit werden op het zestal gebragt, de Heeren:

DD. VAN HEIJST, DUMANS, DERMOUT, MUURLING, BETZ en HUGUENIN.

En op het drietal, de Heeren:

DD.

DD. VAN HEIJST, DERMOUT en HUGUENIN.

Uit welk drietal den 4den Maart 1835 beroepen is, de Wel Eerw. zeer gel. Heer D. VAN HEIJST, Theol. Doct. en Pred. te *Gouda*, die deze beroeping in beraad heeft genomen.

GARIJP, SUAMEER EN EERNEWOUDE vakant. Zie Feb. 1835.

HARLINGEN.

MINNERTSGA, den 8sten Feb. 1835. Op den 30sten der vorige maand overleed alhier, na eene korte ongesteldheid, onze waardige en geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer, GERRIT OUTHUIS, in den ouderdom van ruim 61 jaren. Zijn Wel Eerw. was, gedurende ruim 37 jaren, in het werk der Evangeliebediening met lust en ijver werkzaam geweest. Na eerst de Gemeenten te *Ooster-* en *Westerblokker*, *Heiloo* en *Bommel* in *Over-Flakkée* door leer en leven te hebben voorgelicht, mogten wij, sedert December 1812 tot aan zijnen dood, van zijne dienst gebruik maken. Eene diep bedroefde weduwe, Mejufvrouw H. MULLER, voor welke het *annus gratiae* door den Ring zal worden waargenomen, benevens vijf kinderen en drie behuwdkinderen, betreuren zijn gemis, wiens nagedachtenis bij allen, die hem gekend hebben, nog lang in zegenend aandenken blijven zal. Ter bevordering daarvan en ter onzer vertroosting zocht de eerste Consulent dezer Gemeente, de Wel Eerw. Heer W. MERIUS, Pred. te *St. Jacobi Parochie*, die de eerste predikbeurt na het overlijden van onzen Leeraar waarnam, mede te werken, door, bij dit voor ons zoo smartelijk verlies, onze aandacht te vestigen op de belofte, *Joh.* 12 : 26*b*. *Waar ik ben, aldaar zal ook mijn dienaar zijn.* Dus is MINNERTSGA vakant.

LANGERHOU en SCHETTENS vakant. Zie Sept. 1834.

SNEEK.

SNEEK staat vakant te worden. Zie Feb. 1835.

DOKKUM.

METZLAWIER EN NIJAWIER, den 22sten Feb. 1835. Heden had alhier de Bevestiging plaats van onzen Leeraar, Ds. S. K. THODEN VAN VELZEN, Theol. Doct., Kandidaat tot de H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*.

De Bevestigings Leerrede werd, bij vrijwilligen afstand van den Consulent, Ds. Y. DOUWES, Pred. te *Aalsum*, c. a., gehouden, door den Wel Eerw. zeer gel. Heer H. U. THODEN VAN VELZEN, Pred, te *Oudkerk*, c. a., Vader van den Bevestigden. Zijn Wel Eerw. sprak, naar aanleiding van *Marc.* 16:15*b*. *Predikt het Evangelium.* Het werk der Bevestiging zelve werd door den Consulent met oplegging der handen plegtig verrigt; welke plegtigheid zeer verhoogd werd door de tegenwoordigheid, en door eene hartelijke en treffende toespraak van den Hooggeleerden Heer L. G. PAREAU, Theol. Prof. te *Groningen*.

De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijn dienstwerk onder ons, met eene Leerrede, over *Joh.* 4:34.

ENGWIERUM, den 1sten Maart 1835. Heden is de Wel Eerw. Heer J. G. ZIMMERMAN, Kandidaat tot de H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, als Predikant dezer Gemeente, in zijne bediening bevestigd, door Ds. L. W. DE GRIENT DREUX, Pred. te *Franeker*, aan wien de Consulent Ds. P. SIJTSEMA, Pred. te *Oostrum*, c. a. dat werk had afgestaan.

De Bevestiger predikte bij deze gelegenheid, over 1 *Tim.* 1:11*a*. *Het Evangelium der heerlijkheid*

heid des zaligen Gods. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger, tevens door den Consulent en den Wel Eerw. Heer J. DOUWES, Pred. te *Aalsum*, c. a. Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijn dienstwerk, met eene Leerrede over *Joan.* XVII: 17*b*. *Uw woord is de waarheid.*

EE, den 8sten Maart 1835. Onze, van *Exmorra*, c. a., beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. F. DE HAAN, werd heden morgen, bij vrijwilligen afstand van den Consulent Ds. P. SIJTSEMA, door des beroepenen Schoonvader, den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. HERINGA, Pred. te *Oudeboorn*, onder ons in zijne bediening bevestigd, na het houden eener Leerrede over 1 *Thessal.* V: 12, 13. Onze Leeraar maakte daarop 's namiddags een aanvang met zijn H. Dienstwerk, door het houden van eene Leerrede, over *Rom.* I: 16*a*. *Want ik schame mij het Evangelium van Christus niet.*

AKKERWOUDE EN MURMERWOUDE vakant. Zie Feb. 1835.

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

ALMELO vakant. Zie Nov. 1834.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

Bij de opgave der Leden van het Klassikaal Bestuur over 1835, in de vorige maand gedaan, behoort nog het berigt, dat het Bestuur der onder hetzelve behoorende Ringen thans aldus is:

In den Ring van *Groningen*, Praetor J. MARTI-

MET KUYPERS, Scriba C. H. VAN HERWERDEN, beide te *Groningen*.

In den Ring van *Hoogezand*, Praetor P. BOKKES, te *Noordijk*, Scriba G. W. STUIVINGA, te *Hoogezand*.

In den Ring van *Zuidhorn*, Praetor D. M. HAACK, te *Oldehove*, Scriba G. REINKINGH, te *Saaksum*.

In den Ring van *Grootegast*, Praetor en Scriba A. EBBENS SISSINGH, te *Lettelbert*.

GROOTEGAST EN DOEZUM. Zie Febr. 1835.

WINSCHOTEN.

Het Klassikaal Bestuur van *Winschoten*, is, ten gevolge der door Z. M. gedane benoemingen, voor den jare 1835 aldus zamengesteld:

Ds. M. CORSTIUS, Pred. te *Beerta*, Praeses.

Ds. R. ENGELS, Pred. te *Nieuwolda*, Assessor.

Ds. M. J. ADRIANI, Pred. te *Oude Pekel-A*, Scriba.

Ds. J. SANNES, Pred. te *Veendam*, Secundus.

Gecommitteerden:

Ds. G. PENON, Pred. te *Westerlee*.

Ds. J. VAN DEN BROEK, Pred. te *Nieuwscheemda*.

Ds. J. SANNES, Pred te *Veendam*.

Dr. W. J. KOPPIUS, Pred. te *Blijham*.

Mr. H. J. M. MODDERMAN, Advocaat en Ouderling te *Winschoten*.

Secundi:

Ds. J. PELINCK, Pred. te *Scheemda*,

Ds. J. SINNINGHE DAMSTÉ, Pred. te *Vriescheloo*.

Ds. J. SPECKMAN, Pred. te *Vlagtwedde*.

Ds. J. SONIUS SWAAGMAN, Pred. te *Nieuwe-Stadskanaal*.

Mr. L. M. SIERTSEMA, Griffier en Ouderling te *Oostwold*.

Ringsbesturen:

Winschoten. DD. J. PELINCK, Pred. te *Scheemda*, Prae-

Praetor-en Quaestor. B. H. STERINGA KUYPER, Pred. te *Winschoten*, Scriba.

Midwolde. DD. M. CORSTIUS, Pred. te *Beerta*, Praetor. J. VAN DEN BROEK, Pred. te *Nieuw Scheemda*, Quaestor. A. TONCKENS, Pred. te *Oostwold*, Scriba.

Bellingwolde. DD. W. J. KOPPIUS, Pred. te *Blijham*, Praetor. E. HOUWERZIJL, Pred. te *Oudeschans*, Quaestor en Scriba.

WAGENBORGEN, den 8sten Febr. Na dat onze, naar de Gemeente van *'t Zand* (Klassis van *Appingedam*), beroepene Leeraar, Ds. J. A. UILKENS, op den 2den dezer, door den Gecommitteerden uit het Klassikaal Bestuur, Ds. R. ENGELS, Pred. te *Nieuwolda*, behoorlijk was gedimitteerd van zijne betrekkingen op deze Gemeente en de Klassis van *Winschoten*, en het bestuur dezer Gemeente was opgedragen aan den Heer Consulent, Ds. J. VAN DEN BROEK, Pred. te *Nieuwscheemda*, heeft zijn Eerw. op heden zijne afscheidsrede gehouden, over *Joan.* XVII: 17. *Heilig ze in uwe waarheid.* Zoo dat

WAGENBORGEN vakant is; doch er is reeds handopening tot het beroepen van eenen nieuwen Leeraar verzocht en bekomen.

ZELLINGEN vakant. Zie Julij 1834. Ook hier is reeds handopening verzocht en bekomen.

BELLINGWOLDE, oudste Leeraarsplaats vak. Zie Nov. 1834.

APPINGEDAM.

Het Klassikaal Bestuur van *Appingedam*, bestaat, voor dezen jare, uit de navolgende Leden:

Praeses. T. F. UILKENS, Pred. te *Loppersum.*

Assessor. N. WESTENDORP, Pred. te *Losdorp.*

Scriba. J. CANNEGIETER, Pred. te *Solwerd.*

Secundus. G. P. HOUWERZIJL, Pred. te *Tjamsweer.*

Gecommitteerden:

J. BEGEMANN, Pred. te *Siddeburen*.

H. G. CANNEGIETER, Pred. te *Zeerijp*.

N. VAN LACUM, Pred. te *Spijk*.

P. MEES, Pred. te *Garmerwolda*.

S. HOUWERZIJL, Oud Burgemeester en Ouderling te *Appingedam*.

Secundi:

W. G. REDDINGIUS, Pred. te *Woltersum*.

W. W. DIJK, Pred. te *Opwierda*.

A. R. VAN DER LOEFF, Pred, te *Slochteren*.

J. H. HEMMES, Pred. te *Farmsum*.

H. D. BONTHUIS, Wethouder te *Delfzijl* en Oud Ouderling te *Farmsum*.

GODLINZE. Zie Dec. 1834.

MIDDELSTUM.

Het Klassikaal Bestuur van *Middelstum*, heeft in 1835, de navolgende Leden:

J. J. DAMSTÉ, Pred. te *Meeden*, Praeses.

J. SNETHLAGE, Pred. te *Pieterburen*, Assessor.

W. COST, Pred. te *Bedum*, Scriba.

Dr. A. RUTGERS, Pred. te *Breede*, Secundus.

Gecommitteerden:

J. P. RIEDEL, Pred. te *Eenrum*.

G. NOORDA, Pred. te *Noordwolde*.

Dr. A. RUTGERS, Pred. te *Breede*.

L. MEIJER BROUWER, Pred. te *Uithuizen*.

J. J. RITSMA, Ouderling te *Warfsum*.

Secundi:

J. KEIZER, Pred. te *Witzinge*.

B. P. WESTERHOFF, Pred. te *Tinallinge*.

J. VAN DER HELM, Pred. te *Niekerk*.

J. H. WARMOLTS, Pred. te *Wehe*.

R. G. RIJKENS, Ouderling te *Zandeweer*.

ULRUM vakant, Zie Feb. 1835.

NOORD-

NOORD-BRABAND.

'SHERTOGENBOSCH.

'S HERTOGENBOSCH staat vakant te worden. Zie Dec. 1834.

VUGHT staat vakant te worden. Zie Dec. 1834.

BREDA.

LAGE ZWALUWE, den 8sten Maart 1835. De Wel Eerw. Heer G. D. J. SCHOTEL, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, bij Koninklijk Besluit van 24 Oct. 1834, N°. 88, tot Pred. dezer Gemeente benoemd, en den 5den Jan. 1835, Kerkelijk Beroepen zijnde, is heden onder ons bevestigd, door Ds. VAN KOOTEN, Pred. te *Dordrecht*, bij vrijwilligen afstand van Ds. DE ROO, Pred. te *Moerdijk*, en Consulent dezer Gemeente, met I *Tim.* IV: 16.

De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en den Consulent, door de Heeren GILTAY, te *Made en Drimmele*, BACHIENE, te *Hooge Zwaluwe*, VAN DEN BROEK, te *Zevenbergen* en DE LEEUW, rustend Pred. van *Roozendaal*. De Bevestigde deed zijne intrede, met 1 *Cor.* IV: 1.

HEUSDEN.

DOEVEREN, GENDEREN EN GANSOIJEN vakant. Zie Feb. 1835.

EINDHOVEN.

ASTEN, den 5den Maart 1835. Hadden wij, sedert de maand Augustus des vorigen jaars, het 4de Batt. der 8ste Afd., in onze streken in bezetting, al spoedig kwamen er eenige manschappen van gezegde Batt., tot onzen Leeraar Ds. NIEMEIJER verzoekende onderwijs te ontvangen in de Godsdienst, en weldra was er ruim een veertigtal, welke dat onderwijs verlangde. Het mogt ons gebeuren 11 derzelve, benevens een Sergeant en 2 Officieren, wel-

welke laatste bijzonder onderwijs hadden genoten, na afgelegde Geloofsbelijdenis, tot de gemeenschap des Heeren te zien toetreden, terwijl nog daarenboven aan een' der evengenoemde manschappen, op den 1sten dezer, met name HEINZE BARTELS HENSTRA, de H. Doop werd toegediend. — God zegene deze dubbele plegtigheid, door den invloed van zijnen Geest aan aller harten, en doe hun leven zijn aan CHRISTUS toegewijd, opdat hun sterven gewin zij!

DRENTHE.

ASSEN.

VEENHUIZEN, den 15den Feb. 1835. *Onze* Leeraar K. VAN RINTELN, heeft ons heden, bij het overlijden van Ds. H. POELMAN, adjunct Pred. alhier, waarvan in de vorige Boekzaal reeds is berigt gegeven, opzettelijk bepaald, naar aanleiding van 1 *Pet.* I: 24, 25.

Deze plegtigheid, waarin de Gemeente zoo hartelijk deel nam, werd verhoogd door zeer goed ingerigt treurmuzijk, hetwelk zich bij afwisseling liet hooren.

LIMBURG, enz.

GENT, den 20sten Febr. Het gelukte den Predikant A. GOEDKOOP, wien eene ongesteldheid, sedert drie maanden, zeer hinderde in de uitvoering zijner menigvuldige ambtsbezigheden, heden eene Militaire begrafenis van den Luitenant MAXWELL, Engelsche van oorsprong en Protestant van belijdenis, bij te wonen, en aan den rand van het graf voor eene gemengde schare *Jezus Christus*, *als*

de

de opstanding en het leven, te verkondigen, en aan te dringen op de opvolging van zijn' raad van *in Hem te gelooven, ten einde men leven mogte, al ware men ook gestorven*, (*Joan.* XI: 25). Het slot van deze aanspraak, in de Fransche taal uitgesproken, bevattende den wensch, dat dit woord mogt gezegend worden, uitgesproken in eenvoudigheid en onder het gevoel van ligchaamszwakheid des Sprekers, die welligt spoedig zijne asch zal mengen met die van hen, welke daar rusteden tot den grooten dag der opstanding; scheen een' diepen indruk op de toehoorders te maken, en na geëindigde plegtigheid had een der Generaals de goedheid, den Predikant gerust te stellen, dat dit nog zoo spoedig niet gebeuren zou, welligt omdat die aanspraak met overspanning van krachten was uitgesproken.

WAALSCHE KERK.

'S GRAVENHAGE, den 1sten Maart 1835. Volgens besluit van Z. M. van den 27sten Dec. 1834. N°. 84., bestaat de Commissie voor de huishoudelijke zaken der Waalsche Kerken, voor het loopende jaar, uit de volgende Leden:

President. J. TEISSEDRE L'ANGE, Pred. te *Amsterdam*.
Secretaris. G. S. DE CHAUFEPIÉ, Pred. te *'s Gravenhage*.
Leden:
G. S. DE CHAUFEPIÉ, Pred. te *'s Gravenhage*.
M. A. VAN DER BANK, Pred. te *Utrecht*.
P. MOUNIER, Pred. te *Rotterdam*.
G. H. M. DELPRAT, Pred. te *Rotterdam*.
J. TEISSEDRE L'ANGE, Pred. te *Amsterdam*.
Mr. D. G. VAN TEYLINGEN, Ouderling te *Rotterdam*.
Secundi:
L. F. SERRURIER, Pred. te *Haarlem*.

D.

D. SERRURIER, Pred. te *Dordrecht.*
P. J. L. HUËT, Pred. te *Amsterdam.*
J. B. MOQUETTE, Pred. te *Leiden.*
C. G. MERKUS, Pred. te *Amsterdam.*
Mr. J. C. MERTENS, Ouderling te *Utrecht.*

NIJMEGEN, den 8sten Maart 1835. Nadat het Zijne Exc. den Minister van Staat, ingevolge het besluit van Z. M. van den 17den Jan. 1835. N°. 134. goedgunstig behaagd had, ten behoeve onzer Gemeente, handopening te verleenen. ter vervulling der vakature, door het Emeritus verklaren van onzen Leeraar J. H. PAIJEN veroorzaakt, heeft de groote Kerkeraad der Hervormde Gemeente van *Nijmegen*, op den 9den Febr. l. l. een zestal gemaakt, bestaande uit de volgende Heeren Kandidaten, onder het ressort der Waalsche Commissie, als:

P. H. O. DEELEMAN, A. J. VERWEYDE, J. A. VAN HAMEL, A. A. T. MOUNIER, V. H. GUIJE en E. A. ZUBLI.

Waaruit, op den 16den, de drie volgende Kandidaten op het drietal gebragt zijn:

DEELEMAN, ZUBLI en VERWEYDE, (de laatste met het lot tegen VAN HAMEL,) en hieruit beroepen de Wel Eerw. zeer gel. E. A. ZUBLI, thans Kandidaat te *Leiden*, die, onder inwachting der Koninklijke goedkeuring, dit beroep heeft aangenomen.

VOORBURG vakant.

MAASTRICHT staat vakant te worden.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

HAARLEM, WADDINGSVEEN en MOORDRECHT } vakant.

FRE-

FREDERIKSTAD AAN DEN EIDER vakant. Zie Jan. 1833.

BOSKOOP vakant. Zie Aug. 1834.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

BREDA, den 18den Jan. 1835. Nadat, door het overlijden van onzen geliefde Leeraar, den Wel Eerw. zeer gel. Heer R. DE KLOVER, deze Gemeente was vakant geworden, is, uit een te voren gemaakt drietal van Proponenten, bestaande uit de Eerw. Heeren: FRANS CHRISTIAAN BÜHRMAN, PETRUS JOHANNES VALENTINUS DUSSEAU en ANTON GEORG AUGUST GEBING, Kandidaten tot de H. dienst bij ons Kerkgenootschap, ten overstaan van onzen Consulent, den Wel Eerw. en zeer gel. Heer MICHELSEN, Pred. te *Dordrecht*, door den grooten Kerkeraad dezer Gemeente, op den 10den Nov. l. l., met eenparigheid van stemmen beroepen, de Wel Eerw. Heer F. C. BÜHRMANN, die reeds gedurende vijf maanden, ten genoegen der Gemeente, het H. dienstwerk onder ons had waargenomen.

Op heden werd zijn Wel Eerw. door den gezegden Consulent aan onze Gemeente voorgesteld, met eene Leerrede over *Joan.* III: 16. waarop onze beroepen Predikant heden avond zijne intreerede deed, daarbij tot tekst nemende *Ephes.* IV: 16. aan welks slot zijn Wel Eerw. den Wel Eerw. en zeer gel. Heer P. VAN EXTER, Veldprediker bij de 1ste Divisie van het Leger te Velde, ook namens de Gemeente, hartelijk dank zeide, voor de anderwerf, gedurende zijn afwezen, door het vervullen der predikbeurten, bewezen diensten.

Deze dank wordt hier door den Kerkeraad openlijk herhaald, met de bede, dat zijn Wel Eerw. in den voortdurende bloei dezer Gemeente, nog eene

eene reeks van jaren de vruchten zie van de zaden, die hij, gedurende derzelver herderloosheid, gestrooid heeft

BODEGRAVEN, den 22sten Feb. 1835. Onze Leeraar, Ds. G. H. G. LAGERS, den 1sten Jan. l. l. eene beroeping naar de Gemeente van *Zutphen* ontvangen en dezelve na eenigen tijd van beraad, den 12den dierzelfde maand, onder inwachting der noodige goedkeuringen, aangenomen hebbende, berigtte ons heden, dat zijn Eerw. daarop de Koninklijke en Kerkelijke approbatien had ontvangen, zoodat

BODEGRAVEN vakant staat te worden.

'S GRAVENHAGE. Zie Sept. 1834.

WILDERVANK EN VEENDAM vakant. Zie Dec. 1834.

ZUTPHEN. Zie Jan. 1835.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

EMDEN, den 17den Feb. 1835. De Wel Eerw. Heer Kandidaat, bij den Oostvriesschen Coetus, E. H. SIKKES, en beroepen Pred. te *Oldersum*, na aldaar in de tweede standplaats, de Dienst ad interim, eenen geruimen tijd te hebben waargenomen; thans den kanonieken ouderdom bereikt hebbende, is heden in eenen daartoe belegden Coetus Contractus, door den Hoogeerw. Heere Praeses, pro Ministerio, geëxamineerd; en met blijdschap aan die Gemeente toegewezen; en staat eerstdaags in dezelve bevestigd te worden.

EM-

EMDEN, den 27sten Feb. 1835. Heden heeft de Eerw. Kerkenraad onzer Gemeente, uit het te voren gemeld zestal, een drietal van Predikanten geformeerd, en daarop gebragt de Wel Eerw. Heeren E. H. SIKKES, beroepen Pred. te *Oldersum*, B. H. LEDING, te *Weener*, en C. W. WIJCHGRAM, te *Buitenpost*, welke Heeren op de drie eerste zondagen na Paschen, op de Nominatie zullen komen prediken.

FREEPSUM. Door stemgeregtigden is, uit een te voren gemeld drietal, en na op de Nominatie gepredikt te hebben, de Wel Eerw. Heer U. E. BAKKER, Pred. te *Grootwolde*, beroepen, die dit in beraad heeft genomen.

DITSUM vakant. Zie Aug. 1834.

OLDERSUM. Zie Feb. 1835.

KAMPEN. Zie Feb. 1835.

RIJSUM vakant. Zie Feb. 1835.

KREITS SIJNODE DUISBURG.

SCHERMBEEK eene Predikantsplaats vakant. Zie Jan. 1831.

GARTROP vakant. Zie Oct. 1832.

BIJBEL-GENOOTSCHAP.

ALPHEN (AAN DEN RHIJN) EN **PAROCHIE AARLANDERVEEN.** In deze aanzienlijke Gemeente is thans ook eene Afdeeling van het Nederlandsch Bijbel-Genootschap gevestigd. Onze Leeraar H. W. VAN ROSSUM, heeft zijne pogingen daartoe met den gunstigsten uitslag bekroond gezien. Sedert November des vorigen tot op den aanvang van de

maand Maart des tegenwoordigen jaars, is het getal der Leden tot op 46 geklommen. Ten gevolge van deze belangrijke deelneming, die ten bewijze strekt, dat de medewerking dezer Gemeente tot bevordering van het edele en goede niet vruchteloos wordt ingeroepen, is op den 16den Maart l. l. eene algemeene Vergadering der Inteekenaren in het Gemeentehuis te *Alphen* gehouden. De Predikant opende deze Vergadering met eene aanspraak, zijne blijdschap betuigende over de zoo ruime deelneming; Gods heilig woord aanprijzende als het krachtigste middel tot aankweeking van godsdienstige verlichting, en des Allerhoogsten zegen toewenschende aan de nieuwe Afdeeling. Hierna ging men over tot het vaststellen van het huishoudelijk Reglement. Eindelijk werden met gesloten briefjes de Leden van het Bestuur gestemd, waaruit bleek, dat door de Vergadering benoemd waren;

Tot Voorzitter, de Heer R. W. VAN ROSSUM, Pred.

Tot Secretaris, de Heer Mr. A. JONGKINDT CONINCK, Lid van den Kerkeraad.

Tot Thesaurier, de Heer Mr. N. HOFFER DE KANTER, Lid van den Kerkeraad.

Tot Bibliothecaris, de Heer A. VERMEULEN, Onderwijzer.

Tot Vice President, de genoemde Heer Mr. N. H. DE KANTER.

Tot Vice Secretaris, de Heer Mr. A. KLUIT.

Tot Gecommitteerden ter bevordering van het werk der Bijbelverspreiding onder minvermogenden, de Heeren M. OOSTHOEK, R. H. TROOST, D. BURGERSDIJK, President Kerkvoogd, en A. RUIGERS.

De Voorzitter sloot daarop deze eerste algemeene Vergadering der Afdeeling *Alphen* en *Parochie Aarlanderveen* des Nederlandschen Bijbel-Genootschaps, over welke de Heer zijnen zegen gebiede!

COR-

CORRESPONDENTIE.

Het ingezondene door M. over *Ps.* CXV, en de *Brieven* van S. over de *Onverschilligheid*, zal men successivelijk plaatsen.

Aan het verzoek van V. S., om zijn Dichtstukje in deze maand op te nemen, kon niet voldaan worden, dewijl vroeger ingezonden stukjes den voorrang hadden.

Het Gedicht, *Christus Hemelvaart*, ademt wel eenigen aanleg, maar die nog veel verbetering behoeft, wij kunnen het daarom niet opnemen.

Het stukje *Jan van Arkel* enz. zal, schoon met noodige verandering in enkele coupletten, geplaatst worden.

Het ingezondene, geteekend ...w, kan niet geplaatst worden. *De Redactie.*

BERIGTEN. (*)

De Quaestor Generaal van de algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk, kwijt zich wederom van eenen aangenamen pligt, en heeft dienvolgens het genoegen, ter kennisse van zijne christelijke land en geloofs-genooten te brengen, dat de algemeene inzameling ten behoeve van Noodlijdende Kerken en Personen, in den jare 1834, heeft opgebragt de somma van *f* 17808.16, blijkens de daarvan bij hem ontvangen Staten van

Het Klassikaal Bestuur van	*Arnhem*	*f*	362.71[s]
———	*Nijmegen*	-	221.36
———	*Zutphen*	-	556.80[s]
———	*Tiel*	-	160.25
———	*Bommel*	-	137.89[s]
———	*Harderwijk*	-	201.47[s]
	Transportere	*f*	1640.50

(*) Dit stuk den Uitgevers reeds ter plaatsing in een vorig N°. toegezonden, is toen door plaats gebrek, tot heden uitgesteld, en dus geheel buiten schuld van den Wel-Ed. Heer Quaestor-Generaal.

	Aan Transport	*f* 1640.50
Het Klassikaal Bestuur van	*'s Gravenhage*	1258.28
——— —	*Rotterdam*	1087.35^{5}
——— —	*Leiden*	860.86^{5}
——— —	*Dordrecht*	555.81^{5}
——— —	*Gouda*	361.38^{5}
——— —	*Brielle*	347.45
——— —	*Amsterdam*	3137.18
——— —	*Haarlem*	646.23
——— —	*Alkmaar*	357.08
——— —	*Hoorn*	341.89^{5}
——— —	*Edam*	229.25^{5}
——— —	*Middelburg*	627.87
——— —	*Zierikzee*	180.35
——— —	*Goes*	240.76^{5}
——— —	*IJzendijke*	138.98
——— —	*Utrecht*	875.45
——— —	*Amersfoort*	395.41^{5}
——— —	*Wijk*	175.53
——— —	*Leeuwarden*	416.18^{5}
——— —	*Harlingen*	259.65
——— —	*Sneek*	236.57^{5}
——— —	*Dokkum*	321.23^{5}
——— —	*Heerenveen*	174.32
——— —	*Zwolle*	262.63^{5}
——— —	*Deventer*	322.83
——— —	*Kampen*	179.66^{5}
——— —	*Groningen*	384.07
——— —	*Winschoten*	184.28
——— —	*Appingedam*	90.70^{2}
——— —	*Middelstum*	103.80^{5}
——— —	*'sHertogenbosch*	144.21^{5}
——— —	*Breda*	234.54^{5}
——— —	*Heusden*	145.46
——— —	*Eindhoven*	125.95^{5}
——— —	*Assen*	61.63^{5}
——— —	*Meppel*	90.70
——— —	*Koeverden*	48.46
——— —	*Maastricht*	37.46
De Commissie tot de zaken der Waalsche Kerken		473.79
	Transportere	*f* 17756.39^{5}

Aan Transport	*f* 17756.39[5]
Door tusschenkomst van den Wel Eerw. Heer J. H. BROUWER, Pred. te *Venlo*, van de onderstaande Gemeenten, in de Provincie *Limburg*, te weten: *Gennep*, *Blitterswijk*, *Venlo*, *Roermond*, *Stevenswaard*, *Urmond* en *Grevenbigt*; *Littard*, *Heerle*, *Beek* en *Geul*, *Meerssen*, *Gulpen*, *Valkenburg* en *Eijsde*, te zamen -	33.77
Van een' onbekende, ten huize van den Wel Eerw. Heer I. PRINS, te *Amsterdam* -	10.00
En eindelijk ten zijnen huize, van een onbekende -	3.00
Idem, geen Lid der Hervormde Gemeente -	5.00
Te zamen	*f* 17808.16[5]

Dat ook wederom in het verloopen jaar, uit de naast vorige inzameling, een getal van 100 hulpbehoevende Weduwen en Wezen door toelagen zijn verblijd geworden, en bovendien 25 behoeftige Gemeenten door onderstand werden te gemoet gekomen in de kosten van de openbare eeredienst, maar dat dezelve inzonderheid daartoe heeft gestrekt, om, geholpen door de werkdadige belangstelling van Z. M. onzen geëerbiedigden Koning, en loffelijk nagevolgd door vele Provinciale Staten, de vervallene Kerken in de onderscheidene Gemeenten weder op te bouwen, en alzoo derzelver ingezetenen tot de geschikte bijwoning van de openbare godsdienst in staat te stellen, te weten:

In Gelderland, de Gemeente *Wehl*.
» Zuid-Holland, » *Krimpen aan de Lek*.
» Noord-Holland, » *Kolhorn*.
» Utrecht, » *Polsbroek*.
» Vriesland, » *Hindelopen* en *Molkwerum*.
» Groningen, » *Woldendorp*.

Na dit gegeven berigt heeft hij het genoegen om te doen opmerken, dat deze inzameling wederom aanmerkelijk meerder heeft opgebragt, dan de

 voor-

voorgaande, en dezelve alzoo ten bewijze mag verstrekken, dat het voorregt van de openbare Godsdienstoefening, nog door velen wordt gewaardeerd.

Hij betuigt voor deze goede gezindheid zijnen hartelijk gemeenden dank, en durft bij de nu aanstaande jaarlijksche inzameling op dezelfde belangstelling rekenen. Daartoe in het openbaar door vele woorden op te wekken, oordeelt hij niet van zijne taak te zijn, en bovendien geheel overbodig, daar onze waardige Leeraars, als geheel doordrongen van het groot belang der zaak, volgaarne ook dit deel van hunne christelijke roeping willen vervullen, waartoe de Hemelsche Vader, van wien elke goede gave komt, en die het willen en volbrengen werkt, genadiglijk Zijnen zegen verleene.

Amsterdam, De Quaestor-Generaal voorn.
12 Februarij 1835. J. R. SCHOLTEN.

Aan de belanghebbenden wordt bij deze bekend gemaakt, dat de staat der Klassikale Weduwenbeurs niet gedoogt, dit jaar, gelijke toelage, als het vorige, aan de Weduwen uit te reiken; en dat voortaan, zonder vaste bepaling der uit te deelen toelage, de jaarlijksche inkomsten der beurs, zoo als die zich bevinden, onder de bestaande Weduwen zullen worden verdeeld: waarom de Weduwen verzocht worden, derzelver kwitantiën, van nu af aan, *oningevuld* te bezorgen, terwijl de Leden verzocht worden, om hunne contributiën, *telken jare* voor den 1sten April *vrachtvrij* te doen toekomen aan den Quaestor

Arnhem, W. OVERDUIN.
14 Maart 1835.

De

Aan de Leden der Weduwenbeurs, Klassis van *Alkmaar*, wordt door deze herinnerd hunne verpligting, om, uiterlijk op den 1sten Mei aanstaande, hunne jaarlijksche bijdrage *vrachtvrij* aan den Ondergeteekenden te laten bezorgen; ten einde de boeten, bij de Wet bepaald, niet te verbeuren.

Alkmaar, 10 Maart 1835.

A. PIERSON.
Quaestor der Weduwenbeurs, Klassis van *Alkmaar*.

Heeren Predikanten, welken bij besluit van Z. M. tot Scriba's der Classis zijn aangesteld, worden verzocht, aan de Uitgevers dezes te melden, op welke wijze zij verkiezen dat aan Hun Eerw. de toezending van dit Maandwerk geschieden zal.

Een Kandidaat tot de H. Dienst wenscht voor een bejaard of zwak Predikant, de dienst geheel of gedeeltelijk, waar te nemen. Brieven *franko*, onder de Letters A. B., aan den Heer A. ROELOFS, Boekverkooper te *Rotterdam*.

De Uitgevers dezes herinneren mits deze Heeren Correspondenten, om voortaan de toezending hunner Berigten *voor* of *uiterlijk* op den 15den van elken maand te bewerkstelligen, daar dezelve anders tot eene volgende maand moeten blijven liggen.

LETTER-NIEUWS.

VAN HET

ALGEMEEN CHRISTELIJK

ZONDAGSBLAD

zijn in de maand Maart *verzonden aan de inteekenaren:*

Blad 10. Inhoud: Zondag 1 Maart.	Alzoo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij er zijnen eenig geborene Zoon aan gegeven heeft.
Blad 11. Zondag 8.	Hijmne aan de Eeuwigheid.
Blad 12. Zondag 15.	Hemel en Aarde zullen voorbijgaan, maar mijne woorden zullen geenszins voorbij gaan.
Blad 13. Zondag 22.	Gij hebt niet ontvangen den geest der dienstbaarheid wederom tot vreeze; maar gij hebt ontvangen den geest der aanneming tot kinderen, door welken wij roepen: Abba Vader!
Blad 14. Zondag 29.	Het koningrijk der Hemelen is gelijk aan een net, geworpen in de zee, dat allerlei soort van visschen te zamen brengt.

Bijlage voor *Februarij.*

Door het herdrukken der eerste Nommers, zijn er weder complete Exemplaren te verkrijgen.

Op heden ziet bij den Boekhandelaar en Boekdrukker J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, het licht, en is alom verkrijgbaar gesteld:

De Roomsch-Katholijke Kerk, zoo als zij is, en zoo als zij niet is. Eene bijdrage van een Roomsch-Katholijk Nederlander, ter veredeling der Godsdienst-

be-

begrippen bij zijne Geloofs- en Landgenooten, eerste Stuk, (*De Kerk.*) De prijs is 90 Cents.

Het tweede Stuk, *de Eeredienst*, is ter Perse, en volgt met primo April.

Bovengemelde debiteert tevens met succes:

I. *De Roomsch-Katholijke Kerk in Oud-Nederland, gelijk zij is, zijn kon en zijn moest.* Tweede vermeerderde en verbeterde druk. *f* 1.40.

II. *Bijdrage tot Staving van de Nuttigheid des Huwelijks der Roomsche Geestelijken*, enz., tweede druk. 40 Cents.

III. *Geene Wederlegging, maar een woordje op zijn' tijd*, over het werkje: *de Roomsch-Katholijke Kerk*, enz., door een' R. K. Priester. 10 Cents.

Ter voldoening aan het uitgedrukt verlangen van onderscheidene achtingswaardige personen, is bij den Boekhandelaar A. Vink, te *Amsterdam*, uitgegeven de, zoo *stichtende* als *zielverheffende Kerszang*, van Mr. S. J. Z. WISELIUS; op Schrijfpapier, in gr. 8°. Prijs 25 Cents.

Bij J. L. C. Jacob, te *Rotterdam*, is onlangs uitgegeven en verkrijgbaar gesteld:

Mijn Reisverhaal en dagboek, door Mevrouw A. KRUSEMAN, geb. ROSS, kl. 8vo. *f* 1.50.

Souvenirs poétiques, par Ch. DURAND, 1 vol., in 8vo. pap. velin. *f* 1.50.

La Nation Hollandaise, poême en 6 Chants, traduit de HELMERS, in gr. 18°. pap. velin superfin. *f* 1.75.

Le même, in 18°., papier ordinaire destiné aux Écoles. *f* 1.25.

Les Femmes, poême en 4 Chants, trad. de SPANDAU, pap. velin, avec jolie gravure, in 18°. *f* 1.50.

A. VAN DER HOOP, Jr., Varsovie, tableaux guerriers et poetiques, pap. velin, in 18°. *f* 1.50.

——————— le Roi de Rome, in 18°. 35 Cts.

Petits poêmes à l'usage de l'enfance trad. de VAN ALPHEN, in 18°. 50 Cents.

Nog is van den Heer AUG. CLAVERAU, eene vertaling ter perse, der : petits poëmes pour les enfans de FRANCIJNTJE DE BOER, précédés d'une notice biographique, par M. ROBIDÉ VAN DER AA.

Bovenstaande werken zijn ook voorhanden bij M. H. Schonekat, Boekhandelaar te *Amsterdam*.

SUPPLEMENT

OP HET

ALGEMEEN AARDRIJKSKUNDIG

WOORDENBOEK,

DOOR

J. VAN WIJK ROELANDSZOON.

Eerste Aflevering.

Dit Supplement, voor de bezitters van dit beroemde en geachte AARDRIJKSKUNDIG WOORDENBOEK, *volstrekt onontbeerlijk*, zal in 8 of 10 Afleveringen, geheel kompleet zijn. — De prijs van iedere Aflevering is, slechts, op best Drukmediaan papier ƒ 1.05. Op fraai Velin papier ƒ 1.20.

De uitgave geschiedt bij den Boekhandelaar C. L. Schleijer, te *Amsterdam*, en is alom te bekomen.

Bij de Boekhandelaars Joh. Noman en Zoon, te *Zalt-Bommel*, is op heden van de pers gekomen en alom verkrijgbaar:

Brieven over de Zeden en Staatkunde der Vereenigde Staten van Noord-Amerika, door ACHILLES MURAT, burger der Vereenigde Staten, voorheen Kroonprins der beide *Siciliën*, uit het Fransch vertaald, en met eene Voorrede van Ds. G. BRANDT MAAS, te *Gouda*, in twee Deelen kompleet. ƒ 4.40.

De Schrijver, die alles met eigen oogen gezien en met een onbevangen oordeel beschouwd heeft, doet verwachten, dat zijn boek ook hier gelijk in andere landen, vele lezers vinden zal.

In dagen, zoo als wij beleven, en waarin *Amerika*, weder zoo algemeen ter sprake is, schijnt dit belangrijk werk, juist van pas te komen.

Bij M. Smit, te *Groningen*, is gedrukt en alom verzonden:

Kleine Catechismus over den weg der zaligheid, à 7½ Cents. Kerkelijk goedgekeurd.

Bij A. Kloots, Boekhandelaar te *'s Gravenhage*, wordt uitgegeven en is alom verkrijgbaar gesteld:

Atar-Gull, nieuwe en belangrijke Tafereelen uit den slavenhandel, naar het leven geschetst, door EUGÈNE SUE. Met eene Titelplaat, *f* 2.40.

Bij denzelven zijn nog Exemplaren te bekomen van het werk, getiteld:

Onbezweken gehechtheid en trouw, of de edele Negerslaaf, eene merkwaardige geschiedenis uit den opstand der zwarten op *St. Domingo*. Gevolgd door een kort overzigt van *St. Domingo* en deszelfs geschiedenis, *f* 2.40.

VOOR LEESGEZELSCHAPPEN.

Bij de Boekhandelaars J. Noman en Zoon, te *Zalt-Bommel*, zijn de volgende nieuwe werken uitgegeven, welke met succes gedebiteerd worden:

I. *Reis rondom de Wereld*, door de Zeeën van Indië en China, uitgevoerd met Z. M. Korvet van oorlog *la Favorite*, gedurende de jaren 1830, 1831 en 1832, onder bevel van den Fregats Kapitein LA PLACE, uitgegeven op last van den Vice-Admiraal Graaf DE RIGNY, Minister van Marine en Koloniën, uit het Fransch vertaald, met zeer fraaije Reiskaart en keurige Platen, in gr. 8vo. eerste Deel, *f* 3.90.

Naauwelijks zag deze allezins belangrijke Reis in *Frankrijk* het licht, of dezelve werd al spoedig in *Duitschland* vertaald, en met den meest mogelijken bijval ontvangen, getuige de allergunstigste Recensie in de *Leipziger Litteratur Zeitung* van 1833, en in de *Revue Brittanique* van 1834,

Ook

Ook in verscheidene onzer tijdschriften, is van dit werk dan ook reeds de allergunstigste melding gemaakt.

II. *Het Ridderwoord*, eene oorspronkelijke Nederlandsche Geschiedenis, met gegraveerden Titel en Vignet, in gr. 8°. *f* 1.25.

III. *Merkwaardigheden* uit het leven der Hertogin VAN BERRY, met haar Portret, gr. 8°. *f* 1.20.

IV. *Wonderlectuur*, in drie zeer belangrijke verhalen, uit het Hoogduitsch, tweede druk, in gr. 8°. 90 Cts.

VOOR PRIJS IN DE SCHOLEN.

V. P. D. ANSLIJN, *Vaderlandsche Tafereelen*, uit de 16e en 17e Eeuw, waarin 60 fraaije koperen Plaatjes en keurig Titelvignet, in nette Engelsche cartonnen band, gr. 32°., op velin papier. *f* 2.60.

I N-

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

Bladz.

C.

INHOUD.

MENGELWERK.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor April 1835.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 320.
MDCCCXXXV.

De prijs is 30 Cents.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

BOEKBESCHOUWING.

Bijbelsche KARAKTERKUNDE, *door* AUGUST HERMANN NIEMEYER. *Naar de zesde verbeterde uitgave, uit het Hoogduitsch vertaald, door* A. C. ROMSWINCKEL, *Predikant te* Dordrecht. *Derde Deel. Betreffende het boek* Exodus *tot het eerste boek* Samuel, *Hoofdst. II. Te* Leiden, *bij* L. Herdingh en Zoon, *en* C. G. Menzel, 1833. *XVIII en* 638 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 5.—

De belangrijkste voorvallen en zaken in *Exodus* tot het eerste boek van *Samuel* vermeld, worden hier deels korter, deels breedvoeriger behandeld, terwijl de behandeling zelve ook daar, waar men oordeelen zal, zich niet met wijlen den schranderen schrijver te kunnen vereenigen, vele blijken draagt van vrijmoedig onderzoek, fijn oordeel en liefde tot de waarheid, vooral tot die, welke ons de Heilige Schriften doen kennen. Wij prijzen dus het gebruik van dit boekdeel zeer aan, en twijfelen niet, of men zal er veel nut uit trekken. De Eerw. ROMSWINCKEL heeft eene goede overzetting gegeven, evenwel hadden wij hier en daar wel eens eene aanmerking verlangd, naar aanleiding van 't geen later door anderen is gemeen gemaakt.

Nieuwe LEERREDENEN. *Door* W. A. VAN HENGEL. *Derde en laatste Deel. Te* Amsterdam, *bij* Johannes van der Hey en Zoon, 1834. *VIII en* 326 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3.60.

Al de hier geleverde Leerredenen ademen eenen goeden geest en hebben dezelfde goede strekking, om namelijk de leere des Bijbels tot eigen gebruik verstandig aan te wenden en er alzoo wezenlijk door gesticht te worden. Of er evenwel nog noodzakelijkheid is, om alle zulke Leerredenen uit te geven, twijfelen wij voor ons zeer, en wij vreezen zelfs wel eens, dat het al te veel vermenigvuldigen van dezelve eene nadeelige uitwerking zal kunnen hebben, tegen het doel voorzeker der geachte Evangeliedienaren; om, of met mindere opgewektheid en gezetheid, de openbare Godsdienstoefeningen bij te wonen, of zelfs ook den Bijbel minder te lezen voor zich zelve en met de huishouding. Wij vinden ons verpligt dit eens in 't midden te brengen en geven het ter ernstige overweging vooral van hen, die in de bediening van het Leeraar- en Hoogleeraarambt geplaatst zijn. Het *omne nimium vertitur in vitium* komt, dunkt ons, wanneer wij de ervaring raadplegen, hier ook wel in aanmerking. Waar zou men er eindelijk ook mede heenen, indien alle goede stichtelijke preeken gedrukt wierden? Van den Hoogl. VAN HENGEL verlangen wij ook liever

an-

andere vruchten van zijnen letterkundigen arbeid, zonder daardoor iets afgedongen te willen hebben van de innerlijke waarde, welke dezelve bezitten.

Het onnoodig achtende om langer bij dezen bundel stil te staan, en uitvoeriger den inhoud of de wijze van behandeling te doen kennen, zullen wij deze beschouwing besluiten, met een gedeelte hier te laten volgen van de XIIde Leerrede, daar deze zich ook wegens den inhoud onderscheidt. Ter toelichting van den tekst (*Gen.* III: 15) reeds het een en ander aangemerkt hebbende, besluit de Hoogl. het eerste op deze wijze:

» *Ik zal*, zegt God, *vijandschap zetten tusschen u en tusschen deze vrouw, en tusschen uw zaad en haar zaad.* Wie denkt daarbij niet aanstonds aan eenen onverzoenlijken haat tusschen het slangen- en menschengeslacht? En hoe die haat zich uiten zal, leert het vervolg der rede. *Dat zelve*, lezen wij hier, *zal u den kop vermorzelen en gij zult het de verzenen vermorzelen.* Één ding zal mogelijk deze en gene vragen, wat, namelijk, het *vermorzelen van de verzenen*, dat is van het achterste deel van den voet, of de hiel zij. Maar het woord, hetwelk in het oorspronkelijke voorkomt, schijnt in het laatste lid van het vers beter door *verwonden* dan door *vermorzelen* vertaald te worden en daarom ook in het vorige zulk eene vertaling te vorderen. Er wordt dan van tweederlei verwonding gesproken: de eene aan den kop der slange; de eenige plaats, waar men dit dier

met gelukkig gevolg treffen kan: de andere aan dat deel van het menschelijk ligchaam, hetwelk zich gemakkelijk en spoedig heelen laat. Deze taal teekent ons dus den strijd, dien het slangengeslacht en het menschengeslacht steeds onderling voeren zou. Van weerszijde zullen zij op elkanders verderf uitgaan. Van weerszijde zullen zij dan ook wonden toebrengen. Doch de wonden van EVA met haar kroost zullen slechts ligte kwetsuren zijn; maar doodelijke slagen zullen hare tegenpartij treffen. Zoo heeft de eerste wereld in hare eenvoudigheid dit verhaal zeker ook wel verstaan. Maar zou zij daarbij ook nog niet aan iets gedacht hebben, hetwelk tot den geest betrekkelijk was? Zou zulk eene verhevene orakeltaal zelve niet meer dan de vijandschap tusschen den redelijken aardbewoner en een redeloos dier aanduiden? Zou God, de God van hemel en aarde, hier in het gerigt verschijnen, om alleen te zeggen, dat slangen en menschen elkander haten en bestrijden zullen? Ik moet het mis hebben, T.! of dit zweemt naar het ongerijmde. Het is waar, als men in het eene de letter houdt en in het andere daarvan afwijkt; dan begeeft men zich in een doolhof, waaruit men zich niet te redden weet. Maar zou geheel de beeldspraak van dit vers geen' hoogeren zin hebben, dan eigenlijk die letter uitdrukt? Ja wanneer wij deze oorkonde met latere Bijbelboeken in verband brengen; zullen wij hier dan wel iets minder vinden aangekondigd, dan den onverzoenlijken strijd

tus-

tusschen hemel en hel, tusschen licht en duisternis, om het eenvoudiger te zeggen, tusschen goed en kwaad?"

» Zulk eene orakeltaal heeft nog niemand ons kunnen aanwijzen, dat in eenig ander boek der oudheid gevonden wordt, dan in den Bijbel. Zij verschilt te veel van hetgeen wij in de bespiegelingen van Oostersche en Westersche wijsgeeren aantreffen, om haar met deze in gelijken rang te stellen. Aan het hoofd van het onderwijs te staan, hetwelk God aan menschen gegeven heeft, is zij overwaardig. Als de oudste geslachten den val van ADAM en EVA aan de kinderen overleverden; dan verhaalden zij zeker te gelijk de heilbelofte; en zooveel werd er altijd wel van begrepen, dat het een vrolijk uitzigt in de toekomst gaf. En toen MOZES deze woorden in het eerste zijner boeken opnam, zette hij aan hetzelve eene waarde bij, welke de verste nakomelingschap nog zou erkennen. Ja hier, bij den aanvang, verklaart zich de Bijbel reeds over een punt, welks bespiegeling zoo vele mannen van weelderig vernuft tot suffers gemaakt heeft, en wijst hij ons op den God van hemel en aarde als den Opperste over den strijd tusschen goed en kwaad. Maar tegelijk verspreidt hij hier reeds een bekoorlijk licht over dat opvoedingsplan van het menschdom, hetwelk de Hoogste Wijsheid gevormd en in later dagen zoo heerlijk ontwikkeld heeft. En van welk eene gunstige zijde doet hij den mensch zelven voorkomen! De onschuld moog

voor hem verloren zijn; hij mogt zich een' onverzoenlijken strijd berokkend hebben; die strijd mogt hem zwaar en smartelijk vallen; maar door eene hoogere magt geholpen, zou hij staande blijven en overwinnen."

In het IIde Deel der Leerrede wordt onderzocht, hoe de strijd zich hebbe toegedragen, door een blik te werpen op de geschiedenis van ADAM tot MOZES, van MOZES tot CHRISTUS en van CHRISTUS tot onze dagen; en in het IIIde nagegaan, op welk eene wijze wij in dien strijd verkeeren moeten? namelijk, wij hebben er geregtelijk in te deelen, met vertrouwen in te werk te gaan en er standvastig in te volharden.

SERMON sur l'attachement aux principes de la reformation, considéré comme le meilleur moyen de ne pas se laisser entrainer par les erreurs, qui déchirent le sein de l'eglise. Prononcé le 2 *Novembre* 1834, *par* D. SERRURIER, *Pasteur de l'eglise wallonne de* Dordrecht. *A* Dordrecht, *chez* J. van Houtrijve, 1834. *De prijs is* 30 *Cents.*

Alleen om nuttig te zijn, heeft de Eerw. SERRURIER deze zijne Leerrede, over *Matth.* XIII:25 uitgegeven. Hij beklaagt zich met reden over de uitersten van het rationalisme en obscurantisme van onzen tijd, gevoelt de noodzakelijkheid om het veilig midden te bewaren en heeft tot dat einde deze Leerrede gesteld en op den genoemden dag uitgesproken voor zijne Dordrechtsche Gemeente; waar-

waarin hij te regt aandringt, om vooral vast te houden aan de regt christelijke beginsels der gezegende Kerkhervorming, zonder zich door de schadelijke dwalingen en pogingen van sommigen hiervan te laten afbrengen. Na met een woord over den tekst gesproken te hebben, doet hij hechten op deze drie bijzonderheden van den tekst: 1, de vijand is gekomen en heeft onkruid onder de tarwe gezaaid, 2, hij is vervolgens heen gegaan, en 3, hij heeft dat gedaan, terwijl de menschen sliepen: past dit in de bijzonderheden op onzen tijd toe en ontleent daaruit zijne gemoedelijke waarschuwingen: aan het slot, niet ongepast voorzeker, aan zijne Gemeente herinnerende hetgeen hunne voorouders gedaan hebben, die zelfs den Vaderlijken grond verlieten, om, getrouw aan hunne betere overtuiging, Gods leer in CHRISTUS en hun geestelijk welzijn te bevorderen. Deze Leerrede is regt hartelijk met gemoedelijken ernst opgesteld, en wij wenschen met den steller, dat zijne welmeenende waarschuwingen niet nutteloos zullen bevonden worden.

BIJDRAGEN voor de zuivere Bijbelleer, of het oude kleed zonder nieuwe lappen. Door J. VAN DER LINDEN, *V. S. Predikant te* Kantens. N°. 1—6. *Te* Groningen, *bij* W. van Boekeren. *Te zamen* 102 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is te zamen f* 1.20.

N°. 1 kan men als eene inleiding aanmerken, waar-

waarin de Eerw. VAN DER LINDEN reden geeft van den door hem gekozene titel, zijne gedachten mededeelt over *Matth.* IX: 14—17, en het oogmerk doet kennen van dit zijn schrijven.

» Aan de voorstelling (zegt hij,) en verdediging der *zuivere Bijbelleer*, wijde ik mijnen tegenwoordigen arbeid toe, waarvan thans de Eerste Aflevering het lezend Publiek wordt aangeboden, hopende op — en verzoekende de medewerking van allen, die met mij van hetzelfde beginsel uitgaan en gereed zijn, het hunne toe te brengen tot opbouwing van het zuiver Christendom, gegrond op Gods woord alleen; mits aan mij de vrijheid latende, om hunne namen achter de ingeleverde stukken te plaatsen, ten einde die alzoo van de mijne te onderscheiden, welke, schoon naamloos, mij overeenkomstig den titel, onder welke deze bijdragen verschijnen, genoegzaam als steller van dezelve openbaren. Buiten hetgene van die zijde staat geleverd te worden, meen ik mij ook de vrijheid te mogen voorbehouden, om al zulke stukken over te nemen, als met mijn doel instemmen en nog niet op Nederlandschen bodem zijn overgebragt. In kleine stukjes, vooral niet grooter dan het tegenwoordige, zullen deze bijdragen verschijnen, zonder mij aan een geregeld tijdperk te bepalen. Dit zal afhangen van de meerdere of mindere tijdsruimte, welke andere bezigheden mij overlaten."

Terwijl hij dit eerste stukje geëindigd heeft, met eene hartelijke toespraak aan de bewoners van het

Hun-

Hunzingo Kwartier, in wier midden hij de beste jaren van zijn leven sleet.

Van N°. 2 af loopen de pagina's door, 't geen voegzaam is, wanneer men de stukjes vervolgens in één deel wil vereenigen. Vroeger reeds beproefd hebbende, om den Heer DE COCK, bij vriendelijke uitnoodiging, op het veld van *Bijbelleer* terug te brengen, hem daartoe eenen wedstrijd aanbiedende, ten einde de thans weer opgewekte geschillen aan den onbedriegelijken regel van Gods woord alleen te toetsen, werd hij gedrongen daar van af te zien, door de uitgave van deszelfs beruchte *schaapskooi*, en vervolgens door een antwoord op zijnen brief, waaruit hem ten vollen bleek, dat hij zich vruchteloos verder met dien, ofschoon nog jongen, evenwel bij uitstek trotschen mensch zoude inlaten. Zoo lang als zijn Eerw. nog niet genezen blijkt te zijn, verklaart hij met hem niets meer te hebben uitstaan, maar het publiek eens over een voornaam punt te willen onderhouden, dat hij al de redeneeringen van den Heer DE COCK op den voorgrond staat, en nu meer dan ooit hier en daar ter sprake schijnt te komen, te weten: *Zijn de Dordrechtsche geloofsregelen staande en behoudens het algemeen Synode der Hervorming, ooit, en dan in hoe verre regtens verbindende geweest? Zoo ja — verbinden zij dan nog voor den tegenwoordigen tijd?* Dit laatste wordt stellig ontkend, terwijl het eerste slechts in zekeren zin is toegestemd en het middelste natuurlijk voorkomt, als strij-

strijdig met het groot en onwankelbaar beginsel der Hervorming, dat de Bijbel alleen der waarheid lapis lydius is. Het heeft ons eenigzins verwonderd, dat de Eerw. VAN DER LINDEN hier met geen enkel woord gewaagd heeft van het bij Synodaal besluit vastgesteld Hervormings-Feest, hetwelk ten deze zulke heerlijke wenken gaf en den goeden geest des tijds ademde.

In de *derde Afdeeling*, heeft VAN DER LINDEN op het voetspoor vooral van een stukje in de *Allgem. Kirchenz. fur* 1833. B. II. N°. 110. voorkomende, eenige vergelijkingspunten opgenoemd van het Pausdom, de Jezuiten en den Onprotestantschen aanhang, of de verloochenaars van het Protestantsche beginsel; ter gemoedelijke waarschuwing om niet verder door eenen kwalijk bestuurden ijver de heiligste zaak grootelijks te benadeelen, gelijk door sommigen maar al te zeer ook in onzen tijd nog geschiedt. De Heer VAN DER LINDEN zou niet zonder reden zijne waarschuwing hier hebben aangedrongen, door opmerkzaam te maken, op het gebruik dat de renegaat in *de godsdienstvriend* op eene sluwe wijze zoekt te maken, van de dwaasheid van eenigen onder de Hervormden, die zich zoo onbedacht (om op 't zachst te spreken,) hebben bloot gegeven, en aldus in stede van voordeel, inderdaad groot nadeel stichten.

In N°. 4. bepaalt VAN DER LINDEN nadrukkelijk den lezer, bij *Luk.* XIII: 23, 24*a.* en wel zoo, dat ieder, wien het om waarheid te doen is in

de

de allerbelangrijkste zaak, hem gaarne hooren en zich met het wel gezegde voordeel doen zal.

Op eene in het oog loopende ongelijkheid aan zich zelve, wordt in N°. 5. de aandacht gevestigd, waaraan de zulken zich schuldig maken, die in het godsdienstige altoos de voorverordering op den voorgrond plaatsen, maar in het dagelijksch en burgerlijk leven zich deswege niet bekommeren, terwijl over *Luk.* XIII: 24*b*—30. uitlegkundig gehandeld en de ware zin aangewezen wordt, gelijk die door velen reeds lang gekend en erkend is.

Aan eene meer schriftuurlijke en dus redelijke voorstelling van de leere omtrent Gods raad of voornemen ter zaliging van zondaren, is bijzonder de *zesde* Aflevering toegewijd, waarin gehandeld wordt over den waren zin der bekende, maar helaas! zoo dikwerf misduide plaats, *Rom.* VIII: 28—30. volgens het verband; waaruit VAN DER LINDEN dan weder, naar zijn doel, aanleiding neemt om het verbazend onderscheid te doen opmerken, tusschen de leer van sommige stelsels en die des Bijbels, d. i. ontwijfelbare eeuwige waarheid, vooral ook wijzende op den invloed daarvan tot godzalig- en gelukzaligheid.

Langer kunnen wij nu bij deze stukjes niet stil staan, ook gelooven wij genoeg gezegd te hebben, om er den hoofdzakelijken inhoud en den geest van te doen kennen. Men leert hier overal den liberalen Godgeleerde kennen, die onveranderlijk en alleen wil hebben vastgehouden aan de leer des

Bijbels, met verzaking van alles wat daartegen strijdt.

Wij voor ons hebben er wel geen nieuws in gevonden, maar de tegenwoordige geschillen of tegenkantingen leeren ons toch duidelijk, dat het geenszins als overtollig mag worden aangemerkt, het reeds meermalen gezegde en betoogde te herhalen en nader te bevestigen, naar de behoefte des tijds en der menschen. Mogt de zuivere waarheid overal spoedig zegevieren en 's Heeren Geest daartoe aller verstand en hart verlichten, naardien dan ook de gezegende invloed daarvan niet zal of kan achterblijven, d. i. ook de opvolging der Apostolische vermaning: *de waarheid in liefde te betrachten!*

De Roomsch-Katholijke KERK, *zoo als zij is, en zoo als zij niet is. Eene Bijdrage van een Roomsch-Katholijk Nederlander, ter veredeling der Godsdienstbegrippen bij zijne geloofs- en landgenooten. Eerste Stuk. (De Kerk.) Te* Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren, 1835. *VIII en* 84 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is* 90 *Cents.*

De Roomsch-Katholijke ANONYMUS beklaagt zich zeer, dat hunne Kerkleer zoo weinig bekend is, en zelfs door velen, die zich hare kinderen noemen, zoo kwalijk begrepen wordt. Hij is volkomen overtuigd, dat men haar niet aankleven noch ver-

vereeren kan, zoolang zij niet naar waarheid kenbaar gemaakt is, zoolang zij ontsierd blijft door leeringen van menschen, welke haar in al hare reinheid verkondigen moesten, maar die haar ontluisterd en bijna onkenbaar gemaakt hebben voor de oogen harer eigen' kinderen. Hartelijk had hij gewenscht, dat eene andere hand dan de zijne den sluijer mogt opheffen, die reeds al te lang den waren geest zijner kerk voor vele oogen verborgen houdt. Sints de verschijning van het stukje: *De Roomscn-Katholijke Kerk in Oud-Nederland, gelijk zij is, zijn kon en zijn moest*, waren er reeds twee jaren verloopen, zonder dat iemand zich scheen te bewegen: hij besloot dus eindelijk zelf tot hen openlijk te spreken, die tot zijne Kerk behooren, en alzoo verscheen dit eerste stukje.

»Niet voor hen, zegt hij, heb ik de pen opgevat, welke niet tot onze Kerk behooren; ik mogt niet hopen, dat zij den man, die zich tot haar wendt, voor onpartijdig genoeg zouden houden, om hem geloof te geven; van u mag ik dit verwachten, dewijl ik uw geloofsgenoot ben, en, in uwe oogen, het doel niet hebben kan, om u mijne overtuiging op te dringen."

»Ik heb geen ander oogmerk, dan u de leer der Kerk, waartoe wij behooren, voor te stellen, zoo als dezelve is; en daardoor te verhoeden, dat men u leerstellingen, als kerkelijk voorhoude, die niet van de Kerk uitgegaan, maar slechts menschelijke meeningen zijn, en vaak op uwe zedelijkheid

en

en op uw geluk, aan deze en aan gene zijde des grafs, de allernoodlottigste gevolgen hebben kunnen."

»Want, schoon gij mij niet kent, gelooft echter niet, dat ik u daarom minder bemin: deze liefde dringt mij de pen in de hand, met onwederstaanbaar gezag. O! konde zij ook uw vertrouwen winnen, en uw hart voor de waarheden, die ik u heb mede te deelen, des te toegankelijker maken!"

»Doch, hoe het zij, veroordeelt mij niet op het gezag alleen van anderen, welke de moeite niet genomen hebben, u een onderrigt te geven, dat gij het regt hadt, om van hen te vorderen. Uw eigen gezond verstand zij scheidsrigter tusschen hunne woorden en de mijne."

Zóó kome Gods zegen over deze bladen, als ik het eerlijk met u gemeend heb!

Het tegenwoordige stukje behelst deze drie rubrieken: I, Onderscheid tusschen het begrip der Katholijke (*Algemeene*) Kerk, in den uitgebreiden, en der Katholijke (*Roomsche*) Kerk in den bepaalden zin; II, De Roomsch-Katholijke onfeilbare Kerk; en III, De Roomsch-Katholijke, *alleen Zaligmakende Kerk.*

Door de Algemeene Kerk leert hij, in de eerste rubriek, moet men de gezamenlijke leden van het onbegrensde rijk Gods verstaan, die aan hun licht getrouw waren of zochten te zijn, terwijl later bij het verschil van meeningen, eene nadere vereeniging tot stand gekomen is, welke men de Roomsch-Katholijke Kerk genoemd heeft, omdat haar zigt-

baar

haar opperhoofd te *Rome* zijnen zetel heeft. Zij zal echter niet beweren, dat zij alle leden van het groote, algemeene rijk Gods in zich bevat, en niemand verklaren buiten den schoot der *Algemeene* Moederkerk te zijn, dan de openbare vijanden der waarheid, die haar noch hartelijk lief hebben noch ijverig zoeken, en wier gemoed zoo gestemd is, dat zij haar niet zouden omhelzen, wanneer zij haar ook vonden.

» Tot de Roomsch-Katholijke Kerk behooren diegenen, welke, door den waterdoop, volgens JEZUS voorschrift toegediend, bij haar zijn ingelijfd; den Roomschen Paus voor haar opperhoofd op aarde erkennen, God den Hemelschen Vader, en JEZUS CHRISTUS, Zijnen Zoon, op eene voorgeschrevene wijze, vereeren en dienen, en tevens al die punten vast en uitdrukkelijk gelooven, welke zij verklaart, van God geopenbaarde waarheden te zijn. — Wie zich aan de gehoorzaamheid dier Kerk met hardnekkigheid onttrekt; wie in de Heilige Schriften eenen anderen zin meent te vinden, en denzelven tegen de uitspraak dier Kerk halstarrig verdedigt; wie andere godsdienstige stellingen houdt, dan de Vaderen geloofd worden steeds gehouden te hebben, en de Kerk verklaart te houden, die is geen lidmaat dezer Kerk; zij verklaart hem te zijn buiten hare gemeenschap."

» Gods Kerk kan slechts één zijn, gelijk Hij zelf één is, maar de Roomsch-Katholijke Kerk is een ge-

gedeelte van de algemeene, dat niet alleen het boek der natuur, maar daarenboven ook dat der Openbaring bezit, waardeert, gelooft en beoefent. 't Is waar dat de Partijgeest in den Katechismus, b. v. van *Mechelen*, heerscht. Maar, zegt de ijverige man, wat gaat ons de Partijgeest aan. Wij hebben niet met meeningen van bijzondere personen te doen, noch met de gevoelens, welke in deze of gene landstreek, in deze of gene eeuw een soort van gebied over de gemoederen gevoerd hebben; wij spreken van de algemeene leer onzer Kerk, zoo als zij zich bij alle weldenkenden en regtgeloovigen in alle eeuwen heeft doen kennen.

» Daar men echter, door geheele landen en gedurende meerdere eeuwen, over alles, wat niet Roomsch-Katholijk heette, een geheel verkeerd en onkerkelijk oordeel velde, zoo zal het wel niemand verwonderen, dat de Onkunde en het Misdrijf dit voor het oordeel der Kerk hebben uitgevent, en zeer velen het er voor hebben aangenomen; hetgeen dan ook ligt in eenige Katechismussen, gelijk mede in den Mechelschen, zeer valschelijk aldus is voorgedragen."

» Over dezen Mechelschen Katechismus, juist omdat hij, in ons land, zoo langen tijd, eenen zeer onverdienden voorrang genoten heeft, kunnen wij niet voorbij hier te bemerken, dat hij, wel verre van als regel der Roomsch-Katholijke leer te kunnen gelden, dezelve niet dan zeer onduidelijk, en me-

menigmaal zeer onjuist voorstelt, terwijl hij vele gevoelens van bijzondere godgeleerden, die in den tijd, waarin hij ontworpen werd, in omloop waren, als stellingen der Kerk voordraagt, of liever, dewijl hij, met eene onnaauwkeurigheid, welke in zulk een boek veel minder dan elders te vergeven is, alles verward door elkander haalt, zonder dat het iemand mogelijk is, daaruit op te maken, wat hij voor de leer der Roomsch-Katholijke Kerk te houden hebbe, of, als bijzonder gevoelen, van eenige schoolsche godgeleerden verwerpen kan; dat hij veel meer volgens den geest van zijnen tijd, dan volgens den geest zijner Kerk, over de zaken spreekt, en dat ook daaraan grootelijks de ongunstige meening is toe te schrijven, die andersdenkenden van onze Kerk hebben opgevat. — Dat dezelve van eenen Aartsbisschop goedgekeurd, en zelfs zijner onderhoorige geestelijkheid is aanbevolen, bewijst niets anders, dan dat de mensch, ook in hooge waardigheid gesteld, niet vrij van vooroordeel en menschelijke dwaling is."

» Alle welgezinde Roomsch-Katholijke geestelijken, in ons land, zien het menigvuldige gebrekkelijke van dit Brabandsche voortbrengsel der duistere tijden, welke gelukkig voorbij zijn, duidelijk in. Velen hebben hetzelve voor het openlijk onderwijs afgekeurd, en eenen anderen Katechismus, bij hetzelve, ingevoerd; eenigen zelfs, zoo als wij met groot genoegen uit de nieuwspapieren zien, hebben zich vereenigd, om eenen nieuwen te ont-

werpen, dien de Nederlandsch-Roomsche Kerk met ongeduld te gemoet ziet." (*)

In de tweede afdeeling erkent de Schrijver, dat de *onfeilbaarheid* een zeer wezenlijk leerpunt der R. K. Kerk is, maar ontkent dat dezelve zich verder zoude uitstrekken, dan tot de geloofs- en zedeleer. Zij is toch *niet* onfeilbaar in de verklaring des Bijbels,

(*) Terwijl wij dit schrijven, komt ons ter hand de aangekondigde Katechismus voor kinderen, welke door eenen voor meer gevorderden, en door nog eenen voor nog meer gevorderden moet gevolgd worden. Helaas! hij voldoet niet alleen noch aan onze hoop, noch aan onze behoefte; maar wij vinden ons in denzelven allerbitterst te leur gesteld. Wie had kunnen denken, dat EEN GEZELSCHAP R. K. PRIESTERS, in 1834, zulk een werk leveren kon? Hetzelve is in geen opzigt beter, en in menig opzigt slimmer dan de Mechelsche Katechismus, met al deszelfs gebreken; en voegt daarbij eene onvolledigheid, die in het onbegrijpelijke valt. — Een Katechismus, waarin geen woord over de deugd en goede werken, geen woord over het gebed! Een R. K. Katechismus, waarin geen woord over het gebruik van gezegende zaken, over aanroeping of vereering der Heiligen, ja, geen enkel woord over het teeken des H. Kruizes, dat, volgens den Mechelschen, *het teeken is van een' Christen!* — Deze zoogenoemde Katechismus bewijst het standpunt onzer priesteren veel beter, dan het boekske: De R. K. Kerk in *Oud-Nederland*, enz. Het is ons eene soort van troost, dat dezelve door de geestelijke overheid *niet* is goedgekeurd, ofschoon in de courant was aangekondigd, dat hij niet zonder hare goedkeuring verschijnen zoude.

bels, voor zoo verre dezelve niet het geloof of de zeden betreft. De Paus is geenszins onfeilbaar, zoo min als Godgeleerde Schrijvers en Leeraars, allen voor dwalingen vatbaar, ook derhalve de Kerkvaden niet, waaromtrent onze Schrijver dit gegrond oordeel velt.

»Zoo waren de *Kerkvaders* leeraars, wier gevoelens allezins achting verdienen; maar aan wier uitspraak, schoon zij wel als belangrijke getuigen, wegens het geloof en de zeden der Kerk, van hunnen tijd en van hun land moeten gehoord worden, nogtans niet als regter een beslissend gezag kan worden toegekend. Hunne schriften zijn niet overal van vooroordeelen vrij, en dragen niet zelden duidelijke sporen der zoo moeijelijk te verloochenen menschelijkheid aan zich; en daar zij niet altijd om te leeren, maar ook menigwerf om te stichten zijn opgesteld, zoo is het geen wonder, dat men daarin somtijds dien minderen graad van naauwkeurigheid ontdekt, dien men den vader, wanneer hij tot zijne huisgenooten spreekt, ligtelijk vergeeft, omdat er geen gevaar is, dat men zijne woorden niet duidelijk verstaan zal; ofschoon zulks voor den vreemdeling en voor de nakomelingschap dikwerf eene hindernis kan zijn, om den juisten zin zijner gedachten op te maken."

»Veel minder nog is het gewigt dier groote menigte van godgeleerden (indien zij dien naam verdienen), welke, aanhangers van eene of andere school, derzelver stellingen menigwerf met veel

meer vooroordeel dan scherpzinnigheid verdedigen; en somtijds, om dezelve te doen zegevieren, wat hun aan grondigheid ontbreekt, door hartstogt zoeken aan te vullen, en dan hunne tegenpartij met blinde woede aanvallen, veroordeelen, verketteren en verdoemen; en zulks menigmaal over zaken, daar zij niets van weten, die hun en ons niets aangaan, ja, waarvan de mensch niets weten mag; en op eenen toon, alsof zij, en zij alleen, in het onmiskenbaar bezit der goddelijke onfeilbaarheid waren; terwijl zij daarentegen, juist om hunne partijdigheid, hun vooroordeel en hunnen hartstogt, veel meer aan dwaling zijn blootgesteld, dan ongeleerden, welken het alleen om de waarheid, en niet om, menigmaal zeer berispelijke, bijoogmerken te doen is."

Men moet zich dan niet op het zachte hoofdkussen der kerkelijke onfeilbaarheid gerust nederleggen. Het geloof behoort redelijk te zijn.

»Op deze wijze gelooven wij aan de Openbaring, omdat de Kerk ons leert, dat dezelve goddelijk is, en aan de Kerk gelooven wij, omdat zij onfeilbaar is: maar wie is de borg harer onfeilbaarheid? Hier moeten wij eenen naderen grond voor ons geloof hebben: onze rede, die dezelve verlangt, laat zich hier met geene magtspreuk afwijzen, en dien grond, hij zij, welke hij wil, moeten wij zoeken en onderzoeken."

»Wie zegt mij, dat de Kerk onfeilbaar is? — Een God? Dan moet ik zijn woord hooren of lezen,

zen, indien het geschreven is. Men moet mij aantoonen, waar het staat: en als ik het gehoord heb of gezien, dan geloof ik."

»Of heeft het een mensch gezegd? Dan moet ik weten, of ik hem vertrouwen kan: ik moet zijne gronden hooren; zij moeten mij overtuigen; en als mijn gezond verstand er niets tegen kan inbrengen, dan zal ik het hem gaarne gewonnen geven: maar op zijn gezag, zonder overtuiging, kan, mag ik het niet aannemen."

»Of zegt het eindelijk de Kerk? — De Kerk van de Kerk? — Goed! slechts verlang ik, dat zij er het bewijs bijvoege: alle overige punten zal ik op haar woord gelooven, wanneer zij mij dit ééne bewezen heeft. — En zij zal het bewijzen; goed en grondig, dat wij er vrede mede hebben zullen."

Een ernstig en waarheidlievend onderzoek wordt hier dus verder overtuigend en met nadruk aangeprezen. Bij de behandeling van het derde punt, leert de Schrijver wel te onderscheiden, tusschen de groote Algemeene Kerk, waarvan ieder lid moet zijn om zalig te worden; en dat gedeelte daarvan, 't welk de Roomsch-Katholijke Kerk genaamd wordt, waarvan sommigen ten onregte beweren, dat er buiten dezelve geene zaligheid zijn zou; zich zelfs ook weer hier ten onregte beroepende op getuigenissen van de oudvaders, die wel alzoo gesproken hebben van de Katholijke, d. i. de algemeene, maar geenszins van de Roomsche Kerk. In een

 hei-

heilig vuur ontstoken, antwoordt hij op de vraag; Of het dan niet de leer der Roomsch-Katholijke Kerk is, dat er buiten haar geene zaligheid is?

» Neen, lasteraars uwer Kerk, neen! — Neen, blinde ijveraars voor de zaak des Heeren! — Neen, misleide, verblinde menigte, mijne Roomsch-Katholijke broeders! het is niet de leer onzer Kerk! Hij kent haar niet, die dit beweert; hij kent haren stichter JEZUS, en Zijnen liefdevollen, regtvaardigen Vader niet; of hij zoekt u te misleiden, en meent het slecht met de Kerk en hare kinderen, door haar zulke leerstukken toe te dichten."

» Zij sluit geenen onkatholijken, wegens ongeloof van de zaligheid uit, die of niets van haar heeft kunnen hooren, of wel ter goeder trouw gelooft van een ander gevoelen te moeten zijn dan zij is: en wanneer zij, of haar tijdelijk opperhoofd, of hare leeraars het lidmaatschap der Katholijke Kerk, als een onmisbaar vereischte ter zaligheid aangeven, dan kan daarmede geene andere dan de groote Algemeene Kerk bedoeld worden, waartoe, zoo als wij weten, allen behooren, welken het met hunne ware belangen wezenlijk ernst is."

Deze afdeeling wordt besloten met eene beredeneerde aanwijzing, dat zij die ongedoopt sterven, volgens de ware kerkleer, daarom niet ongelukkig zullen worden.

Dit een en andere heeft de Recensent noodig geoordeeld hier aan te moeten stippen, om den geest van dit stukje aan den lezer eenigzins nader te

doen

doen kennen. Het inderdaad zoo gewigtige van het hier behandelde onderwerp noopte hem, om in deze opgave breedvoeriger te zijn, dan bij de gewone geschriften van den dag.

De Schrijver toont overal een vriend der waarheid te zijn, een heilig voorstander van het ware, goede, schoone en Goddelijke. Het blijkt dat hij onder die verlichte christenen behoort, die vrij is van allen sektengeest, en zou gaarne alles wat hij vermag aanwenden, om bijzonder de Roomsch-Katholijke belijders van JEZUS wel te leeren onderscheiden tusschen het menschelijke en Goddelijke, tusschen het goede en kwade, tusschen het onkruid en de tarwe. Het geloof op menschelijk gezag, inderdaad een verstandeloos geloof, acht hij zoo gering, als hij ingenomen is, met een redelijk geloof, dat op goede gronden rust en zich houdt aan het geopenbaarde woord Gods. Met vrijmoedige bedachtzaamheid tevens stelt hij de wangevoelens en misbruiken voor van zijn Kerkgenootschap, en verdient aller toestemming immers daarin, dat hij het algemeene Katholijke, van het bijzonder *Roomsch-Katholijke*, zoo duidelijk leert onderscheiden. Dat wij menigwerf onder de lezing en herlezing in onze gedachten, het *moest*, of *behoorde* er tusschen voegde, geeft ons geene aanleiding, om de redenering van den Schrijver te berispen. Wij roemen integendeel zijn voortreffelijk doel, wenschen dat hij onder zijn Kerkgenootschap vooral vele lezers vinden zal, maar die dan ook daardoor tot naden-

 ken

ken gebragt en beter ingelicht mogen worden. Hoe vreemd steekt bij dit geschrijf b. v. de stijl, inhoud en geest af van den *Godsdienstvriend*, door eenen LE SAGE TEN BROEK, met zoo veel ophef, bezorgd. Maar zulk een mensch zal wel niet gemakkelijk voor de waarheid gewonnen worden, welke hij eens verloochend heeft.

Wij verlangen zeer naar een volgend stukje, dat ongetwijfeld geen minder belangrijke punten behandelen zal.

DICHTERLIJKE Tafereelen uit den Bijbel. Door A. J. SCHRÖDER. *Eerste Stukje. Te Amsterdam, bij* G. J. A. Beijerinck, 1834. *VIII en* 70 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1.10.

» Het kan (zegt de Heer SCHRÖDER met regt,) niet missen, of de beschrijving van sommige treffende voorvallen in de geschiedenis des Bijbels, vooral in die van het Oude Verbond, de korte teekening van de belangrijke en verhevene karakters, die er in voorkomen, en die zich zoo verre boven het gewone en lage van vele in het dagelijksche leven verheffen, moet op hen, die eenig dichterlijk gevoel bezitten, een sterken indruk maken, dat gevoel meer opwekken, en de verbeelding uitlokken, om zich met de beschouwing van het geschetste te verlustigen en hetzelve meer uit te breiden. De geheele geschiedenis der oude Is-

Israëliten, hunne eerste opkomst, hunne heldeneeuw (het tijdvak der Rigteren), den tijd, waarin hunne Koningen en Profeten bloeiden, kan men dus ook als een veld beschouwen; waarin ten deele reeds te voorschijn gebragte, ten deele nog verborgen schatten voor dichterlijke bewerking besloten zijn, en de stof zal niet ligt worden uitgeput. In het N. Verbond kwam het mij voor, dat vooral het karakter van JOHANNES DEN DOOPER zijne poëtische zijde had, door het krachtige en verhevene, waarin hij de oude Profeten evenaart."

» Aan een zoodanigen indruk, ook bij mij, schoon minder bezielend dan bij anderen, door Bijbellezing te weeg gebragt, zijn deze eenvoudige opstellen hun aanzijn verschuldigd. Zij bevelen zich niet aan door eene hooge poëtische vlugt, maar houden tusschen deze en eene bloote berijming van het geschiedverhaal het midden. Ten einde de volledigheid der tafereelen te bevorderen, heb ik gemeend, dat het mij vergund ware, hier en daar, waar de geschiedenis slechts een' enkelen wenk geeft, of iets intevullen overlaat, eenige fictie te bezigen, en ik hoop dat deze niet tegen de waarschijnlijkheid, of tegen den geest des tijds, waarin de zaak voorvalt, en des onderwerps zal schijnen te strijden."

Wij hebben gemeend deze woorden te moeten overnemen, om den lezer in te lichten en tevens te doen opmerken, dat SCHRÖDER met zedigheid aldus zijn eigen werk beoordeeld heeft.

Wij

Wij hebben deze dichterlijke beschouwingen van JOHANNES DEN DOOPER en van JEFTHA's offer over 't algemeen met genoegen gelezen. Oordeelkundig heeft hij de eerste in *vier* tafereelen geschetst, getiteld:

Het 1e. Prediking en Doop in de Woestijn.
— 2e. De Doop van JEZUS.
— 3e. JOHANNES voor HERODES en in de gevangenis.
— 4e. Dood des Doopers.

Smaak, gevoel, dichterlijk vernuft en liefde voor waarheid en godsvrucht, zal niemand hier miskennen. Het eerste munt bijzonder uit, maar in het laatste konden wij ons leedwezen niet weerhouden, dat de dichter van de stelling geheel is uitgegaan, welke in ons oog althans op geene genoegzame gronden steunt; dat het namelijk JEFTHA's bedoeling niet alleen zoude geweest zijn van met menschenbloed het heilig altaar aan den liefderijken God gewijd, te besprengen, (te bezoedelen zouden wij liever dan zeggen,) maar dat hij ook werkelijk het gruwzaamst offer gebragt heeft, door zijne eenige dochter, de beminnelijke MIRJAM, te slagten. Dit smart ons, en wij zouden den Heer SCHRÖDER wel willen aanraden, om de zaak in een zachter en helderder licht te stellen, en alzoo andermaal te bewerken en te bezingen, vooral drukkende op de Bijbelsche verklaring: (*Rigt.* XI: 39, 40.) *Zij heeft nooit een man bekend! viermaal in 't jaar gingen de dochteren Israëls henen, om de dochter van Jeftha, den Gileaditer aan te spreken.*

Ons

Ons dunkt toch, dat deze merkwaardige berigten den Dichter aanleiding genoeg geven, om de zaak beter in te zien en in een zeker licht te stellen.

Wij durven overigens den Heer SCHRÖDER gerustelijk aanmoedigen, om op het wel begonnen spoor voort te treden, en het zal ons aangenaam wezen, dat hij spoedig met een tweede stukje het publiek moge vergasten. Zijne pogingen mogen dus gezegend zijn, om de liefde voor den Bijbel te vermeerderen.

INSTITUTIONES Theologiae Naturalis. In Scholarum suarum usum breviter delineatae a P. HOFSTEDE DE GROOT, *Theol. Doct. et in Universitate Groningana Prof.* Groningae *ex Officina* W. Zuidema, *Bibliopolae* CIↃIↃCCCXXXIV. 56 *Pag. In* 8*vo. form. Maj. const.* 75 *Cents.*

Dit kort begrip der natuurlijke Godgeleerdheid is, door den Hoogleeraar, P. HOFSTEDE DE GROOT, op de pers gegeven, en tot eigen gemak en tot dat van zijne Studenten. Het is in zes Hoofdstukken verdeeld.

Het *eerste* behelst Prolegomena, of vooraf ter voorbereiding en inleiding gegevene aanmerkingen, waarom wij de goddelijke dingen behartigen, en naar dezelve onderzoek doen? of wij daartoe het vermogen ontvangen hebben? uit welke bron wij die kennis scheppen, en de verschillende wijze

waar-

waarop dat geschiedt? het onderscheid tusschen Godsdienst, Godsdienstleer en Godgeleerdheid, het gebruik der natuurlijke Godgeleerdheid; derzelver geschiedenis en de wijze van voordragt, of de orde van behandeling hier gevolgd.

In het *tweede Hoofdstuk* wordt onderzocht naar de bewijzen voor Gods aanwezen; in het *derde* naar het geen wij God zien werken, of de schepping en Voorzienigheid; in het *vierde* naar de Goddelijke volkomenheden (of eigenschappen) welke wij alzoo leeren kennen; in het *vijfde* naar het denkbeeld, dat wij ons dus van God vormen; en in het *zesde* eindelijk, naar onze vereeniging met God.

In het *tweede Hoofdstuk* wordt gehandeld voornamelijk over de algemeene overtuiging der menschen, over de schoonheid en de orde in de natuur, over hare toevallige gesteldheid, en over de geestelijke behoeften der menschen, terwijl andere zoogenaamde bewijzen voor het aanwezen van God, als het *ontologische* (*a priori*), en dat van het *veiligere* ontleend als minder beteekenend, slechts met een woord genoemd en als weinig of niet geldig verworpen worden; waartoe, tot slot, van de *Atheïsten* met behoorlijke onderscheiding gehandeld is.

In het *vierde Hoofdstuk* worden eerst als goddelijke eigenschappen aangewezen: *de noodzakelijk- of onafhankelijkheid*, *eeuwigheid*, *onveranderlijkheid*, *eenvoudigheid*, *almagt*, *alwetendheid*, *alomtegenwoordigheid*, *vrijheid*, *wysheid*, *heiligheid*,

heid, *geregtigheid* en *goedheid*, en dan gesproken over de vereeniging der goddelijke deugden.

De reden, waarom hier eerst in de *vijfde* plaats gehandeld wordt over de beteekenis, welke wij ons van God maken, is door den schrijver opgegeven, terwijl hij daarop aanwijst, hoe wij ons, naar de onvolkomene kennis, die wij van God hebben, God voorstellen als hoogst volkomen, met verstand en wil begaafd, een en eenig, hoogst weldadig, en een allervolmaaktste geest, de oorzaak van alle dingen, en *verder* spreekt over het *Monotheismus* (de éénheid Gods), het *Polytheismus* (veelgodendom), het *Pantheismus* (afgodendom), het *Hylozoismus* of een anders gewijzigd *Materialisme*, en over het *Dualismus*, of het goed en kwaad beginsel, als waren het twee Goden.

Het *zesde Hoofdstuk*, eindelijk, handelt kortelijk over den grond, de oorzaak, den zetel, het werktuig, de wijze, het einde en de uitwerking van de vereeniging der menschen met God. Tot besluit heeft de Hoogleeraar geschreven: 1) Niet wetende, werwaarts wij zouden komen, hebben wij de natuur der dingen onderzocht, waaruit wij nu zien dat het voor ons zeker is, dat er een God is die alle dingen geschapen heeft en voor dezelve zorgt, die een allervolmaaktste natuur bezit en onze allerweldadigste Vader is, met wien wij vereenigd en kunnen en moeten leven. 2.) Wij zien ook, dat het menschelijk geslacht allengskens meer van Hem gekend heeft, en dat wij langzamerhand grootere din-

dingen aangaande Hem vernomen hebben, en in 't vervolg immer nog hoogere vernemen kunnen. 3.) Hem, die zich als zoodanig aan ons heeft willen ontdekken, zij lof en liefde tot in eeuwigheid!

Over de orde van behandeling zouden wij niet willen twisten, daar het hier veel meer op de behandeling zelve aankomt, en ieder ervaren Leeraar het regt heeft, om zijne wijze van beschouwen en behandelen te kiezen.

Wijkt de Hoogleeraar hier van de gewone voorstelling eenigzins af, de zaken blijven toch dezelfde, en zij kunnen ook op de hier verkozene manier zeer goed en grondig geleerd worden. Het nieuwere wordt alzoo ook met het oudere vergeleken. Wij twijfelen dus geen oogenblik, of zijne kweekelingen der Groningsche Akademie zullen naar dezen leiddraad hunnen meester met nut hooren, en wenschen, dat zij zich daartoe de noodige moeite geven en met ijver en oordeel werkzaam zijn zullen. De aanwijzing van eenige boeken, waaronder ook eenige Duitsche, vooral van lateren tijd, verhoogt ongetwijfeld het voordeel, dat de studerende jeugd uit deze schets trekken kan. Spoedig zullen zij, bij de voortzetting hunner studie, leeren opmerken, welk een groot aantal nog daar bij zoude kunnen gevoegd zijn: schoon niet zonder dit stukje te groot te maken, het welk enkel handleiding is. Dit weinige zij voldoende, om de aandacht op dit boekske te vestigen, waarin de denkbeelden en gevoelens meer aangestipt dan ontwikkeld worden,

ten

ten einde de begeerte tot verder onderzoek alzoo aan te wakkeren bij de edele jongelingschap.

VERHANDELING over de Komeet van HALLEY, *hare vroegere verschijningen en de toekomstige in het jaar* 1835, *tevens inhoudende: een overzigt over alle Kometen, wier omloopstijden met meerdere of mindere juistheid zijn bepaald; door* F. KAISER, *Math. et Phil. Nat. Cand. Observator Astr. aan de Hoogeschool te* Leiden. *Met eene Kaart, den weg voorstellende, welken de Komeet van* HALLEY, *bij hare toekomstige verschijning, aan den sterrenhemel zal afleggen. Te* 's Gravenhage *en* Amsterdam, *bij* de Gebr. van Cleef, 1835. *IV en* 198 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2.40.

Deze wel bewerkte Verhandeling hebben wij met veel genoegen gelezen.

Wij hebben (zegt de Heer KAISER,) dezelve zoo mogelijk onder het bereik van ieders begrip pogen te brengen, maar konden daaraan, hetgeen voor sterrekundigen het meest belangrijk is, niet geheel opofferen. Alles, wat wij meenden voor ieder doordenkend mensch bevatbaar te kunnen maken, hebben wij in de inleiding, zoo veel wij konden, opgehelderd. Mogt de minder wis- en sterrekundige wijze, waarop wij in dezelve spreken, eenigzins hinderlijk zijn, men gelieve zich te herinneren, dat zij ook niet ter beoefening voor sterrekundigen is opgesteld."

Hij verwijst verder de lezers, die wenschen mogten met deze *Kometen* nader bekend te worden, naar het uitmuntend werkje van LITTROW, waarvan eene Nederduitsche vertaling gegeven is onder den titel: *Beschouwing van de Kometen, en van de vier voornaamste in het bijzonder enz.* te *Amsterdam*, bij SULPKE, 1833.

De inleiding, welke van eenen Historisch Natuurkundigen aard is en den in de sterrekunde onervarenen lezer op het standpunt zoekt te plaatsen, waarvan hij, eenigzins althans, in staat is, om de van tijd tot tijd gemaakte vorderingen van deze, gewis niet onbelangrijke, wetenschap met dankbaarheid te beschouwen, eindigt op deze kenmerkende manier:

» Wij zullen thans tot de nadere beschouwing van die verschijning overgaan, en vervolgens, kortelijk, de merkwaardigste bijzonderheden aanstippen, welke de geschiedenis nopens de volgende verschijningen der komeet mededeelt. Die herinnering zal, gelijk wij hopen, eene kleine bijdrage zijn, om den weldadigen invloed, dien de edele sterrekunde op de beschaving van den menschelijken geest heeft uitgeoefend, op den regten prijs te leeren schatten. Zij zal ons doen opmerken, dat onze komeet in de eeuwen, toen onkunde en het bijgeloof, dat haar steeds vergezelt, alle volken der aarde hadden besmet, slechts beschouwd kon worden, als een verschijnsel van angst en schrik, als een kenteeken van den dreigenden toorn des Hemels; dat de ontwikkeling der sterrekunde, dit wanbegrip verbannende,

haar

haar tot een onderwerp der edelste en den mensch meest vereerende bespiegelingen heeft verheven; en eindelijk de nadere volmaking van deze wetenschap, het verschijnsel, dat men weleer zonder sidderen niet kon aanschouwen, gesteld heeft, tot een duurzaam gedenkteeken ter eere van het menschelijk vernuft, en hetzelve heeft leeren kennen, als een dier uitmuntende kunstgewrochten der natuur, die met kracht en nadruk de grootheid, liefde en trouw van haren Schepper verkondigen, en die ons aan Zijne verheerlijking eene dringende behoefte doen gevoelen."

In het *eerste Hoofdstuk* wordt nu de geschiedenis der komeet van HALLEY (dus genoemd naar den verdienstelijken man, die ten aanzien van haar zoo veel licht verspreid heeft,) gegeven en hare verschijning vermeld, in de jaren 1456, 1531, 1607, 1682 en 1759, terwijl deze aanwijzingen worden afgewisseld met eenige herinneringen en anekdoten omtrent de vooroordeelen, waarmede men, ten tijde van B. BEKKER, waarlijk nog niet lagchen kon.

Hierop gaat KAISER over tot het *tweede Hoofdstuk*, waarin de toekomstige verschijning dezer komeet in dit jaar (1835) beschouwd wordt.

Handelende hij daarin *eerst*, over de storingen, welke de komeet in de laatste omwentelingen heeft ondergaan en de elementen harer loopbaan bij de toekomstige verschijning; 2) over den graad van juistheid, met welke de elementen van de loopbaan der komeet, bij hare toekomstige verschijning, be-

 paald

geeld zijn; 3.) over het voorkomen, onder hetwelk de komeet zich waarschijnlijk vertoonen zal; terwijl hij 4.) de *Ephemeride*, welke hij voor de toekomstige verschijning der komeet van HALLEY heeft ontworpen, loopende van het begin der maand Augustus 1835, tot het einde der maand Februarij 1836, — toelicht, en de achter dit werkje gevoegde kaart verklaart; waartoe ook nog vijf daarbij gevoegde tafels dienen, en dit *Hoofdstuk* eindigt met eene omschrijving van de omstandigheden, onder welke de komeet zich bij hare toekomstige verschijning zal vertoonen.

Tot slot is hier nog een bijvoegsel achter geplaatst, behelzende een overzigt over alle kometen, wier omloopstijden met meerdere of mindere juistheid zijn bepaald geworden: waaruit men zien kan, dat de omloopstijden van slechts vijf dezer hemelligchamen met eenige naauwkeurigheid zijn bepaald geworden, terwijl het te hopen is, dat de ijverige beoefenaars dezer wetenschap zullen voortgaan met hunne waarnemingen en berekeningen in dit waarlijk onmetelijk veld.

Wij roemen den ijver van onzen verdienstelijken KAYSER, en wenschen, dat het hem aan geene aanmoediging, tijd en gelegenheid zal ontbreken, om den roem onzes Vaderlands ook ten dezen te willen helpen bevorderen.

Vooral hebben wij met genoegen gezien, dat hij hier met geraste om- en voorzigtigheid bepaald, het zekere van het onzekere onderscheiden en tegen

gen schadelijke God onteerende vooroordeelen tegen geschikt en met nadruk gewaarschuwd heeft.

REGISTER op de vier eerste deelen van Hollands Roem in Kunsten en Wetenschappen, door H. BARON COLLOT D'ESCURY, *Heer van* Heinenoord. (*Bevattende de kunsten*). *In* 's Gravenhage *en te* Amsterdam, *bij* de Gebroeders van Cleef, 1833. 196 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1.80.

Het schoone werk van den Heer VAN HEINENOORD, dat en hem en het vaderland tot eer verstrekt, en waarbij wij van tijd tot tijd onzen lezer aanprijzend bepaalden, is met dit toevoegsel meer volledig geworden en gemakkelijker voor het gebruik.

Wij danken dus den edelen Schrijver voor dit geenszins overtollig aanhangsel. Hij verheuge zich nog lange over den toenemenden roem van ons gezegend vaderland!

RUDIMENTA linguae Graecae, of aller eerste beginselen der Grieksche Taal, door Dr. J. M. HOOGVLIET. *Te* Zalt-Bommel, *bij* J. Noman en Zoon, 1834. *VI en* 204 *Bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 1.40.

Ofschoon wij niet in de overtuiging deelen, dat zoodanig een boekje vereischt werd, kunnen wij

echter van hetzelve het getuigenis geven, dat het geene ongeschikte handleiding is, om het lezen, schrijven, declineren en conjugeren aan eerstbeginnende jongelingen te leeren, vooral, wanneer zij zich nog in het Latijn niet geoefend hebben. Wij voor ons echter blijven van oordeel, dat men wel doet, met het oude meer gewone gebruik te volgen, om met het Latijn aan te vangen. Te regt heeft de Heer HOOGVLIET aan het slot aangemerkt, dat eene mondelinge toelichting van den onderwijzer, vóór (en als men) eene eigenlijke Grammatica gebruikt, van meer nut is; wij voegen er bij, en voor jonge leerlingen vooral, noodzakelijk, ja onmisbaar is.

Fransche SPRAAKKUNST, met bijgevoegde Opstellen, ter toepassing van elken regel; dienende voor het openbare en bijzondere onderwijs. Door J. C. DE WILDE, *Instituteur te* Dordrecht. *In twee Stukken. Te* Gorinchem, *bij* Jac. Noorduyn, 1834. *Te zamen VIII en* 391 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1.60.

De Heer DE WILDE gaf te voren eene *Cacographie* uit, bij DE VOS en Comp., te *Dordrecht*, en werd meermalen uitgenoodigd, om daarvan eene verbeterde editie te leveren. Hij vond dit minder noodzakelijk, maar gaf vervolgens gehoor aan de uitnoodiging van den Uitgever dezes, en zendt dus

deze

deze Spraakkunst in het licht, in de eerste plaats voor hun, die zijne *Cacographie* gebruiken, maar ook voor anderen, die zich in het Fransch willen oefenen.

» Ik heb (zegt hij) naar waarheid, van elk taaldeel achtervolgens datgene gezegd, wat ik er van te zeggen had. Deze wijze van behandeling kwam mij verkieslijk voor, boven die, welke in sommige boeken voorkomt, als waarin men eerst slechts als ter loops eenig rededeel behandelt, maar naderhand meer bepaaldelijk daarop terugkeert. Zij moge hare goede zijde hebben, mij hinderde deze wijze van bewerking altijd; hoofdzakelijk ook daarom, omdat men altijd in het onzekere is, waar men dezen of genen regel vinden zal, bij de eerste, dan wel bij de tweede behandeling; terwijl ik mij tevens verbeeld, dat de zaak, volgens de mij voorgestelde bewerking, geregelder afloopt. Ik heb ook gezorgd, om elken regel toepasselijk in de opstellen te behandelen; en ten einde geene regels te vergeten, heb ik dezelve in die orde toegepast, als zij in de Spraakkunst volgen."

Het is ons aangenaam te kunnen verzekeren, dat de Schrijver zijne taak goed verrigt heeft, met veel naauwkeurigheid is te werk gegaan en dat de bewijzen van de moeite, die hij zich gegeven heeft, als een opmerkzaam beoefenaar, om dit onderwijsboek zekere volkomenheid, of meerdere voortreffelijkheid althans, te geven dan verscheidene andere, waarvan men zich echter ook met vrucht bediend heeft, veelvuldig zijn en in 't oog vallende.

De opgave der regels in 't gemeen, zoo wel als die tot eene goede uitspraak vereischt, is doorgaans met de meeste duidelijkheid geschied, en de niet spaarzaam geleverde en wel ingerigte opstellen ter beoefening zijn met veel oplettendheid zoodanig ingerigt, dat ze voor den eenigzins vlijtigen en oplettenden leerling, aan het oogmerk zeker kunnen voldoen. Voor deszelfs gemak is zoo zeer gezorgd, dat zelfs boven nieuwe voorbeelden of themata, ter overzetting in het Fransch, telken reize eene herinnering er boven geplaatst is, ter toepassing van welke regels zij dienen moeten.

Ter aanprijzing van deze Spraakkunst meenen wij nog te moeten opmerken, 't geen in ons oog voor niet weinige dit gebruik-te nuttiger maakt, dat de kundige Schrijver een aantal werken hier heeft aangewezen, waarvan onderzoeklievende met veel vrucht gebruik kunnen maken, om het een en ander nader beredeneerd of bevestigd te zien, of ook eene verschillende wijze van beschouwen en bepalen te leeren kennen.

Ook in de keuze van spreekwijzen, uitdrukkingen en perioden is DE WILDE doorgaans met omzigtigheid en als Nederlander zoo te werk gegaan, dat hij ongevoelig tot eene goede denkwijze en edele gevoelens opleidt, terwijl hij zijne gemaakte aanwijzingen en aanmerkingen bevestigt. Zoo heeft hij b. v. om uit veel één slechts aan te voeren, over de bijwoorden sprekende, dit tot toelichting gebezigd: Guillaume est *vraiment* digne d'etre assis

sur

sur le trône des Pays-Bas; il est *continuellement* occupé de la prosperité de ses etats; il a *eminemment* le caractère d'un bon roi, son nom vivra éternellement.

Ten bewijze van 's mans oordeel over den stijl van eenige Fransche Schrijvers, sta hier nog dit voorbeeld:

» Vante-t-on dans un poëte la vigueur de l'âme, les sentiments sublimes, c'est CORNEILLE; la sensibilité du coeur, le style tendre et harmonieux, c'est RACINE; la molle facilité, la negligence aimable, c'est LA FONTAINE; la raison parée des ornements de la poesie, c'est DESPRÉAUX, la verve, l'enthousiasme, c'est JEAN BAPTISTA ROUSSEAU; les crayons noirs, les peintures effrayantes, c'est CREBILLON; le coloris qui donne aux pensées aux sentiments, aux images un éclat eblouissant, c'est VOLTAIRE."

Een bladwijzer zou voor de gebruikers zeker niet onaangenaam geweest zijn. De druk is duidelijk, maar het papier had wel beter mogen zijn.

Wij prijzen het gebruik van deze Spraakkunst aan, als boven vele andere de voorkeur verdienende, en den Schrijver tot eer verstrekkende.

Nouvelle Méthode FAMILIÈRE, à l'usage de ceux qui veulent apprendre la langue Française, par CHARLES GAZELLES. *D'abord corrigée et augmentée par* J. VAN BEMMELEN, *de son vivant maître de pension à* Leiden. *Revue et corrigée par* H. SCHEERDER. *Seizième édition. à* Zalt-

Bom-

Bommel, *chez* J. Noman et Fils, 1834. *De prijs is* 30 *Cents.*

Deze nieuwe editie, door den Heer SCHRERDER bezorgd, verdient aanprijzing. Behalve eenige weinige drukfouten, die echter gemakkelijk verbeterd worden, vindt men duidelijke bewijzen, dat de nieuwe uitgever zich wel van zijne taak gekweten heeft. Behalve dat dit leerboekje geschikt is, om de jeugd de woorden en spreekwijzen, benevens het verbuigen en vervoegen eigen te maken, geeft het door wel gekozene zamenspraken aanleiding, om haar in het spreken en schrijven te oefenen en maakt haar bekend, door een wel geregeld overzigt, met de Vaderlandsche Geschiedenis.

Korte LEVENSBESCHRIJVINGEN *van eenige der voornaamste Nederlandsche Landhelden en Heldinnen, door* J. A. OOSTKAMP. *Met Platen. Te* Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren, 1834. *VIII en* 215 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1.90.

Des Schrijvers doel is, om onze Nederlandsche jongelingschap met eenige der beroemdste onder onze Landhelden en Heldinnen, welke in vroegere eeuwen het vaderland tot eere en hulp verstrekten, eenigzins bekend te maken en dus, zoo veel mogelijk, in onze jonge lieden den moed en de vaderlandsliefde dier edele helden te ontvonken, om, in-

ingevalle van noodzakelijkheid, derzelver waardig voorbeeld te volgen en het vaderland tot roem en bescherming te zijn.

De laatste jaren hebben bewezen, dat de Nederlanders ten deze uitmunten, en men zou dus zulke opwekkingen wel als eenigzins overtollig kunnen aanzien. Voorzeker verdient het ook wel opgemerkt te worden, dat het in onzen leeftijd en onder ons wel zeer noodzakelijk is, om vooral bij de jongelingschap aan te dringen, dat zij leeren hun vaderland, zoowel als zich zelve en hunne betrekkingen tot wezenlijk heil te verstrekken, door matigheid, zedigheid, ingetogenheid, braafheid, opregtheid, eerlijkheid, ondergeschiktheid en onvermoeide werkzaamheid, in één woord door ware Godsvrucht en deugd.

Ondertusschen mag men de geschiedenis, vooral van ons eigen vaderland, daarom niet als min belangrijk aanmerken, daar dezelve wel gekend en gebezigd zijnde tot eene zoo nuttige leerschool tevens verstrekken kan.

Wel verre dan ook van het goede oogmerk te miskennen, prijzen wij den Heer OOSTKAMP, dat hij in dit boekje aan de jeugd eene zoo wel nuttige als aangename lectuur heeft zoeken te verschaffen. Hij heeft, tot dat einde, hier in gesprekken gehandeld, over Prins MAURITS en FREDRIK HENDRIK, de dappere zonen van den edelen grondlegger onzer vrijheid, over de helden M. VAN ROSSUM, M. SCHENK, M. B. VAN KOEHOORN, F. N. FAGEL, en de Nederland-

landsche heldin KENAU SIMONS HASSELAAR, gelijk ook ten besluite over de dappere TRIJN VAN LIMPEN en de moedige CATHARINA STEVENS. Men zoeke hier echter geene eenigzins volledige levensbeschrijvingen, terwijl of slechts de voornaamste openlijke bedrijven meer of min breedvoerig worden herinnerd, of het weinige voorgedragen, dat de geschiedenis oplevert.

Men geve dit boekje dus ook eene plaats, onder de vele andere, welke de jeugd gerustelijk lezen kan.

Romantische TAFEREELEN, *volgens de oorkonden der Geschiedenis. Te* Rotterdam, *bij* A. F. H. Smit, 1831. *VI en* 287 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 2.90.

Al weder eenige vruchten, die op vreemden bodem geplukt en tot ons overgebragt zijn. De vertaler heeft, in het Voorberigt, den inhoud zelf dus opgegeven.

»In het eerste tafereel, (de dochter van HERCULES,) waarover meer bijzonder de adem zweeft van het scheppend Poëtisch genie, wordt de lezer in de grijze Oudheid verplaatst, en met breede trekken daarin een staal van vrouwelijke grootheid en moed afgemaald, waarvan de overlevering uit de heldeneeuw van Griekenlands fabelachtigen voortijd slechts met een enkel woord gewaagt. Meer uitvoerig zijn reeds de Jaarboeken der Geschiedenis over het tijdvak, waarin AGATHOKLES uit den pottebakkerswinkel het pad insloeg, dat hem tot den troon van *Syracuse*

voerde, en eenen diepen wijsgeerigen blik sloeg de Schrijver van het tweede tafereel in het menschelijk hart, om de gewaarwordingen en beginselen des mans te schetsen, die tot zulk eene hoogte uit den geringsten stand, bij veelvuldige lotverwisseling, opklom; en meesterlijk is zeker het beeld van den eerzuchtigen hier in deszelfs rusteloos streven en zwoegen, tot hij van de reeds bereikte hoogte nederstort, voorgesteld. Een treffend voorbeeld van het onzekere van aardsche grootheid, en afhankelijkheid van den wisselvalligen gang der fortuin schetst het derde tafereel, waartoe de grondstoffen ontleend zijn uit den Riddertijd der middeneeuwen; terwijl in het laatste stuk een belangwekkend voorval, uit Hanover's geschiedenis in de 17de eeuw, met fiksche trekken wordt afgemaald, waarin de vaderlandsliefde en heldenmoed van in den geringen stand vergeten mannen heerlijk uitblinkt, en de oud-Duitsche trouw en eenvoud van zeden des burgers een scherp kontrast maakt, met de verwilderde ruwe geaardheid en teugellooze woestheid van den krijgsman."

Wij kunnen dit getuigenis bevestigen en er bij voegen, dat het vierde tafereel boven de drie eerste, in eenige opzigten, bij ons den voorrang verworven heeft.

In een ledig uur kan men dus deze niet zonder oordeel en smaak opgestelde tafereelen lezen, en zal dan ook bevinden, dat de ongenoemde overbrenger zijn werk goed verrigt heeft.

Pe-

Petits POÈMES, a l'usage de l'enfance, traduits de JÉR. VAN ALPHEN, *par* AUG. CLAVAREAU, *membre de la société litt. de* Leyde, *chev. de l'ordre du lion des Pays-Bas.*

Les enfans sont l'héritage du Seigneur!
SALOMON.

Utrecht, J. G. van Terveen *et* Fils, 1834. *XI en* 118 *Bladz. De prijs is* 50 *Cents.*

De zich reeds zoo verdienstelijk gemaakt hebbende CLAVAREAU nam zich voor, om de voor kinderen zoo zeer geschikte Gedichtjes van VAN ALPHEN, door hem te regt in het Voorberigt *charmans petits poèmes* genoemd, in het Fransch over te brengen.

» Cette idée m'avait souri; zegt hij, elle joignait l'agréable à l'utile; mais le naturel, la naïveté, la candeur, qui règnent dans toutes ces pièces d'une morale si pure et si douce, me semblaient des difficultés insurmontables. Cependant, après quelques essais plus ou moins heureux, je crus m'apercevoir qu'en ne faisant même qu'approcher de mon modèle, mon livre aurait quelque mérite, et ne serait pas dépourvu d'utilité.

Zijne vertaling is hem echter zoo wel gelukt, dat wij hem, in de ruimste mate, eenen welverdienden lof kunnen toezwaaijen, te meer daar hij het nuttige met het aangename vereenigt; want immers, lezen wij in de Voorrede, de onderwijzers bevonden zich in de verlegenheid, welke boekjes te kiezen om hunne kweekelingen op eene aangename wijze

wijze in het Fransch te onderrigten. Daarom heeft hij de vertaling van VAN ALPHEN boven alle anderen verkozen, daar deze, naar zijne gedachte, de voorkeur verdienen, omdat die Gedichtjes voor alle landen geschikt zijn.

Stijl en nette uitvoering werken mede, om dit kinderboekje zoo aangenaam mogelijk te maken.

Het is altijd streelend voor het Nationaal gevoel, wanneer eenige der voortbrengsels van Hollandschen bodem (dikwijls niet genoeg gewaardeerd) op deze wijze meer algemeen gemaakt worden; en men moet de juistheid van den Heer CLAVAREAU billijken, die reeds vele schoone dichtstukken in de Fransche taal heeft overgebragt.

Welligt dat nu deze Gedichtjes, die te voren voor sommige menschen te gering waren, omdat dezelve niet in de taal der mode geschreven waren, meer gelezen en gebruikt worden. — Eene kleine proeve willende mededeelen, wisten wij uit de alle even schoone versjes bijna tot geene keuze te komen. Wij nemen echter het volgende, in het welk de oorspronkelijke toon zoo wel is bewaard gebleven.

LA CRAINTE DÉPLACÉE.

Alexis vit un jour quelques juifs dans la rue,
Qui s'en allaient criant pour acheter du vieux,
Il eut si peur, si peur, qu'il pâlit à leur vue,
Et s'enfuit, les larmes aux yeux.
Mais Pierre se moqua de sa poltronnerie.
Il lui dit, en riant: » Allons, fais comme moi."

Alexis

Alexis répondit: » Et s'ils sonnaient chez toi,
» Ne tremblerai-tu pas?" » Mais non; quelle folie!
» D'où me viendrait cette frayeur,
» Lui répliqua son ami Pierre?
» C'est lorsque l'on cherche à malfaire
» Qu'on doit seulement avoir peur."

Achter aan zijn ook nog drie stukjes opgenomen, vertaald naar VAN HEYNINGEN BOSCH, namelijk: *La petite Souris*, *Le voleur de Pommes*, *Rosine et le Vieillard*.

De redenen die hem hier toe bewogen, meldt hij in het Voorberigt aldus:

» Les volumes de VAN HEYNINGEN BOSCH m'auraient fourni également plusieurs petits contes fort jolis, tant en prose, qu'en vers; mais cela m'aurai conduit trop loin. Je n'ai pu toutefois résister au plaisir de placer, à la fin de ce livre, trois pièces traduites de cet estimable auteur: elles sont écrites dans le genre de VAN ALPHEN."

Wij wenschen van harten, dat de waardige Vertaler nog lang voortga op het ingeslagen pad en meer en meer bijdrage tot veraangenaming en tot het nut van de lieve jeugd, en wij twijfelen niet, of zijn wensch zal vervuld worden, waarmede hij dus zijn voorwoord besluit:

» Puisqu'il sera chaque jour utile à ces petits êtres si intéressans sous tous les rapports, aimable et riante pépinière de la postérité, que le sage Salomon appellait l'héritage du Seigneur!"

MEN-

MENGELWERK.

VERGELIJKING TUSSCHEN HET DEISMUS EN CHRISTENDOM.

1.

Ik heb nooit iemand ontmoet, die beter geworden is door het omhelzen van de beginselen van het Deismus.

Ik heb honderden ontmoet, die beter geworden zijn, door het omhelzen van de beginselen des Christendoms.

2.

Ik heb menschen gezien, die, na het geloof hunner vaderen te hebben verlaten, verleid door de drogredenen der ongeloovigen, zich hebben overgegeven aan de verschrikkelijkste buitensporigheden, en ik heb het Deismus aan zijne vruchten herkend.

Ik heb Deisten gezien, die, na hun ongeloof te hebben vaarwel gezegd, bekeerd door de prediking des woords, zich toegelegd hebben op de beoefening der uitstekendste deugden; en ik heb het Evangelie aan zijne vruchten herkend.

3.

Ik herinner mij niet één' Deist te hebben ontmoet, die mij verzekerde, dat zijne gevoelens hem gerust en gelukkig maakten.

Ik herinner mij dikwijls een groot aantal Christenen te hebben ontmoet, die mij verzekerden, dat zij aan hunne godsdienstige gevoelens een staat van vrede en geluk te danken hadden, die alle verstand te boven gaat.

4.

Ik heb nergens één' Deist gevonden, wiens daden wezenlijk bestuurd werden door het geloof aan een staat van vergelding, aan gene zijde van het graf. De Deist moge zeggen, dat hij aan een toekomend leven gelooft, maar hij gedraagt zich, als of hij het niet gelooft.

Ik heb nergens één' waar Christen gevonden, wiens daden niet bestuurd werden door het geloof aan een toekomend leven, aan gene zijde van het graf: de Christen belijdt niet alleen, dat hij een toekomend leven gelooft; hij toont zijn geloof ook in zijne daden.

5.

Ik heb vele Deisten gezien, in het stervensuur aangetast door eene verschrikkelijke wanhoop, zich beschuldigende met schrik, de geboden Gods te hebben vertreden: de hel omringde hun sterfbed met al hare verschrikkingen.

Ik heb vele Christenen gezien, in het stervensuur vervuld met eene onuitsprekelijke vreugde, die den Heere dankten, dat Hij hun zijne ontferming en bevelen had leeren kennen: de hemel spreidde zijne heerlijkheid over hun sterfbed.

6.

En daarop heb ik gezegd:

Het

Het Deïsmus is een onvoldoend zamenstelsel van begrippen, eene dwaling der menschen.

Het Christendom is eene volmaakte godsdienst, eene openbaring van God.

IETS OVER EN UIT DE APOPHTHEGMATA (ZINRIJKE EN KORTE GEZEGDEN) VAN PLUTARCHUS.

Wie PLUTARCHUS geweest is, en wat waarde zijne schriften gerekend worden te hebben, is genoeg bekend. Die hieromtrent twijfelachtig zijn mogt, behoeft slechts oude of nieuwe schrijvers over dezen uitmuntenden man op te slaan, of luistere alleen naar den geleerden THEODORUS BEZA, die, gevraagd: » indien hij, bij het verlies van alle boeken, slechts » één eenigen schrijver voor zich behouden mogt, » wien te kiezen?" — PLUTARCHUS noemde.

Het werkje, waaruit wij het een en ander vertaald mededeelen wilden, is genaamd: *Opmerkelijke gezegden van Koningen en Veldoversten.*

De Uitgever en Vertaler der werken van PLUTARCHUS, XYLANDER, oordeelde dit werkje beneden de waarde van PLUTARCHUS. RUALDUS, die het leven van PLUTARCHUS beschreven heeft, houdt het voor onecht; » bijna nergens vindt men," zegt hij, » het zenuw- en bloedrijke van PLUTARCHUS: sommi- » gen," voegt hij er bij, » meenen, dat het als een » voorbereidend schoolboekje voor den zoon van PLU- » TARCHUS moet worden aangemerkt: in den eigenlij-

 » ken

»ken zin is dit een boekje, dat men met het hoogste »regt zeggen kan door een ellendigen boekwurm »uit verscheidene oude lorren te zijn zamen gelapt."

Het oordeel van XYLANDER is wat te streng, en dat van RUALDUS al te onbillijk. De magtspreuken van RUALDUS, om nu daarvan alleen te gewagen, wederspreken eenigzins zich zelve. Wat zijn die oude lorren anders dan wezenlijke gedeelten van andere schriften van dienzelfden PLUTARCHUS, wiens leven en werken RUALDUS telkens zoo zeer naar waarde verheft? De meeste zijn opmerkelijke gezegden, welke, bijna woordelijk, in de overige, ons overgeblevene werken van PLUTARCHUS voorkomen. Het zij nu deze gezegden door PLUTARCHUS zelven ten dienste van zijn zoon, tot eene voorbereidende aangename oefening en leering, verzameld; het zij dezelve door een ander, uit de schriften van PLUTARCHUS later, (laat het zijn met eenige verandering:) zijn getrokken, en bij elkander gevoegd, gelijk wij met den geleerden WIJTTENBACH en anderen stellen: dit is zeker, en voor ons van meer gewigt, zij zijn aangenaam en nuttig tevens ter lezing. Wil men meer, men hoore wat ERASMUS zegt. »Het is eene zaak, van geen »geringen arbeid, het goud in de aderen der aarde »op te sporen, of de edelgesteenten aan de oevers »der zee zelve te zoeken; hij echter doet den vorst, »van alle kanten met bezigheden bezet, de groot»ste dienst, die het goud, zuiver en bewerkt te »voorschijn brengt; die de uitgezochte en geheel ge-

» gezuiverde edelgesteenten hem, met goud omzet
» of in kostbare drinkschalen gewerkt, aanbiedt.
» Deze dienst, schoon door velen beproefd, heeft
» niemand beter volvoerd dan PLUTARCHUS, die, na
» zijn voortreffelijk en nuttig werk *over de levens*
» *van beroemde Mannen* geschreven te hebben,
» waarin hij hunne daden en gezegden, bij afwis-
» seling, ons mededeelt, voor TRAJANUS, den lof-
» waardigsten der Keizers, de *uitnemendste gezeg-*
» *den* van verscheidene bijeenverzamelde, omdat
» daarin, als in den zuiversten spiegel, de zielsge-
» steldheid van ieder wordt voor oogen gesteld;
» want in daden eigent zich een goed deel des lofs
» toe de Raadsman, de Veldoverste, de Krijgs-
» knecht, maar vooral de Fortuin. Door haar toe-
» doen is het, dat wij somwijlen van de beste be-
» raadslagingen de slechtste uitkomst zien, en daar-
» entegen de onberadene vermetelheid allergeluk-
» kigst zien slagen. Het is er voorwaar zoo mede
» gelegen als SIRAMNES, een Persiaansch Veldheer,
» zoo ik meen, eens zeide; wanneer men hem vroeg:
» » waarom zijne daden met zijne schoone gezegden
» » zoo weinig overeenkwamen?" » hetgeen ik spreek
» » staat in mijne magt; hetgeen ik doe, hangt af
» » van de willekeur der Fortuin en des Konings."
» PLUTARCHUS overtreft de overigen niet alleen in de
» keuze, maar ook in de ontwikkeling van soort-
» gelijke gezegden; ja PLUTARCHUS heeft hiervan, in
» zijne *Apophthegmata* het volmaakste getroffen; daar-
» om moet hij boven allen hierin worden nagevolgd."

Ik eindige deze mijne voorafspraak met de woorden van CICERO: »het schertsen moet niet, als in »'t wilde los onbehoorlijk zijn, maar edel en geestig; want, gelijk wij den kinderen tot alle spelen »geene volkomene vrijheid geven, maar alleen tot »zulke, welke aan edele bedrijven verbonden zijn; »zoo moet ook in 't schertsen het licht van een »edel verstand uitblinken: want twee soorten van »schertsen zijn er; het eene laag, dartel, slecht »en morsig; het ander edel, schrander, verstandig en geestig: tot dit laatste behooren — de »*Apophthegmata*.

Ik deel hier eenige weinige tot proeven mede. Hier en daar zal ik eene enkele aanteekening, meer tot afwisseling, dan wel tot opheldering, er bijvoegen, de meeste en grootere, dus ook de schijnbaar geleerde, heb ik teruggehouden.

J. S.

1.

SEMIRAMIS had voor zich eene begraafplaats laten vervaardigen, met dit opschrift: »Die Vorst, welke »schatten behoeft, opene dit graf en hij moge ne- »men, dat hij begeert."

DARIUS liet het openen, en vond wel geene schatten, maar deze woorden: »Zoo gij geen slecht »mensch waart, en eene onverzadelijke begeerte »naar schatten hadt, zoudt gij de rustplaats van af- »gestorvenen niet storen."

HERODOTUS kent dit gezegde aan NITOCRIS, in plaats van aan SEMIRAMIS, toe.

2.

2.

Toen XERXES eenige Grieksche verspieders in zijne legerplaats betrapt had, gedoogde hij niet, dat hun het minste leed werd aangedaan; hij gebood integendeel: » dat men hen niet eerder zou laten vertrekken, voor dat zij, op hun gemak, de gansche gesteldheid van zijn leger zouden hebben opgenomen."

3.

ARTAXERXES, de zoon van XERXES, had tot kamerdienaar zekeren SATIBARZANES. Toen deze iets onregtvaardigs van hem vroeg, en de vorst merkte, dat hij dit alleen deed, om eene zekere goede somme gelds voor zich zelven te verkrijgen, liet hij hem die som van zijn rentmeester halen, en dezelve aan SATIBARZANES gevende, zeide hij: » Neem dit aan, ik kan het u geven, zonder veel armer te worden; maar hetgeen gij mij verzoekt, kan ik niet doen, en te gelijk een regtvaardig Vorst blijven."

Eigenlijk zegt PLUTARCHUS, dat ARTAXERXES hem dertig duizend Dariken gaf. De Darika was eene Persische munt, dus genoemd naar de Koningen DARIUS. De uitgever der *Apophthegmata*, *Stephanus Pemperton*, berekent de som op omtrent *f* 62,000 Nederlandsch.

4.

MEMNON, een Persiaansch Veldoverste, tegen ALEXANDER ten strijde trekkende, hoorde, dat zekere soldaat hevig en onbeschaamd tegen ALEXANDER uitvoer. Hij sloeg hem met zijne spies, en

zeide: »Ik geef u soldij, niet, om op ALEXANDER
» te schelden, maar om tegen hem te vechten."

Het is vrij wat veiliger met versierde woorden, dan met de handen te strijden, zegt AJAX bij OVIDIUS: en niet onaardig is het zeggen van CURTIUS: dat een vreesachtige hond geweldiger blaft dan bijt.

5.

COTIJS, ligt geraakt en opvliegend van inborst, was zeer streng in 't straffen der misslagen zijner bedienden. Eens kreeg hij van een zijner vrienden eenig kostelijk aardewerk tot geschenk, hetwelk dun en teer, maar met zeer fraai beeldwerk versierd was. Hij liet zijnen vriend wederkeerig met geschenken begiftigen; maar hoeveel behagen hij in dit aardewerk ook vond, hij verwijderde het voor altijd van zich, zeggende: »het
» is zeker, indien mijne bedienden het mogten
» breken, ik zoude door mijne opvliegendheid, te
» streng zijn."

PLUTARCHUS zegt in zijn werkje, *hoe een jongeling gedichten hooren moet*: ,, Hij verdient met regt onze
,, bewondering wegens zijne voorzigtigheid, die zich
,, zelven niet onbewust, dat hij ligt opvliegend, hevig
,, en streng van aard is, zich behoedzaam wacht voor
,, de aanleiding tot gramschap; die zich als van verre
,, met zijn redelijk verstand wapent, om niet tegen
,, wil en dank tot zulk eene hevige zielsontroering te
,, vervallen." En wie kent niet het zeggen van HORATIUS, volgens HUIDECOPER?

,, Gram-

„ Gramschap is een korte razernij,
„ Bestier uw drift, die zal, zoo zij niet volgt, gebieden,
„ Beteugel die, en laat ze uw handen nooit ontvlieden."

6.

Toen GELO de *Carthageniënsers* overwonnen had, en vrede met hen maakte, noodzaakte hij hen., onder de voorwaarden des vredes ook deze te schrijven: » niemand zal in het vervolg eenig kind aan SATURNUS offeren."

Tot opheldering hiervan diene de beschrijving van dit offeren bij de *Carthageniënsers*, vóór den tijd van GELO in gebruik, zoo als PLUTARCHUS hiervan spreekt in zijn werkje *over het bijgeloof*, zeggende: „ Was „ het den Galliërs en Scythiërs niet beter, nooit om „ God noch godsdienst gedacht, geenen lust tot dezelve „ gehad te hebben, dan te denken, dat er Goden wa- „ ren, die zich verlustigden in het bloed van ter dood „ gebragte menschen en dit hielden voor de aange- „ naamste godsdienstige vereering? Was het den *Car-* „ *thageniënsers* niet nuttiger, zich geen denkbeeld „ van eenige Godheid gevormd te hebben, dan kinde- „ ren aan SATURNUS ten offer te brengen, maar niet, „ zoo als EMPEDOCLES zegt: (PLUTARCHUS doelt namelijk op het gevoelen van EMPEDOCLES dat, daar één Geest al het geschapene bezielde en vereende, men geene dieren dooden mogt, als zijnde in dezen zin onze bloedverwanten,) „ berispende dezulken, die beesten „ offeren,

„ *De vader zijnen zoon den boezem durft doorboren,*
„ *Terwijl hij dwaas den Godn zijn offerbeê doet hooren.*

„ daar zij zelve, willens en wetens, hunne eigene „ kinderen offerden, en, die geene kinderen hadden,

 „ van

„van de arme lieden kinderen kochten, en die keel-„den als lammeren of kiekens. De moeder stond er „bij, zonder eenige traan of zucht, en als zij zuchtte „of weende, was het pligt, haar, door straf, hard-„vochtiger te maken; het kind werd ondertusschen „geofferd; alles weergalmde van gejuich voor het „standbeeld der Godheid; men speelde op fluit en „trommel, om het gehuil en gekerm niet te hooren. „Zoo de *Typhons* en Reuzen de Goden verdreven en „'t gebied over ons zich hadden meester gemaakt, „zouden zij wel andere offeranden begeerd of eene „betere godsdienstige vereering kunnen verlangd heb-„ben?"

7.

Dezelfde GELO vorderde eens geld van de burgers; toen deze daardoor aan het morren raakten, beloofde hij hun, in betere tijden en na den oorlog, het terug te geven, en hield daarin ook zijn woord.

Hoe verrassend zoude het zijn, zoo latere Bestuurders dit voorbeeld volgen konden!

8.

Dezelfde leidde meermalen, even als tot den krijg, de *Syracusaners* de stad uit tot den landbouw, zeggende: »dit te doen, opdat het land, »door bebouwd te worden, beter, en zij, door »bezig te zijn, niet slechter wierden."

9.

DIONYSIUS de Jonge, van zijn rijksgebied ontzet, werd gevraagd: »Wat baten u nu PLATO en »de Wijsbegeerte?" Hij antwoordde: »dat ik zoo

»groot

» groot eene wisseling der fortuin met bedaarden » geest drage."

DIONYSIUS, zegt zeker oud Schrijver, die het gebied over bijna geheel *Sicilië* van zijn' vader bij erfenis gekregen had, — DIONYSIUS, de heer en meester over de grootste rijkdommen, zoo magtig in vloten als ruiterbenden en voetknechten, leerde, daarna arm geworden, te *Corinthe* aan kleine kinderen de letters, maar gaf tevens den ouden van dagen eene uitmuntende les van mistrouwen op de gaven der Fortuin.

10.

AGATHOCLES, voorheen een pottebakkerszoon, daarna Vorst van *Sicilië*, liet aarden bekers bij de gouden op zijne tafel zetten, zeggende tegen de jonge lieden: » zulke maakte ik weleer; dat ik nu » deze bezit, heb ik aan mijne eigene vlijt en dap» perheid te danken."

Men vindt bij AUSONIUS dit aldus verhaald:

De Vorst AGATHOCLES had eens zijn feestbanketten
In nedrig aardewerk doen brengen aan zijn disch,
En 't ruwe vat van klei bij gouden schotels zetten,
En boersche eenvoudigheid bij al wat heerlijk is;
„ Want" zegt hij, des gevraagd, „ ik, die in deze streken
„ Als Koning heersch, ben slechts een Pottebakkerszoon.
„ Mistrouw dus de Fortuin en hare looze treken,
„ Gij, die geringen staat en armoe zijt ontweken!
„ Op eens in rijkdom praalt, of plotsling klimt ten troon."

11.

Die van *Ithaca* klaagden bij AGATHOCLES, den Vorst van *Sicilië*, dat zijne schepelingen bij hen eenig

eenig vee geroofd hadden. » Uw Vorst" zeide AGATHOCLES, [*doelende op het ontkomen van* ULYSSES *uit de handen van* POLYPHEMUS], » Uw Vorst, bij ons » geland, roofde niet alleen het vee, maar stak bij » zijn vertrek den herder daarenboven zijn oog uit."

12.

DION, die de opperheerschappij aan DIONYSIUS ontnam, hoorde dat CALIPPUS, wien hij, onder al zijne vertrouwdste vrienden, het meest beminde, hem lagen legde. Hij verbood naar de zaak onderzoek te doen, zeggende: » Ik wil liever sterven, dan te » leven in vrees, niet alleen voor mijne vijanden, » maar ook voor mijne vrienden."

Indedaad een fraai gezegde! Hoe verheven het echter zijn moge, de uitkomst regtvaardigde de beschuldiging, want deze CALIPPUS benam aan DION het leven. Zoo zien wij, dat de oordeelkundige BARTHELEMY niet ten onregte zegt: ,, Notre premier mouvement est un ,, mouvement d'estime et de confiance pour nos sem- ,, blables; et la défiance seroit regardée comme un ,, vice énorme, si l'expérience n'en avoit fait presque ,, une vertu."

13.

Als PHILIPPUS, de Koning van *Macedonië*, op één dag vele gunstige tijdingen gekregen had, riep hij: » O Fortuin! bejegen mij toch met eenig gering » kwaad tegen zóó vele en zóó groote gunstbewijzen."

PLUTARCHUS, die op eene andere plaats ditzelfde nog eens verhaalt, voegt er dadelijk bij: ,, De Fortuin be- ,, nijdt

„ nijdt hare eigene gaven." Dit wist ook THERAMENES, één der dertig Opperhoofden te *Athene*; wanneer deze bij het nederstorten van een huis, waarin hij met anderen ter gastmaal geweest was, alleen behouden bleef en ieder hem daarmede geluk wenschte, riep hij uit: „ O Fortuin! voor wat gelegenheid hebt gij mij toch „ bewaard?"

14.

Nadat PHILIPPUS de Grieken overwonnen had, raadden hem sommigen, door bezetting de steden in bedwang te houden, maar hij zeide: » Liever » wil ik lang een goedertieren Vorst, dan slechts » kort Heer en Meester genaamd worden."

15.

PHILIPPUS gaf denzulken, die er sterk op aandrongen, dat hij één, die gedurig kwaad van hem sprak, uit den kring zijner vrienden zou verwijderen, dit tot bescheid: » Ik zal het niet doen; rond- » zwervende zoude hij immers bij meerderen mij » nog zwarter zoeken te maken."

16.

Dezelfde zeide tegen zekeren SMICYTHUS, die hem aanbragt, dat NICANOR veel kwaad van den Vorst sprak, toen zijne vrienden hem tot het verwijderen en straffen daarvan wilden overhalen: » Ik » moet eerst zien, of ik zelf er ook aanlei- » ding toe gegeven heb," en dit werkelijk aldus bevindende, verbeterde hij zijnen misslag, zoo dat NICANOR nu in loftuitingen over PHILIPPUS uitweidde » Gij ziet," hernam de Vorst tegen SMICYTHUS, » gij ziet derhalve, dat het in onze eige-

» ne

» ne magt staat, of goed, of kwaad, van ons te
» doen spreken."

17.

PHILIPPUS eens als regter zittende over twee schelmen, gebood den eenen: » Gij zult u uit *Ma-*
» *cedonië* dadelijk wegpakken," den anderen: » Gij
» zult uwe tegenpartij steeds achtervolgen."

18.

Tegens PHILO, den *Thebaner*, die de weldoener en gastheer van PHILIPPUS geweest was, toen deze als gijzelaar te *Thebe* verkeerde, en die geene geschenken van hem wilde aannemen, zeide hij: » O
» PHILO! beneem mij toch, door mij in wel te doen
» te overtreffen, het gevoel niet van nimmer over-
» wonnen te zijn."

ERASMUS, dit gezegde ergens opteekenende, voegt er bij: „O Edele ziel, waardig om te regeren, die het
„ schooner rekende in weldadigheid, dan in magt te
„ overtreffen!" Wij herinneren ons een dergelijk zeggen van den Koning BOCCHUS tegen SULLA volgens SALLUSTIUS: „het is minder schandelijk voor een Vorst in
„ den strijd der wapenen, dan in dien van wel te
„ doen overwonnen te worden."

19.

Tegen ALEXANDER, van welken hij hoorde, dat hij het hem ten kwade duidde, dat hij meer zoons bij andere vrouwen (dan bij OLIJMPIAS) verwekte, zeide PHILIPPUS: » Zijt maar braaf en dapper, al hebt
» gij vele mededingers naar het rijksgebied; het is
» edeler door uwe eigene verdiensten, dan door
» mijn

» mijn toedoen, het bewind magtig te worden. Zijt
» vooral opletend op de lessen van ARISTOTELES, en
» gij zult niet vele zulke daden doen, over het be-
» drijven waarvan uw Vader nu berouw heeft."

20.

Het afsterven van HIPPARCHUS, den *Euboeër*, trof PHILIPPUS zwaar, en, op het zeggen van iemand, dat hij nog al in rijpen leeftijd gestorven was, sprak hij met drift: » Voor hem ja *rijp*, » voor mij te *vroeg*; want hij had van mij nog » geene belooning ontvangen, waardig zijne vriend- » schap."

21.

Dezelfde had zekeren vriend van ANTIPATER als Regter aangesteld; dan ziende, dat deze zijn baard en hoofdhaar beschilderd had, zette hij hem weder af; zeggende: » die met zijne haren bedriegt, ver- » dient geen vertrouwen als Regter."

22.

Als Regter zittende over zekeren MACHAËTAS, en in slaap vallende, was hij gansch niet opletend op deszelfs goed regt, en veroordeelde hem. Als MACHAËTAS uitriep: » dat hij zich van dat vonnis be- » riep," vroeg PHILIPPUS in gramschap: » op wien?" » Op u zelven, zoodra gij wakker zijt en met be- » hoorlijke aandacht hooren kunt," antwoordde MACHAËTAS. Toen stond PHILIPPUS op, en tot zich zelven gekomen, merkende, dat MACHAËTAS onbillijk veroordeeld was, verbrak hij wel niet het vonnis, maar betaalde de boete uit zijne eigen beurs.

23.

23.

Wanneer eene oude arme vrouw PHILIPPUS bij herhaling bad, om toch in hare zaak uitspraak te willen doen en hem daarmede dikwerf had lastig gevallen, en hij zeide, »dat hij er zich niet mede »kon bemoeijen," riep de oude vrouw overluid: »Dan moet gij niet regeren." PHILIPPUS, over dit zeggen verwonderd, besliste dadelijk, niet alleen in hare zaak, maar ook in al de overige, die nog hangende waren.

24.

De vrienden van PHILIPPUS namen het zeer euvel op van de *Peloponnesiers*, dat zij hem in de Olympische spelen hadden uitgejouwd, daar hij hun zoo veel goeds gedaan had. »En wat zouden zij dan niet wel doen," zeide hij, »zoo ik hun, »volgens uwen raad, kwaad deed?"

25.

Als PHILIPPUS wat te lang, op zekeren krijgstogt, geslapen had, zeide hij opstaande tegen ANTIPATER: »ANTIPATER heeft gewaakt: wat heb ik gerust ge»slapen."

ERASMUS zegt, dat PHILIPPUS hiermede te kennen gaf, dat het den Vorst niet betaamde, veel te slapen, vooral in den oorlog, doch dat hij zulks veiliger doen kon, zoo hij een trouw en wakend veldheer had. Wij zien het aan voor een zeer slimme trek van PHILIPPUS, om ANTIPATER, op wiens gelaat hij wegens zijn lang slapen welligt eenige onvergenoegdheid zal bemerkt hebben;

ben, volkomen te vreden te stellen en zich zelven te verontschuldigen.

26.

Ten tijde, dat PHILIPPUS met OLYMPIAS en ALEXANDER in onmin leefde, kwam bij hem DEMARATUS, de *Corinthier*. Dezen vroeg hij: of de Grieken nu nog al eensgezind met elkander leefden? » Voor- » waar," zeide DEMARATUS: » U voegt het wel naar » de vredelievendheid der Grieken te vragen, die » met uwe eigene bloedverwanten en huisgenooten » in onmin leeft." PHILIPPUS, hierop nadenkende, zeide: verzoenende zich met de mijnen.

27.

ALEXANDER, nog een kind zijnde, was niet zeer blijde, als hij hoorde, dat zijn vader weder iets roemruchtigs volvoerd had. » Hij zal mij niets » overlaten!" riep hij. » Wel, juist om u veel na » te laten," zeiden zijne speelgenooten, » doet hij » zoo veel." » Wat baat het mij," hernam de jonge ALEXANDER, » of ik al veel zal bezitten, zoo ik zelf » niets roemruchtigs zal bedrijven?"

CLAUDIANUS neemt in zijne gedichten dit dus over:
„ Der Grieken grootste Vorst, die PORUS zijne kroon
„ Ontnam en wederschonk, PHILIPPUS dappre zoon,
„ Heeft, zegt men, meer dan eens, als hij de zegepralen
„ Zijns vaders telkens hoorde in zijne jeugd verhalen,
„ Op dat verhaal geweend, en dus zijn smart geuit:
„ „ Mijns vaders heldenmoed, door geen gevaar gestuit,
„ „ Vermeestert zulk een tal van Rijken en van Staten,
„ „ Dat hij ter winning mij nog niets zal overlaten.

28.

LEONIDAS, de leermeester van ALEXANDER, had hem eens in deszelfs jeugd over het al te rijkelijk gebruiken van wierook bij de offeranden bestraft, en onder anderen gezegd: » Zoo gij heel het land, » daar de wierook van daan komt, bezat, dan » mogt gij eerst zoo rijkelijk offeren." — Als nu ALEXANDER dat land bemagtigd had, schreef hij aan LEONIDAS: » Ik zend u voor honderd talenten aan » wierook, opdat gij de Goden niet zult behoeven » te beknibbelen, wetende, dat ALEXANDER het land in » zijne magt heeft, daar de wierook van daan komt."

29.

Voor het aangaan van den slag bij den Granicus, gaf ALEXANDER dit bevel: » De Macedoniers moeten » alle mondbehoeften in hun midden brengen, en » zich eens regt te goed doen; morgen zullen zij » zich onthalen op des vijands voorraad."

30.

Te *Milete* vele standbeelden van Overwinnaars in de Olympische en Pythische spelen ziende, vroeg hij: » Ei lieve! waar waren deze groote helden, toen » uw *Milete* werd ingenomen?"

31.

Toen alles eens tot een treffen gereed was, vroegen aan ALEXANDER zijne Veldoversten, of hij nog iets te bevelen had? » Niets anders," zeide ALEXANDER, » dan dat men den Macedoniers de kinnen » kaal scheert." En als PARMENIO zich hierover ontzettede, hernam hij: » Hoe PARMENIO! weet gij

nog

» nog niet, dat er in 't gevecht geen beter handvatsel is, dan de baard?"

Dit bevel kenmerkt indedaad eene bijzondere stoutmoedigheid, en toont, hoe veel invloed ALEXANDER op zijne soldaten moet gehad hebben. In het Leven van THESEUS zegt ook PLUTARCHUS: „ THESEUS werd het voorhoofd kaal geschoren, gelijk bij de *Abaciten*, een oorlogzuchtig volk, gebruikelijk was; even zoo liet ALEXANDER zijne soldaten den baard afsnijden, om den vijand de gelegenheid tot het aangrijpen te benemen."

32.

Als DARIUS aan ALEXANDER duizende talenten zond, met den voorslag, om met hem het gebied over *Azie* te willen deelen, zeide PARMENIO: » Zoo » ik ALEXANDER was, ik nam ze aan." » En ik » ook, zoo ik PARMENIO was," antwoordde ALEXANDER hem oogenblikkelijk. Aan DARIUS liet hij antwoorden: » dat noch deze wereld twee zonnen, » noch *Azie* twee Koningen duldde."

Wie herinnert zich, bij het lezen van dit antwoord aan PARMENIO, niet het zeggen van HORATIUS?
„ 't Is regt, dat elk zich met zijn eigen voetmaat mete!"

33.

Op het oogenblik, dat ALEXANDER, in het gezigt van een onnoemelijk getal vijanden, gereed was een hoofdtreffen aan te gaan, kwamen hem zijne vrienden als een geheim van gewigt berigten, dat de soldaten zamen waren afgesproken, al den buit voor zich te houden, en niets in 's Konings tent te

te zullen brengen. » Voorwaar" zeide ALEXANDER lagchende, » goede tijding: zulke afspraken kenmerken lieden, gereed om te overwinnen, niet » om te vlugten."

34.

De wijsgeer XENOCRATES had vijftig talenten, hem door ALEXANDER gezonden, niet willen aannemen, zeggende: » dat hij ze niet noodig had." » Heeft » XENOCRATES" vroeg ALEXANDER, » dan geen éénen » vriend? Wat mij aangaat, de rijkdommen van DARIUS » rekende ik naauwelijks genoeg voor de mijne."

35.

Vele, die gewoon waren ALEXANDER eenen God te noemen, kwamen toeloopen, toen ALEXANDER door een werpspies in zijn been gewond was. ALEXANDER, hun de wond toonende, zeide:

» Dit is toch bloed en geen ichoor,
» Zoo als den zaal'gen Goôn uit hunne wonden vloeit?"

DIOGENES LAËRTIUS schrijft dit zeggen toe aan den wijsgeer ANAXARCHUS, zeggende in deszelfs Leven: ANAXARCHUS bragt ALEXANDER, die meende, dat hij een God was, tot andere gedachten: want toen hij bloed uit eene wond bij hem zag vloeijen, zeide hij: „Dit is „toch evenwel bloed." Dit verhaal van DIOGENES komt ons niet onwaarschijnlijk voor, om dat wij nog twee dergelijke gezegden van dezen wijsgeer vinden opgeteekend. Het eene luidt aldus:

„Als ANAXARCHUS eens ALEXANDER toedronk, ligtte hij „den beker op, als of hij hem daarmede wilde wer„pen, met dit vers van EURIPIDES:

„*Een sterfelijke hand kan zoo een godheid wonden.*"

Het andere verhaalt PLUTARCHUS in het Leven van ALEXAN-

ALEXANDER, schrijvende: „Wanneer het eens op zekeren „tijd zeer zwaar weder was, en de geweldige donder elk „verbaasde, voerde ANAXARCHUS ALEXANDER te gemoet: „„Waarom doet gij ook zoo niet eens, o zoon van „JUPITER?" ALEXANDER antwoordde lagchende: „omdat „„ik mijne vrienden geenen schrik op 't lijf wil ja- „„gen."

De woorden: *zoo als de zaal'ge Goon ens.* zijn van HOMERUS. Het is bekend, dat ALEXANDER zich den titel van *eenen God* liet welgevallen; maar is het niet te verwonderen, dat hij, die boven alles de werken van HOMERUS waardeerdê, dien hij steeds zijn medgezel en vriend op reis noemde, wiens *Ilias* hij in een allerkostbaarst kistje, het voornaamste stuk van den buit op DARIUS veroverd, bewaarde; is het niet te verwonderen, dat hij deze les van HOMERUS schijnt over het hoofd te hebben gezien?

„ *Gij dwaas! En vergelijk u niet*
„ *Met Goden, wier natuur de onsterfelijkheid geniet,*
„ *Daar gij van stof en aarde uw oorsprong hebt gekregen,*
„ *Bedenk, wat onderscheid daar tusschen is gelegen!*"

36.

PTOLEMAEUS, de zoon van LAGUS, spijzigde meestal bij zijne vrienden. Als hij zelf nu en dan een gastmaal aanrigtte, gebruikte hij ook dikwerf hunne goederen, nu eens zendende om spreijen, dan weder om bekers en schotels. Hij zelfs bezat bijna niets meer dan het noodwendige; altijd gewoon zijnde te zeggen: » Het is vorstelijker rijk » te maken, dan rijk te zijn."

37.

ANTIGONUS perste met groote strengheid het geld zijnen burgers af: » Zulk een was toch voorwaar

» ALEXANDER niet?" werd hem toegevoegd. » Is » het geen natuurlijk gevolg?" sprak hij: » Hij » heeft *Azie* gemaaid, Ik vergaar de halmen."

38.

Van eene ligte ziekte hersteld, zeide ANTIGONUS: » Zulk eene ziekte doet veel goed. Zij geeft » eene kleine vermaning, dat wij ons niet te hoog » verheffen moeten, en dat wij sterfelijk zijn."

39.

Dezelfde zeide tegen zijn zoon, die, in tegenwoordigheid van vele, vroeg: » Wanneer zullen » wij het leger opbreken?" » Hoe, zijt gij bevreesd, » dat gij alleen de trompet niet zult hooren?"

40.

PYRRHUS van EPIRUS hoorende, dat sommige jongelingen veel kwaad onder het drinken van hem gesproken hadden, liet hen allen den volgenden dag bij hem komen. Toen ze binnen gebragt waren, vroeg hij den eersten: » Of zij zulks van hem ge- » zegd hadden." » Ja voorzeker, o Koning," zeide de jongeling: » Wij zouden nog meer van dien » aard gezegd hebben, zoo wij maar meer wijn » gehad hadden."

Vergelijk hetgeen QUINCTILIANUS, sprekende van de kracht, om op eene vrolijke wijze ernstige zaken te behandelen, verhaalt. ,, Zulk eene wijze verandert ,, het gewigt der grootste zaken en verbreekt meestentijds den haat en de gramschap. Tot bewijs ,, kunnen strekken de jongelingen van *Tarentum*, ,, die vele dingen los weg van den Koning PYRRHUS ,, gesproken hadden over tafel; — toen zij ter verant- ,, woor-

„ wording geëischt werden, en de zaak noch ont-
„ kend noch verdedigd kon worden, zijn zij het ont-
„ komen door het lagchen, en eene tijdige spotternij,
„ want één van hen zeide: „ Voorwaar zelfs, zoo de
„ „ flesch niet ledig geworden was, zouden wij u ver-
„ „ moord hebben," en door deze geestige trek verviel geheel het kwalijk nemen van den Vorst.

41.

ANTIOCHUS, dezelfde, die tegen de *Parthen* ten tweedemaal een leger aanvoerde, dwaalde af van zijne vrienden en bedienden, terwijl hij op de jagt het wild achtervolgde. Hij trad onbekend de hut binnen van arme lieden, en, daar, onder het eten, het gesprek wendende op den Koning, hoorde hij: dat hij voor het overige wel braaf was, maar dat hij de zaken te veel op slechte hovelingen liet aankomen, en ze dus veronachtzaamde, ja dat hij dikwijls de noodzakelijke dingen verwaarloosde, door zijne al te groote liefhebberij voor de jagt. Destijds zweeg de Koning, maar toen den volgenden morgen vroeg zijne lijfwacht in de hut kwam, en het bekend werd, wie hij was, terwijl hem de purperen mantel werd omgehangen en de kroon op het hoofd gesteld, zeide hij: » Gisteren heb ik » voor de eerstemaal waarheid over mij hooren » spreken."

42.

Toen de Joden, terwijl ANTIOCHUS *Jeruzalem* belegerde, een wapenstilstand van zeven dagen om hunnen hoogen feesttijd [*het Paschen*] verzochten, heeft hij niet alleen dit toegestaan, maar stieren,

 met

met gouden horens opgesierd, en, eene menigte van welriekende kruiden en specerijen in gereedheid hebbende laten brengen, heeft hij ze met volle pracht tot de poorten doen brengen, en, het offerdier in handen van hunne priesters gesteld hebbende, keerde hij naar zijne legerplaats terug. De Joden dit bewonderende, hebben zich terstond na het eindigen der feestdagen aan hem overgegeven.

43.

Wanneer ADIMANTUS geen zeeslag durfde leveren en tegen THEMISTOCLES, die de Grieken hiertoe opwekte en aanvuurde, zeide: »Die in de strijd« spelen te vroeg opstaan, bedwingt men met sla» gen:" antwoordde THEMISTOCLES: »Gij hebt ge» lijk, ADIMANTUS, maar het is niet minder waar, » dat die lang dralen nooit de kroon der overwin» ning wegdragen." Toen EURYBIADES, als of hij hem wilde slaan, zijn stok ophief, zeide hij: »Sla toe, » zoo gij maar hoort."

ADIMANTUS was een veldheer der *Corinthiërs.* In het Leven van THEMISTOCLES wordt alles aldus aan EURYBIADES toegeschreven: ,, Wanneer EURYBIADES, die wegens ,, het hooge aanzien van *Sparta* het opperbevel over ,, de vloot voerde, maar tegen het gevaar niets min,, der dan gehard was, het anker wilde ligten en naar ,, den *Isthmus* stevenen, alwaar ook de landmagt der ,, *Peloponnesiers* was bijeengetrokken, sprak THEMISTO,, CLES hem tegen. Bij welke gelegenheid men zegt, ,, dat ook zekere merkwaardige woorden voorvielen; ,, want toen EURYBIADES hem te gemoet voerde: „ Be,, ,, denk, THEMISTOCLES, dat men in de strijdspelen den-

,, ,, genen

„„ genen met slagen straft, die ontijdig en niet gelijk „„ met de overigen ter renbaan instuiven," antwoordde „ THEMISTOCLES: „ Dat weet ik, maar dit ook, dat zij „ „ die achterblijven, nooit gekroond worden." En wan- „ neer hij den stok opligtte, als of hij hem wilde „ slaan, sprak THEMISTOCLES: „ Sla vrij toe, zoo gij „ „ maar hooren wilt." EURYBIADES zich over zulk eene „ zachtzinnigheid verwonderende, en hem bevelende, dat „ hij dan spreken zoude, bragt THEMISTOCLES hem tot „ rede." Zoo om den zamenhang, als om den vreesachtigen aard van EURYBIADES, ook volgens NEPOS, en die als Koning der Lacedemoniers het hoogste gezag in handen had, zou ik geenszins twijfelen, of beide deze gezegden van THEMISTOCLES waren aan EURYBIADES gerigt, schoon ook HERODOTUS het eerste aan ADIMANTUS toekent.

44.

Toen de moeder van THEMISTOCLES zijn zoon in haar schoot koesterde, zeide hij: » Dat deze de » grootste magt over gansch *Griekenland* had: want » dat de *Atheniensers* het bewind voerden over de » *Grieken*, hij zelf over de *Atheniensers*, de moe- » der van het kind over hem, en het kind over de » moeder."

Vergelijk hetgeen PLUTARCHUS aanteekent van den oudsten CATO in dit zelfde werkje. „ Alle menschen," sprak CATO, „ worden door de vrouwen geregeerd, „ want wij (Romeinen) gebieden over alle volkeren, „ en over ons gebieden de vrouwen."

45.

Van diegenen, die naar de hand van zijne dochter

 ter

ter stonden, koos THEMISTOCLES den braven boven den rijken, zeggende: »Dat hij het beter oordeel- »de, een man zonder geld, dan geld zonder man."

46.

Toen SERIPHIUS tegen THEMISTOCLES zeide, dat hij niet wegens zich zelven, maar omdat hij van *Athene* was, beroemd was, zeide hij: »Gij spreekt naar »waarheid, maar zoo ik SERIPHIUS geweest was, »was ik niet beroemd geworden, noch gij, zoo »gij een Atheniënser geweest waart."

OVER DEN OORSPRONG VAN HET ENGELSCHE LIED:
GOD SAVE THE KING.

In de *Memoires* van de Hertogin VAN PERTH, welke onlangs te *Londen* zijn gedrukt, en vele merkwaardige bijzonderheden behelzen, betrekkelijk het Hof van LODEWIJK XIV, gedurende deszelfs verblijf te *St. Germain* en *Laye* en te *St. Cyr*, vindt men, dat de woorden van het Engelsche lied: *God save the King*, niet van Engelschen, maar van Franschen oorsprong zijn. »Telkens," verhaalt zij, »als de Koning in de kapel kwam, zongen alle bedaagde adelijke vrouwen, het volgende koor, naar de melodie van LULLI:

Grand Dieu! Sauvez le Roy!
Grand Dieu! Vengez le Roy!
Vive le Roy!

Que

Que toujours glorieux,
Louis victorieux,
Voie ses ennemis,
Toujours soumis.
Grand Dieu! Sauvez le Roy!
Grand Dieu! Vengez le Roy!
Vive le Roy!
In het Engelsch is het:
God save great George our King!
Long live our noble King!
God save the King!
Send him victorious,
Happy and glorious.
Long to reign over us.
God save the King.

Toen de Componist HÄNDEL *St. Cyr* bezocht, kreeg hij verlof, om de melodie en de woorden van dit Fransche lied af te schrijven: daarna zou hij het beide, als zijn werk, den Koning GEORGE I. hebben toegewijd.

DE BIJEN, ALS VERDEDIGINGSMIDDELEN.

In den boerenkrijg des jaars 1525, poogde de Abt van het Benedictijnerklooster *Munchsteinach* bij *Neustadt* aan den *Aisch*, zich zoo te ontslaan van de belegering, dat hij met *Bijenkorven* de stormloopende boeren begroette. In den dertigjarigen krijg gaf een burger van *Kissingen* in den *Untermain*

main-Kreits, zijnen medeburgers den raad, bij een door den Zweden gewaagden storm op die stad, de veelvuldige in de stad aanwezige *Bijenkorven*, met het zich daarin bevindende volk, op den vijand te werpen, ten einde hem alzoo van zijn voornemen af te schrikken. In een der laatste Fransche oorlogen, bediende zich een Schwabische boer van dit verdedigingsmiddel tegen Fransche plunderaars.

DICHTREGELEN, BIJ GELEGENHEID DER INWIJDING VAN DE NIEUWGEBOUWDE KERK DER NEDERDUITSCHE HERVORMDE GEMEENTE TE *THAMEN* AAN DEN *UITHOORN*.

Op den 5den April 1835.

Door den Wel Eerw. zeer gel. Heer H. T. ROSKES, *Predikant*, *vroeger te* Thamen, *thans te* Groningen.

Krul, Amstel! krul uw golven breeder,
Want Thamen ziet zijn Leeraar weder,
'T Is hoogtijd aan uw boord;
Voer onzen juichtoon langs uw stranden
Door Neêrlands schoone lustwaranden,
Tot de oevers van de Hunso voort.

Wat

Wat moet dat zoo plegtstatig luiden
Mijn zangster! zeg 't mij, toch beduiden?
Waartoe die stille vreugd?
Wat zegt die vrome blik, dat dringen
Van de opgetooide feestelingen?
Gewis, het is het feest der deugd!

Ja, zangster! ja, omkrans uw haren,
En tokkel vrij de gulden snaren: —
Dat staatlijk klokgebrom,
Dat als een stem uit hooger kringen,
Den geest ontvonkt der feestelingen,
Roept allen naar het heiligdom.

Komt, nu den tempel ingetreden,
Hem toegeheiligd met gebeden,
Hem, die op starren troont;
Hem, den vervuller onzer wenschen
Die zich naar 't klein begrip der menschen
Wel schikt, doch in geen' tempel woont.

Zijn blik blijft steeds, ô Thamenaren
En Medewerkers! liefdrijk staren
Op 't geen gij deedt voor Hem;
Neen, geen geloof ontbloot van werken
Liet Ge aan het oog der wereld merken,
Maar staafdet dat met kracht en klem.

En gij, ô jeugd van Thamens dreven! (1)
Gij hebt een schoone proef gegeven
Van uwe godsdienstmin;
Wáár geestbeschaving bloemen kweekte,
Wier geur vervloog, wier gloed verbleekte,
Hier oogst zij rijpe vruchten in.

ô Zij

(1) Welke een nieuw zilveren doopbekken ten geschenke heeft gegeven. Zie hier achter het Kerknieuws.

ô Zij dit huis, een huis van bede,
Van geestontwikkling, zielevrede,
Van liefde en harmonij,
Tot dat, aan 't stof der aarde ontvlogen,
Het starrendak de marmerbogen
En 't groot heelal één tempel zij!

Stuw Amstel! langs uw zilvren baren,
Den dank der juichende Amstellaren
Tot voor den troon des Konings heen;
Want welkom zijn die vreugdezangen
Den Vorst, met purpren dos omhangen,
Maar deelend' in 't geluk en heil van 't algemeen.

Dit feest, dit heuglijk feest zijn we ook aan Hem verschuldigd,
Wien onzen dankbren blik als Vorst en Vader huldigt.
Lang, lang, dit bidden wij, ô God! spaar hem Uw hand!
Blijf onheil van zijn schedel weren
En moog' hij lang den staat regeren,
Tot eer van Jezus Kerk en heil van 't Vaderland!

Moog' Hij, die in de Kerk het roer bestuurt der zaken,
En hen, die in 't gewest in eer gezeten zijn,
De vruchten van hun werk met zielegenoegen smaken,
En echte spiegels zijn van 't vorstlijk hermelijn!

Moog' Hij, de gids en baak van alle Thamenaren,
Wiens vaderlijk bestuur reeds zoo veel edels wrocht,
Wiens daden steeds aan de eer en trouwe zijn verknocht,
Nog lang aan aller spits de levenszee bevaren!

En gij die ons zoo vele jaren,
Op God, den Heer der legerscharen,
Met onverdroten ijver weest,
Gij, schoon verplaatst naar Gruno's wallen,
Zijt onzer liefde niet ontvallen:
Dit tuigt uw aandeel in dit feest!

Ook

Ook gij, gij waart naar uw vermogen,
Door ijv'rig en manmoedig pogen,
Een medewerker tot dit feest;
Ja, veel is aan U dank te weten,
En *Thamen* zal het nooit vergeten,
Wat gij voor *Thamen* zijt geweest!

Ja, heerlijk is de dag van heden,
Uw toespraak en uw smeekgebeden,
Vered'len hem het allermeest. —
Dat slechts, Uw Geest, ô Heer der kerke!
Geloof en hoop en liefde werke,
Als vruchten van dit heerlijk feest!

JAN BIERMAN JUNIOR.

DE DAAUW.

Als aan de strakke lucht de gloênde kreeftzon straalt,
En over 't dorre land geen enk'le zephijr zucht,
Als 't afgematte vee de zonnestraal ontvlugt,
En uit het hel' azuur geen enk'le droppel daalt,
En 't groene kruid verdort, dat smacht naar zomerregen;
Dan daalt er van Gods troon een milde hemelzegen!

Dan drenkt, als Phoebus span in *'t westen* nederzinkt,
En de avond over d' aard' haar valen sluijer spreidt,
En 't moegekaauwde vee zich op het grasdons vleit,
En aan de horizon ons Venus tegenblinkt,
De goede Hemelheer de schepping met zijn gaven,
En gaat, met milden daauw, de dorstige akkers laven!

En als dan weer Auroor' door 's Hemels poorten breekt,
En, op haar gulden kar, de ruime baan begint,
En 't droevig neev'lenheer op hare komst verzwindt,
En 't schittrend stergewelf bij Phoebus glans verbleekt,

Dan

Dan straalt, in 't morgenlicht, van boomen en van planten,
Van ied're bloem, elk blad, een rij van diamanten!

Hier staat de frissche roos, in 't maagdelijk gewaad,
Terwijl in de open knop een zilvren droppel blinkt,
Dien 't rondgebladerd hart met reinen wellust drinkt
En in den omtrek, mild, in rijken geur, ontlaadt
En 't oog des wand'laars trekt, niet door verheven' kleuren,
Maar door het ambrozijn der goddelijke geuren!

Daar staat de lelie blank, als de onschuld zelv' getooid,
De ododendrum, schoon als Flora zelv' gekleurd,
De zonnebloem, die 't hoofd hoogmoedig opwaarts beurt,
En de robelia, met purper rijk bestrooid,
Terwijl aan steng en kelk, aan bladen en aan knoppen,
De zegen Godes hangt, in diamanten droppen.

't Is alles schoon getooid, 't blinkt al van rijke pracht,
Geen blaadjes ongelaafd, geen grashalmpje onverkwikt;
En 't opgetogen hart looft Hem, die 't al beschikt,
Die ook den zachten daauw doet dalen door zijn kracht.
Die 't smachtend aardrijk wil met vruchtb'ren aether drenken,
En 't menschdom, steeds op nieuw, zijn' dierb're gunst wil schenken!

's Gravenhage,
den 10den Febr. 1835. P. J. A.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

UTRECHT.

De Heer G. MOLL, Hoogleeraar in de *Wis- en Natuurkunde* aan onze Hoogeschool, is door den Senaat der Akademie te *Edemburg*, *honoris causa*, bevorderd tot *Juris utriusque Doctor*.

Tot eersten Officier van Gezondheid bij het groot Rijks Hospitaal alhier, is door Z. M. aangesteld, de Heer Med. Doctor F. S. ALEXANDER, dirigerend Officier van Gezondheid der eerste klasse bij die inrigting, en is aan hem tevens de titel van *Professor Honorarius* aan deze Hoogeschool verleend geworden.

Den 18den Maart werd JOANNES HENRICUS SCHOLTEN, Kandidaat der Godgeleerdheid, geboren te *Vleuten*, oudste zoon van den Wel Eerw. Heer WESSELIUS SCHOLTEN, Predikant bij de Gasthuiskerk te *Delft*, met veel lof bevorderd tot *Philosophiae Theoreticae Mag. et Litt. Hum. Doctor*, nadat hij in de Akademische Gehoorzaal had verdedigd zijne *Disquisitio de Demostheneae eloquentiae charactere.*

Den 23sten Maart werd de Heer CAROLUS JOSEPHUS VAN COOTH, *Amsterdammer*, insgelijks met veel lof bevorderd tot *Medicinae Doctor*, nadat hij, ter zelfder plaatse, had verdedigd zijne *Diatribe in diaeteticam veterum, maxime in Auli Cornelii Celsi praecepta diaetetica, Hippocratis et Galeni placitis illustrata.* Reeds ten jare 1831 had hij te *Leiden* den gouden Eereprijs behaald, op het beantwoorden eener Scheikundige vraag; en in het volgende jaar was hem dezelfde eer te beurt gevallen aan onze Hoogeschool, ter bekrooning van zijn antwoord op eene Geneeskundige vraag.

 Den

Den 26sten Maart, den jaardag onzer Akademie, droeg de Hoogleeraar, Dr. HERMANNUS JOHANNES ROYAARDS, de waardigheid van Rector Magnificus over aan den Hoogleeraar Mr. ADRIAAN CATHARINUS HOLTIUS, na het houden eener plegtige redevoering: *De proavôrum nostrorum pietate, in condenda tuendaque Belgii foederati Republica conspicua;* d. i. *Over de godsdienstigheid onzer Vaderen, blijkbaar in de vestiging en bescherming der Nederlandsche Republiek;* en na het vermelden der lotgevallen onzer Hoogeschool, gedurende het afgeloopen Akademiejaar. Tevens reikte hij, met gepaste aanspraken, de toegewezene eereprijzen en loffelijke getuigschriften uit, aan de volgende Studenten: den gouden eerepenning, bij de Faculteit der Godgeleerdheid behaald, aan N. VAN WIJK, Theol. Cand. alhier; eenen gelijken eerepenning, bij de Faculteit der Regtsgeleerdheid, aan A. DE PINTO, Jur. Cand. te *Leiden*, en een loffelijk getuigschrift aan B. G. A. PABST, Jur. Cand. alhier; den gouden eereprijs bij de Faculteit der bespiegelende Wijsgeerte en Letteren, aan W. R. VAN HOEVELL, Theol. Cand. te *Groningen*, en een loffelijk getuigschrift aan C. J. VAN DER VEIS, Theol. Stud. alhier; eindelijk den gouden eereprijs bij de Faculteit der Wis- en Natuurkunde, aan J. L. VAN DER TRAPPEN, Med. Cand. alhier.

De waardigheid van Secretaris bij den Akademischen Senaat, voor het nu begonnen jaar, is van den Hoogleeraar, Dr. JACOBUS LUDOVICUS CONRADUS SCHROEDER VAN DER KOLK, overgegaan op den afgetreden Rector.

Den 9den April werd de Heer PETRUS JACOBUS COSTERUS, van *Edam*, Conrector der Latijnsche School te *Oldenzaal*, met veel lof bevorderd tot *Philosophiae Theoreticae Mag. et Lit. Hum. Doctor*,

tor, nadat hij, in de Akademische Gehoorzaal had verdedigd zijne *Diatribe in Euripideae Philosophiae locum, qui est de amore.* Reeds ten jare 1830, toen hij nog Student te *Utrecht* was, werd hem, door de Letterkundige Faculteit te *Gent*, een gouden Eerepenning toegewezen, ter bekrooning van zijn antwoord op de door haar uitgeschrevene vraag: *Concinnetur, quoad fieri potest, Philosophia Euripidea, atque declarentur simul fontes, e quibus singulae placita fluxisse videantur.* Doch de ontrouw der Belgen verhinderde de uitreiking van het eeremetaal.

..De nieuwe Prijsvragen aan onze Akademie uitgeschreven, zijn van dezen inhoud:

QUAESTIO IURIDICA.

Nauticum foedus Franciae proprium, *Contrat à la grosse*, et Hollandicum, quod *Bodemeria* apud nostros homines appellatur, quid differunt? Commixtio utriusque, sive confusio, in lege, qua utimur, qualis sit, enucleate demonstretur.

QUAESTIO MEDICA.

Accurate exponantor signa cum pathologica, tum chemica, quibus veneficium arsenicale, in foro, certo probari possit. Quae vero ex chemia petuntur signa. ipsius auctoris experimentis etiam illustrari cupit Facultas.

QUAESTIO LITERARIA.

Descriptio, ex ipsis fontibus ducta, conditionis politicae, qua, regnante CAROLO V, septemdecim provinciae Belgicae fuerunt.

QUAESTIO CHEMICA.

Quaeritur accurata expositio principii KREOZOT qua ejus parandi ratio, proprietates et usus (me-

dico excepto) indicentur, et auctoris etiam, si fieri possit, experimentis illustrentur.

QUAESTIO MATHEMATICO-PHYSICA.

Exponatur theoria mathematico-physica speculorum causticorum.

QUAESTIO THEOLOGICA.

SOCRATIS de rebus divinis doctrina, quam *Memorabilibus Socraticis* consignavit XENOPHON, accurate exponatur, illiusque cum praestantia laudetur, tum defectus notentur.

Ad quas respondendum erit a d. 10. Januarii 1836, libellis e legum memoratarum praescripto informandis iisque ad Senatus Graphiarium, Virum Clarissimum HERM. JOH. ROYAARDS, mittendis.

SCHOOL-NIEUWS.

DOETINCHEM.

Den 14den Maart 1835. Heden had alhier, op het Raadhuis dezer Stad, het gewoon halfjarig Winter-Examen der Leerlingen onzer bloeijende Latijnsche School plaats, in tegenwoordigheid van H. H. Curatoren dezes Gijmnasiums, van de Ed. Achtb. Regering der Stad en een talrijk gezelschap van andere personen. Door den Rector, in daartoe door H. H. Curatoren opgegevene stukken van Talen en Wetenschappen ondervraagd zijnde, gaven de leerlingen uitstekende blijken van hunne in den afgeloopen Cursus gemaakte vorderingen, en voldeden allen aanwezigen, zoo door hunne ongekunstelde

stelde vertalingen, als vlugge antwoorden; uit welken hoofde de verdienstelijke jongelingen: B. J. WESTERBEEK VAN EERTEN, uit *Varseveld;* S. M. E. D'HARVANT, H. C. N. VAN AMEROM, beide uit deze stad; J. B. F. HEEBINK, uit *Varseveld;* E. G. COLSON ABERSON, J. NOORDINK DE WILDE. beide uit deze stad; J. H. O. VAN ECK, J. F. H. VAN DER FELTZ, beide uit *Arnhem;* H. AALBERS, uit *Krimpen aan de Lek;* J. RABELINK, uit het Ambt *Doetinchem;* M. J. COOPS, J. GERRITSEN, M. A. C. VAN DER KAAY, allen uit deze stad; en F. G. NYENHUIS, uit *Hummelo*, met verschillende getuigschriften, naar mate hunner betoonde vlijt en lofwaardig gedrag, door H. H. Curatoren werden begiftigd. Terwijl hiermede deze plegtigheid tot genoegen van elk, en tot zelfvoldoening van den Rector afliep.

De voorwaarden ter aanneming van Kostleerlingen, zoo voor de oude, als ook voor de levende talen, waarvoor de Rector een afzonderlijk onderwijs heeft ingerigt, zijn, zeer aannemelijk gesteld, bij denzelven verkrijgbaar; terwijl voor deze inrigting de gezonde ligging der stad, als mede het bloeijende der school, zeer aanbevelenswaardig zijn.

'S GRAVENHAGE.

Den 2den Maart werd alhier de promotie gehouden der Leerlingen op de Latijnsche Scholen. Drie zeer uitmuntende jongelingen, J. J. FRANÇOIS, J. HOLTENIUS VAN ELSBROEK en W. L. OVERDUYN, werden tot de Akademische lessen bevorderd; voor welke de prijzen wegens hunne bijzondere vlijt, in het beoefenen der *Geschied-*, *Fabel-* en *Aardrijkskunde* aan den dag gelegd, buitengewoon waren versierd. Ook ontvingen J. J. FRANÇOIS en W. L. OVERDUYN nog eenen prijs voor hunne bekwaamheid in de *Wiskunde*, terwijl een getuigschrift van vlijt in de *Wiskunde* gegeven werd, aan

J. HOLTENIUS VAN ELSBROEK. De eerste van deze jongelieden, hield, bij het verlaten der scholen, eene redevoering over *de Mythologie der Grieken*; de tweede over *Q. Fabius Maximus*; de derde over *den Oedipus Tyrannus van Sophocles*.

In de tweede orde van de eerste klasse, werden de Latijnsche prijzen behaald door CHR. W. VOLCKE en N. J. B. KAPPEYNE VAN DE COPPELLO, die ook getuigschriften ontvingen voor de *Geschiedenis* en *Wiskunde*. Een getuigschrift voor de *Geschiedenis* werd gegeven, aan J. A. TRUTER. N. J. B. KAPPEYNE VAN DE COPPELLO behaalde ook nog, door bijzondere vlijt aan de Grieksche Letteren besteed, den Griekschen prijs in de eerste klasse.

In de derde orde van de eerste klasse, ontving den prijs van naarstigheid, D. CHANTEPIE DE LA SAUSSAYE. Getuigschriften van *Geschiedenis* en *Wiskunde*, ontvingen W. A. BAUD en G. C. J. VAN RHENEN; van *Geschiedenis* D. CHANTEPIE DE LA SAUSSAYE; van *Wiskunde* J. KIPS.

Van de tweede klasse werden tot de eerste bevorderd: W. J. A. JONCKBLOET, J. CHR. G. EVERS en W. L. C. DE WITT; en, daar J. SCHADE den vorigen bijna was gelijk gekomen, ging ook deze met een prijs tot de eerste klasse over. De Grieksche prijs werd in de tweede klasse behaald, door J. CHR. G. EVERS. Getuigschriften van *Geschiedenis*, *Fabelkunde* en *Wiskunde* werden gegeven, aan W. J. A. JONCKBLOET en J. CHR. G. EVERS; van *Geschiedenis* en *Fabelkunde* aan J. SCHADE en J. W. SCHICK; van *Fabel-* en *Wiskunde* aan W. L. C. DE WITT.

Van de derde klasse gingen met prijzen tot de tweede klasse over: A. C. H. VAN DEVENTER. die ook den Griekschen prijs in deze klasse heeft behaald; D. VAN DER BAAK en G. B. EMANTS, die ook nog een getuigschrift van *Geschiedenis*, *Fabel-* en *Wiskunde*

kunde ontving. Een getuigschrift van *Geschiedenis* en *Fabelkunde* bekwam TH. L. W. MULLER; van *Geschiedenis* en *Wiskunde* A. C. H. VAN DEVENTER; van *Fabelkunde* B. VAN DER HAAK.

In de eerste orde van de vierde klasse werd een Grieksche en Latijnsche prijs gegeven aan P. M. LE FEVRE, Latijnsche prijzen aan A. P. PH. KIST en H. P. F. HOOFT. Een getuigschrift van *Geschiedenis*, *Fabel-* en *Wiskunde* ontving ook nog dezelfde H. P. F. HOOFT.

In de tweede orde van de vierde klasse behaalde N. A. TH. ARRIENS, den prijs van naarstigheid en ontving een getuigschrift van *Geschiedenis*, *Fabel-* en *Wiskunde*. Getuigschriften van *Wiskunde* werden geschonken, aan CHR. M. HUYGENS en J. G. A. CLANT SCHATTER.

Van de vijfde klasse gingen met prijzen tot de vierde klasse over: J. C. VAN DER WULP, die ook een Griekschen prijs en een getuigschrift van *Aardrijks-* en *Wiskunde* ontving, W. A. C. DE JONGE en CHR. J. SERLÉ.

Van de bovenste orde van de zesde klasse, werd met een' prijs tot de vijfde klasse bevorderd, P. J. EYSSELL, aan wien ook een getuigschrift van *Aardrijks-* en *Wiskunde* gegeven werd. R. VAN DE KASTEELE bekwam een getuigschrift van *Aardrijkskunde* en H. CHR. A. VERHUELL, van *Wiskunde*.

In de tweede orde van de zesde klasse werden met prijzen van aanmoediging begiftigd: C. W. VOLLGRAFF, W. F. G. L. FRANÇOIS, J. KAPPEYNE VAN DE COPPELLO, A. J. E. VAN BEVERVOORDE, W. CHR. DE BRUYN, H. C. SUSAN en P. G. TEN ZELDAM GANSWIJK. Getuigschriften van *Aardrijks-* en *Wiskunde* ontvingen: C. W. VOLLGRAFF, W. F. G. L. FRANÇOIS, A. J. E. VAN BEVERVOORDE. W. CHR. DE BRUYN, H. C. SUSAN en P. G. TEN ZELDAM GANSWYK;

van

van *Aardrijkskunde*, J. KAPPEYNE VAN DE COPPELLO, J. J. H. VAN REENEN en F. TH. DE CHARRO; van *Wiskunde*, C. P. VAN MAANEN.

SNEEK.

Den 30sten Januarij 1835. Nadat gisteren en heden het openbaar examen van de discipelen dezer school gehouden was, had heden de halfjarige promotie en prijsuitdeeling plaats.

Twee verdienstelijke jongelingen, P. STINSTRA, van *Franeker*, en C. SWALUE, van de *Gorredijk*, *cum laude*, tot het akademisch onderwijs bevorderd, hielden hunne oratie, de eerste: *de P. Virgilii Maronis vita et scriptis*, de laatste: *de vita rebusque gestis Alexandri Magni*; beiden werden met niet onaanzienlijke boekgeschenken begiftigd. Voorts werden J. P. ESSCHER, C. J. BRUININGS, T. SPRÉE, A. E. HAAGSMA, G. E. VAN DIJL, J. L. HUBER, P. SCHELTEMA, T. P. FEENSTRA, J. H. WIERSMA en K. W. HUBER, met prijzen of praemiën vereerd en beloond; terwijl aan E. O. H. VAN BORSSUM WAALKES een J. J. HESLINGA, een *testimonium* van vlijt en goed gedrag werd uitgereikt. Alle deze deden met gepastheid en vrijmoedigheid hunne dankbetuigingen aan Heeren Curatoren. — Eindelijk betrad de Rector dezer school, de Heer H. AMERSFOORDT, het spreekgestoelte, en hield eene rede, welke ten onderwerp had *het* IV *boek der Latijnsche Anthologie*; aan het einde van welke rede de bekwame spreker ons herinnerde, het treurig overlijden van den Heer Mr. SJOERD HAAGSMA, Officier der Regtbank van eersten aanleg, te *Sneek*, en mede-Curator dezer school; een' man, in zijne verschillende betrekkingen ervaren en kundig, doorgedrongen in de lessen en schriften der ouden; en van allen die hem kenden, geëerd en bemind. De Heer Rector wenschte ten slotte den

Heer

Heer Mr. GEORGIUS HIDDEMA JONGSMA, Regter ter Instructie bij gezegde Regtbank, geluk met zijne benoeming als Curator, in de plaats des overledenen. Vele toehoorders toonden door hunne tegenwoordigheid hunne belangstelling in deze feestviering.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

ELLEKOM, den 28sten Maart 1835. Onze Leeraar, D. PIJZEL, berigtte ons heden morgen, dat hij zich verpligt gevoeld had, de beroeping naar *Voorburg* aan te nemen. Dus

ELLEKOM staat vakant te worden.

TERWOLDE vakant. Zie Aug. 1834.

ARNHEM. Zie Oct. 1834.

ZUTPHEN.

LOCHEM, den 15den Februarij 1835. Bij de voormiddag-godsdienstoefening van dezen dag, mogt de Gemeente tot hare blijdschap vernemen, dat haar Leeraar J. F. VAN HOOGSTRATEN, voor eene beroeping naar *Leeuwarden*, had bedankt. Zijn Wel Eerw. verbond zich bij vernieuwing aan de dienst der Gemeente, met eene Leerrede over 2 *Cor.* VII: 2*a*. *Geeft ons plaatse!*

GROENLO, den 15den Feb. 1835. Ons overoud Orgel, bestaande uit een groot en klein Orgel, geheel onbruikbaar geworden zijnde, is, uit de fondsen en liefdegiften der Gemeente, de geheele inrigting van hetzelve veranderd; beide Orgels zijn

te zamen in verband gebragt, doch het kleine alleen vooreerst geheel vernieuwd, door den Heer J. ARMBROST, Orgelmaker, te *Haaksbergen*, en op heden, door den Heer ZWANENFELDT, Organist te *Doetichem*, onderzocht, en volkomen goedgekeurd zijnde, ook door Zijn Ed. voor het eerst bespeeld, bij welke gelegenheid, met afwisseling van onderscheidene Psalmen en Gezangen, door de Gemeente telkens aangeheven, toepasselijk gesproken is, door onzen oudsten Leeraar, L. H. ABBING, naar aanleiding van *Psalm* XXIX: 2*a*.

BREDEVOORD, den 1sten Maart 1835. Nadat, op den 8sten Januarij l.l., de benoeming tot Predikant van de Hervormde Gemeente van *Bredevoort*, door Z. M. onzen geëerbiedigden Koning, als Collator dezer Heerlijkheid, aan den Heer P. BLOK ENTINK, Kandidaat tot de H. Dienst, onder het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, geschonken, in eene Kerkelijke beroeping veranderd was, onder voorzitting van den Consulent H. VAN STEEDEN, Pred. te *Aalten*, en dezelve door genoemden Kandidaat, in afwachting van de noodige approbatie, was aangenomen: heeft, deze ingekomen zijnde, de bevestiging van Zijn Wel Eerw., heden onder ons plaats gehad.

Bij vrijwilligen afstand van den Consulent, zag de Gemeente haren algemeen begeerden Leeraar, onder zich bevestigen, door deszelfs Vader, den Wel Eerw. zeer gel. Heer W. L. ENTINK, haren nu rustenden Leeraar.

De Bevestiger predikte bij die gelegenheid over 1 *Thess.* V: 12 en 13. *Wij bidden u, Broeders! erkent degenen, die onder u arbeiden, en uwe voorstanders zijn in den Heere, en u vermanen: en acht hen zeer veel in liefde, om hunnes werks wille: zijt vreedzaam onder malkan-*

houderen. De bevestigde Leeraar aanvaardde zijn dienstwerk onder ons, met *Jac.* I:21*b*. *Ontvangt met zachtmoedigheid het woord, dat in u geplant wordt, hetwelk uwe zielen kan zalig maken.* De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Wel Eerw. Bevestiger en den Consulent, door de Wel Eerw. Heeren DD. J. VAN TROOSTENBURG DE BRUYN en H. C. S. SNETHLAGE, Predikanten te *Winterswijk* en *Dinxperlo*.

DOETINCHEM vakant. Zie Nov. 1834.

DIDAM staat vakant te worden. Zie Dec. 1834.

DOESBORGH éene Predikantsplaats staat vakant te worden. Zie Jan. 1835.

'S HEERENBERG. Zie Jan. 1835.

BOMMEL.

DEIL EN ENSPIJK. Zie Maart 1835.

HARDERWIJK.

PUTTEN, den 5den April. Heden werd onze, na gedane electie van Z. M. volgens Kerkenorde beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. VAN GRIETHUYSEN, van *Kottenhoef* tot ons overgekomen, alhier in de H. bediening bevestigd. De Consulent en Bevestiger, Ds. CALLENBACH, sprak bij die gelegenheid over 1 *Tim.* IV: 16. *Hebt acht op u zelven, en op de leer, volhard in dezen; want dat doende zult gij en u zelven behouden, en die u hooren.* De Bevestigde predikte, naar aanleiding van *Joh.* XII: 13*b*. *Gezegend is hij die komt in den naam des Heeren.*

ELBURG. Zie Oct. 1834.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

VOORBURG, den 20sten Febr. 1835. Ter ver-

vervulling der vakature, zullende ontstaan door het aanstaand vertrek van Ds. A. C. DE MEIJIER, naar de Gemeente van *Arnhem*, werd op heden door den Kerkeraad gemaakt het navolgende twaalftal:

DD. D. PYZEL, Predd. te *Elkum*. J. E. DE VOOGT, te *Nederlangbroek*. M. N. J. HOLTZER, te *Wassenaar*. J. WARNAER VAN HILLE, te *Maasbommel* en *Alfen*. J. F. MARGADANT, te *Roozendaal*. W. G. S. LIX RAAVEN, te *Loenen op de Veluwe*. W. STORM, te *Heinenoord*. P. JOOSTING, te *Maurik*. A. C. C. DE JONGH, Theol. Doct. te *Waardenburg* en *Neerrijnen*. D. T. F. PATIJN, te *Wadenoijen*. W. H. FRANKAMP, te *Leidschendam*. en E. BUITENSCHILD, te *Lekkum* en *Miedum*.

Waarop dadelijk de zes eersten op het zestal, de drie eersten op het drietal werden geplaatst, en daaruit beroepen, Ds. D. PIJZEL, Pred. te *Elkum*.

DE LIER, den 27sten Maart. Ter vervulling der alhier bestaande vakature, veroorzaakt door het overlijden van den Wel Eerw. Heer J. HOEK, is heden door den Kerkeraad de volgende nominatie geformeerd.

Twaalftal:

DD. J. A. MEULEMANS, Predd. te *Buiksloot*. J. DE JONG, te *Pijnaker*. C. A. KLINKENBERG, te *Nootdorp*. A. TEN BOSCH. ABRZ. Kand. bij het Prov. Kerkbest. van *Zuid-Holland*. P. VAN ROGGE, te *Ketel*. F. J. J. A. JUNIUS, Kand. bij het Prov. Kerkbest. van *Zuid-Holland*. L. J. L. VAN NECK, te *Schipluiden*. W. H. FRANKAMP, te *Leidschendam* en *Wilsveen*. W. LEHMAN DE LENSFELDT, te *Domburg*. T. E. HERMSEN, te *Maasland*. A. C. VAN ALDERWERELD, te *Heenvliet*. en N. J. VAN DER MANDELE, te *Egmond aan Zee*.

Zestal:

DD. J. A. MEULEMANS, J. DE JONG, C. A. KLINKEN-

KENBERG, F. J. J. A. JUNIUS, L. J. L. VAN NECK, W. J. VAN DER MANDELE, met het lot tegen W. H. FRANKAMP.

Drietal:

DD. J. A. MEULEMANS, J. DE JONG, C. A. KLINKENBERG, met het lot tegen F. J. J. A. JUNIUS en L. J. L. VAN NECK.

Waaruit den 31sten Maart, tot Herder en Leeraar dezer Gemeente is beroepen, de Wel Eerw. Heer J. DE JONG, Pred. te *Pijnaker*, met het lot tegen J. A. MEULEMANS.

VOORBURG. Ds. D. PIJZEL, heeft, onder inwachting der noodige approbatiën, na eenig beraad, de beroeping aangenomen.

ROTTERDAM.

ROTTERDAM, den 4den Feb. 1835. WILLEM DE VRIES is, door den Kerkenraad der Hervormde Gemeente, als Katechiseermeester aangesteld, op vertooning der Acte van toelating tot het staan naar dien post, hem door het Klassikaal Bestuur van *Rotterdam* verleend.

RHOON EN PENDRECHT. Nadat onze Leeraar Ds. C. SIMONS, van zijne betrekkingen op deze Gemeente en de Klassis van *Rotterdam*, behoorlijk was losgemaakt, en aan de hem roepende Gemeente van *Geervliet* toegewezen, door Ds. D. J. VAN BRANDENBURGH, Pred. te *Delftshaven*, als daartoe gecommitteerd door het Klassikaal Bestuur van *Rotterdam*, in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, Ds. M. M. SCHIM VAN DER LOEF, Pred. te *Barendrecht*, nam zijn Wel Eerw. op den 29sten Maart 1835, van ons afscheid, met *Hand.* XX: 32. *En nu, Broeders! ik beveel u Gode en den woorde zijner genade, die magtig*

is

is u op te bouwen en u een erfdeel te geven onder alle de geheiligden. Dus is

RHOON EN PENDRECHT vakant.

VLAARDINGEN staat vakant te worden. Zie October 1834.

BERKEL EN RODENRIJS vakant. Zie Jan 1835.

SCHIEDAM. Zie Jan. 1835.

LEIDEN.

BENTHUIZEN, den 30sten Maart 1835. Na gunstig verkregene handopening en dispensatie van Art. 35 van het Reglement op de vakaturen, enz., is alhier, ter vervulling der aanstaande vakature, onder voorzitting van onzen Leeraar, F. H. G. VAN ITERSON, gemaakt het volgend vijftiental Kandidaten tot de H. Dienst, bij onderscheidene Prov. Kerkbesturen: E. H. CATS, P. WOLTERS, F. J. J. A. JUNIUS, A. TEN BOSCH, H. M. VAN LOON, J. P. H. HULSTEIN, G. N. DE VOOGT, M. MACALESTER LOUP, G. J. BRANDT WIJSMULLER, H. H. SCHIFF, P. VAN BONGA, A. VERMEY, H. J. DE HAAN HUGENHOLTZ, G. J. BRINKMAN en M. J. STRUIK.

Op het zestal werden geplaatst: de Wel Eerw. Heeren, E. H. CATS, F. J. J. A. JUNIUS, P. WOLTERS, H. M. VAN LOON, G. J. BRANDT WIJSMULLER en A. TEN BOSCH.

Het drietal werd zamengesteld, uit de Heeren JUNIUS, WOLTERS en CATS.

Waaruit beroepen is, de Wel Eerw. Heer F. J. J. A. JUNIUS.

De beroeping is, na verkregen vergunning daartoe van de Ed. Achtb. Heeren Burgemeester en Wethouders der stad *Rotterdam*, als Ambachts-Heeren van *Benthuizen*, hebbende het regt van gifte der kerk alhier, op den 4den April, aan den Beroepene toegezonden, die dezelve terstond heeft aangenomen.

BENT-

BENTHUIZEN, den 12den April 1835. Onze Leeraar; F. H. G. VAN ITERSON, naar *Thamen aan den Amstel* beroepen, nam heden van ons afscheid, met eene Leerrede over *Luk.* XXIII : 33—53, naar aanleiding van welk lijdenstafereel zijn Eerw. tot ons sprak over JEZUS, als die in zijn laatste lijden en sterven, bewezen is, de Verlosser te zijn, die ons onbepaald vertrouwen verdient.— De losmaking van zijne betrekking op deze Gemeente en de Klassis van *Leiden*, is op den 10den geschied, door den Scriba van het Klassikaal Bestuur van *Leiden*, Ds. W. H. KOOY.

NOORDWIJK AAN ZEE. Op den 10den April 1835, overleed alhier, de Wel Eerw. zeer gel. Heer A. HAVERKAMP, in den ouderdom van 61 jaren. Na vroeger het werk van Herder en Leeraar, in de Gemeenten *Westbroek*, *Benthuizen* en den *Ouden Hoorn*, vervuld te hebben, predikte hij, gedurende 11 jaren, onder ons het Evangelie, en bragt ook den laatsten tijd, van zijn thans ambteloos leven, in deze Gemeente door. De eerste godsdienst-oefening na zijnen dood, werd aan zijne nagedachtenis toegewijd, terwijl onze Predikant H. BAKKER, volgens *Matth.* XXV : 13, tot ons sprak, over de onzekerheid van ons stervensuur, als eene krachtige opwekking tot christelijke waakzaamheid.

WOERDEN, den 12den April 1835. Heden werd onder ons in de H. Dienst bevestigd, Ds. T. SANDERS, van *'s Hertogenbosch* tot ons overgekomen. Zijn ambtgenoot J. BROEKMAN, verrigtte die plegtigheid; met het houden eener Leerrede, over 1 *Cor.* XVI : 10*b*. *Hij werkt het werk des Heeren, gelijk als ik.* Terwijl de Bevestigde des namiddags, zijn dienstwerk onder ons aanvaardde, met eene Leerrede over *Heb.* I : 1. *God voortijds veelmaal, en op velerlei wijze tot de vaderen ge*

spro-

sproken hebbende door de Profeten, heeft in deze laatste dagen tot ons gesproken door den Zoon.

LEIDERDORP vakant. Zie Dec. 1834.

SASSENHEIM. Zie Feb. 1835.

VOORHOUT EN DE KAAG staat vakant te worden. Zie Feb. 1835.

DORDRECHT.

OTTOLAND EN NEDERBLOKLAND. Zie Feb. 1835.

GOUDA.

GOUDA, den 22sten Maart. Op den 6den dezer, deelde onze Leeraar, D. VAN HEIJST, ons het berigt mede, dat hij eene op hem den 4den dezer uitgebragte beroeping naar de Gemeente van *Leeuwarden* had ontvangen, en dat dezelve door hem in ernstig beraad was genomen. Heden avond verblijdde hij ons met het berigt, dat hij vrijheid gevonden had, om ook voor deze beroeping te bedanken, en verbond hij zich nogmaals aan onze Gemeente.

BRIELLE.

GEERVLIET, den 5den April. De vakature alhier, bestaande door het vertrek van Ds. J. F. KUYPER, naar *Maassluis*, is heden vervuld geworden, door de komst van onzen beroepen Leeraar, Ds. C. SIMONS, van *Rhoon* en *Pendrecht*. Zijn Wel Eerw. werd bevestigd, door den Consulent Ds. A. C. VAN ALDERWERELD, van *Heenvliet*, welke bij die gelegenheid betoogde, dat de Prediker van JEZUS verzoenend lijden zijne waarde ontleent, uit de vreugdevolle belangstelling der hemellingen in dat zelfde lijden. De tekst was *Openb.* V: 11, 12. *En ik zag en hoorde eene stem enz.*

De Bevestigde deed des namiddags zijne intrede, met

met eene Leerrede over 2 *Cor.* X: 4. *De wapenen onzes krijgs zijn niet vleeschelijk, maar krachtig door God, tot nederwerping der sterkten*, en sprak, naar aanleiding dezer woorden, over de verhevene kracht der bronnen en middelen, tot welke de Evangeliedienaar den toegang heeft, om vele harten te winnen voor zijne verkondiging der goddelijke waarheid.

KORENDIJK, den 12den April. Ter vervulling der op handen zijnde vakature, is reeds een bepaald getal van Kandidaten gekozen, welke hier hunne predikgaven zullen laten hooren. Heeren Kandidaten, die nog geen antwoord op hunne brieven hebben ontvangen, gelieven het dus daarvoor te houden, dat op hunne verzoeken geene reflectie heeft kunnen worden geslagen.

NIEUWENHOORN. Zie Maart 1835.

N O O R D - H O L L A N D.

A M S T E R D A M.

AMSTERDAM. (Engelsche Gemeente) Den 26sten Maart 1835 is door den Kerkeraad dezer Gemeente, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het overlijden van Ds. A. B. MACKEY, uit eene vooraf gemaakte nominatie, tot Predikant beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer WILLIAM STEVEN, Pred. bij de Schotsche Gemeente te *Rotterdam*, die voor deze beroeping na beraad beleefdelijk heeft bedankt. Dus blijft

AMSTERDAM (Engelsche Gemeente) vakant.

KORTENHOEF, den 29sten Maart 1835. Na dat onze Leeraar, Ds. H. VAN GRIETHUYSEN, van hier beroepen naar *Putten*, op den 26sten dezer door den Gecommitteerde van het Klassikaal Be-

stuur van *Amsterdam*, Ds. J. D. MEIS, Pred. te *Ouderkerk aan den Amstel*, in de tegenwoordigheid van onzen Consulent, Ds. D. BRUINS, Pred. te *'s Graveland*, van zijne betrekking op deze Gemeente en de Klassis van *Amsterdam* was ontslagen, heeft zijn Eerw. heden afscheid van ons genomen, met *Joh.* XIV: 28*a*. *Gij hebt gehoord, dat ik tot u gezegd heb: ik ga henen.* Dus is

KORTENHOEF vakant.

De Kerkeraad heeft reeds aan een bepaald getal Kandidaten het vervallen van eene predikbeurt toegestaan.

THAMEN AAN DEN AMSTEL, den 5den April 1835. De dag van heden was voor onze Gemeente een onvergetelijke feestdag. Wij hadden het genoegen, dat onze vorige Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. T. ROSKES, thans Pred. te *Groningen*, ons nieuwe Kerkgebouw inwijdde, met eene Leerrede over *Haggai* II: 10*b*. *In deze plaats zal ik vrede geven, spreekt de Heer der heirscharen.* De plegtigheid werd niet weinig verhoogd door eene Doopsbediening, met een zilveren Doopbekken, dat eenige jonge lieden, meest voormalige leerlingen van Ds. ROSKES, hadden ten geschenke gegeven, en waarvan bij deze gelegenheid, voor de eerste maal gebruik werd gemaakt.

THAMEN AAN DEN AMSTEL. Zie Febr. 1835.

HAARLEM.

BEVERWIJK vakant. Zie Nov. 1834.

ALKMAAR.

SCHOORL, GROET EN KAMP vakant. Zie Maart 1835.

HOORN

HOORN.

MIDWOUDE, den 1sten April 1835. De Kerkenraad, uit de Heeren Kandidaten tot de H. Dienst, die zich hebben aangeboden, om op het beroep te prediken, eene keuze gedaan hebbende, geeft daarvan bij deze kennis aan allen, die op hun aanzoek geen antwoord onvangen hebben.

SIJBEKARSPEL, den 5den April 1835. Onze waardige Leeraar, J. G. BERG, is heden, na een langdurig lijden, in den ouderdom van 32 jaren, tot onze diepe droefheid, overleden; zijne nagedachtenis zal lang bij ons in zegening blijven, Dus is

SIJBEKARSPEL vakant.

MIDWOUDE vakant. Zie Febr. 1835.

EDAM.

MONNIKENDAM. Zie Dec. 1834.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

ARNEMUIDEN, den 15den Maart 1835. Onze Leeraar, Ds. J. WANROOIJ, maakte ons heden, in de voorafspraak zijner Leerrede, bekend, het overlijden van den Wel Eerw. zeer gel. Heer JACOBUS HOEK, Pred. te *Lier*, in den ouderdom van 70 jaren. Van 1796 tot 1803, mogt zijn Eerw. het Evangelie der zaligheid, niet zonder vrucht, onder ons bedienen. Daarvan zijn de blijken in ons midden nog zigtbaar.

MIDDELBURG. De beroeping van Ds. A. MOOLENAAR, Pred. te *Sneek*, reeds Kerkelijk en door Z. M. den Koning goedgekeurd zijnde, wordt zijn Wel Eerw. weldra in ons midden verwacht.

GOES.

GOES. Zie Maart 1835.

IJZENDIJKE.

SCHOONDIJKE, den 1sten April 1835. Ds. J. S. VAN DEN HEUVEL, voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping bedankt hebbende, werd door den Kerkenraad, op heden, de volgende nominatie geformeerd:

Twaalftal:

DD. A. HOUTKAMP, J. M. HENRY, G. G. BRUGMAN, D. VAN BASSELAAR, M. WAS, A. C. VAN ALTENA, J. A. JANSSEN, G. BATTEKÉ, J. V. G. VAN HOEK, A. BAX, J. F. HENRY, R. SCHOUTEN, respective Predikanten te *Nieuwvliet*, *Zuidzande*, *Groede*, *Biervliet*, *IJzendijke*, *Hoofdplaat*, *St. Anna ter Muiden*, *Breskens*, *Aardenburg*, *Oostburg*, *Sluis* en *Waterland* (*Kerkje.*)

Zestal:

DD. JANSSEN, BATTEKÉ, VAN HOEK, BAX, J. F. HENRY, SCHOUTEN.

Drietal:

DD. JANSSEN, BATTEKÉ, VAN HOEK.

Waaruit terstond beroepen werd de Wel Eerw. Heer J. A. JANSSEN, Pred. te *St. Anna ter Muiden*, die dit beroep heeft in beraad genomen.

UTRECHT.

UTRECHT.

KAMERIK, den 22sten Feb. 1835. Heden voormiddag, bij den aanvang onzer Godsdienst-

oe-

oefening, gaf onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. SCHOTSMAN, ons, en wel bepaaldelijk de Hervormde bewoners van de Ambachts-heerlijkheid *'s Gravensloot*, als Kerkelijk tot deze Gemeente behoorende, berigt van het overlijden van den Wel Ed. geboren Heer Mr. JACOB DIEDERIK COEHEN VAN 'S GRAVENSLOOT, in leven Thesaurier der stad *Utrecht*, Dijk- en Watergraaf van *Bijlenveld* en den *Meerndijk*, enz. enz., in den ouderdom van 56 jaren, na eene ongesteldheid van slechts weinige dagen, aan de gevolgen eener leverziekte.

Regtmatig wordt het gemis van dien achtingswaardigen, zoo te *Utrecht* als elders, door allen, die zijn Wel Ed. Geb. in zijne verschillende betrekkingen gekend hebben, betreurd: maar inzonderheid wordt dit verlies zeer beweend door zijne diepbedroefde Gade en beminnelijk kroost, voor wien hij een regtschapen Echtgenoot en zorgdragende Vader geweest is.

De vrijmagtige God trooste de harten der naaste bloedverwanten met de zekere hoop van eens weder met den afgestorvenen te mogen leven in de eeuwige heerlijkheid, door JEZUS CHRISTUS bereid voor allen, die Hem in onverderfelijkheid liefhebben.

Bij deze gelegenheid werden wij in de voorafrede, naar aanleiding van *Pred.* XII: 5*b*. *De mensch gaat naar zijn eeuwig huis*, vermaand en opgewekt, om ons, bij gedurige herinnering aan onze sterfelijkheid, op onze reis naar het graf, door geloofsoefening in JEZUS CHRISTUS onzen gezegenden Verlosser, voor te bereiden voor eene volzalige heerlijkheid.

MIJDRECHT vakant. Zie Januarij 1835.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

Ingevolge het Besluit van Z. M. den Koning, van den 27 December 1834, N°. 84, en eene Ministeriele dispositie van den 3den Feb. 1835, N°. 1, is het Klassikaal Bestuur van *Leeuwarden*, voor dit jaar, zamengesteld als volgt:

S. NIEUWOLD, Pred. te *Leeuwarden*, Praeses.

D. TIJSSEN, Pred. te *Leeuwarden*, Adsessor.

A. LAM, Pred. te *Marssum*, Scriba.

J. DE WIT, Pred. te *Huizum*, Sec. Scriba.

Gecommitteerden:

C. A. KUIPERS, Pred. te *Boxum* en *Blessum*.

J. PENNINGA, Pred. te *Jouwert*.

J. B. DE BOER, Pred. te *Marrum* en *Nijkerk*.

A. WASSENBERG, Pred. te *Anna Parochie*.

J. J. VAN VLOTEN, Post-Directeur te *Leeuwarden*, Ouderling.

Secundi:

H. M. G. A. STERINGA LEMKE, Pred. te *Roordahuizum*.

W. G. SMIDT, Pred. te *Menaldum*.

B. H. GABBEMA, Pred. te *Oenkerk*, *Giekerk* en *Wijns*.

Mr. B. BORKHOUT, Advocaat te *Leeuwarden*, Secundus, Ouderling.

LEEUWARDEN, den 8sten April 1835. Ds. D. VAN HEIJST, voor de beroeping als Pred. der Nederduitsche Hervormde Gemeente alhier bedankt hebbende, heeft de Kerkenraad heden beroepen den Wel Eerw. zeer gel Heer J. DERMOUT, Theol. Doct. en Pred. te *Schiedam*. Op het twaalftal waren gebragt de Heeren J. DERMOUT, J. E. DE VOOGD, te *Neerlangbroek*, J. H. DUMANS, te *Edam*, J. P. VAN HARENCARSPEL, te *Voorschoten*, H. KOK,

te

te *Gorinchem*, A. C. VAN ELDIK THIEME, te *Waddingsveen*, H. P. DE KANTER, te *Brielle*, J. D. STETTERBOGGE, te *Valkenburg*, J. STEENMEIJER, te *Arnhem*, J. T. TH. HUGUENIN, te *Tjalleberd*, H. P. TIMMERS VERHOEVEN, Theol. Doct., te *Hoorn*, en R. DAMSTÉ, te *Nuis*.

Op het zestal, de Heeren DE VOOGD, DERMOUT, VAN HARENCARSPEL, KOK, DE KANTER en VAN ELDIK THIEME.

En op het drietal, de Heeren DERMOUT, KOK en DE VOOGD.

GARIJP, SUAMEER EN EERNEWOUDE vakant. Zie Feb. 1835.

HARLINGEN.

EXMORRA EN ALLINGAWIER, den 22sten Febr. 1835. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer T. F. DE HAAN, beroepen te *Ee*, en op den 17den dezer, door den Wel Eerw. Heer J. CAHAIS, Pred. te *Witmarsum*, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Harlingen*, van zijne betrekking op de Klassis en op onze Gemeente losgemaakt, nam heden afscheid van ons, met eene Leerrede over 2 *Cor.* XIII: 13. *De genade des Heeren Jezus Christus enz.* Dus is

EXMORRA EN ALLINGAWIER vakant.

LANGERHOU EN SCHETTENS vakant. Zie Sept. 1834.

MINNERTSGA vakant. Zie Maart 1835.

SNEEK.

SNEEK staat vakant te worden. Zie Feb. 1835.

DOKKUM.

AKKERWOUDE EN MURMERWOUDE vakant. Zie Feb. 1835.

HEERENVEEN.

NOORDWOLDE EN BEUIL, den 15den Maart 1835. Heden voormiddag mogt deze Gemeente

 door

door haren Leeraar, den Wel Eerw. Heer H. KUYPER, kennis bekomen, dat zijn Eerw. reeds 50 jaren verleden, op den 13den Maart 1785, in de Gemeente van *Wapserveen*, was ingezegend en bevestigd geworden, daarna de Evangeliedienst in de Gemeente van *Ruinen*, en sedert den 9den April 1797 in deze Gemeente waargenomen had. Gods groote goedheid bij het genot van zoo vele onverdiende weldaden, in 't bijzonder van dit voorregt, dankbaar erkennende; gebruikte zijn Eerw. tot tekst *Ps.* CXVIII: 28, 29. *Gij zijt mijn God, daarom zal ik u loven; o mijn God! ik zal u verhoogen. Looft den Heere, want Hij is goed; want zijne goedertierenheid is in der eeuwigheid.*

's Namiddags beklom de Wel Eerw. Heer H. J. KUYPER, zoon van zijn Eerw. en Pred. te *Scherpenzeel*, den predikstoel, behandelende als tekst *Ps.* XCII: 13—16: *De regtvaardige zal groeijen als een palmboom; Hij zal wassen als een cederboom op den Libanon. Die in het huis des Heeren geplant zijn, dien zal gegeven worden te groeijen in de voorhoven onzes Gods. In den grijzen ouderdom zullen zij nog vruchten dragen; zij zullen vet en groene zijn, om te verkondigen, dat de Heere regt is. Hij is mijn rotssteen, en in Hem is geen onregt.*

Beide deze Leerredenen werden met gepaste aanspraken en zegenwenschen besloten.

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

ALMELO vakant. Zie Nov. 1834.

KAM-

KAMPEN.

STEENWIJKERWOLD, den 16den Nov. 1834. Heden vierde onze Leeraar Ds. A. JENTINCK, zijne 25 jarige predikdienst in deze Gemeente, na dat hij gedurende 10 jaren het Leeraarsambt, in de Gemeenten te *Ankeveen* en *Grootebroek* had waargenomen. Naar aanleiding van *Ps.* LXXI: 17, 18. dankte zijn Eerw. God, voor de verleende hulp en genoten zegen, verbond zich op nieuw, om met ijver en getrouwheid werkzaam te zijn; waartoe wij bidden dat God hem nog lang spare en het hem bij voortduring aan geene dankstof doe ontbreken.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

GROOTEGAST EN DOEZUM. Zie Febr. 1835.

WINSCHOTEN.

WAGENBORGEN. Hoewel de Correspondent van hier geen legaal berigt heeft ontvangen, kan hij echter met genoegzame zekerheid melden, dat ter vervulling van de vakature, alhier veroorzaakt door het vertrek van Ds. J. A. UILKENS. naar het *Zand*, uit eene vroeger gemaakte nominatie van zestien Heeren Kandidaten, op den 30sten Maart l. l. een drietal is geformeerd, bestaande uit de Heeren:

D. R. JONKER, D. CANNEGIETER en HESSE, Kandidaten bij verschillende Provinciale Kerkbesturen.

Waaruit, op den 2den April, door Collatoren en Stemgeregtigden tot Predikant te *Wagenborgen* is benoemd, en door den Kerkenraad als zoodanig kerkelijk beroepen, de Heer D. R. JONKER, Kandidaat tot de H. dienst bij het Provinciaal Kerkbe-

stuur' van *Vriesland*, die ook vervolgens deze beroeping, in afwachting der vereischte approbatiën, heeft aangenomen.

ZELLINGE, den 8sten April. Op heden is alhier, ter vervulling der door het overlijden van Ds. H. G. LEEMHUIS, opengevallene Leeraarsplaats, door Collatoren en Stemgeregtigden gemaakt de volgende nominatie van Heeren Predikanten en Kandidaten:

DD. E. A. CAPPENBERG, G. LEEMHUIS en H. LEEMHUIS, Predd. te *ter Apel*, *Hippolitushoef op Wieringen* en *Bourtange*, benevens de Heeren A. LEEMHUIS, E. A. METELERKAMP CAPPENBERG, B. SANDERS, G. HOLWERDA, P. BUISMAN. L. TIDDENS, L. ADRIANI, J. PENON en H. N. MULDER, Kandidaten bij onderscheidene Provinciale Kerkbesturen; waaruit tenzelfde dage is gemaakt het navolgende achttal:

DD. G. LEEMHUIS, Predd. te *Hippolitushoef*. H. LEEMHUIS, te *Bourtange*, en de Heeren Kandidaten B. SANDERS, G. HOLWERDA, E. A. METELERKAMP CAPPENBERG, A. LEEMHUIS, J. PENON en H. N. MULDER.

BELLINGWOLDE, oudste Leeraarsplaats vakant, Zie Dec. 1834.

APPINGEDAM.

GODLINZE, den 22sten Maart 1835. Op heden werd, Ds. U. P. GOUDSCHAAL, van *Rottum* tot ons overgekomen, in de H. Dienst alhier bevestigd, door Ds. TH. B. KEIZER, Pred. te *Kreewert*, met *Rom.* X: 17. *Het geloof is uit het gehoor en het gehoor door het woord Gods.* De bevestigde heeft zijne intrede gedaan, daartoe tot tekst nemende, 2 *Cor.* XIII: 9*b*. *En wij wenschen ook dit* (*namelijk*) *uwe volmaking*.

MIDDELSTUM.

ROTTUM, den 15den Maart 1835. Heden heeft de

de Heer U. P. GOUDSCHAAL, Predikant alhier, en beroepen tot Predikant naar *Godlinze*, na bevorens behoorlijk van zijne betrekking op en verbindtenis aan de Klassis van *Middelstum* en deze Gemeente te zijn losgemaakt, deszelfs afscheidsrede gehouden, met 1 *Thess.* II: 13*a*. *Daarom danken wij ook God zonder ophouden, dat, als gij het woord der prediking Gods van ons ontvangen hebt, gij dat aangenomen hebt.* Dus is ROTTUM vakant.

ULRUM vakant. Zie Feb. 1835.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH, den 12den April 1835. Na bekomene handopening van zijne Exc. den Heere Staatsraad, Directeur-Generaal voor de zaken der Hervormde Kerk, enz. van den 25sten Feb. l. l. N°. 1. heeft de groote Kerkeraad alhier, ter vervulling der aanstaande vakature, te wachten door het vertrek van den jongsten Leeraar der Nederduitsche Gemeente, den Wel Eerw. en zeer gel. Heer T. SANDERS, naar *Woerden*, op den 16den der vorige maand, uit een daartoe vooraf gemaakt gros, het volgende twaalftal van Predikanten gemaakt.

Twaalftal:

DD. H. P. TIMMERS VERHOEVEN, Theol. Doct. en Pred. te *Hoorn*. F. H. G. VAN ITERSON, te *Benthuizen*. C. W. VAN DE VEN, te *Batz*. J. T. ENDTZ, te *Helmond*. T. VAN SPALL, te *Dussen*. S. F. W. KÖNIGSFELT, te *Meliskerke*. J. F. VAN HOOGSTRATEN, te *Lochem*. C. HOOIJER, te *Zalt-Bommel*. H. R. DE HOLL, te *Zevenhuizen*. D. PIJZEL, te *Elkum*.

M.

M. A. G. VORSTMAN, Theol. Doct. te *Katwijk aan den Rhijn* en L. VROOM, te *Wolvega*, c. a.

Nadat vervolgens Ds. SANDERS, op den 25sten Maart, door den Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur, den Wel Eerw. en zeer gel. Heer J. C. MASMAN, Pred. te *St. Michielsgestel*, behoorlijk van zijne betrekkingen op Klassis, Kerkeraad en Gemeente was losgemaakt, heeft zijn Eerw. op den 29sten daaraanvolgende van zijne Gemeente, afscheid genomen, predikende bij die gelegenheid over *Jer.* XVII:16*a*. *Ik heb doch niet aangedrongen, meer dan een herder achter u betaamde.*

De Kerkeraad is op den 6den dezer, wederom zamengekomen, en heeft uit bovenstaand twaalftal dit zestal geformeerd:

DD. TIMMERS VERHOEVEN, Theol. Doct. te *Hoorn*. PIJZEL, te *Elkum*. ENDTZ, te *Helmond*. VAN HOOGSTRATEN, te *Lochem*. HOOIJER, te *Zalt-Bommel* en VAN SPALL, te *Dussen*.

Zullende, uit dit zestal, D. V. eerlang een drietal gemaakt, en te gelijkertijd eene beroeping gedaan worden.

VUGHT staat vakant te worden. Zie Dec. 1834.

BREDA.

BREDA, op 25 Maart 1835, is acte van Lidmaatschap der Klassis verleend, aan den Wel Eerw. Heer G. D. J. SCHOTEL, bevestigd Pred. te *Lage Zwaluwe*.

HEUSDEN.

RAAMSDONK, den 29sten Maart 1835. Heden hadden wij het genoegen, een tiental militairen van de alhier gekantonneerde derde afdeeling, vierde eskadron Kurassiers, die door onzen Leeraar Ds. A. S. NANNINGA, waren onderwezen, en eene lofse-

felijke belijdenis hadden afgelegd, tot Lidmaten der Gemeente bevestigd en met ons aan het H. Avondmaal vereenigd te zien. Zij waren de Opperwachtmeester H. J. VAN DER PUTT, van *Bezooijen*, de Wachtmeester K. A. OVERWATER, van *Leiden*, de Fourier G. GOUVERNEUR, van *Rotterdam*, en G. L. BOUMAN, van *Zondel*, de Brigadier W. TADEMA, van *Sneek*, en de Kurassiers G. RAM, van *Oudehaske*, J. BARENDRECHT, van *'s Gravendeel*, R. F. BOONSTRA, van *Weidum*, A. E. STRUIKSMA, van *Wommels*, en D. J. KEURHART, van *Brummen*. — God vervulle door JEZUS CHRISTUS de wenschen over hen ontboezemd, zoo zullen zij Hem steeds in geest en waarheid aanbidden, en zijne bestendige liefde ervaren!

DOEVEREN, GENDEREN EN GANSOIJEN. Uit een drietal van Kandidaten tot de H. dienst, door het Klassikaal Bestuur van *Heusden*, geformeerd in deszelfs buitengewone Vergadering van den 14den Jan. l. l. (als doende ten deze ingevolge de wet, hetgeen des Kerkeraads is) heeft het Z. M. behaagd, bij besluit van den 23sten Jan. 1835. No. 36. tot Predikant dezer Gemeente te benoemen, den Wel Eerw. zeer gel. Heer C. F. VAN SETTEN, Kandidaat tot de H. dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*.

Deze benoeming werd, in de Vergadering van het voornoemd Klassikaal Bestuur van den 9den Febr. l. l. kerkelijk gemaakt, en als beroepsacte, voorzien van de approbatiën van den Hoog Wel Geb. Heere W. F. GRAVE VAN REEDE, q. q. als Ambachtsheer van *Doeveren*, en van den Wel Ed. Geb. Heere C. VAN DEN HEUVEL, als Ambachtsheer van *Genderen*, aan den beroepene toegezonden, en door denzelven aangenomen.

Na

Na het wettelijk en ongehinderd afloopen der drie voorstellingen, en het erlangen van het *visum* des Provincialen Kerkbestuurs van *Noord-Braband*, d. d. 25sten Febr. l. l., werd de beroepene, heden door den Wel Eerw. zeer gel. Heere L. P. SURINGAR, Pred. te *Ethen* en *Drongelen*, bevestigd met eene Leerrede over 1 *Tim*. IV: 16. *Heb acht op u zelven en op de leere, volhard in dezen, want dat doende zult gij en u zelven behouden, en die u hooren.*

De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Consulent, ook door de Wel Eerw. zeer gel. Heeren TH. VAN SPALL, C. W. PAPE, J. LEYDS, JR. en B. VAN VEEN, Predd. te *Dussen*, *Heusden*, *Babijlonienbroek* en *Aalburg*.

Des namiddags hield de Bevestigde zijne intrede, met eene Leerrede over *Hand*. XVIII: 9, 10. *En de Heere zeide tot Paulus door een gezigt in den nacht, zijt niet bevreesd, maar spreek en zwijg niet, want ik ben met u, en niemand zal de hand aan u leggen om u kwaad te doen: want ik heb veel volks in deze stad.*

DRENTHE.

ASSEN.

VEENHUIZEN. Adjunct Predikantsplaats vakant. Zie Maart 1835.

MEPPEL.

Het Klassikaal Bestuur van *Meppel* heeft, in deszelfs Vergadering van den 25sten Maart dezes jaars, AALTJE DOP, geb. BORDEWIJK, en PIETER DE VRIES, Ledematen der Hervormde Gemeente te *Meppel*, na een loffelijk doorgestaan Examen, bevoegd verklaard om te staan naar den post van Katechizeermeesteresse en Katechizeermeester.

HA-

HAVELTHE, den 5den April 1835. Heden in de avondgodsdienst eindigde onze geliefde Leeraar, G. VAN DER TUUK, deszelfs Bijbel-Oefeningen over de vijf Boeken van MOZES, handelende over *Deut.* XXXIV. en gedacht daarbij dankbaar aan zijne 25 jarige vervulde Evangeliedienst, in de Gemeenten van *Anloo*, *Gieten*, *Nieuw Scheemda*, en onder ons; ons liefderijk vermanende, om bij het klimmen zijner jaren, zijnen lust en ijver op te wekken door een naarstig gebruik maken van zijne dienst.

God schenke onzen algemeen geachten en beminden Leeraar bij voortduring gezondheid, kracht, lust en opgewektheid in zijn dienstwerk, en eenen rijken zegen op hetzelve! God doe hem nog vele jaren onder ons met denzelfden ijver en liefde werkzaam zijn, tot bevordering van het rijk der waarheid, en verhoore genadiglijk zijne en onze gebeden, om den bloei en opbouw der Gemeente, tot zijne blijdschap en tot ons heil.

LIMBURG, enz.

MAASTRICHT. Uit eene nominatie door den Minister van Staat, belast met de generale directie voor de zaken der Hervormde Kerk, den Koning aangeboden, en waarop geplaatst waren de Heeren H. J. VELDWIJK, Pred. te *Odijk*, N. T. ZUBLI, Theol. Doct. en Pred. te *Renswoude*, en L. VROOM, Pred. te *Wolvega*. Is de Heer H. J. VELDWIJK, benoemd tot Pred. bij de Nederduitsche Protestantsche Gemeente te *Maastricht*, die aldaar dan ook Kerkelijk zal worden beroepen.

GENT, den 15den Maart 1835. Heden werden

den wij, wegens ziekte onzes Leeraars, gesticht door den Heer LAMERS, Voorzanger en Voorlezer te *Maria Hoorebeke*, die ons eene Leerrede voorlas van wijlen den Wel Eerw. KIST, vergezeld van Gezangen en Gebeden. Ook in de gevangenis, verving gemelde ijverige man onzen Leeraar dien dag en den volgende, door in de onderscheiden kwartieren, en in het Hospitaal, de Gevangenen van de Protestantsche Geloofsbelijdenis nuttig te zijn.

ANTWERPEN, den 12den April 1835. Heden hadden wij het genoegen, Ds. GOEDKOOP, Pred. te *Gent*, in ons midden te zien, die door ziekte en zwakheid verhinderd was geweest, den 29sten Maart, zijne predikbeurt te vervullen, ofschoon hij op dien dag zijn dienstwerk voor zijne Gemeente reeds kon hervatten.

Na de Voorbereidings-predikatie werden negen Geloofsleerlingen door hem onderwezen, ten overstaan van 2 Leden des Kerkenraads, tot Leden der Gemeente aangenomen, (eene tiende door ziekte verhinderd zijnde) welke op den 2den Paaschdag, D. V. voor de viering des H. Avondmaals openlijk zullen bevestigd worden. Ook deze aangenomene Leerlingen verheugden zich hartelijk, over de zoo spoedige als ongedachte herstelling des Predikants uit eene ziekte, die hem aan den rand des grafs gebragt had.

Bij gelegenheid van dit bezoek had gemelde Pred. ook in de Gevangenis te *St. Bernard*, en te *Vilvoorden*, die herderlijke bezoeken gedaan, waarin hij in de maand Maart, ter oorzake zijner ziekte, verhinderd was geweest. — Ook deze gevangenen betuigden hem deswegens hunne vreugde.

Te *St. Bernard*, was overleden zekere BAUG, uit *Middelburg*, die kasgeld heeft nagelaten; en te *Vilvoorden*, STEVENTJE DE MOED, wier kinderen

te

te *Amsterdam* moeten woonen, die op haar kasgeld aanspraak hebben.

Er moet een wettig kind van wijlen TANNETJE DE BRUIN, in de *Nieuwe Tonge*, (*Over Flakkée*) zich bevinden, zoo zij nog leeft; twee jaren na het overlijden vervalt het kasgeld aan de Schatkist. Broeders in de bediening, welke daartoe in staat mogten zijn, helpen dus de belanghebbende op die wijze, als vroeger opgegeven is!

MAASTRICHT. (Nederduitsche Protestantsche Gemeente.) Onze oudste Leeraar, Ds. B. A. JONCKERS, werd, na eene ruim 43 jarige Evangeliedienst, waarvan bijna 20 jaren in deze Gemeente, bij besluit van Z. M. den Koning, d. d. 28sten Febr. l. l. N°. 96. eervol Emeritus verklaard, met een daarbij vastgesteld pensioen, in te gaan op den 1sten Mei 1835.

WAALSCHE KERK.

MAASTRICHT staat vak. te worden. Zie Jan. 1835.
NIJMEGEN. Zie Maart 1835.
VOORBURG vakant.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

HAARLEM
WADDINGSVEEN en } vakant.
MOORDRECHT
FREDERIKSTAD AAN DEN EIDER vakant. Zie Jan. 1833.
BOSKOOP vakant. Zie Aug. 1834.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

SCHIEDAM, den 15den Maart 1835. Onze Leeraar K. N. MEPPEN, gedacht heden, bij het einde der godsdienstoefening, aan het overlijden van zijnen Voorganger, den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. L. LEGGER, die op den 11den bevorens, ten gevolge eener kortstondige, doch hevige krankheid, in den ouderdom van ruim 75 jaren, bezweek. Hij werd op den 6den Jan. 1760 te *Amsterdam* geboren, en ontving gedeeltelijk daar, gedeeltelijk te *Dordrecht*, zijne eerste wetenschappelijke vorming. Vervolgens onder de leiding van den in ons Kerkgenootschap met zeer veel roem bekenden Wel Eerw. Heer J. VISSEL, tot het hooger onderwijs voorbereid en bekwaam gemaakt, vertrok hij naar *Gottingen*, om daar zijne studiën voort te zetten en te voltooijen. In het Vaderland teruggekeerd, mogt hij eerst in de Gemeente te *Monnikendam*, gedurende vijf jaren, en naderhand in die van *Bodegraven*, 15 jaren lang arbeiden, en werd hij, op den 12den Aug. 1804. door zijnen voormaligen Leermeester, vroeger ook zijn voorganger alhier, aan deze Gemeente voorgesteld. Onafgebroken bleef hij hier gedurende ruim 25 jaren de Evangeliedienst waarnemen, totdat ouderdom en zwakte hem de hulp van eenen adjunct Predikant deden inroepen, en hij met den 1sten Jan. 1831, door gunstige beschikking des Konings, eervol ontslag van de predikdienst bekwam.

Met een eenvoudig woord herinnerde onze tegenwoordige Leeraar ons de lessen en den wandel des ontslapenen, en vermaande ons, om het Evangelie door hem verkondigd, als rigtsnoer van ons leven aan te nemen, terwijl hij ons opwekte, om door

het

het herdenken zijner goede eigenschappen zijne nagedachtenis in zegening te houden.

'S GRAVENHAGE. Zie Sept. 1834.

WILDERVANK EN VEENDAM vakant. Zie Dec. 1834.

ZUTPHEN. Zie Jan. 1835.

BODEGRAVEN staat vakant te worden. Zie Maart 1835.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

DITZUM, den 10den Augustus 1834. Onze geachte Leeraar Ds. J. BEGEMANN, overleed den 29sten Julij, l.l., aan de gevolgen eener leverziekte, in den ouderdom van 59 jaren, tot groote smart zijner betrekkingen en van geheel onze Gemeente. Ds. BILKER, oudste Pred. te *Jemgum*, hield heden eene opzettelijke Lijkrede ter zijner gedachtenis, naar aanleiding van *Openb.* XXII: 1—5.

Het jaar van Gratie wordt, door den ring van *Hatsum*, voor de kinderen waargenomen. Dus is DITZUM vakant.

OLDERSUM, den 5den April. Onze door den Groot-achtbaren Magistraat der stad *Emden*, beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer E. H. SIKKES, die reeds een geruimen tijd de Predikdienst, ad interim, onder ons heeft waargenomen, werd heden in de tweede standplaats dezer Gemeente, plegtig bevestigd. De Hoog Eerw. Heer Generaal-Superintendent, en Pred. te *Aurich*, H. H. HESSE, (gelijk zulks gebruikelijk is op plaat-

sen, a. waar de oudste Leeraar ook zelf Superintendent is) hield ter Bevestiging eene Redevoering, naar aanleiding van *Psalm* LXXXVII: 3. Over de voortreffelijkheid der Evangelische kerk. De Welgeboren Heer AMBTMAN nam den Bevestigden in de politieke verbinding; en de plegtige inzegening, met oplegging der handen, werd verrigt door den Hoog Eerw. Heer Bevestiger, benevens onzen oudsten Leeraar, en Superintendent A. R. AISONIUS; alsmede de Wel Eerw. Heeren O. G. VAN SENDEN, G. W. A. JANSSEN en H. F. HOUTROUW, resp. Predikanten te *Oldersummergast*, *Rorichem* en *Gandersum*. Terstond daarop verbond zich de Wel Eerw. Heer Bevestigde aan zijne Gemeente, in eene Leerrede over 1 *Cor*. I: 23, 24. *Doch wij prediken* CHRISTUS, *den gekruisigden*, enz. Eene zeer groote schare was mede van elders zamengekomen; en liep alles tot groot genoegen af.

FREEPSUM. De Wel Eerw. Heer U. E. BAKKER, Pred. in de Gemeente van *Grootwolde*, heeft vóor onze beroeping vriendelijk bedankt. Wij kunnen er echter bijvoegen, dat stemgeregtigden der Gemeente, ook reeds ter aanvulling der bestaande nominatie zijn zamengekomen, en den Wel Eerw. Heer H. THOLENS, Pred. te *Kanhuizen*, daar hebben bijgevoegd: die verzocht is, om op de nominatie te komen prediken.

HATSUM, den 29sten Maart 1835. Op den 16den dezer werd onze Gemeente in diepen rouw gedompeld, door het afsterven van haren Leeraar, den Hoog Eerw. Heer D. NICOLAI, Superintendent over de Kerken en Scholen in *Nederheuderland*.

De Wel Eerw. Heer BILKER, oudste Leeraar te *Jemgum*, hield heden eene opzettelijke Lijkrede, naar aanleiding van *Deut*. XXXIV: 5.

Het

Het annus gratiae zal, voor de diep bedroefde weduwe, door den ring worden waargenomen. Dus is

HATSUM vakant.

RIJSUM vakant. Zie Feb. 1835.

KAMPEN. Zie Febr. 1835.

EMDEN. Zie Maart 1835.

KREITS SIJNODE DUISBURG.

SCHERMBEEK eene Predikantsplaats vakant. Zie Jan. 1831.

GARTROP vakant. Zie Oct. 1832.

CORRESPONDENTIE.

Van de beide door den Heer T. K. ingezonden Dichtstukjes, kan de *Lentezang* niet geplaatst worden, dewijl die voor onze bepaalde ruimte te uitvoerig is.

Het Dichtstuk, met eene Latijnsche spreuk geteekend, is te personeel, om in dit Tijdschrift te worden opgenomen.

Van de *drie* door den Heer K. ingezonden Dichtstukjes, zal alleen dat, *naar het Fransch gevolgd*, geplaatst worden.

Het toegezondene van A. DE R. zal men plaatsen.

Jeruzalem, door P. J. A. zal geplaatst worden.

De Redactie.

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing, onder welke der Provinciale Kerkbesturen hun Eerw's geëxamineerd zijn.

GELDERLAND.

M. van Selms.
P. B. Tichler.
W. A. van Meurs.
C. Conradi.
P. M. Lamping.
J. van der Ven.
A. H. Pareau.
G. H. Brand.
P. E. Faure.
C. A. Moot.
P. N. Ham.
A. de Ronde Bresser.
H. Boot.
J. C. Eijkman.
J. W. Middelburg.
J. Bosch.
J. P. Briët.

ZUID-HOLLAND.

G. J. C. Harmsen.
P. A. van der Hoeven.
C. van Schaick, Jr.
P. Wijnsouw.
A. W. Vermeij.
J. A. Buddingh, Theol. Doct.
D. C. van Leeuwen Boomkamp.
A. ten Bosch, Abrz.
A. C. Hanegraaf.
A. J. C. van Blokhuizen.
C. Langeweg.
G. J. Gimberg.
O. A. van Druten.

NOORD-

NOORD-HOLLAND.

P. van Bonga.
D. Moolhuizen Phz.
J. P. H. Hulstein.
J. H. Tersteeg.
W. A. Immink.
J. Maks.
E. H. Cats.
H. M. van Loon.
M. Macalester Loup.
H. J. de Haan Hugenholtz. Theol. Doct.
A. W. Beukers.
J. H. Chrisstoffels.
L. G. C. Ledeboer.
D. Uittenbogaart.
A. R. Hoetink.

ZEELAND.

J. C. F. van Sandick.
H. W. C. Ilcken.
G. J. Brandt Wijsmuller.
B. Haagedoorn.
M. C. van Houten.
P. Wolters.
J. Middelkoop.
G. J. Brinkman.
C. N. de Graaff, Theol. Doct.
A. van Simmeren.
D. van Leeuwen.
A. G. J. E. Hesselink.
C. E. Stollé.
J. H. Drewes.
J. Westhoff, W. Z.

UTRECHT.

J. J. Lepping.
A. Campagne.

H. D. Bonebakker.
G. J. Molengraaf.
C. J. Trip.
G. Vrolijk.
J. Koster.
A. C. Stucki.
G. N. de Voogt.
J. Post, Gz.
A. van den Ham van Heijst.
Z. M. van Kuijk.
A. G. van Mooek.
D. J. Gulden.
J. van Kesteren.
J. C. ter Brummeler Andriesse.
H. Uden Masman.
M. Coenen.
C. Speelman.
T. H. Hoola van Nooten.
J. Boele.
H. Ruttinck.
T. Pijttersen.
A. Witteveen.

VRIESLAND.

J. F. Dons.
H. H. Slot.
H. van der Helm.
K. H. B. Haselhoff Roelfsema, Rector te *Zevenaar*.
T. E. Heinecken.
M. Herborg.
H. N. la Clé.
J. Kremer.
G. Bruna.
E. A. Metelerkamp Cappenberg.
J. Koster van Houten.
J. Penon.
F. J. Hesse.

F.

F. H. Bekius.
W. N. Stort.

OVER-IJSSEL.

J. van Soelen.
F. W. E. Snel.
H. Greve.
J. A. van Walsem.
B. Terwogt.
J. Scheuer.
C. Moot.
J. A. M. Mensinga.
H. Garnerus.
H. N. Mulder.
P. W. van Rossem.
J. Was.
H. H. Schiff.
J. G. Dorn Seiffen.
B. van der Voort.
D. M. Paré.
C. Ribbius.
J. Agema.
P. Adama, Abrz.
J. Buijs.
G. L. van Oosten van Staveren.
H. Moorrees.
J. C. van Schermbeek.

GRONINGEN.

E. U. Thoden van Velzen.
S. J. Rutgers.
H. W. H. Dannenbargh.
L. Tiddens.
B. Sanders.
E. Huisinga.
F. J. Stroman de Grave.
H. Offerhaus.

J. Witkop.
G. Holwerda.
H. M. Hoogklimmer.
B. F. Janssonius.
D. Cannegieter, I. J. z.
E. H. Groenman.

NOORD-BRABAND.

H. C. van Doorn.
J. F. Fullink.
H. G. Janssen.
F. W. van Andel Weijers.
J. J. Boele.
P. C. Froon.
J. H. Coenraadts.
J. B. Hoon.
A. Verweij.
J. M. van Leeuwen van Duivenbode.
C. Swalue.
J. Snoek.
E. C. van der Zwaag.
G. van Gerrevink.
W. G. Brill.
M. J. Struick.
D. C. Thomkins.

DRENTHE.

H. Goozen.
U. E. Penning.
G. Okken Dreesman.
A. Okken Dreesman.
W. Wijbenga.
N. Hommes.
J. de Vries.
C. Meijer.
J. Steen.
P. Wieringa, Ger. fr.
W. de Vries, J. fr.

J. F. Thiene Abresch, Guil. fil.
A. Leemhuis, H. G. fil. Herm. et Ger. fr.
P. Buisman, D. fil. H. K. fr.
J. Adriani, Lz.
T. Römeling.
G. Haijunga.
F. H. Muller.
C. H. Sijtsma.
C. Peters.

Naamlijst der DD. Kandidaten, onder het ressort der Waalsche Commissie.

P. H. O. Deeleman.
A. J. Verweijde.
N. J. Franchimont.
V. H. Guije.
J. A. van Hamel.
A. A. T. Mounier, Dan. Fil.
B. Croll.

Naamlijst der DD. Kandidaten, die in het eerste vierde deel van het Jaar 1835 *tot Predikanten beroepen zijn.*

T. OOSTERBEEK, te *Suawoude*, c. a.
H. A. LAAN, te *Ottoland*, c. a.
J. WOLDRINGH, te *Grootegast*, c. a.
L. VAN HAAFTEN, te *Deyl* en *Enspijk.*
J. PLEYTE, te *Nieuwenhoorn.*
E. A. ZUBLI, te *Nijmegen*, (Waalsche Kerk).
F. J. J. A. JUNIUS, te *Benthuizen.*
D. R. JONKER, te *Wagenborgen.*
C. F. VAN SETTEN, te *Doeveren* en *Genderen.*

Naam-

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Evangelische Luthersche Kerk.

A. G. A. Gebing.
P. J. V. Dusseau.
D. J. Berntrop.
J. A. Eilers Koch.
J. C. Loch.
J. C. Manssen.
H. C. Milliës.
C. Diederichs Viehoff.
C. M. Moes.
W. D. Statius Muller.

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Evangelische Lutherische Kerk, die in het eerste vierde deel van het Jaar 1835 *tot Predikanten beroepen zijn.*

F. C. BUHRMAN, te *Breda.*

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Herstelde Evangelische Luthersche Kerk.

H. Kerkhoff.
H. Joosten.
W. H. Thorbecke.

Naamlijst der DD. Kandidaten (Buitenlandsche) bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing, onder welke Klasse hun Eerw's. geëxamineerd zijn.

OOST-VRIESLAND.

... Schilling.
U. E. Penning.
W. Janssen.

L. Muller.
G. O. Dreesman.
B. Sanders.
E. Huijsinga.
H. Garnerus.
G. Haijunga.
H. H. Coster.
D. B. Piepersberg.
M. Herborg.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

M. J. Iken.

NB. *Zoo er in deze Naamlijsten der DD. Kandidaten iets abusiefs mogt geplaatst zijn, verzoekt men daarvan opgave te hebben, bij de Uitgevers dezes.*

BERIGTEN.

Het Berigt van *Kampen*, ofschoon gedateerd den 20sten Febr., ons niet voor den 3den dezer maand geworden zijnde, is dus niet vroeger geplaatst kunnen worden.

Een Kandidaat tot de H. Dienst, reeds eenigen tijd als Hulpprediker werkzaam geweest zijnde, en zoowel van deze dienst, als van zijne studie en gedrag de beste getuigenissen hebbende, tevens in staat zijnde tot het geven van onderrigt in onderscheidene vakken der beschaafde opvoeding, wenschte zich weder in dezelfde betrekking te engageren. Adres en nadere informatie bij den Heer VERMANDE, Boekverkooper te *Hoorn*.

Waar-

Waarschijnlijk is er een Schoolberigt van *Tiel*, in het ongereede geraakt, doch waar en op welke wijze is onbekend, strekkende deze dus tot inlichting aan belanghebbenden.

Het Schoolberigt van *Utrecht* is te laat ingezonden, om in deze maand te worden opgenomen.

Te koop voor *f* 700. een zeer goed, gaaf Kerkorgel, waarvan de betaling der kooppenningen voor de helft in jaarlijksche termijnen kan geschieden, het zelve heeft Negen Stemmen, twee Windbalken en aangehangen Pedaal; en is met franco Brieven te bevragen bij E. VAN GELDER, in de Warmoesstraat, N°. 72, te *Amsterdam*.

LETTER-NIEUWS.

Bij R. J. Schierbeek, te *Groningen*, is van de pers gekomen:

I. H. T. ROSKES, zestal Leerredenen, bij bijzondere gelegenheden, tweede druk.

II. L. HÜFFELL, het Protestantsch Leeraarambt, in deszelfs ganschen omvang; een Handboek der praktische Godgeleerdheid. Vertaald en omgewerkt door J. B. KRIZER. 1ste Deel, 2de Stuk.

VAN

VAN HET

ALGEMEEN CHRISTELIJK

ZONDAGSBLAD

zijn in de maand April *verzonden aan de inteekenaren:*

Blad 15. Inhoud: Zondag 5 April.	Dat de gemeenschap uwes geloofs krachtig (werkzaam) worde, in de bekendmaking van alles goeds, dat in U is, door JEZUS CHRISTUS.
Blad 16. Zondag 12.	Wat den mensch het lijden wordt, als hij het beschouwt in het licht van CHRISTUS lijden.
Blad 17. Vrijdag 17.	*Goede Vrijdag.* Ik heb mij voorgenomen niets onder U te weten dan JEZUS CHRISTUS, en dien gekruist.
Blad 18. Zondag 19.	*Paschen.* Dit is van den Heere geschied, en het is wonderlijk in onze oogen.
Blad 19. Zondag 26.	Was ons hart niet brandende in ons, toen hij tot ons sprak, op den weg en ons de schriften opende?

Boekenlijst.

Door het herdrukken van de eerste Bladen, zijn er weder complete exemplaren, van Januarij af, in alle Boekwinkels te bekomen.

Bij H. Höveker, Boekverkooper, Warmoesgracht te *Amsterdam*, zijn uitgekomen de navolgende Werken:

Sermons sur quelques textes de l'Écriture sainte, par J. C. J. SECRETAN, second pasteur de l'Église Wallonne de la *Haye*. *f* 3.60.

Iets

Iets over de Psalmen, uit het Hoogduitsch vertaald, en met een Naschrift vermeerderd, door H. P. SCHOLTE, Gereformeerd Predikant te *Doveren* en *Genderen*, in het land van *Heusden*. 40 Cents.

De Algenoegzaamheid van de Genade des Heiligen Geestes, door J. RIPPON, in leven Predikant te *Londen*, uit het Engelsch, door M. VAN WERKHOVEN, en uitgegeven door T. HOOG, in leven Predikant te *Rotterdam*. Nieuwe Uitgave. *f* 1.20.

J. TER BORG, Heilige Paaschvreugde, Leerrede, naar Jez. XXVIII : 1—10. 2de Druk. 15 Cents.

——— Jezaja's Pinksterprofetie, Leerrede, naar Jez. XL : 3—5. 15 Cents.

——— Leerrede op het Kersfeest, naar Luk. II : 17. 20 Cents.

——— Leerrede ter voorbereiding van het H. Avondmaal, naar Matth. V : 6. 20 Cents.

Goddelijke uitnoodiging tot het groote Avondmaal des Heeren. 2de Druk. 10 Cents.

J. NEWTON, *Het begin en voortgang van ware genade in het hart van den mensch*. 2de Druk. 20 Cents.

J. VAN LODENSTEYN, *Opdracht van eens Christens tijdelijke hoederen aan deszelfs grooten Eigenaar*. 15 Cts.

——— *De roepende stem des Heeren*, Leerrede over Ps. XXIX : 1—13. Gehouden bij gelegenheid der verwoesting van de Domkerk te *Utrecht*, door storm en onweder, ten jare 1674. 20 Cents.

——— *Brief aan zijne godzalige vrienden te* Sluis *in* Vlaanderen, bij gelegenheid der afzetting van Ds. KÖELMAN aldaar. 10 Cents.

C. MALAN, De kleine Christen Jongen of eerste Evangelisch Onderwijs. Uit het Fransch vertaald. 20 Cents.

BETTY, of het Nieuw-Zeelandsch Meisje. 15 Cents.

De prijs der Ziel. 10 Cents.

De Kajuits Jongen. 3de Druk. 10 Cents.

Gemelde Boekverkooper is door aankoop uit het Fonds van den Heer J. Immerseel, Jr. eigenaar geworden van:

I. *Kerkredenen* van J. H. MERLE D'AUBIGNÉ. Uit het Fransch vertaald en met vermeerderde aanteekeningen nagelaten, door Mr. W. BILDERDIJK. *f* 3.00.

II. Mr. W. BILDERDIJK aan den Heer LE SAGE TEN BROEK in andwoord op zijn Openbaren Brief. 40 Cents.

Dit

Dit geschrift wordt in onze dagen te belangrijker, daar hetzelve BILDERDIJKS *gedachten, betreffende de Roomsche Kerk, doet kennen, en volledig de voorgevingen dergenen wederlegt, welke* BILDERDIJK *als een voorstander van het R. Catholicismus willen beschouwd hebben.*

Door de Erven Doorman, Boekhandelaars te *'s Gravenhage*, wordt heden uitgegeven à 70 Cents:

Hulde aan mijne 's Gravenhaagsche Gemeente, in twee Leerredenen, en *eene plegtige Toespraak*, door R. T. F. REUTLER, Predikant en tweede Secretaris der Evangelisch-Luthersche Synodale Commissie.

Ook zijn bij hen nog eenige Exemplaren à 50 Cents te bekomen, van de *Afscheidsrede*, gehouden bij de Evangelisch-Luthersche Gemeente in *'s Gravenhage*, door haren Leeraar J. C. LOMAN, beroepen Predikant bij de Evang. Luth. Gemeente te *Amsterdam*.

Bij H. Höveker, Boekverkooper, Warmoesgracht N°. 1 te *Amsterdam*, wordt heden uitgegeven:

Het Geestelijk Magazijn of de schat der Heiligen, bij wekelijksche afleveringen à 5 Cents, of *f* 2.60 per Jaargang.

Inhoud der sedert Januarij dezes Jaars uitgekomen Nommers:

De wandel met God. Overdenking over de genade Gods. De Staf van AARON. *De Berg Sion. Brief van iemand, die zich in grooten zielstrijd bevindt. Iets betrekkelijk* P. MELANCHTON. CHRISTUS, *het leven zijner Kerk. De Bijna-Christen en de Ware Christen. De Verloren Zoon. Vrede en Welvaren van Jeruzalem.* JOZEF, *een Voorbeeld van* CHRISTUS. *Het welvaren der Ziel. Iets ter verkwikking voor verslagene Zielen. Iets over de Regtvaardigmaking. Treffende Woorden van eenen stervenden Geloovige. De Verzoening.* CHRISTUS, *de Plante van Name. Iets over de geloofsvereeniging met den Heere* JEZUS CHRISTUS. *Het groot gewigt en de Heerlijkheid van de op-*

opstanding van CHRISTUS. *De Heiligmaking, beschouwd als de vrucht der vereeniging met* JEZUS CHRISTUS. *Fragmenten.*

De inschrijving op dit MAGAZIJN blijft bij voortduring opengesteld, bij de voornaamste Boekhandelaren des Rijks.

Wekelijks per post begeerende te ontvangen, wordt elk nommer met 2 Cents verhoogd.

De Goedkoope Aflevering van het voor alle Protestanten belangrijke Werk der Heeren YPEY en DERMOUT, de *Geschiedenis der Nederlandsche Hervormde Kerk*, 4 Deelen of 8 Stukken, geschiedt thans, volgens daarvan alom *gratis* verkrijgbaar berigt, bij de Erven F. Bohn, te *Haarlem*, en alle Boekverkoopers in het Rijk. De prijs is nu voor het geheele Werk *f* 12.50, in plaats van *f* 35.45. Afzonderlijke Deelen worden tegen *f* 4.80, afgeleverd. — Nog hebben de bovengemelden gedrukt, en voor de bezitters en hoogachters van 's mans Schriften is alom *kosteloos* te bekomen, eene Lijst der werken van den Hoogleeraar VAN KAMPEN.

Heeft BECKER's *Algemeene Geschiedenis* een nog grooteren bijval gevonden, dan de Uitgevers zich hadden durven voorstellen, niet minder vertrouwen zij, dat de afzonderlijke uitgave der vier laatste Deelen van dit Werk op prijs zal gesteld worden, vooral door dezulken, die, bij het bezit eener verouderde Algemeene Geschiedenis, een volledig overzigt van de *Geschiedenis der laatste vijftig jaren* missen. Onder den titel van MENZEL (Schrijver der laatste Deelen van BECKER) *Geschiedenis van onzen tijd*, worden er dus eenige, hoewel weinige Exemplaren op de vier laatste Deelen van bovengemelde *Algemeene Geschiedenis* overgedrukt. Het geheele Werk komt, is het eenigzins mogelijk, nog dit jaar in het licht.

I. *De onderwijzende Landman met zijne Kinderen, in leerzame Gesprekken, over de Landbouw- en Landhuis-*

Huishoudkunde, Moestuinen, Boomgaarden, Wei- en Hooilanden, Runder- en Koebeesten, Schapen en verdere bedrijven, door J. Hazeu Cz., strekkende te gelijk, tot een zedelijk onderwijs, voor de Jeugd; versierd met platen, de prijs is *f* 1.50.

Pr. II. Saltzman, *het Leven van den Landman Kluger*, derde Druk, à *f* 1.25.

Zijn te bekomen bij de Boekverkoopers ten Brink en de Vries, te *Amsterdam*, en verder alom.

Door de Erven Doorman, Boekhandelaren te *'s Gravenhage*, wordt heden uitgegeven à *f* 2,25.

Proeve van eenen Wiskundigen Cursus voor de officieren en onderofficieren der Nederlandsche Landmagt, waarin op eene beknopte wijze al de onderwerpen dezer wetenschap behandeld zijn, die tot het afleggen van de voorgeschreven examens gevorderd worden; door P. en J. Doorman, 1ste Luitenant-Instructeurs der Artillerie, tweede Stuk, *Algebra*. Van het eerste Stuk, de gewone rekenkunde inhoudende, zijn nog exemplaren à *f* 1.25 te bekomen.

Bij den Boekhandelaar M. H. Schonekat, is van de Pers gekomen en alom verkrijgbaar gesteld:

Helena of Waarheid en Logen. Eene schets der hedendaagsche groote Wereld, naar het Engelsch van Maria Edgeworth, door J. J. Abbink, eerste Deel, gr. 8vo., met gegraveerde Titel en Vignet, *f* 2.50.

In een aantal jaren had Miss. Edgeworth niet bijgedragen ter vermeerdering van haren Letterkundigen roem, toen zij in het vorige jaar hare Landgenooten vergastte op deze schets, die niet alleen in *Engeland* maar ook in *Frankrijk* en *Duitschland*, met de meeste belangstelling is toegejuicht. De Uitgever hoopt tot het genoegen van zijne Landgenooten iets te hebben bijgedragen, door de uitgave eener overzetting in onze taal van den arbeid eener Schrijfster, door hare Werken reeds zoo gunstig alom bekend, en van welke de Engelsche beoordeelaars eenstemming verklaren: *dat*

hare Werken in geenen deelen de ondeugd, onder welk eene toegeeflijke of opgesierde gedaante zij zich moge vertoonen, eenen schoonen glimp verleenen, maar steeds de voorschriften der zedekunde, om haar te ontmaskeren en in het ware licht te stellen, door voorbeelden tracht te versterken.

---

uitgave van *de Kleine Pligten*, eene oorspronkelijke zedelijke voorstelling, in Brieven uit het begin der 19de Eeuw. Uit te geven met toestemming en onder het opzigt van de Schrijfster, in 4 Deelen, Postformaat, met een nieuw geinventeerd Vignet. De prijs bij Inteekening voor het geheele werk is *f* 5.— tot 15 Mei 1835; na dien tijd zal de prijs met de helft verhoogd worden.

De Uitgever meent zijne landgenooten eene dienst te bewijzen, door eene nieuwe en veel goedkoopere uitgave te bezorgen van een werk, dat om deszelfs ernstigen, meer of min historischen en soms vervrolijkenden inhoud, door velen met belangstelling gelezen is, in hetwelk een echt Christelijke zin, ware vaderlandsliefde en luimige gedachten doorstralen, de nuttigheid der dagelijksche pligtsbetrachting, zelfs in zaken, die wel eens als kleinigheden beschouwd worden, aanschouwelijk gemaakt en aangeprezen wordt, en waardoor dit werk zoo uitmuntend tot een Geschenk- en Handboek voor het opkomend geslacht geschikt is.

Bij J. G. Terveen en Zoon, Boekhandelaars te *Utrecht*, is van de Pers gekomen:

Petits poèmes a l'usage de l'enfance, traduit de J. van Alphen, *par* A. Clavareau, *nouvelle edition revue et corrigée*, à 50 Cents.

Hetzelfde Werkje met 4 uitmuntende Steendrukplaatjes en het Portret van Mr. H. van Alphen, in nette kartonnen bandje, geschikt tot prijsjes, à *f* 1.00.

Ook zullen dezelve binnen kort uitgeven: Zangwijze tot dezelve, voor een en twee stemmen, met accompagnement, voor de Piano par G. W. Dekr.

Nog is bij bovengemelde ter Perse: de vierde druk van de gronden mijner Geloofs-Belijdenis, opengelegd voor mijne Kinderen, door Mr. H. van Alphen.

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

Bladz.

weg

MENGELWERK.

Ne-

I N H O U D.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor MEI 1835.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 320.

MDCCCXXXV.

De prijs is 30 Cents.

BOEKBESCHOUWING.

Leerredenen, door A. DES AMORIE VAN DER HOEVEN. *Te* Leeuwarden, *bij* G. T. N. Suringar, 1835. *XII en* 348 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3.60.

De Amsterdamsche Hoogleeraar bij de Remonstrantsche Gemeente treedt hier op met een twaalftal Leerredenen, door hem van tijd tot tijd met veel goedkeuring uitgesproken. Hij doet dit op sterken aandrang van anderen, met eene hem vercerende zedigheid, met eene hartelijke, dankbare opdragt aan zijne geliefde moeder, Vrouwe MARIA VAN DER WALLEN VAN VOLLENHOVEN, laatstelijk Weduwe van den Heer M. PRUYS; en met de uitdrukkelijke betuiging van zijne geheele overeenstemming met de verklaring van H. W. VAN DER PROBE aan J. MOLENAAR.

»Het komt mij voor, dat die uitboezemingen en uitvloeisels van den geest, welke wij Christelijke Preeken noemen, niet zoo zeer moeten gelezen, als wel gehoord worden. De viva vox niet alleen, maar de homo vivus, en vooral de gewijde bodem, en de godsdienstige stemming der toehoorders komt hier in aanmerking. Onder deze omstandigheden alleen kan het woord der prediking den vereischten indruk maken. Gelijk het van harte komt, zoo gaat het ter harte, omdat de menschen vatbaar

zijn voor de waarheid. De Leeraar onderstelt, dat hij voor geloovige Christenen spreekt, dat hij doorgaans hun vertegenwoordiger is, niet om ongehoorde dingen, maar om het bekende, met ernst en kracht, te verkondigen, op dat aller blijdschap vervuld worde. Zoo gaat zijne rede als een levend woord, als een woord des levens, in allen over, en zij gevoelen het oude met nieuwe vreugde. Maar als het gesprokene in druk verschijnt, is het niet meer dat zelfde. Men moet het lezen, op eene andere plaats, en in andere stemming. Het komt in aller handen. De menschen zijn niet meer in de Kerk, en bedenken niet genoeg, wat zij voor zich hebben. Zij luisteren met hun verstand, oordeelen naar een zeker stelsel, en meenen, dat het verhandelingen zijn moeten naar den smaak des tijds, redevoeringen naar de kunst. Wat voorheen met genoegen werd gehoord, behaagt niet meer; en wat men, als eene heilige rede, met deelneming volgde, zal onder het lezen juist zoo ras afvallen, als de eerste indrukken sterk waren: een bewijs, dat de preek, als preek, in het huis der Godsdienstige afzondering, goed was, maar te goed om gedrukt te worden."

Van de eerste Leerrede hier voorkomende, over de wederkeering van den Verloren Zoon, naar *Luk.* XV: 18 en 20*a*, zegt de Hoogleeraar zelf, dat zij tot zijne jeugdige opstellen behoort, op den 18den Julij 1819, door hem, toen nog Proponent zijnde, in zijne geboortestad werd uitgesproken, en al-

alleen op aandrang van zijnen oudsten broeder hier de eerste plaats verkreeg.

Zij overweegt de vragen: 1) Wie is het, die dit besluit neemt, hetwelk wij in den tekst lezen, en hoe kwam hij tot hetzelve? en 2) wat houdt dit besluit in, en welke waren deszelfs gevolgen? Men ziet er uit, met hoe veel grond men zich veel goeds van den toen nog jeugdigen Nazireër, bij steeds toenemende ontwikkeling, beloofde, en deze aangename verwachting blijkt ook, uit de verder in dezen bundel hier volgende Leerredenen allezins bevestigd te zijn geworden.

In de tweede wordt, naar aanleiding van *Hand.* XVI: 25*a*, over den aard, de bronnen en de waarde van den Christelijken heldenmoed in het lijden gesproken; — namelijk een goed en gerust geweten, eene vaste overtuiging van den Hemelschen oorsprong des Evangeliums, een levendig en kinderlijk geloof aan Gods voorzienigheid en eene zekere verwachting des eeuwigen zaligen levens; en opgemerkt, dat dezelve de zwaarste verdrukkingen verligt, nut en zegen voor anderen sticht en 's Heeren welgevallen doet genieten.

Over *Luk.* XXIII: 6—12, handelt de derde Leerrede en daarin wordt dus JEZUS beschouwd voor HERODES, met aanwijzing vooral, tot welke nuttige opmerkingen deze voorstelling aanleiding geeft.

De Goddelijke verschijning aan ELIA op *Horeb*, is naar 1 *Kon.* XIX: 9—13, de inhoud, van de vierde Leerrede, terwijl daarin ten laatsten deze

belangrijke gebeurtenis beschouwd wordt, als een spiegel van Gods wezen en Gods weg met de menschen.

Terwijl de vijfde Leerrede tot tekst heeft, 2 Kor. XII: 1—9a, wordt daarin eerst het een en andere, ook bij gissing, omtrent het geval of gezigt zelve, gezegd, en vervolgens daaruit aanleiding genomen, om te spreken over de beide punten van dat Hemelsche gezigt, waarvan het eerste op de hooge verlichting van PAULUS als gezant van CHRISTUS, het andere op de vervolgingen en mishandelingen, die hij voor de zaak van zijnen Heer lijden zou, betrekking zal gehad hebben.

De zesde Leerrede heeft tot opschrift: Beproeving, het middel ter opvoeding van den mensch, en tot tekst: *Gen.* II: 17*a*, terwijl *eerst* de aandacht wordt teruggeleid tot de wieg van ons geslacht, *daarna* overwogen, hoe God onze eerste voorouders op de proef stelde, *vervolgens* aangetoond, dat beproeving het middel is, waarvan de Hemelsche Vader zich door alle tijden heen, ter opvoeding van den mensch bedient, in de vierde plaats Gods wijsheid en liefde in deze opgemerkt, en eindelijk daaruit onderrigt ontleend ter besturing van ons hart en leven. Voorzeker is deze zoo weinig de minst geregelde in dezen bundel, als de minst nuttige.

Kort na het kersfeest hield VAN DER HOEVEN de zevende Leerrede, over *Matth.* XI: 5*b*, waarin

wordt

wordt herinnerd; 1) JEZUS zelf kwam in geringe omstandigheden ter wereld en leefde in vrijwillige armoede, 2) gedurende zijne omwandeling op aarde, betoonde Hij zich inzonderheid den vriend en leidsman der armen, 3) Zijne bijzondere leerlingen, behoorden allen tot de geringere standen, 4) Zijne leer is, zoo wat den inhoud als den vorm betreft, voor die standen uitnemend geschikt, en 5) zij heeft de strekking om het lot dier standen te verbeteren.

Na het noodige van het droevig voorval gezegd te hebben, (medegedeeld *Matth.* XXVII: 3—5) besteedt VAN DER HOEVEN het andere gedeelte der achtste Leerrede, om te leeren, dat JUDAS van *Iskarioth* het beeld ons vertoont van de vreesselijke kracht der zonde door haren *onmerkbaren* aanvang, *snellen voortgang* en *rampzaligen uitgang*.

Dat de Christen in het verstand volwassen en een kind in de boosheid moet zijn, is het onderwerp van de negende Leerrede, over 1 *Kor.* XIV: 20.

Matth. XIV: 28—31, is de tekst van de tiende Leerrede, waarin 1) tot toelichting, het zwak geloof van PETRUS wordt afgeschetst, *vervolgens* nagegaan, of ons geloof niet aan dat van PETRUS gelijk zij; *dan* de noodzakelijkheid overwogen, om hetzelve te versterken en *eindelijk* onderzoek gedaan naar de middelen, van welke men zich daartoe bedienen moet.

In de elfde Leerrede over *Jak.* I: 22—25, wordt 1) het oog gevestigd op den vergetelijken

 hoor-

hoorder des woords, 2) op den dader des werks, 3) aangetoond, dat waarlijk deze en deze alleen in dit zijn doen gelukzalig is, en 4) aangedrongen, om de vermaning op te volgen: *Zijt daders des woords*, enz. Wij aarzelen niet, om deze eene der best gelukte Leerredenen van dezen bundel te noemen.

De laatste Leerrede heeft tot tekst, *Matth.* XXV: 31—46 en beschouwt kortelijk Hem, die komt om te oordeelen, de personen, die geoordeeld zullen worden, den maatstaf des oordeels, de taal der verraste vromen en der ontroerde goddeloozen, en de bepaling van beider eeuwig lot.

Dit meenden wij te moeten mededeelen, om den lezer den inhoud, de orde van behandeling en de strekking dezer Leerredenen eenigzins te doen kennen. Veel zouden wij hier bij kunnen voegen, over den stijl en de uitvoering, maar wij willen, om de kortheid ook te behartigen, liever iets tot een staal, of voorbeeld overschrijven, en kiezen daartoe het volgende, uit de tiende Leerrede.

»Meent echter niet, dat dit woord van JEZUS eene strenge berisping is. Het is veeleer een zacht en liefderijk verwijt, waardoor Hij ons met ons gebrek wil bekend maken, en ons aansporen om onzen grootsten schat in veiligheid te stellen. Hij stiet PETRUS niet om zijne kleingelovigheid van zich, noch keurde Hem het Apostelambt onwaardig. En Hij zal ook ons geloof, al is het zwak en onvolkomen, niet verachten; Hij, die het gekrookte riet niet

niet verbrak, en de rookende vlaswiek niet uitbluschte. Ons geloof kan niet op eenmaal den hoogsten trap van sterkte bereiken; en wie bij de gedachte aan de groote waarheden, hem in het Evangelie geopenbaard, nimmer eenige twijfeling of bezorgdheid heeft gevoed; — het is te vreezen, dat hij nog nooit van harte heeft geloofd. Wij moeten ons echter met dat zwak geloof niet vergenoegen. Integendeel! daar heen moeten zich al onze pogingen uitstrekken, dat wij hetzelve gedurig versterken en bevestigen. Wij zijn dat aan *het Evangelie onzer belijdenis*, wij zijn het aan *onzen leeftijd*, wij zijn het aan *ons zelven* verpligt."

» Is het Evangelie, dat wij belijden, waarlijk een geschenk van God, uit den hemel nedergedaald; heeft de Allerhoogste ons Zijn woord gegeven tot vertroosting en heiliging van ons gemoed; heeft Hij Zijnen eigen Zoon op aarde gezonden, om ons waarheden te openbaren, op welke de reden uit zich zelve nimmer zou gekomen zijn; wie gevoelt dan niet, dat wij ons die genade van God onwaardig maken en Zijne liefderijke oogmerken verijdelen zouden, wanneer wij nooit tot innige, vaste en onwankelbare overtuiging kwamen? Er is geen twijfel aan, een levendig, hartelijk en standvastig geloof moet het doel zijn, waarnaar wij met inspanning van al onze krachten streven! En dit te meer, daar onze leeftijd dit gebiedend vordert. Wie kan het ontkennen, dat het een zonderling en in vele opzigten bedenklijk tijdvak is, waarin wij leven! Wat al ver-

verschijnselen, bedroevend en verontrustend voor elk, wien de zaak des Christendoms ter harte gaat! Hier het ongeloof dat tot alle rangen en standen is doorgedrongen, en voor het Evangelie der zaligheid ons eene ijskoude wijsbegeerte der rede wil opdringen, die van geen Vader in de Hemelen en van geen Middelaar Gods en der menschen weet. Daar het bijgeloof, dat, na eenigen tijd gerust te hebben, met verdubbelde woede het hoofd opsteekt, en heinde en verre op veroveringen uitgaat. Ginds de lauwheid en onverschilligheid in de Godsdienst, die zich om het eene noodige niet bekommert. Elders de dweeperij, die zich door een donker gevoel laat leiden, en verwarde klanken, vrome bevindingen in de plaats stelt van de redelijke Godsdienst! De voorname oorzaak dier verschijnselen ligt in de reeks van omwentelingen en beroeringen, die ons werelddeel sedert het laatst der vorige eeuw hebben geschokt. Volkomene afwerping van alle banden, ongeloof en ongodsdienstigheid zijn daarvan de gevolgen geweest. En van zulk eenen tijdgeest hebben zich te allen dage de predikers eener dweepzieke leer bediend, om aan de vermoeiden van het blind rondtasten eene gewenschte rust in hunne donkere heiligdommen aan te bieden. Willen wij, Broeders en Zusters! willen wij het aantal dergenen vermeerderen, die den afval van het reine Christendom bevorderen? Willen wij medewerken aan den opbouw van het rijk der duisternis? — Maar deze schuld zouden

wij

wij, op ons laden, wanneer wij door ons zwak geloof anderen tot aanstoot waren! De Heer roept ons in deze dagen op, om getuigenis te geven aan de waarheid en Goddelijkheid Zijner zaak. Wij moeten als ware Christenen, het zout der aarde en het licht der wereld zijn. Wij moeten tot sprekende bewijzen verstrekken, dat het Evangelie eene kracht Gods is ter zaligheid een iegelijk, die gelooft. Zóó en zóó alleen, zullen wij afbreuk doen aan het rijk der duisternis! Zóó en zóó alleen, zullen wij bouwen aan den Tempel Gods, en in dezen tijd der beproeving en loutering houden, wat wij hebben, opdat niemand onze kroon neme!

» Ja wij zijn het, eindelijk, aan ons zelven verpligt, om ons geloof te bevestigen en te versterken. Geliefden! Komt het u niet wenschelijk, niet benijdenswaardig voor, met PAULUS te kunnen zeggen: *Ik weet, in wien ik geloove!* O! de Christen, die de kracht der waarheid aan zijn hart heeft ondervonden, en wiens geloof, op ervaring gegrond, boven alle schokken en twijfelingen verheven is — hoe zalig is zijn lot! Het woord van God is hem een licht op zijn pad, waarop hij zeker afgaat, een lamp voor zijnen voet, die hem voor struikelen beveiligt. Het is voor hem geen droombeeld meer, dat er een ladder staat op aarde, welks opperste aan den Hemel raakt. Engelen Gods klimmen daarbij op en neder; en de plek van zijn verborgen strijd is hem een *Beth-el* van aanbidding, waar hij de poorte des Hemels voor zich geopend ziet.

ziet. Ziekbed, pijnbank, kruis, het wordt alles Hemel, als het geloof zich wendt tot God, die in den Hemel is; en al versmachten PAULUS en SILAS in een akelig kerkerhol, zij zingen Gode Psalmen in den nacht. Zoo houdt de geloovige Christen zich vast aan God, hoe ook een zee van ramp vreesselijk dreigende met hare golven sla! Zoo vertrouwt hij op Gods genade in CHRISTUS, hoe ook het gevoel zijner tekortkomingen zijn hart met diepen ootmoed vervulle! Hij weet, dat zijn Verlosser leeft, en dat niets hem scheiden kan van de liefde Gods, die in CHRISTUS JEZUS is. En als eindelijk de zon zijns levens ondergaát, zijne oogen donker worden, en de dood zijne sponde nadert, dan legt hij het matte hoofd gerust op de peluw neder, om in te sluimeren voor het betere leven. En ziet! daar komt de koning der verschrikking — — maar neen! Het is de Heer zelf, die Hem verschijnt, en hem toeroept: Wees goeds moeds! Ik ben het: vrees niet! vertrek, zalige ziel! en vaar op naar de woningen des vaders!"

Gelijk in dit staal, zoo ontmoet men hier overal den hoogen ernst van den bij uitnemendheid begaafden Leeraar van het Christendom, en zijne zucht, om, ten einde waarlijk te stichten, van alle die hulpmiddelen zich te bedienen, welke hem voorkomen de meest geschiktste te zijn, tot het treffen der harten. Hier heerscht tevens eene duidelijkheid en gemakkelijkheid van zich uit te drukken, om zijn doel te treffen, welke men voorzeker niet

al-

algemeen noemen kan. De regelen der kunst worden minder gestreng in aanmerking genomen, dan wel de varieteit en zalving. Van den tekst is steeds het bedoelde gebruik gemaakt, en nu en dan heeft de Hoogleeraar ook eene gissing voorgesteld, welke de belangstelling en het verder nadenken kan opwekken.

Zullen wij nu deze Leerredenen met die van anderen onzer beroemde kanselredenaars in vergelijking brengen? Wij laten dit liever aan den lezer zelve over. Het geldt ook hier: *variis modis bene fit*. Zeker hebben deze Leerredenen eene kenmerkende oorspronkelijkheid, waardoor zij zich van andere onderscheiden, en wij roemen zeer den heiligen ijver, welke er in alle doorstraalt; schoon wij ze niet alle als modellen daarom kunnen aanprijzen. Mogen de goede indrukken, welke deze Leerredenen kunnen verwekken, bij velen duurzaam zijn en voor de heilige zaak des Christendoms in ons vaderland gezegend werken. Wij hopen, dat de Hoogleeraar VAN DER HOEVEN zijne *geschiedenis der kanselwelsprekendheid* met genoegen verder bewerken zal, en verlangen naar de beloofde uitgave.

HER-

HERINNERING en WEDERZIEN na den dood, toegepast op het leven op aarde. Te Kampen, bij K. van Hulst, 1834. 272 *Bladz.* *In gr. 8vo.* *De prijs is f* 2.70.

Toen het belangrijk werk: C. R. MUSTON, *Herleven en Herkennen* (1), in onze taal het licht zag, was dit boekdeel reeds grootendeels afgedrukt, en de Schrijver begreep daarom hetzelve te moeten laten volgen, zonder van het werk des Engelschen Predikants gebruik te maken, om namelijk den loop zijner redenering niet te storen.

Het doel van den ongenoemden Schrijver is geheel anders gewijzigd, daar hij er zich bijzonder op heeft toegelegd, om twijfelingen en zwarigheden op te lossen, die het geloof aan *herinnering en wederzien* aan het wankelen zouden kunnen brengen, en dus om kalmte, bemoediging en troost te storten in het weifelend gemoed.

De Schrijver is bijzonder kort in de voorstelling van de leere der openbaring, maar breedvoerig in de ontwikkeling der redenen, welke men buiten den Bijbel aanvoert, en zeer overvloedig in de behandeling der tegenbedenkingen, welke hem voorkwa-

(1) Waaraan wij den welverdienden lof gegeven hebben, in onze Beschouwing voor Januarij, bladz. 8—11, en voor Junij 1834, bladz. 699.

De Rec.

kwamen de aandacht en eene wederleggende beantwoording waardig te zijn.

De redenering is wijsgeerig, soms ook ingewikkeld en afgetrokken, en men treft eene opeenstapeling van gevolgtrekkingen hier aan; waardoor de lezing minder aangenaam geworden is, en velen den Schrijver minder zullen kunnen of ook verkiezen te volgen. Ook in deze zullen andere werken over dit allerbelangrijkst onderwerp, als de *Elpizon*, en het boven aangehaalde van den Eerw. MUSTON veel beter moeten bevallen. Men treft ook wel eens zwakkere ontwikkelingen en minder steek houdende redeneringen aan, terwijl het ons ook is voorgekomen, dat de Schrijver aan wel eens te veel toegeeft, en elders weder wat bekrompen is. De waardij vooral van de leere der Goddelijke openbaring in *deze* had meer moeten uitkomen, naar de behoefte, vooral van het Nederlandsch Publiek, dat, Gode zij dank! nog niet zoo besmet is, als wel elders, met het rationalisme, en het daarmede helaas! zoo naauw dikwerf verbonden ongeloof, dat even zoo rampzalig als onzedelijk genoemd moet worden, en in den menschelijken hoogmoed helaas! zoo gemakkelijk zijnen zetel blijkt te vestigen. De op den Bijbel gegronde (en hoe zou men hiervan ook iets anders met zekerheid kunnen leeren?) onderscheiding, tusschen de voortduring (of onsterfelijkheid) der ziel en de herleving van het ligchaam, vooral uit de woorden van den Heiland zelven, en uit de daarmede volkomen overeen-

stem-

stemmende en daarop duidelijk gegronde redeneringen zijner Apostelen, had, om doel te treffen, meer moeten uitkomen. Ook zou het onzes achtens gevoegd hebben, dat hier ware aangewezen, dat, hoe zeer ook de leere van Gods heilige openbaring ten aanzien van de aanstaande *opstanding der dooden*, niet in alles aan de menschelijke nieuwsgierigheid voldoet, dezelve echter ook hieraangaande zoo volkomen en voldoende is, dat de redelijk denkende en vastelijk overtuigde geloovige daaraan genoeg heeft ter zijner verlichting, veredeling en troost onder de moeijelijkheden dezes levens, bij het verlies van betrekkingen, en ook tegen zijn vast naderend einde, en de duidelijk waargenomene aanstaande slooping van zijn door de zonden sterfelijk geworden ligchaam.

Wie hier den weg, in het Evangelie van JEZUS CHRISTUS aangewezen, niet op den voorgrond plaatst, dwaalt er gemakkelijk al verder en verder van af, komt zeker op den dwaalweg, en loopt althans groot gevaar, van door onzalige twijfelingen geslingerd te worden, en eindelijk den waren troost in leven en in sterven te verliezen; onze rede is slechts het middel, maar geene kenbron, door haar moeten wij den Bijbel leeren verstaan.

Gedurig vernieuwden zich deze gedachten bij ons onder de lezing van dit boekdeel, en wij hadden geene vrijheid, om deze aanmerking hier achter wege te laten. Het belang der zaak is te groot en te dringend, om niet ernstig tegen het misbruik

van

van het gezag en het vermogen der rede te waarschuwen, vooral in de zaak van het geloof en der godzaligheid, zonder welke geene gelukzaligheid ons mogelijk schijnt.

Zeer verkeerd zou men ons evenwel verstaan, wanneer men meende, dat wij, wegens het aangemerkte, een geheel ongunstig oordeel over dit werkje dachten te moeten vellen. Wij houden het daarvoor, dat de uitgave daarvan, zoo als dezelve nu geschied is, geene behoefte was, en dat het meer doelmatig had behooren ingerigt te zijn; maar verklaren echter tevens ook, dat hier veel goeds voorkomt, dat men er menigen nuttigen wenk aantreft, en dat de Schrijver overal blijken geeft, dat hij redeneert, zoo als hij denkt, en het wezenlijk goede zoekt te bevorderen, terwijl hij verscheidene bedenkingen van twijfelaars goed beantwoordt, zijnen eerbied voor de H. Schriften doet kennen en bij den invloed bepaalt van het geloof aan herinnering en wederzien na den dood.

Wij willen, ten blijke ook, dat wij met regt het goede, dat hier voorkomt, roemen, en ter bevordering tevens van des Schrijvers edel oogmerk, een staaltje hier mededeelen, en kiezen daartoe het volgende:

» *Er zullen*, zegt de Heiland zoo nadrukkelijk, *vele ergernissen komen; doch wee hem, door wien de ergernissen komen!* zulks bepaalt zich nu niet alleen tot het godsdienstige, maar strekt zich uit tot alle oproeren, geweldenarijen en opstookingen te-

tegen eene wettige orde van zaken. Het is waar, er kunnen onregtvaardigheden en misdaden door de Overheid gepleegd worden, die eenen opstand en afwerping van het juk der barbaarschheid en dwingelandij schier onvermijdelijk maken. Doch die grenzen tusschen oproer en standvastig verzetten tegen geweld, overheersching en onbillijke eischen, zijn gemakkelijk te bepalen; even goed als elk zedelijk gevoel *regt* en *onregt* weet te onderscheiden. *Geef den keizer, wat des keizers, en Gode, wat Godes is*; maakt de juiste grenslijn uit. Immers een verhoogd, verfijnd en veredeld zedelijk gevoel leert den mensch aldra, wanneer het jegens de Overheid te pas komt: *men moet God meer gehoorzaam zijn dan menschen*. En bijaldien men te dezen opzigte al een oogenblik in twijfel mogt staan, zal het voorbeeld van den Heere JEZUS en dat zijner Apostelen elken waarheidlievende zulks duidelijk leeren. Dan, het grootste gevaar tot oproerigheid ligt in eene zielsgesteldheid, die in hare jeugdige ontwikkeling niet weet zich zelven te beheerschen en te verloochenen; die bij elk ongemak of nadeel zijn eigen regter poogt te zijn en alles afmeet naar zijne opgewonde en prikkelbare eerzucht. Die misstappen, die dwaasheden, die verwarringen in den staat, die verongelijkingen van vele brave, maar anders denkende zullen pijnelijk bij de herinnering in de eeuwigheid op het gemoed branden, wanneer het onvermijdelijk verband tusschen oorzaken en gevolgen, tusschen de

daad

daad en hare uitwerksels zich helder voor ons zielsoog zal openbaren. De mannelijke leeftijd, der tijd van werken en vruchtdragen, zal immers vooral in de eeuwigheid, het geluk of ongeluk moeten beslissen? Alsdan komt de inwendige kracht tot de helderste bewustheid, en is al meer en meer in staat om rijpe vruchten te dragen. Het ligchaam heeft doorgaans ook zijne bezwaren, en levert dus aan den geest deszelfs eigen belemmeringen op. Het blijft echter de taak, om zich elke gelegenheid ten nutte te maken, ten einde zich een eeuwig heil te bereiden. Dit heil is ten naauwste verbonden aan het heil van onzen Evenmensch. Buiten het geluk van hen, met welken wij door de leiding der Voorzienigheid in aanraking kwamen, is het onze onbestaanbaar. Deze band is door den Volmaakten Hemelschen Vader zoo innig door een gestrengeld, dat ware gemoedsrust, een kalm genieten, blijde uitzigten in de eeuwigheid en zaligheid bij het wederzien, van een goed, billijk, menschlievend en verstandig gedrag onafscheidelijk is gemaakt. Hoe zou het dan zijn, wanneer daar onze nietigheid, in tegenstelling van onze door eerzucht geprikkelde, maar nu geschandvlekte eigenliefde voor onzen geest trad; wij ons moesten schamen over over de verkeerde en overdrevene schatting van van ons zelven; wij de kwellingen, grieven, verongelijkingen herdachten, die onze eigenliefde en vooringenomenheid met ons zelven aan anderen hadden veroorzaakt; zou er dan geene weening

moeten ontstaan en knersing der tanden; zoo dat men zou wenschen te ontvlieden in de uiterste duisternis?"

»Zou ook niet, door de te sterk opgewekte eerzucht en daaraan verknochte hartstogtelijkheid, de ontucht gevaar loopen om meer en meer veld te winnen en met meer schaamteloosheid gepleegd te worden? Verre zij het van mij te beweren, dat eertijds deze ondeugd niet vele ellendige slagtoffers in het verborgen ten verderve heeft gesleept. Dat onder allerlei voorwendsels, onder allerlei standen ook eertijds aan deze hevige aanvechting der natuur op de schandelijkste, menschonteerendste wijze werd voldaan. Doch durfde men er in zoogenaamde fatsoenlijke gezelschappen zoo rond en onbeschaamd voor uit te komen? Durfde men er zich zelfs op beroemen, zonder afgrijzen en afschuw te verwekken onder alle lieden van opvoeding? Zelfs de fransche wetten, die wij nog tot heden moeten eerbiedigen, dekken zij niet den eerroover, den verleider der onschuld voor schande, ja zelfs voor de allerbillijkste verzorging der moeder en van haren beklagenswaardigen zuigeling? Zou men deze misbruiken en gevaren aan de verlichting of ware beschaving moeten wijten? Voorzeker dan kent men de beteekenis van deze, al wat edel is en welluidt, kenschetsende uitdrukkingen niet. *Verlichting* immers is eigenlijk niet anders dan het bezitten of verkrijgen van een helder inzien nopens hetgeen noodzakelijk vereischt wordt,

wordt, om ons aan alle onze pligten voor tijd en eeuwigheid te doen beantwoorden, ten einde eens het hoogste toppunt van geluk te bereiken. Beschaving klimt nog hooger op en grijpt nog dieper in den mensch. Zij vereenigt met de kennis tevens de allernaauwkeurigste beoefening op zulk eene wijze, die het edele en voortreffelijke van den mensch in het gepast en kiesch gebruik van alle zijne natuurlijke en zedelijke vermogens op de nuttigste wijze doet uitkomen. Zou zoodanig eene ware verlichting en beschaving nu ooit gevaarlijk kunnen worden? Zou de eerste ooit vrijheid tot zedeloosheid of losbandigheid kunnen geven, of de beginsels verontreinigen, om met zijne kennis een eerloos spel te drijven, ten einde anderen om den tuin te leiden of te overbluffen? Neen, zulk een heilloos misbruik verdient den naam van *verlichting* niet. Integendeel het kenmerkt, door de zedelijke verontreiniging dien toestand, waarvan de Zaligmaker zegt: *indien het licht, dat in u is, duisternis is, hoe groot zal de duisternis zelve zijn?* Evenmin kan ware beschaving nadeelige gevolgen hebben. Of zou eene doelmatige en zuivere betrachting van al wat edel, rein en goed is, immer tot nadeel kunnen gedeijen? Het gevaar, dat ik beoog, ligt hoofdzakelijk verborgen in de te hoog gespannen eerzucht, die het gezag en den eerbied heeft vervangen. En ontsluiten wij hier de uitzigten in de eeuwigheid: welk eene teleurstelling! welk eene wroeging! Zich aan lage en onteerende

 drif-

driften te hebben overgegeven; welke driften de liefdevolle en wijze Schepper om de weldadigste redenen in den menschelijken boezem heeft geplant! Daardoor zou hij voor deze aarde en voor den Hemel geschikt worden; daardoor zouden vader en moeder hunnen kring zien uitbreiden om zoo vele zalige bewoners voor de eeuwigheid op te voeden; daardoor zouden die harten, eeuwig aan elkander verbonden, te zamen opwassen voor hemelsche zaligheid. Waar blijft dat edel doel, zoodra door wellust buiten den echt aan eene dierlijke drift is voldaan? Waar blijven die blijde vooruitzigten van echtelingen door hun kroost? Door ongehoorzaamheid en gebrek aan zelfverloochening zijn de edelste genoegens vergald. Er schuilt wroeging, bestendige botsing in de bewustheid, die men medeneemt aan gindsche zijde des grafs; waar de zinnelijke bekoorlijkheid ophoudt, en de ernstige waarheid, mitsgaders de vergelding tusschenbeide treedt. Hoe zal dan de *herdenking* berouw, het *wederzien* schaamte verwekken! Hoe zal de zaligheid in stede van bevorderd, integendeel, daardoor bitter geschokt en gestoord worden!"

Dit worde ter harte genomen; voorts zeggen wij: πάντα δόξ. κ. τ. λ.

Grond-

Grondbeginselen van Zedekunde en Algemeene WERELDKENNIS. *Eenigzins vrij bewerkt, naar de Principes Philosophiques van den Kolonel* DE WEISS, *Lid van onderscheidene geleerde Genootschappen.*

S'il faut opter; si dans ce tourbillon,
Il faut choisir d'être dupe ou fripon;
Mon choix est fait! je bénis mon partage:
Ciel! rends-moi dupe, et rends-moi juste et sage.

Théâtre-Français.

Naar het Fransch. In twee Deelen. Eerste Deel. Te Groningen, *bij* J. Oomkens, 1835, 435 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 3.—

De Schrijver is van afkomst en landaard een Zwitser, gelijk men uit het werk zelve meermalen kan opmaken. Zijn beroep leert men uit den titel kennen. Hij heeft veel gereisd en onder onderscheidene volken verkeerd, en is daardoor in de gelegenheid geweest, om veel op te merken en te ondervinden, 't meest echter schijnt hij in de hoofdstad der Franschen zijne ervaringen opgedaan te hebben. Rousseau ontvangt van hem den bijnaam van den *Grooten*, waarin wij hem niet gaarne zouden gevolgd zien. Hij zegt:

» Toen ik twintig jaar oud was, meende ik een wijsgeer te zijn; op mijn dertigste jaar vermoedde ik, dat ik slechts een dwaas was. Mijne beginselen waren weifelende, mijne gevolgtrekkingen onze-

zeker, mijne neigingen steeds onderling tegenstrijdig."

» Veel had ik gezien, veel gelezen en bijna even veel genot gesmaakt, maar nog meer had ik verdragen, geleden. Ik beschuldigde het noodlot en de menschen: wel waren beide eenigzins schuldig; maar zekerlijk minder, dan ik vooronderstelde."

» In een gelukkig oogenblik had ik den moed mijzelven af te vragen, of beide niet even veel regt hadden, om zich over mij, als ik, om mij over hen te beklagen. Ik wierp eenen onpartijdigen blik op mijn leven, en nu meende ik weldra duidelijk te ontdekken, dat het meeste van hetgene ik *ongeluk* noemde, *gebreken* waren; dat ik, door de jeugd misleid, het slagtoffer mijner neigingen was geworden, en met minder eigenliefde en meer voorzigtigheid, gematigdheid en buigzaamheid van karakter, omstandigheden zoude voorgekomen hebben, waarvan de enkele herinnering mij nog doet huiveren."

» Deze zelfbekentenis, die moeijelijk, maar verligting aanbrengende tevens was, had er nog andere ten gevolge. Ik wilde weten, op welken grond mijn vertrouwen op eigene kennis en eigen doorzigt steunde: ik hield een naauwkeurig overzigt van mijne gevoelens, en stond verbaasd, dat zij zoo weinig in overeenstemming waren met de belangrijkste onderwerpen. Ik bevond, dat meer toeval en gewoonte, dan onderzoek, mijne denkwijze regelden; dat veel meer de geest en het voorbeeld

beeld, dan de rede mij hadden verleid, en dat ik, eene menigte van ijdele kennis vergaderende, de allernoodzakelijkste had veronachtzaamd. — Meer bescheiden geworden zijnde, zocht ik eenen gids onder de bestdenkende schrijvers. Zeer verlangde ik naar een volledig leerstelsel, dat evenzeer van bij- als van ongeloovigheid verwijderd zoude zijn, en welks welzamenhangende grondslagen mijn oordeel ten vasten regel konden verstrekken. Maar, het eene was bijgeloovig, het andere godloochenend; het eene oppervlakkig, het andere diepzinnig en afgetrokken: de meesten handelden slechts over afzonderlijke deelen, en de besten droegen kenmerken van het vooroordeel van den landaard der schrijvers en van de afhankelijkheid en slaafschheid hunner gevoelens; maar meer nog van hun gebrek aan vrijmoedigheid, ervaring en edelaardigheid."

Een groot aantal onderwerpen, deugden vooral en ondeugden, goede en kwade hoedanigheden, eigenschappen en manieren, zijn hier kortelijk behandeld, nu meer dan minder oppervlakkig en doorgaans zoo, dat men er des opmerkers denkwijze en hoofdstellingen uit proeven kan. Weiss, heeft zijne eigene manier van zien en uitdrukken en schrijft met vrijmoedigheid en ongedwongen taal. Deze overzetting is geschied naar den tienden Franschen druk, waaruit men dus ziet, dat zijn werk veel lezers moet gevonden hebben. Deze Nederduitsche overzetting is ook wel uitgevallen. Men

hoofdzakelijk de geschiedenis voor tot het einde der zeventiende eeuw, en de *tweede* meer uitvoerig den nieuweren tijd, sedert het begin der achttiende. Een blik wordt geworpen, *eerst* op de oudste volken, de *Hebreërs*, *Egijptenaren*, *Persen* en *Indianen*, met aanwijzing van de schriften, welke men hierover verder kan naslaan; *daarna* de aandacht bepaald bij de *Grieken* en *Romeinen*, en *vervolgens* gewag gemaakt van de instellingen des Christendoms, voor en na de gezegende Kerkhervorming, tot den aanvang der XVIIIde eeuw onzer jaartelling. Deze korte beschouwing is vooral belangrijk, wegens de aanwijzing der geschiedkundige bronnen, welke nader kunnen geraadpleegd worden.

De proeve eener geschiedkundige karakterkunde der achttiende eeuw tot op onzen tijd, de *tweede* Afdeeling uitmakende, bepaalt zich vooral tot het Protestantsche *Duitschland*. De natuurlijke reden, waarom hij niet van de Katholijken opzettelijk gewaagt, wordt al aanstonds opgegeven, vermits namelijk de invloed der Geestelijken, welke alle verlichting en verbetering, zoo al niet geheel stremt, ten minsten zeer verhindert.

NIEMEIJER heeft geoordeeld, ter bevordering van van eene regelmatige orde, de aandacht vooral bij vier hoofdklassen of hoofdscholen te moeten bepalen.

» Allen (zegt hij), welke vooral in *Duitschland*, en wel bijzonder in het Protestantsche gedeelte, in

in de XVIIIde eeuw eenen bijzonder krachtigen invloed op de opvoedkunde en het schoolwezen hebben uitgeoefend, behooren of tot de *partij*, die men bij deszelfs ontstaan gewoon was, met den naam van *piëtisten* te bestempelen, en onder welke inzonderheid FRANKE, in *Halle*, zeer uitgebreide ontwerpen nopens het school- en opvoedingswezen vormde en ten uitvoer bragt; — *of* zij bepaalden zich bijna uitsluitend tot de eigenlijk studerenden, en wenschten, indien slechts mogelijk, alle standen eene naauwkeurige kennis aan de beoefening der *oude klassieke* schrijvers te verschaffen, waarvan zij bijna alleen de ware vorming van het hoofd en hart verwachten; *of* zij waren stichters en bevorderaars van dat *philantropinisme*, zoo als men het noemde, dat van niets minder, dan van eene *algemeene omkeering van het opvoedingswezen*, het geluk des menschdoms verwachtte; — *of* zij wilden eindelijk tot geene dezer *bepaalde* scholen uitsluitend toebehooren, maar van elke dezer het beste overnemen, het kaf van het graan afzonderen, en aldus de gezuiverde onderwijs- en opvoedingsstelsels allerwege in omloop brengen."

Alzoo wordt hier gehandeld 1. over de *Frankische* of godsdienstige school, 2. over de vrome school der *Humanisten*, 3. over de *Philantropijnen*, en 4. over die der *Eklektikers*; en wel zoo, dat het noodige gezegd wordt over de geschiedenis, de grondstellingen, de verordeningen en leerwijzen, de onderwijzers en derzelver letterkundi-

dige verdiensten. Hoewel zich vooral bij *Duitschland* bepalende, werpt NIEMEIJER echter ook een blik op andere landen van *Europa* in de laatste §, terwijl de *derde* Afdeeling, de XIXde eeuw beschouwende, een algemeen overzigt geeft over verschillende Rijken.

Wie het getal bladzijden in aanmerking neemt, en de uitgebreidheid der stof daarbij in vergelijking brengt, gevoelt van zelf, dat men hier geene volledigheid zoeken moet; evenwel is er alle reden om te erkennen, dat dit werkje deszelfs Schrijver eere aandoet en wel waardig was ook in onze taal overgebragt te worden.

Het oordeel van NIEMEIJER heeft het kenmerk van bezadigde vrijmoedigheid, en doorgaans draagt het bewijzen van kunde en smaak, zoowel als van ervaring, hoewel men er zich ook geenszins ten allen tijde mede vereenigen kan. Met veel genoegen hebben wij hier verscheidene aanmerkingen gelezen, en wij stemmen volkomen in met dezen inhoud der 26ste §.

» Wanneer men het *eigendommelijke karakter* der achttiende eeuw, betrekkelijk de opvoedkunde, in eenige *hoofd*trekken wilde zamenvatten, dan moge als het meest *karakteriserend* hier in aanmerking komen: *zucht naar hervorming van hetgene door ouderdom versleten was*, welke slechts al te dikwijls in *nieuwigheidszucht* ontaardde; — *streven* naar *algemeenheid*, welke tot veelweterij (*polymathie*), en tot algemeene begrippen van kun-

sten

sten en wetenschappen (*Encyklopedisme*) aanleiding gaf; eene overwegende strekking tot de *vorming* der *verstandelijke* vermogens in den mensch, welligt dikwijls ten koste der *zedelijke* en *godsdienstige* beschaving. Welken invloed daarbij *godsdienstige*, *zedelijke* en *staatkundige* gebeurtenissen in den loop der eeuw op de *opvoedkunde* en het *schoolwezen* gehad heeft, zoude in eene volledige geschiedenis evenmin mogen worden voorbij gezien."

Een WOORD aan de Onderwijzers en Opvoeders in Nederland, *over de gevolgen van het bloot wetenschappelijk Onderwijs der Jeugd in deze dagen, door* W. VAN DEN HULL. *Uitgegeven ten voordeele van hulpbehoevende bejaarde Onderwijzers en derzelver nagelatene betrekkingen. Te* Groningen, *bij* M. Smit, 1834. 35 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs in* 25 *Cents.*

Een onderwerp van het grootste aanbelang wordt hier behandeld, en 't welk wij wenschten dat meer algemeen behartigd wierd. Het is een man van kunde en ervaring in het vak, die daarover hier de pen voert en wel verdient gehoord te worden. Wij hebben deze weinige bladzijden met groote belangstelling gelezen en met bijzondere goedkeuring overwogen. De Heer VAN DEN HULL heeft hier, als uit ons hart geschreven. Wij verblijden ons dus zeer, dat hij dit woord heeft uitgegeven, en wenschen

schen niets vuriger, dan dat zijne stem gehoord zal worden. Het wordt waarlijk hoog tijd, dat men meer lette op het Godsdienstig onderwijs der jeugd, dat daarvan meer werk gemaakt worde, en dat zij, wier invloed in deze werken kan, daartoe verstandig en Godvruchtig hunne ijverige pogingen aanwenden. 't Is waar, dat het treurig verzuim met deszelfs schadelijke gevolgen in sommige andere, ook naburige, landen veel erger is dan in ons Vaderland, maar men kan toch ook niet ontkennen, dat er alle reden is, om te wenschen, dat er meer ernstig zorg gedragen worde, dat dit allerverderfelijkst kwaad ook onder ons niet alleen niet verder doorbreke, maar ook in zijnen dreigenden loop gestuit worde. Het is noodig, dat daartoe niet alleen de onderwijzers, de leeraars en Hoogleeraren, maar ook de ouders, voogden, regenten en overheden medewerken, en alzoo meer en meer bewijzen, dat hun het waarachtig heil van kerk en staat ter harte gaat. Volksgeluk toch zonder Godsdienst is een hersenschim, en wat zal men van het opkomend geslacht verwachten kunnen, wanneer de jeugd slechts wetenschappelijk onderwijs ontvangt? De Godsdienst moet ons leven veredelen en verhoogen, de zaden van het reine Christendom kunnen niet te vroeg in de jeugdige harten worden gestrooid, en met medelijden moet men wel dezulken beschouwen, die in deze jammerlijk verwaarloosd worden. Het heerlijkst licht schijnt op den kandelaar, en zouden wij dan dwaas genoeg

noeg zijn, om de duisternis liever te hebben dan het licht? Daar er zoo veel verleiding en ellende in de wereld is, zouden wij dan verzuimen om onze kinderen en jongelingen de eenige bron te doen kennen, waaruit zij het beste behoedmiddel en den eenigen waren troost scheppen kunnen? Het moge den oppervlakkigen beschouwer voorkomen, dat VAN DEN HULL wat donker schetst, maar, wanneer men de zaak wat dieper inziet en tevens met de ervaring raadpleegt, dan zal men in de hoofdzaak althans met hem moeten instemmen. Zelf zegt hij hier:

» Men verdenke ons intusschen niet van vijandig gezind te zijn, omtrent de verspreiding van nuttige kennis; wij juichen integendeel iedere poging toe, welke in het werk gesteld wordt, om het veld der verlichting uit te breiden; maar er wordt, allerbijzonderst in onze dagen, bij het licht der wetenschappen, nog een ander licht vereischt, om van het eerste geen dwaallicht te maken, en, ik vertrouw, dat ieder vriend der jeugd met mij, den geest, die in de leerwijze van onzen MARTINET doorstraalt, verre boven dien van het *Magasin pittoresque* zal verkiezen. — Ook erkennen wij volgaarne, dat er van tijd tot tijd menig werk, en zelfs menig schoolboek, in het licht verschijnt, dat eene godsdienstige strekking heeft; doch het is geheel wat anders, het kind iets van dien aard te laten *lezen*, dan hem opzettelijk *onderwijs* in het godsdienstige te geven. Wij vragen het iede-

ren onderwijzer, welke vorderingen zijne kweekelingen in de ziel-, meet- en aardrijkskunde zouden maken, wanneer hij hun voor die wetenschappen slechts boeken te lezen gave? — Er moet bijgevolg iets meer gedaan worden voor het godsdienstig onderwijs, om het kinderhart te treffen. Er moeten, even als voor het lezen en schrijven, uren worden afgezonderd, om tot het kinderhart te spreken; en te gemakkelijker kan dit geschieden, en te gretiger moest men zulks bewerkstelligen, als dit onderwijs geheel onkostbaar kan gegeven worden. Immers, voor het aanleeren van schier ieder vak worden boeken, kaarten, werktuigen — en wat niet al — vereischt; maar het spreken uit het hart geschiedt geheel kosteloos, en te beklagenswaardiger is het daarom, iets te verzuimen hetwelk de meest heilzame gevolgen voor de maatschappij heeft; terwijl men zich zulke aanmerkelijke uitgaven getroost, voor de beoefening van kunsten en wetenschappen; die, op zich zelve beschouwd, alle aanmoediging verdienen, maar die alleen *dan* weldadige gevolgen kunnen hebben, wanneer voor het hart zoo veel als voor het verstand gedaan wordt."

» Dat dit laatste echter geen plaats heeft; dat vorsten, overheden en opvoeders veel, zeer veel voor het wetenschappelijke doen, maar het andere verzuimen; hebben wij reeds gezegd, en daarvan getuigen tevens bijkans alle openbare inrigtingen voor het onderwijs in Europa; en welke de gevolgen dezer eenzijdige opvoeding zijn, blijkt tevens

vens ook uit het gedrag der jongelieden, welke aan die inrigtingen zijn verbonden."

Niet langer kunnen wij bij dit stukje stil staan, ook vertrouwen wij genoeg gezegd te hebben, om er de aandacht bijzonder op te vestigen. De edel denkende Schrijver bereike zijn Christelijk oogmerk, en bevordere hierdoor het wezenlijk geluk van het algemeen!

PROEVE eener geschied- en oordeelkundige Inleiding in de beide Hoofd-Katechismi der Evangelische Kerk. Uit het Hoogduitsch van J. C. W. AUGUSTI. *Te* Groningen, *bij* W. Zuidema, 1830. *VIII en* 213 *Blads. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 1.50.

De Hoogduitsche Schrijver, beklaagt zich over het hem onbegrijpelijk voorkomend verwaarloozen van de Catechismen in zijnen leeftijd, en heeft zich dus opgewekt gevoeld tot het opstellen en uitgeven dezer proeve, welke hij echter besluit met den wensch, in den waren geest: *Gave God, dat men weldra geen ander leerboek behoefde, dan het gezond verstand, geholpen door de altijd geldende en algemeene uitspraken van Jezus' leer!*

De behandeling in de eerste Afdeeling is kort, onvolledig, en geeft aanleiding tot gegronde aanmerkingen.

Bij de *tweede* en *derde* Afdeeling wijst de Schrij-

ver vooraf zijne bronnen aan, welke beide echter door den Vertaler vermeerderd hadden kunnen worden.

Tot het vergelijken van de beide Catechismi, in de *negende* Afdeeling, heeft AUGUSTI zich zeer beijverd.

Zeker kunnen zij, die met de geschiedenis der godsdienstige en Kerkelijke geschillen minder bekend zijn, hier veel dat hun nieuw en vreemd is, vinden. Voor de zulken, die gewoon zijn blindelings het voetspoor van anderen te volgen, in de grootste en teederste aangelegenheden, kan zelfs ook de herinnering aan het gebeurde nuttig zijn. AUGUSTI heeft bij herhaling betuigd, dat hij met onpartijdigheid heeft willen te werk gaan, maar het blijkt toch ook gedurig, dat hij aan dit plan niet geheel heeft weten te beantwoorden. Wij hebben geen' lust om hier in de bijzonderheden te treden, anders zouden wij ook de perken, welke wij ons stellen moeten, verre te buiten gaan. Naar ons oordeel had men dit boeksken wel onvertaald kunnen laten. Men bestede zijnen tijd liever met nuttigere werken, en bevlijtige zich om de leere der waarheid uit den Bijbel regt te kennen, en daarnaar in ootmoed des harten christelijk te denken en te handelen, om de ware rust der ziele te genieten.

De

De WERKEN en DAGEN van HESIODUS, *naar het Grieksch, in Nederduitsche verzen gevolgd, door* D. J. VAN LENNEP. *Tweede Druk. Te* Amsterdam, *bij* P. Meijer Warnars, 1834. *XX en* 62 *Bladz. In kl. 8vo. De prijs is* 90 *Cents.*

HESIODUS den Ascraeër, met HOMERUS voor den grondlegger houdende der Grieksche dichtkunst, heeft de Heer VAN LENNEP deszelfs beroemd dichtstuk ἔργα καὶ ἡμέραι met veel genoegen voor zich zelven gelezen, bewerkt, vertaald en hier en daar ook, waar zulks noodig scheen, toegelicht, door zijne aanteekeningen. HESIODUS, schrijft de man van kunde en ervaring, heeft iets, dat hem zeer bijzonder aanbeveelt. Immers, daar HOMERUS, in zijne *Ilias* en *Odijssea*, de lotgevallen beschrijft van anderen, daar hij die beschrijft als Dichter, wiens hoofddoel is te vermaken, daar alzoo zijne tafereelen wel de waarheid nabootsen, maar echter werkelijk uit de verbeelding des Dichters ontleend zijn, zoo spreekt HESIODUS, in zijn voornaamste gedicht, steeds in eigen persoon. Het is zijn eigen gevoel, dat zich in dichtmaat ontlast. Hij schildert ons, hetgeen hij gezien, gehoord en ondervonden heeft; niet de levenswijze van hoogere kringen, over welke de Dichter doorgaans meer bij gissing, dan uit ervaring spreekt, maar de burgerlijke zamenleving, zoo als hij die, nu ruim zeven en twintig eeuwen geleden, had waargeno-

 men,

men, op de plaats zijner woning, in *Beotië*. Het belang, dat hij reeds hierdoor inboezemt, wordt nog vermeerderd, niet slechts door de wijze van voorstelling, die altijd eenvoudig en natuurlijk, op vele plaatsen treffend en schilderachtig is, maar ook door het zedelijke van 's Dichters beginselen, oogmerken en voorschriften. Geheel zijn werkje ademt liefde voor regt en deugd, die met zijn godsdienstig gevoel zoo onafscheidbaar verbonden is, dat hij zich ook den Oppergod (*Zeus* of *Jupiter*) niet anders, dan als handhaver van regt en deugd kan voorstellen. Voorts waarschuwt hij bestendig tegen *luiheid*, als de vruchtbaarste bron van bijzonder en maatschappelijk onheil, terwijl hij, bij gestadige aansporing tot werkzaamheid, als voor den mensch den eenigen weg tot geluk en welvaart, ook omtrent de wijze van werken, nuttige voorschriften mededeelt: en, hetgeen aan dit alles, een bijzondere kracht en levendigheid bijzet, de dichter spreekt altijd uit de volheid van zijn hart, daar hij spreekt tot iemand, hem naast in den bloede bestaande, (zijn broeder PERSES) van wiens verkeerdheid hij zelf ongelijk geleden had en wiens verderf onvermijdelijk scheen, indien hij niet nog door goeden raad behouden wierd.

Hij leerde daarom, hoe men door vlijt en arbeid, op eene eerlijke wijze, aan brood en rijkdom geraken kan. Vooral wilde hij den Landbouw aanprijzen, of omdat hij zelf met deze soort van arbeid meest bekend was, of omdat de gelegenheid

van

van ASKRA en de omstandigheden van PERSES, het eerst dezen als aan de hand boden. Hij vergat echter ook de Zeevaart niet, waardoor hun beider vader (DIUS) eenmaal uit armoedigen tot beteren stand gebragt was. Het gedicht kreeg den naam van *Werken en Dagen*, omdat daarin gehandeld wordt over de onderscheidene werken, op het land en bij de Zeevaart te verrigten, en over de dagen en jaargetijden, op welke men die verrigten moet. Doch buiten de voorschriften hiertoe betrekkelijk, vindt men in het gedicht allerhande lessen van levenswijsheid, en er is geene soort van deugd, die in hetzelve niet bij herhaling wordt aangeprezen. Derhalve stond dan ook, bij de Grieken, dit werkje van HESIODUS in zoodanig eene achting, dat zij hetzelve aan de kinderen, op de scholen, deden van buiten leeren, als het best geschikt, om hun hart en zeden te vormen.

Oordeelende, dat eene dichterlijke vertaling van dit dichtstuk de meest verkieselijkste was, heeft VAN LENNEP zich van de Trochaïsche versmaat bediend, dewijl deze, schoon mede door eenige vrijheden afwijkende van de oude, veel echter van haren zangerigen toon behoudt, wiens indruk nog versterkt wordt door het eindrijm; terwijl voorts de maat hem bijzonder geschikt voorkwam, om zoowel het vermanende en spreukachtige, als het bevallige en naïve van HESIODUS uit te drukken. Naar waarheid verzekert VAN LENNEP ook, dat hij zich door geene moeijelijkheden heeft laten afschrik-

ken, en alles overgebragt, wat hem voor zijn oogmerk geschikt en voor den Nederlandschen lezer niet onbelangrijk voorkwam, met weglating echter van het aanhangsel, waarin de Dichter de opgave heeft aangewezen, hoe de dagen der maand niet alle even goed ten gebruike zijn, maar de eén boven den anderen, of in 't algemeen, of voor eenige soort van werk verkieselijker zijn, waarover de Hollandsche lezer zich niet heeft te beklagen. Ten bewijze hoe naauwkeurig VAN LENNEP zich aan zijnen schrijver gehouden heeft, kan ook dienen, dat het oorspronkelijke 762 verzen telt, en deze vloeijende navolging ook slechts weinige regels minder in getal bevat. Het spreekt echter van zelf, en wie zou het ook anders kunnen vorderen? dat deze overzetting in dichtmaat niet altoos aan de woorden zich bindt, maar zich bijzonder aanprijst door den zin zoo getrouw mogelijk uit te drukken, met behoud der beelden, vergelijkingen en zoo veel mogelijk tevens, van het eigenaardige, onderscheidende en kenmerkende van den oorspronkelijken Dichter. Meermalen werden wij gedrongen bij de vergelijking de moeite te roemen, welke de overbrenger zich gegeven heeft, om het laatste te bewaren en naauwkeurig terug te geven, wat in het oorspronkelijke staat. Men vergelijke b. v. eens vs. 401 en verv. tot 419 met den tekst, 419 κ. τ. λ. tot 434.

Als

Als aan 't stevig hout der bosschen, waar nu groei
en groen vergaat,
Door de bijl omver gehouwen, minst de beet der
wormen schaadt;
Ga, ('t is tijd dan) scherp uw ijzer, hak voor u,
in 't wilde woud,
Drie voet hoog den korenvijzel, drie els lengte
't stamperhout.
Zeven voet zal juist de maat zijn, voegzaam tot
een wagenas,
't Hout hebbe acht voet. De achtste komt u voor
een hamer wêl te pas.
Wilt ge uw wagenrad in doorsnee vijf paar goede
handen breed,
'k Schat naar eisch voor elke velling drie span krom-
mend hout besteed.
Zoek u overvloed van kromhout. Laat uw vorschend
oog vooral,
Om een ploegstaart op te sporen, rondgaân over
berg en dal,
Draag hem mee, waar hij zich voordoet, best die
van den steeneik sproot.
Geen zoo duurzaam op den akker, als hem PALLAS
kunstgenoot,
Vaardig met het hout der ploegschaar weet te bren-
gen in verband,
En door nagels aan den dissel vastklonk met be-
dreven hand.
Heb voor u een tweetal ploegen, d'eenen zoo als
't woud hem geeft,

D'andren zaamgezet uit stukken, die uw vlijt vergaderd heeft.
't Is zoo beter. Breekt ge d'eenen, goed is de ander voor 't gebruik,
Neem het hout tot uwen dissel van laurier- of olmenstruik,
Kies uw ploegstaart van den steeneik; van den eik uw' ploegschaarboom.

Eene enkele reis heeft VAN LENNEP zich ook eene gissing veroorloofd, en b. v. in vs. 234 voorgesteld, voor δυ met verandering slechts van éène letter ἐυ te lezen. Schoon de noodzakelijkheid daarvan nog niet inziende, bevelen wij echter deze emendatie ter nadere beproeving aan. In zijne overbrenging evenwel heeft hij zich aan de gewone lezing gehouden, men zie vs. 231 en vergelijke de 15de aanteekening.

Werd hij hier en daar gedrongen, in de versmaat en den stijl iets in te voegen, door den Dichter niet gezegd; hij heeft dit dan op eene wijze gedaan, welke doet zien, hoe volkomen hij den Dichter begrepen heeft, en zonder dus eenigzins den inhoud te schaden; men vergelijke b. v. eens vs. 481 en verv. met vs. 471.

Vorige overzetters, als VOSS, zijn door hem niet voorbijgezien, maar hij heeft ze doorgaans, immers naar ons oordeel, overtroffen.

Uit kieschheid heeft VAN LENNEP ook het een en andere weggelaten, 't geen daarenboven ook wel ge-

gemist kan worden; schoon zij, die de taal van HESIODUS verstaan, geene verminking of weglating zeker zullen verlangen, om den man, zijnen tijd en de Grieksche zeden regt te kennen.

Nog één staaltje van het vloeijende en naauwkeurige tevens dezer vertaling, vinde hier plaats.

Vs. 699—703. παντα κ. τ. λ. is hier dus overgebragt:

Zie wel om, eer ge u laat binden; dat uw echt niet zij ten spot,
Want een deugdenrijke huisvrouw baart den man het zaligst lot,
Maar het ergst en wrangst een booze, die, in overdaad volleerd,
Vóór zijn tijd den man, hoe wakker, sloopt en als met vuur verteert.

Met genoegen zouden wij meer aanvoeren, maar het gezegde zal voldoende zijn, om den lezer te verzekeren, dat wij dezen arbeid van den Heer VAN LENNEP met veel goedkeuring beschouwd hebben, en geen oogenblik aarzelen, om zijn Ed. geluk te wenschen, met het wel slagen dezer zijne niet gemakkelijke poging.

PROE-

PROEVE over den invloed eener zieke Verbeeldingskracht, op des menschen verstand en wil enz. Voorgelezen in het Genootschap: Ter bevordering der Natuurkundige Wetenschappen te Groningen. *Door* H. U. SCHLEURHOLTS, *Heel- en Vroedmeester te Bedum. Te* Groningen, *bij* A. Hazelhoff, 1833. 75 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is 80 Cents.*

De *Influxus Physicus* is eene daadzaak, welke niet geloochend kan worden. Er bestaat eene werking en wederwerking van ziel en ligchaam in den mensch, welke ons het verwonderlijke zamenstel van ons geslacht nog meer doet bewonderen, en noopt tot aanbidding van onzen Almagtigen Formeerder. Hieruit volgt, 't geen de dagelijksche ervaring zoo ontegenzeggelijk, als overvloedig bewijst, dat de ziel belemmerd, en als gehinderd wordt, door de ziekelijke gesteldheid van het ligchaam, en dat een aantal verschijnselen bij den mensch alleen daardoor kunnen verklaard of ten minsten eenigzins toegelicht worden. Wij zijn wel op verre na nog zoo verre niet gevorderd in de kennis der menschelijke natuur, dat wij in staat zouden zijn, alles zoodanig op te helderen, als wij soms wel verlangen zouden, maar godsdienst en geneeskunde, vereenigd met ervaring, verschaffen ons toch veel licht, en wel zoo veel als voor ons in onze tegenwoordige omstandigheden dienstig en ook genoegzaam is.

Deze

Deze denkbeelden verlevendigden zich bij ons, onder het lezen dezer proeve van den *Bedumschen* Heel- en Vroedmeester, en wij gelooven, dat zij, die dezelve lezen, wel zullen doen, met dit voor oogen te houden, om niet tot een soort van onzalig scepticisme te vervallen, waar van de gevolgen helaas! zoo menigwerf allerschadelijkst werkten. Neen, wij zeggen eenen BOILEAU niet na:

Tous les hommes sont fous; et malgré tous
leur soins,
Ne different entre eux, que du plus et du moins.

Neen, het is de godsvrucht, vereenigd met vast geloof aan de Voorzienigheid, welke den mensch heiligt, sterkt en verblijdt.

Gedurig hebben wij aanleiding om uit te roepen: *Quantum est quod nescimus!* maar het ontbreekt ons toch, dank zij de goedheid des Aanbiddelijken! niet aan middelen, waarvan wij ons hebben te bedienen, en waardoor wij in onze behoeften genoegzame voorziening kunnen erlangen.

Wij kunnen, maar wij hebben ook niet alles te verklaren, er zal en moet aan deze zijde van het graf nog veel te vragen overig blijven. Wij moeten dus vooral ook onze verhevene bestemming niet uit het oog verliezen, en aan den anderen kant denken, waartoe wij ons hier hebben voor te bereiden. Wat betreft het bepalen der zedelijke waarde of onwaarde van de daden der menschen, hoe gelukkig, dat daarover het oordeel aan den Hoogsten Wetgever moet gelaten worden, die alleen volkomen in staat is om we-

wezen en schijn te onderscheiden, en die met regtvaardigheid ook goedheid, en met heiligheid menschenliefde vereenigt.

Wij doen gaarne hulde aan de goede meening van den Schrijver dezer proeve, en erkennen, dat hij in dezelve eenige waarheden en resultaten heeft herinnerd, maar moeten echter ook verklaren, dat ons het eigenlijk nuttig doel niet genoegzaam gebleken is. Gaat het anderen als ons, dan zeggen zij zeker: wij zijn met deze proeve niets gevorderd, en zij had dus wel ongedrukt kunnen blijven. Rede en godsdienst mogen ons leiden, en wij zullen ons verbeeldingsvermogen zeker niet misbruiken, dat ons met zulke wijze redenen tot ons heil van God geschonken is. Μηδεν ἄγαν.

LEYDEN *ONTZET*, *in* 1574. *Dichterlijk Verhaal.* *Door* A. VAN DER HOOP, JR. *Te* Amsterdam, *bij* Brest van Kempen. *XIV en* 86 *Bladz.* *In gr. 8vo.* *De prijs is f* 2.

Door twee uitstekende Dichteressen, de Baronnesse DE LANNOY en Vrouwe LUCRETIA WILHELMINA VAN MERKEN, hier ook gepastelijk aangehaald, voorgegaan, heeft de Heer VAN DER HOOP zich opgewekt gevoeld, om ook zijne krachten te beproeven, aan eene dichterlijke schilderij van de op den titel vermelde zeer beroemde bijzonderheid uit de Vaderlandsche Geschiedenis van de laatste helft der XVIde

eeuw.

eeuw. Hij heeft echter een anderen vorm gekozen, naar de wijze van de *narrative poezij*, bij de Engelschen vooral meermalen heugelijk geroemd. Het romantische kleeft dus dit zijn Gedicht wel eenigermate aan, maar doorgaans heeft hij echter getracht getrouw te zijn in het voorstellen der karakters en aan het costuum der tijden, en zich beijvert, om de eenheid in deze proeve stiptelijk te bewaren. De opdragt is geschied aan Z. M. onzen geliefden Koning.

Het Gedicht zelve is verdeeld in drie zangen: *De Volharding*, namelijk, *de Onzekerheid* en *het Ontzet*. De Dichter heeft zijne taak blijkbaar met genoegen verrigt, en den vaderland-, deugd- en godsdienstlievenden gevoeligen lezer ook in hetzelve doen deelen. Hij heeft gezorgd, dat deze niet zonder aandoenig zich die gewigtige gebeurtenis wederom herinnert en er aanleiding uit neme ter verheerlijking van den aanbiddelijken Albestuurder. Het werktuigelijke der kunst is goed aangewend, het ontbreekt hier niet aan levendige verbeeldingskracht, en men verheugt zich ook over sommige wel gelukte comparatien, schoon niet alle geheel zijn vrij te pleiten van het al te sterke of te zeer gerekte. Slechts één staaltje kunnende aanvoeren, bepalen wij ons tot het volgende:

Daar naakt de vloot de stad, — en Leyden is ontzet!

Geen gade, die heur echtgenoot
Sints jaren heeft beweend als dood;

Maar

Maar die op 't onverwachtst verrukt,
Heur boezemvriend aan 't harte drukt;
Geen blinde, die na jaren nacht,
Voor 't eerst het veld in lentepracht
En pralend in den middaggloed,
Met tranen van gevoel begroet.
Geen schuldloos burger, van verraad
Beschuldigd tegen Vorst of Staat,
En volgens der gezwoornen woord,
Gedoemd tot halsbijl, strop of koord;
Maar die, wanneer hij op 't schavot
Zijn vroome ziel beveelt aan God,
In stede van het fluitend staal,
Het uur hoort van zijn zegepraal;
Wijl Raadsheer roept en burgerij:
Die brave is schuldloos, laat hem vrij!
Hun aller dank, hoe zoet, hoe rein,
Is ijskoud, beuzelachtig, klein,
Bij 't geen het Leydsche volk genoot,
Na 't groeten van de Zeeuwsche vloot:
Bij 't schildren van de hemelvreugd,
Die 't hart doorblaakt van grijze en jeugd,
Gevoelt, hoe snel zijn bloedstroom vliet,
De dichter zijn volslagen niet;
Want tot volvoering van die taak
Is Hollands ongelijkbre spraak,
Hoe eindloos beeldrijk, fiksch en warm,
Aan gloed en tinten koud en arm.

MENGELWERK.

IETS OVER DEN HONDERDVIJFTIENDEN PSALM;

DOOR

J. C. MOHR, V. D. M,

te *Warmenhuizen.*

Volgens mijne denkbeelden, die ik echter aan niemand wil opdringen en gaarn om betere geef, zijn er, wat derzelver innerlijken vorm of inhoud betreft, acht soorten van Psalmen, als: *Lofzangen*, *dankliederen*, *gebeden*, *leerdichten*, *profetische gezangen*, *reisliederen*, of liederen voor reizenden, *triumfgezangen* en *gelegenheidsliederen*. Tot deze laatste behoort de Honderdvijftiende Psalm, die den naam van deszelfs maker niet aan het hoofd draagt. Volgens de beste uitleggers, is hij niet van DAVID, maar van een ander; wordende dezelve ook door STRONCK, in zijne keurige en bij het Haagsche Genootschap met goud bekroonde verhandeling: *Over* DAVIDS *Geschiedenis en Liederen*, bladz. 277. gehouden van later tijdvak te zijn, dan dat van DAVID. Men kan ook niet *stellig* opgeven de gelegenheid,

bij welke hij gedicht is. Wijlen mijnen hooggeschatten leermeester MUNTINGHE (*de Psalmen uit het Hebreeuwsch vertaald* D. I. bladz. 294 uitgaaf van 1792) komt de gedachte niet vreemd voor, dat de lastertaal van RABSAKE, 2 *Kon* XVIII: 17—35, tot het vervaardigen van dit lied aanleiding zal gegeven hebben, uit hoofde dat het aldaar geboekte en onder HISKIA's bewind voorgevallene zich uitnemend schikt tot deszelfs inhoud. Of hij hem echter aan HISKIA zelven toeschrijft, hiervan spreekt hij geen woord; maar VAN VLOTEN (*De Bijbel vertaald, omschreven en door aanmerkingen opgehelderd*, D. VI. bladz. 598) houdt, op grond van het passende der Geschiedenis, en van wege het dichtvermogen van HISKIA, dezen Vorst voor deszelfs maker. Mij met dit gevoelen vereenigende geloof ik, dat *waarschijnlijk* HISKIA, die, blijkens *Jes.* XXXVIII: 9—20, ook Dichter was, in de genoemde omstandigheden dit lied voor de vuist vervaardigd heeft. Ik zeg met opzet *waarschijnlijk*, en verder kan men hier en, zie ik wel? ook in alle andere naamlooze Psalmen, het bewijs niet brengen; want uit het gelijkluidende in gang, toon en uitdrukking, laat zich met *volkomene zekerheid* niets beslissen. Het is zeer wel mogelijk, dat deze of gene naamlooze Psalm, voor wiens opsteller, wegens stijl en inhoud, thans velen DAVID houden, eenen geheel anderen tot Dichter heeft; maar die dat zangstuk heeft opgesteld in den *geest* en *trant* van DAVID; en daarenboven moes-

moesten, onder de Israëlitische Godsregering, de heilige zangers, die overal en in alle ontmoetingen, zegeningen en wederwaardigheden Jehova zagen, liever dan Hem eene enkele keer voorbij te zien, veelal gelijkluidende toonen aanslaan; te meer nog, daar zij allen, geen één uitgezonderd, hunne leenspreuken en vergelijkingen ontleenden, niet van vreemde, maar van inlandsche voorwerpen, die hen omringden; en tot hunne Metaphora's de natuurlijke historie van hun eigen land, de wording en geschiedenis van hunnen staat, hunne zeden, hunne gewoonten, hunne dagelijksche bezigheden en plegtigheden van hunnen Godsdienst bezigden, en niet, zoo als onze Dichters dikwerf doen, die door Grieksche, Romeinsche en Noordsche Mythologie hunne versen opsmukken, dezelve bij vreemden borgden; zijnde onze Westersche Dichtkunst, in dit opzigt, bij de Hebreeuwsche, nog zeer verre ten achteren. Uit de gelijkheid in stijl, geest, Metaphora's en dergelijke laat zich dus, bij gemis van *opschrift*, niets *stelligs* bepalen, vermits er altijd zullen zijn, die twijfelen. Ik wil dit met een voorbeeld ophelderen. Stel eens het geval: Aan den negenentwintigsten Psalm ontbrak, door onnaauwkeurigheid der afschrijveren, het opschrift מִזְמוֹר לְדָוִד, dan zouden wij niet stellig weten, wien wij voor deszelfs dichter hebben te houden, en van *twintig* uitleggers zouden misschien *tien*, op den inwendigen vorm afgaande, deze sierlijke en hooggestemde Ode op den donder, toeschrij-

schrijven aan DAVID, die dezelve, gedurende zijn herdersleven en bij gelegenheid van een zwaar onweder, zal vervaardigd hebben; de *tien andere* zouden den, wegens zijne diepe wijsheid, alom vermaarden SALOMO er voor houden en hun gevoelen staven met de aanmerking: dat hij, die, behalve de schoone schriften van zijne hand, welke de vernieling des tijds ontkomen zijn, duizend en vijf liederen, benevens eene zeer uitgebreide natuurlijke historie geschreven heeft, blijkens 1 *Kon.* IV: 32, 33, maar welk een en ander, helaas! voor ons is verloren gegaan, zeer wel in staat was, zulk een fraai en harttreffend stuk te leveren; terwijl *beide tientallen* hunne aanhangers zouden hebben, en niemand van eenig bezadigd oordeel het zou durven wagen, hier *stellig* uitspraak te doen. Ik breng dit veronderstelde voorbeeld alleen bij ter staving, dat *gissen* dikwerf *missen* is, en ik het gevoelen, dat HISKIA de dichter van den Honderdvijftienden Psalm is, en dat hij denzelven in de omstandigheden 2 *Kon.* XVIII geboekt, opgesteld heeft, voor niets meer houde dan voor *mogelijkheid*, welke op zijn hoogst tot *waarschijnlijkheid* kan opgevoerd worden; gelijk ik ook elke nasporing naar de Dichters der naamlooze Psalmen als zoodanig aanmerke. Is het niet mogelijk, zou men kunnen vragen, dat vele naamlooze Psalmen eigenlijk behooren tot de duizend en vijf liederen van SALOMO, die verloren zijn geraakt? Zeker, dit behoort tot het rijk der *mogelijkheden*, doch de

waar-

waarschijnlijkheid hiervan moet uit de heilige Geschiedenis en uit die Psalmen zelve aangetoond worden; maar dit is mij te hoog, en laat ik over aan anderen, die daartoe, bij kunde en begaafdheid, lust hebben. Het is ondertusschen beter, dat wij die Psalmen hebben zonder den naam van derzelver Dichter, dan dat wij den Dichter kenden, maar zijne liederen misten.

In ouden tijde, toen de Israëlitische Godsdienst nog bloeide, eerde bijna ieder volk zijnen eigen God, naar de toenmalige bekrompen Godsdienstige denkbeelden. Zoo hadden de Egyptenaren beesten, welke zij Goddelijke eer bewezen; zoo hadden de Filistijnen hunne afgoden, en zoo hadden de Israëlieten den waren God, den Schepper van hemel en aarde tot het voorwerp hunner aanbidding en vereering. Er moest dus natuurlijk naarijver onder deze verschillende volkeren ontstaan. Elk dacht, dat zijne Godheid de voornaamste was, en elk roemde zijnes Gods grootheid. Geen God echter was er, op welken men meer naarijver had, dan Israëls God, die zijn hoog gezag zoo duidelijk getoond en zulke doorluchtige blijken van Zijn Almagtig Albestuur gegeven had. Het was ook als in de gewoonte gekomen, dat, wanneer een volk zich in het een of ander ongeval bevond, men zulks aan de zwakheid van deszelfs God toeschreef; men bespotte dan dien God, en belachte deszelfs vereerders, die zoo dwaas waren, om zulk eenen nog langer Godsdienstige hulde te bewijzen *Deut.*

 XXXII:

XXXII: 37, 38. Dit was ook dikwijls het geval met Israëls God. Kwam dit volk in ongelegenheden of onaangename omstandigheden, dan gaf dit aanstonds voedsel aan der Heidenen spotlust. *Waar is hun God?* vroeg men dan dadelijk: vergel. *Ps.* LXXIX: 10. *Joël* II: 17c. *Mich.* VII: 10. Eene dergelijke omstandigheid schijnt, blijkens vs. 2, aanleiding gegeven te hebben tot het vervaardigen van dezen Psalm, uit wiens inhoud ik meen te moeten opmaken, dat de Israëlieten zich destijds bevonden in droevige ongelegenheden, waarover de Heidenen hen bespotteden en hun op eenen schampren toon toeduwden: *Waar is nu uw God ter uwer redding?* Mogen wij JUDA's Koning, HISKIA, voor den Dichter van dezen Psalm, en de gebeurtenis, onder zijn bewind met den Assyrischen Veldheer RABSAKE voorgevallen, voor de aanleidende oorzaak tot deszelfs vervaardiging houden, welk een en ander mij tot nog toe waarschijnlijk voorkomt; dan ontvangt dit *gelegenheidsgezang*, mijns bedunkens, daardoor zeer veel licht, en deszelfs dichterlijke schoonheid wordt voor ons meer voelbaar. Altans uit dit oogpunt dezen Psalm beschouwende, wil ik mijne gedachten over denzelven, met terugzigt op de geschiedenis, kortelijk mededeelen, en dezelve met alle bescheidenheid ter toetze brengen; terwijl elk wel zal bevroeden, dat ik van de geschiedenis 2 *Kon.* XVIII en XIX: geboekt, en op welke deze Psalm doelt, niets meer kan opnemen, dan alleen hetgeen tot mijn oogmerk dienstig is.

ACHAZ,

ACHAZ, onder wiens goddelooze regering, het rijk van *Juda* en in het Godsdienstige, en in het burgerlijke, zeer achteruitgegaan en grootelijks in verval geraakt was, had, door de Syriers en de Israëlieten gelijktijdig aangevallen en in het naauw gebragt, de hulp ingeroepen der Assyriers. Ten gevolge daarvan werd *hij* de Vasal van den Assyrischen Koning, en *Juda* aan dat rijk cijnsbaar; 2 *Kon.* XVI: 5—8. HISKIA, hem in de regering opgevolgd zijnde, deed al wat in zijn vermogen was, om het diepgezonken rijk uit zijnen lagen stand op te beuren, en, door de herstelling der voorvaderlijke Godsdienst, hetzelve tot zijnen ouden luister te verheffen. Zijn Godvruchtig en ernstig voornemen te dezen aanzien, zoo als hij hetzelve uitdrukte, 2 *Kron.* XXIX: 10. (over welke plaats men mijne aanmerkingen in de Boekzaal voor Februarij van 1834 wel heeft willen opnemen) bragt hij op eene uitmuntende wijze ten uitvoer, en de grootste lofspraak wordt hem gegeven 2 *Kon.* XVIII: 3—7*a*. Daar hij de Godsdienst, die oude, eerwaardige en stevige steunpilaar van het Israëlitische staatsgebouw, waardoor hetzelve voormaals zoo veel vastheid en sterkte ontving, onder het volk weder had hersteld, en Koning en Overheden, aanzienlijken en geringen dezelve in eere hielden en beoefenden, zag hij zijne edele pogingen en loffelijke bemoeijingen, om den bloei en welstand van *Juda* te bevorderen, met de beste gevolgen bekroond; zoodat dit rijk in luister en aanzien, in voorspoed

en geluk steeds toenam. Ook oorloogde hij voorspoedig tegen de Filistijnen, schudde zelfs eindelijk het ondragelijk en vernederend juk der Assyriërs af en weigerde langer aan derzelver Koning schatting te betalen. Tien jaren lang bleven zij deswegens ongemoeid, uithoofde dat de Assyriërs, die destijds door SALMANASSER geregeerd werden, de handen vol hadden met het rijk der tien stammen, de Israëlieten; misschien ook nog wel met andere volken b. v. de Tyriërs en de Egijptenaren. Maar, na eene felle belegering van drie jaren, *Samaria* ingenomen, het land genoegzaam ontvolkt en deszelfs inwoners naar *Assyrië* in ballingschap gevoerd hebbende, vielen de Assyriërs, onder het bestuur van SANHERIB, die SALMANASSER in het rijksbewind was opgevolgd, HISKIA, die reeds veertien jaren over *Juda* met lof regeerde, met alle geweld op het lijf, om hem voor zijnen afval geducht te straffen; en SANHERIB, hem als zijnen rebelligen Vasal beschouwende, trok met een verbazend groot leger naar *Juda*, om deszelfs Koning en volk een gelijk lot te laten ondergaan, als het rijk van *Israël* wedervaren was.

De Assyriërs, door hunnen Koning zelven aangevoerd, overstroomden het gansche land, namen alle vaste steden in en veroverden zelfs *Lachis*, eene belangrijke vesting, welke REHABEÄM, nadat hij het rijksbewind over de tien stammen verloren had, merkelijk had laten versterken 2 *Kron.* XI: 9. en strekte, om *Jeruzalem* tegen de Filistijnen te dek-

dekken. Hier vestigde SANHERIB zijn hoofdkwartier, naar hetwelk HISKIA, die door dezen voorspoedigen heirtogt der Assyriërs verschrikt en deerlijk in het naauw en in verlegenheid gebragt was, daar nu het vijandelijk leger ongehinderd regtstreeks op de Hoofdstad aanrukken kon, gezanten zond, om namens hem voor den Assyrischen Vorst schuld te belijden, tevens met aanbod, om zich aan zijne vorderingen te onderwerpen, indien hij het land ruimen en voortaan met hem in vrede en vriendschap leven wilde. SANHERIB, die den geheelen ondergang van *Juda* had besloten, en het voornemen koesterde, om deszelfs inwoners in ballingschap te voeren, zoo als zijn voorganger met de Israëlieten gedaan had, wilde echter van de verlegenheid, in welke HISKIA zich bevond, zoo veel partij en voordeel trekken, als immer in zijn vermogen was, zonder daarom zijn voorgenomen plan ter geheele onderbrenging van *Juda's* rijk op te geven. Hij leide HISKIA een zwaar tribuut van 300 talenten zilver en 30 talenten goud op, om welke te voldoen al de schatten des Konings, alsmede de schatten en kostbare stijl- en deurversierselen des tempels moesten opgeofferd worden: en na hetzelve ontvangen te hebben, zette hij nogtans zijn verwoestingsplan voort, gaf bevel om op *Juda's* hoofdstad aan te rukken en dezelve te belegeren. Dien ten gevolge sloeg eene zware afdeeling van SANHERIBS ontzaggelijk leger naar *Jeruzalem* op marsch, onder aanvoering van drie krijgsover-

oversten, TARTAN, RABARIS en RABSAKE, welke laatste, naar het mij voorkomt, Generalissimus van dit legerkorps of koninklijke Commissaris-Generaal te Velde, of altans met een diplomatiek karakter bekleed was, en een man van geheel Atheistische denkbeelden schijnt geweest te zijn, die zich nu eens voordoet, als handelde hij in naam van *Jehova*, en alsof hij op diens last gekomen was om het rijk van *Juda* te verdelgen, *vs.* 25; *dan weder* met Jehova en diens redding, op welke HISKIA en zijne onderdanen steunden, den spot drijft *vs.* 33—35.

Voor *Jeruzalem* aangekomen, eischt RABSAKE de stad op, doet de meest vernederende voorslagen, zoekt *nu* door bedreigingen, *dan* door schoone beloften het oogmerk zijner komst te bereiken, *vs.* 31, 32*a*, en is euvelmoedig en laag genoeg, om JUDA's Koning en volk verregaande te hoonen, zoekende het laatste tegen den eersten op te zetten en in opstand te brengen: en och! was hij maar de eerste en laatste Diplomaat geweest, die, door eene helsche en satanische staatkunde bestuurd, het goddeloosljjk waagde, om een voortreffelijk Koning te lasteren, een edel volk te verguizen en, ware het mogelijk, misnoegen en wantrouwen te verwekken, de loffelijkste eenstemmigheid te krakken en de onderdanen tegen den Vorst op te hitsen! — Langs dezen snooden weg zocht RABSAKE zijn oogmerk te bereiken, en door het stroeijen van kwaad zaad onder de Jeruzalemmers, dezelve tegen hunnen Koning op te zetten en tot de overgave der

der stad te bewegen. Ten dien einde was hij sluw genoeg, om het mondgesprek, hetwelk er tusschen hem en ELIAKIM, den Hofmeester, SEBNA, den schrijver en JOAH den Kanselier van *Juda's* Koning gevoerd werd, en in hetwelk men over de voorwaarden handelde, in de Joodsche taal te houden, niettegenstaande HISKIA's afgevaardigden daartegen bedenkingen maakten, te meer daar zij zeer goed Syrisch verstonden; terwijl hij daarbij tevens zoo luide sprak, dat hij door velen op den stadsmuur kon gehoord en verstaan worden. Alleen op de Assyrische overmagt steunende en den zeer zwakken staat van *Juda's* rijk bespottende, braakt zijn mond zelfs lasteringen tegen Jehova uit, stelt hem gelijk met de niets beteekenende afgoden van *Samaria* en van de door SANHERIB overwonnen volken, die door dezelve niet zijn gered geworden; zullende zij, in het vertrouwen op *Jehova*, zonder wien hij tegen *Jeruzalem* was opgetrokken, zich even eens te leur gesteld en zich verstoken zien van die beloften, welke hij thans op eene brommende wijze, namens den Assyrischen Monarch nog aanbood, en roept ten slotte hoonend uit: *Wie is Jehova, dat Hij Jeruzalem uit mijne handen redden zou?*

Dat er, wegens al deze dreigende smaad- en laster-redenen, binnen *Jeruzalem*, bij allen van den kleinen tot den grooten, van den aanzienlijken tot den geringen, eene algemeene verslagenheid heerschte, is gemakkelijk na te gaan; of anders kan men het

het opmaken uit hetgeen aangeteekend staat 2 *Kon.* XVIII: 37. en XIX: 1—3*a*. Evenwel het volk, door hunnen godvruchtigen Koning voorgegaan, en door diens godsdienstigen zin gesterkt, geeft den moed niet op, maar zoekt in dezen algemeenen nood, en algemeene benaauwdheid, onder welke zij, menschelijker wijze, schenen te zullen moeten bezwijken, — en wier verschrikkelijkheid wordt afgemaald in deze ontroerende woorden, welker kracht en nadruk het hart der vrouw, die moeder is, het best kan gevoelen, *Hoofdst.* XIX: 3*b*. *De kinderen zijn gekomen tot aan de geboorte, en er is geene kracht om te baren,* — eenig en alleen hulp en uitkomst bij God; en twee der afgevaardigden, die met RABSAKE vruchteloos onderhandeld hadden, benevens eenigen van de voornaamsten des volks en sommige der Priesters begeven zich in plegtig rouwgewaad gezamenlijk naar den Profeet JESAIAS, om hem, blijkens 2 *Kon.* XIX: 2. in 's Konings naam van alles verslag te geven, en op het dringendste te verzoeken, dat hij 's Lands, 's Konings en 's Volks belangen aan *Jehova* biddend aanbevelen, het heilig orakel raadplegen en door zijne pleit- en smeekgebeden redding vragen en verwerven mogt.

Intusschen gaat HISKIA in den tempel, werwaards ook de menigte hem op zijn verlangen wel zal gevolgd zijn, om zich diep voor Jehova te verootmoedigen, diens genade in te roepen, en het zoo zeer geschokte rijk, dat op den rand van deszelfs on-

ondergang te waggelen stond, aan diens heilige hoede en almagtige bescherming, met al dien ernst, welken de aard der zaak eischte, aan te bevelen en te bidden, dat Hij hetzelve uit den tegenwoordigen bangen nood mogt verlossen, ter eere van zijnen grooten naam; — en zoekt in eigen persoon het in bittere droefheid weggezonken volk, hetwelk zeer aan hem verkleefd was, aan alle zijne wijze maatregelen zich gewillig onderwierp en tot een loffelijk blijk daarvan ook op RABSAKE's smaad- en lasterreden, die het van den stadsmuur mede aangehoord had, overeenkomstig het koninklijk bevel, niets had geantwoord, te bemoedigen, door het te wijzen *op* en te bepalen *bij* den Almagtigen, hunnen Volks- en Bondgod, die zich door de onbesnedenen niet ongewroken zoude laten honen en lasteren. En nu stroomt hem, door God en godsdienst gesterkt, door heilige aandrift gedrongen, door Gode gewijd dichtvuur ontvlamd en in edele geestvervoering gebragt, voor het in den tempel verzamelde volk, ten monde uit de CXVde *Psalm*, dien wij hebben aan te merken als een treffend *Repliek* op RABSAKE's brallende, hoonende en God lasterende taal, die het volk zoo zeer verschrikte en beangstigde, en, kwam dezelve tot dadelijkheden, het ergste moest doen vreezen.

Had het Assyrisch Legerhoofd tot HISKIA's afgevaardigden en vooral tot de Jeruzalemmers, die in menigte op den stadsmuur, niet verre van wiens voet de conferentie plaats had, stonden, en allen

kon-

houden, hooren en verstaan, gezegd, (2 *Kon.* XVIII: 28.) *Laat u door Hiskia niet opzetten, want hij is niet in staat u uit mijne hand te redden;* in *vs.* 1. van dit Lied geeft hij, schoon van ter zijde, echter genoegzaam te kennen, dat hij zijne hope vestigde *noch* op eigen beleid, *noch* op de zwakke bezetting, *noch* op het ontzet en de hulp, die RABSAKE hem verweet, dat hij uit *Egijpte*, maar vruchteloos, te gemoet zag, (2 *Kon.* XVIII; 20, 21.) maar alleen van den levenden God, van wien hij bidt en verwacht, dat Hij zijne geschondene eer, op eene geduchte wijze zoude handhaven tegen de lasteraars, die Hem openlijk gehoond en allerverschrikkelijkst bespot hadden. Deze zijne verwachting zoekt hij in het hart des volks over te gieten door zijnen smeekenden aanhef *vs.* 1. *Niet ons, o Heere, niet ons, enz.* Waarvan de zin, volgens de opgaaf van MUNTINGHE (l. l. D. II. bl. 302.) deze is: » Verschaf niet aan ons, maar aan u zelven » nieuwen roem, o *Jehova!* door ons over de vij- » anden te doen zegepralen, opdat dus uwe liefde » jegens uw volk, en uwe trouw in het houden » van uwe beloften, aan hetzelve gedaan, bekend » gemaakt en geroemd worde!"

Het tweede *vs.* zou men kunnen aanmerken als eene voorzetting van de aangeheven smeeking in *vs.* 1, zoodat het zal uitdrukken: *Laat de Heidenen geene reden hebben*, of *geef hun geene reden*, door ons onder hunne overmagt te doen bezwijken, *om te zeggen, waar is nu hun God*, waar

blijft

blijft Hij met zijne hulp ter hunner redding? Dat het woordje *waarom* in den Hebreeuwschen schrijf- en spreekstijl niet anders beteekent dan eene ootmoedige afbidding van een of ander kwaad, kan onder anderen blijken uit *Exod.* XXXII: 11, 12. *Waarom zou uw toorn ontsteken tegen uw volk? Waarom zouden de Egijptenaars spreken?* d. i. Laat uw toorn niet ontsteken tegen uw volk!... laat den Egijptenaars niet spreken, zich niet beroemen! *Ps.* XLII: 10. *Waarom vergeet gij mij? Waarom ga ik in het zwart van wege des vijands onderdrukking?* d. i. Vergeet, verlaat mij niet en laat mij niet langer eenzaam buiten 's lands, wegens de vervolging mijner vijanden, omdoolen! Vergelijk *Ps.* XLIII: 2. Toen ik onlangs den CXVden *Ps.* nalas, met oogmerk, om mijne denkbeelden over denzelven kortelijk op het papier te stellen, vatte ik *vs.* 2 aanstonds in den aangegeven zin op, maar hier over meer bepaald nadenkende, kwam mij deze opvatting, met welke ik in den eersten opslag zeer was ingenomen, en die ik door het spraakgebruik bevestigd zag, toch niet als de aannemelijkste voor, *deels* omdat ik voor mij dan tusschen *vs.* 2 en 3 volstrekt geene *connexio idearum* kan aantreffen; en *deels* omdat de Hebreeuwsche vragende spreektrant ook nog eene andere opvatting toelaat, t. w. die *van eene sterke ontkenning;* zoo dat dit *vs.* zal uitdrukken: *De Heidenen hebben volstrekt geene oorzaak, om ons spottend toe te graauwen: waar is hun God?* Voorbeelden van zulk

zulk een vragend voorstel, in den zin eener sterke ontkenning, vindt men *Job* XIV: 4. XXXVIII: 25. *Ps.* LXXVII: 14*b*. *Spreuk.* XX: 9. *Mich.* VII: 18*a*. en vele andere plaatsen, en in deze beteekenis genomen, ontstaat er mijns inziens, eene zeer schoone aaneenschakeling van denkbeelden, zeer geschikt tevens om den kwaden indruk, dien de gehoudene rede van SANHERIBS vertegenwoordiger onder de Jeruzalemmers mogt gemaakt hebben, weg te nemen, ter voorkoming van alle wankelmoedigheid. — Ik stel mij dan het geval in dezer voege voor: Nadat HISKIA het gebed *vs.* 1, hetwelk, naar de straks aangehaalde zinsbepaling van MUNTINGHE, zoo allezins paste op de omstandigheden, in welke zich JUDA's rijk bevond, ten aanhooren van het in den tempel verzamelde volk *uit*-geboezemd en daardoor deszelfs hope en verwachting op Jehova gevestigd had, wendt hij zich tot de vergaderde menigte, en spreekt met eene heilige verontwaardiging *over* en zinspelende *op* de Godslasterlijke woorden van den Assijrischen Opperbevelhebber, haar dus aan, *vs.* 2, 3: Israëlieten! houdt moed, *de Heidenen hebben volstrekt geene reden, om ons op schamperen toon toe te duwen: waar is nu hun God? Onze God is ja in den hemel, en Hij doet al wat Hem behaagt.* Hij kan, hoe akelig onze toestand ook zij, en hoe donker het er ook voor ons uitzie, uit de duisternis licht, uit de benaauwdheid blijdschap en uit den dreigenden ondergang de schoonste herstelling scheppen. Had

RAB-

RABSAKE, de Jeruzalemmers vermaand, *dat zij door Hiskia, die tot hen zeide: de Heere zal ons redden, zich niet moesten laten misleiden*, en, om aan zijne vermaning klem bij te zetten, zich beroepen op het lot van *Samaria*, wier inwoners door derzelver landgoden niet hadden kunnen gered worden uit de handen des Assyrischen Konings, die hun land verwoest en hen zelven naar *Assur* in ballingschap gevoerd had, bewerende dat het hun even eens vergaan zou, indien zij nog langer naar hunnen Koning luisterden, daar Jehova, met wien hij even als met de afgoden van *Samaria* en van andere overwonnen volken den draak steekt, hen uit zijne handen niet zou kunnen verlossen, 2 *Kon.* XVIII: 32*b*—35: ook dit beantwoordt HISKIA, en neemt hierdoor den kwaden indruk en de wankelmoedigheid, die door de hoogmoedige, God onteerende taal van den Assyrischen gezant bij de Jeruzalemmers mogt zijn ontstaan, weg, door *vs.* 4—8. *Hunne Goden zijn zilver en goud, het werk van menschen handen enz.* Het was dus in het geheel niet te verwonderen, dat de Goden van *Hemath* en *Arphad*, van *Sepharvaïm*, *Hena* en *Iwa* hunne aanbidders niet hebben kunnen behouden, dat *Samaria* voor de overmagt der Assijriërs heeft moeten bukken, en dat rijk geheel is te gronde gegaan; want allen, die zulke Goden maken, en zij, die op dezelve hun vertrouwen vestigen en van dezelve heil verwachten worden te schande: Goden en vereerders zijn even on-

 mag-

magtig, staan in nood en gevaar verlegen, en kunnen het onheil, dat men hun heeft toegedacht, niet van zich afwenden. Hoe waar het anders ook zij, dat elke afgod niets en er maar één God is, Jehova, die in *Juda* vereerd en aangebeden werd, wij moeten echter *vs.* 4—8 niet aanmerken als eene toespeling op de nietigheid der afgoden in het algemeen, of die der Assijriërs in het bijzonder; want RABSAKE had van zijne landgoden in zijne snorkende rede niets gezegd, veeleer met het bestaan der goden en zelfs met Jehova den spot gedreven, en alleen maar gesproken *van* en geroemd *op* de magt van zijnen Vorst, die hem met zulk eene aanzienlijke leger-afdeeling ter verdelging van *Juda's* rijk had afgezonden. HISKIA wilde in *vs.* 4—8, ten behoeve van zijne onderdanen alleen terug slaan op de brommende grootspraak van RABSAKE, 2 *Kon.* XVIII: 33—35; zoo dat wij hier bepaaldelijk hebben te denken aan de afgoden van *Samaria*, welk rijk onder de slagen van den Assijrischen Despoot was bezweken, en dus te vergeefs op blinde, stomme, doove, roer- en magtelooze afgoden had vertrouwd. Geheel anders was het gesteld met het vertrouwen van *Juda's* volk en Koning, die heil en uitkomst verwachteden, niet van gouden, zilveren, levenlooze goden, maar van *Jehovah* alleen, den levenden God, den Schepper des hemels en der aarde, *die doet al wat Hem behaagt.* Hunne verwachting zou dus niet falen, hun vertrouwen niet wankelen; daarom vervolgt HISKIA

aan

aan de Jeruzalemmers dus *vs.* 9. *Israël vertrouwt op den Heere; Hij is hunne hulp en hun schild;* aan de Priesters dus *vs.* 10. *Ärons huis vertrouwt op den Heere; Hij is hunne hulp en hun schild;* — aan de godvreezenden (waardoor wij kunnen verstaan *of* de proselijten, *of* de aankomelingen van hen, die uit belangstelling in de ware godsdienst voormaals uit het rijk der tien stammen verhuisd en zich in *Juda* gevestigd hadden) dus *vs.* 11. *'s Heeren dienaars vertrouwen op den Heere; Hij is hunne hulp en hun schild.* In deze driemalige herhaling van dezelfde woorden, slechts met verandering der personen, van welke ze gebezigd worden, ligt, naar mijn gevoel, zeer veel dichterlijk vuur en dichterlijke schoonheid; zij toont op eene keurige wijze, hoe allen in den algemeenen nood des vaderlands, door eene en dezelfde godsdienstige gezindheid bezield werden en gezamenlijk hunne toevlugt tot God namen.

Ik stel mij voor, dat HISKIA in zijne dichterlijke bemoedigende toespraak aan het volk tot hieraan toegekomen was, toen zijne afgevaardigden naar den Profeet JESAIAS van hunne zending terugkwamen met het verblijdend orakel, hetwelk zij aan hunnen Koning moesten boodschappen, 2 *Kon.* XIX: 6, 7. *Zoo zegt Jehova: vreest niet voor de woorden, die gij gehoord hebt; daar mede mij de dienaars des Konings van Assyrie gelasterd hebben; ziet, Ik zal eenen geest in hem geven, dat hij een gerucht hooren zal, en weder in zijn*

land keeren, en Ik zal hem door het zwaard in zijn land vellen. Deze heugelijke boodschap verVrolijkt het neergebogen hart van HISKIA; en nu wendt hij in blijde verrukking zich tot de in den tempel vergaderde menigte en roept, met een dankbaar oog op Jehova geslagen, haar vrolijk toe, *vs.* 12, 13. *De Heere is ons gedachtig geweest! Hij zal het huis Israëls zegenen enz.* De redding, welke God over hen beschikken, de zegeningen, die Hij over hen uitstorten zou, openden voor *Juda's* rijk de schoonste uitzigten en verwachtingen, die zich zelfs aan hunne kinderen zouden verwezenlijken; want die redding en die zegeningen waren van den Heere, die hemel en aarde gemaakt heeft, in den hemel den luister zijner Majesteit bijzonder ten toon spreidt, en de aarde, *zoo* wel zijn eigendom als de hemel, met al derzelver voortbrengselen en zegeningen ter woon gegeven heeft aan de menschen, wier lotgevallen Hij beschikt en regelt; daarom voegt er HISKIA (*vs.* 14—16.) bij: *De Heere zal den zegen over ulieden vermeerderen en over uwe kinderen enz.* Had *Juda's* Koning, door zijne afgevaardigden, den Profeet JESAIAS laten verzoeken, 2 *Kon.* XIX: 4*b*. *Zend toch een gebed op voor het overblijfsel, dat er gevonden wordt*, dan mogen wij, ook uit vergelijking van de honende grootspraak van RABSAKE, 2 *Kon.* XVIII: 23, 24*a*. veilig veronderstellen, dat dit rijk reeds geducht veel geleden had, en er reeds velen door het zwaard der Assijriers, die

eenen

eenen verdelgingsoorlog tegen hetzelve voerden, gevallen waren. Ook aan deze gesneuvelden gedenkt HISKIA rouwklagend en met weemoed, daar zij in de door het heilig orakel aangekondigde verlossing, en in al derzelver heerlijke gevolgen niet deelen, en voor deze groote weldaden *Jehova* niet loven en prijzen konden; gelijk zij alleen daartoe in de gelegenheid waren, die de vernieling hunner magtige vijanden, welke hen dachten in te slokken, waren ontkomen. De Vorst voegt er deswegens ten slotte bij, *vs.* 17, 18. *De dooden zullen den Heere niet prijzen enz.*

Bij mij is het dan *zeer waarschijnlijk*, dat de CXVde *Psalm*, die allezins eene waardige plaats beslaat in den Bundel der heilige Gezangen voor de Joodsche kerk, van HISKIA is, en geheel betrekking heeft op de aangevoerde geschiedenis uit 2 *Kon.* XVIII en XIX; maar of ik dit door al het boven gestelde ook voor anderen *waarschijnlijk* gemaakt heb, dan of hetzelve alleen voor *bloote conjectuur* te houden zij, laat ik over aan het bescheiden oordeel mijner meer ervarene Medebroeders in de heilige bediening: zullende het mij zelfs aangenaam zijn, wanneer ik, door dit mijn geschrijf, hun aanleiding mogt gegeven hebben, om wat meer bepaald na te denken over dit schoone gelegenheidslied, hetwelk ik naar mijn vermogen getracht heb eenig meerder licht bij te zetten.

OORSPRONG DER NIEUWJAARSGIFTEN.

De nieuwjaarsgiften zijn opgekomen onder TATIUS, Koning der Sabijnen, die met ROMULUS gelijktijdig over het Romeinsche volk regeerde. Deze Vorst kreeg, op den eersten dag des jaars, een geschenk van eenige takken, die in een bosch in de nabijheid van *Rome* gehouwen waren, hetwelk toegewijd was aan de Godin der sterkte, *Strenua*. Dit geschenk merkte hij als een goed voorteeken aan, hetwelk aanleiding gaf, om hetzelve bij volgende gelegenheden te vernieuwen. Deze geschenken noemde men *Strenua*, waarvan het Fransche woord *étrennes* afgeleid is. De Romeinen, die den eersten dag des jaars aan *Janus* en *Juno* toewijdden, gaven elkander op dien dag geschenken van vijgen, dadels en honig, om daardoor aan hunne vrienden te bewijzen, dat zij hun alle heil en voorspoed toewenschten. De zoogenoemde *cliënten* of burgers te *Rome*, die onder de bescherming van eenen Grooten stonden, zonden aan hunne patronen dergelijke geschenken, waarbij zij somtijds eenig geld voegden. Onder de regering van AUGUSTUS was het eene bestendige gewoonte, dat de Senaat, de Ridders en het volk den Keizer nieuwjaarsgiften aanboden; en wanneer hij niet in persoon te *Rome* was, plaatste men dezelve in het kapitool ter bewaring. Deze Vorst, die de milddadigheid zijner onderdanen tot zijn eigen belang

niet

niet wilde misbruiken, besteedde het bedrag dezer nieuwjaarsgiften tot den aankoop van beelden van de eene of andere Godheid; zijne opvolgers hielden deze gewoonte aan, of schaften dezelve somtijds af, maar onder bijzondere personen bleef zij stand houden. De eerste Christenen keurden dezelve af, als een overblijfsel des Heidendoms, en omdat dezelve met eenige bijgeloovigheid gepaard ging; doch langzamerhand is zij weder ingevoerd, met dat onderscheid alleen, dat thans de meerderen, meestal, de minderen op dien dag bedenken, terwijl zulks in den aanvang juist het tegendeel was.

A. DE RIDDER.

AANKOMST VAN EENIGE ONZER SPIJZEN EN LEKKERNIJEN.

De Roomsche latuw is door den vrolijken RABELAIS, uit *Rome*, naar *Frankrijk* gebragt.

Aan LUCULLUS, dien vermaarden lekkerbek, zijn wij de kersenboom verschuldigd.

Keizer PROBUS bragt de wijngaarden uit *Azië*, naar de *Gaulen* en *Illyrië* over.

De Romeinen ontvingen de linzen uit *Egypte*.

A. DE RIDDER.

DE OPVOEDING IN EEN JEZUÏTENKLOOSTER EN HARE GEVOLGEN.

Eens werd in de tegenwoordigheid van eenen jongen Franschman gesproken, over de herstelling der Benedictijnerkloosters in *Beijeren*. Sommigen hoopten, dat daardoor de oppervlakkigheid in de Duitsche Letterkunde verdwijnen en er wederom een goede Klassische geest ten voorschijn komen zou. Anderen meenden, dat de Letterkunde er niets bij zou winnen, integendeel er door zou achteruitgaan. De jonge Franschman lachte: »Mijne ouders," zeide hij, »behoorden tot een oud en aanzienlijk geslacht, en bestelden mij en mijne broeders in het Jesuitencollegie te *St. Acheul*, om daar nog eene goede opvoeding, in den ouden trant, te verkrijgen. Wij werden dan ook onderwezen in gevoelens en wetenschappen, goed voor de veertiende eeuw. Hiertoe werden tien of twaalf jaren besteed. Doch toen wij er uit kwamen, waren er naauwelijks tien of twaalf weken noodig, en wij werden Deïsten, Atheïsten en Republikeinen, ja de oudste onzer wilden volstrekt niets meer van Wetenschap of Klassische Letterkunde weten, alleen, dewijl de Jesuiten het hem onderwezen hadden. Een onzer neven, met wien onze ouders ons vroeger niet gaarne lieten omgaan, werd ons weldra als een voorbeeld van braafheid en gehechtheid aan het oude voorgesteld, en hij was toch

niet

niet in een klooster, en op Jesuitisch-Godsdienstige, maar op eene wijsgeerige wijze opgevoed.

DE ZONDAG DER DIEREN.

In loosheid worden de eksters zeker door geene andere vogels overtroffen. Tot voorbeeld daarvan strekke het volgende, hetwelk wij met de eigene woorden des berigtgevers mededeelen.

»Nog jong zijnde, had ik vaak de gewoonte, om op de vogels te schieten, die zich, soms in groote menigte, om en bij eenige in onzen tuin staande vruchtboomen bevonden. Een paar eksters echter, die niet ver van dezelve hun nest hadden, lieten zich nooit op die dagen zien, waarop ik schoot, doch des zondags, wanneer er geen geweer gelost mogt worden, sprongen en vlogen zij vrolijk op en bij de boomen. Zij schenen bemerkt te hebben, dat er op dien dag niets voor hen te vreezen was. Een vriend van mij verhaalde, dit zelfde ook bij kraaijen te hebben opgemerkt; des zondags kwamen zij op plaatsen, waar men ze, door de week, nooit zag, en van daar bestaat in *Kent* het spreekwoord: »Zoo gelukkig als een kraai op zondag." Deze dieren schijnen dus toch eenigzins in staat te zijn, om b. v. den tijd, die van den eenen zondag tot den anderen verloopt, af te meten. Nog tot voorbeeld het volgende:

Een pachter had eenen hond, die hem overal

heen verzelde, behalve des zondags. Op dien dag kon men hem niet uit het huis krijgen. Eenmaal was er een hooge feestdag; de pachter trok dus zijne beste kleederen aan, en begaf zich naar de kerk. De hond ging, daar het geen zondag was, een eind wegs mede, doch scheen te bemerken, dat de kleeding van zijnen meester niet als gewoonlijk was. Hij zag hem angstig en vol argwaan aan, en keerde langzaam weder naar huis terug. De pachter riep hem, en de hond keerde weder terug; doch op eens begon de klok der naastbijgelegene kerk te luiden; nu scheen de hond op eens te begrijpen, welk een dag het was, en hij liep, zoo hard hij kon, weder naar huis toe. Ook weet ik, dat vier paarden, die zes dagen in de week, regelmatig werden aangespannen, zeer wild waren, wanneer zij op den zevenden gebruikt zouden worden, ofschoon zij op de overige dagen zeer gedwee en volgzaam waren.

UITSTORTING DES GEVOELS BIJ HET WEDERZIEN DER LENTE.

Een jeugdig bloed bruist door mijn borst,
Nu ons de grijze wintervorst
Met zijn trawanten heeft begeven.
Nu wij natuur met nieuwe kracht,
En oog betooverende pracht,
Als uit den doodslaap, zien herleven!

o Lie-

o Lieve Lente! wees gegroet!
Gij werkt op mijn verrukt gemoed;
Gij voert mijn geest naar hooger sferen;
Gij doet mij juichen in mijn lot,
Mij jublen in mijn Heer en God,
Dien ik als Vader mag vereeren!

Ja! wat mijn zangster immer treft,
Gij biedt haar steeds de schoonste stof,
Als zij u ziet op nieuw ontwaken,
En ik de liefde en trouw bedenk
Van Hem, op wiens besluit en wenk,
Gij weer met nieuwen gloed moogt blaken.

o, Mensch! wien lijden nederdrukt,
Die vaak geen enkel bloempje plukt,
En zwerft in nare wildernissen,
o, Schouw natuur aanbiddend aan,
En leest gij God in bloem en blaân,
Wil van Zijn liefde u vergewissen!

Wat klaagt gij over ramp en tijd?
Zie, hoe natuur zich thans verblijdt,
Schoon onlangs nog in nacht begraven.
Hij zal uw diep geschokt gemoed,
Met onwaardeerbaar, zalig goed
Hier, en hier namaals, eeuwig laven.

Maar hooger stijgt mijn zwakke zang,
Maar hooger klimt uw waarde en rang,
o Lente! als ik uw beeld aanschouwe,
En daarin 't sprekend onderpand
Besef van dien verheven stand,
Dien mij verspreekt Gods vadertrouwe.

Als

En ARKEL, die als wakker held
Den Saraceen bestreed,
Bevind zich bij d'ontkomen' schaar,
Gehard door ramp en leed.

En daar hij steeds verzelschapt wordt
Van schildknaap en trawant,
Spoedt hij zich met de zijnen voort;
En reist weer naar zijn land.

Zoo gaat het door *Itaalje* heen,
En 't Genueesch gebied,
En *Genua* rijst straks van ver
In 't aangenaamst verschiet.

Dan, op een' kleinen afstand slechts
Van dees' beroemde stad,
Genaakt een sluwe rooverbend',
En rooft hun goed en schat.

Dus uitgeplunderd komen zij
Te *Genua* nu aan;
En dwalen door de straten heen
En langs onzeek're paân.

Dan bij het heen en weder gaan
Stond men geheel verbaasd,
Bij 't zien van ARKELS wapenbord,
Voor zeker huis geplaatst.

Men spoort daarvan de reden op;
En krijgt dit tot bescheid;
»Dat d' eigenaar het plaatsen deed
»Uit zuivre erkent'lijkheid."

Want

Want ARKEL had hem in der tijd
Met goedheid overlaân;
En in het Vaderland weleer
Met geld hem bijgestaan;

Waarmeê hij kleine koopmanschap
Begon in *Nederland*;
Waardoor hij, en door noeste vlijt,
Geraakt' tot hooger stand.

Zoo dat hij daar reeds een'gen tijd
Als hand'laar had gewoond;
Terwijl zijn' trouw en eerlijkheid
Met aanzien werd bekroond.

En naauwlijks hoort VAN ARKEL dit;
Of hij maakt zich bekend,
Verhaalt hem, wat hem is ontmoet,
Zijn rampen en ellend.

De hand'laar troost hem in zijn leed,
Onthaalt hem aan zijn disch;
En toont VAN ARKEL menig keer,
Dat hij regt dankbaar is.

Hij schenkt hem geld en reiskleedij,
Voorziet in zijnen nood;
Vervult den pligt van dankbaarheid,
Die hem zijn hart gebood.

VAN ARKEL vangt de reis weêr aan —
En komt in *Gorkums* wal;
Verhaalt zijn wedervaren vaak
Aan Ridder en Vasal.

En

En sprak hij dan van *Genua*
 En van des eed'len daân,
Dan zag men in VAN ARKELS oog
 Een' dankbre vreugdetraan.

Zoo blonk het schoon der menschenmin
 In middeleeuwschen nacht;
En beider trouw en eed'le deugd
 Roemt nu nog 't nageslacht.

Zwaluwe, Maart 1835. F. DE LOOY.

HIERNA BETER.

(*Opgegeven stof.*)

Wereld! vol van wisselingen!
 't Schijngenot rent met u voort;
Niets kan hier bestendig blijven,
 't Zij het al of niet bekoort.

Mogt ik al eens vreugde smaken,
 Spoedig was die vreugd voorbij;
En hoe vaak nog gingen smarten
 Zaâm gepaard aan heure zij!

Ach! mogt hier bestendig blijven
 Dat, wat ons genoegen baart:
Zaligend werd, stervelingen!
 Dan 't verblijf voor ons op aard.

Maar, vergeefs is al ons hopen;
 't Aardsch genot is louter schijn!
Heil dus; daar wij zeker weten:
 Hierna zal het *beter* zijn!

Haarlem, Febr. 1835. A. V. D. ELST, JR.

SCHOOL-

SCHOOL-NIEUWS.

LEIDEN.

Den 11den Maart. De promotie van de Leerlingen der Latijnsche School had heden weder op de gewone wijze plaats. Twee verdienstelijke Leerlingen, H. B. NIEUWENHUIS en J. M. L. EIGEMAN, werden met prijzen vereerd en tot de Akademische lessen bevorderd. De eerste hield eene redevoering, over de schoonheid en eenvoudigheid van den stijl van HERODOTUS; de tweede over de voortreffelijkheid van den Dichter HORATIUS. Vervolgens gingen met prijzen beschonken, van de onderste orde der eerste klasse tot de bovenste over, twee uitmuntende Leerlingen, B. F. MATTHES en C. H. HIRSCHIG. De eerste declameerde over ARISTIDES, de tweede over de verdiensten van den Romeinschen Geschiedschrijver EUTROPIUS.

Eindelijk werden door de onderstaande Leerlingen de *gratiarum actiones* voor hunne bekomene prijzen gereciteerd, te weten: door J. A. LEEMANS, F. BOOY, H. T. DRABBE, A. SIX, A. J. LOS, A. BERTRAND, J. C. DRABBE, J. R. DE BROUWER, F. H. CATZ SMALLENBURG, A. J. BAKE, A. HAGE, G. A. SIX, J. D. VAN KETWICH, G. G. A. PLAAT, G. P. SEYN, P. C. G. KLUIT, H. J. VAN HENGEL, J. C. VAN DER CRAGHT, A. VAN LEEUWEN, L. HERDINGH en A. G. VAN DEN WORM.

GOUDA.

Den 19den Maart 1835. Na voorafgegaan onderzoek naar de vorderingen der leerlingen aan de Latijnsche Scholen alhier, in de oude Letterkunde en de daarmede vereenigde Wetenschappen, had heden, onder voorzitting van Heeren Curatoren, derzelver openlijke bevordering plaats. De Rector van

ons Gymnasium, Dr. D. WILLEMIER, opende deze plegtigheid op eene gepaste wijze, met eene korte *Prolusio*. Vervolgens werd een aantal leerlingen met prijzen en met loffelijke getuigschriften voor de beoefening der Wetenschappen begiftigd. — Van de tweede orde der eerste klasse werden tot de hoogste orde bevorderd: J. VAN BREDA KOLFF, met een *praemium ordinarium* en een *praemium diligentiae*, welke verdienstelijke jongeling ook gewonnen had den eersten prijs in het *Grieksch*, in de *Wiskunde*, in de oude en nieuwe *Aardrijkskunde*, en in de oude en nieuwe *Geschiedenis*; en J. HOLSTEIJN met een *praemium ordinarium*, eenen tweeden prijs in het *Grieksch*, en in de oude *Geschiedenis*, als ook eenen eersten prijs in de oude *Aardrijkskunde*. Van de tweede klasse is tot de eerste bevorderd: N. G. LA LAU, met een *praemium ordinarium* en *diligentiae*. Van de derde klasse gingen over tot de tweede: T. GORDEWAGEN, met een *praemium ordinarium*, een *praemium diligentiae*, en met eenen tweeden prijs in de *Grieksche* en *Latijnsche Fabelleer*, in de oude en nieuwe *Aardrijkskunde* en *Wiskunde*; en P. C. PRINCE, met een *praemium ordinarium*, eenen eersten prijs in de *Grieksche* en *Latijnsche Fabelleer*, en eenen tweeden prijs in de nieuwe *Geschiedenis*. Van de vierde tot de derde klasse: T. G. WOLTERS, met een *praemium ordinarium*, een *praemium diligentiae*, en eenen tweeden prijs in de *Grieksche* en *Latijnsche Fabelleer*, en in de oude en nieuwe *Aardrijkskunde*. Van de vijfde tot de vierde klasse: B. H. F. BANTZINGER, met een *praemium ordinarium*, en eenen eersten prijs in de *Wiskunde*, in de *Grieksche* en *Latijnsche Fabelleer*, en in de oude en nieuwe *Aardrijkskunde* en *Geschiedenis*; en F. A. BLANKEN, met een *prae-*

mi-

mium ordinarium, een *praemium diligentiae*, en eenen tweeden prijs in de oude en nieuwe *Geschiedenis*. Eindelijk gingen over van de tweede tot de eerste orde der zesde klasse: L. H. VAN BOCHOVE, met een *praemium ordinarium*, een *praemium diligentiae* en eenen tweeden prijs in de *Wiskunde*; en F. GRENDEL, met een *praemium ordinarium*. Alle deze met prijzen vereerde jongelingen betuigden aan H. H. Curatoren op eene gepaste wijze hunne dankbaarheid. De Rector besloot de geheele plegtigheid met dankbetuiging aan alle aanwezigen, voor hunne vereerende tegenwoordigheid.

UTRECHT.

Op vrijdag den 27sten Maart had de halfjarige bevordering der Leerlingen van het Gijmnasium alhier plaats. Na eene korte voorafspraak van den Rector, den Heer Mr. G. DORN SEIFFEN, beklommen drie loffelijke jongelingen, met prijzen naar de Hoogeschool bevorderd, het spreekgestoelte. De eerste, L. C. E. SCHUSLER, hield eene redevoering; *De Petro I. insigni Russiae Reformatore*; de tweede, H. G. RÖMER, *De florenti artium literarumque statu ejusque caussis Periclis tempore Athenis, et Frederici Henrici aetate in nostra Republica*; de derde, J. C. VAN DER VOORT, *De initiis, incremento, flore et imminutione Turcici imperii*. De eerste werd, behalve met den gewonen prijs, nog met eenen tweeden voor zijn uitmunten in het *Grieksch*, en met eenen derden van wegens de *Mathesis* vereerd, van welke laatste wetenschap een loffelijk getuigschrift aan VAN DER VOORT gegeven werd.

Verder ontvingen nog 38 Leerlingen, bij hunne bevordering tot hoogere klassen, prijzen en getuigschriften.

Van de eerste klasse werden van de tweede naar

de eerste orde alzoo bevorderd: T. [illegible] VAN DER [illegible], (van *Rotterdam*), die daarenboven voor het *Grieksch* en de *Mathesis* twee loffelijke getuigschriften ontving, het laatste buitengewoon: J. C. DE WIT, die ook nog het gewone getuigschrift voor de *Mathesis* verdiend had; E. J. W. VAN BAUMHAUER, (van *Brussel*).

Van de tweede klasse werden naar de eerste bevorderd: A. J. BACKER, C. L. J. BACKER, wien ook het getuigschrift voor de *Mathesis* werd uitgereikt, en E. H. VAN BAUMHAUER, (van *Brussel*), die bovendien eenen prijs voor het *Grieksch* kreeg.

Van de onderste naar de bovenste orde: [illegible] VAN [illegible], (van *Lopik*), die nog een getuigschrift voor het *Grieksch* en een voor de *Mathesis* ontving, F. H. S. [illegible], J. F. G. C. VAN [illegible], en aan D. H. VAN [illegible] werd een buitengewone prijs gegeven.

Van de derde klasse naar de tweede: [illegible], (van *Vreeland*), die daarenboven eenen prijs van vlijt ontving, zoo als P. J. [illegible], (van *Voorburg*), ook een loffelijk getuigschrift en een tweede voor de *Mathesis*; [illegible] VAN [illegible], (van *Leeuwarden*), en een buitengewone prijs werd gegeven aan H. G. VAN [illegible], (van [illegible]).

Van de onderste orde tot de bovenste: L. J. VAN [illegible], J. W. S. VAN BAUMHAUER, (van [illegible]), en H. W. TROMP, (van *Rotterdam*), terwijl de prijs van ongemeene vlijt aan P. [illegible], en het getuigschrift van de *Algebra* aan J. H. [illegible] was te beurt gevallen.

Van de vierde klasse naar de derde: G. D. [illegible], met het getuigschrift van de *Algebra*, behalve den gewonen prijs, P. D. [illegible], (van *'s Hertogenbosch*), en L. E. H. VAN [illegible]; het

het getuigschrift voor betoonde vlijt was aan J. DES TOMBE ten deel gevallen, en de buitengewone prijs aan L. W. H. STRATENUS, (van 's *Gravenhage*).

Van de onderste naar de bovenste orde: G. J. DE BEYK, die ook nog van ongemeene vlijt een getuigschrift ontving, F. H. HERMEIJER en C. M. FRANCHEN, die het getuigschrift van de *Algebra* bovendien verdiend had, en G. J. VINKE, schoon hij door het lot den derden prijs verloren had, was echter een prijs toegekend.

Van de vijfde klasse naar de vierde: L. C. VAN GOUDOEVER, die ook het eerste getuigschrift van ongemeene vlijt verdiend had, A. H. FALCK, J. BACKER, die ook het tweede getuigschrift van vlijt ontving, en J. J. DE GEER, om het groot aantal Leerlingen op deze klasse met eenen prijs beschonken, had ook het getuigschrift voor de *Algebra* verdiend.

Van de tweede naar de eerste orde: A. N. MOLENAAR, (van *Zegwaard*), C. J. HOOGEVEEN en S. EKAMA, (van *Leiden*), die ook het tweede loffelijk getuigschrift van ongemeene vlijt ontving. Voorts kregen J. T. VERHOEF, het eerste getuigschrift van vlijt en dat van de *Algebra*, A. H. J. RAAYMAKERS, het eerste getuigschrift voor de gemaakte opstellen H. J. L. LEYSSIUS het tweede.

De plegtigheid, met Orgel-Muzijk begonnen, werd met hetzelve geëindigd, en een zeer groot aantal toehoorders toonde de belangstelling in dezelve.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

Door het Provinciaal Kerkstuur van *Gelderland* zijn geëxamineerd en tot de predikdienst toegelaten: N. VAN WIJK, J. RIJSDIJK TAKENS LAMBRECHTS, E. HAAGSMA, A. B. VAN HOLKEMA, J. BRUINING en A. J. SCHILT.

ARNHEM.

HOEVELAKEN, den 16den Maart 1835. Heden trof onze Gemeente een zeer gevoelig verlies. De Hoogwelgeboren Vrouwe MARGARETHA JOHANNA HENRIETTE, *Baronnesse* VAN LIJNDEN, van *Hoevelaken*, geboren CORVER HOOFT, Vrouwe dezer plaats, werd ons door den dood ontrukt. Algemeen en opregt wordt de overledene onder ons betreurd, dewijl Haar Hoog Welgeb. gedurende eene reeks van jaren, door hare voortreffelijke hoedanigheden, onbekrompen weldadigheid, en vooral door een voorbeeldig Christelijk leven ten zegen der Gemeente verstrekte. Onze Leeraar bepaalde ons in de eerstvolgende Godsdienstoefening, naar aanleiding van 2 *Cor*. IV: 17, voornamelijk bij den troost, welken het Evangelie den treurenden aanbiedt, terwijl wij dien troost ook voor de nagelaten betrekkingen der overledene vuriglijk afsmeekten.

TERWOLDE, den 30sten Maart 1835. Na verkregene handopening is den 11den dezer, onder voorzitting van den Consulent, Ds. R. H. HUENDER,

Pred.

Pred. te *Nijbroek*, de Kerkeraad vergaderd geweest, om in plaats van wijlen Ds. H. J. DIBBETZ, eenen nieuwen Leeraar voor deze Gemeente te beroepen, en zijn tot dat einde de volgende nominatien gemaakt van Heeren Kandidaten tot de H. Dienst bij onderscheidene Kerkbesturen.

Twaalftal:

G. J. GIMBERG. J. A. VAN WALSEM. F. W. VAN ANDEL WEIJERS. G. J. BRAND WIJSMULLER. G. J. HOLLENGRAAF. C. RIBBIUS. G. VAN GERREVINK. M. MACALESTER LOUP. J. SCHEUER. A. VERWEIJ. J. C. VAN SCHERMBEEK. en A. TEN BOSCH.

Zestal:

J. C. VAN SCHERMBEEK. A. TEN BOSCH. J. SCHEUER. G. VAN GERREVINK. C. RIBBIUS. en F. W. VAN ANDEL WEIJERS.

Drietal:

J. C. VAN SCHERMBEEK. A. TEN BOSCH en G. VAN GERREVINK.

Uit welk drietal aanstonds met algemeene stemmen tot Herder en Leeraar is beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer, J. C. VAN SCHERMBEEK, van welken wij den 27sten dezer het berigt hebben ontvangen, dat hij onder inwachting der noodige approbatiën dit beroep heeft aangenomen.

ARNHEM. Zie Oct. 1834.

ELLEKOM staat vakant te worden. Zie April 1835.

NIJMEGEN.

NIJMEGEN, den 13den Mei 1835. Onze oudste Leeraar, M. JONGENEEL, die vóór 29 jaren met de bediening van het Evangelie der verzoening tot ons kwam, heeft zich, uit hoofde van voortdurende ligchaamszwakheid, verpligt gevonden, zijn emeritaat te verzoeken, hetwelk hem ook door Z. M. den Koning bij besluit van den 3den April l. l.

N°. 88 gunstig verleend is, *salvo honore et stipendio*, en aanvang nemen zal met Julij eerstkomende. Zoodat

NIJMEGEN staat vakant te worden.

ZUTPHEN.

Het Klassikaal Bestuur van *Zutphen* heeft aan Ds. P. BLOK ENTINK en aan Ds. C. KRABBE, bevestigde Predd. bij de Gemeente te *Breedevoort* en '*s Heerenberg*, akte van Lidmaatschap der klasse uitgereikt.

'S HEERENBERG, den 20sten April 1835. Was het heden eene heugelijke feestdag voor de Christenen over den ganschen aardbodem, van wege de opstanding onzes gezegenden Verlossers, waaraan ook wij op denzelve in vereeniging met onze medechristenen gedachten; een bijzonder verblijdend feest was het bovendien voor onze Gemeente, daar in derzelver midden op heden onze beroepene Leeraar C. KRABBE, Kandidaat tot de H. Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, plegtig als Herder en Leeraar werd ingezegend. De bevestigings Leerrede werd, bij vrijwilligen afstand van den Consulent, P. J. HAJENIUS, Pred. te *Zeddam*, gehouden door den Wel Eerw. zeer. gel. Heer D. PIJZEL, Pred. te *Ellekom*. Zijn Wel Eerw. sprak naar aanleiding van 1 *Cor*. XVI: 10*b*. *Hij werkt het werk des Heeren*. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, voorts ook door onzen voormaligen Leeraar, H. W. VAN WOELDEREN, Emer. Pred. en R. VAN RIJK, Pred. te *Selhem*. Onze Leeraar maakte daarop 's namiddags een aanvang met zijn dienstwerk, door het houden van eene Leerrede over *Luk*. XXIV: 13—29*a*.

DOESBORGH, den 3den Mei 1835. Nadat onze jongste Leeraar, Ds. H. J. A. ROLDANUS, Theol.

Theol. Doct., beroepen naar de Gemeente van *Schiedam*, op den 30sten April, van zijne betrekking op deze Gemeente en op de Klassis van *Zutphen* was losgemaakt, door den Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur van *Zutphen*, Ds. VAN DER LINDEN, heeft zijn Eerw. heden van ons afscheid genomen, met eene Leerrede over 1 *Thess.* III: 12, 13. Dus is

DOESBORGH vakant.

DOETINCHEM vakant. Zie Nov. 1834.

DIDAM staat vakant te worden. Zie Dec. 1834.

BOMMEL.

DEIL EN ENSPIJK. Zie Maart 1835.

HARDERWIJK.

ELBURG, den 3den Mei 1835. Heden is de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. PARÉ, Theol. Doct. in de dienst dezer Gemeente bevestigd, door zijnen ambtgenoot, Ds. H. DE HAAN HUGENHOLTZ, die tot tekst had 2 *Cor.* VIII: 23c. *Eene eere Christi.* De bevestigde deed zijne intrede met *Matth.* XXI: 13. *Daar is geschreven.*

ZUID-HOLLAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland* zijn, in deszelfs vergadering van Mei 1835, tot de H. Dienst toegelaten de Heeren: H. G. VAN NOUHUIJS, IJ. LOOTS, JZ. H. HIEBINK en S. C. KLINKHAMER, Kandidaten in de Letteren en Godgeleerdheid te *Leiden*.

'S GRAVENHAGE.

DE LIER, den 17den April 1835. Daar Ds. DE JONG van *Pijnacker* voor de op hem uitgebragte beroeping heeft bedankt, is heden door den Kerkeraad geformeerd de volgende nominatie:

Twaalftal:

DD. E. H. CATS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*. L. BLOEK, Pred. te *Hekelingen*. J. A. MEULEMANS, te *Buikslvot*. W. LEHMAN DE LENSFELDT, te *Domburg*. P. VAN BROGGE, te *Kethel*. P. WOLTERS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*. C. A. KLINKENBERG, Pred. te *Nootdorp*. W. STORM, te *Heinenoord*. TH. E. HERMSEN, te *Maasland*. A. TEN BOSCH ABRZ., Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*. A. G. VAN ALDERWERELD, Pred. te *Heenvliet*. W. H. FRANKAMP, te *Leidschendam*.

Zestal:

DD. E. H. CATS. W. STORM. J. A. MEULEMANS. L. BLOEK. P. WOLTERS. A. TEN BOSCH ABRZ.

Den 10den Mei is uit dit zestal geformeerd het volgende drietal:

DD. E. H. CATS, J. A. MEULEMANS en P. WOLTERS. Vervolgens werd met algemeene stemmen tot Herder en Leeraar dezer Gemeente beroepen, de Wel Eerw. Heer E. H. CATS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*.

PIJNAKKER, den 19den April 1835. Had onze Leeraar J. DE JONG, ons veertien dagen vroeger berigt, eene beroeping ontvangen te hebben naar de Hervormde Gemeente van *de Lier*, onder de Klassis van *'s Hage*, zoo mogten wij heden vernemen, dat zijn Eerw. voor die beroeping had bedankt, terwijl hij zich aan de laatste tafel van des Heeren H. Avondmaal, bij vernieuwing op eene hartelijke wijze aan ons verbond.

VOORBURG, den 10den Mei 1835. Heden nam van ons afscheid onze Leeraar Ds. A. C. DE MEIJIER, Theol. Doct. en beroepen Pred. te *Arnhem*, met eene Leerrede over *Hand.* XX: 27, nadat zijn Wel Eerw. op den 8sten dezer van zijne be-

betrekking op de Gemeente en de Klassis van *'s Gravenhage* was losgemaakt, door den Wel Eerw. Heer H. WOERMAN, Pred. te *Delft*, daartoe gecommitteerd door het Klassikaal Bestuur, in tegenwoordigheid van den tweeden Consulent, Ds. W. H. FRANKAMP, Pred. te *Leidschendam* en *Wilsveen*.

De beroeping van Ds. PIJZEL heeft reeds de Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring verkregen.

ROTTERDAM.

ROTTERDAM, den 2den April 1835. De Kerkenraad der Schotsche Gemeente ontving in deszelfs op heden gehouden vergadering kennis, dat haar jongste Leeraar, de Wel Eerw. Heer W. STEVEN, met eenparige stemmen beroepen was tot Leeraar bij de Engelsche Hervormde Gemeente te *Amsterdam* en dat zijn Eerw. dit beroep had in beraad genomen. De Correspondent heeft vervolgens vernomen, dat zijn Wel Eerw. voor die beroeping beleefdelijk heeft bedankt.

RHOON, den 10den April. De Kerkeraad dezer Gemeente heeft op heden, ter vervulling der alhier bestaande vakature, op vertoonde acte van collatie van den Wel Edel geb. Heer A. VAN HOBOKEN, van *Rhoon* en *Pendrecht*, onder voorzitting van den Consulent Ds. H. M. SCHIM VAN DER LOEFF, Pred. te *Barendrecht*, tot Herder en Leeraar dezer Gemeente beroepen, den Wel Eerw. zeer gel. P. A. VAN DER HOEVEN, Kandidaat tot de H. dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, welke beroeping door zijn Eerw., onder inwachting der vereischt wordende goedkeuringen, is aangenomen.

SCHIEDAM, den 26sten April 1835. Onze Leeraar, D. J. DERMOUT, Theol. Doct., die voor veertien dagen ons kennis gaf van de ontvangst eener beroeping naar de Nederduitsche Hervormde Gemeente van *Dedemsvaart*, berigtte ons heden, dat

dat zijn Eerw. vrijheid had gevonden, om voor deze beroeping te bedanken.

VLAARDINGEN, den 5den Mei 1835. Onze jongste Leeraar, Ds. B. TER HAAR, beroepen naar de Gemeente van *Arnhem*, is door Ds. A. A. C. BONNET, Pred. te *Maassluis*, als daartoe gecommitteerd door het Klassikaal Bestuur van *Rotterdam*, behoorlijk ontslagen van zijne betrekkingen op deze Gemeente, en de Klassis van *Rotterdam*.

ROTTERDAM, den 10den Mei 1835. De Wel Eerw. Heer M. A. DE JONGH, sedert den 5den Mei 1810 Predikant bij de Nederduitsche Hervormde Gemeente dezer stad, heeft heden zijne in deze Gemeente vervulde 25 jarige Evangeliedienst gevierd, met eene Leerrede over *Ps.* CIII: 1—18. De Gemeente heeft zich hartelijk met haren geliefden Leeraar vereenigd in lof en dankzegging aan God, voor dit aan hem en aan haar geschonken voorregt, en aan zijn Wel Eerw. vele en duidelijke bewijzen gegeven van hare toegenegene hoogachting.

BERKEL EN RODENRIJS vakant. Zie Jan. 1835.

SCHIEDAM. Zie Jan. 1835.

LEIDEN.

BENTHUIZEN, den 17den April 1835. Heden avond gaf ons de Consulent dezer Gemeente, Ds. C. R. BENTFORT VAN VALKENBURG, Pred. te *Zoeterwoude*, berigt van het overlijden van onzen voormaligen Leeraar, Ds. A. HAVERKAMP, Emeritus Pred. te *Noordwijk aan Zee*, welke van den jare 1801—1818, alzoo 17 jaren onder ons werkzaam was.

VOORHOUT, den 26sten April. Heden eindigde onze Leeraar W. P. R. BOUMAN, van hier naar *Sassenheim* beroepen, zijn dienstwerk onder ons, zoo als hij den 20sten te voren gedaan had aan *de Kaag*.

Kaag, en predikte bij die gelegenheid over 1 *Sam.* VII: 12*b*. *Tot hiertoe heeft ons de Heere geholpen;* en werd daarna losgemaakt door den Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur van *Leiden*, Ds. W. F. C. VAN LAAK, Pred. te *Oudeshoorn*. Zoo dat

VOORHOUT EN DE KAAG vakant is.

SASSENHEIM, den 10den Mei 1835. Op heden werd onze van *Voorhout* en *de Kaag* beroepen Leeraar, Ds. W. P. R. BOUMAN, in zijne dienst bevestigd door zijnen vriend J. G. WANROOY, Pred. te *Herkingen*, met *Matth.* XIII: 18. *Gij dan hoort de gelijkenis van den zaaijer.* De Bevestigde predikte des namiddags over 1 *Tim.* II: 4—7. *Welke wil dat alle menschen zalig worden, en tot kennis der waarheid komen. Want daar is één God, daar is één Middelaar Gods en der menschen, de mensch Christus Jezus. Die hem zelven gegeven heeft tot een rantsoen voor allen, (zijnde) het getuigenis tot zijner tijd. Waartoe ik gesteld ben een Prediker en Apostel, (ik zeg de waarheid in Christus, ik lieg niet) een Leeraar der Heidenen, in geloof en waarheid.*

LEIDERDORP vakant. Zie Dec. 1834.

BENTHUIZEN vakant. Zie April 1835.

D O R D R E C H T.

OTTOLAND EN NEDERBLOKLAND, den 10den Mei 1835. Heden werd onze beroepen Leeraar, H. A. LAAN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, in de H. bediening bevestigd door deszelfs vader, den Wel Eerw. zeer gel. Heer P. J. LAAN, rustend Predikant van *Amersfoort*, aan wien de Consulent onzer Gemeente, Ds. G. VRANCKEN, Pred. te *Goudriaan*, daartoe verzocht zijnde, deze predikbeurt had afgestaan.

De Bevestiger predikte bij die gelegenheid over

2 *Tim.*

2 *Tim.* III: 14a. *Maar blijf gij in het gene gij geleerd hebt, en daarvan u verzekering gedaan is.* De Bevestigde aanvaardde zijn dienstwerk onder ons met 1 *Tim.* I: 12. *En ik danke hem, die mij bekrachtigd heeft, (namelijk) Christus Jezus onzen Heer, dat hij mij getrouw geacht heeft, mij in de bediening gesteld hebbende.*

De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Heer Bevestiger en den Consulent, door DD. G. JANSSEN, J. J. NEUMAN, P. LEESEKAMP, B. NIEUWKOOP, G. B. VAN SCHAGEN, P. VAN DER HAAGEN SPEELMAN, W. JANS, L. DIBBETS, H. VAN DE ROEMER, L. O. REIJERSKERK, A. C. VAN SENUS, W. G. VAN DEN BROEK en S. J. DE HOEST, Predd. te *Molenaarsgraaf*, *Sliedrecht*, *Brandwijk*, *Bleskensgraaf*, *Nieuw Lekkerland*, *Giessendam*, *Giessen Oudkerk*, *Utrecht*, *Nieuwpoort*, *Langerak bezuiden de Lek*, *Berkenwoude*, *Fijnaart* en *Nijkerk*.

BRIELLE.

NIEUWENHOORN. Zie Maart 1835.

KORENDIJK staat vak. te worden. Zie Maart 1835.

NOORD-HOLLAND.

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland* heeft in de Vergadering van den 6den Mei l. l. de Heer STEPANUS PETRUS HEIJNS, Theol. Doct. aan de Leidsche Hoogeschool, volgens Reglement §. 30. geëxamineerd, en tot den openbaren Predikdienst toegelaten.

AMSTERDAM.

THAMEN AAN DEN AMSTEL, den 26sten April 1835. Heden werd onder ons in zijn H. Dienstwerk bevestigd, de Wel Eerw. zeer gel. Heer,

F.

F. H. G. VAN IJZENDOORN, van *Benthuizen* tot ons overgekomen. De bevestiging geschiedde door Ds. D. ROMAR, Pred. te *Amstelveen* en Consulent onzer Gemeente, predikende over 1 *Cor.* II:2. *Ik heb niet voorgenomen iets te weten onder u, dan Jezus Christus en dien gekruisigd.* De bevestigde handelde over *Luk.* XXIV:46, 47. *En zeide tot hen, alzoo is er geschreven en alzoo moest de Christus lijden en van de dooden opstaan ten derden dage: En in Zijnen naam gepredikt worden, bekeering en vergeving der zonden, onder alle volken, beginnende van Jeruzalem.*

Aan zijn Eerw. is acte van Lidmaatschap der Klassis toegezonden.

WEESP. Met genoegen wordt van hier berigt, dat onlangs, door eene achtingwaardige godsdienstige weduwe, een fraai gewerkt zilveren Doopbekken aan de Gemeente geschonken is, hetwelk als een bewijs harer hoogachting voor de godsdienst met dankbaarheid ontvangen is.

AMSTERDAM (Engelsche Gemeente) vakant. Zie April 1835.

KORTENHOEF, den 18den Mei. Heden is door den Kerkeraad, onder het bestuur van Ds. D. BRUINS, Pred. te *'s Graveland*, als Consulent, uit de Kandidaten, die hunne gaven hebben laten hooren, met eenparigheid van stemmen, tot Predikant beroepen, de Heer G. J. GIMBERG, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*.

Buiten zijn Eerw. waren bij den Kerkenraad bijzonder in aanmerking gekomen, de Kandidaten VAN LOON, PARÉ, DE VOOGD, TERSTEEG, EYKMAN, HASMAN, HOOLA VAN NOOTEN, VAN DEN HAM VAN HEYST, VAN KUYK, VAN DER VEN en SCHIFF.

HAARLEM.

BEVERWIJK vakant. Zie Nov. 1834.

ALK-

ALKMAAR.

HEILO, den 1sten Maart. Onze Leeraar, Ds. W. R. VEDER, maakte heden aan de Gemeente het overlijden bekend van eenen harer vroegere Leeraren, Ds. G. OUTHUYS, laatstelijk Pred. te *Minnertsga*. Hij was hier werkzaam gedurende de jaren 1800—1802. Was hij in onderscheidene Gemeenten een ijverig, geacht en bemind Leeraar, ook hier zal zijne nagedachtenis in zegen blijven. Wij werden opgewekt tot navolging van zijnen echt Christelijken wandel, opdat wij ook eenmaal, gelijk hij, zacht en kalm ontslapen.

SCHOORL, GROET EN KAMP vakant. Zie Maart 1835.

HOORN.

SIJBEKARSPEL. Na langdurige sukkeling is den 5den April l. l. te *Hoorn* overleden, onze Leeraar Ds. J. G. BERG, in den ouderdom van ruim 32 jaren, nalatende eene diepbedroefde weduwe, voor welke het annus gratiae door de Ringbroeders wordt waargenomen. De eerste beurt, na het overlijden van denzelven, is door Ds. J. A. KUITERT, Pred. te *Benningbroek*, c. a. en Consulent dezer Gemeente, waargenomen, die ten grondslag zijner Verhandeling heeft gehad: *Pred.* IX: 11, 12. *Ik keerde mij, en zag onder de zon, dat de loop niet is der snellen, noch de strijd der helden, noch ook de spijs der wijzen, noch ook de rijkdom der verstandigen, noch ook de gunst der welwetenden, maar dat tijd en toeval aan deze allen wedervaart. Dat ook de mensch zijnen tijd niet weet, gelijk de visschen, die gevangen worden met het booze net; en gelijk de vogelen, die gevangen worden met den strik: gelijk die, (alzoo) worden de kinderen der menschen verstrikt*

strikt te boozen tijde, wanneer dezelve haastiglijk over hen valt. Dus is

SIJBEKARSPEL vakant.

MIDWOUDE vakant. Zie Febr. 1835.

E D A M.

MONNIKENDAM. Zie Dec. 1834.

Z E E L A N D.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*, is heden tot de predikdienst toegelaten, de Heer W. G. KAN, Kandidaat in de Letteren en Godgeleerdheid.

M I D D E L B U R G.

MIDDELBURG, den 3den Mei 1835. Heden is onze van *Sneek* beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. MOOLENAAR, onder ons bevestigd, door zijnen jongsten Ambtgenoot, Ds. J. BORSIUS, Theol. Doct., die tot tekst gekozen had I *Cor.* XVI: 10*b*. *Hij werkt het werk des Heeren.* De Bevestigde deed des avonds zijne intrede, met eene Leerrede over *Joh.* V: 30—40.

MIDDELBURG, den 5den Mei. Aan den Wel Eerw. Heer A. MOOLENAAR, is, als bevestigd Pred. te *Middelburg*, acte van Lidmaatschap der Klassis van *Middelburg* afgegeven.

G O E S.

GOES. Zie Maart 1835.

IJ Z E N D IJ K E.

BIERVLIET, den 17den April 1835. Deze avond verschafte aan de Gemeente alhier een groot genoegen. Bij de Avondmaalsviering, die, sedert 1820, hier altoos op den avond van den gedenkdag van JEZUS dood plaats had, werden door onzen Leeraar, Ds. D. BASSELAAR, 27 Militairen der 5de Afdeeling, die gedurende hunne bezetting

van den *kapitalen Dam* getrouw gebruik gemaakt hadden van zijn onderwijs, en door hem aangenomen waren, met nog een 40 tal getrouwde en jonge lieden uit deze Gemeente, plegtig bevestigd; en aan de eersten chakot Testamentjes uitgereikt.

ST. ANNA TER MUIDEN, den 20sten April 1835. Op den 5den dezer gaf onze Leeraar, Ds. J. A. JANSSEN, ons berigt, dat hij eene op hem, den 1sten dezer uitgebragte, beroeping naar de Gemeente van *Schoondijke* had ontvangen, en dat dezelve door hem in ernstige overweging was genomen. Heden verblijdde hij ons met de kennisgeving, dat hij vrijheid gevonden had, om ook voor deze beroeping te bedanken, en verbond hij hij zich nogmaals aan onze Gemeente.

SCHOONDIJKE. Zie April 1835.

UTRECHT.

UTRECHT.

MIJDRECHT vakant. Zie Jan. 1835.

Ten einde vergeefsche aanzoeken van Heeren Kandidaten voor te komen, berigt de Kerkeraad dezer Gemeente, dat dezelve voornemens is, ook nu wederom, door het beroepen van eenen Predikant, in de alhier bestaande vakature te voorzien.

WIJK.

ODIJK, den 12den April 1835. Heden vernamen wij van onzen geliefden Leeraar, Ds. H. J. VELDWIJK, dat zijn Eerw., bij Koninklijk besluit van den 3den dezer N°. 95, tot Pred. bij de Nederduitsche Protestantsche Gemeente van *Maastricht* benoemd zijnde, zich verpligt gevonden had, in afwachting van het Kerkelijk beroep, (hetwelk

nu

zijn reeds is ontvangen) zich voor het aannemen van die roeping te verklaren, zoodat ODIJK eerlang staat vakant te worden.

VRIESLAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Friesland* zijn, den 6de en 7den Mei l. l. tot den predikdienst geadmitteerd de Kandidaten in de Letteren en in de Godgeleerdheid aan de Groninger Akademie; J. W. E. ERBINGE, H. BOORENBOS, P. VAN HENTERNS, D. TERPSTRA, G. G. H. MIELSKEN en J. TERHORST.

LEEUWARDEN.

JELSUM, den 25sten Jan. 1835. Het Orgel in onze Kerk, sedert lang reeds zeer gebrekkig, en eindelijk geheel onbruikbaar geworden zijnde, hadden Kerkvoogden, met toestemming van de Hervormde Floreenpligtigen, besloten, om, in plaats van hetzelve, een nieuw en grooter te laten vervaardigen; hetwelk heden plegtig aan de dienst van God werd toegewijd.

Onze Leeraar, Ds. J. P. MENNEMA, hield bij deze gelegenheid eene toepasselijke redevoering, naar aanleiding van *Ps.* C: 2, welke telkens werd afgewisseld met gezang, begeleid door het doelmatig bespelen des Orgels, door den Heer FRANK, Organist van de Groote Kerk te *Leeuwarden*, die ons welwillend met zijn kunsttalent ten dienste stond, en ook na geëindigde Godsdienstoefening, het genoegen gaf, om de kracht en welluidendheid des nieuwen speeltuigs, te bewonderen.

Volgens het eenparig getuigenis van kenners en aanschouwers, hebben de Heeren Gebroeders L. en S. VAN DAM, van *Leeuwarden*, door wie, dit Orgel vervaardigd is, ook hierdoor, hunnen welgevestigden

den roem, volkomen gehandhaafd en getoond, als kunstenaars, de meeste onderscheiding te verdienen.

LEEUWARDEN, den 1sten Mei 1835. Ds. J. DERMOUT, Theol. Doct. en Pred. te *Schiedam*, uit het te voren gemelde drietal beroepen zijnde en voor deze beroeping bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad heden tot Herder en Leeraar dezer Gemeente benoemd, den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. E. DE VOOGT, Pred. te *Nederlangbroek*. De nominatiën waren als volgt.

Twaalftal:

DD. J. E. DE VOOGT, Pred. te *Nederlangbroek*. A. C. VAN ELDIK THIEME, Pred. te *Waddingsveen*. J. P. VAN HARENCARSPEL, Pred. te *Voorschoten*. M. A. JENTINK, Pred. te *Harlingen*. B. RIENSTRA, Theol. Doct. en Pred. te *Meerkerk*. H. KOK, te *Gorinchem*. P. H. VRIESEMA, te *Herbajum*, J. F. H. HUGUENIN, Pred. te *Tjallebert*. G. MUURLING, Theol. Doct. en Pred. te *Stiens*. J. H. GUNNING, Pred. te *Hoorn*. P. DE GOEJE, Pred. te *Lippenhuizen*. J. T. DIJKSTRA, Pred. te *Arum*. De laatste bij herstemming tegen de Heeren: P. PARSON, Pred. te *Steenwijk*. H. P. DE KANTER, Pred. in den *Briel*. en J. D. STETTEROGGE, Pred. te *Valkenburg*.

Zestal:

DD. DE VOOGT, VAN HARENCARSPEL, JENTINK, THIEME, HUGUENIN en KOK.

Drietal:

DD. DE VOOGD, JENTINK, HARENCARSPEL.

GARIJP, SUAMEER EN EERNEWOUDE vakant. Zie Feb. 1835.

HARLINGEN.

LANGERHOU EN SCHETTENS vak. Zie Sept. 1834.

MINNERTSGA vakant. Zie Maart 1835.

EXMORRA EN ALLINGAWIER vakant. Zie April 1835.

SNEEK.

SNEEK.

SNEEK, den 20sten April. Onze naar *Middelburg* beroepene Leeraar, Ds. A. MOOLENAAR, eindigde heden zijne Evangeliedienst onder ons, predikende over *Eph.* V: 23*b*. *Hij is een behouder des ligchaams*. Zoodat nu te

SNEEK eene Predikantsplaatsplaats vakant is.

Op den 30sten April is, ter vervulling dezer vakature, door den Kerkenraad het volgende, in alphabetische orde gestelde, twaalftal Predikanten gemaakt:

DD. J. F. ASMA, Predd. te *Rijp*. J. DIESEL, te *Rhenen*. E. SCHRADER FOCKENS, te *Jutrijp*. J. G. VAN GRIETHUIZEN, te *Zalk*. C. H. VAN HERWERDEN, Th. Doct. te *Beetsterzwaag*. W. J. IMMINCK, te *Kamperveen*. W. G. S. LIX-RAAVEN, te *Loenen*. W. MUURLING, Th. Doct. te *Stiens*. J. J. PRINS, te *Zwartsluis*. A. T. REITSMA, te *Oude Mirdum*. B. RIENSTRA, Th. Doct. te *Meerkerk*. en L. SCHUKKING, te *Zuidwolde*.

Uit dit twaalftal is den 7den Mei het volgende alphabetische zestal geformeerd:

DD. VAN GRIETHUIZEN, IMMINCK, MUURLING, PRINS, RIENSTRA en SCHUKKING.

DOKKUM.

AUGSBUREN EN KOLLUMERZWAAG, den 26sten April 1835. Heden maakte onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer S. HOGERZIJL, AZ. ons in de morgengodsdienst bekend, het overlijden van den Hoog Wel Geb. Heer Jonkheer WILLEM ANNE VAN HAREN, Lid der Ridderschap van *Vriesland*. Zeer treffend was het voor ons, dit verlies te vernemen, daar deze Gemeente menigvuldige blijken van genegenheid en ware belangstelling van Zijn Hoog Wel Geb. heeft mogen ondervinden, waardoor dan ook zijn Hoog Geb. naam bij ons in zegening zal blijven.

Onze Leeraar bepaalde ons bij deze gelegenheid, naar aanleiding van *Gen.* III: 19b. *Gij zijt stof, en gij zult tot stof wederkeeren*; bij onze nietigheid en de hooge noodzakelijkheid, om CHRISTUS den gekruisten voor ons hart als onzen Verlosser te kennen, zullen wij met blijdschap ook ons sterfuur te gemoet zien.

AKKERWOUDE EN MURMERWOUDE vakant. Zie Feb. 1835.

OVER-IJSSEL.

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Over-IJssel*, heeft, in deszelfs Vergadering van Mei, tot de Predikdienst toegelaten, de Heeren: G. ALTING BÖSKEN, R. JENTINK, C. W. SCHULLER, H. JONKER, J. A. BARBAS, J. E. G. LANDRÉ, J. F. HUFFSTADT en A. L. VAN WOERDEN, Kandidaten in de Godgeleerdheid te *Utrecht*.

ZWOLLE.

WIJHE, den 8sten Mei. De Hervormde Gemeente van *Wijhe*, reeds meermalen van de aanzienlijksten uit haar midden kostbare geschenken ontvangen hebbende voor Kerk en Armen, gevoelt zich weder gedrongen, om met blijde dankbaarheid openlijk melding te maken van twee massive zilveren Schotels, ten behoeve van het H. Avondmaal, aan de Gemeente geschonken door de Hoog Wel Geb. Mevrouwe VAN KNOBELSDORFF, geboren Baronnesse VAN DEDEM TOT DE GELDER.

DEVENTER.

ALMELO vakant. Zie Nov. 1834.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

GROOTEGAST EN DOEZUM. De bevestiging

van

van den tot Leeraar dezer Gemeente beroepenen Kandidaat, J. WOLDRINGH, heeft op zondag den 26sten April, in de kerk te *Grootegast* plaats gehad. Bij die gelegenheid werd door den fungerenden Consulent en Bevestiger, den Heer K. O. NIEWEG, Pred. te *Marum* en *Noordwijk*, gepredikt over 1 *Cor.* IV: 1, 2. De Bevestigde maakte des namiddags met zijn H. dienstwerk een aanvang, door het houden eener Leerrede over 2 *Cor.* IV: 5.

WINSCHOTEN.

BELLINGWOLDE, oudste Leeraarsplaats vakant. Zie Dec. 1834.

WAGENBORGEN. Zie April 1835.

ZELLINGE. Zie April 1835.

APPINGEDAM.

't ZANDT, den 15den Mei 1835. Onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer E. WARMOLTS, die ons gedurende 34 jaren het Evangelie verkondigde, bij het gevoel van de zwakheden des ouderdoms, in den loop van het vorige jaar het Emeritaat verzocht, en salvo honore et stipendio bekomen hebbende, werd hier in de laatste voorgaande maand November beroepen, de Wel Eerw. Heer J. H. UILKENS, Pred. te *Wagenborgen*. Zijn Eerw. deze beroeping aangenomen hebbende, werd heden onder ons bevestigd. De Bevestigingsleerrede werd gehouden door den Behuwdbroeder onzes Leeraars, den Wel Eerw. Heer G. W. STUIVINGA, Pred. op *'t Hoogezand*, over *Tit.* II: 3. *Spreekt hetgene de gezonde leer betaamt.* Het werk der bevestiging geschiedde door den Consulent onzer Gemeente, den Wel Eerw. Heer H. G. CANNEGIETER, Pred. te *Zeerijp*, en dezen namiddag maakte onze nieuwe Leeraar een begin met zijn dienstwerk onder ons, predikende over 2 *Cor.* IV: 6. *Want God die gezegd heeft, dat het licht uit de duisternis zou*

schijnen, is degene, die in onze harten geschenen heeft, om te geven verlichting der kennis der heerlijkheid Gods in het aangezigt van Jezus Christus.

MIDDELSTUM.

ROTTUM, den 14den April 1835. Ter vervulling van de vakature, ontstaan door het vertrek van den Heer U. P. GOUDSCHAAL, van hier naar *Godlinze*, zoo heeft de Heer A. J. COSTERUS, Unicus Collator alhier, eene nominatie gemaakt van de navolgende twaalf personen:

Ds. J. H. SIJPKENS, Pred. te *Idsegahuizen*. J. F. DONS, W. N. STORT, H. H. SLOT, G. BRUNA, H. C. HEINECKE, Kandidaten tot den H. dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*. Voorts B. SANDERS, J. WITKOP, G. HOLWERDA, Kandidaten bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*.

Ten zelfde dage is door den Heer Collator tot Predikant voor deze Gemeente beroepen, de Eerw. Heer J. F. DONS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*.

Nadat deze beroeping Kerkelijk was gemaakt, en den beroepenen toegezonden, heeft zijn Eerw. terstond verklaard, die beroeping, onder inwachting van de vereischte approbatiën. aan te nemen.

ULRUM, den 25sten April 1835. Heden bekwam de Kerkeraad berigt, dat de Eerw. Heer C. T. LUBBERS, Pred. te *Westernieland* en *Saaxumhuizen*, de beroeping tot Predikant in deze Gemeente heeft aangenomen.

WESTERNIELAND, den 26sten April 1835. Heden maakte onze geliefde Leeraar, de Eerw. Heer C. T. LUBBERS, ons bekend, dat dezelve, in afwachting der benoodigde approbatien, de beroeping tot Predikant te *Ulrum* had aangenomen. Zoo dat

WES-

WESTERNIELAND EN SAAXUMHUIZEN eerlang staat vakant te worden.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

VUGHT, den 10den April 1835. Op heden werden door onzen Leeraar, Ds. H. W. VOLLENHOVEN VAN DAALEN, wederom elf Kannonniers der hier gestationeerde Batterij Veld-Artillerie, tot Leden der Hervormde Kerk aangenomen.

'S HERTOGENBOSCH, den 15den April 1835. Heden werden alhier honderd zeven en twintig Militairen van het Garnisoen, welke gelijk andere aankomelingen uit de Plaatselijke Gemeente weinig dagen te voren successivelijk belijdenis des geloofs hadden afgelegd, bij de woensdagavondgodsdienstoefening openlijk geconfirmeerd; zijnde aan éénen derzelven de Doop der bejaarden toegediend, met den naam van PIETER GOUD, en, heeft deze schare zich, immers grootendeels, op eersten Paaschdag met de Gemeente vereenigd in de plegtige gedachtenis van den dood onzes Heeren aan het H. Avondmaal.

ST. MICHIELSGESTEL, den 17den April 1835. Na ruim vier maanden, zoo hier als te *Schijndel*, godsdienstig onderwijs genoten te hebben, werden op heden weder een aantal van negentien Kanonniers van de Veld-Artillerie N°. 9, tot Lidmaten aangenomen, welke het voorregt hadden met de Gemeente aan deze plaats op den eersten Paaschdag het H. Avondmaal te vieren.

HELVOIRT, den 21sten April 1835. Een Brigadier en achttien Manschappen der Batterij rijdende Artillerij N°. 10. gedurende eenige maanden alhier gelegerd, werden, na den 31sten Maart l. l., tot Leden der Gemeente te zijn aangenomen, den 5den April bevestigd, toen één hunner

ISAAC VAN GELDER, uit Joodsche ouders geboren, den H. Doop ontving, bij welke gelegenheid onzen Leeraar, Ds. G. J. DUIJSER, predikte over het aanbelang van den Doop, volgens *Hand.* VIII: 38*b*. *En hij doopte hem.* Zij hielden in den avond van goeden Vrijdag met ons gedachtenis van den dood onzes Heeren, ook aan zijnen disch. Mogen zij hunne belijdenis versieren met een godsdienstig leven!

VUGHT, den 22sten April 1835. De Kerkenraad der Hervormde Gemeente van *Vught* heeft, uit het twaalftal S. S. Min. Cand., aan welke eene predikbeurt was toegestaan, zijnde de Heeren:

J. A. VAN WALSEM, P. N. VAN ROSSEM, H. J. DE HAAN HUGENHOLTZ, Theol. Doct. G. N. DE VOOGT, C. E. STOLLÉ, M. C. VAN HOUTEN, F. W. VAN ANDEL WEIJERS, J. PLEYTE, H. M. VAN LOON, E. H. CATS, A. VERWEY en A. TEN BOSCH.

Op heden gemaakt het volgende zes- en drietal:

Zestal:

J. A. VAN WALSEM, H. M. VAN LOON, E. H. CATS, A. TEN BOSCH, P. N. VAN ROSSEM en F. W. VAN ANDEL WEIJERS.

Drietal:

J. A. VAN WALSEM, H. M. VAN LOON en A. TEN BOSCH, met het lot tegen P. N. VAN ROSSEM.

'S HERTOGENBOSCH, den 11den Mei 1835. Uit het te voren gemelde zestal, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. TH. SANDERS, naar *Woerden*, heeft de groote Kerkeraad alhier, op den 22sten April l. l., het volgend drietal gemaakt:

DD. J. F. VAN HOOGSTRATEN, Predd. te *Lochem*. H. P. TIMMERS VERHOEVEN, Theol. Doct. te *Hoorn*. en TH. VAN SPALL, te *Dussen*.

En heeft dezelve daaruit beroepen, Ds. H. P. TIMMERS VERHOEVEN, Theol. Doct. en Pred. te

Hoorn,

Hoorn, doch die, na eenigen tijd van beraad, voor deze beroeping heeft bedankt.

De Kerkeraad op heden wederom zamengekomen, om het beroepingswerk te hervatten, heeft allereerst gemaakt dit zestal:

DD. J. F. VAN HOOGSTRATEN, Predd. te *Lochem*. C. HOOIJER, te *Zalt-Bommel*. J. G. BETZ, te *Wijchen* en *Leur*. J. F. ENDTZ, te *Helmond*. H. H. HOLL, te *Zevenhuizen*. en H. M. SCHIM VAN DER LOEFF, te *Barendrecht*; de twee laatste met het lot tegen H. A. HEYMANS, te *Budel*. en F. H. G. VAN ITERSON, te *Thamen aan den Amstel*.

Uit dat zestal is gemaakt dit drietal:

DD. VAN HOOGSTRATEN, BETZ en HOOIJER.

En is daaruit beroepen, Ds. J. G. BETZ, Pred. te *Wijchen* en *Leur*, aan welken de beroepsbrief is toegezonden.

Bij besluit van Z. M. den Koning, van den 3den April l. l. No. 88. is, op voordragt van Z. Excell. den Heer Minister van Staat, belast met de Generale Directie voor de Zaken der Hervormde Kerk enz., de oudste Predikant der Nederduitsche Hervormde Gemeente alhier, de Wel Eerw. en zeer gel. Heer Z. DE JONGH, gunstig Emeritus verklaard, salvo honore, en met een pensioen, ingaande met den 1sten Julij aanstaande.

Ter vervulling der vakature hier door te ontstaan, is reeds door den Kerkeraad handopening verzocht en bekomen. Dus is te

'SHERTOGENBOSCH eene tweede Predikantsplaats vakant.

DRENTHE.

Het Provinciaal Kerkbestuur heeft op den 6den en 7den dezer, tot de Predikdienst toegelaten:

ABA-

ABRAHAM BUNING, A. W. FR. CAREL PIETER LOUIS RUTGERS, JOH. FIL. BERNARDUS JOHANNES CRAMER VON BAUMGARTEN, G. J. F. FIL. LUDOLF THEODORUS VAN HASSELA en JAN EEKTEN, Kandidaten in de Letteren en Godgeleerdheid te *Groningen.*

ASSEN.

VEENHUIZEN, den 17den April 1835. Heden werden alhier weder 85 Ledematen ingezegend, meest bejaarden, terwijl vijf van dezelve den H. Doop ontvingen.

Het bijzondere hiervan ligt niet in het groot aantal, nog in de bediening des H. Doops aan volwassenen, hetgeen hier dikwijls plaats heeft, zoo als nog op den 28sten Dec. des vorigen jaars 84 ingezegend en vier van hen gedoopt werden; — maar daarin, dat twee van hen oorspronkelijk Israëlieten waren, terwijl ook nog bij dit getal zich twee Catholijken bevonden. Onze Leeraar, die hen allen had opgeleid, sprak bij die gelegenheid, in het oog houdende het oogmerk van den goeden Vrijdag, naar aanleiding van *Matth.* X: 32.

VEENHUIZEN. Adjunct Predikantsplaats vakant. Zie Maart 1835.

LIMBURG, *enz.*

MAASTRICHT. (Nederduitsche Gemeente.) Wij hebben het genoegen te kunnen melden, dat Ds. H. J. VELDWIJK, Pred. te *Odijk*, door Z. M. den Koning benoemd tot Predikant in deze Gemeente, en daarop Kerkelijk beroepen zijnde, deze beroeping in de vreeze des Heeren heeft aangenomen, en eerlang, onder ons wordt te gemoet gezien, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het Emeritaat van Ds. B. A. JONCKERS, ingaande met den 1sten Mei, die dan ook reeds wettig van zijne

be-

betrekking van Kerkeraad en Klassis op den 25sten April l. l. losgemaakt werd, door Ds. VAN DER LOO, als bij gebrek van een Klassikaal Bestuur alhier, daartoe bijzonder gevolmagtigd bij dispositie van Z. Excell. den Minister van Staat, d. d. 26sten Maart l. l. N°. 7. en daarop den volgenden dag 's avonds, bij gelegenheid der dankzegging na het H. Avondmaal, zijne laatste Leerrede tot ons hield over 2 *Tim.* II: 8. *Houd in gedachtenis, dat Jezus Christus enz.* en van ons afscheid nam.

Voorts kan men van hier met vreugde melden, dat, na het laatst gegeven berigt, de godsdienstijver der krijgslieden onzer nieuwe bezetting, even voorbeeldig is, als die der vorige, en daarvan ten bewijze strekt, dat, niet alleen bij de Nachtmaalsviering van Oct. l. l. een getal van 18 krijgslieden, door Ds. JONCKERS onderwezen, en twee militaire vrouwen, leerlingen van Ds. VAN DER LOO, maar thans ook, bij de voorbereiding voor Paschen, weder 30 krijgslieden, leerlingen van Ds. JONCKERS, waaronder één tevens den H. Doop ontving, plegtig werden ingezegend, met en benevens 31 door Ds. VAN DER LOO onderwezen, en naderhand nog bij de voorbereiding van het tweede Nachtmaal, een getal van 13, zijnde leerlingen van Ds. VAN EPEN, die anders door zijne ziekte in dezen winter verhinderd werd, zijn onderwijs voort te zetten.

MARIA HOOREBEKE, den 19den April 1835. Heden eenige vrienden van de Fransche grenzen overgekomen zijnde, om hunne betrekkingen in de Gemeente te bezoeken, en geen nut hebbende van de voorlezing van Leerredenen in de Hollandsche taal, had onze ijverige Schoolonderwijzer, Voorzanger en Voorlezer LÄMMERS de goedheid, des avonds eene Leerrede in de Fransche taal, ten genoegen en tot stichting van voornoemde Fransch

spre-

sprekende Protestanten voor te lezen, waarvan dat ook diegenen uit de Gemeente gebruik maakten, welke die taal magtig zijn.

Den 25sten en 26sten April, hadden wij het onverwacht genoegen, onzen vriend Ds. A. GOSSEMOOR, hersteld uit zijne gevaarlijke ziekte, reeds weder onder ons te zien, om die plegtigheid te bedienen, van welker viering wij door zijnen dood naar langen tijd hadden kunnen verstoken zijn geweest.

Op den avond van eerstgenoemden dag predikte hij Voorbereiding, naar *Joan.* XX: 24—27. en zat in den Kerkeraad voor, welke onmiddelijk daarop gehouden werd.

Den volgenden dag vierden wij gedachtenis van JEZUS dood aan het H. Avondmaal, na vooraf tot belijdenis van JEZUS CHRISTUS als onzen Goddelijken Heer, naar *vs.* 28 van gemeld *Hoofdstuk* opgewekt te zijn; terwijl de nabetragtings Leerrede, *vs.* 29, tot grondslag had.

Des avonds werd de zitting der Bijbelvereeniging herwat, waarin, onder belangrijk nieuws, ook de pogingen van een Lid der Broedergemeente *Multha*, in het Noorden van *Frankrijk* aangewend, tot zijne correspondentie met de Broedergemeente te *Zeist* werden medegedeeld. Ook vernoegde het de aanwezenden uit de 3 *Livraisons des Variétés*, Godsdienstig Tijdschrift te *Brussel* in het licht gegeven, te vernemen, dat 15 Catholijken aldaar, in de Kapel *rue neuve* voor het eerst het H. Avondmaal hadden gevierd, na vooraf plegtig voor de Gemeente daar tegenwoordig te hebben betuigd, dat zij geenen anderen regel voor hun geloof en wandel erkenden, dan de H. Schriften. Dit geschiedde door een plegtig *oui* (ja); één hunner voegde er nog bij, *sincèrement* (*in opregtheid*).

WAAL-

WAALSCHE KERK.

MAASTRICHT, (Fransche Protestantsche Gemeente) den 26sten April 1835. In de Morgengodsdienst van heden, nam onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer MOLIÈRE, van ons een hartelijk afscheid, daar het Z. M. behaagd heeft, hem gunstvol zijn emeritaat te verleenen. 1 *Thess.* II: 12, gaf den Leeraar gelegenheid, den grond aan te toonen, waarop het Christendom rust, namelijk, de roeping tot het Koningrijk en de heerlijkheid Gods; terwijl zijn Wel Eerw. in een tweede deel het werkdadig gebruik schetste, hetwelk wij van deze roeping maken moeten, waardiglijk, namelijk, dezer roeping te wandelen. De plegtigheid, waarbij een aantal toehoorders der andere Christengemeente dezer Stad en van elders tegenwoordig waren, werd besloten met het zingen van *Ps.* XC: 9. De Heere veraangename de rust onzes Leeraars en voorzie in onze Kerkelijke aangelegenheden. Dus is

MAASTRICHT vakant.

MIDDELBURG, den 26sten April 1835. Onze Leeraar, H. E. BRANDT, nam heden van ons afscheid. Altijd had zijn Eerw. de hoop gekoesterd van nog eens naar *Zwitserland* terug te zullen keeren, en door eene ziekte, die hem in het laatst van het voorleden jaar overviel, werd het verlangen naar zijn vaderland en zijne betrekkingen zoo zeer in hem versterkt, dat hij, niet tegenstaande zijne gehechtheid aan zijne Gemeente, het besluit nam zijn eervol ontslag te verzoeken. Hartelijk wenschen wij, dat zijn Eerw. in zijn vaderland, zoo als hier, tot groot nut zij, en ook daar vele jaren medearbeide tot bevordering van kennis en deugd.

Daar

Daar wij reeds goedgunstig handopening gekregen hebben, denken wij binnen kort over te gaan tot het beroepen van eenen nieuwen Leeraar, en wenschen, dat de Heer der Kerk, ons weder eenen man doe beroepen, die ons het Evangelie getrouw en met ijver verkondige. Dus is

MIDDELBURG vakant.

NIJMEGEN, den 10den Mei 1835. Onze beroepen Pred. E. A. ZUBLI, Kandidaat onder het ressort der Waalsche Commissie, werd heden onder ons in de H. Dienst bevestigd, door den Wel Eerw. zeer gel. Heer Ds. P. MOUNIER, Pred. te *Rotterdam*, met 2 *Tim.* II: 8. *Houd in gedachtenis dat Jezus Christus uit de dooden is opgewekt.* Beschouwende de bevestiger het geloof aan de opstanding van CHRISTUS, als geschikt, om den Leeraar in zijn dienstwerk aan te moedigen. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den bevestiger, door de Wel Eerw. Heeren: DD. VAN GULPEN, te *Nijmegen*, STEENMEIJER en KRONENBERG, te *Arnhem*, TATUM ZUBLI, Th. Dr. te *Renswoude* en VAN GULPEN, te *'s Gravenpolder*. Onze nieuwe Leeraar aanvaardde des avonds zijne dienst, predikende bij die gelegenheid over hetgeen de Christenen van hunnen Leeraar mogen verwachten, en wat deze wederkeerig van hen hopen mag, naar aanleiding van *Deut.* V: 27b. *Spreekt gij tot ons al wat de Heer onze God tot u spreken zal; en wij zullen het hooren en doen.*

VOORBURG vakant.

RE-

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

ROTTERDAM. Op den 2den Mei overleed alhier de Wel Eerw. Heer ADRIANUS STOLKER, rustend Leeraar bij de Remonstrantsch-Gereformeerde Gemeente te dezer Stede. Hij bereikte den ouderdom van 84 jaren; en zelfs tot in zoo hoogen leeftijd bleef zijn rijke scherpzinnige geest even helder, als werkzaam.

Hij werd ten jare 1751 te *'s Gravenhage* geboren, in welks ommestreeken nu ook zijn stoffelijk overschot rust. Na loffelijk volbragte studiën in 1774 tot de Evangeliedienst bij de Remonstrantsche Broederschap bevorderd, werd hij in 1776, door de vereenigde Gemeente van *Schoonhoven* en *Nieuwpoort*, tot haren Leeraar beroepen, terwijl hij van den jare 1790 in die betrekking bij de aanzienlijke Gemeente van *Rotterdam* werkzaam was, tot dat hij in 1826 om zijne hooge jaren, eene eervolle ruste zocht en verkreeg. Maar schoon die rust hem van bepaalden arbeid voor ééne Gemeente ontsloeg, bleef hij werkzaam voor de gansche Broederschap, in welke hij reeds vroeg hooge achting genoot, en zijn raad en voorlichting tot den einde toe met belangstelling werd gezocht.

Zijn geest was rijk in velerlei wetenschap; zijne geleerdheid van den echten Oud-Hollandschen stempel, helder, bondig, degelijk. Hij gaf hiervan blijken in vele, helaas! te veel verspreide geschriften.

Daags na zijn overlijden werd in de Rotterdamsche Gemeente, door haren oudsten Leeraar, S. BONGA, dankbaar aan hem gedacht, hetwelk ook den 10den Mei geschiedde, door den Hoogleeraar, A. DES AMORIE VAN DER HOEVEN, die toen haar het Evangelie verkondigde.

Mogt hij, terwijl hij onder zijne Broeders een dankbaar en eervol aandenken achterlaat, als een goed en getrouw dienstknecht de vreugde zijns Heeren zijn ingegaan!

HAARLEM
WADDINGSVEEN en } vakant.
MOORDRECHT

FREDERIKSTAD AAN DEN EIDER vakant. Zie Jan. 1833.

BOSKOOP vakant. Zie Aug. 1834.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

BODEGRAVEN, den 18den April 1835. Na het ontvangen van handopening en dispensatie van Art. 11 van het Reglement op de vakature enz. van wege het Ministerie van Eeredienst, werd alhier, ter vervulling van de aanstaande vakature, uit een geformeerd drietal, bestaande uit de Wel Eerw. Heeren:

DD. J. A. PFIJFFERS, C. J. HOLTZAPFFEL en E. E. LANGENAAKEN, respective Predikanten in de *Rijp*, den *Brielle* en te *Doetinchem*.

Op zondag den 5den dezer, is door den grooten Kerkenraad, in vereeniging met de mansleden der Evangelische Luthersche Gemeente alhier, tot Herder en Leeraar wettig beroepen, de Wel Eerw. Heer, E. E. LANGENAAKEN, Evangelisch Lutersch Pred. te *Doetinchem*, en heden ontvingen wij berigt, dat zijn Wel Eerw. deze beroeping, onder inwachting der vereischte goedkeuringen, heeft aangenomen.

ZUTPHEN, den 20sten April 1835. Aandoenlijk was de Godsdienstplegtigheid van dezen morgen,

gen, daar onze geachte Leeraar, J. A. KRAMER, beroepen Pred. bij de Evangelisch Luthersche Gemeente te *'s Hage*, voor eene talrijk zaamgevloeide schare, van ons afscheid nam, met *Joh.* XV: 15*b*. *Ik heb u vrienden genoemd, want al wat ik van mijnen Vader gehoord heb, dat heb ik u bekend gemaakt.*

DOETINCHEM. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer, E. E. LANGENAAKEN, eene beroeping naar *Bodegraven* ontvangen hebbende, gaf ons daarvan kennis op den 9den April l. l., terwijl zijn Eerw. op den 19den daaraanvolgende ons berigtte, die beroeping, onder inwachting der vereischte approbatien, te hebben aangenomen.

'S GRAVENHAGE, den 3den Mei 1835. Heden had deze Gemeente het genoegen, de, door het, vóór een jaar plaats gehad hebbend, vertrek van haren voormaligen geliefden Leeraar, Ds. J. C. LOMAN, naar *Amsterdam*, opengevallene derde Predikantsplaats weder vervuld te zien worden. De daartoe van *Zutphen* beroepen en herwaarts overgekomen Leeraar, Ds. J. AIKES KRAMER, des voormiddags door zijnen oudsten Ambtgenoot, Ds. J. SCHULTZ, na het uitspreken van eene Leerrede over de gewone Evangelische tekstafdeeling van den dag, te vinden *Joh.* X: 11—16, der Gemeente als zoodanig voorgesteld en in zijne dienst bij dezelve bevestigd zijnde geworden, aanvaardde zijn ambt bij haar des namiddags, met eene Leerrede over *Luc.* XI: 28.

BODEGRAVEN, den 10den Mei 1835. Heden legde onze, naar *Zutphen*, beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer, G. H. G. LAGERS, zijne bediening onder ons neder, houdende zijne afscheidsrede naar aanleiding van *Philipp.* I: 3—6. Onze broederlijke heilwenschen vergezellen zijn Eerw.

 op

op zijne verdere loopbaan, terwijl wij, wegens de reeds vroeger gedane beroeping, op welke wij de noodige goedkeuringen inwachten, de spoedige overkomst van onzen volgenden Leeraar en de voortzetting van zijnen arbeid in ons midden met verlangen te gemoet zien.

WILDERVANK EN VEENDAM vakant. Ze Dec. 1834.

HERSTELDE EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

De algemeene Kerkelijke Commissie enz., heeft in hare vergadering, op den 23sten April dezes jaars te *Amsterdam* gehouden, aan den Heer P. IWAN HELWIG, S. S. Theol. Stud., na afgelegd Examen, den graad van Kandidaat in de H. Godgeleerdheid toegewezen.

PROTESTANTSCHE KERKEN IN NEERLANDSCH OOST- *EN* WEST-INDIEN.

Bij de Commissie voor de zaken der Protestantsche Kerken in Neerlandsch *Oost-* en *West-Indien*, is berigt ontvangen, dat de (in plaats van den eervol ontslagenen, Ds. D. JANSEN KIJKEN SLUITERS) benoemde Predikant bij de Evangelisch Luthersche Gemeente te *Paramaribo* aldaar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. CRIETER, na eene voorspoedige reis van 36 dagen, in de maand December des verle-

leden jaars welbehouden met zijne echtgenote is aangekomen; dat de eerstgenoemde op zondag, den 4den Januarij dezes jaars, zijne afscheidsrede gedaan en tevens zijnen opvolger aan de Gemeente plegtig voorgesteld en in deszelfs dienst bij dezelve bevestigd, en de tweede genoemde op den daaropvolgenden zondag deszelfs intreerede gehouden heeft; zijnde beide deze plegtigheden door zijne Excell. den Heere Gouverneur der Koloniën en alle verdere, daartoe uitgenoodigde autoriteiten, benevens eene talrijke schare van toehoorderen bijgewoond.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

KAMPEN, den 15den Maart. Heden werd de Wel Eerw. Heer A. P. GEELVINK, als gewoon Herder en Leeraar plegtig bij ons ingezegend. De Wel Geb. Heer Ambtman van het Embder-Ambt, deed de politieke bevestiging; nadat de Hoog Eerw. Heer Super-Intendent en Pred. te *Cirkwerum*, U. MEIJER, de Kerkelijke Redevoering had gehouden over *Joh.* XIV: 6. *Ik ben de weg, de waarheid en het leven, niemand komt enz.* Door denzelven, benevens den Wel Eerw. Heer H. J. VALK, Pred. te *Woltzeten*, geschiedde ook de plegtige inzegening met oplegging der handen. Onmiddelijk daarop deed de Bevestigde zijne intrede met *Coll.* III: 16*a*. *Het woord van Christus wone rijkelijk in u in alle wijsheid.* Alles liep tot genoegen af.

HINTA, den 20sten Maart. Heden overleed al-

alhier onze waardige Leeraar JOHANNES KNOTTNERUS, in den ouderdom van omtrent 72 jaren, na in onderscheidene Vaderlandsche Gemeenten, als die van *Veenhuizen*, *Cirkwerum*, *Norden*, en nu laatst in de onze, gedurende een tijdvak van ruim 43 jaren, het Evangelie der zaligheid met lust en ijver verkondigd te hebben. Zijn verlies wordt regtmatig betreurd van zijne kinderen en kindskinderen, van ons en allen, die den waardigen Leeraar gekend hebben. Op den dag der begrafenis hield de oudste der Ringbroederen, de Wel Eerw. Heer M. J. EDEN, Pred. te *Loppersum*, voor eene talrijke schare, ook van elders zamengekomen en onderscheidene naburige Predikanten, eene gepaste Lijkrede over *Hebr.* XIII: 7. om den invloed te betoogen, welken deze vermaning des Apostels moet maken op de Herderlooze Gemeente. De Heer zorge in liefde voor dezelve, door ze spoedig van eenen nieuwen Leeraar te voorzien!

EMDEN. den 5den Mei. In de Coetuele zitting van heden, stonden binnen de Wel Eerw. Heeren A. P. GEELVINK en E. H. SIKKES, bevestigde Predikanten in de Gemeenten van *Kampen* en *Oldersum*, en verzochten tot Leden dezer Vergadering te worden toegelaten, hetwelk beiden zeer gaarne vergund werd.

Ter zelfdertijd gaf zich aan, om in de zitting van Julij, pro licentia concionandi, geëxamineerd te worden, de Wel Eerw. Heer VEENDERS, van *Grootegast*, en Student aan de Hooge School te *Groningen*, hetwelk zijn Eerw. ook, op vertooning van de vereischte Akademische en Kerkelijke getuigschriften, gereedelijk werd ingewilligd.

FREEPSUM. Nadat de Wel Eerw. Heer H. THOLENS, Pred. te *Kanhuizen*, als bijgevoegd tot de te voren gemelde nominatie, op dezelve gepredikt

heeft,

heeft, is zijn Eerw. door de stemgeregtigden dier Gemeente, tot Pred. in dezelve beroepen, en die beroeping door zijn Eerw. aangenomen.

RIJSUM vakant. Zie Feb. 1835.

EMDEN. Zie Maart 1835.

DITZUM vakant. Zie April 1835.

HATSUM vakant. Zie April 1835.

KREITS SIJNODE DUISBURG.

SCHERMBEEK eene Predikantsplaats vakant. Zie Jan. 1831.

GARTROP vakant. Zie Oct. 1832.

BERIGTEN.

Naardien de Ondergeteekende, met den 1sten Julij aanstaande, ophoudt werkzaam te zijn als Scriba van het Klassikaal Bestuur van *Nijmegen*, worden Predikanten en Kerkenraden, onder het ressort van dat Bestuur behoorende, verzocht, zich voortaan met hetgene aan den Scriba verzonden wordt, te adresseren aan zijnen Ambtgenoot, W. L. VAN MEURS, Pred. te *Nijmegen*, door Z. M. den Koning, tot Secundus Scriba benoemd.

Nijmegen, M. JONGENEEL.
13 Mei 1835.

De Wel Ed. Heer C. A THIEME, Lid onzer Nederduitsche Hervormde Gemeente en Uitgever van den *Staten-Bijbel*, *ingerigt naar de thans meest*

 ge-

gebruikelijke taal en spelling, heeft een exemplaar van genoemden Bijbel, zeer gracieuselijk, ten geschenke gegeven voor onze openbare Godsdienstoefeningen, om, in de Groote Kerk alhier, door den Voorlezer gebruikt te worden. Dit exemplaar, gelijk het ons is aangeboden, onderscheidt zich door een uitnemend fraaijen band, en is, bij uitstek prachtig, met zilverbeslag verrijkt, zoo keurig bewerkt, als met groote mildheid daaraan bijgebragt. Wij meenden, van dit goede werk niet te mogen zwijgen, en willen onzen dank aan den geachten gever, ook openlijk betuigd hebben.

De Kerkenraad der Ned. Herv.
Arnhem, Gemeente van *Arnhem*.
1 Maart 1835. J. STEENMEIJER, Scriba.

Een Kandidaat tot de H. Dienst biedt zich op zeer aannemelijke voorwaarden aan tot geheele of gedeeltelijke waarneming der Kerkdienst, voor een zwak of bejaard Predikant, onverschillig waar. Er wordt minder acht geslagen op voordeelige voorwaarden, dan wel op eene geschikte gelegenheid van zich verder tot de Predikdienst te kunnen bekwamen. Adres onder Letter W. bij de Uitgevers dezes.

De Schoolberigten van *Wageningen*, *Middelburg* en *Zwolle*, kunnen eerst in de volgende maand opgenomen worden.

LET-

LETTER-NIEUWS.

VAN HET

ALGEMEEN CHRISTELIJK

ZONDAGSBLAD

zijn in de maand Mei *verzonden aan de inteekenaren:*

Blad 20. Inhoud: Zondag 3 Mei.	Alle goede gave, en alle volmaakte gifte is van boven, van den Vader der lichten afkomende.
Blad 21. Zondag 10.	Gelooft in God, gelooft ook in mij.
Blad 22. Zondag 17.	Maar mij aangaande: het is mij goed nabij God te zijn. Ik zet mijn vertrouwen op den Heere HEERE.
Blad 23. Zondag 24.	Tot hen sprekende over de dingen, die het Koningrijk Gods aangaan.
Blad 24. Donderd. 28.	*Hemelvaartsdag.* Bedenkt de dingen, die boven zijn, en niet die op aarde zijn.
Blad 25. Zondag 31.	Maar ons burgerschap (onze wandel) is in de Hemelen.

Lijst van nieuw uitgekomen Boeken in April en Mei.

Door het herdrukken van de eerste Bladen, zijn er weder compleete exemplaren, van Januarij af, in alle Boekwinkels te bekomen.

J. H. den Ouden, Boekhandelaar te *Amsterdam*, geeft uit en heeft alom verzonden:

D. MOLENAAR, Hervormd Leeraar te *'s Gravenhage*, *Des Christens zegepraal bij het naderen van de ure des doods.* Leerrede naar 2 *Tim.* IV: 7, 8. à 25 Cents.

UITGAVE VAN BIJBELSCHE TAFEREELEN IN HOUTSNEEPLATEN.

De behoefte aan eenen Prentbijbel, voldoende aan

de tegenwoordige vorderingen van teeken- en graveerkunst, werd sedert lang algemeen erkend en bragt den Uitgever op het denkbeeld, om eenige Bijbelsche Tafereelen het godsdienstig publiek van *Nederland* aan te bieden, als bevattende meesterstukken in zoogenaamde houtsneê, die, wat vinding en uitvoering betreffen, niets te wenschen overlaten.

De jeugd zal in dezen Prentbijbel geene onbevattelijke zinnebeeldige voorstelling behandeld, maar de geschiedkundige daadzaken, naar Oostersche leefwijze, kleederdragt en bouwkunst geschetst, zigtbaar verklaard zien.

Deze Prentbijbel zal vooral den bezitters van den *Bijbel voor de Jeugd* door Prof. VAN DER PALM, of van dien door SCHMIDT, hoogst welkom zijn: en is tevens zoodanig ingerigt, dat hij bij elken Bijbel in 8vo. of kleiner formaat, kan worden gebonden.

Met vertrouwen biedt de Uitgever zijne proeven van den Prentbijbel aan, die bij de voornaamste Boekhandelaars ter bezigtiging liggen. De uitgave zal in *twaalf* afleveringen, ieder van *acht* plaatjes, geschieden. De eerste inschrijvers ontvangen de eerste afdrukken. De prijs van elke aflevering is 75 Cents.

Zutphen. W. J. THIEME.

J. H. den Ouden, Boekhandelaar te *Amsterdam*, geeft uit:

Het brood der kinderen, of Keur van echte Gereformeerde Leerredenen, tot troost der ware geloovigen en tot ontdekking en roeping der onbekeerden; verzameld uit de nagelatene geschriften van Gods getrouwe dienstknechten in vorigen tijd. Eerste Twaalftal. ƒ 1.20. Zijnde dit de verzameling der sedert Mei 1834 uitgekomen *oude Leerredenen*, met welker uitgaaf zal worden voortgegaan, zoo dat de eerste van het tweede Twaalftal in Mei is uitgegeven, en zoo ieder maand zal vervolgd worden. In commissie worden dezelve niet verzonden.

B. MOORREES, Leeraar der Gereformeerde Gemeente te *Wijk*, in het Land van *Heusden*, *Leerrede over de algenoegzaamheid van Jezus Christus*, voor allen, die door het geloof met hem gemeenschap ontvangen,

met

met eene voorrede ter openlegging der redenen van mijn gedrag ter zake van de afscheiding, door den Eerw. Heer H. P. SCHOLTE, à 40 Cents.

W. Messchert, Boekverkooper te *Amsterdam*, heeft uitgegeven en verzonden:

Ernstig en biddend woord aan de getrouwe Leeraars der Hervormde kerk in Nederland, betreffende den tegenwoordigen toestand van de kerk in derzelver Synodaal Bestuur, door A. CAPADOSE, Med. Doct., *f* 1.10.

Op heden ziet bij den Boekhandelaar en Boekdrukker, J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, het licht, en is alom verkrijgbaar gesteld:

De Roomsch-Katholijke Kerk, zoo als zij is, en zoo als zij niet is. Eene bijdrage van een' Roomsch-Katholijk Nederlander, ter veredeling der Godsdienstbegrippen bij zijne Geloofs- en Landgenooten, derde en laatste stuk. (*Zedeleer.*) De prijs is 90 Cents.

Van dit belangrijk Werk, inhoudende: De Kerk, Eeredienst *en* Zedeleer; *hetgeen thans met* 3 *Stukken kompleet is, zijn nog eenige kompleete Exemplaren voorhanden, tegen den prijs van f* 2.70.

Bovengemelde debiteert tevens met succes:

I. *De Roomsch-Katholijke Kerk in Oud-Nederland, gelijk zij is, zijn kon en zijn moest.* Tweede vermeerderde en verbeterde druk. De prijs is *f* 1.40

II. *Bijdrage tot Staving van de Nuttigheid des Huwelijks der Roomsche Geestelijken, enz.* Tweede druk. De prijs is 40 Cents.

III. *Geene Wederlegging, maar een woordje op zijn' tijd*, over het werkje: *De Roomsch-Katholijke Kerk, enz.*, door een R. K. Priester. De Prijs is 10 Cents.

Bij M. van der Plaats, Boekhandelaar te *Harlingen*, is uitgeven:

Tweetal Leerredenen, over de hoop des wederziens na den dood, door M. A. JENTINK, Predikant te *Harlingen*. De prijs is 40 Cents.

Bij

Bij J. W. Brouwer en P. Wiarda, te *Leeuwarden*, is ter perse gelegd en zal eerlang worden uitgegeven:

Compendium van Kerkelijke Wetten, of *Verkorting van het Handboek voor Hervormde Predikanten en Kerkenraadsleden*, *enz.* De verzamelaar van het Handboek, door velen hiertoe aangezocht, is te rade geworden, deze verkorting van het, thans uit vijf stukken bestaande werk zoodanig te bewerken, dat men hoopt, hetzelve in één matig boekdeel, met kleinere letter en digteren druk, te kunnen bevatten. Al de stukken, in het hoofdwerk voorkomende, zullen, met verwijzing op hetzelve, in dit *Compendium*, naar orde der afdeelingen, titels, sectiën en paragraphen, *hoofdzakelijk* worden opgegeven; terwijl die stukken, welke geacht kunnen worden, kracht van wet te hebben, of voortdurend tot rigtsnoer te dienen, met weglating echter van hoofd en slot, woordelijk zullen worden opgenomen.

De Uitgevers beloven, voor eene nette en spoedige uitgave te zullen zorgen. Van het Hoofdwerk zijn nog eenige compleete exemplaren voorhanden, welke aan de eerstaanvragenden zullen worden afgeleverd.

W. van Boekeren heeft uitgegeven en alom verzonden:

I. *Algemeene grondbeginselen der Aardrijkskunde*, door Mr. L. A. SCHROEDER STEINMETZ, *f* 2.90.

II. *Parijs in* 1834, of *Reistochten naar en door een gedeelte van Frankrijk, en verblijf in de Hoofdstad*, door Mr. A. W. ENGELEN, 2 Deelen, met Platen, *f* 6.20.

III. *Natuurkundige Geschiedenis van de Kusten der Noordzee* en van de veranderingen, welke zij sedert den Cymbrischen vloed tot op heden door Watervloeden ondergaan hebben. Uit het Hoogduitsch van F. ARENDS. Met eene Voorrede en Aanteekeningen vermeerderd door R. WESTERHOFF, eerste Deel, met eene Kaart, *f* 2.40.

IV. 1812. Door L. RELLSTAB, vierde Deel, *f* 3.60, waarmede deze belangrijke Roman kompleet is.

V.

V. *De beproevingen van* MARGARETHA LYNDSAY. Naar het Engelsch, 2 Deelen, met vignet, gr. 8vo. *f* 4.80. Een schat van ware levenswijsheid ligt in deze bladen opgesloten, die aan verstand en hart beiden een kostelijk voedsel opleveren. Menschen en tafereelen, van de natuur ontleend, met eene meesterlijke hand geschetst en tot het einde toe den leeslust gaande houdende, zie daar, wat men in deze beproevingen van MARGARETHA LYNDSAY vindt. Groot waren inderdaad de beproevingen dier edele vrouw, welke ons als dochter, gade en moeder, het schoonste voorbeeld van deugd, minzaamheid, en vertrouwen op God, aanbiedt, — een vertrouwen, dat zij bij de felste rampen nooit verliest, enz. *Letterlievend Maandschrift*, Jan. 1834.

Bij den Boekhandelaar en Boekdrukker J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, zijn op heden van de pers gekomen, en alom verzonden:

I. J. R. SCHUT, JOBOKA *de Kaartlegster*, 2 deelen kompleet, met gegraveerden titel en vignet. *f* 4.90.

II. *Romantisch Klaverblad, of drie Verhalen, enz.* Eén deel kompleet, met gegraveerden titel en vignet. De prijs is *f* 2.75.

III. K. H. SPIESZ, *de Leeuwenridders*, 2 deelen kompleet, met gegraveerde platen en titel. *f* 4.80.

IV. *Nieuwe Keur van nuttige en aangename Mengelingen*, N°. 1 en 2. Elk Nommer 60 Cents.

Bovengemelde debiteert met veel succes:

I. *De Vondeling, of Liefde en Pligt*, een oorspronkelijk Hollandsche Roman, 2 deelen kompleet, met gegraveerde titels en vignetten. De prijs is *f* 4.80.

II. P. MEESTERS, *Twaalf Ambachten en dertien Ongelukken*, een oorspronkelijk Nederlandsche Roman, één deel kompleet, met gegraveerden titel en vignet. De prijs is *f* 2.75.

III. H. DUCOR, *de Lotgevallen van eenen Marinier van de Keizerlijke Garde, gedurende zijne krijgsgevangenschap in* Spanje, *op* Cabrera *en in* Rusland, 2 deelen kompleet, met gegraveerde titels en vignet. De prijs is *f* 5.50.

IV. *Lektuur voor Bijmoedigen, of Verhalen uit*

een' *Vriendenkring*, door den Schrijver van *Vier Dagen op Reis*, enz. Één deel kompleet, met gegraveerden titel en vignet. De prijs is *f* 2.75.

Bij N. van der Monde, te *Utrecht*, is van de pers gekomen en alom verzonden:

I. *Dagverhaal eener Reize*, gedaan met Z. M. Linieschip *de Zeeuw*, aan boord hebbende Z. K. H. Prins HENDRIK, derden zoon van den Prins van *Oranje*, naar de Noordsche Hoven en *Engeland*, in 1834, met gegraveerden titel en vignet, gr. 8vo. De prijs is *f* 1.80.

II. D. J. A. ARNTZENIUS, Med. Dr. de *Suidicio*, Observationibus Anatomico Pathalogicis illustrato, gr. 8vo. De prijs is *f* 1.80.

Hetzelfde werk op velin papier. *f* 2.50.

III. Mr. PH. C. VAN DEN BERGH, *het Baskische Meisje in den Burgeroorlog van* 1834—1835, Romance, gr. 8vo. De prijs is 15 Cents.

IV. *Tijdschrift* voor Geschiedenis, Oudheden, merkwaardige Bijzonderheden en Statistiek van *Utrecht*, met afbeeldingen, gr. 8vo. Jaargang 1835, buiten de platen, bij inteekening *f* 5.00.

De inteekening van dit, voor de beminnaren van de Vaderlandsche Geschiedenis zoo merkwaardige Tijdschrift, blijft nog een' korten tijd opengesteld; wordende niet dan op aanvraag verzonden.

Ter perse, om zoo spoedig mogelijk uit te geven:

I. QUARIN WILLEMIER, *Handboek der Heelkundige Ontleedkunde, of beschrijving van het menschelijk ligchaam, verdeeld in afperkingen, enz.* gevolgd naar EDWARDS, *derde* en *laatste* stuk. — Waarmede dit werk geheel kompleet is.

II. *Vrijmoedige Bedenkingen, betreffende de zaak der Kandidaten tot de H. Dienst, inzonderheid bij het Hervormd Kerkgenootschap*, gr. 8vo.

III. *Wenken ter Handleiding in de beoefening der Schilderkunst*, gr. 8vo.

IN-

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

MEN-

INHOUD.

MENGELWERK.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor JUNIJ 1835.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 320.
MDCCCXXXV.

De prijs is 30 *Cents.*

[illegible]

BOEKBESCHOUWING.

Het Evangelie DE WEG DER ZALIGHEID. Een Christelijk Huisboek door N. DE GRAAFF, *Predikant te* Bloemendaal. *Eerste Deel. Te* Haarlem, *bij* de Erven François Bohn, 1834. *X en* 244 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2.20.

» Elke poging," zegt de Eerw. DE GRAAFF, » die wordt te werk gesteld, — wij zouden er liefst bijgevoegd hebben, elke *verstandig ingerigte* — om de waarde en voortreffelijkheid der Evangelieleer te doen kennen; om haar als het doelmatigst en door God verordend middel tot bevordering van menschelijke gelukzaligheid te doen eerbiedigen; om de heerlijke en weldadige uitwerkselen van een ootmoedig geloof en eene eerbiedige gehoorzaamheid aan dezelve, te doen opmerken; met één woord, om die leer aan het verstand en hart aan te bevelen en de gemoederen voor dezelve in te nemen, — iedere dergelijke poging is ten allen tijde belangrijk en noodzakelijk, — kan ten allen tijde wezenlijk nut stichten, en dienstbaar zijn aan de uitbreiding van het Rijk van waarheid en deugd en aan de behoudenis van menschen."

Hij heeft tot dat einde dus dit boekdeel geschreven en daarin deze wijze van behandeling gekozen, dat hij eerst de leer van het Evangelie, zoo als deze ons in de H. Schriften der Evangelisten en Aposte-

 len

len bekend wordt gemaakt, voordraagt, *daarna* de oogmerken van God met de bekendmaking en uitbreiding dier leer onder het menschdom opspoort, en *eindelijk* uit de geschiedenis nagaat, of en in hoe verre dat oogmerk van God met het Evangelie werkelijk bereikt is; dat is, of het Evangelie, volgens de uitspraak der geschiedenis, waarlijk bevonden is, de eenige ware leer der zaligheid te zijn?

Aan het eerste gedeelte is dit boekdeel toegewijd, en in het volgende, dat nagenoeg even veel bladzijden vullen zal, zullen de beide overige behandeld worden.

Deze eerste afdeeling is in vijf Hoofdstukken gesplitst; te weten:

Hoofdst. I.. Over de kennis van God. *Hoofdst.* II. Over de kennis van den mensch. *Hoofdst. III.* Over het Goddelijke plan ter herstelling van het menschelijk geslacht. *Hoofdst.* IV. Over het christelijk geloof en de Evangelische deugd; en *Hoofdst.* V. Over de leer onzer pligten, volgens het Evangelie.

De lezer ziet dus, dat deze orde van behandeling eenigzins stelselmatig moet genoemd worden. De Schrijver erkent ook zelf, dat dit onderwerp door vaderlandsche en buitenlandsche Godgeleerden, Predikanten, Professoren, enz. meermalen behandeld is, en dat men dus geen nieuws hier zoeken moet; terwijl hij de waarheden, die duizende malen voor hem reeds gezegd zijn, op eene belangwekkende wijze zoekt voor te stellen, ten einde den lezer daar-

daarvoor te meer in te nemen, of hem in zijn Evangelisch geloof te versterken. Het is trouwens, ten aanzien van de waarheden des gezegenden christendoms, ook waar: *Nunquam satis dicitur quod nunquam sătis discitur*: maar men kan ook in de voorstelling daarvan op onderscheidene wijze te werk gaan, al neemt men ook de meer gewone orde in acht.

De Eerw. DE GRAAFF heeft zich bepaald, volgens zijne verklaring, bij het Nieuwe Testament, en had dus, door al de H. Schriften zamen te nemen, beter eene Bijbelsche Theologie kunnen geven, om daarvan de hooge waarde voor 's menschen wezenlijk geluk in de bijzonderheden duidelijk in 't oog te doen vallen. Hij heeft dit echter anders verkozen, maar nu en dan ook van het O. T. gewaagd; zelf dus gevoelende, dat men, als men zal aanwijzen, dat het Evangelie de weg tot zaligheid is, noodzakelijk ook de H. Schriften des Ouden Verbonds vergelijken moet. Het Evangelie der belofte en der vervulling wordt ons in den Bijbel bekend gemaakt, en het is alzoo, dat men de orde des heils, waarin zich Gods heerlijkheid zoo luisterrijk openbaart, moet leeren kennen, bewonderen, toepassen en beoefenen. Wij voor ons hadden dus het plan van behandeling liever wat anders ingerigt gezien. Bij de beschouwing der leere van het Evangelie, is wel het N. T. onmisbaar en als de voornaamste bron te beschouwen, maar men kan er ook den inhoud van het O. T. niet bij

 ont-

ontbeeren, wil men op volledigheid zich toeleggen. De Heer DE GRAAFF is daarvan zeker ook zoowel als wij overtuigd; maar het had hier beter behooren uit te komen, en dit zou dan ook de lezing meer aangenaam gemaakt hebben. De Schrijver heeft evenwel zijn meer gewone voordragt, welke hij met de meest gebruikelijke bewijzen zoekt te staven, beoefenend gemaakt, en daardoor zich beijverd, om het nuttig oogmerk bij den lezer te bevorderen. Vooral heeft hij zich toegelegd op duidelijkheid en doorgaans geoordeeld, de punten van verschil ongemerkt te moeten voorbijgaan; terwijl hij vooral den invloed van het geloof op hart en wandel doet uitkomen.

Tot een staaltje, om van den inhoud en den stijl te doen oordeelen, bieden wij den *lezer* een gedeelte van de achtste § aan, uit het *derde Hoofdstuk*, waarin de hoofdtrekken der leere van JEZUS worden opgenoemd.

V. » Met deze troostrijke openbaring (de vergeving der zonden namelijk) paarde JEZUS de reinste en voortreffelijkste zedeleer, die in volledigheid, eenvoudigheid en zuiverheid alles overtrof, wat ooit door eenig Zedeleeraar der Oudheid was voorgedragen. Hoe verheven was niet de grondslag, waarop Hij Zijne zedeleer deed berusten! *God is een geest, en die Hem aanbidden, moeten Hem aanbidden in geest en in waarheid* (*Joh.* IV: 2). Welke edele beginselen! *Alle dingen, die gij wilt dat u de menschen doen, doet gij hen ook alzoo* (*Matth.* VII: 12).

12). *Weest volmaakt, gelijk uw Vader in de Hemelen volmaakt is!* (*Matth.* V: 48). Welke schoone voorschriften eener belangelooze pligtsbetrachting! *Als gij aalmoezen geeft, laat uwe linkerhand niet weten wat uwe regter doet* (*Matth.* VI: 3), en *wanneer gij bidt, gaat dan in uwe binnenkamer, en bidt daar uwen Vader, die in het verborgen ziet* (vs. 6). Welke voortreffelijke vermaningen, niet tot uiterlijke, maar tot hartelijke godsvrucht! *Niet een iegelijk, die tot mij zegt, Heere, Heere, zal ingaan in het Koningrijk der Hemelen, maar die daar doet den wil mijns Vaders, die in de Hemelen is* (*Matth.* VII: 21). *Zoo gij uwe gaven zult offeren op den altaar en aldaar indachtig wordt, dat uw broeder iets tegen u heeft, laat daar uwe gaven voor den altaar, en gaat heen, verzoent u eerst met uwen broeder. Komt dan en offert uwe gaven* (*Matth.* V: 23, 24). Welk een aandrang tot algemeene menschenliefde! *Hebt uwe vijanden lief, zegent ze, die u vloeken, doet wel degenen die u haten, bidt voor degenen die u geweld doen en vervolgen* (*Matth.* V: 44). Doch waar zouden wij eindigen, indien wij op deze wijs wilden voortgaan, om de verhevenheid en schoonheid van JEZUS zedeleer in de bijzonderheden aan te toonen! Genoeg blijkt ons uit de hier opgenoemde lessen en voorschriften, dat Hij zich, ook met betrekking tot Zijne zedeleer, met volle regt, het licht der wereld, de Verlosser des menschdoms noemen kon."

VI. »Eindelijk heeft Hij het toekomend leven als de bestemming en het hoogste doel des menschen, in een klaarder daglicht geplaatst, zoo door Zijne leer als door Zijne daden en lotgevallen, gelijk Hij zich ook heeft bekend gemaakt, als die van God bestemd is om de dooden op te wekken, te oordeelen, en een iegelijk te vergelden naar zijne werken. *Voorwaar, voorwaar zeg ik u, de ure komt en is nu, wanneer de dooden zullen hooren de stemme des Zoons Gods, en die ze gehoord hebben zullen leven. Want gelijk de Vader het leven heeft in zich zelven, alzoo heeft Hij ook den Zoon gegeven het leven te hebben in zich zelven; en heeft Hem magt gegeven ook gerigte te houden, omdat Hij des menschen Zoon is* (*Joh.* V:24—27)."

»Het is gewis eene der grootste verdiensten van onzen Verlosser, dat Hij de leer onzer bestemming voor de eeuwigheid heeft bevestigd en opgehelderd, en van alle fabelen der Heidenen en van de bijgeloovige begrippen der Joden gezuiverd; want zonder deze leer, zou al Zijn overig onderwijs nopens God en de deugd, nutteloos zijn geweest, daar wij dan den krachtigsten steun zouden missen, die ons tot ijverige en getrouwe pligtsbetrachting moet in staat stellen. Het is daarom dat JEZUS deze leer in Zijn geheele onderwijs als ingeweven, en met de leer van God en eene vergeldende Voorzienigheid op het naauwste verbonden heeft, naardien Hij steeds het toekomende leven, als een gevolg, als eene voortzetting van ons tegenwoordig bestaan voor-

stelt.

stelt. Hierdoor verschijnt deze waarheid in haar volle rijkdom, wordt een sterke beweeggrond voor onze zedelijke volkomenheid, prijst zich aan het gezonde menschenverstand op het krachtigst aan, en maakt het gansche Christendom tot eene rijke bron van troost, van sterkte en vreugde."

»Onze bewondering wordt ook evenzeer opgewekt door de volledigheid en zekerheid van de leer des Verlossers, als door haren belangrijken invloed op de deugd en het heil der menschen, en door hare eenvoudigheid en duidelijkheid. Met wijsheid toch schikte JEZUS zich naar de behoeften en de bevatting Zijner tijdgenooten, zoo wel met betrekking tot den inhoud als tot de voordragt Zijner leer; terwijl de geschiedenis ons overtuigend leert, dat, naar mate JEZUS leer meer zuiver gekend, meer hartelijk geloofd, en meer werkdadig beoefend wordt, ook des te meer echte deugd en ware gelukzaligheid gevonden worden."

Over het bijzonder onderwijs, dat de Zaligmaker aan Zijne jongeren van tijd tot tijd gegeven heeft, Zijn heilrijk oogmerk, daarmede en derzelver eindelijke en plegtige bevestiging, om als zijn gezanten verder werkzaam te zijn ter uitbreiding zijner leer, wordt hier geene opzettelijke vermelding gedaan, en evenmin gewaagd van het locale en temporale van 's Heilands weldadig onderrigt, in onderscheiding van het algemeene. Wij vertrouwen dus, dat deze belangrijke punten in het volgend deel niet zullen worden voorbijgegaan.

 Daar-

Daarnaar met verlangen uitziende, en hopende dat de correctie daarin nog meer naauwkeurig geschieden zal (de eerste en vierde naamval worden hier toch nog al eens verward) vereenigen wij ons gaarne met des Schrijvers wensch: Mogt hierdoor iets zijn toegebragt tot geloof aan — en de eerbiedige hoogschatting van — het dierbaar Evangelie!

Zestal LEERREDENEN, nagelaten door J. SIEBOLTS, *Kandidaat voor den Heiligen Dienst. Te* Groningen, *bij* R. J. Schierbeek, 1834. *VIII en* 138 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1.80.

De korte voorrede maakt den lezer eenigzins bekend met wijlen den Kandidaat SIEBOLTS, neemt de harten voor dien jongen mensch, welke reeds werd weggerukt toen hij zijne loopbaan als Leeraar van het Christendom nu spoedig scheen te zullen aanvangen, in, en geeft eenigermate rekenschap ter regtvaardiging van de uitgaaf dezer zes Leerredenen uit de elf, die hij in 't geheel vervaardigd heeft.

De eerste heeft tot tekst *Gal.* VI: 14. en is, gelijk ook de vijf anderen, te *Embden* uitgesproken, waar SIEBOLTS met nog eenige andere Kandidaten, voor een bejaard Leeraar, op deszelfs verzoek, de predikdienst eenigen tijd waarnam, tot dat zijn zwak gestel hem begon te begeven, en hij, na in December 1832 nog eenmaal gepredikt te hebben, in den jeugdigen leeftijd van nog geen 23 jaren,

op

op den 10den Maart 1833 bezweek. Daarin wordt *eerst* gehandeld over den roem van PAULUS, *vervolgens* gesproken over de redenen, die dezen roem van hem en te gelijk ook van ons eischen, *verder* aangetoond; hoe het met dezen roem moet gesteld zijn, en *eindelijk* tot het najagen van dien roem opgewekt.

In de *tweede*, over *Psalm* LXXIII: 28*a*. wordt *eerst* aangetoond, wie kan gezegd worden *nabij God te zijn*, *daarna* gadegeslagen, hoe het denzulken *goed* is, en eindelijk er op aangedrongen, om naar de *nabijheid van God* te staan.

1 *Joan*. II: 17 is de tekst van de *derde* Leerrede en deze de behandeling: *eerst* overwogen de de kortstondigheid en vergankelijkheid der wereld en van hare begeerlijkheid, *dan* het onvergankelijke en eeuwige goed beschouwen van hem, die den wille Gods doet, en eindelijk opwekken, om op de wereld, die vergaat, niets lief te hebben, maar den wil van God, wiens volbrenger eeuwig blijft, voor het rigtsnoer te kiezen van onze gezindheid en onze wandel.

In de *vierde* Leerrede, over *Gal*. VI: 7*b*. wordt *eerst* opgemerkt, dat het lot van den mensch in een volgend leven volkomen geëvenredigd zal zijn aan zijn bestaan en gedrag hier op aarde, en *daarna* aangewezen, hoe wij onzen tijd hier op aarde als een zaaitijd voor de eeuwigheid wel kunnen besteden.

De orde van behandeling in de *vijfde* Leerrede,

over

over *Rom.* II: 4*b*. gevolgd, is, dat I. de aandacht bepaald wordt, bij de menigvuldige goedertierenheid Gods jegens ons; II. bij onze bekeering als het oogmerk van dezelve; en III. bij de wijze, op welke alleen die goedertierenheid haar oogmerk met ons kan en zal bereiken.

In de *laatste* Leerrede over *Philipp.* IV: 13, wordt I. de gegrondheid van deze betuiging des Apostels uit zijn eigen leven aangetoond; II. opgemerkt dat ieder waar Christen in die betuiging kan, mag en moet instemmen: en III. opgewekt, om te staan naar die gesteldheid, in welke wij ook alzoo kunnen roemen.

Wanneer men bedenkt, hoe jong SIEBOLTS nog was, toen hij deze Leerredenen opstelde, en dat hij, voor nog aan eene Gemeente verbonden en met het herderlijk werk en bestuur van anderen door ondervinding bekend geworden te zijn, reeds stierf, dan zal men zeker niet met gestrenge kritiek deze eerstelingen beoordeelen, vooral niet, wanneer men indachtig is, dat hij zelf geen oogmerk gehad heeft, om dit jeudig preekwerk algemeen verkrijgbaar te stellen. Er heerscht eene ernstige stemming in; hartelijke ingenomenheid met het dierbaar Evangelie, en tevens een blijkbaar oogmerk, om met getrouwheid te waarschuwen en te stichten. Hartelijk wenschen wij, dat zijne moeder, bloedverwanten en vrienden zich zullen troosten, wegens het smartelijk verlies, met de gedachte, dat SIEBOLTS thans bevrijd van alle zwakheid

en zorgen, zich verlustigt in het beter genot van het heil, dat het Evangelie zijnen beoefenaar verzekert, en waarvan hij gewoon was met geestdrift ook tot anderen te spreken. Om iets ter proeve over te nemen, kiezen wij daartoe, uit de *vierde* Leerrede, dit gedeelte van het tweede deel.

»Hoe kunnen wij in staat gesteld worden, om hier wel en rijkelijk te zaaijen? — Wanneer wij wel en rijkelijk zullen zaaijen, dan moeten wij a) waarachtig gelooven in J. C.; b) God hartelijk liefhebben; c) gedurig onze aandacht vestigen op onze grootsche bestemming, en daarbij d) de kortstondigheid van ons leven steeds in het oog houden."

»Wij moeten *vooreerst* waarachtig gelooven in den Eengeborenen des Vaders, JEZUS CHRISTUS. Wij allen zijn zondaren, M. H.! die, afgeweken van God, zijne heilige wetten van onze jeugd af aan moedwillig hebben verwaarloosd; — zondaren, die door duizend misstappen ons hebben afgescheiden van den God onzer zaligheid, waardoor wij zoo onbekwaam als onwillig zijn geworden, om onze zaligheid in eigene kracht uit te werken, en zaad te zaaijen, dat blijft in eeuwigheid. Die scheiding moet ophouden, zullen wij waarlijk hier aanvankelijk, en eeuwig hier namaals, onze bestemming kunnen bereiken. En daartoe, mijne Gel.! — o, prijs zij de eeuwige liefde! daartoe heeft God alles gedaan wat gedaan kon worden, tot hetwelk wij niet waren in staat geweest. Daartoe zond Hij zijnen Zoon in de wereld; daartoe leefde die

Een-

Eengeborene des Vaders, daartoe leerde Hij, daartoe stierf Hij den kruisdood, daartoe stond Hij weêr op en voer weêr op naar den hemel; daartoe zond Hij in zijne gemeente zijnen eeuwig werkenden Geest, daartoe zit Hij nog thans, en heerscht Hij aan de regterhand zijns Vaders. Zoo is dan, door den Zoon van den Vader, aan Gods zijde, de scheidsmuur gebroken; en aan de zijde des zondaars is *geloof in dien Zoon* de eenige voorwaarde en het eenig middel zijner verzoening met God, zijner gansche zedelijke herstelling. Wie dit middel der genade versmaadt, die kan God niet behagen, en met God niet leven, al verheft hij zich op zijne deugden en al wil hij door zijne werken den hemel verdienen: die blijft in de duisternis, en is reeds veroordeeld, maar ieder, die gelooft in den Zoon, die door gevoel van behoefte gedreven, zich voor den troon der genade nederwerpt, en daar aanhoudend en vurig smeekt om kracht des geloofs, en nu zijne geheele ziel overgeeft aan Hem, die Hem van God is geworden wijsheid, regtvaardigheid, heiligheid en volkomene verlossing: — die heeft reeds hier op aarde het eeuwige leven! — Die kan zaaijen en rijkelijk maaijen, zaad, dat niet sterft, dat rijpt voor de eeuwigheid!"

De

De MENSCH gelukkig door het Geloof, en andere Dichtstukken. Door S. P. OUDKERK POOL. *Te* Enkhuizen, *bij* J. Over de Linden, 1832. 76 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1.50.

Het was, zegt de Heer POOL, de wensch van velen, en mij zelven eene behoefte, om door het openbaar maken dezer dichtstukjes het aandenken aan mijne dierbare overledene gade te verlevendigen, en haar daardoor een offer mijner dankbaarheid te wijden. De opdragt is dus ook geschied aan deze door hem uitstekend beminde, hem te vroeg helaas! ontrukte levensgezellin. Een tiental dichtstukjes behelst dit bundeltje.

POOL treedt hier als Dichter, zonder eenige aanmatiging op, en stort zijn gevoel in eenige dichtregelen uit. Hij neemt geen hooge vlugt, maar drukt zich hartelijk uit en toont, dat hij zijne lier gaarne bezigt, om zijne christelijke gevoelens te doen verstaan, en zich zelven te versterken, ook onder de treurigste omstandigheden, met de beste troostgronden, welke Gods heilige openbaring haren eerbiedigen en geloovigen beoefenaar zoo ruimschoots verschaft.

Deze dichtstukjes zullen dus ongetwijfeld, hier en daar welkom wezen, om het onder smartelijke verliezen gebogen hart te vertroosten. Uit het tweede nemen wij de volgende coupletten, ter beoordeeling voor den lezer, over:

Hoop,

Hoop, Geloof en Liefde dalen
Op den wenk der Godheid neer;
Wie kan schooner uitzigt malen,
De aarde is toch geen treurdal meer;
Dat wij nu den heilstaat derven,
Moeij'lijk leven, rust'loos zwerven,
Tot de dood ons aanzijn sloopt;
't Menschdom heeft nog niet geleden,
Want het heeft bij tegenheden,
Nog bemind, geloofd, gehoopt.

Liefde doet ons 't al bestrijden,
't Moeij'lijk leven wordt nog zoet;
Hoop moest ons van ramp bevrijden,
Schenkt den zwerver kracht en moed;
En is onze strijd volstreden,
't Heil gesmaakt, de druk geleden,
Dan staaft het geloof zijn regt;
Juichend treedt het tusschen beiden,
Wijst ons in het uur van scheiden,
Op de kroon, ons weggelegd.

Komt dan broeders, strijdgenoten,
Deelgenoten van dat lot,
Ziet den hemel u ontsloten,
Gunstelingen van uw' God;
Kent uw rang, uw hooger waarde
Niet gevormd voor 't stof der aarde,
Zalig reeds door liefde en hoop;
Zalig door geloofsvertrouwen,

En

En *eens* zalig door aanschouwen,
Na volcinden levensloop.

Hemelsch drietal, nooit volprezen,
U dit zwak en nedrig lied;
Kon mijn zangtoon schooner wezen!
Aan mijn' wil ontbrak het niet.
U mijn keus mijn hart en leven,
En is eens mijn stof hergeven,
Aan de rustplaats, die mij beidt;
Dan in edler reiner klanken,
Zal mijn geest uw' bijstand danken,
In een zalige eeuwigheid.

HELENA of Waarheid en Logen. Eene schets der hedendaagsche groote Wereld. Naar het Engelsch van MARIA EDGEWORTH, *door* J. J. ABBINK. *Eerste Deel. Te* Amsterdam, *bij* M. H. Schonekat, 1835. *IV en* 275 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2.50.

Miss EDGEWORTH had zich reeds eerder als Schrijfster gunstig doen kennen, en deze hare lettervrucht is alzoo ook niet alleen in haar eigen land gunstig ontvangen, maar in het Hoogduitsch en Fransch overgezet, en door den Heer ABBINK waardig gekeurd, om ook in onze taal te worden overgebragt. Hare *Helena* verplaatst den lezer in de zoogenoemde groote wereld van onze Overzeesche naburen, en is geschikt om liefde voor de waarheid

en afkeer van den logen in te boezemen, en daarom heeft onze Hollandsche overzetter er op den titel bijgevoegd: of *Waarheid en Logen*. Dit eerste deel behelst zestien Hoofdstukken, als zoo vele rustpunten. De hoofdpersoon is *Helena*, eene jonge schoone, die al vroeg eene vrouw werd, welke men in hare bijzondere lotgevallen, haar door de Schrijfster toegekend, ter bereiking van haar nuttig doel, leert kennen, zoodat men ongevoelig in haar belang stelt. Dit boekdeel levert alzoo in tusschenuren geene onaangename lezing op, daar de aandacht wel wordt gaande gehouden. De Engelsche hoogmoed wordt hier en daar aanmerkelijk gevleid, en WALTER SCOTT bovenmate geprezen; de verkeerdheden, beuzelarijen en disputen der groote wereld blijven echter ook ten toon gesteld. Wanneer wij het tweede deel mogen ontvangen, zullen wij over het geheel beter oordeel kunnen vellen. De zonderlinge speelt hier ook zijne rol en het mangelt niet aan gesprekken van eenen zeer verschillenden aard, zoo min als aan afwisselende tooneeltjes. De Vertaler blijkt zijn werk goed verrigt te hebben, er komen niet vele zulke hinderlijke fouten in voor, als op pag. 50: »*noch mijnen, noch uwen invloed op* CECILIA *behaagt hem.*"

Als eene onschadelijke lectuur ter uitspanning kunnen wij dit boekdeel aanprijzen, zonder er echter de voorkeur aan te geven, boven verscheidene andere leesboeken ter uitspanning.

LICHT

LICHT en DUISTERNIS. Een tweetal Verhalen, uit den aanvang en het einde der Zestiende Eeuw. Door JAN FLORIS VAN TETTERODE. *Te* Amsterdam, *bij* G. J. A. Beijerinck, 1833. *VII en* 312 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3.40.

In de overtuiging voor zich zelven verkeerende, dat goede romans nuttig kunnen werken, heeft VAN TETTERODE in dit vak ook eens zijne krachten willen beproeven, en alzoo deze beide verdichte Verhalen opgesteld en in het licht gegeven, met oogmerk om het goede te bevorderen. In de opgave der redenen, waarom deze lectuur in dezen tijd vooral zoo zeer verlangd wordt, kunnen wij met den Schrijver niet volkomen instemmen, vermits wij het daarvoor meenen te moeten houden, dat ligtzinnig- en oppervlakkigheid hierbij vooral in aanmerking moeten komen. Hij erkent wel, dat er ook nog hedendaags, in betrekking tot deze soort van lezing, eenig vreemd onkruid onder het goede *koorn* zal vermengd zijn; maar dat is zeker al te gunstig gedacht, er zijn vooral van vreemden bodem vele op onzen grond overgebragt, die geen gestrengen toets kunnen doorstaan, ja welke men ook meer schadelijk dan voordeelig noemen moet: vele leeren den onbedachtzamen te veel in eene wereld der verbeelding omzwerven, en maken hem

 al-

alzoo, door overdrevene denkbeelden, minder geschikt voor de wezenlijke. En worden er ook niet gevonden, helaas! die de weelde, wellust, ongebondenheid, trotschheid en ongodsdienstigheid ongevoelig bevorderen?

Men mag dus in deze wel op zijne hoede zijn, en vergete vooral niet jonge lieden van beide sekse ten dezen met gemoedelijken ernst ten beste te raden. Eenige weinige goede romans mogen gelezen worden, maar men wachte zich *toch* voor het *te veel* en voor die nadeelige uitwerkselen, waarover in onzen tijd vooral reden is, zich te beklagen. Het misbruik neemt wel het gebruik niet weg, maar vordert toch bedachtzaamheid, bijzonder voor de geringere klassen, opdat zij voor 't minst niet tot een' beuzelgeest vervallen en ongeschikt worden voor eene meer degelijke lectuur en voor het wel besteden van hunne uren, vermogens en gelegenheden, om als menschen en als Christenen aan hunne verpligting en bestemming te beantwoorden. Wij keuren het daarom ook zeer af, dat de Romans, soms rijp en groen, eene voorname, ja soms zelfs wel de voornaamste plaats bekleeden in den Leesbibliotheken, ook in dezulken, welke uit liefde tot nut voor het algemeen opgerigt en opengesteld zijn.

Ondertusschen verheugen wij ons zeer, dat de beide hier voorkomende verhalen van dien aard zijn, dat men derzelver lezing gerustelijk kan aanbevelen, daar ze niet alleen onderhoudend opgesteld zijn,

zijn, maar ook eene nuttige strekking hebben en edele, christelijke gevoelens opwekken, terwijl zij de ondeugd in hare regt hatelijke en afschrikkende gedaante voorstellen.

N°. 1 herinnert de Nederlandsche Geschiedenis, en heet: *Graaf van Rennenberg*, of *Groningen verraden*, en N°. 2: *Johanna* of het *Heksen-Proces*, een tafereel, uit het jaar 1521.

Wij twijfelen er niet aan, of beide zullen met veel genoegen gelezen worden, en rekenen het niet noodzakelijk den inhoud daartoe nader op te geven.

Wij durven den Schrijver wel aanraden, om bij gelegenheid zijn voornemen ten uitvoer te brengen, tot het leveren van meer dergelijke verdichte verhalen.

Beschrijving van den STAAT *van* ALGIERS *en deszelfs Bewoners. Een Aanhangsel tot de Reizen en Vijfjarige Gevangenschap in Algiers van* SIMON FREDERIK PFEIFFER. *Te* Leeuwarden, *by* L. Schierbeek. 1835. 87 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2.70.

Algiers is sints eenigen tijd menigwerf het onderwerp, waarvan de nieuwspapieren gewagen, en, sedert het verblijf der Franschen aldaar, wordt er niet zelden over gesproken: in zooverre men namelijk de aandacht niet weder daarvan ziet aftrek-

ken door het Monster-Proces, de Spaansche woelingen, de Oostersche zaken, enz. enz.

De toekomst is daaromtrent nog wel duister, hoezeer men zich ook verbeelden moge, hier en daar in het verschiet eene lichtende ster te ontdekken. Maar vele weten ook weinig, van de eigenlijke gesteldheid des lands en van deszelfs bewoners; en het is daarom niet ongepast, dat deskundigen daaromtrent, ter inlichting van anderen, optreden. Zulk een nu is zeker de Heer S. F. PFEIFFER, dien wij al vroeger onzen lezers in dit Tijdschrift hebben doen kennen. Dit aanhangsel verdient gelezen te worden, daar het ons met de bijzondere volksstammen van *Algiers*, beknoptelijk echter, bekend maakt, en daaromtrent verscheidene opmerkingen mededeelt.

Men ontmoet hier vele gebruiken, zeden en inrigtingen, die aan de onze geheel vreemd zijn, en verkrijgt een algemeen overzigt van de in *Algiers* voorkomende standen, rangen en van de te voren plaats hebbende maar thans zeker niet weinig veranderde wijze van regeren, straffen en beloonen. Gaarne zou men dus omtrent de door de overmeestering der Franschen gemaakte veranderingen en gevolgen nog iets naders lezen, dan ons de nieuwstijdingen van tijd tot tijd mededeelen. Met eenige kleinigheid uit dit boekje over te nemen, achten wij onzen lezer geene ondienst te zullen bewijzen, en kiezen daartoe het volgende:

» De *Arabieren* zijn, gelijk bekend is, de Maho-

hommedaansche Godsdienst toegedaan en zijn er niet weinig trotsch op, dat de profeet, MAHOMED, uit hun volk is voortgesproten. Zij noemen dikwijls drie dingen, welke hen van het grootste nut zijn: vooreerst, schoone paarden; ten tweede, schoone en werkzame vrouwen en, ten derde, den *Dikn-Islam*: daardoor hopen zij op aarde en in den hemel gelukkig te wezen. In iedere *Gurbi* is, ofschoon niet steeds, meestentijds een priester aanwezig, die op feestdagen den koran, (*Kur-ahn*) benevens gebedformulieren, voor de *Arabieren* moet opzeggen. Alle schriftelijke handel, welke in de *Gurbi* plaats heeft, is ook zijn werk; voorts leert hij den jongens den koran en allerlei gebeden. Daarvoor wordt hij, met zijn gezin, in de *Gurbi* onderhouden. Meer kunst of wetenschap moet men bij deze geleerden niet zoeken."

» De landbouw der *Arabieren* is van geringe beteekenis. Hunne garst en hun *Turksch* koren (*Mais*) malen zij met kleine handmolens; uit het meel van de eerste bakken zij brood, uit dat van het tweede, pannekoeken (*Gusgus*). De bereiding van hun brood is hoogst eenvoudig: het deeg kneden zij uit meel en water, en zij bakken hetzelve in eenig aarden vat of in den asch. De pannekoeken zijn hun lievelingsgeregt, dat zij tweemaal daags gebruiken. Zij bereiden dezelve op de volgende wijze: zij doen in eenen grooten schotel van eiken- of olijfboomenhout, een weinig *Turksch* korenmeel, doopen vervolgens hunne handen in

een vat met water, waarin zout opgelost is, en roeren voorts het meel om; van tijd tot tijd bevochtigen zij op nieuw de handen en roeren zoolang in het meel, tot dat dit zich tot balletjes, ter groote van gierstkorrels, gevormd heeft. Nadat zij deze korrels in de zon gedroogd hebben; bewaren zij ze in lederen zakken. Wanneer nu de pannekoek zal gegeten worden, doen zij eenige ponden versch, of ook wel gezouten en daarna in de zon gedroogd schapenvleesch (*Gedide*), in een' aarden pot. Nadat men dat met boter en uijen bruin gebraden heeft; doen zij er koriander en timiaan, benevens twee of drie mondlepels vol *Spaansche* peper en zout bij, gieten vervolgens den pot vol water en laten dat alles te zamen koken. Hierop zetten zij een ander vat, welks bodem vol gaten is, op den pot; en vullen hetzelve met gekorreld meel; hetwelk, na dat het gedurende eenigen tijd, door den uit den pot opstijgenden damp, behoorlijk is uitgedijd, weder in eene houten schotel gedaan en met boter verzadigd wordt; waarna men alle in den pot overgeblevene saus en brokken daarover uitstort. Zoodra de *Gusgus* al het vocht heeft ingezogen, zoo dat zij wel wat naar pudding gelijkt, dan zetten zij zich met grooten eetlust er bij, en eten het, niet met lepels, maar met de handen. Ten einde dien droogen kost beter te doen glijden, hebben zij lederen zakken of geitenvellen met karnemelk bij zich liggen, waarvan zij, uit houten schotels, drinken om de keel glad te houden.

Daar

Daar het bereiden van dit geregt boven die van alles wat zij nuttigen, de grootste bekwaamheid vordert, en de *Arabieren* niets zoo gaarne eten, zoo besteden de vrouwen ook daaraan hare voornaamste zorg, en wedijveren zij onderling, om daardoor de gunst van hare mannen te winnen; welke laatste gewoonlijk, ook die van al zijne huisgenooten het meest bemint, welke hem de beste *Gusgus* bereidt. Als een *Arabier* naar een meisje vrijt, dan verneemt hij het allerzorgvuldigst daaraan, of de bruid goed *Gusgus* kan klaarmaken, en of zij bekwaam is in het vervaardigen van dekens, mantels en tapijten (*Surbia*). Heeft zij die eigenschappen, dan wordt zij zijne vrouw.''

» Verder levert de keuken der *Arabieren* op: pannekoeken, die uit melk, meel, eijeren en boter bestaan, en, even als bij ons, in boter gebakken worden; dadels met struis- of hoendereijeren, boter en water aangemengd en tot koeken gebakken, die zeer goed smaken, en schaapvleesch aan het spit gebraden en voorts onder de aarde gestoofd. Zij graven tot dat stoven, kuilen, van vier voeten wijdte en diepte beide, in den grond; leggen op den bodem eenige platte steenen, en vullen, vervolgens, den kuil met hout. Wanneer zij dat hout hebben doen verbranden, nemen zij de asch weg en leggen zij in den kuil een lam, hetwelk zij met de heete steenen bedekken. Daarop leggen zij palmbladen en bedekken voorts het geheel met aarde. Zoo laten zij het eenige uren

zitten, tot dat zij, met hunne welgeoefende neuzen, aan den opstijgenden damp, bemerken, dat het vleesch de vereischte gaarheid heeft verkregen. Hetzelve is dan zeer smakelijk en krachtig, en ik zoude geen beter gebraad verlangen."

Chacun a son gout.

BRIEVEN van JOHN BOWRING, *geschreven op eene reize door* Holland, Friesland *en* Groningen, *voorafgegaan door iets over de Friesche Letterkunde, en gevolgd door iets over de Hollandsche Taal en Letterkunde van denzelfden. Uit het Engelsch. Twee Stukjes. Te* Leeuwarden, *bij* G. T. N. Suringar. *Eerste Stukje* X *en* 82 *Bladz. en Tweede Stukje VIII en van* 82—182 *en* 98 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs der beide Stukjes is f* 2.70.

De Engelsche reiziger, op den titel gemeld, bezocht ook *Friesland*, *Holland* en *Groningen*, en werd er zoo wel ontvangen, dat hij schrijft:

» Moeijelijk valt het mij, de zelfsvoldoening uit te drukken, die de nadere kennismaking met dit, zoo naauw met ons vermaagschapte, volk bij mij heeft verwekt. De Friezen overstroomden mij met vriendelijkheden, mij een Engelschman, een vreemdeling; aan ieder' oord der Provincie, dien ik bezocht, verbindt zich bij mij de herinnering aan een vriendelijk onthaal. Maar, om wezenlijk genoo-

hoogen te smaken in hunnen omgang, moet een reiziger hunne manieren aannemen, hunne taal zich eigen maken, leven, gelijk zij leven, geen overbodige pligtplegingen begeeren, in één woord, hij moet met den stroom willen medevloeijen, zoo zal dezelve hem zeer vele genoegens aanbrengen. Het is mijn hartelijke wensch, dat eens een welgezind en onderzoeklievend man, bekend met de taal en zeden onzer Angelsaxische voorvaders, deze Provincie grondig onderzoeke. Er is veel, dat belangrijk genoeg is, om bewaard te worden — veel, onderrigtend genoeg, om het te leeren kennen. Eene geschiedenis der oude Friezen zoude eene schatbare bijdrage zijn voor de letterkunde."

Hij leverde iets over de *Friesche Letterkunde*, en liet verscheidene brieven plaatsen in de *Foreign Review*, waarvan de Heer TELTING, die den Heer JOHN BOWRING ook van eene gunstige zijde leerde kennen, zijnen Landgenooten hier eene vertaling aanbiedt. Met dat iets, over de *Friesche Letterkunde*, wordt het eerste Stukje aangevangen, terwijl het tweede gesloten wordt met iets over de *Hollandsche Taal en Letterkunde*, waaruit men zien kan, dat hij zich moeite gegeven heeft, om, naar zijne gelegenheden en de hem gedane mededeelingen, eenig onderrigt in te zamelen, en vooral aan zulke vreemdelingen een gunstiger denkbeeld in te boezemen, aangaande de behandelde onderwerpen, die uit onkunde en trotschheid, soms ook tevens uit de hoogte, op *Friesland* nederzien, en

niet

niet zelden met zekeren toon van minachting over de Hollandsche Taal en Letterkunde zich hebben uitgelaten. Eenige staaltjes van vertaling uit het Boeren-Friesch in het Engelsch zijn ons daarin niet 't minst bevallen.

In het oorspronkelijke herinnert de Heer FELTINS vooraf den lezer — in het laatste *Iets*, eigenlijk eene aankondiging der Fransche vertaling van de *Beknopte Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde*, *enz.* onder den titel: *Precis de l'Histoire des Paijs-Bas et du Hollandais de* M. SIEGENBEEK, *par* H. L. LEBROCQUY, 1827. en van de bekende Prijs-Verhandeling van den Heer W. DE CLERCQ, 2de druk, 1825.

Er is voorzeker, behalve het door den Vertaler aangestipte, nog al wat met grond tegen aan te merken. Bovenal is ons hier bevallen de beoordeeling van Neêrlandsch grooten en wijd beroemden Dichter BILDERDIJK, maar wij kunnen toch ook niet nalaten op te doen merken, dat hier veel ontbreekt, 't welk niet anders kan vergoelijkt worden, dan door het zedig opschrift *Iets*.

De brieven zijn geteekend uit *Waaxens*, *Grouw*, *Dokkum*, *'s Gravenhage*, *Amsterdam*, *Leiden*, *Haarlem*, *Zaandam*, *Groningen* en *Leeuwarden*.

Men moet in aanmerking nemen, wanneer de Heer BOWRING de genoemde plaatsen bezocht heeft, namelijk in het jaar 1828. De inhoud behelst een allerlei; er wordt onder andere gesproken en geoordeeld over de Regering, de godsdienst, onder-

schei-

scheidene inrigtingen, weeshuizen en andere gestichten, over wetten en gebruiken, zeden, manieren, kleeding, taal, nieuwspapieren, cultuur, letterkunde, middelen van bestaan, uitspanningen, karakters, verscheidene individu's, Schrijvers, Predikanten enz. Onder de ware en goede berigten en oordeelvellingen, treft men er ook eenige aan, die des Schrijvers onkunde in sommige bijzonderheden ten toon stellen, en andere, welke voor 't minst eene nadere overweging zeer noodig hebben.

Over 't algemeen echter kunnen wij verklaren, deze brieven niet zonder genoegen gelezen te hebben.

Hoezeer BOWRING dikwerf wat schielijk oordeelt, en hier en daar wat al te vrijmoedig schijnt te beslissen, vinden wij hier toch ook een aantal aangename blijken van zijne goede denkwijze en edele gevoelens. Hij is op verre na niet zoo bevooroordeeld en partijdig ten aanzien van ons land en deszelfs bewoners en manieren, als wel andere vreemdelingen, die niet zelden de vriendelijkste ontvangst later met schandelijke ondankbaarheid beloonden.

Wij kunnen ons dus wel vereenigen met het gevoelen van den Heer TELTING:

» Wanneer iemand deze brieven als vlugschriften beschouwt, die door ons geenszins om het naauwkeurig berigt, dat zij zouden behelzen aangaande onzen landaard en onze zeden (dit kunnen wij het best uit onze eigene schrijvers putten), worden vertaald

taald en uitgegeven, maar alleen, om aan onze landgenooten mede te deelen, hoe een Engelschman, wiens hoofd en hart beide op de regte plaats zitten, over ons en onze instellingen denkt en schrijft — wat hem prijzenswaardig — wat laakbaar voorkomt; zonder daarom dit oordeel aan anderen, als juist, te willen opdringen, of zelf het daarvoor altijd te houden. Wie uit dit oogpunt deze brieven beschouwt — zal er zeker veel waars en oorspronkelijks in vinden — veel, dat rond en vrijmoedig gezegd is, en dat ook alleen een vreemdeling, geen inwoner, zoo zeggen kan; omdat de laatste gewoonlijk de dingen van eenen anderen kant waarneemt."

De Vertaler verdient onzen dank voor eenige hier bijgevoegde aanmerkingen.

KORTE VERHALEN van C. PICHLER. *Voorafgegaan van eene Levensschets der Schrijfster, door haar zelve. Uit het Hoogduitsch. Te* Groningen, *bij* W. Zuidema, 1834. 200 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1.80.

Om aan den landgenoot een aangenaam uurtje te verschaffen, heeft men deze verhalen van Wijlen Mej. PICHLER in het Nederduitsch overgebragt, en daarbij gevoegd eene vertelling van *Gustaaf Jördens*, omdat een derde verhaal van de Schrijfster, 't geen men meende te plaatsen, reeds in een Neder-

derlandsch gewaad gestoken was. Vooraf gaat een kort overzigt van haar leven, door haar zelve geschreven in haar vijftigste jaar, vooral ten doel hebbende, om met hare vorming als Schrijfster bekend te maken. Dan, volgen de drie verhalen: *Het verblijf in het Bad*, — *de stille Liefde*, — *en God is de Liefde.* Het eerste vult ruim de helft der bladzijden, en stelt het geval voor van eene beminnelijke Freule, die ongezocht op eenen edelen Graaf zeer verliefd werd en *per varios casus*, te veel om hier op te tellen, eindelijk nog geheel onverwacht zijne wettige wederhelft wordt. Het is wel gestoffeerd met lieve tooneeltjes, maar er komen ook angstwekkende bedrijven in voor, meer geschikt om de zenuwen te schokken dan de lever te doen schudden. De beminnaars van het romaneske en sentimentele kunnen zich hier dus vergasten. Zij zullen dit zeker niet minder, hoewel korter, doen, onder de lezing van N°. 2, waarin eene, hoewel niet schoone, evenwel uitnemend gezonde jeugdige Dame, na veel strijd tusschen liefde en pligt, de gelukkige echtgenoote wordt van eenen door haar aangebedenen man, die in edelmoedigheid met haar wist te wedijveren. In beide vindt men duidelijke blijken van des Schrijfsters groote verbeeldingskracht, van haar fijn gevoel en van haar vermogen, om zich wel uit te drukken, en de aandacht hoe langer zoo meer tot zich te trekken; men gevoelt, dat het eene vrouw is, die schrijft. Vrij zonderling vereenigt zich hiermede

mede de inhoud van 1 en 3, dat de gedachten terugbrengt naar de zestiende eeuw, op de regering van FILIPS II, een verschrikkelijk *Auto da Fé* schetst, de ijsselijkheden in de *Nederlanden*, door de Spanjaarden gepleegd, herinnert en eindigt met de vereeniging van een Mahomedaan, met eene belijderes van het christendom. Wij hadden er liever een ander opschrift boven gelezen. Bij zulke verhalen, als hier tot vermaak geleverd zijn, voegt zoo min zoodanig een titel, als op het tooneel het aanbidden van den Almagtigen. Het is daarenboven ook als kunstig verdicht verhaal verre het minste der hier voorkomende.

De twee VENDÉERS in Duitschland *en* Italië. *Een Romantisch Tafereel. Door* EHRENREICH. *Uit het Hoogduitsch. Te* Alkmaar, *bij* J. A. M. W. Lesage ten Broek, 1833. *IV en* 104 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2.10.

»Dat zij, (zegt de Vertaler) die belang stellen in voorbeelden van ware vriendschep, die noch door onderscheid van rang verkoelt, noch door verschil van rijkdommen vermindert; van die vriendschap, welke door het vermeerderen der gevaren de vrienden steeds naauwer aan elkander bindt, en tot aan, ja over het graf voortduurt; dat zij, die belang stellen in de voortduring eener edele, reine liefde, met genoegen dit werk zullen le-

lezen; terwijl zij, die gaarne, op eene luimige wijze, de *Intrigues* en *Etiquetten* van de kleine Duitsche Hoven geschetst zien, en daarbij, in tegenoverstelling, het karakter van den opregten Duitscher, wiens daden en goede trouw bewondering verdienen, almede over den inhoud van dit werk niet onvoldaan zullen zijn."

Wij kunnen met desen lof niet instemmen. Wij hebben hier een zeer woelig Romantisch verhaal aangetroffen, zoo als men er duizend andere uit den woeligen tijd, waarin men zich het verhaalde verbeelden moet, kan verdichten, en moeten bekennen, dat er beginsels in voorkomen, welke men men niet wenschen mag, dat meerdere ingang vinden zullen: voor zwakke en onbedrevene lieden kunnen zulke verhalen ligt schadelijk werken.

EUGENIUS van KROONSTEIN, of de verborgene Drijfveren van 's Menschen Daden. Door C. SPINDLER. *Uit het Hoogduitsch. Te* Amsterdam, *bij* C. L. Schleijer, 1834. *VII en* 272 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2.90.

Een Roman vol intrigues met eene groote verscheidenheid van tooneelen, onverwachte ontmoetingen, zonderlinge uitkomsten en van zeer verschillende karakters, van beide sekse, waarbij men nog een aantal gesprekken voegen moet. Verliefden, verleiders, krijgslieden, edelen, graven, prinsen, burgerlieden, bedienden, rijken, armen, roovers, en wie niet al meer, treden hier onder

een aantal vrouwen meer of minder lofwaardige dochteren van tijd tot tijd op, met den hoofdpersoon, die hier eene zeer bijzondere rol speelt. De geslachtsdrift beschouwt, adelt hier genoeg in volle werking, met een aantal van daardoor veroorzaakte aangename gevolgen, maar ook allerbitterste vruchten en verschrikkelijke gevolgen. EDUARD VAN KNIGGERUH heeft een aantal *Avonturen*; is meermalen de speelbal, wordt door velen bemind en misleid, terwijl hij op zijn beurt ook anderen bedriegt; maar eindelijk komt hij in een behouden haven, en wordt de gelukkige echtgenoot van de lieve [illegible], met welke hij de schoone vruchten eener kuische liefde plukken en genieten mag. Het lust ons niet, dezen rijkelijk doorspekte en welgekruide roman verder te ontleden, en laten dus dat genoegen aan den lezer zelven over. De Schrijver heeft, gelijk uit het slot duidelijk blijkt, gedacht: *Einde goed, alles goed.* Wij kunnen dit echter alleen in een derde hier laten gelden. Gaarne wenschen wij den lezer meer genoegen van deze lectuur, dan dezelve ons heeft kunnen verschaffen. Het gaat zeker hier in de wereld soms al vrij wonderlijk toe, maar dat de hier geschetste geschiedenis ons in eene denkbeeldige of romaneske wereld rondvoert, laat zich al te duidelijk gevoelen, of gevoelt men liever zoo gemakkelijk, dat daardoor de misleiding niet alleen, maar ook de anders welligt verderfelijke indrukselen voorgekomen worden.

Nederlandsch Bouwkunstig MAGAZIJN, *of Tijdschrift tot verbetering, nut en voordeel in de Bouw- Timmer- Beeldhouwkunst en Meubelering, benevens onderscheidene kunsten en ambachten, daarmede in betrekking staande. Zamengesteld op de wijze van het* Engelsche Architectural-Magazine *van* J. C. LOUDON, *Schrijver van de* Encyclopaedia of Cottage-, Farm- and Villa-Architecture, and Furniture, *en meer buitenlandsche werken. Om maandelijks te worden vervolgd. Eerste, tweede en derde Stukje. Te* Amsterdam, *bij* M. Schoneveld en Zoon, 1834. *Prijs bij Inteekening per Jaargang f* 15.

Zie hier dan weder een nieuw Maandwerk in het licht, dat waarlijk wat doel en strekking betreft, belangrijk mag genoemd worden, en aan welks uitvoering de Uitgevers zich wel laten gelegen leggen. — In de laatste jaren kwam het meer en meer in de smaak zoogenaamde *Penny-Magazins* uit te geven, en de titel van het onderhavige boekwerk, is mede naar dien smaak ingerigt, en verschijnt onder den veel omvattenden titel van *Magazijn*. Hoe aangenaam is het voor het Vaderlandsch gevoel ook in opzigt tot de Litteratuur met onze naburen gelijk te staan; maar jammer is het, wanneer deze boeken onder een oorspronkelijke titel, bijna niets dan vertaalde en uit vreemde Tijdschriften overgenomene stukken behelzen, — is alsdan nog de titel van *Neder-*

 landsch-

KEUR van Scherts en Luim. Door onderscheidene Nederlandsche Dichters. Te Amsterdam, *bij* F. Kaal *en* C. Bakker, Bz. *VIII en* 182 *Blads. In kl.* 8*vo. De prijs van ieder Deeltje is f* 1,80.

Aangemoedigd door de goede ontvangst van het eerste bundeltje, hebben de Uitgevers, daartoe overvloedig in staat gesteld door een aantal toegezondene stukjes, dit tweede geoordeeld, er op te moeten laten volgen. In doel en strekking verschilt dit bundeltje van het eerste niet. Het aantal hier geleverde dichtstukjes overtreft zelfs het getal van tachtig, de namen van derzelver makers staan er veelal onder. Het geheel ziet er wel wat bont, evenwel niet onaardig uit, en men kan er zich in ledige oogenblikken mede verstrooijen en soms ook vermaken. Zij munten geenszins allen uit, maar de meeste althans hebben eenige waarde. Door sommige dichters zijn ook de tijdsomstandigheden in aanmerking genomen, en men ziet zich den inhoud vooraan opgegeven, waarnaar men dus zijne keuze rigten kan, om zich te ontspannen of ook anderen in gezelschap iets voor te lezen.

Uit een der laatste stukjes strekke het volgende tot een proefje:

Scherts en luim mishaagt u niet
In een los en kunstloos lied.
'k Heb soms op uw minlijk wezen,
In uw vriendlijk oog, gelezen,

Dat

Dat uw fijn vernuft gevoelt
Wat des dichters luim bedoelt.

Mogte ik Phebus gunsten winnen,
Lievling zijn der Zanggodinnen,
'k Schetste u menig' keer, in dicht,
Wat mij op het harte ligt,
Wat mij grieven mogte of streelen;
Niets zou 'k immer u verhelen.
'k Maalde u 's levens zuur en zoet
Met een opgeruimd gemoed;
Welig zou mijn dichtaâr vloeijen,
Menig lied uwe aandacht boeijen,
En, zoo 'k scherts tot zangstof koos,
Geestig waar' mijn scherts altoos.

'k Zou u schetsen, hoe sinds eeuwen,
Wijzen twisten, dwazen schreeuwen,
Door den grootschen roem bezield:
Wie den bovenstoon behield! —
Hoe eens enklen luim en grillen
Vaak een halve wereld drillen, —
En hoe Plutus 't al regeert,
De arme Themis stout braveert,
Komt zij aan de hand des schaamlen. —
Hoe men kindren na hoort staamlen
Klanken, die zij niet verstaan,
Hier of elders opgedaan.
Ja, ik zou, door luimig zingen,
Vaak u tot een lachje dwingen,
En wat lof of lauwerkroon
Bood' mijn dichtkunst zoeter loon!

 Maar

Maar gij weet het, ach, wij menschen
Koestren dikwerf ijdle wenschen,
Daar de booze luim van 't lot
Meest met *onze* luimen spot.

Hoe en waarom men echter in dit bundeltje het stukje getiteld: *de Lente*, heeft opgenomen, zal moeijelijk te ontdekken zijn. Wij voor ons hadden het den maker liever teruggegeven, met de woorden waarmede hij zelve dus eindigt:

» Nu, ieder heeft zijn smaak; wel t'huis, wel t'huis Mijnheer!"

SANDFORT EN MERTON; *of de nadeelige gevolgen eener verkeerde, en de heilrijke uitwerkselen eener verstandige opvoeding. Naar het Fransch van* A. BERQUIN. *Met Platen. Te* Amsterdam, *bij* G. Portielje. 1832. *VIII en* 252 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 2.40.

Zie hier geëerde lezer! een boekje van Engelsche afkomst, door BERQUIN in het Fransch vertaald en nu door eenen onzer landgenooten (die zich onder de letter W. heeft verkiezen te verbergen,) in een Hollandsch gewaad gestoken, ons ten gebruike aangeboden, en wel op eene gratieuse wijze en in een bevallig uiterlijk, met lieve zindelijke plaatjes, welke de jeugd zeker niet 't minst en 't laatst zullen aantrekken. De inhoud is afwisselend en er komen eenige fraaije tooneeltjes in voor. In de gesprekken en verhalen straalt overal het goede

oog-

oogmerk doet, om voor de jeugd nuttig te zijn. Over de opvoeding komt menige goede wenk voor, en men leert opmerken vooral, hoe rampzalig het is, wanneer de tucht verwaarloosd en het kind aan zijne luimen en dwaasheden opgeofferd wordt. De aangewende geneesmiddelen kunnen nuttig werken, en wij hopen dat ze niet ongebruikt zullen gelaten worden... Zie hier een proefje: LEONARD was eerst een eigenzinnig, trotsche en bedorven jongen, kwam later gelukkig in goede handen ter zijner genezing, maar was echter nog op verre na niet geheel hersteld. Deze hoort nu, dat de Groenlanders andere menschen, die geene zeekalveren vangen kunnen, beklagen en verachten, en zegt daarop:

» Wat zegt gij dáár, Mijnheer! Hoe durven die plompe, ellendige wilde menschen ons, die hen zóó zeer overtreffen, noch verachten?"

De Heer VOSSIUS (*Grimlagchende*).

» Van dat overtreffen zijn zij zoo zeer niet overtuigd, als gij wel denkt! De Groenlanders, bij voorbeeld, zien, dat de vreemden, die bij hen komen, hen niet evenaren in de kunst van eene *kanoe* te hanteren en zeekalveren te vangen: twee dingen, welke zij het hoogste regt hebben, om als de nuttigste te beschouwen. Nu vergelijken zij ons bij hen zelve; en het oordeel valt niet gunstig voor ons uit. Ook beschouwen zij ons daarom als ongelukkige, domme wezens."

LEONARD.

» Dat vind ik onbeschoft. Indien ik ooit zulk

een lomp schepsel spreek, zoo zal ik hem wel doen gevoelen, hoe bespottelijk hij zich aanstelt.

De Heer VOSSIUS.

» Ik zou het niet ondernemen; want gij zoudt vergeefsche moeite doen. Maar gij, die daar zoo boos over wordt, zeg mij eens, gelooft gij niet zeer verheven te zijn boven die menschen, welke somwijlen met den naam van *gemeene lieden* bestempeld worden?"

LEONARD.

» Mijnheer! ik veracht hen niet meer zóó zeer, als toen ik eerst bij u kwam; want ik begrijp nu zeer goed, dat het ook menschen zijn. Maar, neem mij niet kwalijk, er is toch nog een groot onderscheid tusschen mij en hen."

De Heer VOSSIUS.

» Dat is wel mogelijk: maar, waarin dan toch wel, naar uwe gedachte?"

LEONARD (*Een weinig verlegen*).

» Mijnheer! ik heb eene betere opvoeding dan zij; Papa ook; en die heeft vrij wat meer geld."

De Heer VOSSIUS.

» Het spijt mij, dat gij nog niet begrepen hebt, dat wij, menschen, allen gelijk zijn voor God, en dat deugd, een braaf gedrag en kunde alléén eenig onderscheid maken. Denkt gij dan nog, dat, als men meer geld heeft dan anderen, men daarom het regt heeft, om hen te minachten?"

LEONARD.

» Dat wil ik juist niet zeggen; maar men is toch wat meer dan zij."

Dus

De Heer VOSSIUS.

» Dus waart gij meer dan anderen, toen gij in mijn huis kwaamt?"

LEONARD.

» Ik wist toen zeker niet zoo veel, als ik nu door uw onderrigt weet."

De Heer VOSSIUS.

» Gij verbeeldt u alzoo vrij wat te kennen; maar wat weet gij dan toch wel? Hoort gij niet alle dagen over duizend dingen spreken, waarvan gij zelfs de namen niet eens weet?"

LEONARD.

» Dat beken ik."

De Heer VOSSIUS.

» Zou de minste boerenknaap niet duizendmaal beter weten dan gij, hoe men den grond moet bewerken, om den mensch zijn eerste voedsel te verschaffen?"

LEONARD.

» Dat is waar."

De Heer VOSSIUS.

» Zou de minste metselaar niet beter weten dan gij, hoe men een huis moet bouwen, om tegen weêr en wind beschut te zijn?"

LEONARD.

» Dat is ook waar."

De Heer VOSSIUS.

» En zoudt gij denken, dat er meer nuttige wetenschappen zijn dan deze?"

LEONARD.

» Neen, Mijnheer! de eerste wetenschap is, om zich

zich te voeden, en de tweede, om veilig te kunnen slapen."

De Heer VOSSIUS.

»Wie zou wel aan de menschelijke maatschappij het meeste nut aanbrengen, *die* menschen, of gij?"

LEONARD.

»Ik niet, Mijnheer!...."

De Heer VOSSIUS.

»Waarom vindt gij het dan vreemd, dat Groenlanders, die ons, in de kunsten, welke het noodigste zijn voor het leven, ver overtreffen, een' hoogeren dunk van zich zelve hebben dan van ons? Indien men u bij de Groenlanders bragt, hoe zoudt gij het toch wel aanleggen, om die wilde, plompe menschen van uwe meerderheid te overtuigen?"

LEONARD.

»Ik zou hun zeggen, dat ik eene betere opvoeding heb ontvangen."

De Heer VOSSIUS.

»En dit is juist iets, wat zij op uw enkel woord niet gelooven zouden. Zij zouden eerst willen zien, hoe gij het aanleggen zoudt, om één van hunne schuitjes te bestieren, in de zee te duiken, het zeekalf te vervolgen en te vangen. Ik twijfel, of gij, bij uwe proefnemingen, bijzonder veel eer zoudt behalen; ik geloof daarentegen, dat gij alras verpligt zoudt zijn, om van hunne menschlievendheid wat eten te vragen, zoo

gij

gij niet van honger wildet sterven. Voor iets echter sta ik u borg, dat zij zich er zeer weinig om zouden bekommeren, of gij de zoon van een' Prins, dan het kind van een daglooner waart. Zij geven alléén acht op sterkte en moed: deze beide hoedanigheden zijn hun van grooter nut dan titels of grootheid. Ook zult gij mij wel willen toestemmen, dat de eerste mensch, dien God schiep, geen Prins was, maar een arbeider."

LEONARD.

»Ja, Mijnheer! dat heb ik wel eens meer gehoord: maar toen hadden wij ook geene fraaije huizen, geene rijke kleederen, geene schoone paarden en rijtuigen."

De Heer VOSSIUS.

»Dat is juist wat ik zeg. Alles, wat gij dáár opnoemt, komt in geene vergelijking bij sterkte des ligchaams en zucht naar den arbeid. En buitendien, zonder arbeid zou men al die dingen, waarvan gij spreekt, niet kunnen hebben. Kleederen en rijtuigen, b. v., moeten gemaakt worden. Men plukt ze niet van de boomen. En deze vereischen ook al wetenschap, arbeid en zorg."

LEONARD.

»Dat bedenk ik daar ook, Mijnheer! Gij hebt wel gelijk, arbeid is het nuttigste van allen,"

Ex ungue leonem Het besluit leert nog duidelijker het voortreffelijk oogmerk met de uitgave van dit boekdeeltje kennen, en wij laten het dus, ook ter aanprijzing hier volgen:

»Zóó

»Zoo gaat de opvoeding van beide jonge lieden voort. LEONARD is van zijne trotschheid en inbeelding genezen. Hij begrijpt het, dat deugd en wetenschap alleen den mensch waarde bijzetten, hem belangrijk en beminnelijk maken. Zijn vader, hiervan onderrigt, bemint hem nu ook meer dan ooit. Zijne moeder zelve, hoezeer met grootheid en pracht ingenomen, vindt hem veel belangrijker dan voorheen, en zegent ook den oogenblik, dat hij bij den Heer VOSSIUS gekomen is. Wanneer vleijers haar onderhouden over hetgene zij de volmaaktheden van haren zoon noemen, antwoordt zij hun beleefdelijk: » dat LEONARD een knaap is, zoo als
» andere knapen, noch slechter, noch beter; dat,
» ware hij in het ouderlijke huis gebleven, alwaar
» hij aan al zijne luimen den teugel vierde, hij
» een opgeblazen, ongevoelig, ja onverdragelijk
» mensch zou geworden zijn; maar dat hij het
» geluk heeft gehad een' bekwaam en tevens deugd-
» zaam onderwijzer te ontmoeten, die hem geheel
» verandert, en tot een' beteren mensch maakt,
» en dat zij het dien waardigen leeraar niet ge-
» noeg kan danken, die de moeijelijke taak op
» zich nam, om een' bedorven' knaap tot een'
» regtschapen' jongeling te hervormen."

MEN-

MENGELWERK.

HET IS HETZELFDE WAT MEN GELOOFT, ALS MEN MAAR WEL LEEFT;

OF

HET ONGERIJMDE, MISDADIGE EN VERDERFELIJKE, DER ONVERSCHILLIGHEID IN DE ZAKEN VAN GODSDIENST.

EERSTE BRIEF.

Aan den Heer K.!

Waarde Vriend!

Uwe laatste letteren heb ik niet met dat genoegen gelezen, hetwelk ik anders uit uw onderhoudend schrijven smaken mag. Gij geeft mij uwe verwondering te kennen, dat ik mij verzette tegen het algemeen gevoelen, hetwelk in dien vriendenkring, waar ik onlangs het genoegen, — of zal ik zeggen het verdriet? — had van tegenwoordig te zijn, gehuldigd werd. Gij schijnt ook nu nog geen kwaad te zien in de, aldaar met meerderheid van stemmen aangenomen, stelling: »*Het is hetzelfde wat men gelooft, als men maar deugdzaam leeft.*« Ik zou reeds kunnen volstaan met u te antwoorden, dat gij zeer *inconsequent* handelt, door

door mijn daartegen ingebragt gevoelen, te misbillijken; want, omtrent de begrippen van alle anderen onverschillig, zijt gij juist het tegendeel omtrent het mijne. Daarenboven gelieft gij het onverdraagzaam te noemen, dat ik voor mijn gevoelen zoo rondborstig uitkwam. Of deze aantijging getuigt, dat gij verdraagzaam zijt, laat ik aan uw eigen nadenken over te beslissen. Geloof mij, tot het zonderlinge van de verdraagzaamheid in dezen tijd, behoort ook dit: dat men dagelijks, en soms vrij onkiesch, diegenen aanrandt, welke niet verkiezen oude waarheden voor uit de lucht gegrepen en in het hoogmoedig hart aangekweekte meeningen te verwisselen, en dat, als men zelve met de wapenen der waarheid, of althans met die der waarheidsliefde, wordt aangetast, men dadelijk van onverdraagzaamheid schreeuwt; waaruit, mijns inziens, duidelijk blijkt, dat men wel verdragen wil worden, maar zelve niet verdragen. Waarom zou niet ieder voor zijn gevoelen mogen uitkomen, als hij er naar gevraagd werd? Waarlijk de Christenleeraar vooral verraadt zijne zaak en schendt zijnen pligt, als hij om menschen te behagen, voor zijne gevoelens, ter bekwamer tijd, niet rondborstig en vrijmoedig durft uitkomen, en kleingeestig zwijgt, of zelf wel eens medelacht, waar moedig en ernstig spreken zijne pligt is. Wat anders toch geeft hij daarmede te kennen, dan dat hij, of zelf aan de waarheid niet veel hecht, of niet in staat is ze te handhaven. — Ik moet u

gul

gul uit bekennen, dat het mij goed deed, openbaar voor de zaak van mijnen Heer te zijn uitgekomen, en ik kan niet ontveinzen, dat ik die stelling met geklommen belangstelling nog eens nader ter toetse bragt, toen ik weder in den kring mijner werkzaamheden was teruggekeerd. Ik sloeg de *beoefeningsleer* van KIST op, (1) en vond mijn gevoelen zoo gestaafd, en ontdekte zoo veel overeenkomst tusschen het zijne en het mijne, dat ik dacht, zoo de spreuk der Franschen waar is: dat groote geesten elkander ontmoeten, dan is het even zoo waar, dat de vrienden der waarheid dit niet minder doen. Mijn besluit was dadelijk genomen, om mijn gevoelen, zoo als het door de lezing van KIST versterkt was, op het papier gebragt, u toe te zenden, en vervolgens algemeen te maken, om niet alleen u, maar ook allen, die deze dwaling, hetzij onbedachtzaam of met voorbedachten rade aankleven, de oogen te openen. Zeg niet, daarmede zult gij weinig letterroem inoogsten; en misschien zal men dit onderwerp bij uwen schrijver veel beter behandeld kunnen vinden. Weet, mijn Vriend! dat één mensch wijzer, beter en gelukkiger te maken, meer zegt, dan van tien lof en eer te ontvangen, op wier denkwijze en wandel men geen den minsten invloed verkrijgt, en ik zal reeds niet ongezegend gewerkt hebben, zoo gij uitgelokt wierd, dit voortreffelijk boek in handen te nemen,

(1) Deel I. bladz. 278 en verv.

en u door hetzelve te laten overtuigen, zoo gij het door mij niet kondt worden. Het ware te wenschen, dat men wat meer, en menig Roman uit de Fransche school, wat minder, gelezen wierd; er zou minder onverschilligheid en meer deugd gevonden worden. Doch nu ter zake. Gij weet, ik stelde de *onverschilligheid omtrent de Godsdienst* voor, als: *ongerijmd en bespottelijk van aard*, — *misdadig in oorsprong* en — *verderfelijk in uitkomsten*. Over dit een en ander zal ik u mijne gedachten openleggen, en verzoek u dit alleenlijk, dat gij uwe onverschilligheid onder het lezen ter zijde stelt; en u daarna afvraagt: of gij ze wel weder moogt aannemen.

Beproeft alle dingen en behoudt het goede. Deze woorden van PAULUS bevatten eene gulden les, welke, schoon vaak verwaarloosd, nimmer hare waarde en kracht zal verliezen. Wij beleven eenen tijd, waarin ons telkens iets nieuws verrast, waarvan onze vaderen geen denkbeeld konden vormen. Of echter alles, als goed en bruikbaar, te behouden is, zal eene grondige nasporing, met het onderwijs der ervaring gepaard, moeten leeren. Intusschen mag elke proef ter uitbreiding van kennis en wetenschap op erkentelijkheid aanspraak maken; en dewijl men daarmede dagelijks voortgaat, verdient onze eeuw het tijdperk van verlichting genoemd, en als zoodanig geroemd te worden. Dit althans is zeker, dat die man, als duisterling met den vinger zou nagewezen worden, die de over-

tolligheid van alle wetenschappelijke nasporingen beweerde, en driestweg voorgaf: dat het 't zelfde is, wat men weet of verstaat, als men zijn brood maar heeft. »Maar zulke dwazen zullen nergens gevonden worden:" voert gij mij welligt te gemoet. Zacht een weinig. Denkt gij niet aan ons gezelschap en aan u zelven. Ja ze zijn er, waar men ze het minst zou verwachten, in de Godsdienstige wereld, waar de verlichting niet minder is doorgebroken, en de eene geleerde nasporing schier de andere verdringt. Of hebben uwe vrienden niet deze stelling beschermd: *het is hetzelfde wat men gelooft, als men maar deugdzaam leeft?*

Zoo dikwerf men onverschilligen ontmoet, zal men eene zekere eenstemmigheid in hunne gesprekken hooren, en daarom verwonderde het mij geenszins, dat uwe vrienden ook, met minachting der waarheid, een gelijken toon aansloegen. Immers zij verwierpen wel niet regtstreeks het Evangelie, maar het scheen hun om het even te zijn, of het waarheid dan dwaling mededeelt. M. verklaarde het althans beneden zich te onderzoeken, waarom deze die, gene eene andere Godsdienstbelijdenis volgt: misschien is hij er ook te traag toe; maar dat God er even onverschillig over is, kon hij gemakkelijker zeggen, dan bewijzen. Heb ik het wel onthouden, dan waren dit zijne woorden: »Wij arbeiden allen voor éénen Meester, allen verbeidt ééne bestemming; wij hebben allen denzelfden God; en het zal ons niet gevraagd worden;

den; of wij Roomsch of Protestantsch, Heidensch of Turksch geweest zijn, maar wel hoe wij ons gedragen hebben? Op doen komt derhalve alles aan; geloof overigens wat gij wilt. Gij moogt in het digte en donkere bosch der bespiegelingen verschillende slingerpaden inslaan, eindelijk komt gij toch aan één uiteinde te land. Dank hebbe de voortgang van verlichting en beschaving van den eeuw, dat de denker wat edelers te doen heeft, dan zich, zoo als in vroeger' jaren, met Godsdienstige spitsvondigheden, welke toch niemand verstaat, in te laten, en te eindigen met zich zelven voor behouden en anderen voor verloren te achten."

Toen ik M. zoo stout hoorde redeneren, dacht ik, (en gij weet immers even goed als ik, dat zijn zedelijk gedrag juist zoo naauwgezet niet is, gelijk dit met meer menschen van dien stempel het *natuurlijke* geval is): Man! ik kan de waarheid uwer stelling aan u zelven bewezen zien; want met uw deugdzaam leven ziet het er al vrij schraal en sober uit! Maar als ik nu die stelling bedaard overdenk, komt ze mij *ongerijmd* voor en tevens *bespottelijk*.

Wat is toch gelooven in Godsdienstigen zin? Is het niet zekere begrippen, door de rede, bij gevolgtrekking, of door de openbaring, bij stellige aankondiging, voorgesteld, op de meest waarschijnlijke gronden, voor waarheid aannemen? Doch daar nu het aannemen van zulke begrippen niet

niet uit eigen ervaring, maar op vertrouwen, op eene werking, buiten ons omgaande, plaats grijpt, kunnen wij immers zoo wel de dwaling als de waarheid ontvangen. Zult gij wel willen ontkennen, dat dwalen eene onvolkomenheid is, en dat wij des te volkomener worden, naar mate wij minder dwalen. Of behoort het niet tot Gods volmaaktheid, dat Hij de waarheid zelf is? en zijn wij niet geschapen, om Hem gelijkvormig te worden? Wat anders kan hier uit volgen, dan dat wij de waarheid moeten liefhebben, en haar trachten te bereiken? En zoudt gij dan eene uitzondering willen maken, en niet even hoogen prijs stellen op juiste begrippen van uw verstand als op eene welgevormde zedelijkheid van uw hart?

Gij hebt ongetwijfeld den Bijbel gelezen. Dit boek kondigt zich aan als eene stemme der Godheid, en wil voor eene geschiedenis der Goddelijke openbaring doorgaan. Het bevat de belangrijkste onderwerpen: wie God is, wat Hij voor ons is, wat Hij voor ons gedaan heeft, nog doet en verder doen wil; wat wij Hem verschuldigd zijn, en welke pligten wij jegens den naasten en ons zelven te betrachten hebben, om niet alleen op deze aarde gelukkig te verkeeren, maar ook om in de eeuwigheid zalig te worden; terwijl tegen over elke genadige belofte, even gestrenge bedreigingen gesteld zijn. Wat dunkt u, is het geen naauwgezet onderzoek waardig, om te weten, of dit boek waarheid of verdichting bevat? En dewijl ons *wèlbegrepen*

eigenbelang daarbij niet onverschillig kan zijn, staan wij dan niet met ons zelve in tweespraak, als wij voorwenden, dat het om het even is, wat men daarvan gelooft, en hoeveel men voor waarheid aanneme, hoeveel als dwaling uitmonstere en verwerpe.

Neen, mijn vriend! gij leeft niet deugdzaam, als gij de wetten van het gezond verstand ligtzinnig schendt. Gij zijt te veel op volksgeluk gesteld, dan dat immer de wensch bij u zoude opwellen, dat de Godsdienst uitgeroeid, dat de zedelijkheid niet door haar verwarmd wierd; doch godsdienstige zedelijkheid zonder verstandelijke leiding, is een verschroeijend vuur, uit welks walm de dweeperij opstijgt. De Godsdienst veradelt de zedelijkheid, welke zonder de eerste slechts de afgod van het hoogmoedig hart is; en Godsdienst zonder welgegronde kennis mist redelijkheid, en kan, vooral in tijden van algemeene verlichting, niet bestaan.

De wil volgt het verstand; en ik twijfel aan een welbestuurd gedrag, waar het tegendeel plaats grijpt. Onze daden hangen af van onze grondbeginselen, en staan daarmede in naauw verband. Om u dit duidelijk te maken, zoo het u duister kan zijn, zal ik u slechts op één punt oplettend maken, welks aanneming of verwerping tegen elkander inloopende gevolgen op de zedelijkheid van hart en wandel hebben moet. Er is eene albestuurende (*universele*, want eene *generale* alleen loopt om de kanten, zonder iets te raken) er is, zeg ik, eene albestu-

ren-

rende Voorzienigheid, of zij is er niet. Gelooft gij deze waarheid, dan beschouwt gij u zelven als gaande aan Gods vaderhand, dan beveelt gij Hem uwe wegen, in het vertrouwen, dat Hij het wel zal maken; dan zal stille dankbaarheid in voorspoed, kalme onderwerping in kommervolle dagen uw leven zegenen; gij zult trachten uwen hemelschen Leidsman en Verzorger gehoorzaam en welbehagelijk te zijn; en al wat kwaad is in Zijne oogen zal nimmer goed in de uwe zijn. Maar verwerp ik die Voorzienigheid, en stel ik slechts *natuur*, *fortuin* en *noodlot* tot mijne goden, dan verliest de deugd hare waardij, dan blijft der hope geen rustpunt over, het gebed wordt een ijdele klank, en de geheele Godsdienst overbodig. Want wat heb ik te bidden, of te hopen van eenen God, die geen goed toezenden, geen kwaad afweren kan? Wat mij te bekreunen aan beloften of bedreigingen, waaraan geen gevolg zal gegeven worden? Wat baat mij de deugd, zoo het regt van den sterksten over haar beslist en de zwakke geen beschermer daar boven heeft? Gelijke zedelijke gevolgen vloeijen voort uit de aanneming of verwerping van de leer der verzoening, van de regtvaardigmaking des geloofs enz., welke ik volgaarne u zelve laat opmaken.

Daarenboven leert de geschiedenis der menschheid met sprekende daadzaken, dat het op verre na niet onverschillig is, welke leerbegrippen als waarheid aangenomen worden. Met meer of min ge-

zuivere godsdienstkennis staat algemeene verlichting en beschaving in verband. Hoe geheel anders zijn de zeden onder de vereerders van den *Koran*, onder het kroost van ABRAHAM en onder de belijders van JEZUS naam, en hoeveel graden minder teekent de verlichting en ware beschaving in Roomsche, dan in Protestantsche gewesten, en wat nog sterker spreekt, wat heeft de wijsheid der wijzen beschaamd? wat heeft den priesterlijken mond van *Delfos* en *Dodona* gesloten? wat heeft de tempelen der goden ontvolkt, hunne standbeelden vergruisd, en hunne altaren omver geworpen? wat de barbaarschheid verteederd, het huisselijk geluk tot hooger top gevoerd, den oorlog verzacht en de kluisters van den slavenstand verbroken? Is het niet het Christendom, welke het ongekende tot waarheid opvoerende, en de priesterlijke godspraken en de bespiegelingen der wijsgeeren voor logen of dwaasheid verklarende, eene volslagen omwenteling in het denken, willen en trachten der oostersche en westersche volken heeft tot stand gebragt, zoo als de wereld er maar eens getuige van geweest is? Dan voorzeker heeft de keuze in hetgeen waar of niet waar is, eenen hoogbelangrijken invloed op het bijzonder bestaan van den mensch, en gij zult niet weten, of gij meer verbaasd moet staan over de drieste onbeschaamdheid, dan wel medelijden hebben met de onkunde en onnoozelheid der genen, die ons pogen diets te maken; dat het om het even is, wat men gelooft; als men maar wèl leeft.

Maar

Maar ik zeg dat deze beruchte stelling een *iets spottelijks* in *zich heeft*. Zie eens; in deze eeuw wordt het tijdperk van verlichting geboren; en schoon de nakomeling zal beoordeelen, of wij wel zoo bepaald gelijk hebben, zie ik toch de noodzakelijkheid niet in, om het tegendeel te beweren. Maar nu zeggen sommigen, die zich als hare lofredenaars opwerpen: het is hetzelfde, wat gij gelooft, als gij maar deugdzaam handelt. Maar nu wordt, zonder tegenspraak, het volk het meest verlicht, naar mate het beter en helderder ziet, meerdere kundigheden opzamelt, dwaling van de waarheid onderscheidt, en de laatste met hoogere geestdrift aangrijpt. Indien dan deze stelling: het is om het even, wat gij gelooft, dit zal niets anders zeggen, dan: wat gij voor waarheid aanneemt, doorgaans is dit dan niet met andere woorden gezegd in dezen tijd van verlichting volstrekt onverschillig, of gij verlicht zijt, dan niet?

Gaat hij verder: heeft God zich in de natuur en in zijn woord geopenbaard, hetgeen de onverschilligen niet loochenen, die hunne partij gekozen hebben; dan is het pligt Hem te leeren kennen, en de deugd te gelijk. Bij gevolg vermeerdert deze deugd bij toeneming van kennis, en vermindert bij verachtering en mindere juistheid derzelve. Derhalve zou deze stelling eindelijk gelijk luiden met deze: het is hetzelfde, of gij deugdzaam zijt of niet, als gij maar deugdzaam leeft; is dit

niet

niet [illegible] ontzien. Doch zoo gaat het aan den klaauw kent men den leeuw, aan de vrucht den boom!

Onverschillige! toets eens u zelven, en ga het na; wat gij voor u zelve belijdt; gelooft gij, dat iedereen, hoe ook de gevoelens tegen elkander botsen, de waarheid bezit, of begunstigt gij verwarring, in plaats van eenheid te bevorderen; meent, zonder er van te gewagen, hoe [illegible] het klinke, tegelijkertijd staande te houden, dat God zich geopenbaard en niet geopenbaard heeft, zoo meent gij toch ook, dat ook het eerste waar kan zijn, en weigert Hem vijandelijk tegen te staan, die juist in die openbaring toonde, hoe gaarne Hij wil, dat alle menschen tot de kennis der waarheid komen. Is het u dan geheel onbekend, hoe [illegible] zijne Apostelen hebben aangewend, om het verstand te verlichten, de [illegible] onkundigen dwaling op te klaren, en de kennis des Allerhoogsten over den geheelen aardbodem te verbreiden, hoe sterk zij op geloof hebben aangedrongen, en voor de waarheid hunner zaak geleden en gestreden; hoe zij als martelaren niet aarzelden in den dood te gaan, eer zij van hunne beginselen en overtuiging afweken; en eindelijk, hoe zigtbaar de Almagt zelve medewerkte door krachten en teekenen getuigenis gevende aan het woord der zaligheid? — Maar misschien hangt gij nog in het midden, niet wetende wat waarheid is en waar zij bestaat; dan twijfelt gij, maar moet te gelijk verklaren, dat de twij-

twijfelaar onbevoegd is, eene stellige uitspraak te doen, of hij maakt zich aan ongerijmdheid schuldig. — Misschien behoort gij echter tot de ongeloovigen, doch dan wordt de stelling in uwen mond nog ongerijmder; want het ongeloof verwerpt stellig, en gij kunt, door de onverschilligheid te beschermen, het geloof toch niet afkeuren, gij houdt het altoos voor even goed als het tegenovergestelde; als gij nu niet gelooft, wat gij niet afkeuren kunt, en dat geloof niet onbelangrijk is, veroordeelt gij immers uw eigen gedrag, en bewijst dat het ongeloof eene *Satire* op zich zelven is, en zich zelve vernietigt.

Ziedaar, vriend! het *ongerijmde* en *bespottelijke* der *onverschilligheid*. — Ik bemerk, dat mijn geschrijf de grenzen van een' gewonen brief reeds begint te overschrijden. Ik breek dus voor het tegenwoordige af. Vaarwel! en de genade van onzen Heer, die niet onverschillig omtrent u is, al waart gij onverschillig jegens hem, zij met u!

Helder
1 Sept. 1834.

TWEEDE BRIEF.

Waarde Vriend!

Ik ben geenszins niet onverschillig, dat mijne letteren van den 1e l. l. indruk gemaakt hebben, vooral dat mijn onderschrift u bedroefde, omdat

de

de woorden van den Heiland (1): *Wie mij belijdt voor de menschen, dien zal ik ook belijden voor mijnen hemelschen Vader. Maar wie mij verloochent voor de menschen, dien zal ik ook verloochenen voor mijnen hemelschen Vader*; u te binnen schoten en u ontroerden. En hoezeer gij nog het een en ander aanvoert ter verschooning van uw gedrag en het als een blijk van wellevendheid doet voorkomen, vat ik echter te vrijmoediger den draad weder op, dewijl ik zie, dat uw gemoed niet gesloten is voor de lichtstralen der waarheid. Ware het anders, ik zou, gedachtig aan het spreekwoord in het gemeene leven: *de aanhouder wint*, toch evenzeer voortgaan, of het mij ook mogt gelukken, wat de eerste keer mislukt was.

Gij schrijft mij, wel te kunnen vermoeden, waar het heen zal, als ik u den oorsprong der onverschilligheid aanwijze. Dit zal mijnen brief korter maken, dan anders het geval zou geweest zijn. Maar treed niet verstoord of gemelijk terug, als ge uw eigen beeld in het water van die bron, waarheen ik u geleiden zal, juist niet met de helderste kleuren ziet spiegelen, waarlijk ieder, die er zich in terug vindt, moet er wel misvormd uitzien, want de bron is immers troebel.

Ik heb in mijnen vorigen *den oorsprong der onverschilligheid misdadig* genoemd, en hope niets gesteld te hebben, dat niet zegevierend voor de waar-

(1) *Matth.* X: 32, 33.

waarheid, en beschamend voor de dwaling, kan bewezen worden.

Ik begin, met toe te stemmen, dat de onverschilligheid somtijds, en zelfs bij velen, uit min schuldige bronnen opwelt. Ik erken mede, dat de gelukkige verdraagzaamheid van onzen tijd ongelukkiger wijze daartoe heeft bijgedragen. Nadat de ijzere scheidsmuur, tusschen de onderscheidene genootschappen werd opgeheven, en men elkander niet meer aanzag voor menschen, elk van een bijzonder ras, dat, om nog iets te noemen, in de keuze van het huwelijk zoo dikwerf zigtbaar werd, ging men broederlijk bij elkander ter kerk en vergat van lieverlede, onder het hooren van een leerzaam en stichtelijk woord, dat men zich in het midden eener broederschap bevond, waarvan men zelf geen lid was; en omdat dit toch niet stuitte voor het hart, dat zich in gebed en lofzang met allen vereenigde, en zoo veel belang stelde in het gehoorde, kwam men tot de gevolgtrekking, dat het toch wel hetzelfde is, tot welk genootschap men behoort, en uit deze weder tot eene andere: het is hetzelfde wat men gelooft, als men maar wel leeft, als men maar doet naar hetgeen men hoort. Dit was toch te ver getrokken en toont ons, dat alles hoe onwillekeurig het ware met het valsche kan vermengd worden, en dat men zelfs op den weg naar de waarheid kan afdwalen, zoo men slechts eene enkele schrede ter zijde doet, want de zaak zelve kan alleen deze stelling bewijzen: *dat het met*

waar-

waarheidsliefde onverschillig kan zijn, waar men ze vindt.

'Ik ontdekte niet zonder verwondering die zwakke goedhartigheid bij den Heer B., die alleenlijk door deze neiging gedreven, de zaligheid van alle menschen, om zoo te spreken, tot elken prijs begeerde; maar die, in zijne onnoozelheid, den hemel met rein en onrein wou bevolken, en daartoe juist datgene aanbevelen, hetwelk ons den weg derwaarts afsnijdt. Daarom vroeg ik hem ook, of God wel iets anders wil, die bij zijn eigen naam gezworen heeft, dat Hij geen behagen schept in den dood des zondaars, maar dat hij zich bekeere en leve, en of de dood van CHRISTUS op *Golgotha* dit niet op de voldoendste wijze gestaafd heeft? Vindt gij het echter niet wijselijk van den Alwijze gehandeld, dat hij deze zaligheid alleen aan diegenen toezegt, die hier, zoo veel zij vermogen, hun verstand door de waarheid ontwikkelen en hun hart veredelen, ten einde vatbaar te zijn voor het geluk, om, even als de adelaar de zon te gemoet stijgt, en zich baadt in haren gloed, zoo ook de waarheid in haar eigen glans en luister te aanschouwen, en deelgenooten te worden van engelen reinheid? En hoe handelt hij nu? uit vreeze, dat de ongerijmdste dwalingen, welke hij ziet huldigen, en de zedelijke gebreken, die daaruit voortvloeijen, doch welke hij tracht te vergoelijken, bij God in rekening zullen komen, begunstigt hij liever de onverschilligheid, dan dat

aan-

[illegible] der waarheid, welke met zijne goedaardige, maar kwalijk gewijzigde wenschen strijdig is.

Anderen werden tot onverschilligheid verleid, door de bittere twisten van godgeleerden, kerkvoogden en gansche genootschappen over beuzelingen en spitsvondigheden, welke op zich zelve van geen belang, even weinig invloed op de zedelijke strekking van het Evangelie hadden. Dat men zich daarover ergerde, en vooral als zwaarden en brandstapels mede ten bewijs werden aangevoerd; dat men de schouderen optrok, als men hoorde, dat zoodanige voorwerpen met gelijke hevigheid verdedigd, als bestreden werden; dit vereerde het hoofd als meer verlicht, en het hart als edeler beschaafd. Maar minder was dit het geval; toen zij van een gedeelte tot het geheel besloten, en omdat andere kleinigheden voor groot opgaven, zelve het groote als eene kleinigheid gingen minachten, en er maar al te openlijk voor uit kwamen, dat het om het even is wat men gelooft.

Waarom staan nog weder anderen de onverschilligheid voor! de Heer S. kwam er rondborstig mede voor den dag, toen hij zeide: bij den heerschenden strijd tusschen regtzinnigen en onregtzinnigen, tusschen liberalen en illiberalen, soms vrij onheuschelijk dompers genoemd, heb ik meer dan eens gelegenheid gehad, om op te merken, dat de hevigste kampvechters voor de voorvaderlijke regtzinnigheid al zeer onbetamelijk leefden, en op hunnen staat van *binnen te zijn* en *den geest te hebben*,

steu-

stemmende, hun vleesch, dat zij dood noemden, maar al te levendig ten goede deden. Ik wil u niet zeggen, dat bij de liberalen alles goud is, wat er blinkt, dat er onder hen niet veel gedaan wordt, dat den toets eener gezuiverde rede niet kan doorstaan, maar ik ben juist daardoor tot de overtuiging gebragt, dat al dat onderzoek naar geloofstelsels, het zij ze dan oud of nieuw zijn, weinig baat, en dat eerlijk en braaf in de maatschappij te leven, alleen genoeg is, zonder verder meer. Om u de valschheid zijner gevolgtrekking te doen proeven, heb ik slechts noodig, zijne woorden tot deze sluitreden terug te leiden.

Twee partijen betwisten elkander het bezit der waarheid.

Sommige dier geschilvoerders leven onbehoorlijk.

Derhalve is de waarheid eene nuttelooze zaak.

Ik kan niet zien, dat de waarheid onwaar wordt of iets van haar belang verliest, omdat sommigen van hare verdedigers of geschilvoerders dezelve slecht beoefenen. Wij zouden vooraf dienen te beginnen met het onderzoek, of er niet aan beide zijden gedwaald wordt, en of de waarheid zelve niet in het midden is gelegen. Maar die zich daartoe wil aangorden, behoort alles behalve onverschillig te zijn, of hij zou gevaar loopen, van het goede zoo wel als het kwade te miskennen, zoo als het uwen vriend ging, die het strand willende ontwijken, op den *Haaks* is vastgeraakt.

Hoe gaarne ik nu gezind ben de oorzaken, waar-

waaruit de onverschilligheid der hier genoemde voortvloeide te verontschuldigen, moet ik even rondborstig erkennen, dat zij bij de toongevers in ons bewust gezelschap uit vrij wat misdadiger oorzaken ontsproot. Er was één, bij wien men dadelijk kon merken, dat hij met volslagen onkunde in de waarheden van de godsdienst zich voor haar in de bres stelde; want bij eenige ervaring in dezelve, zou hij derzelver waarde, kracht en invloed op de vorming en veredeling des gemoeds inzien en moeten erkennen, dat wèl denken even eens deugd is als wèl handelen, daar hij nu over het Christendom, als een blinde over de kleuren, oordeelde.

Zaagt gij niet dien man, die telkens zijn gelaat tot lagchen trok, als de een of ander meer tot ernst gestemd werd, en zijne spotzucht den ganschen avond botvierde? Denzelfden heb ik eens hooren beweren, dat wij niets meer waren, dan een verkeerd apengeslacht. Zoo hij het alleen van hemzelven beweerd had, ik zou hem misschien geloofd hebben; want dan zou ik zijn navolgen van een VOLTAIRE, van al die schoone geesten, wier grootheid in lagchen bestaat, van de *Parijsche* en *Brusselsche* vrijheidskraaijers, voor eene trek van zijne bosch-burgerlijke afkomst houden. Ik wil hier mede dit alleenlijk te kennen geven, dat mij zijne onverschilligheid in het geheel niet zonderling voorkwam; omdat zijn afkeer van de waarheid elk een in de oogen valt, en zulk eene leelijke moeder

moet wel wangedrochten tot kinderen hebben. Zulk een onverschillige is nog erger, dan die ronduit voor ongeloof uitkomt; want deze neemt althans den schijn aan van naar de waarheid gezocht te hebben, daar de andere het zelfs beneden zich rekent zoodanig onderzoek ter hand te nemen. Wat gij ook ter zijner verontschuldiging mogt aanvoeren, zijn afkeer van de waarheid is niet dan traagheid tot onderzoek, en de geruchtmakende stelling: *het is hetzelfde enz.* is in zijnen, gelijk in zoo veler, mond, wat slaapgoed in het ligchaam der kranken is, en ik twijfel niet, of gij zult later zien, dat de onverschilligheid het heulsap van dwaling, logen en goddeloosheid is.

Hoe vele anderen ontwijken de waarheid uit moedwillig volgehouden twijfelzucht, die gaarne op alles bedenkingen maken en overal zwarigheden opsporen; die, om zonderling te schijnen en voor scherpzinnig gehouden te worden, veel voor onzeker opgeven, wat reeds lang door het gezond verstand als proefhoudend beweren is. Denkt niet, dat daarin kunst gelegen is; sluit op den middag uwe oogen, en het zal mij niet verwonderen, als gij zegt, dat het donker om u is, maar ik zal uw gezond verstand betwijfelen, als gij daarmede wilt beweren, dat de zon haar licht verloren heeft. Men vindt dat soort van lieden doorgaans onder half geleerden, die van alles wat, en van het geheel niets weten. Belast op eene smaakvolle lectuur, waarbij het verstand en het geweten vooral

kun-

kunnen insluimeren, en de zinnen geprikkeld worden, vinden zij in den Bijbel, die het verstand zoo geheel bezig houdt, en het geweten in zijn belang trekt, weinig dat hun behaagt, veel dat in hunne moderne ooren hard en stroef klinkt. Zij weten van dit boek ook niets anders, dan hetgeen zij uit een dikwerf droog en mager vraagboekje, bij het leeren van belijdenis gebruikt, opgedaan hebben, of zijn alleenlijk met sommige door VOLTAIRE en zijne luchtige kweekelingen verwrongen en verminkte trekken bekend, die den lachlust trachten op te wekken. Doch in plaats van nu bedaard en naauwkeurig te onderzoeken, of de in de jeugd aangeleerde begrippen wel uit den Bijbel, dan uit eene godgeleerde school getrokken zijn, en of de laatste, met opregtheid of ter kwader trouw, in hun bespottelijk maken, te werk gingen, verbergen zij hunnen geheimen afkeer tegen het heilig woord, dat zij niet kennen, en hunne ingesluimerde waarheidsliefde, achter het opperen van schijnbaar vernuftige bedenkingen, en behelpen zich, zoodra zij gevaar loopen van ontmaskerd te worden, met de nietige uitvlugt: het is hetzelfde wat men gelooft, als men maar wèl leeft! Is dit niet blinkende ellende?

Deze vertoont zich niet minder bij hen, die onverschillig zijn, of schijnen uit blinde navolging, waarbij het hart zoo wel kleinmoedigheid als hoogmoed ten toon spreidt, hoe zorgvuldig ook de eerste verborgen wordt gehouden. En dit meende

ik juist bij u op te merken. Het schijnt u niet onverschillig te zijn, hoeveel achting gij in aanzienlijke kringen verwerft, en gij wilt gaarne voor een denker gehouden worden, die met zijnen tijd voortgaat. Groote vernuften hebben aan onze bewuste stelling in het gezellig leven een zeker burgerregt gegeven. En ook gij onderscheidt u gaarne van den grooten eenvoudigen hoop. Maar om dat deze onnoozel en stijfhoofdig genoeg zou wezen, om voor hetgeen als waarheid beleden en geëerbiedigd wordt, des noods zelfs in den dood te gaan, prijkt gij met het schild der onverschilligheid, om reeds een onaangenaam woord te ontwijken, en kunt alles toegeven, wat zich slechts door stoutheid en gewaagdheid kenmerkt, om niet voor een alledaagsch mensch, die zich niet boven het gewone, ik had haast gezegd, boven de waarheid verheffen kan, aangezien te worden. Bezeft ge het echter wel, welk eene kleinmoedige slaaf der gewoonte gij zijt? Tegen uwe betere overtuiging aan, laat gij u medeslepen door schelklinkende magtspreuken. Waarlijk, mijn vriend! (en het belge u niet, dat ik u zoo rondborstig de waarheid zeg, waarom zoudt gij ze eerst op den oordeelsdag willen hooren?) waarlijk bij veel vertoon van grootheid en wijsheid, hapert het u aan moed, om voor uwe eigen beginsels uit te komen, en heulende met de dwaling en dwaalgeesten vleijende, om hunnen lof als eene aalmoes af te bedelen, verraadt gij liever uwe eigen belijdenis en uwen grooten Zaligmaker,

dan

dan dat gij van de groote wereld durft verschillen.

Het lust mij niet, u op dit doornig pad van menschelijke dwaasheid en onzinnigheid verder rond te voeren. Gij zult immers niet meer twijfelen of de onverschilligheid misdadig van oorsprong is, en het zal u geenszins bevreemden, dat zij verderfelijke uitkomsten moet opleveren. Dit hope ik in eenen volgenden te staven. Voor het overige wordt u nog slechts het vaarwel toegewenscht, en Gods liefderijke bescherming broederlijk toegebeden, enz.

Helder,

16 Sept. 1834.

(*Het Vervolg hierna.*)

BIJZONDERHEDEN OVER DE GODSDIENST DER OUDE SAXERS.

Vervolg.

3. *Dingsdag.*

De derde dag der week werd door de meeste oude volken der nieuwere geschiedenis gewijd aan de dienst van *Tuïsko.* Deze was de oudste en voornaamste God der Germanen, naar welke zij zich Tuytschen noemden.

Hij werd voorgesteld, op de wijze der oude Germanen, met een dierenhuid omhangen, en eene soort van schepter in zijne regterhand houdende.

De Germanen vereerden dezen *Tuisko*, als den stamvader huns volks. Men zegt, dat hij hun wetten gaf en in zoo hooge achting bij deze ruwe volken stond, dat zij hem na zijnen dood onder hunne goden plaatsten, en als de voornaamste plegtigheid bij zijne godsdienstige vereering ter zijner eer lofzangen zongen. — Wie hij eigenlijk geweest is weet men niet, doch TACITUS zegt in zijne werken:

» In alle gezangen en volksvertellingen der Saxers, (zijnde deze de eenige geschiedkundige verhalen der Germanen) vereeren zij den God *Tuisko*, den zoon van de *Aarde* en van *Mannus*, als het hoofd huns volks."

Het was streelend voor den hoogmoed van een ondernemend en onwetend volk, te vooronderstellen, dat de aarde zelve de vader van hun opperhoofd was.

De Saxers, mede een Germaansche volksstam, hadden hun gebied uitgestrekt van de *Elbe* tot den *Rijn*, en hunne oorlogzuchtige inborst had reeds lang de inwoners van het *Westelijk-Europa* verontrust.

Toen de Romeinen, daar zij met hunne naburen in oorlog waren, naar hun land terugkeerende, *Brittannie* verlieten en hetzelve niet in staat van verdediging stelden, kwamen de Saxers, door de Britten tot hunne hulp ingeroepen, tegen de Picten en Schotten, zich aldaar vestigen, en de afstammelingen der Romeinen verdwenen van tijd tot tijd:

de

de Saxische wetten, gewoonten en taal kwamen allengs in gebruik.

Deze volkstam voerde vele goede gebruiken in, en het spreekwoord is eenigzins waar: »dat de grondwet van *Brittannie* uit de bosschen van *Germanie* afkomt."

Het schijnt echter dat de afgodendienst der oude Saxers door hunne nakomelingen niet waardig geacht werd, te boek gesteld te worden.

Het zoude zeer belangrijk zijn, zoo men eene ware beschrijving van Godsdienst en gewoonten der Anglo-Saxers in hunnen onbeschaafden toestand konde geven. Dien aangaande moet men echter zijne nieuwsgierigheid opschorten, daar wij daarover niets meer kunnen te boek stellen, dan wij uit door den tijd gespaarde handschriften kunnen opmaken. Met een even digten sluijer is de geschiedenis van de voorvaders van dit opmerkenswaardig volk bedekt; maar het waarschijnlijkste is, dat het *Scytische* volksstammen waren, die *Azie* verlaten hebbende, in de zevende of achtste eeuw onzer jaartelling zich in *Europa* vestigden, — HOMERUS en HERODOTUS spreken van hen in hunne werken. —

Buiten vele gebruiken, die ons onbekend zijn, hadden de *Scyten* sommige gewoonten, die wij bij de Germanen weder vinden. Zij hadden mede afgoden; een dezer was de oorlogsgod, aan welken zij elk jaar, paarden, schapen, en somtijds eenige hunner gevangenen offerden. Zij waren berucht door hunne bogen en pijlen en de behendigheid,

 waar-

waarmede zij dezelve gebruikten. — Wanneer zij oorlog voerden, dronk elk het bloed van den eersten vijand, dien hij nedervelde. — Des vijands hoofd werd den koning ten geschenke, gegeven en somtijds maakten zij zich, van de hersenpannen der verslagenen, drinkschalen. — Zij hadden waarzeggers, die wilgenhorden tot hunne prophetien bezigden. — HOMERUS roemt hunne eerlijkheid, en STRABO, vermeldt hunne onverschilligheid omtrent geld en handel. —

Dus schijnen de *Scyten* de voorvaders der Saxen geweest te zijn.

HET WAPEN DER HALFGEVULDE FLESCH.

De familie van den koopman F... in *Flensburg* heeft eene halfgevulde flesch in haar wapen, dat zij aan eene zeldzame edelmoedigheid van een' harer voorvaders te danken heeft. Deze had namelijk, als gemeen soldaat, zijn vaderland, *Denemarken*, gediend in eenen oorlog met *Zweden*. Eenmaal, toen na het leveren van eenen slag, de Denen overwinnaars gebleven waren, verkreeg de oude F..., die als schildwacht bij het slagveld stond, met moeite een' flesch bier, om zijnen brandenden dorst te lesschen. Juist, toen hij denzelven aan den mond zette, hoorde hij in de verte het kermen van eenen Zweed, wien de beide beenen afgeschoten waren, en die om eenen dronk had. Vol mede-

deelijden ijlt F... met de volle flesch naar hem toe, om hem te laven. Doch de Zweed, eenen gehaten vijand ziende, vergeet zijne smart, en schiet een pistool op hem af, die hem wilde verkwikken. Gelukkig echter — mist de kogel, en F... blijft ongewond. Onverschrokken zet hij de flesch aan den mond, drinkt die half leeg, en reikt haar daarop aan zijnen vijand, zeggende: » Nu krijgt gij slechts de helft." De koning, dit vernemende, schonk hem de vrijheid, om eene halfgevulde flesch tot een wapen te hebben.

DE DERTIGJARIGE KRIJG.

Te *M*... woonden twee echtgenooten, die reeds, sinds het begin hunner vereeniging, niet zeer harmoniëerden. Eens op eenen avond bij elkâar zijnde, zeide de vrouw op eenen gevoelvollen toon: » Weet gij wel, welk een dag het overmorgen is." Neen," antwoordde de man, » doch ik denk, een dag, even als heden en gisteren." » Overmorgen," antwoordde zij, » zijn wij vijf en twintig jaar gehuwd; zullen wij dien heiligen dag niet vieren?" » O neen, mijn kind, die plegtigheid past minder bij ons. Indien wij nog vijf jaren wachten, zullen wij liever op dien dag, *den dertigjarigen krijg* vieren."

DE RAADSHEER MET SPOREN.

Met laarzen en sporen kwam de jonge VON F..., uit eene adelijke familie gesproten, in den raad, waarvan hij, eerst weinige weken, medelid was. De President, wien deze verachting en verzaking van het vaak zoo noodzakelijke *decorum* hinderde, wachtte op eene goede gelegenheid, om den jongeling zijne ongemanierdheid onder het oog te brengen. Spoedig deed zich deze op, daar men, gedurende de zitting, tot bewijs voor eene zaak, eene Acte noodig had. »Mijnheer VON F..." riep de President, »rijd toch eens spoedig naar de Actenkamer, en haal mij het verlangde stuk."

De vermaning hielp, en sedert was de jongste, even als alle andere raadsleden, gekleed in een, met zijnen post overeenkomstig, costuum.

Zouden er in onzen tijd niet zijn, die eene dergelijke beschamende teregtwijzing behoefden?

GEDULD.

Gedurende de regering van Koningin ELIZABETH over *Engeland*, verscheen eene tweede uitgaaf van ELYOT's *Bibliotheca Elyota*, door Dr. COOPER (die later als beloning van zijnen letterkundigen arbeid Bisschop van *Lincoln* werd), vermeerderd met drie en

en dertig duizend woorden en andere verbeteringen. — Hij had reeds acht jaren doorgebragt, met het verzamelen van deze uitgaaf, toen zijne echtgenoote, eene booze en kwaadaardige vrouw, eens in zijn studeervertrek komende, alle door hem gemaakte aanteekeningen verbrandde, onder voorwendsel, dat zij vreesde, dat hij zich door te veelvuldigen arbeid zoude dooden. Kort daarna trad hij het vertrek binnen, en de verwoesting ziende, vroeg hij, wie er de oorzaak van was? — Zijne vrouw bekende stout weg, dat zij het gedaan had; hare lijdzame man zuchtte en zeide: »DINA, gij veroorzaakt mij veel moeite." Dadelijk zette hij zich ter neder en werkte op nieuw acht jaren, ten einde de verlorene aanteekeningen te herstellen.

EEN NACHTBEZOEK.

GALLAND, vertaler der Arabische vertellingen, herhaalde daarin dikwijls de woorden: » waarde zuster, zoo gij niet slapen kunt, verhaal ons een uwer vertellingen." Eenige jonge lieden, wien deze herhaling mishaagde, besloten op een winternacht den armen GALLAND wakker te maken. Zij riepen luid onder zijn venster: Mr. GALLAND, Mr. GALLAND! — Hij opende het raam en vroeg, wat zij begeerden. » Mijnheer!" zeide een hunner, » zijt gij de vertaler der fraaije *Arabische Vertellingen?*"

» Ja Mijnheer! die ben ik."

» Zoo;

»Zoo; welnu, Mijnheer! indien gij niet slapen kunt, verhaal ons een uwer vertellingen.

NEDERIGE VERDIENSTEN.

Toen MICHEL ADANSON, een beroemd Fransch Natuurkundige, tot lid van het Instituut was verkozen, antwoordde hij, dat hij die uitnoodiging niet konde aannemen, »daar hij geen schoenen had."

JERUZALEM.

Ziet! uw huis wordt u woest gelaten.
Matth. XXII: 38.

Jeruzalem! o stad! eens pronksieraad der steden!
Eens parel aan de kroon van *Juda's* bloeijend land,
En thans! — tot stof vergruisd, bespot, veracht, vertreden,
Verlaten door uw kroost, verwoest door 's Heidens hand!
De pelgrim zoekt vergeefs uw' trotsche tempelmuren;
Weemoedig staart zijn oog op 't droevig overschot;
Vergeefs zoekt 't starend' oog naar heilge offervuren,
Vergeefs naar 't hoog altaar van ABRAMS grooten God!

Jeruzalem! o stad! door 't Oosten eens bewonderd,
Toen 's wereld's wijste vorst uw' gulden rijkskroon droeg;
Maar op Jehovah's wenk in d' afgrond neêrgedonderd,
Toen de engel des verderfs u met Gods wrake sloeg!
Geen

Geen stad zal voortaan meer bij uwe grootheid tanen,
Geen Hoogepriester knielt in 't Heiligdom meer neêr,
In de ondergaande zon verlicht slechts halve manen,
En de echo kaatst slechts 't lied der Muzelmannen weêr!

O *Salem!* schoone vest! zoo eindloos diep gevallen!
Geen schoone diadeem siert meer de ontvleeschte kruin!
De Aartsengel stond verbaasd, in tranen, bij uw' wallen,
De Seraph staarde eenmaal weemoedig op uw puin!
Wel staat der Turken *Cuts*(1), waar eens uw wallen stonden,
Wel werd op uwen grond de kruisvaan eens geplant (2);
Maar, eeuwig blijft uw staat, uw naam, uw roem ontbonden,
En nooit woont Isrels kroost weêr in uw bloeijend land!

Jeruzalem! Vorstin! waarom zoo diep gezonken?
Wel heeft NEBUZARDAN (3) uw tempel eens verbrand,
Maar als een PHOENIKS rijst gij weêr uit asch en vonken,
En weder scheen de zon der welvaart op uw land!
Maar thans! — geen vonk zal weêr in uwe assche glimmen,
Geen enkle lichtstraal breekt meer door de wolken heen,
Nooit praalt de zon uws heils op nieuw weêr aan de kimmen,
Nooit! nooit herrijst gij weer! in eeuwigheid niet! neen!

Waar-

(1) *Cuts* is de naam, welken de Turken aan het tegenwoordige *Jeruzalem* geven, hetwelk Keizer ADRIANUS, in het jaar 182, op de puinhopen van het verwoeste *Jeruzalem* deed bouwen.

(2) Door GODEFRIED VAN BOUILLON, Hertog van *Neder-Lotharingen*, op den 15den Julij 1099.

(3) NEBUZARDAN, Veldoverste van NEBUCADNEZAR II, den Grooten, veroverde in het jaar der wereld 3446 *Jeruzalem*, verbrandde den tempel, verwoestte het koninklijke paleis en alle verdere stadsgebouwen, benevens de muren der stad, en voerde derzelver inwoners gevankelijk mede naar *Babijlonie*.

Waarom dan? — Heeft uw kroost Gods wetten niet vertreden,
En 't bloed van DAVIDS zoon, die, eind'loos in genâ,
Hen tot den vader riep, op eigen kop gebeden?
Heeft 't niet Gods heilig kind gekruist op *Golgotha*?
O! hadt gij 's Meesters stem, zoo liefd'rijk, willen hooren,
Toen Hij in 't tempelkoor zich zeeg'nend hooren liet,
Dan was uw staat en naam welligt nog niet verloren,
Dan had uw 's Heeren hand niet neêrgeploft in 't niet!

Blikt, volkeren der aard' naar *Salems* puinen henen,
En beeft bij 't schrik'lijk lot van d' eeuwig diepen val!
Wilt gij der zonde taal dan nog gehoor verleenen,
Denkt, dat uw SCHEPPER eens zeker straffen zal!
Laat u door 't zachte licht van JEZUS leer beschijnen,
Dat licht verspreidt haar' glans zoo schoon op al uw paân,
En, zal dan eens uw naam uit 't volkrenboek verdwijnen,
Zelfs d'allerlaatste neef roemt nog uw grootsch bestaan!

P. J. A……….

AKADEMIE-NIEUWS.

UTRECHT.

Den 10den Junij, werd de Heer PETRUS LOTH ONNEN, Utrechtenaar, met veel lof bevorderd tot Medicinae Doctor, nadat hij, in de groote gehoorzaal der Akademie, zijne *Dissertatio Medica, de Creosoto, ejusque usu medico*, had verdedigd.

SCHOOL-NIEUWS.

WAGENINGEN.

Den 16den April 1835. Heden had alhier de gewone halfjaarlijksche promotie en prijsuitdeeling bij onze Latijnsche Scholen plaats. Nadat de Rector deze plegtigheid had geopend, beklom de verdienstelijke jongeling W. BRUYN, het spreekgestoelte, en sprak eene door hem zelven vervaardigde Declamatio, *de Pompejo Magno*, d. i. *over Pompejus den Grooten*, met bevalligheid en gepaste vrijmoedigheid uit; waarna hij op de hoogste orde der vierde klasse een prijs ontving. Op de onderste orde der vierde klasse behaalde TH. J. VAN GRIETHUYSEN den prijs. Van de onderste tot de bovenste orde der eerste klasse gingen over: H. C. SANDBRINK, J. H. DIESEL, J. VAN MAREE en H. LUSSEN, werker eerste den prijs had behaald. Een *Testimonium Industriae* werd uitgereikt op de vierde klasse aan J. H. ROSS. *Testimonia* voor de *Historie en Geographie* verwierven: W. BRUYN, J. H. ROSS, TH. J. VAN GRIETHUYSEN en H. C. SANDBRINK. Deze plegtigheid door orgelmuzijk begonnen,

nen, afgewisseld en besloten, liep tot genoegen der toehoorders af.

MIDDELBURG.

Den 10den April. Eergisteren werd alhier, in de openbare gehoorzaal, de halfjaarlijksche promotie aan ons Gymnasium gehouden. Nadat de Rector deze plegtigheid met eene gedachtenisrede aan den waardigen Oud-Conrector, J. D. WEIJERMAN, en den uitmuntenden Leerling P. J. ACKERMANS, had geopend, hielden vijf met den hoogsten lof naar de Akademie bevorderde en met prijzen begiftigde jongelingen, door hen zelve gestelde redevoeringen: J. TAK, *de Carmine Bucolico*; A. J. BURGER, *de C. Julio Caesare Octaviano*; S. DOBBELAAR DE WIND, *de Herodoto Historiae patre*; J. PH. VAN VISVLIET, *de Thucydidis laudibus Historicis*; H. MACHIELSEN, *de Homero poëtorum principe*. Vervolgens declameerden, twee van de tweede orde der eerste klasse, naar die der Kandidaten bevorderde met prijzen beschonkene Leerlingen: A. R. VAN BEL, *de Taceti dicto: honesta mors turpi vita potior*; D. VAN ECK, *de Sententia P. Syri: fortuna vitrea est, tum cum splendet frangitur*. Buiten de reeds genoemden, werden bevorderd van de eerste orde der derde klasse naar de tweede klasse: J. C. DE MAN, met eenen prijs; S. TAK, op de gewone wijze. Van de tweede orde der derde klasse naar de eerste orde dier klasse: F. H. B. VAN HOFF en H. J. VAN ECK, met prijzen; H. P. G. VAN DIGGELEN, op de gewone wijze. Van de eerste orde der vijfde klasse naar de vierde klasse: C. J. FOKKER, die, daar hij gedurende het grootst gedeelte van de cursus om ziekte was afwezig geweest, geen prijs kon ontvangen, op de gewone wijze; M. P. LANTSHEER en C. M. VAN VISVLIET, met prijzen; H. BOURSSE WILS en W. PH.

VIS,

VIS, op de gewone wijze. Van de eerste orde der zesde klasse naar de tweede orde der vijfde klasse: J. A. HERKLOTS, N. BAL SNIJDERS en D. BORKING, met prijzen; H. J. P. VAN DOORN, op de gewone wijze. Van de tweede orde der zesde klasse naar de eerste orde dier klasse: C. DRIESSEN en P. VAN DER MEER MOHR, met prijzen. Alle jongelingen, die met prijzen werden beschonken, reciteerden daarvoor gratiarum actiones.

ZWOLLE.

Den 20sten Maart 1835. Heden vierden wij alhier, de gewone halfjarige promotie der Latijnsche Scholen. De Rector opende de plegtigheid met eene voorafspraak, waarin hij der nagedachtenis van den overleden Curator, Mr. J. TEN PELKWIJK, A. L. M. J. U. en Phil. Doct., Ridder der Orde van den Nederl. Leeuw, enz. eene welverdiende hulde bragt, en de hooge waarde van 's mans grondige en veel omvattende geleerdheid ontwikkelde. Vervolgens beklom de primus der hoogste klasse, E. CATS WOR het spreekgestoelte, en droeg zijne, door hem zelven bewerkte, oratio: *de sententia: Concordia res parvae crescunt, discordia maximae dilabuntur; historia, tum Graecorum, tum patriae nostrae, comprobata*, (d. i. over de waarheid der spreuk: »eendragt maakt magt, tweedragt breekt kracht," bevestigd zoo wel door de Grieksche, als door de Vaderlandsche Geschiedenis) met eene gepaste vrijmoedigheid, duidelijk en bevallig voor; waarna de overwinnaars der overige klassen hunne praemiën ontvingen en zoowel in prosa als in dichtmaat hunnen dank betuigden; als: in de tweede klasse H. ROMENIJ, terwijl aan E. G. VAN SENDEN, die in deze klasse reeds den prijs had behaald, een loffelijk getuigschrift werd uitgereikt, hetwelk, om dezelfde re-

den in de vierde klasse werd toegewezen aan J. VAN DER GRONDEN, daar aan B. TER HAAR ROMENIJ het boekgeschenk te beurt viel. In de vijfde klasse ontving L. HERTZVELD, en in de zesde C. B. H. ROIJER de praemie. Naar de Akademische lessen werden bevorderd: H. CATS WOP en G. J. VAN HAMELEN. Van de tweede klasse naar de eerste: H. G. VAN GRONDEN, H. ROMENIJ, M. HERTZVELD en C. J. VAN KETWICH. Van de vierde naar de tweede: J. VAN DER GRONDEN, B. TER HAAR ROMENIJ, J. E. T. SCHAIPMAN en C. DE BRUYN. Van de vierde naar de derde: S. H. B. LIBEKEN en L. VAN DIJK. Van de vijfde naar de derde: L. HERTZVELD. Van de vijfde naar de vierde: J. KALFF, G. L. G. VAN FRIDAGH, D. E. W. WOLFF en L. H. C. VAN RHEIJN. Van de zesde naar de vierde: C. B. H. ROIJER. Van de zesde naar de vijfde: P. R. VAN WARTUM, H. A. TOBIAS, D. L. C. LUTTENBERG en A. L. M. HELMICH. De nieuwelingen: W. J. J. MAC GILLAVRY, H. R. OTTEN, J. B. VAN KETWICH, D. DOIJER, H. R. RIETBERG en M. R. ROMENIJ, waren, na voorafgaand examen, volgens de wet, reeds bij de verschillende klassen ingedeeld. In de *Wiskunde* ontving: G. J. VAN HAMELEN den prijs der eerste klasse; dien der tweede: C. J. VAN KETWICH, dien der derde: D. E. W. WOLFF. De prijzen der *Geschiedenis* waren behaald, in de eerste klasse door G. J. VAN HAMELEN, in de tweede door J. VAN DER GRONDEN, in de derde door M. HERTZVELD. Die der oude en nieuwe *Aardrijkskunde*, en *Mythologie*, in de eerste klasse door G. J. VAN HAMELEN, in de tweede door M. HERTZVELD en in de derde door L. HERTZVELD. Dit feest, hetwelk door fraaije Orgelmuzijk begonnen, afgewisseld en besloten werd, is tot genoegen der aanwezigen afgeloopen.

KERK-

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

ARNHEM. Op den 24sten Mei, werden onze beide, van *Vlaardingen* en *Voorburg*, tot ons overgekomene Leeraars, B. TER HAAR en A. C. DE MEIJIER onder ons bevestigd, door Ds. DONKER CURTIUS, met *Tit.* II: 1. *Maar gij, spreekt hetgene de gezonde leer betaamt.* Den avond van dien dag deed Ds. TER HAAR zijne intrede met *Efez.* II: 20*b*. *Waarvan Jezus Christus is de uiterste hoeksteen.* Den 29sten Mei deed Ds. DE MEIJIER zijne intrede met 2 *Cor.* III: 12. *Dewijl wij dan zoodanige hope hebben, zoo gebruiken wij vele vrijmoedigheid in het spreken.*

ELLEKOM staat vakant te worden. Zie April 1835.

TERWOLDE. Zie Mei 1835.

NIJMEGEN.

GENT, den 1sten Junij 1835. Bij gunstig besluit van Z. M. den Koning, is aan onzen geliefden Leeraar M. COENEN, die ons bijna 40 jaren het Evangelie der zaligheid verkondigd heeft, op deszelfs verzoek, salvo honore et stipendio, zijn ontslag verleend.

Op vertoonde acte van collatie van de Wel Ed.

Geb. Gestr. Heeren Mr. A. F. VAN DEN STEEN en Mr. M. J. DE MAN, is door den Eerw. Kerkeraad, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. J. C. KOBUS, Pred. te *Bemmel* en *Ressen*, tot onzen Herder en Leeraar beroepen, de Heer M. CORNE, Kandidaat tot de H. dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*; die deze beroeping, onder inwachting der vereischte approbatien, heeft aangenomen.

WIJCHEN EN LEUR, den 5den Junij 1835. Onze Leeraar J. C. BRTZ, eene beroeping ontvangen hebbende naar de Gemeente te *'s Hertogenbosch*, gaf ons daarvan op den 17den der vorige maand kennis, terwijl hij ons op den 28sten, zijnde Hemelvaartsdag, zijn besluit mededeelde, om die beroeping aan te nemen. Dus

WIJCHEN EN LEUR staat vakant te worden.

LOBITH, den 10den Junij 1835. Op den 7den dezer maand is alhier overleden onze Leeraar F. C. VAN VLOTEN, nalatende eene weduwe en zeven kinderen, waarvoor het annus annus gratiae zal worden waargenomen. Dus is

LOBITH vakant.

NIJMEGEN staat vakant te worden. Zie Mei 1835.

ZUTPHEN.

LOCHEM, den 10den Mei. Den 4den dezer ontsliep alhier onze voormalige Leeraar, Ds. B. VAN DEN BROEK. Hij bereikte den ouderdom van 84 jaren, van welke hij er 46 in ons midden is werkzaam geweest, tot dat in het jaar 1833 zijn vergevorderde leeftijd, en vooral het verlies van het zintuig des gezigts, hem noodzaakten van zijne bediening af te staan. Heden werden wij door onzen jongsten Leeraar bij dit sterfgeval bepaald,

paald, sprekende zijn Eerw. te dier gelegenheid over *Ps*. XC: 12.

DOESBURG, den 14den Mei 1835. Ter vervulling der vakature, alhier ontstaan door het vertrek van Ds. N. J. A. ROLDANUS, naar *Schiedam*, heeft de Kerkeraad der Hervormde Gemeente gemaakt het volgend twaalftal, alphabetisch gesteld:

DD. J. G. BETZ, Predd. te *Wijchen* en *Leur*. J. G. G. BIERHAUS, te *Hummelo*. J. H. BÖSKEN, te *Werkendam*. G. G. BRUGMAN, te *Groede*. H. COLENBRANDER, te *Herwen*, C. A. J. H. VAN DIEST, te *Hengelo*. J. H. HOLWERDA, in *'t Woud*. A. LAMBRECHTS, te *Lienden* J. MAKS, Kandidaat. D. T. F. PATIJN, te *Wadenoijen*. A. C. VAN ELDIK THIEME, te *Waddingsveen*. en J. R. WERNINK, te *Leksmond*.

Den 19den Mei is daaruit geformeerd dit zestal, alphabetisch gesteld:

DD. BETS, BIERHAUS, VAN DIEST, HOLWERDA, PATIJN en WERNINK.

Waaruit den 2den Junij beroepen is, De. J. R. WERNINK, Pred. te *Leksmond*.

GENDRINGEN, den 17den Mei 1835. Heden mogten wij wederom voor de eerste keer Godsdienstig zamenkomen in onze herbouwde Kerk, welke den 19den Mei 1830, met een gedeelte van het Dorp afgebrand, maar door de aanzienlijke gift van Z. M. den Koning, alsmede door den verleenden onderstand uit het Fonds voor de noodlijdende Kerken, door de vrijwillige bijdragen der Gemeente en door de milde handen, die zich elders ter voorziening in onzen nood geopend hadden, thans weder hersteld was. Onze Leeraar, Ds. A. H. VAN DER HOEVE, bepaalde onze aandacht bij deze plegtige gelegenheid bij 1 *Kon*. IX: 29, 30*a*. en nam daaruit aanleiding om te spreken: over het hoog belang, dat de goddelijke zegen, bij de openbe-

bare godsdienstoefeningen, aan dewelke de Allerhoogste zelf zulke heerlijke beloften verbonden heeft, op de vereenigde pogingen van Leeraar en Gemeente ruste.

Aan Z. M. den Koning, aan het Synode der Hervormde Kerk en aan allen, die het hunne toegebragt hadden om ons weder in het dierbaar bezit van onze Kerk te stellen, (onder welke de belijders der R. C. Kerk te dezer plaatse niet mogten vergeten worden, die evenzeer als de Hervormde leden van deze en naburige Gemeenten, door het aanvoeren van bouwstoffen en door handdiensten ons aanmerkelijke onkosten bespaarden,) werd openlijk de hartelijkste dank toegebragt; gelijk ook H. H. Kerkvoogden de welverdiende dankbare hulde voor hunne zorgen en moeite ontvingen.

DIDAM, den 19den Mei 1835. De Wel Eerw. Heer Ds. J. PARÉ, beroepen naar de Hervormde Gemeente van *Elburg*, heeft op den 26sten April l. l., na op den 21sten April te zijn ontslagen van zijn Eerw. betrekkingen op de Gemeente van *Didam* en op de Klassis van *Zutphen*, door Ds. E. W. DE WILDE, Pred. te *Doetinchem*, Lid van het Klassikaal Bestuur van *Zutphen*, deszelfs afscheid gepredikt met *Hand.* XX: 36. Daarop heeft de Kerkeraad, na verkregene handopening van het Departement voor de Zaken der Hervormde Kerk, en op vertoonde acte van collatie van den Graaf VAN DEN BERGH, Heer van *Didam*, in deszelfs Vergadering van heden, tot Herder en Leeraar beroepen, de Wel Eerw. D. J. GULDEN, Kandidaat tot de H. dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, met dat gevolg, dat genoemde Heer de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping, onder inwachting van Koninklijke en Kerkelijke approba-

tien, terstond en bereidvaardig heeft aangenomen.

DOETINCHEM vakant. Zie Nov. 1834.

BOMMEL.

DEIL EN ENSPIJK, den 24sten Mei 1835. Heden werd onze beroepen Leeraar, L. VAN HAAFTEN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, in de H. dienst plegtig ingezegend, bij afstand van den Consulent, Ds. W. LAMMERÉE, Pred. te *Geldermalsen*, door den Wel Eerw. zeer gel. Heer W. VAN GENDT DE LEEUW, Pred. te *Hardinxveld*, predikende over *Joh.* XXI: 15—17. *Toen zij dan het middagmaal gehouden hadden, zeide Jezus tot Simon Petrus, Simon Jona (zoon), hebt gij mij liever dan deze? enz.*

De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, door de Wel Eerw. Heeren: DD. J. H. BETTING, Predd. te *Beets*. D. J. H. VAN TUSSENBROEK, te *Rumpt*. G. RIBBIUS, te *Tuil*. O. D. PIERROT, te *Meteren*. J. A. C. NONHEBEL, te *Est*. N. VAN DER TUUK ADRIANI, Theol. Doct. te *Brielle*. W. VAN DER VEUR, te *Zoelmond*. H. P. VAN DOESBURGH, te *Tricht*. D. J. VAN KEMPEN, te *Buurmalsen*. G. L. VAN DER KUYP, te *Sliedrecht*. W. J. OUDEGEEST, te *Schelluinen*, en W. JANS, te *Giessen Oudkerk*.

Onze Leeraar aanvaardde des namiddags zijn dienstwerk onder ons, met eene Leerrede over *Openb.* I: 3a. *Zalig is hij die leest, en zijn zij die hooren de woorden dezer Prophetie, en die bewaren het gene in dezelve geschreven is.*

OPHEMERT, den 6den Junij 1835. Onze Leeraar, Ds. J. C. WELLER, door Z. M. Emeritus verklaard zijnde, *salvo honore*, met een pensioen ingaande den 1sten Julij aanstaande, is diens vol-

 gens,

gens, door Ds. W. A. VAN ZEDEN, Pred. te *Opijnen*, als daartoe door het Klassikaal Bestuur van *Bommel* Gecommitteerd, eervol ontslagen van zijne betrekkingen op deze Gemeente en de Klassis van *Bommel*. Zoodat

OPHEMERT staat vakant te worden.

ZUID-HOLLAND.

Door zijne Excellentie den Minister van Staat, belast met de Generale Directie voor de zaken der Hervormde Kerk, zijn gedurende het eerste halfjaar van 1835, de volgende Kandidaten tijdelijk tot Hulppredikers benoemd, naar aanleiding van Zijner Majesteits besluit van den 14den Nov. 1834, N°. 131, als, de Heer: J. T. FULLINK, voor Ds. J. VAN DER ZANDT, te *Haarlem*. J. H. STORCK, voor Ds. G. W. STORCK, te *Weerselo*. F. E. HEINECKEN, voor Ds. J. H. BROESE, te *Niekerk*. G. HOLWERDA, voor Ds. W. HOLWERDA, te *Haren*. C. MEIJER, voor Ds. J. SNETHLAGE, te *Pietersbierum*. en Z. M. VAN KUYK, voor Ds. J. M. SPOOR, te *Giesen Nieuwkerk*.

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVEZANDE, den 24sten Mei 1835. Heden maakte onze Leeraar, Ds. J. H. SOLI, ons het afsterven bekend van eenen zijner voorgangers, den Wel Eerw. Heer J. DE WIT, die ten jare 1784 uit de Gemeente van *Gellikom* en *Renoy* herwaarts gekomen, gedurende zes jaren alhier met den meesten ijver en getrouwheid het Evangelie bediende, en daarna deze standplaats met die van *Zierikzee* verwisselde. Met belangstelling en aandoe-

doening werd dit door ons vernomen, en bijzonder door diegenen onder ons, die in staat waren zich 's mans leer en leven te herinneren.

'T WOUD, den 31sten Mei 1835. Onze Leeraar, J. H. HOLWERDA, Th. Dr. gaf ons heden berigt, dat hij, ten gevolge eener koninklijke collatie, tot tweeden Pred. te *Assen* beroepen was, en zich verpligt had gevonden deze beroeping aan te nemen. Zoodat

'T WOUD staat vakant te worden.

H. H. Kandidaten worden verwittigd, dat de Kerkeraad besloten heeft, een bepaald getal op het beroep te laten prediken. Die hunner, welke dus geen antwoord op hunne brieven ontvangen, gelieven het daarvoor te houden, dat er aan hun verzoek niet is kunnen voldaan worden.

VOORBURG, den 14den Junij 1835. Heden voormiddag werd de Wel Eerw. Heer D. PIJZEL, van *Ellekom* tot ons overgekomen, in de Evangeliedienst onder ons bevestigd, door den Wel Eerw. Heer J. SLUITER, Pred. te *'s Gravenhage*, (aan wien de Consulent dit werk wel had gelieven af te staan), predikende naar aanleiding van 1 *Cor.* IV: 1. Des namiddags hield onze nieuwe Leeraar zijne intreerede, voor welke hem ten tekst diende, II *Kor.* V: 20, 21.

DE LIER. Zie Mei 1835.

ROTTERDAM.

ROTTERDAM, (Schotsche Kerk), den 19den April 1835. Onze tweede Leeraar, de Wel Eerw. Heer WILLIAM STEVEN, gaf ons tot onze blijdschap in onze vergadering, gehouden op den 16den dezer, kennis, dat zijn Wel Eerw. na rijp beraad ten laatste had besloten, om voor de beroeping naar de Engelsche Hervormde Gemeente te *Amster-*

stinden te bedanken, en om, onder afwachting van den Goddelijken zegen, zijn dienstwerk onder ons te blijven voortzetten. Zijn Wel Eerw. verbond zich heden in de voormiddag Godsdienst op nieuw aan onze Gemeente, met 2 Cor. IV: 5. *Wij prediken niet ons zelven, maar Christus Jezus den Heer.*

VLAARDINGEN, den 10den Mei 1835. Onze jongste Leeraar, Ds. B. TER HAAR, na van zijne betrekkingen op de Klassis, den Kerkeraad en de Gemeente, behoorlijk te zijn losgemaakt, nam heden van ons afscheid, naar aanleiding van *Filipp.* 4: 1*b*. *Staat alzoo in den Heer, Geliefden!*

SCHIEDAM, den 17den Mei 1835. Ds. N. J. A. HOLDANUS, Theol. Doct., van *Doesborgh* tot ons overgekomen, werd heden in zijne dienst onder ons bevestigd, door zijnen jongsten Ambtgenoot, Ds. H. J. E. BURGERHOUDT, die, naar aanleiding van 1 Cor. IV: 3*a*, 4*b*, sprak, *over de verpligting van den Evangeliedienaar, om in de waarneming van zijn ambt, de goedkeuring van Christus boven alles te zoeken, en menschelijke goedkeuring gering te schatten.* De bevestigde Leeraar deed des avonds zijne intrede met eene Leerrede, waarin zijn Wel Eerw. *Matth.* XXIII: 8*b*. *Een is uw Meester*, beschouwde *als een grondslag van belangrijke wederzijdsche verpligtingen voor eenen Christenleeraar en eene Christengemeente.*

VLAARDINGEN. Ter vervulling der vakature is den 1sten Junij door den Kerkenraad een twaalftal gemaakt, waarop naar alphabetische orde geplaatst waren:

DD. J. G. BETZ, te *Wijchen* en *Leur*. H. CLAASSEN, te *Heikop* en *Boekop*. J. P. VAN HARENCARSPEL, te *Voorschoten*. T. E. HERMSEN, te *Maasland*. W. IMMINK, te *Kampervcen*. H. S. A. MOLTZER, te *Was-*

Wassenaar. R. RIENSTRA, te *Meerkerk*. P. VAN ROGGEN, te *Kethel*. H. R. ROOKMAKER; te *Poortugaal*. J. D. STEITTEROGGE, te *Valkenburg*. J. E. DE VOOGT, te *Neerlangbroek*. en J. R. WERNINCK, te *Leksmond*.

Waaruit vervolgens dit zestal is geformeerd:

DD. J. G. BETZ, M. N. A. MOLTZER, R. RIENSTRA, H. R. ROOKMAKER, J. E. DE VOOGT en J. R. WERNINCK.

Waarna op het drietal gebragt zijn:

DD. J. G. BETZ, J. E. DE VOOGT en J. R. WERNINCK.

BERKEL EN RODENRIJS vakant. Zie Jan. 1835.

RHOON. Zie Mei 1835.

LEIDEN.

LEIDERDORP vakant. Zie Dec. 1834.

BENTHUIZEN. Zie April 1835.

VOORHOUT EN DE KAAG vakant. Zie Mei 1835.

DORDRECHT.

SPIJK, den 2den Junij 1835: Onze Leeraar, Ds. J. F. VAN LACUM, door het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, van zijne betrekking op deze Gemeente ontslagen zijnde; zoo is SPIJK vakant.

Namens de Hoog Wel geb. Vrouwe SWEERTS DE LANDAS, Vrijvrouwe van *Spijk*, worden H. H. Kandidaten verwittigd, dat alle verdere aanzoeken voor *Spijk* onbeantwoord zullen blijven, daar de gedane genoegzaam zijn, voor eene te doene keuze, en worden de overige verzocht dit berigt voor antwoord te willen aannemen.

BRIELLE.

NIEUWENHOORN, den 3den Mei. Heden morgen

gen had alhier de bevestiging plaats van onzen Leeraar, Ds. J. PLEYTE, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland.* Dezelve werd, bij afstand van den Consulent, verrigt door zijn Eerw. vader, Ds. F. PLEYTE, Pred. te *Zierikzee*, welke tot tekst had gekozen 2 *Tim.* III: 10. *Maar gij hebt achtervolgd mijne leer enz.* De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger, door DD. PLEYTE, STERK en MORILJON LOYSEN, Predd. te *Hillegom*, *Briels Nieuwland* en *Blankenburg* op *Rozenburg*.

Des namiddags deed de Bevestigde zijne intrede, met eene Leerrede over *Matth.* XXVIII: 20. *Mij is gegeven alle magt in hemel en op aarde.*

KORENDIJK staat vak. te worden. Zie Maart 1835.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

MUIDEN, den 31sten Mei 1835. De dag van heden was voor onze Gemeente een hoogst gewigtige en verblijdende dag, daar wij ons geheel onbruikbaar geworden Orgel, (ten gevolge van den brand der Kerk op den 13den April 1834,) door de verpligtende medewerking van de Regering dezer stad, en eenige geachte godsdienstvrienden en begunstigers buiten onze Gemeente, niet alleen geheel hersteld, maar ook veel verfraaid en verbeterd mogten aanschouwen, en het genoegen mogten smaken, dat hetzelve voor de eerste maal ons godsdienstig gezang weder begeleidde.

Bij den aanvang dezer plegtigheid, werd door de vergaderde feestgenooten, zonder het geleide des

Or-

Orgels, vooraf gezongen *Ps*. CXVI: 11, 7, 10. *Ps*. C. geheel. *Ps*. LXXXIX: 1, 3. *Gez*. XCI: 1, 2.

Nadat onze Leeraar den predikstoel beklommen, en de Gemeente met de plegtigheid van dezen dag geluk gewenscht had, gaf zijn Wel Eerw. ons terstond de gelegenheid, om de kracht en welluidendheid des Orgels te hooren, waartoe hetzelve gedurende eenige oogenblikken op eene gepaste wijze werd bespeeld, nadat vooraf, door de Gemeente alleen, was gezongen *Ps*. XXXIII: 2*a*., waarop de Gemeente zich in dankzeggingen en gebeden tot God vereenigde.

Onze Leeraar sprak eene Feestrede uit, naar aanleiding van *Ps*. XXXIII: 1, 2, 3. welke van tijd tot tijd werd afgewisseld, door het zingen van *Gez*. I. *Ps*. CL. *Gez*. II: 3, 5. bij beurtzang.

Hierna werden de navolgende verzen gezongen uit *Gez*. CXLIV: 3. *Ps*. LI: 1. *Gez*. XLIX: 1. *Gez*. CLXXXII: 1, 2. *Gez*. L: 4. en *Ps*. CIII: 11. Deze waren bijzonder gekozen om de Gemeente den invloed der gewijde Orgel-Muzijk op het godsdienstig gezang te doen gevoelen, aan welk oogmerk, door de zoo juiste behandeling van ons vernieuwd speeltuig, op eene allezins gepaste, en meer dan voldoende wijze werd voldaan. Na de toespraken en zegebeden over de begunstigers en medewerkers tot de herstelling van ons Orgel, in onderscheidene betrekkingen, werd het 3de *vs*. van *Ps*. CXXXIV. en ten slotte *Ps*. LXXII: 11. gezongen.

Ons Orgel is, door de verpligtende medewerking en onder het opzigt en bestuur van de Heeren S. WILLEUMIER JR. en C. L. W. VAN IJZENDIJK, van *Amsterdam*, hersteld en verbeterd door den Mr. Orgelmaker H. KNIPSCHEER, aldaar, en bevat in zich alle

alle gewenschte hoedanigheden. Beide Heeren verschaften ons het genoegen, op heden ons plegtstatig gezang met Orgeltoonen te geleiden; welke behandeling niet weinig bijdroeg om eene groote schaar, ook van elders zamengevloeid, de innerlijke waarde te doen gevoelen van gewijde Orgel-Muzijk; ook in het namiddaguur stelden Hun Ed. ons bij vernieuwing in de gelegenheid het Orgel in deszelfs voortreffelijke hoedanigheden te leeren kennen.

Gods hooge zorg beveilige genadig ons Kerkgebouw tegen alle ongevallen en wake ten goede over ons vernieuwd Orgel, opdat hetzelve, gelijk reeds bijna twee eeuwen mogt geschieden, voor ons en onze nakomelingschap moge strekken, om Gods heiligen naam, door ons godsdienstig gezang, eerbiedig en dankbaar te verheerlijken.

KORTENHOEF. De Kandidaat G. J. GIMBERG, heeft de beroeping herwaarts, onder inwachting der noodige goedkeuringen, bereidvaardig aangenomen.

AMSTERDAM (Engelsche Gemeente) vakant. Zie April 1835.

HAARLEM.

BEVERWIJK vakant. Zie Nov. 1834.

ALKMAAR.

KALANDSOOG. Bij besluit van Z. M. onzen Koning, van den 3den April l. l., is aan onzen Leeraar, E. G. PIESCH, goedgunstig het Emeritaat met een jaarlijksch pensioen verleend tegen 1 Julij e. k.

Heeren Kandidaten worden verzocht, geene aanvragen tot het verkrijgen van Predikbeurten te doen, aangezien de Kerkeraad zich reeds tot een zeker getal bepaald heeft.

SCHOORL, GROET EN KAMP vakant. Zie Maart 1835.

HOORN.

HOORN, den 3den Mei 1835. Door Ds. H. P.

TIM-

TIMMERS VERHOEVEN, Theol. Doct., werd heden aan de Gemeente berigt, dat hij voor de beroeping naar de Hervormde Gemeente van *'s Hertogenbosch*, waarvan hij voor acht dagen kennis gaf, had bedankt.

SIJBEKARSPEL. Na verkregene handopening, is alhier op den 23sten Mei j. l. ten overstaan van den Wel Eerw. Heer J. A. KUITERT, Pred. te *Benningbroek*, c. a. als Consulent dezer Gemeente gemaakt, het navolgende twaalftal van Heeren Kandidaten:

J. A. M. MENSINGA, P. U. VAN ROSSEM, J. C. EYKMAN, J. H. TER STEEG, E. KOSTER, C. N. DE GRAAFF, Theol. Doct., J. M. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, K. BOON, F. W. VAN ANDEL WEIJERS, J. F. HRIET, J. A. BARBAS en D. M. PARÉ.

Daarna een zestal, bestaande uit de Heeren:

J. A. M. MENSINGA, P. U. VAN ROSSEM, J. KOSTER, J. E. EYKMAN, F. W. VAN ANDEL WEIJERS en K. BOON.

En eindelijk een drietal, waarop geplaatst waren:

J. A. M. MENSINGA, P. U. VAN ROSSEM en F. W. VAN ANDEL WEIJERS.

Waaruit beroepen is de Wel Eerw. Heer J. A. M. MENSINGA, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Over-IJssel*, aan wien deze beroeping is toegezonden; ontvangende de Kerkenraad daarna bij Missive van den 29sten Mei, het verblijdende berigt, dat zijn Eerw. gezegde beroeping, onder inwachting der vereischte goedkeuringen had aangenomen.

MIDWOUDE vakant. Zie Febr. 1835.

E D A M.

MONNIKENDAM. Zie Dec. 1834.

ZEE-

ZEELAND.

ZIERIKZEE.

ZIERIKZEE, den 17den Mei 1835. Heden morgen ontsliep, na een schielijk verval van krachten, de Wel Eerw. zeer gel. Heer, J. DE WIT, Rustend Pred. in deze Gemeente, in den ouderdom van ruim 78 jaren. Zijn Eerw. had sedert 1782 de Gemeente van *Gellicum Rhenoy*, *'s Gravezande* en die in deze Stad, een tijd van 47 jaren met het Evangelie gediend, en van deze, ruim 38 jaren alhier. Vermindering van ligchaamskrachten drongen hem ten jare 1828 zijne rust te nemen, welke hem dan ook, door Z. M. den Koning, bij besluit van den 13den Jan. 1829, op eene eervolle wijze verleend werd, en van welke hij, hoewel in veel zwakheid, bijna zes jaren een aangenaam genot had in den kring zijner geliefde betrekkingen, Ambtgenooten en vrienden. Zijne weduwe, Vrouwe A. ABBRING, en zijne kinderen, uit vorige huwelijken verwekt, (onder welke maar één zoon, Ds. G. J. DE WIT, Pred. te *Brouwershaven*,) hoewel dankbaar voor het voorregt van den waardigen man en vader zoo lang onder hen te hebben mogen behouden, betreuren echter hun verlies en gemis met hartelijke droefheid.

Alle zijne Ambtgenooten hebben in hunne eerste predikbeurten aan zijn Eerw. liefderijk gedacht en de Gemeente opgewekt, voortdurend te gedenken aan dezen uitstekenden voorganger, die haar het woord Gods een zoo lange reeks van jaren verkondigd en door zijnen godvruchtigen wandel ten voorbeeld verstrekt heeft, zijn geloof na te volgen, en op de uitkomst acht te geven.

Overigens verwachte de lezer van dit Tijdschrift geen

geen nader berigt, daar de overledene, warsch van alle lofspraak, hoewel verdiend, uitdrukkelijk begeerd heeft, zijn overlijden met korte woorden aan te kondigen.

G O E S.

CORTGENE, den 1sten Maart 1835. Heden maakte onze Leeraar, Ds. J. S. VAN DEN HEUVEL, ons bekend, dat hij voor een beroep naar *Schoondijke*, na beraad, had bedankt.

OUDELANDE, den 17den Mei. Ds. J. A. VEEKMANS, zich tot de dienst der Gemeente in de *Oost-Indiën* verbonden hebbende, en daags te voren, volgens de wet, van zijne betrekkingen op de Gemeente en Klassis van *Goes* ontslagen zijnde, nam heden van de Gemeente afscheid, predikende bij die gelegenheid over *Hand.* XX; 17—38. Dus is OUDELANDE vakant.

GOES, den 14den Junij. Onze beroepen Leeraar, E. B. SWALUE, aanvaardde heden de bediening onder ons, zijnde des voormiddags bevestigd door deszelfs Wel Eerw.'s vader, Ds. B. J. SWALUE, Pred. te *Schoonhoven*, aan wien onze jongste Leeraar, Ds. W. L. VAN OOSTERZEE, deze beurt vriendedelijk had afgestaan. De Bevestigde had ten tekst *Joh.* XXI: 15—17. *Doe zij dan het middagmaal gehouden hadden, zeide Jezus tot Simon Petrus: Simon, Jona zoon! hebt gij mij liever dan deze? enz.*

De Bevestigde aanvaardde zijne bediening onder ons, met *Matth.* XXIII: 8*b*. *Want een is uw Meester, (namelijk) Christus! en gij zijt alle broeders.*

IJ Z E N D IJ K E.

SCHOONDIJKE. Zie April 1835.

UTRECHT.

UTRECHT.

MIJDRECHT, den 4den Junij. Na verzochte en verkregene handopening heeft de Kerkeraad, in de tegenwoordigheid van den Consulent Ds. A. SIOERNIS, Pred. te *Waververen*, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het overlijden van Ds. H. VAN BLOKHUIZEN, geformeerd het volgende twaalftal:

DD. H. J. VAN SPANKEREN, Predd. te *St. Maartensdijk*. R. VAN BEUNINGEN VAN HELSDINGEN, te *Ommeren*. J. J. PRINS, te *Zwartsluis*. B. GLASIUS, te *Slijk Ewijk*. R. J. KONING, te *Lemmen*. W. H. MOORREES, te *ter Aa*. A. SIOERNIS, te *Waververen*. P. W. VAN DOORN, te *Hall*. A. VAN MAUREK, te *Ruurlo*. H. VAN BERKENBOSCH, aan *de Meern*. J. MIDDELKOOP, Kandidaat tot de H. dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*. J. VAN DER VEN, Kandidaat tot de H. dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*.

Zestal:

DD. H. J. VAN SPANKEREN, R. VAN BEUNINGEN VAN HELSDINGEN, J. J. PRINS, B. GLASIUS, R. J. KONING en W. H. MOORREES.

Drietal:

DD. H. J. VAN SPANKEREN, R. VAN BEUNINGEN VAN HELSDINGEN en J. J. PRINS.

Uit welk drietal, met eenparigheid van stemmen, beroepen is, de Wel Eerw. zeer gel. Heer H. J. VAN SPANKEREN, Pred. te *St. Maartensdijk*.

AMERSFOORT.

WESTBROEK en ACHTTIENHOVEN, den 20sten April 1835. Het overlijden van den Wel Eerw. Heer A. HAVERKAMP, rustend Pred. te *Noordwijk aan Zee*, en die voorheen ter dezer plaats het Evan-

Evangelie der zaligheid verkondigd heeft, werd heden aan de Gemeente bekend gemaakt, door zijnen tegenwoordigen opvolger, den Wel Eerw. Heer J. F. RUPPEL, bij de behandeling van *Hebr.* XIII: 20, 21.

ZUILEN, den 17den Mei 1835. Onze waardige Leeraar J. W. VAN VLOTEN, na langdurige ongesteldheid en zwakheid des ligchaams, eindelijk op zijn verzoek *salvo honore et stipendio* verklaard zijnde door Z. M., is heden, op vertoonde acte van collatie van den Hoog Wel Geb. Heer W. R. VAN TUYL VAN SEROOSKERKEN, Heer van *Zuilen* en *Westbroek*, door den Kerkeraad alhier, onder voorzitting van den eersten Consulent, den Wel Eerw. Heer D. BRINKMAN, Pred. te *Tienhoven*, tot Herder en Leeraar beroepen, de Heer A. H. PAREAU, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*.

W IJ K.

NEDERLANGBROEK, den 17den Mei. Onze Leeraar, J. E. DE VOOGT, den 3den Mei eene beroeping ontvangen hebbende naar de Gemeente van *Leeuwarden*, maakte ons heden bekend, dat hij, na ernstig beraad, vrijheid gevonden had, voor dezelve te bedanken, en verbond zich op nieuw aan deze Gemeente, naar aanleiding van *Phil.* II: 1—5.

ODIJK staat vakant te worden. Zie Mei 1835.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

GARIJP, SUAMEER EN EERNEWOUDE vakant. Zie Feb. 1835.

LEEUWARDEN. Zie Mei 1835.

HARLINGEN.

IDZEGAHUIZEN EN PIAAM, den 7den Junij 1835. Onze Leeraar, Ds. S. H. SIJPKENS, die ons onlangs kennis gaf, dat hij eene beroeping ontvangen had naar de Gemeente van *Exmorra* en *Allingawier*, berigtte ons heden, dat hij voor dezelve had bedankt.

LANGERHOUT EN SCHETTENS vak. Zie Sept. 1834.

MINNERTSGA vakant. Zie Maart 1835.

EXMORRA EN ALLINGAWIER vakant. Zie April 1835.

SNEEK.

SNEEK, den 15den Junij 1835. Ter vervulling der vakature, ontstaan door het vertrek van Ds. A. MOLENAAR, naar *Middelburg*, heeft de Kerkeraad den 30sten April l. l. het volgende, in alphabetische orde gestelde twaalftal genomineerd:

DD. J. F. ASMA, te *Rijp*. J. DIESEL, te *Rhenen*. E. SCHRADER FOCKENS, te *Jutrijp*. J. G. VAN GRIETHUYZEN, te *Zalk*. C. H. VAN HERWERDEN, Th. Doct. te *Beetsterzwaag*. W. J. IMMINK, te *Kamperveen*. W. G. S. LINBRAAVEN, te *Loenen*. W. MUURLING, Theol. Doct., te *Stiens*. J. J. PRINS, te *Zwartsluis*, A. T. REITSMA, te *Oude-Mirdum*. B. RIENSTRA, Theol. Doct. te *Meerkerk*. en L. SCHUKKING, te *Zuidwolde*.

Op den 7den Mei werd, wederom in dezelfde orde, daaruit dit zestal gemaakt:

DD. VAN GRIETHUYZEN, IMMINK, MUURLING, PRINS, RIENSTRA en SCHUKKING.

En op den 24sten Mei is dit drietal geformeerd:

DD. VAN GRIETHUYZEN, SCHUKKING en IMMINK.

Deze met het lot tegen MUURLING en PRINS.

Waarop onmiddellijk daarna beroepen werd, de Wel Eerw. zeer gel. Heer, J. G. VAN GRIETHUYZEN, Pred. te *Zalk*, die dit beroep, na beraad, heeft aangenomen.

DOK-

DOKKUM.

OUDWOUDE, den 3den Mei 1835. Heden morgen werden wij door onzen Leeraar, den Wel Eerw. zeer gel. Heer, J. H. NANNINGA, bepaald, bij het voor deze Gemeente zoo treurig afsterven van Jonkheer WILLEM ANNE VAN HAREN, wiens stoffelijk overschot in de jongstverloopene week was bijgezet geworden. Zijn Wel Eerw. sprak bij die gelegenheid, naar aanleiding van *Ps.* XC: 10. over de kortstondigheid van het menschelijk leven, hetwelk daarenboven nog dikwerf met zoovele moeijelijkheden gepaard gaat. Een korte schets van de levensgeschiedenis des dierbaren afgestorvenen kon niet anders dan strekken tot nadere bevestiging van deze bijbelwaarheid; want hoezeer de overledene eenen gewenschten ouderdom van meer dan 85 jaren heeft mogen bereiken, zoo had hij nogtans insgelijks zijn deel in de rampen en bitterheden van dit aardsche leven, hetwelk hij thans, zoo als wij hopen, met een beter, zalig leven heeft verwisseld.

Aan het einde van zijne rede, wekte de Leeraar ons ten ernstigste op, om toch de nagedachtenis van dezen onzen weldoener, aan wien de geheele Gemeente zoo vele verpligting heeft, steeds in zegenend aandenken te houden; en vermaande hij ons nadrukkelijk, om vooral ook dagelijks, indachtig aan het vlugtige van dit dikwerf zoo moeitevolle leven, met allen ernst te staan naar zulk een leven, dat ook ons sterven ons eens tot gewin zal kunnen zijn.

ZWAAG WESTEINDE, den 10den Mei 1835. Was door gunstige beschikking van Z. M. onzen geëerbiedigden Koning gezorgd, voor de Leerdienst en het Herderlijk werk in onze Gemeente, door den Wel Eerw. Heer, W. C. VAN DER ZWAAG,

 Kan-

Kandidaat tot de H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland* daartoe te benoemen; de bediening echter van den H. Doop en H. Avondmaal mogt door hem, als nog niet geordend zijnde, niet geschieden. De Wel Eerw. zeer gel. Heer v. BEKIUS, Pred. van de vereenigde Gemeente van *Dantumawoude*, *Driesum*, *Woutersiwoude* en *Zwaag-Westeinde*, deed ons het genoegen, om tot de bediening des H. Doops tot ons over te komen, en dezelve in ons schoolgebouw, tot de predikdienst ingerigt, toe te dienen; en zijn Eerw. mogt op den 15den Maart dezes jaars, na eene Leerrede over *Matth.* XXVIII: 19, 43 kinderen, en op heden den 10den Mei, na eene Leerrede over *Mark.* X: 13—16, nog 74 kinderen door den H. Doop in het Christendom opnemen. Met veel belangstelling woonde eene groote menigte deze plegtigheid bij, en dezelve had op velen der ouderen eenen merkbaren indruk. Om de zeldzaamheid van het geval, hebben wij gemeend, dit berigt te moeten inzenden.

AKKERWOUDE en MURMERWOUDE vakant. Zie Feb. 1835.

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

ALMELO vakant. Zie Nov. 1834.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

NIEKERK, OLDKERK en FAAN, den 11den Mei

Mei overleed onze geliefde Leeraar, J. H. BROESE, *nadat* hij vijftig jaren onder ons, en vroeger drie en een half jaar te *Borger* in *Drenthe*, met veel ijver het Evangelie had gepredikt. De Kandidaat HEINECKEN, die door zijne Excellentie, den Heer Minister van Staat voor de zaken der Hervormde Kerk enz., aan onzen Leeraar ter assistentie was toegevoegd, bepaalde ons, bij afstand van den Consulent, op den volgenden zondag opzettelijk bij den dood des Leeraars, sprekende over *Ps.* XC:10. Het *annus gratiae* zal voor het jongste nog minderjarige kind des overledenen, wien zijne echtgenoote ook reeds in den dood is gevolgd, worden waargenomen. Dus is

NIEKERK, OLDKERK EN FAAN vakant.

WINSCHOTEN.

BELLINGWOLDE, den 26sten Mei 1835. Daar onze tot dus verre jongste Leeraar, de Heer J. F. SCHÖNFELD, den 8sten Mei j. l., door de eenstemmige keuze der Collatoren en Stemgeregtigden is opgegaan en bevorderd tot oudsten Leeraar dezer Gemeente, zoo is de jongste Leeraarsplaats vakant geworden. Ook heeft de Kerkeraad, ter vervulling dezer vakature, reeds handopening gevraagd.

WAGENBORGEN. Onze alhier beroepene Leeraar, de Heer D. R. JONKER, wiens beroeping reeds de Kerkelijke en Koninklijke approbatie heeft erlangd, zal binnen kort alhier bevestigd worden.

ZELLINGE. Zie April 1835.

MIDDELSTUM.

WESTERNIELAND EN SAAXUMHUIZEN staat vakant te worden. Zie Mei 1835.

ROTTUM. Zie Mei 1835.

ULRUM. Zie Mei 1835.

NOORD-BRABAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*, zijn, in de Vergadering van den 6den Mei l. l. geëxamineerd en tot de H. dienst toegelaten de Heeren: C. W. THOMSEN, N. BOON en A. DOORMAAR SCHREUDER, Kandidaten in de Letteren en Godgeleerdheid te *Leiden*.

'S HERTOGENBOSCH.

'S HERTOGENBOSCH, den 12den Junij 1835. Op den 18den der vorige maand, heeft, na bekomen handopening van Z. Exc. den Heere Minister van Staat, belast met de Generale Directie voor de zaken der Hervormde Kerk, enz. de groote Kerkeraad alhier, ter vervulling der vakature, welke zal ontstaan door het Emeritaat van den oudsten Leeraar der Nederduitsche Gemeente, des Wel Eerw. en zeer gel. Heer Z. DE JONGH, het volgende twaalftal van Predikanten gemaakt:

DD. F. H. G. VAN ITERSON, Predd. te *Thamen aan den Amstel*. D. PIJZEL, te *Elkum*. M. M. SCHIM VAN DER LOEFF, te *Barendrecht*. L. PROES, te *Doorn*. H. R. DE HOLL, te *Zevenhuizen*. A. TAK, te *Engelen*. C. HOOIJER, te *Zalt-Bommel*. J. KEDIT, te *Helmond*. C. W. VAN DE VEN, te *Bath*, C. A. H. A. HEIMANS, te *Badel*, C. A. J. F. W. KÖNIGSFELD, te *Meliskerke*. en J. CH. MASMAN, te *St. Michielsgestel*, de laatstgenoemde met het lot tegen J. F. VAN HOOGSTRATEN, te *Lochem*. M. H. G. VORSTMAN, Theol. Doct. te *Katwijk Binnen*. A. RUTGERS VAN DER LOEFF, te *Slogteren*. en S. PRYN, te *Tholen*,

Op den 26sten heeft gemelde Kerkeraad uit dit twaalftal dit zestal geformeerd:

DD. M. M. SCHIM VAN DER LOEFF, Predd. te *Barendrecht*. L. PROES, te *Doorn*. C. HOOIJER, te *Zalt-*

Zalt-Bommel. J. F. ENDTZ, te *Helmond.* F. H. G. VAN ITERSON, te *Thamen aan den Amstel*, en A. TAK, te *Engelen.*

Op den 3den dezer uit dat zestal dit drietal:

DD. SCHIM VAN DER LOEFF, HOOIJER en ENDTZ.

En heeft dezelve op heden uit dat drietal, met algemeene stemmen, beroepen den Wel Eerw. en zeer gel. Heer M. M. SCHIM VAN DER LOEFF, Pred. te *Barendrecht.*

VUGHT. Zie Mei 1835.

DRENTHE.

ASSEN.

ASSEN. Uit eene nominatie, door den Minister van Staat, belast met de Generale Directie voor de Zaken der Hervormde Kerk, den Koning aangeboden, waarop geplaatst waren de Heeren:

DD. J. H. HOLWERDA, Theol. Doct. Predd. in *'t Woud.* L. SCHUKKING, te *Zuidwolde.* en W. MUURLING, Theol. Doct. te *Steins.*

Is de Heer J. H. HOLWERDA, benoemd tot Pred. te *Assen*, en zal aldaar naar kerkorde worden beroepen.

ASSEN, den 4den Junij 1835. Nadat het Z. M. den Koning goedgunstig behaagd had, het bezit van eenen tweeden Predikant aan deze Gemeente toe te staan, heeft Z. M. vervolgens, op voordragt van zijne Excellentie den Minister van Staat, belast met de Generale directie van de zaken der Hervormde Kerk, enz. tot tweeden Leeraar in deze Gemeente benoemd, den Wel Eerw. Heer J. H. HOLWERDA, Theol. Doct. en Pred. in het *Woud.* Deze benoeming door den Kerkeraad in eene kerkelijke beroeping veranderd zijnde, heeft zijn Eerw. dit be-

beroep, onder inwachting der Kerkelijke approbatien, volvaardig aangenomen.

VEENHUIZEN. Adjunct Predikantsplaats vakant. Zie Maart 1835.

LIMBURG, *enz.*

ANTWERPEN, den 31sten Mei 1835. De Pred. GOEDKOOP, alhier de Predikdienst verrigtende, had het genoegen, dat de jongstaangenomenen, wier omstandigheden zulks toelieten, van 's Predikants aanbod gebruik maakten, om zich verder te oefenen en daartoe de Catechisatien, die Zaturdags 's avonds te voren, en op den Zondag, onmiddelijk na de Predikdienst in de Hollandsche taal gehouden worden, bijwoonden. De geloofsleerling, die door ziekte verhinderd was geworden aangenomen te worden, was overleden, en dit sterfgeval had op de andere leerlingen eenen diepen indruk gemaakt.

Bij eene volgende bezoekreis des Predikants zal éène der Catechisatien voor de aangenomen leden bestemd blijven, en met hun de geschiedenis der Goddelijke Openbaringen, even als te *Maria Hoorebeke*, behandeld worden, waarbij HESS kern der leer van Gods Koningrijk, ten grondslag genomen wordt.

DENDERMONDE, den 28sten Mei 1835. Daar de Godsdienstoefeningen, welke ons nog overgebleven zijn, op een dag in de week bij ons moeten plaats hebben; en een werkdag ongeschikt is om het H. Avondmaal op eene behoorlijke wijze te vieren, wilde de Pred. GOEDKOOP wel den Hemelvaartsdag aan onze stichting toewijden; en terwijl ons die gebeurtenis, naar aanleiding van *Hand.*

I:

I: 9—11, vergeleken met *Luk.* XXIV: 51—53, herinnerd werd en wij hoorden ontwikkelen, hoe dezelve voor ons niet minder dan voor de Apostelen des Heeren eene stof van blijdschap en Godverheerlijking was, zoo ontvingen wij tevens gelegenheid, den dood des Verlossers aan het H. Avondmaal te verkondigen. 's Namiddags werden wij naar aanleiding van *Coloss.* III: 1, 2, opgewekt, om onze dankbaarheid voor de Godsdienstige voorregten, welke wij genoten, door bestaan en gedrag te beloonen.

Met dankzegging vierden alle leden dezer kleine Gemeente dit dubbele feest, zich herinnerende het verlies door den dood van een onzer medeleden den Diaken, C. BREHM, die de vorige reis nog met ons aanzat, en den 21sten Maart l. l. in den jeugdigen ouderdom van 24 jaren overleed, betreurd door allen, welke hem van nabij gekend hebben, van welke geloofsbelijdenis zij ook waren. In Februarij kon hij, ofschoon niet meer uitgaande, nog de Godsdienstoefening bijwonen, welke door den Pred. GOEDKOOP, uithoofde ook van diens ongesteldheid, ten huize van den Oom des overledenen, den Ouderling TEN KATE gehouden werd, in plaats van op het Stadhuis, anders ons goedgunstig toegestaan. Niet minder leverde ons de herstelling onzes vriend Ds. GOEDKOOP, die welligt wijlen BREHM had kunnen voorgegaan zijn, en waardoor wij langen tijd van alle Godsdienstoefeningen verstoken zouden zijn geweest, stof tot aandoenlijke blijdschap voor onze harten op.

MAASTRICHT. (Nederduitsche Gemeente). Ten gevolge van het besluit van Z. M. den Koning, d. d. 11 April l. . N°. 89, waarbij bepaald is, dat aan de Nederduitsche Protestantsche Gemeente te *Maastricht*,

tricht, boven het gewoon getal van drie Leeraars, voorloopig zal worden toegevoegd, een Kandidaat adjunct Predikant, door den Minister te benoemen; is door zijn Excellentie den Minister van Staat, belast met de Generale directie voor de zaken der Hervormde Kerk, enz. bij disp. van den 12den Mei l. l. N°. 318, daartoe benoemd de Kandidaat tot de H. Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*, C. E. STOLLÉ, om zich in den aanvang der maand Julij aanstaande derwaarts te begeven, en aan deszelfs roeping te voldoen.

MAASTRICHT. Zie Mei 1835.

WAALSCHE KERK.

VOORBURG vakant.
MAASTRICHT vakant. Zie Mei 1835.
MIDDELBURG vakant. Zie Mei 1835

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

HAARLEM
WADDINGSVEEN en } vakant.
MOORDRECHT

FREDERIKSTAD AAN DEN EIDER vakant. Zie Jan. 1833.

BOSKOOP vakant. Zie Aug. 1834.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

WILDERVANK, den 10den Mei 1835. De Eerw. Heer

Heer Kandidaat J. R. EILERS KOCH, beroepen zijnde tot Predikant in deze Gemeente, (vakant geworden door het vertrek van haren vorigen waardigen Leeraar, J. C. KINDERMAN, naar *Edam*,) werd heden onder ons, van wege de Hoog Eerw. Synodale Commissie der Evangelisch Luthersche Kerk in het Koningrijk der Nederlanden, plegtig tot de H. dienst ingezegend, en te gelijker tijd aan zijne Gemeente voorgesteld, door den Hoog Eerw. zeer gel. Heer G. ECKHART, Lid der Evangelisch Luthersche Synode en Pred. te *Groningen*, welke tevens als Consulent bij de beroeping was werkzaam geweest. De Bevestiger hield bij deze gelegenheid eene inzegenings- en bevestigings-rede over *Matth.* V: 16. en werd in de oplegging der handen bijgestaan, door de Wel Eerw. Heeren: DD. J. J. BANGE, J. L. F. DE MEIJERE en C. BAKKER, resp. Predd. te *Sappemeer*, *Pekel-Aa* en *Winschoterzijl.* De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijn dienstwerk met eene Leerrede over *Matth.* VI: 10*a*.

Daar de plegtigheid der inzegening nog nooit in deze Gemeente had plaats gehad, als wordende dezelve gewoonlijk te *Amsterdam* of *'s Gravenhage* verrigt, zoo was de belangstelling der Gemeente daarbij algemeen, die nog verhoogd werd door het hartelijk woord van den Hoog Eerw. Consulent, die het bestuur der plegtigheid op zich genomen hebbende, den President der Synodale Commissie bij dezelve vertegenwoordigde.

ZUTPHEN, den 24sten Mei 1835. Onze van *Bodegraven* beroepene Leeraar, G. H. G. LAGERS, werd heden, in de voormiddaggodsdienst, in de H. dienst onder ons bevestigd, door onzen Consulent, den Wel Eerw. Heer J. A. KRAMER, thans Pred. te *'s Hage*, en deed daarop des avonds zijne intrede. De Bevestiger predikte over *Hebr.* XIII: 17.

17. *Zijt uwen Leeraren gehoorzaam en onderdanig, want zij waken voor uwe zielen, als die rekenschap daarvan geven zullen, opdat zij het met vreugde doen, en niet met zuchten, want dit is u niet goed.* De tekst der intrede was 1 Cor. III: 9. *Want wij zijn Gods medehelpers, gij zijt Gods akkerwerk en Gods gebouw.*

Treffend en verblijdend was voor ons deze plegtigheid, die verhoogd werd door een niet gering aantal toehoorders, welke, benevens de Gemeente, daaraan deel namen.

BODEGRAVEN. Zie Mei 1835.

DOETINCHEM. Zie Mei 1835.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

RIJSUM vakant. Zie Feb. 1835.

EMDEN. Zie Maart 1835.

DITZUM vakant. Zie April 1835.

HATSUM vakant. Zie April 1835.

HINTA vakant. Zie Mei 1835.

FREEPSUM. Zie Mei 1835.

KREITS SIJNODE DUISBURG.

SCHERMBEEK eene Predikantsplaats vakant. Zie Jan. 1831.

GARTROP vakant. Zie Oct. 1832.

LET-

LETTER-NIEUWS.

VAN HET

ALGEMEEN CHRISTELIJK

ZONDAGSBLAD

zijn in de maand Junij *verzonden aan de inteekenaren:*

Blad 26. Inhoud: Zondag 7 Junij.	Zij zullen allen van God geleerd zijn.
Blad 27. Zondag 14.	Ik leef en gij zult leven.
Blad 28. Zondag 21.	Heden, zoo gij Zijne stemme hoort, verhard u harte niet.

Door het herdrukken van de eerste Bladen, zijn er weder compleete exemplaren, van Januarij af, in alle Boekwinkels te bekomen.

Leerredenen bij Inteekening uit te geven door J. C. WROLLING, Predikant te *Gaast*, c. a.

Voorwaarden van Inteekening.

Deze Leerredenen, uitmakende het eerste deel, hetwelk door andere zal worden gevolgd, zullen tusschen de drie- en vierhonderd bladzijden, in gr. 8vo. uitmaken, en met denzelfden letter en in alles op dezelfde wijze gedrukt worden als de *Proeve*; wordende ieder vel druks van 16 bladzijden op 12 Cents berekend.

De tegenwoordige Inteekening geschiedt voor het eerste deel, bij F. Holtkamp te *Sneek*, en mede bij alle Boekhandelaars in *Nederland*. Bij de successive uitgave van de volgende, zal telkens weder eene Inteekening worden aangeboden.

De-

Deze Inteekening wordt met den laatsten Augustus eerstkomende gesloten.

Proeve van hetgeen zal worden geleverd. Het is waarheid, eene vertroostende waarheid, dat de Heer regeert; de Almagtige, die in de hoogte woont, alle schepselen, levende en levenlooze gadeslaat, onderhoudt en sterkt. Het is eene geruststellende wetenschap, welke wij aan het dierbaar Woord der Openbaring hebben te danken, dat alles wat onder de zon geschiedt, onder het hooge bestuur der Voorzienigheid staat; dat het weinige, hetwelk de eene heeft, en de overvloed, waarin zich een ander mag verblijden, vóór den aanvang der dagen, in de schaal der Eeuwige Wijsheid, afgewogen, en ons in den tijd, onder het Goddelijk bestuur, ten deele zijn geworden.

Gelukkig mag men hem noemen, die deze waarheid, als eene ontwijfelbare waarheid erkent, met den mond belijdt en met het hart gelooft! Het zal hem in het vertrouwen op den Almagtige versterken; het zal hem voor bezwijken bewaren, wanneer hij verwoestingen, die de wereld beroeren, en vele onheilen en rampzaligheden veroorzaken, moet aanschouwen. Gelukkig hij, die zich verzekerd gevoelt, dat de Schepper, die ons heeft geformeerd, den adem en het leven geschonken, over alles waakt, en voor de belangen der menschen als Vader zorgt; dat Hij niet ver, maar nabij is waar wij zijn, ons bewaart in onze kindsche jaren, en onze wegen bestuurt; ons in den ouderdom tot eenen staf verstrekt, en hulp en raad zal zenden, waar wij die behoeven en kinderlijk van Hem afbidden. Hij kan zijne aangelegenheden gerust in de hand van den getrouwen Behoeder der menschen stellen, en, in dit wisselvallig leven, de Goddelijke leiding volgen.

De donkerheden, welke zich voor onze oogen opdoen, wanneer wij de wegen des Heeren, in stille aandacht, overdenken, verspreiden wel eens eenen sluijer over de Voorzienigheid, en doen menigeen uitroepen: onverklaarbaar zijn mij de daden van God, die wonderlijk met de menschen handelt! Bij het onnaspeurlijke van Gods oordeelen wordt wel eens twijfelmoedig gevraagd: is er een God, van waar komt dan het kwaad in de wereld? God beware ons voor zulke twijfelende gedachten! Dat wij toch, waar het

weten en begrijpen ophoudt, gelooven; waar wij de kronkelpaden der Voorzienigheid niet kunnen nagaan, de hand op den mond leggen en zwijgen! Och! dat wij nimmer tot de dwaasheid vervallen, om dingen, welke ons te hoog of te wonderlijk zijn, met onze bekrompene inzigten te willen vatten, of inzien, wat wij niet kunnen of mogen weten. Aanschouwen wij in het bestuur der wereld veel, dat met Gods regtvaardigheid of met de goedheid des hemelschen Vaders schijnt strijdig te zijn, wij mogen de daden des Allerhoogsten wel onderzoeken; daartoe gaf ons de Schepper een denkvermogen, en Hij wil, dat wij onze oogen opheffen en in de schepping rondzien; maar wij moeten ook denken aan de grenzen, welke aan ons menschelijk verstand zijn gesteld, en opmerken, dat, waar wij door hoogten of diepten worden bepaald, ons, als het ware, wordt toegeroepen: menschenkind! tot hiertoe en niet verder.

Bij de Boekverkoopers Schalenkamp en van de Grampel, te *Amsterdam*, is van de Pers gekomen en alom verzonden:

L. G. WINKLER, *Proeve eener zielsbeschrijving van Jezus*, in gr. 8vo. *f* 3.00.

Inhoud. Inleiding. *De Evangelisten als levensbeschrijvers van Jezus. Godsdienstige en zedelijke gesteldheid der Joden ten tijde van Jezus. Jezus als Leeraar.* Eerste Deel. Zielsbeschrijving van JEZUS. *Inleiding.* De lagere geestvermogens. *Het geheugen en het herinneringsvermogen van Jezus. Fantasie, verbeeldingskracht van Jezus.* De hoogere geestvermogens. *Het oordeel. De diepzinnigheid van Jezus. Scherpzinnigheid van Jezus. Het vernuft van Jezus. Jezus opmerkzaamheid van geest. Zijne natuur- en menschenkennis. De rede van Jezus. Het gevoelvermogen van Jezus. Het begeervermogen van Jezus.* Tweede Deel. Zedebeschrijving van JEZUS. *Inleiding. Wijsheid van Jezus in de uitvoering van zijn ontwerp. De Jongeren van Jezus. Schouwplaats van Jezus leer, en van zijne daden. Wijsheid, waarmede Jezus zijne Jongeren tot Apostelen vormde, Wijsheid,* met

met welke Jezus op het volk werkte. Grootheid van ziel, waarmede Jezus zijn werk volbragt. Besluit.

II. *Nieuwe Letterschoof* of *Landelijke vruchten voor verstand en hart.* Verzameld door W. VAN DER HOOGHALEN en D. VAN DER POORT. Eerste Deel, gr. 8vo. *f* 2.40.

Inhoud. 1. *Zede- en menschkunde.* 2. *Geschiedkunde, waarin onder anderen voorkomt de levensschets van Prins* WILLEM I., *een voorbeeld van kalmte en gelatenheid onder rampen en geöaren, — en beknopte levensschets van* GYSBERT KAREL GRAVE VAN HOGENDORP. 3. *Gelegenheidsstukjes naar aanleiding der gebeurtenissen, tijdens den afval van België, voorgevallen.* 4. *Mengelingen*, hier vind men een stukje, getiteld: *Die het digtst bij het vuur zit, warmt zich het best.*

III. Mevr. A. B. SCHILPEROORT, Wed. VAN MEERTEN, *De twee wegen des levens.* Leesboek over de Zedekunde voor Jongelingen en jonge Dochters, die gereed staan de wereld in te treden, gr. 8vo. *f* 2.40. — Inhoud. 1. *Wat is zedekunde.* 2. *Over eenige middelen, welke tot deugd voeren kunnen.* 3. *Over de pligten jegens ons zelven, insonderheid over de pligten welke betrekking op ons ligchaam hebben.* 4. *Over de pligten jegens ons zelve, insonderheid over de pligten welke wij ten opzigte van ons verstand in acht te nemen hebben.* 5. *Over de pligten jegens ons zelve, insonderheid over de pligten, welke betrekking hebben op onze ziel.* 6. *Pligten welke wij omtrent onze evenmenschen te betrachten hebben.* 7. *Pligten welke wij omtrent het Opperwezen te betrachten hebben.*

IV. *Nagelaten Schriften* van JACOB VAN DIJK. Twee Deelen, met Portret, postformaat, *f* 3.60.

Bevattende het eerste Deel: *Verhandeling over den oorsprong, voortgang en tegenwoordige staat der Nederduitsche Dichtkunst.* Het tweede Deel: *Levensschets van* JACOB VAN DIJK *en zijne nagelatene Gedichten.*

Bij G. T. N. Suringar is van de pers gekomen en alom verkrijgbaar gesteld:

I. Het Tweede Deel van den geheel nieuwen derden druk van den *Salomo*, van den Hoogleeraar VAN DER PALM.

PALM. Prijs voor de Inteekenaren *f* 3.30. De Inteekening staat nog tot aan de uitgaaf van het derde deel open. Daarna zal de prijs verhoogd worden.

II. Een Bundel, inhoudende twaalf *Leerredenen* van den Hoogleeraar ARN. DES AMORIE VAN DER HOEVEN. Prijs *f* 3.60.

III. *Ontwikkeling van het begrip der Philosophie, tot inleiding in de bespiegelende wijsbegeerte op het tegenwoordig standpunt der Wetenschap*, door TACO ROORDA, Hoogleeraar te *Amsterdam*. Prijs *f* 1.25.

IV. *Neerlands Heldendaden te Land, van de vroegste tijden af tot in onze dagen*, door J. BOSSCHA, Hoogleeraar aan de Militaire Akademie te *Breda*. 14de aflevering. Prijs bij Inteekening 45 Cents.

V. *Friesch Jierboeckjen, foar it jier 1835, trog it Friesch Genootschap, foar Schijd- Aldheyte- en Tealkinde.* 6de Jiergong. Prijs *f* 1.

VI. *Hiljuwns Uwren*, fen J. C. P. SALVERDA, Schoalmaester to *Wons-Ingeb*. Prijs *f* 1.25.

Bij J. W. Brouwer en P. Wiarda, te *Leeuwarden*, is ter perse gelegd en zal eerlang worden uitgegeven:

Compendium van Kerkelijke Wetten, of *Verkorting van het Handboek voor Hervormde Predikanten en Kerkenraadsleden*, *enz*. De verzamelaar van het Handboek, door velen hiertoe aangezocht, is te rade geworden, deze verkorting van het, thans uit vijf stukken bestaande werk zoodanig te bewerken, dat men hoopt, hetzelve in één matig boekdeel, met kleinere letter en digteren druk, te kunnen bevatten. Al de stukken, in het hoofdwerk voorkomende, zullen, met verwijzing op hetzelve, in dit *Compendium*, naar orde der afdeelingen, titels, sectiën en paragraphen, *hoofdzakelijk* worden opgegeven; terwijl die stukken, welke geacht kunnen worden, kracht van wet te hebben, of voortdurend tot rigtsnoer te dienen, met weglating echter van hoofd en slot, woordelijk zullen worden opgenomen.

De Uitgevers beloven, voor eene nette en spoedige uitgave te zullen zorgen. Van het Hoofdwerk zijn nog ee-

eenige compleete exemplaren voorhanden, welke aan de eerstaanvragenden zullen worden afgeleverd.

D. R. van Wermeskerken, Boekhandelaar te *Tiel*, geeft uit, is mede verkrijgbaar gesteld bij W. Brave, Jr. te *Amsterdam*, en alom verzonden:

Zamenspraak van eenige Landlieden over de Schuiftrompet of Bazuin van den Heer BARON VAN ZUYLEN VAN NYEVELD, ten voordeele der Armen, à 20 Cents.

Bij M. Schooneveld en Zoon, Boekhandelaren te *Amsterdam*, is van de Pers gekomen en alom aan de Inteekenaren verzonden:

HET NEDERLANDSCH BOUWKUNSTIG MAGAZIJN,

1ste Deel, 3de Stuk, bevattende:

1. Over de redenen, waarom verschillende personen verschillende soorten en trappen van Smaak in Bouwkunde bezitten, door den Engelschen Uitgever; 2. Over de meerdere of mindere waarde van het eenvoudige in de Bouwkunst; 3. De bestanddeelen der Grieksche en Romeinsche Bouwkunst, praktikaal uitgelegd voor hen, die niet tot het vak behooren; 4. Aanmerkingen over de Puijen van Huizen en Winkels in de straten van *Londen*; 5. Over zekere bedriegelijke middelen, door sommige ontwerpers van Bouwkunstige Teekeningen voor Landhuizen in het werk gesteld; 6. Eene reeks van Teekeningen, met beschrijvende en historische bijzonderheden, van tot kenmerk en sieraad strekkende gebouwen en voorwerpen voor tuinen en lustgronden, door een aanlegger van landverblijven; 7. Over een proefhoudend middel, om de gemeenschap tusschen de vochtige fondering van eenen muur, op eenen natten ondergrond gebouw en het boven den grond gelegen gedeelte van dien muur af te snijden; als ook over de wijze, om de binnenzijde van eenen muur tegen het vocht te beveiligen, hetwelk jagtregens door

het

het metselwerk drijven; 8. Over de kunst van steenbakken bij de Chinezen; 9. Een eenvoudig en werkzaam middel tegen het slaan van gangdeuren; 10. Bevattelijk onderrigt betrekkelijk het boren en den verderen aanleg der zoogenaamde Artesische Bronnen, voor lieden der kunst en hen die dit niet zijn, door hetwelk ieder in staat gesteld wordt, om alleenlijk met hulp van eenen gewonen putgravers baas zonder aanwending van veel tijd of kosten, soortgelijke bronnen onder eigen bestuur daar te stellen, op werkdadige ondervinding gegrond en uitgegeven door CAREL CONTE MODENA, Luit. Kol. in de K. K. Armee, en toegevoegd aan de Water Afdeeling bij de K. K. Vereenigde Neder-Oostenrijksche Provinciale Bouwdirectie te *Weenen*, gevolgd van bemerkingen en toelichtingen ook met betrekking tot de in Junij 1830 door de Regering der Stad *Amsterdam* voorgestelde aanbesteding, ter vervaardiging van zoodanige Welputten binnen deze Stad; 11. Iets over de vijf Bouworden door W. C. TIMMERMAN, te *Elburg*, alles verklaard en opgehelderd door 40 houtsneêplaten, gegraveerd door D. TOLLENAAR, WZ. in 8vo. op velin papier.

De inteekening geschiedt voor 12 Nommers of een Jaargang tot *f* 15. en blijft open tot voor het verschijnen van het 4de Stukje, zullende alsdan de prijs 20 pCt. worden verhoogd. Wordt niet in commissie verzonden.

Berigt van Inteekening op eene nieuwe Uitgaaf van de Krekelzangen van Mr. WILLEM BILDERDIJK.

De ondergeteekende, uit het Fonds van den Heer J. IMMERZEEL JR. het kopijrecht aangekocht hebbende van de *Krekelzangen* van Mr. WILLEM BILDERDIJK, van welkers eersten druk, in drie Deelen in gr. 8vo. slechts een gering getal exemplaren overig is, heeft gemeend aan het verlangen van vele hoogschatters van den grooten Dichter te zullen voldoen, door het opleggen van een tweeden druk dezer Gedichten, en wel op een minder kostbaren voet dan de eerste.

Onder de menigvuldige Dichtwerken van den begaafden BILDERDIJK, hebben weinigen de aandacht van het Publiek in die mate tot zich getrokken, als 's mans

Krekelzangen. Rijk aan uitmuntende proeven uit de meest verschillende vakken der Dichtkunst, geven zij de beminnaren der Poëzij een afwisselend en veelsoortig genot. De Lierzang in zijn stoutste vlugt, de Romance in haar levendigste schildering, het Leerdicht in zijn meeste ernst, en het Hekel- en Puntdicht in zijn meeste scherpheid, vinden er hunne plaats in, om niet te spreken van de dichterlijke Brieven, zoo uitstekend in karakterteekening, van de kernachtige Bijschriften en van eene menigte andere gedichten, die, niet bepaaldelijk tot een der genoemde vakken te betrekken, als vlugtige Poëzij en uitstorting des harten, met de overigen medewerken, om den grooten Dichter kenbaar te maken, die, in gevorderden ouderdom, ja in ten grave hellenden leeftijd, den gloed der jeugd en (men zou schier zeggen) eene nieuwe ontwikkeling van zijn dichtgenie, en nog krachtiger dan te voren, blijken doet.

Voor hen, die met BILDERDIJK's Poëzij bekend zijn, zal het, om dit oordeel te staven, alleen noodig wezen *den Dichter* aan Mr. I. DA COSTA, *de Saffo en Alceus*, *de twee Broeders voor Bommel*, *den Bruiloftsbrand*, *het Afscheid bij 't Graf*, *Paper en Zout*, *de reeks Brieven van en aan Bijbelpersonaadjen*, *de Bijschriften op de Vorsten van het Oranjehuis*, *het Italiaansch Meesterschrift* en *den trippelenden Voorzang* te noemen, die, met zoo vele andere kunstgewrochten in deze bundels vereenigd, de belangstelling in dezelve, door eene voortdurende aanvraag blijkbaar, gaande houden.

Doch behalve het dichterlijke dezer Zangen is er eene andere oorzaak aan te wijzen, om welke zij gezocht en gelezen worden. Meer dan in eenig ander dichtwerk staat BILDERDIJK in zijne *Krekelzangen* in strijd met zijne eeuw en hare richting. Schoon deze strekking aan allen niet even zeer kan behagen, zal toch niemand het onbelangrijk achten den stevigen kampvechter in zijne volle kracht te zien strijden en een onnavolgbaar gebruik te zien maken van de wapens, die zijn schitterend talent hem verleent. Ja, nu de stem die in deze Zangen spreekt, niet meer de stem eens levenden, maar die eens afgestorvenen is; nu de gebeurtenissen der laatste jaren de juistheid van 's Dich-

Dichter inzichten in de tijden die wij beleven, meer en meer hebben doen blijken; nu over 't algemeen BILDERDIJK minder eenzijdig begint beoordeeld te worden, en men, zijne gebreken niet verbloemende, zijne verdiensten meer haar recht laat wedervaren; nu mag welligt juist de genoemde strekking van deze Zangen geacht worden, hun een blijvende en toenemende belangstelling te zullen verwerven.

Wie het te doen is, om bij het dichttalent ook den Dichter te leeren kennen, zal voorzeker in de *Krekelzangen* zijn verlangen bevredigd zien. Hij zal den man, die in dichtstukken, als *het Vrijheidsspook dezes tijds*, *Vraag-*, *Staats-* *en Kerknood*, en vele anderen, moedig en sterk, ja soms hevig, zich tegen de eeuw en hare toongevers verklaart, in versen als *Genade*, *Overdenking*, *vrijmagt* en dergelijken, de taal hooren uiten van een ootmoedig en schuldgevoelend zondaar, zwak en onmagtig in zichzelven, alleen hopende op zijnen Heer en Verlosser, wiens naderende toekomst hij te gemoet zag en met vurig verlangen verwachtende was. Het uitzigt op die toekomst, in de poëzij van BILDERDIJK overal doorstralende, en waarop men eenigermate het oog moet richten, zal men den Dichter wel verstaan, drukt in deze bundels zich krachtig uit in het vers *aan den Apostel Joannes*, in de toespraak van *een Stervenden Vader*, en bovenal in den half-profetischen lierzang *Aan Zijne Koninklijke Hoogheid den Prins van Oranje*; een lierzang, die zich aansluitende aan vroegere voorspellingen van den Dichter, in zijne *Vaderlandsche Oranjezucht* en elders bewaard, zijne bijzondere verwachtingen voor het Huis van Oranje en het Vaderland, met die hoofdverwachting, als in éénen greep, zamenvat, en die gewis in menig hart wederklank zal vinden. Wie den Dichter slechts van verre, al is 't alleen hopend, in deze uitzigten volgen mag, zal de *Krekelzangen* als een der merkwaardigste dichtwerken van BILDERDIJK hoogschatten, en geene verdere aanbeveling van dezelve begeeren.

De Uitgaaf van dezen tweeden druk der *Krekelzangen* zal plaats hebben op den voet van inteekening, en wel op de volgende voorwaarden:

1. Het werk zal in postformaat worden gedrukt, in

denzelfden trant als de werken van BILDERDIJK en andere Dichters, vroeger in klein formaat door den Heer J. IMMERZEEL, JR. uitgegeven.
2. Papier en letter zullen zijn als van het uitgegeven Berigt.
3. Even als de vorige druk (waarvan de prijs was ƒ9.—) zal deze in drie deelen bestaan, welke aan de Inteekenaren zullen worden afgeleverd tegen ƒ 3.60. Exemplaren op velijn papier ƒ 4.50.
4. De betaling zal geschieden bij de aflevering van het derde deel, welke voor het einde dezes jaars zal plaats hebben.
5. Na de aflevering der ingeteekende exemplaren zal de prijs van het werk worden verhoogd en gesteld op ƒ 4.50. Exemplaren op velijn papier ƒ 5.60.
6. De inteekening staat open tot den 1sten Augustus dezes jaars.

De Lijsten ter Inteekening zijn, benevens dit Berigt bij de voornaamste Boekhandelaren in dit Rijk voorhanden.

Amsterdam, W. MESSCHERT.
den 15den Junij 1835.

Alom is te bekomen en bij de Erven F. Bohn, te *Haarlem*, uitgegeven:

I. *Tijdkorting van een' oud Man, gedurende zijn verblijf in het Hertogdom* Nassau, naar den 3den Druk, uit het Engelsch, met gegr. titel en vignet. Prijs ƒ2.50.

Dit werkje, hetwelk zoo in als buiten *Engeland* den grootsten bijval heeft gevonden, zal wegens deszelfs luimigen inhoud ook hier niet onvoldaan uit de hand gelegd worden, en voor menigen bezoeker der boorden van den *Rhijn* aangename herinneringen opleveren.

II. Nieuwe en beknopte verzameling der noodigste *Landkaarten*, ten gebruike der Scholen, onder toezigt van den Heer P. J. PRINSEN, naar de nieuwste bepalingen en laatste ontdekkingen ontworpen, meerendeels volgens de Atlassen van LAPIE en ARROWSMITH, twee-

tweede herziene uitgaaf, in eene nette, half linnen portefeuille. Prijs *f* 10,50.

De 20 half vels kaarten, waaruit deze Atlas is zamengesteld: 1) de Wereldkaart; 2) *Europa*; 3) *Groot-Brittannië* en *Ierland*; 4) *Denemarken* en *Ysland*; 5) *Zweden* en *Noorwegen*; 6) Europesch-*Rusland*; 7) De *Nederlanden* (*Holland* en *België*); 8) *Frankrijk*; 9) *Noord-Duitschland*; 10) *Zuid-Duitschland*; 11) *Hongarijë*, *Polen* en *Pruissen*; 12) *Spanje* en *Portugal*; 13) *Italië* en *Illyrië*; 14) Europesch-*Turkijë* en *Griekenland*; 15) *Azië*; 16) *Afrika*; 17) *Noord-Amerika*; 18) *Zuid-Amerika*; 19) *Australië*; 20) Hoogte der voornaamste Bergen van de geheele Aarde; zijn ook afzonderlijk te bekomen, alle tegen 60 Cents, behalve de laatste (heele vels), die 80 Cents kost.

Bij A. Kloots, te *'s Gravenhage* worden uitgegeven, en zijn bij alle Boekhandelaren des Rijks verkrijgbaar gesteld de volgende, voor *Leesgezelschappen* zeer aanbevelenswaardige werken:

I. Atar Gull. *Nieuwe en belangrijke Tafereelen uit den slavenhandel.* Naar het leven geschetst, door eugène sue. Uit het Fransch, met eene titelplaat. Prijs *f* 2.40.

II. *De Bohemer en de Zeeroover*, of de verschillende Lotsbedeeling; door den Schrijver van *Atar Gull*. Prijs *f* 2.80.

III. *Brieven van den Koning van* Polen jan sobieski, aan de Koningin maria casimire, gedurende den veldtogt, tot ontzet van *Weenen* en bevrijding der Christenheid, in 1683. Naar het Fransch van den Graaf plater. Tweede druk, met portret. *f* 2.40.

IV. *Trekken uit de geschiedenis en uit het Maatschappelijk leven*, door den Schrijver van *Deugd en Godsdienstzin*. Met eene titelplaat. Prijs *f* 2.80.

V. *Winterbloemen*, of ernstige en luimige Verhalen, voor gezellige avonden. Met een Titelvignet. Prijs *f* 2 40.

VI. *De Adelijke Bruid*, of de Fransche Republikeinen in *Italië*. Twee deelen, met titelplaten. *f* 7.20.

VII. *Gil Blas van Santillane.* Uit het Fransch van LE SAGE. Drie deelen, met platen ƒ 5.40.

Ook is alom verzonden:

VIII. VAN SPALL. *De kinderen zoo als zij zijn;* of Gezellig en Nuttig onderhoud voor de Jeugd. Met plaatjes. Prijs 90 Cents.

IX. Hetzelfde met gekleurde plaatjes en in karton. Prijs ƒ 1. 10. Cents.

X. BUDDINGH. *Aanleiding tot de kennis der Letterkundigen Geschiedenis der Nederlanden.* Met Tijdtafelen. Nieuwe uitgave. Prijs 60 Cents.

XI. *Een woord voor allen,* die openlijk voor de waarheid wenschen te strijden. Prijs 15 Cents.

XII. *Beknopte verklaring van het Ombre en Quadrille spel.* Prijs 15 Cents.

Bij den Boekhandelaar C. L. Schleijer, te *Amsterdam*, is op heden van de Pers gekomen en alom verzonden:

Verhalen van allerlei kleuren, voor vrienden van verscheidenheid. Eerste deel. Met gegraveerden titel en vignet.

Deze verhalen, uit de belangrijkste buitenlandsche werken bijeenverzameld, zullen voorzeker hoogst welkom zijn, aan alle beminnaars van afwisselende lectuur, zoo door den luimigen en ernstigen stijl, als door de belangrijkheid der verhalen.

Met nog één deel is dit werk kompleet.

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

Bladz.

en

M E N G E L W E R K.

REGISTER

DER VOORNAAMSTE

ZAKEN,

voorkomende in de BOEKBESCHOUWING *van de* BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes eerste Maanden des Jaars* 1835.

A.

B.

BROU-

MR-

Ser-

REGISTER
DER VOORNAAMSTE
ZAKEN,
voorkomende in het MENGELWERK *van de* BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes eerste Maanden des Jaars* 1835.

A.

B.

C.

D.

E.

RE-

REGISTER

VAN HET

AKADEMIE-, SCHOOL- EN KERK-NIEUWS,

voorkomende in de BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes eerste Maanden des Jaars* 1835.

A.

C.

H.

I.

J.

JONG-

L.

M.

N.

O.

P.

PIJ-

SMITH-

NASCHRIFT.

Onder het afdrukken van dit laatste blad, ontvangt de Redactie *Iets over het beroepen van Kandidaten bij de Hervormden*, hetwelk dus te laat komt, om in deze maand geplaatst te worden. Gaarne wil men het in de volgende maand plaatsen, zonder het slot over te nemen, dat dan niet meer te pas komt. Zoo dit den ons onbekenden Schrijver niet goeddunkt, verzoeken wij voor den 10den Julij zijn berigt.

